Wilhie Collins

KUUKIVI

Tallinn »Eesli Raamal« 1985
T (Inglise)
Q gg
Algupärand: Wilkie Collins THE MOONSTONE Penguin Books fLtd]
(Harmondsworth, Middlesex, England) (1977)

TÕLKINUD KRISTA KAER ILLUSTREERINUD UNO ROOSVALT SARJA KUJUNDANUD ANDRES TALI

4703000000—005
901(15)—85 241-83

PROLOOG TORMIJOOKS SERINGAPATAMILE (1799)

Väljavõte perekonnakroonikast

I

Ma adresseerin need Indias kirjutatud read oma sugulastele Inglismaal. Minu eesmärgiks on selgitada põhjust, miks ma keeldusin vahetamast sõbralikku käepigistust oma nõo John Herncastle'iga. Minu perekonna liikmed, kelle head arvamust ma pole nõus minetama, on valesti tõlgitsenud kinnisust, mida ma selles asjas tänini olen ilmutanud. Palun neid otsustamisega viivitada, kuni nad mu jutustuse läbi on lugenud. Ja ma kinnitan oma ausõnaga, et kõik, mis ma nüüd kirjutan, on range ning täpne tõde.

Isiklikud lahkhelid mu nõo ja minu vahel said alguse tähtsa sündmuse käigus, millega me mõlemad olime seotud, — nimelt tormijooksu ajal Seringapatamile, mis toimus kindral Bairdi juhtimisel 1799. aasta 4. mail.

Et asjaolud paremini mõistetavaks saaksid, tuleb mul viivuks tagasi pöörduda rünnakueelse aja juurde ning mainida jutte, mis liikusid meie laagris Seringapatami paleesse kuhjatud kullast ja kalliskividest.

II

Üks pöörasemaid lugusid puudutas teatud kollast teemanti — India annaalidest kuulsat kalliskivi.

Kõige varasemate teadaolevate pärimuste kohaselt olevat see kivi asetsenud India neljakäelise kuujumala laubal. Osalt oma eripärase värvi tõttu, osalt tänu ebausule, mille järgi see vääriskivi pidi reageerima jumaluse mõjule, keda ta ehtis, ning muutuma säravamaks või tuhmimaks vastavalt kuu kasvamisele ja kahanemisele, saigi ta algselt nime, mille järgi teda Indias tänini tuntakse, — KUU-KIVI. Olen kuulnud, et umbes samasugune ebausk valitses kunagi ka vanas Kreekas ja Roomas, ainult et mitte seoses jumalakultusele

pühendatud teemandiga nagu Indias, vaid poolläbipaistva, alamat liiki vääriskiviga, mis arvati kuu mõjule vastuvõtlik olevat, ning selgi juhul andis kuu vääriskivile nime, mille järgi teda tunnevad ka praeguse aja kollektsionäärid.
Kollase teemandi seiklused algavad üheteistkümnendal sajandil pärast Kristust.
Tol ajal liikus muhameedlasest anastaja, Ghazni sultan Mahmud, läbi India, vallutas püha linna Somnauthi ja röövis paljaks sajandeid püsinud kuulsa templi — hindu palverändurite pühamu ning idamaailma ime.
Kõigist templis kummardatud jumalustest pääses saagiahnete muhameedlastest vallutajate käest üksnes kuu jumal. Teotamise eest kolme braahmani poolt kaitstud jumalakuju, mille laubal oli kollane teemant, viidi öösel templist ära ning toimetati tähtsuselt järgmisesse pühasse linna Indias — Benaresesse.
Siin, uues pühamus — vääriskividega panustatud saalis, kullast sammastele toetuva katuse all —, asetati kuujumal kohale ja hakati teda kummardama. Ööl pärast pühamu valmimist ilmutas siin Višnu Säilitaja end kolmele braahmanile unes.
Jumalus hingas oma jumalikku hingust kuujumala laubal oleva teemandi peale. Braahmanid laskusid põlvili ja peitsid näod rüü-hõlma. Jumalus käskis kolmel preestril Kuukivi sellest ajast peale lakkamatult ööl ja päeval valvata, senikaua kui inimsugu maa peal lõpeb. Ja braahmanid kuulasid teda ja kummardasid tema tahte ees. Jumalus ennustas teatud õnnetust jultunud surelikule, kes oma käe püha kalliskivi külge paneb, ning kõigile tema nime kandjatele ja sugulastele, kelle kätte see satub pärast teda. Ja braahmanid lasksid selle ettekuulutuse kuldsete tähtedega pühamu värava kohale kirjutada.
Üks ajastu järgnes teisele, ja ikka veel, põlvest põlve, valvasid kolme braahmani järglased ööl ja päeval oma hindamatut Kuukivi. Üks ajastu järgnes teisele, kuni kaheksateistkümnenda kristliku sajandi esimesed aastad said tunnistajaks Mogulite riigi valitseja Aurangzebi valitsemisajale. Tema käsul läks taas lahti Brahma templite laastamine ja rüüstamine. Neljakäelise jumala pühamu rüvetati pühade loomade tapmisega, jumaluste kujud lõhuti tükkideks ja üks Aurangzebi väe kõrgem ohvitser röövis Kuukivi.
Kuna kolmel kivi valvaval preestril polnud võimalik kadunud aaret avalikult, väevõimuga tagasi saada, siis järgnesid nad sellele ning valvasid seda maskeeritult. Põlvkonnad vahetusid; sõjamees, kes oli pühadust rüvetanud, sai õnnetult hukka; Kuukivi läks koos oma needusega ühest jultunud muhameedlikust käest teise, ning läbi kõigi juhuste ja muutuste pidasid kolme kaitsepreestri järglased ikka veel valvet, oodates päeva, mil Višnu Säilitaja tahe neile püha kalliskivi tagastab. Aeg veeres kaheksateistkümnenda kristliku sajandi esimestest aastatest viimasteni. Teemant sattus Seringapa-tami, Tipu Sultani valdusse, kes laskis selle kaunistuseks pistoda käepidemesse panna ning käskis seda hoida oma relvakambri valituimate aarete hulgas. Isegi' siis — sultani enda palees — jätkasid
6
kolm kaitsepreestrit salaja oma valvet. Tipu kaaskonnas oli kolm ohvitseri, keda keegi ei tundnud ja kes olid võitnud oma isanda usalduse, järgides või näides järgivat muhamedi usu nõudeid, ning neile meestele osutati juttudes kui kolmele maskeeritud preestrile.

III

Selline siis oligi Kuukivi kummaline lugu, nagu seda meie laagris jutustati. Kellelegi meist ei avaldanud see eriti tugevat muljet, välja arvatud mu nõbu, kes kirglikust huvist kõige imepärase vastu jäi seda juttu uskuma, ööl enne tormijooksu Seringapatamile vihastus ta naeruväärselt minu ja teiste peale sellepärast, et võtsime kogu lugu väljamõeldisena. Järgnes rumal tüli, ja Herncastle ei suutnud oma õnnetut ägedust pidurdada. Oma suurustleval moel kuulutas ta, et kui Inglise armee Seringapatami ära võtab, siis näeme teemanti tema sõrmes. Seda ärplemist tervitas mürisev naer, ja sellega, nagu me tol õhtul mõtlesime, asi lõppeski.

Nüüd lubage mul teid viia rünnakupäeva.
Rünnaku alguses lahutati mind nõost. Ma ei näinud teda, kui läbisime koolme, kui heiskasime esimeses läbimurdekohas Inglise lipu, kui ületasime seejärel kaitsekraavi ning iga jalatäie maa pärast võideldes tungisime linna. Herncastle'iga kohtusin ma alles videvikus, kui linn oli juba meie käes ja kui kindral Baird ise oli leidnud tapetute hunniku alt Tipu surnukeha.
Kuulusime mina ühte, tema teise rühma, mis olid kindrali käsul saadetud takistama meie vallutusele järgnevat rüüstamist ja segadust. Kaasajooksikud sattusid laiduväärsetesse liialdustesse, ja mis veelgi halvem, sõdurid leidsid ühe valveta ukse kaudu tee palee vara-kambrisse ning toppisid seal taskud kulda ja kalliskive täis. Just varakambri ees õuel kohtusin oma nõoga, et sundida ühisel jõul meie sõdureid distsipliinile alluma. Ma nägin kohe, et kergesti süttiv Herncastle oli läbitehtud kohutava tapatalgu mõjul jõudnud lausa mingi meeletuseni. Minu arust ei kõlvanud ta sugugi täitma ülesannet, mis talle oli usaldatud.
Niipalju kui ma märkasin, oli varakambris küllalt mäsu ja segadust, kuid mitte vägivalda. Mehed häbistasid end heatujuliselt (kui võin sedaviisi väljenduda). Vastamisi pilluti kõiksugu jämedaid nalju ja lööksõnu, ning ootamatult, ülemeeliku naljatusena, kerkis uuesti üles teemandi lugu. «Kelle käes on Kuukivi?» oli õrritav hüüe, mis lakkamatult õhutas rüüstamist puhkema taas teises kohas, kui see ühes kohas oli peatatud. Sel ajal kui ma ikka veel asjatult püüdsin korda jalule seada, kuulsin teiselt poolt õue kohutavat kisa ning jooksin otsekohe sinnapoole, kartes, et seal on jälle röövimine lahti läinud.
Jõudsin avatud ukse juurde ja nägin kahe indialase (nagu ma riietuse järgi oletasin, olid need palee ametikandjad) surnukehasid risti läve peal maas.
8

Ruumist kostev karje kiirustas mind sisse astuma ja ma nägin, et siin oli ilmselt relvakamber. Kolmas, surmavalt haavatud indialane vajus parajasti mehe jalge ette, kes seisis seljaga minu poole. Hetkel, kui ma sisenesin, pöördus see mees ümber ja ma nägin John Hern-castle'it, kelle ühes käes oli tõrvik ja teises verd tilkuv pistoda. Kui ta minu poole pöördus, sähvatas pistoda käepideme nupuks olev kalliskivi tõrvikuvalguses nagu tulehelk. Surev indialane vajus põlvili, osutas pistodale Herncastle'i käes ja lausus oma emakeeles: «Kuukivi maksab veel sulle ja su perekonnale kätte!» Lausunud need sõnad, langes ta surnult põrandale.
Enne kui ma jõudsin midagi ette võtta, tungisid sisse mehed, kes olid mulle üle õue järgnenud. Mu nõbu tormas neile vastu nagu hullumeelne. «Tee ruum tühjaks,» karjus ta mulle, «ja sea ukse juurde valva!» Mehed tõmbusid tagasi, kui ta tõrviku ja pistodaga neile vastu viskus. Panin ust valvama oma kompaniist kaks tunnimeest, kellele võisin kindel olla. Ülejäänud öö jooksul ma enam oma nõbu ei näinud.
Varahommikul, kui rüüstamine ikka veel kestis, teatas kindral Baird trummipõrina saatel avalikult, et iga varas, kes teolt tabatakse, olgu ta siis kes tahes, puuakse üles. Juures viibis ka sõjaväepolitsei ülem — näitamaks, et kindral mõtles oma sõnu tõsiselt —, ja teadaandele järgnenud saginas kohtusin Herncastle'iga taas.
Ta sirutas käe nagu tavaliselt ning lausus: «Tere hommikust!»
Ma viivitasin pakutud käe vastuvõtmisega.
«Ütle mulle kõigepealt,» nõudsin ma, «kuidas too hindu seal relvakambris surma sai ja mida tähendasid tema viimased sõnad, kui ta osutas pistodale sinu käes?»
«Ma oletan, et see hindu suri surmava haava tagajärjel,» vastas Herncastle. «Tema viimaste sõnade tähendusest ei taipa ma rohkem kui sina ise.»
Silmitsesin teda tähelepanelikult. Tema eelmise päeva meeletus oli täielikult taandunud. Otsustasin talle anda veel ühe võimaluse. «Kas see on kõik, mis sul on mulle öelda?» küsisin.
Ta vastas: «See on kõik.»
Pöörasin talle selja, ja sellest ajast saadik pole me teineteisega enam rääkinud.

IV

Ma palun mõista, et see, mis ma siin oma nõost kirjutan, on teadmiseks ainult meie perekonnale (kui just ei teki vajadust seda avalikuks teha). Herncastle pole midagi niisugust öelnud, mis oleks õigustanud minu pöördumist meie komandöri poole. Need, kes mäletavad tema vihast purset rünnaku eel, on teda teemandi pärast korduvalt aasinud, kuid, nagu on kerge kujutleda, juba tema enda mälestused asjaoludest, mille juures ma teda relvakambris üllatasin, annavad piisavalt põhjust suud pidada. On kuulda, et ta kavatseb üle

9

minna teise rügementi, kusjuures ta ei varjagi, et tema eesmärgiks on m i n u s t eemale pääseda.

Olgu tõde missugune tahes, mina igatahes ei suuda end sundida tema süüdistajaks hakkama, ja ma arvan, et see teguviis on põhjendatud. Kui ma selle loo avalikkuse ette tooksin, poleks mul esitada mingeid tõendeid peale moraalsete kaalutluste. Mul ei ole millegagi tõendada juba sedagi, et tema tappis nood kaks meest uksel, ja ma ei saa isegi väita, et ta tappis kolmanda kambris, sest ma ju ei näinud oma silmaga selle teo kordasaatmist. On tõsi, et ma kuulsin sureva indialase sõnu, aga kui need sõnad kuulutataks meeltesegaduses sonimiseks, kuidas ma saaksin siis seda väidet — teades, mida ma tean — ümber lükata? Las kujundavad meie mõlemapoolsed sugulased oma arvamuse selle põhjal, mis ma olen kirjutanud, ning otsustavad ise, kas tülgastus, mida ma nüüd tolle inimese vastu tunnen, on põhjendatud või ei.

Kuigi ma ei pea seda fantastilist India legendi kalliskivist mingilgi määral uskumisväärseks, pean lõpuks siiski tunnistama, et selles asjas mõjutab mind mü enda teatud ebausk. Mul on nimelt veendumus või eksiarvamus, ükskõik kuidas seda nimetada, et kuritegu toob alati kaasa karistuse. Vähe sellest, et ma olen kindel Herncastle'i süüs, mul jätkub ka kujutlusvõimet uskuda, et ta saab seda elus veel kahetseda, kui ta teemanti enda käes hoiab, ning et teised saavad kahetseda selle vastuvõtmist tema käest, kui ta selle ära peaks andma.

JUTUSTUS

ESIMENE PERIOOD

TEEMANDI KADUMINE (1848)

Jutustab Gabriel Betteredge, leedi Julia Verinderi teenistuses olev majordoomus

1. PEATÜKK

«Robinson Crusoe» esimeses osas saja kahekümne üheksandal leheküljel on kirjutatud nõnda:

«Nüüd ma mõistsin, ehk küll liiga hilja, kui rumal on asuda töö kallale, arvestamata, palju see vaeva nõuab, ja kaalumata, kas selle lõpuleviimiseks ka jõudu jätkub.»

Just eile avasin oma «Robinson Crusoe» sellelt kohalt. Just täna hommikul (kahekümne esimesel mail tuhat kaheksasada viiskümmend) tuli armulise proua õepoeg mister Franklin Blake ja meie vahel toimus järgmine lühike jutuajamine.

«Betteredge,» ütles mister Franklin, «ma käisin mõningate perekonnaasjade pärast advokaadi juures ning muu hulgas rääkisime ka India teemandi kadumisest mu tädi majast Yorkshire'is kaks aastat tagasi. Mister Bruff arvab nagu ma isegi, et tõe huvides peaks kogu see lugu saama kirja pandud — ja mida varem, seda parem.»

Ma ei taibanud veel, kuhu ta sihib, aga kodurahu huvides pidasin alati soovitavaks advokaadiga päri olla ning ütlesin seepärast, et ka mina arvan nii. Mister Franklin jätkas.
«Selles teemandi loos,» lausus ta, «on süütud inimesed, nagu te teate, juba kannatanud neile langenud kahtluse tõttu. Edaspidi võivad mälestusedki süütutest inimestest sellepärast kannatada, et puudub faktide ülestähendus, mille poole järeltulevad põlved võiksid pöörduda. Ja ma arvan, Betteredge, et meie mister Bruffiga leidsime õige viisi asjast jutustamiseks.»
Kahtlemata olid nad mõlemad sellega ülimalt rahul. Kuid ma ei mõistnud senini, kuidas see mind puudutab.

«Meil tuleb jutustada teatud sündmustest,» jätkas mister Franklin, «ja nende sündmustega on seotud teatud isikud, kes on niisiis ka võimelised neist jutustama. Neist selgetest faktidest lähtudes mõtlesime, et peaksime igaüks omalt poolt jutustama Kuukivi loo sellises ulatuses ja mitte rohkem, kui lubab meie isiklik kogemus. Peame alustama sellest, kuidas Kuukivi kõigepealt mu onu Herncastle'i kätte sattus, kui ta viiekümne aasta eest Indias teenis. See sissejuhatav jutustus on mul juba olemas vana perekonnadokumendi näol, mis esitab pealtnägija suu läbi kõik vajalikud üksikasjad. Järgmiseks tuleb jutustada, kuidas teemant kaks aastat tagasi Yorkshire'i minu tädi majja sattus ja kuidas ta pisut rohkem kui kaksteist tundi pärast seda kaotsi läks. Sellest, mis tol ajal majas toimus, ei tea keegi nii palju kui teie, Betteredge. Nii et teie peategi sule kätte võtma ja lugu alustama.»
Sel kombel siis anti mulle teada, missugune on minu isiklik osa teemandi loos. Kui teid huvitab, millise teguviisi ma selles olukorras valisin, siis lubage teatada, et toimisin nii, nagu teiegi tõenäoliselt minu asemel oleksite toiminud. Märkisin tagasihoidlikult, et ma ei pea end mulle usaldatud ülesande vääriliseks — sisimas aga tundsin kogu aeg, et olen selle läbiviimiseks küllalt arukas, kui ainult lasen oma võimetel end ilmutada. Kujutlen, et mister Franklin pidi neid salajasi tundeid mu näost nägema. Ta keeldus mu tagasihoidlikkust uskumast ja käis peale, et minu võimetele tuleb anda võimalus end ilmutada.
Kaks tundi on sellest möödas, kui mister Franklin mind üksi jättis. Niipea kui ta mulle selja keeras, läksin kirjutuslaua juurde lugu alustama. Sealsamas olen ma siiamaani (oma võimetest hoolimata) abitult istunud ja mõistan nüüd, mida Robinson Crusoe'gi mõistis, nagu ülalpool tsiteeritud, — nimelt et on rumal asuda töö kallale, arvestamata, palju see vaeva nõuab, ja kaalumata, kas selle lõpuleviimiseks ka jõudu jätkub. Palun pidage meeles, et avasin raamatu juhuslikult just sellelt leheküljelt ainult päev enne seda, kui ma praegu käsiloleva töö järelemõtlematult enda peale võtsin, ja lubage mul küsida: mida siis veel kui mitte seda saab lugeda ettetähenduseks?
Ma ei ole ebausklik; olen oma elu jooksul terve hunniku raamatuid läbi lugenud ning omal kombel haritud inimene. Kuigi olen seitsekümmend täis, on mul erk mälu ja ka vastavad jalad all. Lubage tähendada, et te ei tohiks mu sõnadesse suhtuda kui võhiku omadesse, kui ma väljendan arvamust, et kunagi pole kirjutatud ega ka kirjutata teist säherdust raamatut nagu «Robinson Crusoe». Olen seda raamatut paljude aastate jooksul proovinud — tavaliselt koos piibu-täie tubakaga — ja leidnud temas tõelise sõbra kõigis selle maise elu hädades. Kui mu tuju on halb — «Robinson Crusoe». Kui mul on vaja nõu — «Robinson Crusoe». Varemalt, kui mu naine mind tüütas, ja nüüd, kui olen võtnud tibakese ülearu, — «Robinson Crusoe»! Kuus paksu «Robinson Crusoe'd» on mind teenides ära kulunud. Mu viimasel sünnipäeval kinkis armuline proua mulle seitsmenda. Sel puhul võtsin tibakese ülearu, aga «Robinson Crusoe» parandas

sellegi vea. Hind neli šillingit ja kuus penni, sinine köide, pilt pealekauba.

Kuid see kõik ei näe just teemandi loo alguse moodi välja, või kuidas? Paistab, et mu mõtted on uitama läinud, otsides jumal teab mida ning jumal teab kust. Teie lahkel loal võtame uue lehe ja alustame otsast peale — minu sügavaima lugupidamisega.

2. PEATÜKK

Paar rida eespool mainisin oma armulist prouat. Teemant poleks kunagi sattunud meie majja, kust ta kaotsi läks, kui teda poleks kingitud mu perenaise tütrele, ja mu perenaise-tütart poleks olnud olemas ega seda kingitust saamas, kui mitte armuline proua poleks teda (valu ja vaevaga) ilmale toonud. Järelikult võime armulisest prouast alustades üsna kindlad olla, et alustatud on küllalt kaugelt. Ja see, lubage tähendada, on sellise tööga peale hakates, nagu mul praegu käsil, tõeliseks lohutuseks.

Kui te peenemast seltskonnast midagi teate, siis olete kindlasti kuulnud räägitavat kolmest ilusast miss Herncastle'ist — miss Ade-laide'ist, miss Caroline'ist ja miss Juliast. Viimane oli kolmest õest noorim ning minu arvates kõige parem, ja nagu te kohe näete, oli mul küllalt võimalusi selle üle otsustamiseks. Astusin nende isa, vana lordi teenistusse (tänu taevale, et meil selles teemandiloos temaga mingit pistmist ei ole, sest ta oli kõige teravama keele ja äkilisema meelega inimene, keda ma ükskõik mis seisuse hulgas kunagi olen kohanud) — niisiis, jah, ma astusin vana lordi teenistusse juba viieteistkümneaastaselt, kolme kõrgeaulise noore daami paažina. Elasin seal senikaua, kui miss Julia abiellus kadunud söör John Verinde-riga. See oli suurepärane mees, kellel oli ainult vaja, et keegi teda juhiks, ja olgu omavahel öeldud, ta leidis kellegi, kes seda tegi; ning mis veelgi parem — ta elu edenes sealjuures hästi, ta läks paksuks ja elas õnnelikult, alates sellest päevast, mil mu perenaine ta kirikusse laulatusele viis, kuni päevani, mil mu perenaine ta viimaseid hingetõmbeid leevendas ja pärast seda, kui ta oli surnud kerget surma, tema silmad igaveseks kinni vajutas.

Mul jäi teatavaks tegemata, et tulin koos mõrsjaga tema abikaasa majja ning siinsetesse valdustesse. «Söör John,» ütles mõrsja, «ilma Gabriel Betteredge'ita ei tule ma toime.» — «Mileedi,» vastas söör John, «k"a mina ei tule ilma temata toime.» Niiviisi oli tal kombeks oma kaasaga ümber käia — ja nii astusin ma tema teenistusse. Seni kui ma sain oma perenaisega kokku jääda, oli mul ükstapuha, kuhu minna.

Nähes, et mu perenaisel tekkis huvi välistööde, farmide ja muu säärase vastu, hakkasin minagi nende vastu huvi tundma — seda enam, et olin ise väiketaluniku seitsmes poeg. Mu perenaine andis mind mõisavalitseja käealuseks ning ma tegin oma parima, minuga oldi rahul ja ma sain ka vastavalt ametikõrgendust. See võis olla ühel esmaspäeval mõned aastad hiljem, kui armuline proua ütles:

13

«Söör John, teie mõisavalitseja on rumal vanamees. Määrake talle helde pension ja andke tema koht Gabriel Betteredge'ile.» See võis olla kohe teisipäeval, kui söör John ütles: «Mileedi, mõisavalitsejale on määratud helde pension ja tema koht on antud Gabriel Betteredge'ile.» Rohkem kui küllalt on kuulda abieluinimestest, kes õnnetult koos elavad. Siin on teile vastupidine näide. Olgu see ühtedele teie hulgast hoiatuseks ja teistele julgustuseks. Vahepeal aga lähen ma oma looga edasi.

Te võite ehk öelda, et seal ma siis olin marjamaal. Mulle oli antud vastutav ning auväärne koht, elamiseks oma majake, hommikuti olin ametis ringkäikudega mõisas, pärastlõunal arvetega ning õhtul piibu ja «Robinson Crusoe'ga» — mida muud oli mulle veel tarvis, et õnnelik olla? Tuletage meelde, mida oli tarvis Aadamale, kui ta oli üksi eedeni aias, ja kui te seda Aadamale pahaks ei pane, siis ärge pange pahaks ka minule.

Naisterahvas, kelle peale mu pilk pidama jäi, oli see, kes mu majapidamise eest hoolt kandis. Tema nimi oli Selina Goby. Naise valimise asjus olen ma päri kadunud William Cobettiga. Vaata, et ta toidu korralikult läbi närib ning kõndides jala kindlalt maha paneb, ja sa oled

õigel teel. Selina Goby oli mõlemas suhtes tipp-topp ja see oli üks põhjus, miks ma temaga abiellusin. Mul oli veel ka teine, täiesti minu enda avastatud põhjus. Selina, kes oli üksik naisterahvas, sundis mind ümmardamise ja toidu eest nädalas üsna palju maksma. Minu naisena poleks ta saanud mult toidu eest midagi nõuda ja oleks pidanud mind ümmardama ilma rahata. Sellest seisukohast ma asja vaatasingi. Kokkuhoid — koos tsipakese armastusega. Nagu mu kohus, kandsin asja ka armulisele prouale ette just samuti, nagu olin selle endale sõnastanud.

«Olen endamisi mõelnud Selina Goby peale,» laususin ma, «ja arvan, mileedi, et temaga abielluda tuleb odavam kui teda oma teenistuses pidada.»

Proua puhkes naerma ja ütles, et ta ei tea, millest rohkem rabatud olla — kas mu väljendusviisist või põhimõtetest. Küllap teda ajas naerma mingi sedasorti nali, millest saavad aru ainult peenemad inimesed. Ma ise taipasin ainult niipalju, et võisin nüüd Selinaga rääkida, ja järelikult läksin ja rääkisingi. Ja mida Selina kostis? Jumal, kui vähe te naistest teate, kui te seda veel küsite. Muidugi vastas ta «jah».

Kui laulatuse aeg lähemale jõudis ja jutuks tuli mulle selle tseremoonia tarvis uue kuue muretsemine, hakkas mu mõtetes maad võtma kahtlus. Olen võrrelnud oma märkmeid teiste meeste omadega selles suhtes, mida nemad on tundnud samasuguses huvitavas olukorras, ja kõik nad on tunnistanud, et umbes nädal enne määratud aja kättejõudmist soovisid nad südamepõhjas sellest supist pääseda. Mina ise läksin neist pisut kaugemale: tõstsin nii-öelda päris tegelikult mässu ja tegin proovi asjast välja vingerdada. Ja mitte, jumalamuidu! Olin selleks liiga õiglane mees, et oodata naiselt vabakslaskmist mitte millegi eest. Nõue naisele hüvitust maksta, kui mees ei soovi temaga abielluda, on üks Inglismaa seadusi. Seadust austades pakkusin ma

14

Selina Gobyle pärast hoolikat kaalumist sulgkoti ja viiskümmend šillingit, kui ta nõustub kokkulepet tühistama. Teil on seda kindlasti raske uskuda, kuid see on siiski tõsi: ta oli küllalt rumal ning keeldus.

Pärast seda oli minuga muidugi kõik läbi. Muretsesin uue kuue nii odavalt kui võimalik ja korraldasin ka kõik muu nii odavalt kui võimalik. Me ei olnud just õnnelik paar, aga õnnetu ka mitte. Olime kuus osa üht ja pool tosinat teist. Ma ei saa aru, kuidas see nii juhtus, aga paistis, et me sattusime alati, olgugi kõige paremate kavatsustega, teineteise teele risti ette. Kui mina tahtsin trepist üles minna, siis tuli mu naine parajasti alla; kui mu naine tahtis alla tulla, siis olin mina parajasti üles minemas. Minu kogemuste põhjal on abielu just selline. Pärast viis aastat kestnud arusaamatusi treppidel arvas ülitark Saatus heaks meid teineteisest vabastada ja kutsus mu naise ära. Jäin üksi oma väikese tütre Penelopega — rohkem lapsi meil ei olnud. Varsti pärast seda suri söör John, ja armuline proua jäi üksi oma väikese tütre miss Racheliga — rohkem lapsi neil ei olnud. Olen armulisest prouast küll väga viletsate tulemustega kirjutanud, kui mul tuleb teile veel eraldi öelda, et mu pisikese Penelope eest hoolitseti — selle järele valvas mu hea perenaine ise; ta saadeti ka kooli, sai seal õpetust ja kasvatati teraseks tüdrukuks, ning kui tal aastaid juba küllalt oli, edutati ta miss Racheli enda toaneitsiks.

Mis minusse puutub, siis ma jätkasin aastast aastasse oma mõisa-valitsejatööd kuni 1847. aasta jõuludeni, mil minu elus pöörati uus lehekülg. Esimesel pühal tuli armuline proua minuga mu majakesse tassi teed jooma. Ta märkis, et olen teda üle viiekümne aasta teeninud, arvestades ajast, kui ma paažina vana lordi teenistusse astusin, ja ulatas mulle omatehtud ilusa villase vesti, et mul kibeda talvekülmaga hea soe oleks.

Võtsin selle toreda kingituse vastu, leidmata sõnu, millega oma perenaist tänada au eest, mis ta mulle oli osutanud. Minu suureks hämmastuseks selgus aga, et see vest polnud mitte au osutamine, vaid altkäemaks. Armuline proua oli avastanud enne kui ma ise, et hakkan vanaks jääma, ja oli tulnud mu majakesse, et sundida mind meelituste abil (kui ma tohin niiviisi

väljenduda) loobuma mõisavalitseja raskest tööst väljas ning teenima oma ülejäänud elupäevad mugavalt majordoomusena. Võitlesin nii hästi kui suutsin selle häbi vastu, et mina peaksin mugavust otsima. Kuid proua tundis mu nõrka kohta ning palus seda sammu kui teenet endale. Seepeale lõppes meie vaidlus sellega, et ma pühkisin nagu vana narr oma uue villase vestiga silmi ja ütlesin, et mõtlen järele.
Pärast armulise proua lahkumist valitses mu peas selle järelemõtlemise asjus tõesti kohutav segadus ja ma kasutasin rohtu, mis, nagu olen leidnud, pole mind kahtluse ja häda korral veel iialgi alt vedanud. Läitsin piibu ja võtsin kätte «Robinson Crusoe». Ma polnud selle erakordse raamatuga veel viit minutitki tegelda jõudnud, kui sattusin lohutavale lõigule (saja viiekümne kaheksandal leheküljel), mis kõlas järgmiselt: «Täna me armastame seda, mida homme juba vihkame.» Otsekohe selgisid mu sihid silme ees. Täna tahtsin kõigest

hingest mõisavalitsejana edasi töötada, homme aga peaksin «Robinson Crusoe'd» usaldades risti vastupidist tahtma. Võtkem homset homses meeleolus, ja asi ongi otsustatud. Kui mu meel oli sel viisil rahunenud, läksin õhtul magama leedi Verinderi mõisavalitsejana, järgmisel hommikul ärgates tundsin end aga juba leedi Verinderi majordoomusena. Kõik läks üsna libedasti, ja just tänu «Robinson Crusoe'le»!
Mu tütar Penelope uudistas just äsja üle mu õla, kui kaugele ma olen jõudnud. Ta märgib, et kõik on ilusti kirjutatud ja iga sõna vastab tõele. Kuid tal on üks vastuväide. Ta ütleb, et mis ma siiamaani olen teinud, pole põrmugi see, mida mult taheti. Mul paluti jutustada teemandi lugu, kuid selle asemel olen jutustanud omaenese lugu. See on väga imelik ja ma pole võimeline seda kuidagi seletama. Huvitav, kas nood härrad, kes raamatute kirjutamisega äri teevad ja elatist teenivad, leiavad ka mõnikord nagu mina, et nende enda isik kirjutamisel põiki ette jääb? Kui jah, siis ma mõistan neid. Siin on aga sedaaegu jällegi üks algus viltu läinud ja hulk head kirjapaberit ära raisatud. Mida siis nüüd tuleks teha? Mina küll ei tea — kui just ehk seda, et teie varuksite pikka meelt ja et mina alustan kolmandat korda uuesti otsast peale.

3. PEATÜKK

Küsimust, kuidas ma peaksin seda lugu õigesti alustama, olen ma püüdnud lahendada kahel viisil. Esiteks pead kratsides, mis ei viinud mind kuhugi. Teiseks oma tütre Penelopega nõu pidades, mis viis mind ühele täiesti uuele mõttele.
Penelope arvab, et peaksin kõik juhtunu kirja panema korrapäraselt päevade kaupa, alustades sellest päevast, mil me kuulsime uudist, et külla on oodata mister Franklin Blake'i. Kui anda mälule kuupäeva näol säärane pidepunkt, siis on lausa ime, mida ta selle najal kõik sinu jaoks välja kaevab. Ainus raskus on kõigepealt kuupäevad välja otsida. Selles suhtes pakub Penelope oma abi: lubab järele vaadata päevikust, mida ta õppis pidama kooliajal ning mida ta on pidanud siiamaani. Vastuseks minupoolsele parandusettepanekule, nimelt et ta selle loo minu asemel ise oma päeviku järgi jutustaks, teatas Penelope raevuka pilgu ja punase näoga, et päevik on ainult tema silmade jaoks ning et ükski elav hing peale tema enda ei saa iialgi teada, mis seal sees on. Kui ma uurisin, mida see tähendab, vastas Penelope: «Ah, niisama!» Mina arvan, et kallimad.
Alustades siis vastavalt Penelope plaanile, lubage mul mainida, et ühel kolmapäeva hommikul kutsuti mind erakorraliselt armulise proua elutuppa. See oli kahekümne neljandal mail tuhat kaheksasada nelikümmend kaheksa.
«Gabriel,» ütles mu perenaine, «mul on uudis, mis teid üllatab. Franklin Blake on välismaalt tagasi tulnud. Ta peatub oma isa juures Londonis, tuleb homme siia, jääb järgmise kuu alguseni ja võtab siin osa ka Racheli sünnipäevapeost.»

Oleks mul kübar käes olnud, siis küll ainult austus armulise proua vastu oleks mind takistanud seda lakke viskamast. Ma polnud mister Franklinit sellest ajast peale näinud, kui ta poisikesena koos meiega siin majas elas. Ta oli vaieldamatult (nagu ma teda mäletasin) kõige kenam poiss, kes iganes vurri keerutanud või aknaid lõhkunud. Miss Rachel, kes samuti toas viibis ja kellele ma seda mainisin, tähendas vastuseks, et tema igatahes mäletab mister Franklinit kui kõige julmemat türanni, kes iganes nukke piinanud, ja paelast rakmetes täiesti äraaetud väikese tüdruku kõige karmimat tagasundijat, kes Inglismaal iganes sündinud. «Franklin Blake'i meenutamine paneb mind nördimusest põlema ja väsimusest üleni tuikama,» — nii võttis miss Rachel oma jutu kokku.
Kuuldes seda, mida ma teile praegu pajatan, küsite loomulikult, kuidas see juhtus, et mister Franklin kõik aastad poisipõlvest meheikka jõudmiseni võõrsil veetis. Ma vastan: see juhtus sellepärast, et tema isal oli õnnetus olla hertsogitiitli pärija, ilma et ta oleks suutnud seda tõendada.
Mõne sõnaga öelduna oli kogu see lugu nii.
Mu perenaise kõige vanem õde abiellus kuulsa mister Blake'iga, kes oli ühtviisi tuntud nii oma suure rikkuse kui ka suure protses-simise tõttu. Kui palju aastaid ta tülitas oma maa kohtuid nõudmisega võtta praeguselt hertsogilt tema õigused ja panna teda ennast hertsogi asemele; kui paljude advokaatide kukrud ta täitis lõhkemiseni ja kui palju muidu häid inimesi ta pani omavahel vihaselt vaidlema, kas tal on õigus või ei, — seda ei jõua mina kaugeltki kokku arvata. Ta naine suri ja kaks tema kolmest lapsest surid, enne kui kohtud jõudsid otsusele talle ust näidata ja mitte enam tema raha võtta. Kui kõik oli möödas ja praegune hertsog jäetud tema õigustesse, leidis mister Blake, et ainus viis oma maale sellise kohtlemise eest vääriliselt kätte maksta on see maa oma pojale hariduse andmise aust ilma jätta. «Kuidas saan ma usaldada oma isamaa asutusi,» — niisuguses vormis ta seda väljendas — «pärast seda, kui mu isamaa asutused on minuga niisugusel kombel ümber käinud?» Lisagem veel, et mister Blake'ile ei meeldinud üldse eriti poisid, tema enda oma kaasa arvatud, ja te peate möönma, et lugu sai lõppeda ühelainsal viisil. Mister Franklin võeti meie juurest Inglismaalt ära ja saadeti tollel paremal maal, Saksamaal leiduvatesse asutustesse, mida ta isa võis usaldada. Mister Blake ise, pange tähele, jäi mõnusalt Inglismaale, et parandada oma kaasmaalasi parlamendis ja publitseerida praeguse hertsogi kohta avaldust, mis on tänini jäänudki lõpetamata avalduseks.
Noh, tänu taevale, see on nüüd räägitud! Ei teil ega minul tarvitse oma pead enam rohkem mister Blake vanemaga vaevata. Jätkem tema hertsogitiitliga tegelema ja jäägem ise teemandi juurde.
Teemant toob meid tagasi mister Frankilini juurde, kes sai süütuks vahendiks, mille läbi too õnnetust toov kalliskivi majja sattus.
Meie kena poiss ei unustanud meid, kui ta välismaal viibis. Aegajalt ta kirjutas — mõnikord armulisele prouale, mõnikord miss Rachelile ja mõnikord mulle. Enne lahkumist oli ta minult laenanud

nöörikera, ühe neljateralise noa ja seitsme šillingi kuue penni väärtuses raha, millest viimast ma pole enam näinud ega loodagi näha. Tema kirjad minule puudutasid enamasti edasisi laene. Proua käest kuulsin siiski, kuidas tal välismaal läks, kui talle aastaid ja pikkust juurde tuli. Kui ta oli kõik ära õppinud, mida Saksamaa asutused talle õpetada võisid, andis ta järgmiseks võimaluse prantslastele ning seejärel itaallastele. Niipalju kui mina asjast aru sain, tehti temast mitme peale midagi universaalse geeniuse taolist. Ta kirjutas pisut, maalis pisut, laulis, mängis klaverit ja komponeeris pisut — laenates, nagu ma kahtlustan, kõigil neil juhtudel samuti, nagu ta oli laenanud minult. Kui ta täisikka jõudis, sai ta ema varanduse (seitsesada naela aastas) oma käsutusse ning oskas seda läbi sõrmede lasta, nagu oleks see

liiv. Mida rohkem tal raha oli, seda rohkem ta vajas: mister Franklini taskus oli auk, mida miski vägi ei suutnud kinni õmmelda. Kuhu ta ka iganes läks, kõikjal oli ta tänu oma elavale ning sundimatule käitumisele teretulnud. Ta elas, kus juhtus; tema aadress (nagu ta seda ise tavatses väljendada) oli: «Euroopa, postkontor — nõudmiseni». Kahel korral ta otsustas tagasi Inglismaale tulla ning meid külastada, aga mõlemal korral seisis (vabandage väljendust) mingi kõlvatu naine tal tee peal ees ja pidas teda kinni. Kolmas katse, nagu te juba teate selle põhjal, mida armuline proua mulle ütles, läks tal korda. Neljapäeval, kahekümne viiendal mail pidime esimest korda näha saama, missuguseks meheks meie kena poiss on sirgunud. Ta pärines heast perekonnast, oli erakordselt söakas, ja aastaid oli tal meie arvestuse järgi kakskümmend viis. Nüüd teate mister Franklin Blake'ist niisama palju, kui teadsin mina, enne kui ta uuesti meie majja tuli.

Neljapäev oli kõige ilusam suvepäev, mida iganes nähtud, ning armuline proua ja miss Rachel (nad ei oodanud mister Franklinit enne lõunasööki) sõitsid ühtede naabruses elavate sõprade poole lantšile.

Kui nad olid lahkunud, läksin heitsin pilgu magamistuppa, mis meie külalise jaoks valmis oli seatud, ning vaatasin, et seal kõik korras oleks. Kuna ma täitsin oma perenaise majas peale majordoomuse ameti ka ülemteenri kohuseid (pange tähele, minu enda eripalvel, sest mulle tegi tuska mõte, et kadunud söör Johni veinikeldri võti võiks olla kellegi teise käes peale minu), siis läksin ja tõin üles mõned pudelid meie kuulsat Latouri klaretti ning panin need sooja suveõhtu kätte, et keldrikülmus enne lõunat kaoks. Järgmisena otsustasin ennastki sooja suveõhu kätte seada — mõistes, et mis on kasulik vanale klaretile, on samavõrd kasulik vanale eale — ja võtsin oma korvtooli, et sellega tagaõue minna, kui mind peatas hääl, mis kõlas nagu summutatud trummipõrin härrastemaja-esisel terrassil.

Läksin ümber maja terrassile ning avastasin, et seal silmitsevad maja kolm. pruuninahalist, valgete linaste kuubede ja pükstega indialast. Lähemale minnes nägin, et indialastel rippusid kaelas väikesed käsitrummid. Nende taga seisis väike habras heledapäine inglise poiss, kott käes. Pidasin neid tüüpe rändavateks silmamoondajateks

ning arvasin, et poiss kannab kotis nende ametivarustust. Üks kolmest, kes kõneles inglise keelt ja ilmutas, pean tunnistama, kõige peenemaid kombeid, andis mulle kohe teada, et mu oletus vastas tõele. Ta palus luba majaproua juuresolekul oma trikke näidata.

Ma ei ole just pahur vanamees. Üldiselt pooldan kõigest südamest lõbustusi ja olen ka viimane inimene maailmas, kes umbusaldaks kedagi teist sellepärast, et tolle nahk juhtub paari tooni võrra tumedam olema. Kuid kõige paremategi meie hulgast on omad nõrkused, ja minu nõrkus on see, et kui ma tean perekonnahõbeda korvi sahvri laual seisvat ja näen siis mõnd ringirändavat võõrast, kelle kombed on minu omadest peenemad, meenub mulle silmapilkselt too korv. Järelikult teatasin indialastele, et majaprouat ei ole kodus, ning manitsesin teda ja ta kaaslasi meie valdustest lahkuma. Ta tegi mulle vastuseks ilusa kummarduse ning kaduski koos oma kaaslastega maja ümbrusest. Mina omakorda läksin tagasi korvtooli juurde, istusin sellega õue päikesepaistelisele poolele ning jäin (kui tõele au anda) — noh, mitte just magama, aga siiski olekusse, mis on peaaegu niisama hea.

Mind äratas mu tütar Penelope, kes tormas minu poole, nagu oleks majas tuli lahti. Mis te arvate, mida ta tahtis? Ta tahtis, et kolm india viguritegijat otsekohe kinni võetaks, ja seda nimelt põhjusel, et nad teadvat, kes pidi meile Londonist külla tulema, ning et neil olevat mister Franklin Blake'i suhtes mingid kurjad kavatsused.

Mister Franklini nimi ajas mul une ära. Avasin silmad ja sundisin tütart asja lähemalt selgitama.

Ilmnes, et Penelope oli just tulnud meie majakesest, kus ta oli lobisenud väravavahi tütrega. Kaks tüdrukut olid näinud indialasi koos neile järgneva väikese poisiga lahkumas, pärast seda

kui olin neid selleks manitsenud. Tüdrukud olid pähe võtnud, et võõramaalased kohtlevad poissi halvasti, — ma ei leidnud selleks küll mingit põhjust peale selle, et poiss oli nägus ning habras — ja nad hiilisid teeäärse heki varjus võõramaalastele järele ning jälgisid nende tegevust väljaspool. See tegevus seisnes järgmistes iseäralikes trikkides.

Esimene indialane vaatas piki teed ühele ja teisele poole ning tegi kindlaks, et nad on üksi. Siis pöördusid kõik kolm ümber ja vahtisid teraselt meie maja suunas. Siis vadistasid ja vaidlesid nad omas keeles ja vaatasid üksteisele otsa, nagu kahtleksid nad milleski. Siis pöördusid nad kõik väikese inglise poisi poole, nagu oleksid temalt abi oodanud. Ja siis ütles nende inglise keelt kõnelev peamees poisile: «Siruta käsi välja!»

Mu tütar Penelope ütles, et ta ei teadnud neid kohutavaid sõnu kuuldes, mis takistas ta südant rinnust välja hüppamast. Mõtlesin endamisi, et see võis ehk korsett olla. Kuid ma ei öelnud midagi muud kui: «Sa ajad mulle hirmujudinad peale.» (Nota bene: naistele meeldivad niisugused pisikesed komplimendid.)

Nojah, kui indialane ütles: «Siruta käsi välja», põrkas poiss tagasi, raputas pead ja vastas, et see ei meeldi talle. Seepeale küsis indialane (üldsegi mitte kurjalt), kas talle meeldiks, kui ta saadetaks
19
tagasi Londonisse ja jäetaks sinna, kust nad ta olid leidnud, — näljane, närudes ning hüljatud poisike turul tühjas korvis magamas. Paistis et see tegi raskustele lõpu. Poisu sirutas käe vastumeelselt välja. Nüüd võttis indialane põuest pudelikese ja valas sellest mingit musta, tinditaolist ainet poisi pihku. Siis puudutas indialane kõigepealt poisi pead, tegi selle kohal õhus märke ning lausus seejärel: «Vaata.» Poiss tõmbus täiesti kangeks ja seisis nagu kivikuju, vaadates liikumatult tinti oma pihus.

(Sinnamaani tundus see kõik mulle silmamoondamisena, millega käis kaasas rumal tindi raiskamine. Hakkasin uuesti uniseks jääma, kui Penelope järgmised sõnad mind erksaks muutsid.)

Indialased vaatasid veel kord mõlemale poole piki teed ja siis lausus nende peamees poisile järgmised sõnad: «Näe inglise härrat, kes tuleb võõrastest maadest.»

Poiss vastas: «Ma näen teda.»

Indialane küsis: «Kas mööda selle maja juurde toovat teed ja mitte mööda mõnda teist sõidab täna see inglise härra?»

Poiss vastas: «Mööda selle maja juurde toovat teed ja mitte mööda mõnda teist sõidab täna see inglise härra.»

Indialane viivitas veidi ja esitas siis teise küsimuse: «Kas inglise härral on see kaasas?»

Ka poiss viivitas veidi ja vastas siis: «Jah.»

Indialane esitas kolmanda ning viimase küsimuse: «Kas inglise härra tuleb siia, nagu ta lubas, päeva loojakul?» Poiss vastas: «Ma ei oska öelda.» Indialane päris, miks.

Poiss vastas: «Olen väsinud. Mu peas tõuseb udu ja ajab mind segadusse. Ma ei suuda täna enam näha.»

Sellega küsitlemine lõppes. Indialaste peamees ütles ülejäänud kahele midagi omas keeles, osutades poisile ja linna suunas, kus (nagu me hiljem avastasime) nad peatusid. Seejärel tegi ta poisi pea kohal jälle märke ja puhus talle laubale, ning poiss ärkas võpatades üles. Pärast seda asusid nad kõik teele linna poole ja tüdrukud ei näinud neid enam.

Enamikul lugudel, mida räägitakse, on oma moraal, kui seda vaid otsida. Mida õpetlikku saaks järeldada sellest loost?

Järeldada saaks minu meelest järgmist. Esiteks: silmamoondajate peamees oli kuulnud, kuidas teenrid väljas mister Franklini saabumisest kõnelesid, ja nägi võimalust selle pealt pisut teenida. Teiseks: tema, ta kaaslased ja poiss kavatsesid (pidades silmas mainitud teenimisvõimalust) lähikonnas ringi luusida, kuni nad näevad, et majaproua koju jõuab, ja ennustada siis võlukunsti abil mister Franklini saabumist. Kolmandaks: Penelope kuulis neid

oma hookus-pookust harjutamas, nagu näitlejad harjutavad näitemängu. Neljandaks: ma teeksin hästi, kui hoiaksin sel õhtul lauahõbeda korvil silma peal. Viiendaks: Penelope teeks hästi, kui ta maha rahuneks ja laseks mul, oma isal, uuesti päikesepaistel tukastada.
Niisugune vaatenurk tundus mulle igati mõistlik. Kui te aga noori naisi vähegi tunnete, siis te ei imesta, kuuldes, et Penelope ei

uskunud mind. Minu tütre meelest oli lugu tõsine. Eriti tuletas ta mulle meelde indialase teist küsimust — «Kas inglise härral on see kaasas?». «Oh, isa,» ütles Penelope käsi kokku pigistades, «ära siin naljata midagi! Mida tähendab «see»:»
«Küsime mister Franklini käest, mu kallis,» vastasin ma, «kui sa suudad,oodata, kuni ta tuleb.» Pilgutasin silma, et ta aru saaks — ma teen ainult nalja. Penelope võttis asja aga täiesti tõsimeelselt. Mu tütre tõsidus ajas mulle päris naeru peale. «Mida, taeva pärast, peaks mister Franklin sellest teadma?» pärisin ma. «Küsi temalt,» vastas Penelope, «ja vaata, kas ka tema leiab, et see on naeruasi.» Andnud selle viimase hoobi, jättis mu tütar mind üksi.
Kui ta oli läinud, otsustasin endamisi, et küsin tõesti mister Franklinilt — peamiselt selleks, et Penelopet vaigistada. Mis me omavahel rääkisime, kui ma samal päeval hiljem seda talt küsisin, leiate täielikult äratooduna edaspidi. Aga kuna ma ei soovi teis lootusi äratada ja neid siis petta, võtan endale loa teid hoiatada, enne kui jätkan, et meie kõneluses silmamoondajatest ei leia te nalja varjugi. Minu suureks üllatuseks võttis mister Franklin nagu Penelo-pegi asja tõsiselt. Kui väga tõsiselt, seda mõistate siis, kui ütlen, et tema arvates tähendas «see» Kuukivi.

4. PEATÜKK

Ma palun väga vabandust, et olen teid enda ja oma korvtooliga kinni pidanud. Tean ju küll, et unine vanamees päikesepaistelises tagaõues pole just huvitav teema. Kuid kõik asjad tuleb kirja panna nende õigel kohal, nii nagu nad tegelikult juhtusid, ja te peate, ärge pange pahaks, natuke aega veel koos minuga lonkima, oodates mister Franklin Blake'i saabumist veidi hiljem.
Enne kui ma jõudsin pärast oma tütre Penelope lahkumist uuesti tukkuma jääda, segas mind taldrikute ja vaagnate klõbin peretoas, mis tähendas, et lõuna oli valmis. Kuna mina sõin oma elutoas, siis ei olnud mul teenijate lõunaga muud tegemist, kui et soovisin neile kõigile head isu, ja seejärel seadsin end uuesti oma toolis mõnusasti istuma. Sirutasin just parasjagu jalgu, kui uksest tormas välja jällegi üks naisterahvas. Seekord mitte mu tütar, vaid ainult köögitüdruk Nancy. Jäin tema teele risti ette, ja kui ta palus, et ma teda mööda laseksin, märkasin, et ta mossitab. See on asi, mida mina kui teeni-jaspere valitseja põhimõtteliselt kunagi ei lase sündida, ilma et ma põhjuse järele ei päriks.
«Mispärast sa oma lõunasöögile selja keerad?» küsisin ma. «Mis siis lahti on, Nancy?»
Nancy püüdis vastamata minust mööda trügida, mispeale ma püsti tõusin ja tal kõrvast kinni võtsin. Ta on kena pontsakas piigake ja mul on kombeks sellisel viisil välja näidata, et tüdruk on mulle isiklikult meeltmööda.
«Noh, mis on lahti?» küsisin ma veel kord.
«Rosanna jääb jälle lõunale hiljaks,» vastas Nancy. «Ja mind

saadeti talle järele. Selles majas langeb kõik raske töö minu õlgadele. Laske mind lahti, mister Betteredge!»
Siin Rosanna nime all mainitud isik oli«meie teine toatüdruk. Kuna ma tundsin tema vastu mõningat haletsust (peagi saate teada, miks) ja nägin Nancy näost, et ta kutsuks oma kaasteenijat sööma karmimate sõnadega, kui antud olukorras vajalik, siis turgatas mulle pähe,

et mul pole midagi erilist teha ja ma võiksin sama hästi ise minna ja Rosanna koju kutsuda, tehes talle märkuse, et ta edaspidi täpne oleks, — märkuse, mida ta minu poolt võtaks kindlasti vastu hea tahtega.
«Kus Rosanna on?» küsisin.
«Muidugi liivarannal!» vastas Nancy pead kuklasse heites. «Tal oli hommikul jälle üks minestushoog ning ta palus luba välja minna ja natuke värsket õhku hingata. Ma kohe ei või teda kannatada!»
«Mine tagasi oma lõunasöögi juurde, tüdruk,» laususin ma. «Mina võin teda kannatada ja ma toon ta koju.»
Nancy (kellel on hea isu) paistis rahul olevat. Kui ta rahul on, siis näeb ta kena välja. Kui ta kena välja näeb, siis kõditan ma teda lõua alt. See pole amoraalsus, vaid lihtsalt niisugune harjumus. Hüva, võtsin oma kepi ja asusin liivaranna poole teele. Ei! See ei lähe, et ma juba teele asun. Mul on kahju teid ikka jälle kinni pidada, aga te peate tõesti veel ära kuulama liivaranna loo ja ka Rosanna loo — seda sellepärast, et lugu teemandist puudutab neid mõlemaid lähedalt. Kui väga ma püüan oma looga ilma vahepeatusteta edasi minna ja kui halvasti see mul õnnestub! Kuid paraku kerkivad isikud ja asjad selles elus nii kiuslikult esile ja otsekui nõuavad, et neist räägitaks. Katsugem end sellest võimalikult vähe häirida lasta ja võimalikult kiiresti teha, ning ma luban teile, et oleme peagi keset mõistatust!
Rosanna (kui eelistada inimest asjale, mis on ju ainult kõige tavalisem viisakus) oli ainus uus teenija meie majas. Umbes neli kuud enne seda aega, millest ma kirjutan, käis armuline proua Londonis ja külastas ka parandusmaja — kavatsusega päästa mõnd õnnetut naist pärast vanglast vabanemist halbade elukommete küüsi tagasi langemast. Selle asutuse matroon, nähes, et mu perenaine tema hoolealuste vastu huvi tunneb, juhtis tähelepanu ühele Rosanna Spear-mani nimelisele tüdrukule ning jutustas ühe ülimalt õnnetu loo, mille kordamiseks siinkohal mul südant ei jätku, sest ma ei taha ennast, veel vähem teid, ilmaaegu kurvaks teha. Igatahes lõpuks oli Rosanna Spearmanist varas saanud, ja kuna ta ei kuulunud nende hulka, kes Citys* kompaniisid moodustavad ja ühelt inimeselt röövimise asemel tuhandetelt röövivad, siis läks ta kohtu alla, millele järgnesid vangla ja parandusmaja. Matrooni arvamus Rosannast (hoolimata sellest, mis too oli teinud) kõlas, et tegemiston ühe juhusega tuhandest ja et tüdruk vajab ainult võimalust tõestamiseks, et ta väärib ükskõik millise kristliku naisterahva osavõtlikkust. Armuline proua (kui

• City — Londoni ajalooline kesklinn, rahanduslik ja kaubanduslik keskus, kus asub suurem osa pankasid. Tõlkija.

üldse on olemas kristlikke naisterahvaid, siis tema seda on) ütles seepeale parandusmaja matroonile: «Rosanna Spearman saab oma võimaluse minu teenistuses.» Nädala pärast tuli Rosanna Spearman meie majapidamisse teiseks toatüdrukuks.
Peale-miss Racheli ja minu ei räägitud tütarlapse lugu majas ühelegi hingelisele. Proua, kes mulle seda au osutas ja minuga enamikus asjades nõu pidas, arutas minuga ka Rosanna küsimust. Kuna ma viimasel ajal olin suuresti omaks võtnud söör Johni kombe prouaga alati nõusse jääda, siis jäin kõigest südamest nõusse ka Rosanna Spearmani asjas.
Paremat võimalust, kui sellele meie vaesele tütarlapsele anti poleks saanud ühelegi tüdrukule osaks langeda. Ükski teenija ei saanud talle tema varasemat elu nina alla hõõruda, sest keegi neist ei teadnud, millüie see oli olnud. Tal oli nagu teistelgi oma palk ja omad vabadused, ning aeg-ajalt lausus proua talle omavahel julgustuseks mone sõbraliku sõna. Pean ütlema, et vastutasuks näitas ta end igati talle osakssaanud lahke kohtlemise väärilisena. Kuigi ta polnud kaugeltki tugev ja vahetevahel vaevasid teda juba mainitud minestus-hood, tegi ta oma tööd vaguralt ja kaebamata, tegi seda hoolikalt ja tegi seda nasti. Millegipärast aga ei leidnud ta

teiste naisteenijate seast sõpru, välja arvatud mu tütar Penelope — tema oli Rosanna vastu alati lahke, kuigi südamesõbrannadeks ei saanud nad kunagi.
Ma ei tea küll öelda, millega see tüdruk.teisi teenijaid solvas. Pans kindlasti ei olnud tal mingit erilist ilu, mis oleks teistes võinud kadedust äratada: ta oli kõige ilutum naine majas, ja lisaks oli tal veel see õnnetus, et üks õlg oli kõrgem kui teine. Arvan, et teenijad panid talle peamiselt pahaks tema vaikimist ja kalduvust üksindusele. Vabal ajal ta luges või tegi näputööd, sellal kui teised keelt peksid. Ja kui oli tema kord välja minna, siis üheksal juhul kümnest pani ta vaikselt kübara pähe ning tegi oma jalutuskäigu üksi. Ta ei tülitsenud kunagi, ei solvunud kunagi; ta ainult hoidis visalt ning viisakalt enda ja teiste vahel teatud distantsi. Lisagem veel, et kuigi ta polnud ilus, oli tema juures midagi sellist, mis toatüdrukuame-tiga kokku ei käinud, — midagi daamilikku. See võis kõlada tema hääles või paista tema näost. Kõik, mis ma võin öelda, on see, et teised naised tabasid selle tema majjatuleku esimesel päeval otsemaid ära ja ütlesid (mis oli täiesti ülekohtune), et Rosanna Spearman ajab nina püsti.
Nüüd, kus ma olen jutustanud Rosanna loo, tuleb mul veel osutada ühele selle kummalise tüdruku paljudest isevärki kommetest, et jõuda järgmiseks liivaranna loo juurde.
Meie maja paikneb Yorkshire'! kõrgel rannal, üsna mere lähedal.' Kõikjal meie ümber, igas suunas peale ühe, on kaunid paigad jalutamiseks. Selles ühes suunas, pean ütlema, on küll kole minna. Veerand miili pikkuselt kulgeb tee läbi kurbliku'kuuseiständiku ja viib lõpuks madalate pankade vahelt meie ranna kõige näotuma ning üksildasema lahesopi äärde. Liivaluited ulatuvad siin mereni ja lõpevad kahe kivise maasäärega, mis sirutuvad teineteise vastas merre, kuni.nad lõpuks vee alla kao-

vad. Ühte kutsutakse Põhjasääreks ja teist Lõunasääreks. Teatud aastaaegadel liigub nende kahe maasääre vahel edasi-tagasi York-shire'i ranniku kõige kohutavam vesiliiv. Tõusu hakul toimub selle mülka tundmatuis sügavikes midagi, mis paneb kogu vesiliiva pinna väga iseäralikul viisil vabisema ja värisema, nii et meie kandi rahvas ongi sellele paigale Vabiseva Liiva nime andnud. Umbes poole miili kaugusel kaldast, peaaegu lahe suus asuv suur leetseljak murrab ulgumerelt tulevate lainete jõu. Talvel ja suvel, kui tõusuvesi üle vesiliiva voolab, näib, nagu jätaks meri lained leetseljaku taha, sest ta veeretab oma veed sujuvalt kerkides lahte ning katab vesiliiva hääletult. Võin teile öelda, et see on tõesti üksildane ja õudne paik! Ükski paat ei söanda kunagi sellesse lahte sõuda. Ükski laps meie kalurikülast, mida kutsutakse Kajakalõukaks, ei tule siia kunagi mängima. Mulle tundub, et isegi linnud

taeva all hoiavad Vabisevast Liivast võimalikult kaugele. Et üks noor naine, kes võiks valida tosina meeldiva raja vahel ja leiaks igal ajal jalutuskaaslasi, kui ta vaid ütleks: «Tulge!», eelistab vabal ajal just seda paika ja istub või teeb näputööd või loeb siin ihuüksinda, see käib tõesti lihtsalt üle mõistuse. Seletage seda, kuidas tahate, kuid ometi on tõsi, et nimelt siin armastas Rosanna Spearman jalutada, kui mitte arvestada neid paari korda, kus ta läks Kajakalõukasse vaatama oma siitkandi ainsat sõpra, kellest tuleb peagi rohkem juttu. Tõsi on ka see, et mina seadsin end nüüd minekule sellesama koha poole, et tütarlast lõunale kutsuda, — ja seega oleme õnnelikult endisesse punkti tagasi jõudnud ning võime jälle otse liivaranna poole teele asuda.
Kuuseistandikus ei näinud ma tüdrukust mingit märki. Kui ma aga luidete vahelt rannale välja jõudsin, siis seal ta oligi oma väikese õlgkübara ja lihtsa halli mantliga, mida ta alati kandis, et oma moonutatud õlga niivõrd kui võimalik varjata, — seal ta seisiski ihuüksi ning silmitses vesiliiva ja merd.
Kui ma tema juurde jõudsin, võpatas ta ning pööras pea kõrvale. Kuna minu pilAu vältimine oli veel üks asi, mida ma teenijaspere valitsejana põhimõtteliselt ei lase sündida ilma põhjust pärimata, siis pöörasin ta näoga enda poole ja nägin, et ta nutab. Mu täpiline taskurätt — üks kuuest iludusest, mis armuline proua mulle kinkinud — oli taskus käepärast. Võtsin selle välja ning ütlesin Rosannale: «Tule, kullake, ja istu minuga koos siia rannanõlvale. Kõigepealt pühin su silmad kuivaks ja siis võtan endale julguse pärida, miks sa nutad.»
Kui te minuvanuseks saate, siis leiate, et rannanõlvale maha-istumine on palju aeganõudvam tegevus, kui te praegu arvata oskate. Selleks ajaks, kui ma olin end istuma seadnud, oli Rosanna ise oma silmad kuivatanud — minu taskurätist palju viletsama, odavast batistist rätikesega. Ta oli väga vaikse ja väga õnnetu moega, kuid istus nagu kuulekas tüdruk kunagi minu kõrvale, nagu ma olin käskinud. Kui tahate naisterahvast kõige kiiremini lohutada, siis võtke ta oma põlvele istuma. Mõtlesin sellele kuldsele reeglile. Kuid paraku, Rosanna ei olnud Nancy, ja see'p see häda oligi!
«Räägi mulle nüüd, kullake,» ütlesin ma, «miks sa nutad.»
24
«Läinud aastate pärast, mister Betteredge,» vastas Rosanna vaikselt. «Mõnikord meenub mulle ikka veel endine elu.»
«Mis sa nüüd, mu tüdruk,» laususin mina, «sinu endine elu on maha kustutatud. Miks sa ei suuda seda unustada?»
Ta võttis mu kuuehõlmast kinni. Olen lohakas vanamees ja söömise ajal tilgub ja pudeneb mul pahatihti üht-teist riietele. Kord puhastab üks, kord teine teenija mu rõivaid plekkidest. Eelmisel päeval oli Rosanna eemaldanud ühe rasvapleki mu kuuehõlmalt mingi uue vahendiga, mis pidi igasugused plekid välja võtma. Rasv oli nüüd küll läinud, aga seal, kus plekk oli olnud, paistis riide peal väike tuhm laik. Tütarlaps osutas sellele ja vangutas pead.
«Plekk on välja võetud,» ütles ta, «kuid koht on näha, mister Betteredge, — koht on näha!»
Ootamatu märkus, milles su oma kuube näitena kasutatakse, ei kuulu just nende hulka, millele oleks kerge vastata. Ka pani miski tüdruku ilmes mind just sel hetkel teda eriti haletsema. Muidu küll ilutu, olid tal kenad pruunid silmad, ja nüüd vaatas ta mind niisuguse austusega mu õnneliku vanaduspõlve ja hea nime vastu, nagu jääksid need temale endale igavesti kättesaamatuks, ja see tegi mu südame meie teise toatüdruku pärast raskeks. Tundsin, et ma pole võimeline teda lohutama, ja seepärast jäi üle ainult üks — viia ta lõunat sööma.
«Aita mind püsti,» ütlesin ma. «Sa oled lõunale hiljaks jäänud, Rosanna, ja ma tulin sulle järele.»
«Teie, mister Betteredge!» imestas ta.
«Nancyl kästi sulle järele tulla,» laususin ma. «Aga ma arvasin, kullake, et sulle meeldiks tõrelemine rohkem, kui see tuleks minu suust.»

Selle asemel et mind püsti aidata, libistas vaeseke oma käe minu pihku ja surus seda kergelt. Ta püüdis pisaraid kõigest jõust tagasi hoida ja see läkski tal korda — mille eest ma teda tõesti austan. «Te olete väga lahke, mister Betteredge,» kostis ta. «Ma ei hooli täna lõunasöögist — laske mul veidi kauemaks siia jääda.»
«Mis sulle siin meeldib?» küsisin ma. «Mis toob sind ikka ja jälle sellesse armetusse paika?»
«Miski tõmbab mind siia,» vastas tüdruk, ise sõrmega liivale mustreid joonistades. «Ma püüan siit eemale hoida, aga ei suuda. Mõnikord,» lisas ta vaiksel häälel, nagu hirmutaks teda ta enese kujutlus, «mõnikord, mister Betteredge, mõtlen ma, et siin ootab mind mu haud.»
«Sind ootab lambapraad ja puding!» ütlesin mina. «Mine jalamaid lõunat sööma. Näed nüüd, Rosanna, mis tuleb tühja kõhuga mõtlemisest!» Rääkisin karmil toonil, sest loomulikult olin ma nördinud (minu eas), kuuldes, kuidas kahekümne viie aastane noor naine oma surmast kõneleb!
Paistis, nagu poleks ta kuulnudki mu sõnu: ta pani käe mulle õlale ja hoidis mind enda kõrval paigal.
«Ma arvan, et see koht on mu ära teinud,» lausus ta. «Ma näen seda igal öösel unes; ma mõtlen sellest õmblustöö juures. Te ju teate,
26
mister Betteredge, et ma olen tänulik; te teate, et püüan ära teenida teie lahkust ja õigustada perenaise usaldust. Aga mõnikord ma mõtlen, kas pole siinne elu minusuguse naisterahva jaoks liiga vaikne ja liiga hea pärast kõike, mis mul on tulnud läbi teha, mister Better-edge, — pärast kõike, mis mul on tulnud läbi teha. Teiste teenijate hulgas olen ma palju üksildasem kui siin rannas, sest tean, et ma ei ole samasugune nagu nemad. Perenaine ja parandusmaja matroon ei mõista kumbki, missuguseks kohutavaks etteheiteks on minusugusele naisterahvale ausad inimesed juba üksnes oma olemasoluga. Armas, hea inimene, ärge tõrelge minuga. Ma ju teen oma tööd, eks ole? Palun ärge prouale öelge, et ma pole rahul, — olen täiesti rahul. Ainult mu meel on mõnikord rahutu, muud ei midagi.» Ta võttis käe rnu õlalt ja osutas äkitselt alla vesiliiva poole. «Vaadake!» ütles ta. «Kas pole see imepärane? Kas pole see hirmus? Olen seda juba kümneid kordi näinud, aga ikka on mul tunne, nagu näeksin seda esmakordselt!»
Vaatasin osutatud suunas. Tõus oli algamas ja õudne liiv hakkas vabisema. Lai pruunikas pind kerkis aeglaselt, ,tõmbus siis kipra ning lõi üleni lõdisema. «Kas teate, mida mina selles näen?» küsis Rosanna mul jälle õlast kinni haarates. «Paistab nii, nagu rabeleksid seal all sajad lämbuvad inimesed, kes püüavad kõik pinnale pääseda, kuid vajuvad selles hirmsas sügavikus ikka alla- ja allapoole! Visake sinna kivi, mister Betteredge! Visake sinna kivi, ja vaatame, kuidas liiv ta endasse imeb!»
See oli küll juba päris haiglane jutt! Vaat niimoodi mõjub tühi kõht rahutule meelele! Mul oli vastus — üsna terav, kuid kinnitan teile, et vaese tüdruku enda huvides — juba keelel, kui sellest äkitselt ette jõudis luidete vahelt kostev hääl, mis hüüdis mind nimepidi. «Betteredge!» hüüdis see hääl. «Kus te olete?» — «Siin!» hõikasin vastu, ilma et mul oleks aimugi olnud, kes seal võis olla. Rosanna kargas püsti ja jäi seisma, vaadates hääle suunas. Mõtlesin just ka ise jalule tõusta, kui mind rabas äkiline muutus tütarlapse näos.
Tema palgeile oli ilmunud kaunis õhetus, mida ma seal kunagi varem polnud märganud, mingist tummast ning hingetust üllatusest lõi ta üleni särama. «Kes see on?» küsisin ma. Rosanna vastas mulle mu oma küsimusega. «Oh, kes see ometi on?» sosistas ta, rohkem endale kui mulle. Pöörasin end istudes üle õla vaatama. Luidete vahelt tuli meie poole särasilmne noor härrasmees, kellel oli seljas ilus kollakaspruun ülikond, kindad ja kübar sellega sobivas toonis, nööpaugus roos ja näol naeratus, mis oleks võinud isegi Vabiseva Liiva panna talle vastu naeratama. Enne kui ma jõudsin end jalule ajada, potsatas ta minu kõrvale liivale, lõi käsivarre võõramaisel viisil mu kaela ümber ja pigistas nii, et mul pidi

peaaegu hing välja minema. «Vana kallis Betteredge!» ütles ta. «Ma võlgnen teile seitse šillingit ja kuus penni. Kas te nüüd taipate, kes ma olen?»
Issand õnnista ja hoia! See oli ju — tubli neli tundi enne seda, kui me teda ootasime — mister Franklin Blake!
Enne kui ma jõudsin sõnagi lausuda, märkasin, et mister Franklin
27
vaatas just nagu veidi üllatunult Rosanna poole. Tema eeskujul vaatasin ka mina tütarlapsele otsa. Rosanna punastas veel sügavamalt kui enne — ilmselt sellepärast, et ta pilk oli mister Franklini omaga kohtunud. Ta pöördus järsku ja lahkus meie juurest hajaliolekus, mida mina oma mõistusega ei oska seletada, kusjuures ta ei teinud härrale niksu ega lausunud minule sõnakestki. See polnud üldse tema moodi: tavaliselt ei olnud võimalik leida temast viisakamat ja parema käitumisega teenijat.
«On alles kummaline tütarlaps,» ütles mister Franklin. «Huvitav, mis teda minu juures nõnda üllatas?»
«Ma oletan, söör,» vastasin ma meie noorhärra mandril omandatud hariduse üle nalja heites, «et see teie võõramaa võõp.»
Tõin siin ära nii mister Franklini hooletu küsimuse kui ka mu oma tobeda vastuse — lohutuseks ja julgustuseks kõigile rumalatele inimestele: nagu ma olen märganud, pakub kõigile meist madalamal seisvatele kaasinimestele suurt rahuldust avastus, et neist kõrgemal seisjad pole mõnikord neist sugugi taibukamad. Ei mister Franklinil kogu tema suurepärase välismaise õpetatusega ega mul endal kogu mu aastatekoorma, kogemuste ja loomupärase taiplikkusega polnud õrna aimugi, mida Rosanna Spearmani seletamatu käitumine tegelikult tähendas. Ta, vaene hing, oli meil meelest läinud, enne kui nägime tema halli mantlikese viimast vilksatust liivaluidete vahel. Ja mis siis sellest? tekib teil üsna loomulik küsimus. Lugege edasi, kallis sõber, nii kannatlikult kui suudate, ja võib-olla hakkab teil ükskord Rosanna Spearmanist niisamuti kahju, nagu hakkas minul, kui ma tõe teada sain.

5. PEATÜKK

Esimene asi, mida ma tegin, kui me mister Frankliniga kahekesi jäime, oli see, et püüdsin kolmandat korda püsti tõusta. Mister Franklin peatas mind.
«Sellel jubedal paigal on üks eelis,» sõnas ta, «see on ainult meie päralt. Jääge istuma, Betteredge, mul on teile midagi öelda.»
Sel ajal kui ta rääkis, silmitsesin ma teda ja püüdsin enda ees seisvas mehes leida midagi tollest poisikesest, keda ma mäletasin. See mees tegi mind nõutuks. Kuidas ma ka ei vaadanud, niisama vähe nägin ma tema poisipõlve õhetavaid põski kui tema kena poisi-jakikest. Ta jume oli kahvatuks muutunud ja minu suureks üllatuseks ning pettumuseks oli ta näo alumine pool kaetud kähara pruuni habeme ja vuntsidega. Tema käitumisviis oli elav ning ladus, mis, pean möönma, oli küll väga võluv, kuid ei andnud võrreldagi ta kunagise sundimatu olekuga. Mis veelgi hullem: ta oli tõotanud tulla pikakasvuline, kuid ei olnud seda tõotust täitnud. Ta oli kena, sale ja hea kehaehitusega, aga mitte paari tolligi üle keskmise kasvu. Lühidalt öeldes, ta tegi mind täiesti nõutuks. Vahepealsed aastad polnud tema endisest minast midagi järele jätnud peale selge,
28
otsekohese silmavaate. Sellest tundsin ma jälle ära meie kena poisi ja otsustasin oma uurimise lõpetada.
«Tere tulemast tagasi vanasse kodusse, mister Franklin,» ütlesin ma. «Seda rohkem tere tulemast, söör, et te saabusite mõned tunnid varem, kui me teid ootasime.»
«Mul oli põhjust tulla enne, kui te mind ootasite,» vastas mister Franklin. «Ma kahtlustan, Betteredge, et mind Londonis viimase kolme või nelja päeva jooksul jälitati ja jälgiti, ning ma

sõitsin pärastlõunase rongi asemel hommikusega, sest tahtsin teatud tõmmu tundmatu eest minema lipsata.»
Tema sõnad üllatasid mind; veelgi enam — need tuletasid mulle otsekohe meelde kolme silmamoondajat ja Penelope arvamust, et neil olid mister Franklin Blake'i suhtes mingid kurjad kavatsused.
«Kes teid jälgib, söör, ja mispärast?» küsisin ma.
«Rääkige mulle õige neist kolmest indialasest, kes täna maja juures käisid,» ütles mister Franklin mu küsimusele tähelepanu pööramata. «On üsna võimalik, Betteredge, et minu tundmatu jälitaja ja teie kolm silmamoondajat osutuvad ühe ning sama pildi osadeks.»
«Kuidas te nendest silmamoondajatest üldse teate, söör?» pärisin ma, esitades ühe küsimuse teise otsa, mis, pean tunnistama, näitab halbu kombeid. Kuid te ei oota ju kuigi palju viletsalt inimloomuselt — ärge siis minultki teab mida oodake.
«Ma kohtasin maja juures Penelopet,» vastas mister Franklin, «ja tema rääkiski mulle. Teie tütrest, Betteredge, tõotas tulla kena neiu, ja ta pole neid lootusi petnud. Tal on väikesed kõrvad ja väikesed jalad. Kas need hindamatud väärtused on pärit kadunud missis Betteredge'ilt?»
«Kadunud missis Betteredge'il oli küllalt palju puudusi, söör,» vastasin ma. «Üks neist (kui te mulle pahaks ei pane) oli see, et ta ei suutnud iial ühtki alustatud asja lõpule viia. Üldse oli ta rohkem kärbse kui naise moodi: ta ei jäänud ilmaski millegi juurde pidama.»
«Ta oleks siis mulle sobinud,» kostis mister Franklin. «Ka mina ei suuda millegi juurde pidama jääda. Betteredge, teie mõistus on läinud veelgi teravamaks. Kui ma silmamoondajate kohta üksikasjalikumalt järele pärisin, ütles teie tütar sedasama. «Isa räägib teile, söör. Ta on oma ea kohta suurepärases vormis ning oskab ilusasti sõnu seada.» Just nii Penelope ütleski ja punastas seejuures taevalikult. Isegi «austus teie vastu ei suutnud mind takistada... aga ärge muretsege, tundsin teda juba lapsena, ja ega see tal tükki küljest võtnud. Räägime nüüd tõsiselt. Mida need silmamoondajad tegid?»
Ma ei olnud oma tütrega päriselt rahul. Mitte sellepärast, et ta mister Franklinil end suudelda laskis — selleks oli mister Franklinil vaba voli —, vaid sellepärast, et ta sundis mind oma rumalat lugu ümber jutustama. Kuid praegu ei jäänud muud üle kui neist asjaoludest kõnelda. Sedamööda kuidas ma oma jutuga edasi jõudsin, kadus kogu mister Franklini lõbusus. Ta istus, kulm kortsus, ja keerutas vuntsi. Kui ma olin lõpetanud, kordas ta minu järel kahte neist

küsimustest, mis silmamoondajate peamees poisile oli esitanud, — ilmselt selleks, et neid paremini meelde jätta.
««Kas mööda selle maja juurde toovat teed ja mitte mööda mõnda teist sõidab täna see inglise härra? ... Kas inglise härral on s e e kaasas?» Mul on kahtlus,» jätkas mister Franklin väikest pitseeritud pakki taskust välja tõmmates, «et see tähendab seda siin. Ja «see siin», Betteredge, tähendab minu onu Herncastle'i kuulsat teemanti.»
«Püha jumal, söör!» pahvatasin ma. «Kuidas see juhtus, et kõlvatu koloneli teemant teie kätte sattus?»
«Kõlvatu kolonel pärandas teemandi oma testamendiga mu nõole Rachelile sünnipäevakingiks,» vastas mister Franklin. «Ja minu isa kui kõlvatu koloneli testamenditäitja usaldas kalliskivi siiatoimetamise minu hooleks.»
Kui meri, mis parajasti sujuvalt üle Vabiseva Liiva valgus, oleks otse mu silme all kuivaks maaks muutunud, ka siis poleks ma vist rohkem imestanud kui neid mister Franklini sõnu kuuldes.
«Koloneli teemant miss Rachelile pärandatud!» kordasin ma. «Ja teie isa, söör, koloneli testamenditäitja! Oleksin võinud ükskõik mille peale kihla vedada, et teie isa ei oleks koloneli isegi mitte tuletangidega puudutanud!»

«Rängalt öeldud, Betteredge! Mida kolonelile õieti pahaks pandi? Ta on ju teie, mitte minu eakaaslane. Rääkige, mida te temast teate, ja mina jutustan omakorda sellest, kuidas mu isa tema testamendi-täitjaks sai, ja veel muudki. Avastasin Londonis onu Herncastle'i ja tema teemandi kohta üht-teist, mis on minu meelest üsna halvamaiguline, ja ma tahaksin teilt selle kohta kinnitust saada. Just äsja nimetasite teda «kõlvatuks koloneliks». Tuhnige oma mälus, mu vana sõber, ja öelge mulle, miks te nii ütlesite.»
Nägin, et tal on tõsi taga, ja rääkisin.
Järgnevalt on just teie jaoks kirja pandud kõige olulisem sellest, mis ma kõnelesin. Pange seda hästi tähele, sest muidu ei saa te edaspidi, kui me oma looga kaugemale jõuame, millestki õiget sotti. Ärge mõelge lastele, lõunasöögile, uuele kübarale või teab mis muudele asjadele. Katsuge, kas ehk suudate unustada poliitika, hobused, kaupade hinnad Citys ja pahandused klubis. Ma loodan, et te neid minu soovitusi pahaks ei pane, sest see on mul lihtsalt üks viis lahkes lugejas huvi äratada. Jumalukene, kas ma pole teid küllalt näinud suurimate kirjanike teoseid käes hoidmas ja kas ma siis ei tea, kui kergesti hajub teie tähelepanu, kui seda nõuab raamat, aga mitte mõni inimene!
Natukese aja eest rääkisin ma armulise proua isast, vanast lordist, kes oli äkilise meele ja terava keelega. Tal oli kokku viis last. Kõigepealt olid kaks poega, ja siis, kui ta naine pärast pikka vaheaega uuesti käima peale sai, tulid kolm väikest preilit kohe üksteise järel, nii ruttu kui loodus võimaldas. Nagu eespool mainitud, oli meie proua neist kolmest noorim ja kõige parem. Vanem poeg, Arthur, päris tiitli ja valdused. Teine, kõrgeauline John, sai ühelt sugulaselt pärranduseks kenakese varanduse ja astus sõjaväeteenistusse.

öeldakse, et see on halb lind, kes omaenda pesa reostab. Mina suhtun Herncastle'i üllasse perekonda kui oma pesasse ning oleksin tänulik, kui mult ei oodataks kõrgeaulise Johni osas üksikasjadesse laskumist. Usun siiralt, et ta oli üks suuremaid lurjuseid, kes kunagi on elanud. Vaevalt oskan ma tema kohta midagi sellest rohkem või vähem öelda. Sõjaväeteenistust alustas ta kaardiväes. Sealt oli ta sunnitud lahkuma veel enne kahekümne kahe aastaseks saamist — pole tähtis, miks. Sõjaväes kehtib väga range kord, ja kõrgeaulise Johni jaoks oli see liiga range. Ta läks Indiasse, et, näha, kas seal ollakse niisama ranged, ning ühtlasi soovis ta ka veidi püssirohtu nuusutada. Vapruse koha pealt (kui õiglane olla) oli ta buldogi ja võitluskuke segu, lisaks veel pisut julm. Ta võttis osa Seringapatami vallutamisest. Varsti pärast seda läks ta üle teise rügementi ja aja jooksul veel kolmandassegi. Seal sai ta kolonelleitnandi auastme ja päikesepiste ning tuli koju, Inglismaale.
Ta jõudis tagasi kuulsusega, mis sulges tema ees kõigi perekonnaliikmete uksed, kusjuures minu perenaine (äsja abiellunud) näitas selles osas teistele eeskuju ja teatas (muidugi söör Johni heakskiidul), et vend ei tohi oma jalga iialgi tema majja tõsta. Koloneli nimel oli rohkem kui üks häbiplekk, mis inimesed tema suhtes umbusklikuks muutis, aga siinkohal tuleb mul mainida ainult seda, mis oli seotud teemandiga.
Räägiti, et see India kalliskivi oli sattunud koloneli valdusse viisil, mida ta, ehkki muidu küll kange mees, ei julgenud tunnistada. Ta ei proovinud seda kordagi müüa — raha polnud tal vaja ning (kui jällegi õiglane olla) raha ei olnud tal ka eesmärk omaette. Ta ei andnud teemanti kellelegi ära; ta isegi ei näidanud seda ühelegi hingelisele. Mõned ütlesid: ta kardab, et see toob kaasa ebameeldivusi sõjaväevõimudega; teiste arvates (kellel ilmselt küll puudus igasugune ettekujutus selle mehe tõelisest loomusest) kartis ta, et tee-mandi näitamine maksab talle elu.
Selles viimases arvamuses võis siiski peituda oma tõetera. Polnud õige öelda, et kolonel kartis, kuid fakt oli see, et Indias oli kaks korda tema elu kallale kiputud, ning üldiselt oldi veendunud, et. selle taga oli Kuukivi. Kui ta tagasi Inglismaale tuli ja leidis, et kõik teda väl-divad, siis arvati, et ka selle taga on Kuukivi. Koloneli elu saladus jäi kolonelile teele ette ning võib öelda, et muutis ta tema enda sugulaste seas lindpriiks. Mehed ei võtnud teda klubidesse;

naised — rohkem kuj, üks —, kellega ta tahtis abielluda, keeldusid; sugulased ja tuttavad muutusid liiga lühinägelikuks, et teda tänaval ära tunda.
Sellises kimbatuses oleks mõni teine püüdnud suhteid maailmaga jälle korda seada. Kuid järeleandmine ei olnud kõrgeaulise Johni moodi isegi siis, kui ta oli eksinud ja kogu seltskond tema vastu pöördus. Mõrvaähvardust trotsides oli ta teemanti Indias enda käes hoidnud, avalikku arvamust trotsides hoidis ta teemanti enda käes ka Inglismaal. Siin ta nüüd on teie ees nagu pildi peal: nägu, milles peegeldub väljakutsuv iseloom ja millel kogu kenadusest hoolimata on kurjast vaimust vaevatu ilme.
Aeg-ajalt kuulsime tema kohta igasuguseid jutte. Mõnikord

räägiti, et ta on hakanud oopiumi suitsetama ja vanu raamatuid koguma; mõnikord kuulsime, et ta teeb kummalisi katseid keemias; mõnikord nähti teda Londoni kõige räpasemates urgastes põhjakihi seltsis pummeldamas ja lõbutsemas. Igal juhul elas kolonel üksildast, pahelist ja teiste eest varjatud elu. Ainult ühel korral pärast tema Inglismaale tagasipöördumist nägin ma ise teda näost näkku.
Umbes kaks aastat enne seda aega, millest ma praegu kirjutan, ja umbes poolteist aastat enne oma surma tuli kolonel ootamatult mu perenaise majja Londonis. Oli kahekümne esimene juuni, miss Racheli sünnipäeva õhtu, ja nagu tavaliselt, oli selle auks korraldatud koosviibimine. Lakei teatas, et üks härrasmees soovib mind näha. Läksin halli ja leidsin seal eest koloneli, kes oli küll kõhnunud ning kurnatud, vana ja vilets, kuid niisama äge ja õel nagu alati.
«Minge üles mu õe juurde,» käskis ta, «ja teatage, et ma tulin oma õetütart sünnipäeva puhul õnnitlema.»
Ta oli juba mitu korda püüdnud prouaga kirja teel lepitust otsida, kuid ma olen kindlalt veendunud, et seda tegi ta üksnes õe ärritamiseks. Nüüd oli aga esimene kord, kus ta ise õe majja ilmus. Mul kibeles juba keelel vastus, et proual on täna õhtul külalised, kuid tema kuratlik ilme kohutas mind. Läksin teadet üles viima ja jätsin ta tema enda soovi kohaselt halli ootama. Teenrid seisid ning jõllitasid koloneli eemalt, otsekui oleks ta olnud kahel jalal kõndiv põrgumasin, laetud püssirohu ja haavlitega ning valmis, iga hetk plahvatama.
Prouas oli õige pisut — mitte rohkem — tema perekonnale omast keevalisust, «öelge kolonel Herncastle'ile,» vastas ta, kui ma olin venna teate talle edasi andnud, «et miss Verinder on hõivatud ja mina keeldun teda vastu võtmast.» Teades koloneli loomupärast üleolekut käitumisreeglitest, mis härrasmehi üldiselt talitsevad, palusin armuliselt proualt viisakamat vastust. Üsna ilmaaegu! Perekonnale omane keevalisus pöördus kohe minu vastu. «Te ju teate,» nähvas proua, «et kui ma teie nõu kuulda tahan, siis ma küsin teilt. Praegu ma ei küsi.»
Läksin trepist alla vastusega, mille suhtes võtsin endale vabaduse koostada ja edasi anda järgmine uus, parandatud väljaanne: «Proua ja miss Rachel kahetsevad, et nad on hõivatud, ning paluvad vabandust, et ei saa endale lubada au teid vastu võtta.»
Ootasin, et kolonel plahvatab isegi sellise viisaka sõnastuse peale. Minu üllatuseks ei teinud ta midagi selletaolist; ta ajas mind aga ärevusse, suhtudes asjasse lausa ebaloomuliku rahuga. Tema välkuvate säravhallide silmade pilk peatus hetkeks minul nin'g ta puhkes naerma — mitte valjusti nagu teised inimesed, vaid kuidagi sissepoole, hääletult itsitades,, hirmus pahatahtlikult. «Tänan teid, Better-edge,» lausus ta. «Ma jätan oma õetütre sünnipäeva meelde.» Nende sõnadega pöördus ta kannal ringi ja marssis majast välja.
Jõudis kätte järgmine sünnipäev ja me kuulsime, et kolonel on haigevoodis. Kuus kuud hiljem — see tähendab kuus kuud enne seda aega, millest ma praegu kirjutan — sai proua kirja ühelt väga auväärselt vaimulikult. Kirjas oli kaks perekonda puudutavat imehead uudist. Esiteks, kolonel oli oma surivoodil õele andestanud.

Teiseks, ta oli andestanud ka kõigile teistele ja lõpetanud oma elupäevad kõige meeltülendavamal viisil. Ma ise tunnen (hoolimata piiskoppidest ja muudest vaimulikest) kiriku vastu teesklematut austust, kuid olen samal ajal üpriski veendunud, et Saatan jäi häirimatult kõrgeaulise Johni hinge valdajaks ning et viimane jõle tegu selle jõleda mehe elus oli (vabandage väljendust) vaimuliku tüssamine!
See oli põhiliselt kõik, mis mul mister Franklinile rääkida tuli. Panin tähele, et mida kaugemale ma oma jutuga jõudsin, seda suurema huviga ta kuulas. Märkasin ka, et lugu sellest, kuidas kolonel õetütre sünnipäeval õe ukse tagant minema saadeti, mõjus mister Franklinile nagu täistabamus. Kuigi ta seda ise ei tunnistanud, nägin tema näost küllalt selgesti, et olin ta rahutuks teinud.
«Te ütlesite kõik, mis teil öelda oli, Betteredge,» märkis ta. «Nüüd on minu kord. Enne aga, kui ma teile pajatan, mida ma Londonis avastasin ja kuidas mina sellesse teemandi loosse segatud sain, tahan üht asja teada. Teie ilme järgi otsustades, mu vana sõber, ei mõista te vist päris hästi, mis on meie nõupidamise eesmärk. Kas teie ilme on petlik?»
«Ei, söör,» vastasin ma. «Vähemalt sedapuhku kõneleb mu ilme tõtt.»
«Sellisel juhul,» jätkas mister Franklin, «esitan teile parem, enne kui me edasi läheme, oma seisukoha. Seoses koloneli sünnipäevakingiga mu nõole Rachelile näen ma kolme väga tõsist küsimust. Kuulake mind tähelepanelikult, Betteredge, ja loendage sõrmedel kaasa, kui see teid aitab,» ütles mister Franklin, tundes teatavat lõbu oma loogilise mõistuse demonstreerimisest ning tuletades mulle seega selgesti meelde neid vanu aegu, kus ta veel poisike oli. «Esimene küsimus: kas koloneli teemant oli Indias seotud mingi salanõuga? Teine küsimus: kas see salanõu on koloneli teemandile Inglismaale järgnenud? Kolmas küsimus: kas kolonel teadis, et teemandiga käib kaasas salanõu, ning kas ta jättis meelega oma.õele muret ja ohtu toova päranduse, kasutades vahendajaks õe süütut last? Vaat mida ma silmas pean, Betteredge. Ärge end sellest hirmutada laske.»
Seda oli küll hea öelda, aga ta oli mulle tõesti hirmu nahka ajanud. Kui tal õigus oli, siis ähvardas mingi kuratlik India teemant äkitselt meie vaiksesse inglise majja tungida, tuues endaga kaasa elusate kelmide salanõu, mille oli meie peale lahti lasknud surnud mehe kättemaks. Just selline paistis meie olukord mister Franklini viimaste sõnade valguses! Kes on enne midagi selletaolist kuulnud — pange tähele, üheksateistkümnendal sajandil, progressi ajastul ja pealegi maal, mis naudib Briti põhiseaduse hüvesid? Keegi ei ole midagi selletaolist kuulnud ja järelikult ei või ka oodata, et keegi seda usuks. Kuid sellest hoolimata lähen ma oma looga edasi.
Kui teid tabab niisugune äkiline ärevus nagu mind tookord, siis üheksal juhul kümnest annab see end kõhus tunda. Kui see end kõhus tunda annab, läheb teie tähelepanu hajevile ja te hakkate nihelema. Ma nihelesingi vaikides oma kohal. Mister Franklin pani tähele, et ma heitlen rahutuks muutunud kõhu või meelega — kuidas soovite,
33
tegelikult tähendavad need ühte ja sedasama —, ning just siis, kui ta oli alustamas loo omapoolset osa, ütles ta mulle teravalt: '«Mis teil vaja on?»
Mis mul vaja oli? Temale ma seda ei öelnud, teile aga usaldan omavahel: tahtsin ühe mahvi piipu tõmmata ja pilgu «Robinson Crusoe'sse» heita.

6. PEATÜKK

Jätsin oma salasoovid enda teada ning palusin aupaklikult, et mister Franklin jätkaks. Mister Franklin vastas: «Ärge nihelge, Betteredge,» ja jätkaski.
Meie noorhärra esimesed sõnad andsid mulle teada, et tema avastused kõlvatu koloneli ja teemandi asjus said alguse külaskäigust, mille ta oli teinud (enne meile tulekut) perekonna nõuande-advokaadile Hampsteadis. Kui nad ühel päeval pärast lõunasööki kahekesi jäid,

pillas mister Franklin juhuslikult muu seas, et isa oli tema hooleks usaldanud miss Rachelile ühe sünnipäevakingi kättetoimetamise. Sõnale järgnes teine, ja lõpuks seletas advokaat, mida see kingitus endast õieti kujutas ning kuidas olid kadunud koloneli ja mister Blake vanema sõbralikud suhted alguse saanud. Siin esiletoodud asjaolud on tõesti nii erakordsed, et ma kahtlen, kas minu keel ikka suudab neid vääriliselt edasi anda. Parem püüan mister Franklini avastustest jutustades võimalikult täpselt tema enda sõnu kasutada.

«Kas te mäletate seda aega, Betteredge,» alustas ta, «kui mu isa püüdis tõestada oma õigust sellele õnnetule hertsogitiitlile? Noh, just samal ajal pöördus Indiast tagasi ka onu Herncastle. Isa sai teada! et tema naisevenna valduses olid teatud dokumendid, millest oleks tõenäoliselt tema kohtuasjas kasu olnud. Ta külastas koloneli, tuues ettekäändeks soovi teda Inglismaale naasmise puhul tervitada. Koloneli juures aga ei läinud säärane kavaldamine läbi. «Te tahate mult midagi,» ütles ta, «muidu ei oleks te end eales minu külastamisega kompromiteerinud.» Isa taipas, et ainus võimalus oli mängida lahtiste kaartidega, ja tunnistas otsekohe, et tahab saada teatud dokumente. Kolonel palus ühe päeva järelemõtlemisaega. Tema vastus tuli ühe ülimalt iseäraliku kirja kujul, mida mu advokaadist sõber mulle näitas. Kolonel alustas sellega, et tema tahab omakorda midagi mu isalt, ja tegi ettepaneku sõbralikult teene teene vastu vahetada. Sõjaõnn (kolonel kasutas just seda sõna) oli tema valdusse andnud ühe suuremaid teemante maailmas ning tal olevat alust arvata, et ei tema ise ega ka ta väärtuslik kalliskivi pole koos olles üheski majas üheski maailma nurgas väljaspool ohtu. Sellises ohtlikus olukorras oli ta otsustanud teemandi kellegi teise kätte hoiule anda. Volimees ei pidanud millegagi riskima. Ta võis kalliskivi ükskõik millises eraldatud ning rangelt valvatud paigas — nagu näiteks pangas või juveliiri varakambris — hinnaliste väärtasjade seifi paigutada. Tema enese osa kogu loos pidi olema passiivset laadi. Kas isiklikult või

usaldusväärse esindaja kaudu pidi ta igal aastal kokkulepitud päevadel ning kokkulepitud aadressil vastu võtma koloneli teate, mis lihtsalt kinnitab, et kolonel on sel kuupäeval veel elavate kirjas. Juhul kui see kuupäev möödub, ilma et teadet oleks saabunud, tuleb koloneli vaikimist võtta kindla märgina, et ta on mõrva ohvriks langenud. Sel juhul, ja ainult siis, tuleb avada teatud pitseeritud juhendid, mis sisaldavad edasisi korraldusi teemandi kohta ning on hoiustatud koos teemandiga, ja kõhklematult nende järgi toimida. Kui mu isa otsustaks selle kummalise ülesande enda peale võtta, oleksid koloneli dokumendid vastutasuks tema käsutuses. Selline oli see kiri.» «Mida teie isa siis tegi, söör?» pärisin ma.

«Mida ta tegi?» kordas mister Franklin. «Ma ütlen teile, mida ta tegi. NTa võttis koloneli kirja üle otsustamiseks appi ühe hindamatu võime, mida nimetatakse kaineks mõistuseks. Kogu see lugu, kuulutas ta, on lihtsalt absurdne. Kusagil Indias rändamise käigus on kolonel üles korjanud mingi armetu kristalli, mida ta ise peab teemandiks. Mis puutub mõrvaohtu ja ettevaatusabinõudesse, mida ta oma elu ja tolle kristalli säilitamiseks on kavandanud, siis praegu on üheksateistkümnes sajand ja igal mõistuse juures oleval inimesel tarvitseb vaid politsei poole pöörduda. Kolonel oli juba aastaid olnud kurikuulus oopiumipruukija, ning kui ainus võimalus tema valduses olevaid väärtuslikke dokumente kätte saada nõudis oopiuminägemuste võtmist tõe pähe, siis nõustus mu isa üsna meelsasti tema peale pandud naeruväärse kohustusega — seda meelsamini, et temale endale ei teinud see vähimatki tüli. Teemant ja pitseeritud juhtnöörid pandi tema pankuri rahakambrisse ning meie perekonna advokaat mister Bruff sai ja avas mu isa esindajana koloneli kirju, mis reeglipäraselt teatasid, et onu on elus. Ükski mõistlik inimene poleks samasuguses olukorras saanud asjasse teisiti suhtuda. Miski siin maailmas ei tundu võimalik olevat, Betteredge, kui see meie endi tühise kogemusega kooskõlas ei- ole, ja romantilisi lugusid usume ainult siis, kui me neid ajalehest loeme.»

Neist sõnadest sai mulle selgeks, et mister Franklin pidas oma isa arvamust kolonelist ennatlikuks ning valeks.
«Mis te ise sellest asjast arvate, söör?» küsisin ma.
«Lõpetame kõigepealt koloneli loo,» vastas mister Franklin. «Inglise mõtlemises valitseb kummaline süsteemitus, Betteredge, ja teie küsimus, mu vana sõber, on selle üheks näiteks. Kui me parajasti masinate valmistamisega ei tegele, siis oleme (vaimses mõttes) kõige lohakam rahvas universumis.»
«Seal siis on see välismaine haridus!» mõtlesin endamisi. «Sel kombel meid pilkama on ta õppinud küll vist Prantsusmaal.»
Mister Franklin võttis katkenud jutulõnga üles ning jätkas:
«Mu isa sai need dokumendid, mis ta tahtis, ja pärast seda ta oma naisevenda enam ei näinud. Aasta aasta järel tuli kokkulepitud päevadel kolonelilt kokkulepitud kiri ja selle avas mister Bruff. Ma olen neid kirju näinud — tervet patakat —, kõigis ühesugune lühike ning asjalik tekst: «Söör, käesolevaga tõendan, et olen veel elus. Las teemant jääb sinna, kus ta on. John Herncastle.» Kunagi ei kirjutanud
35
ta ridagi rohkem, ja need teated saabusid korrapäraselt kuni ühe päevani umbes kuus või kaheksa kuud tagasi, mil kirja vorm esmakordselt tavalisest erines. Tol korral kõlas see järgmiselt: «Söör, mulle öeldakse, et ma olen suremas. Tulge minu juurde ja aidake mul testament koostada.» Mister Bruff läks ja leidis koloneli ühest äärelinna krundil asuvast väikesest villast, kus too oli pärast Indiast tagasitulekut üksi elanud. Tal olid seltsiks koerad, kassid ja linnud, kuid mitte ühtegi inimhinge — peale passija, kes käis iga päev maja-pidamistöid tegemas, ja arsti, kes istus voodi ääres. Testamendi koostamine oli väga lihtne. Suurema osa oma varandusest oli kolonel kulutanud keemiaalastele uurimustele. Tema testament algas ja ühtlasi ka lõppes kolme klausliga, mis ta täielikult meelemõistusel olles voodist dikteeris. Esimene klausel tagas koloneli loomadele kindla ülalpidamise ja hoolitsuse. Teisega loodi ühes põhjapoolsemas ülikoolis eksperimentaalkeemia professuur. Kolmandaga pärandas kolonel Kuukivi sünnipäevakingina õetütrele, tingimusel, et mu isa toimiks testamenditäitjana. Esialgu isa keeldus. Asja kaaludes andis ta aga järele, kuna talle kinnitati, et see ei tee mingit tüli, ja pealegi oletas mister Bruff Racheli huvisid silmas pidades, et teemandil võib siiski ka mingi väärtus olla.»
«Kas kolonel põhjendas kuidagi, söör,» pärisin ma, «miks ta teemandi just miss Rachelile jätab?»
«Ta mitte ainult ei põhjendanud — tal oli põhjus lausa testamendis kirja pandud,» vastas mister Franklin. «Mul on sellest olemas väljavõte, mida te kohe varsti näete. Ärge oma mõtteid laokile laske, Betteredge! Ikka üks asi korraga. Te kuulsite koloneli testamendist; nüüd peate kuulma, mis juhtus pärast tema surma. Enne kui testament saadi kehtivaks tunnistada, tuli täita teemandi .hindamise formaalsus. Kõik juveliirid, kellega konsulteeriti, kinnitasid otsekohe koloneli väidet, et tema valduses oli üks maailma suuremaid teemante. Selle täpse väärtuse kindlakstegemine oli aga seotud mõningate raskustega. Suurus muutis kivi teemanditurul omaette nähtuseks, värv asetas selle erikategooriasse, ja lisaks neile ebamäärastele teguritele oli kivil üks defekt: päris tema südamikus oli mõra. Kuid isegi seda viimast tõsist puudust arvestades võrdus kõige madalam hinnang kahekümne tuhande naelaga. Kujutlege vaid mu isa hämmastust! Ta oli olnud ainsa sammu kaugusel sellest, et keelduda testamendi-täitjana toimimast ja lasta sel suurepärasel teemandil perekonnale kaduma minna. Huvi, mis tal nüüd asja vastu.oli tärganud, sundis teda pitseeritud ning koos teemandiga hoiustatud juhtnööre avama. Mister Bruff näitas mulle koos teiste paberitega ka seda dokumenti ja see annab (minu meelest) võtme koloneli elu ohustanud sepitsuste iseloomu mõistmiseks.»
«Nii et teie siis usute, söör,» küsisin mina, «et salanõu oli olemas?»

«Kuna mul ei ole mu isa oivalist kainet mõistust,» vastas mister Franklin, «siis usun, et koloneli elu oli tõesti ohus, täpselt nii, nagu kolonel ise väitis. Pitseeritud juhtnöörid minu arvates selgitavad, kuidas see nii läks, et ta siiski vaikselt oma voodis suri. Tema vägivaldse surma puhul (see tähendab, kui temalt kokkulepitud kuupäeval

järjekordset kirja poleks tulnud) pidi mu isa Kuukivi salaja Amsterdami saatma. Selles linnas tuli kivi ühe kuulsa teemandi-lõikaja kätte viia ning lasta tal see neljaks kuni kuueks eraldi kiviks lõigata. Siis tuli need kivid maha müüa niisuguse hinna eest, mida oli võimalik saada, ning sissetulek pidi rakendatama sellesama eksperimentaalkeemia professuuri asutamiseks, mida kolonel oma testamendiga rahaliselt kindlustab. Noh, Betteredge, pingutage nüüd oma teravat mõistust ja katsuge taibata, millisele järeldusele koloneli juhtnöörid osutavad!»

Hakkasin sedamaid oma mõistust pingutama. See oli aga lohakalt inglise sorti ja ajas järelikult kõik segi, kuni mister Franklin ta ise käsile võttis ja selgitas, mida nimelt taibata tuli.

«Pange tähele,» ütles mister Franklin, «et siin on teemandi olemasolu tervikliku kivina osavalt koloneli elu puutumatusest sõltuma pandud. Ta ei rahuldu sellega, et teatab kardetud vaenlastele: «Tapke mind, ja te pole teemandile lähemal kui praegu: see on seal, kust te teda kätte ei saa, — panga valvatud varakambris.» Selle asemel ütleb ta: «Tapke mind, ja teemant lakkab olemast seesama teemant: tema identsus hävitatakse.» Mida see tähendab?»

Siin tabas mind (nagu ma arvasin) suurepärane välismaise taiplikkuse välgatus.

«Ma tean,» ütlesin ma. «See tähendab, et kivi väärtus väheneb ja kelmid saavad selle tõttu petta!»

«Mitte midagi säärast,» kostis mister Franklin. «Ma uurisin järele. See mõrane teemant tooks tükkideks lõigatult sisse rohkem kui praegusel kujul ning seda sel lihtsal põhjusel, et temast saaks lõigata neli kuni kuus täiuslikku teemanti, mis maksaksid ühtekokku rohkem kui üks suur, aga rikkega kivi. Kui salanõu mõte oleks olnud röövimine kasusaamise eesmärgil, muutnuksid koloneli juhtnöörid kivi kahtlemata veelgi ihaldusväärsemaks. See oleks sisse toonud rohkem raha ning pärast Amsterdami meistrite käte alt läbikäimist oleks sellest teemanditurul ka lõpmatult kergem olnud lahti saada.»

«Jumal hoidku, söör!» pahvatasin ma. «Mis selle salanõu mõte siis oli?»

«Salanõu organiseerisid indialased, kellele teemant algselt kuulus,» seletas mister Franklin, «ja selle taga seisab mõni iidne hindu väärusk. See on minu arvamus, ja seda kinnitab ka üks perekonna arhiivist.pärinev dokument, mis on mul praegusel hetkel kaasas.»

Nüüd ma mõistsin, miks indialastest silmamoondajate ilmumine meie maja juurde oli mister Franklini silmis nii tähelepanuväärne asjaolu.

«Ma ei taha teile muidugi oma arvamust peale suruda,» jätkas mister Franklin, «aga idee, et ühe vana hindu väärusu äravalitud teenrid end kõigist raskustest ja ohtudest hoolimata oma püha kivi tagasisaamise üritusele pühendavad, on minu meelest küll täielikus kooskõlas kõigega, mida me idamaailma rasside kannatlikkusest ja idamaailma usundite mõjust teame. Ma olen muidugi elava kujutlusvõimega inimene ning minu jaoks pole lihunik, pagar ja maksukoguja

ainsad usutavad tõelisused. Suhtugem siis minu sellesse katsesse tõde selgitada just nii, nagu ta seda väärib, ning lähme edasi ainsa meid puudutava praktilise küsimuse juurde. Kas salanõu Kuukivi röövimiseks on koloneli üle elanud? Ja kas kolonel teadis seda, kui ta oma õetütrele sünnipäevakingi jättis?»

Hakkasin nüüd nägema kogu selle loo seost armulise proua ja miss Racheliga. Ükski mister Franklini sõna ei läinud mul enam kõrvust mööda.

«Kui ma Kuukivi loo teada sain,» lausus mister Franklin, «ei olnud mul just erilist tahtmist selle siiatoojaks hakata. Aga mister Bruff tuletas mulle meelde, et keegi peab mu nõo

päranduse ikkagi kätte toimetama ja et mina võin seda teha sama hästi kui mõni teine. Kui olin teemandi pangast välja võtnud, tundus mulle, et üks närustes riietes tõmmu mees käis tänaval mu kannul. Läksin isa majja oma asjade järele ja leidsin sealt kirja, mis mind ootamatult Londonis kinni pidas. Viisin teemandi panka tagasi ning mulle näis, et nägin jälle seda näruses riides meest. Võtnud teemandi täna hommikul uuesti pangast välja, nägin meest kolmandat korda, lipsasin tal käest minema ning sõitsin (enne kui ta mulle uuesti jälile sai) pärastlõunase rongi asemel hommikusega. Siin ma nüüd olen koos terve ja puutumatu teemandiga — ja mis on esimene uudis, mida ma siin kuulen? Saan teada, et majas on käinud kolm rändavat indialast ning et niipea, kui nad arvavad end üksi olevat, on nende erilisteks huviobjektideks minu Londonist saabumine ja miski, mis mul peaks kaasas olema. Ma ei raiska aega ega sõnu sellele, et nad poisi peopessa tinti valasid ja tal selles eemalviibivat meest ja midagi tolle taskus näha käskisid. Selline vigur (mida ma olen Idas tihti näinud) on nii minu kui ka teie meelest lihtsalt üks hookuspookus. Praegu tuleb meil otsustada, kas ma pean ekslikult tähtsaks tühipaljast juhust või on meil tõesti alust uskuda, et indialased on Kuukivi jälil sellest hetkest peale, kui see panga seifist välja võeti.»

Paistis, et selle küsimusega tegelemine polnud meile kummalegi meeltmööda. Vaatasime kõigepealt teineteisele otsa ja seejärel silmitsesime tõusuvett, mis üle Vabiseva Liiva sujuvalt aina lähemale valgus.

«Mida te mõtlete?» küsis mister Franklin äkitselt.

«Mõtlesin parajasti, söör,» vastasin ma, «et tahaksin selle teemandi vesiliiva visata ja kogu küsimuse sellisel moel ära lahendada.»

«Kui teil selle kivi väärtuse jagu raha taskus on,» vastas mister Franklin, «siis nii öelgegi, Betteredge, ja vesiliiva see kaob!»

Huvitav küll, kui tohutut kergendust võib murelikule meelele tuua mõni täiesti tühine naljatlus. Tol hetkel tundsime suurt lõbu mõttest hävitada miss Racheli seaduslik omand ja tuua mister Blake'ile kui testamenditäitjale hirmsaid pahandusi kaela — kuigi praegu ei suuda ma kuidagi taibata, mis selles nii lõbusat oli.

Mister Franklin pöördus esimesena tagasi meie jutuajamise tegeliku teema juurde. Ta võttis taskust ümbriku ning selle seest ühe paberi.

«Betteredge,» ütles ta, «mu tädi pärast tuleb meil kaaluda, mis

ajendas koloneli oma õetütrele seda pärandust jätma. Pidage meeles, kuidas leedi Verinder oma venda kohtles tolle Inglismaale tagasijõudmisest peale kuni päevani, mil kolonel ütles, et ta jätab oma õetütre sünnipäeva meelde. Ja lugege läbi see siin.»

Ta ulatas mulle väljavõtte koloneli testamendist. Praegu, nende ridade kirjutamise ajal, on see mul käepärast ja ma teen sellest teie jaoks ärakirja:

Kolmandaks ja viimaseks jätan ja parandan ma oma õetütrele Rachel Verinderile, minu õe, lesestunud Julia Verinderi ainsale lapsele, mulle kuuluva kollase teemandi, mida Idas tuntakse Kuukivi nime all, — tingimusel, et tema ema, mainitud Julia Verinder, mainitud Rachel Verinderi esimesel sünnipäeval pärast minu surma veel elus on. Seejuures soovin ma, et mu testamenditäitja annaks mu teemandi ise või mõne tema poolt määratud usaldusväärse esindaja kaudu mu mainitud õetütre Racheli isiklikku valdusse tema esimesel sünnipäeval pärast mu surma, ja kui võimalik, siis minu õe, mainitud Julia Verinderi juuresolekul. Ja ma soovin, et mu testamendi kolmanda klausli täpse ärakirja läbi teatataks mu õele, et jätan teemandi tema tütrele Rachelile tunnistuseks sellest, et ma andestan vabal tahtel kogu selle kahju, mida õe käitumine minu suhtes mu eluajal minu reputatsioonile tekitas, ja eriti selle tõenduseks, et ma ei kanna oma südames viha, nagu sobibki surevale mehele, solvangu pärast, mis mulle kui ohvitserile ja härrasmehele osaks sai, kui tema teener vastavalt tema käsule minu ees ta tütre sünnipäeval ukse sulges.

Kirja olid pandud veel mõned korraldused juhuks, kui proua või miss Rachel testamenditegija surma ajaks juba sellest maailmast lahkunud oleks olnud. Siis oleks tulnud teemant vastavalt pitseeritud juhtnööridele, mis olid koos sellega hoiule antud, Hollandisse saata. Müügitulud oleks sel juhul tulnud lisada rahale, mis juba testamendiga oli määratud keemiaprofessuuri asutamiseks ühes põhjapoolses ülikoolis.
Ulatasin paberi mister Franklinile tagasi ja olin tõsiselt mures, mida talle kosta. Kuni selle hetkeni olin kindlalt arvanud (nagu te teate), et kolonel suri niisama kõlvatuna, nagu ta oli elanud. Ma ei ütleks, et see ärakiri tema testamendist oleks mind seda arvamust lausa muutma sundinud; ütlen vaid, et see pani mind kahtlema.
«Noh,» ütles mister Franklin, «mida te kostate — nüüd, kus te olete lugenud koloneli enda avaldust? Kas ma teenin Kuukivi tädi majja tuues pimedalt koloneli kättemaksu või õigustan teda kui pattukahetsevat ja kristlikku inimest?»
«Me teeme ehk ülekohut, söör,» vastasin ma, «kui ütleme, et tal surres oli kohutav kättemaksuhimu südames ja kohutav vale huulil. Jumal üksi teab tõtt. Ärge seda minult küsige.»
Mister Franklin keerutas ja mudis testamendiväljavõtet sõrmede vahel, just nagu oleks ta lootnud sellest nõndaviisi tõde välja pigistada. Samal ajal muutus tema olek üsna märgatavalt. Elav ning terane noormees muutus täiesti seletamatult pikaldaseks, surmtõsiseks ning mõtlikuks.
39
«Sellel küsimusel on kaks külge,» sõnas ta, «objektiivne ja subjektiivne külg. Kummast me lähtuksime?»
Lisaks prantsuse haridusele oli ta saanud ka saksa oma. Senini oli üks neist kahest (nagu ma oletasin) tema üle segamatult valitsenud. Ja nüüd (niipalju kui ma aru sain) võttis teine valitsuse üle. Üks minu elureegleid on mitte märgata seda, millest ma aru ei saa. Valisin objektiivse ja subjektiivse külje vahelise kesktee. Lihtsas kõnepruugis väljendades: ma vahtisin teda pärani silmi, lausumata sõnagi.
«Toome välja asja varjatud mõtte,» lausus mister Franklin. «Miks jättis mu Onu teemandi just Rachelile? Miks ta seda mu tädile ei pärandanud?»
«Seda vähemalt pole võimatu ära arvata, söör,» vastasin. «Kolonel Herncastle tundis armulist prouat küllalt hästi ja teadis, et õde oleks keeldunud igasugusest pärandusest, mis talle venna käest oleks tulnud.»
«Kuidas ta teadis, et ka Rachel seda vastu võtmast ei keeldu?»
«Kas leidub üldse noort daami, söör, kes suudaks kiusatusele vastu panna ja sellise sünnipäevakingi nagu Kuukivi tagasi lükata?»
«See on subjektiivne seisukoht,» ütles mister Franklin. «Teile teeb suurt au, Betteredge, et te olete võimeline subjektiivsele seisukohale asuma. Kuid koloneli pärandusega on seotud veel üks mõistatus, mida me seni pole veel lahendanud. Kuidas aru saada sellest, et ta jätab Rachelile sünnipäevakingi ainult sel juhul, kui tolle ema elus on?»
«Ma ei taha küll surnu kohta halba rääkida, söör,» vastasin ma, «aga kui ta oma õele selle tütre kaudu sihilikult on häda ja ohtu toova pärandi jätnud, siis peab see pärand muidugi seotud olema õe elusoleku tingimusega — et ta sellest täit vaeva tunda saaks.»
«Ah siis niiviisi mõistate teie tema ajendeid? See on jällegi subjektiivne tõlgendus! Kas te olete kunagi Saksamaal käinud, Better-edge?»
«Ei, söör. Lubage küsida, kuidas siis teie asjast aru saate?»
«Mulle tundub,» vastas mister Franklin, «et koloneli sihiks ei olnud võib-olla tõesti kasutoomine õetütrele, keda ta ju iial näinudki polnud, vaid soov oma õele tõendada, et ta oli surres talle andestanud, ning tõendada seda pealegi väga kenasti — õelapsele tehtud kingituse abil. See seletus, Betteredge, erineb teie omast täielikult ja selle aluseks on subjektiiv-

objektiivne vaatenurk. Niipalju kui mina aru saan, on üks tõlgendus just niisama tõenäoline kui teinegi.»
Olles sellisele meeldivale ning lohutavale otsusele jõudnud, näis mister Franklin arvavat, et ta on teinud kõik, mida talt nõuda võis. Ta heitis selili liivale ja küsis, mis siis nüüd edasi teha. Ta oli nii tark ja läbinägelik olnud (enne kui ta seda välismaist loba ajama hakkas) ning kogu arutlust seni nii täielikult juhtinud, et kui ta nüüd järsku sedaviisi muutus ja abitult minu peale lootma jäi, tabas see mind täiesti ettevalmistamatult. Alles hiljem sain ma teada — tänu miss Rachelile, kes selle avastuse tegi —, et need mister Franklini hämmeldust tekitavad muutumised ja teisenemised tulenevad
40
välismaisest haridusest. Vanuses, kus me kõik kipume oma eripära teiste inimeste eripära peegeldamise läbi leidma, saadeti mister Franklin välismaale ning ta käis ühe rahva käest teise kätte, nii et ühelgi eripäral polnud küllaldaselt aega tema juures kinnistuda. Seetõttu tuli ta tagasi nii paljude erinevate iseloomuomadustega, mis olid kõik üksteisele vähem või rohkem vasturääkivad, et tundus, nagu elaks ta pidevas vastuolus iseendaga. Ta võis olla toimekas ja laisk, võis olla segase ja selge mõtlemisega, otsustusvõime eeskuju ja abituse kehastus — kõik ühekorraga. Tema iseloomul oli oma prantsuse külg, oli saksa külg ja itaalia külg, aeg-ajalt aga paistis nende alt läbi esialgne inglise aluspõhi, nagu öeldes: «Siin ma olen. Nagu näete, on mind küll tugevasti moonutatud, kuid midagi minust on tema hingepõhjas siiski alles.» Miss Rachel ütles ikka, et itaalia külg on mister Franklinis võimust võtnud siis, kui ta ootamatult järele annab'ja teilt oma kenal leebel viisil palub, et teie tema vastutuse enda kanda võtaksite. Minu meelest ei ole te tema suhtes ülekohtused, kui tulete järeldusele, et praegu oli temas võimust võtnud just itaalia külg.
«Kas pole mitte teie asi teada, söör, mida edasi teha?» küsisin ma. «Ega see ometi minu mure saa olla?»
Paistis, et mister Franklin ei märganud mu küsimuse sisendusjõudu — ta oli parajasti asendis, milles ei saanudki märgata muud kui taevast pea kohal.
«Ma ei taha oma tädi põhjusetult häirida,» lausus ta. «Aga ma ei taha teda ka ilma jätta hoiatusest, mis võib vägagi vajalikuks osutuda, öelge mulle, Betteredge, ühe sõnaga, mida teie minu asemel teeksite.»
Ütlesin talle ühe sõnaga: «Ootaksin.»
«Kogu südamest nõus,» vastas mister Franklin. «Kui kaua?» Asusin oma mõtet selgitama.
«Nii nagu mina asjast aru saan, söör,» ütlesin ma, «peab keegi ikka selle neetud teemandi miss Rachelile sünnipäeval kätte andma — ja teie võite seda teha sama hästi kui mõni teine. Väga hea. Täna on kahekümne viies mai, aga sünnipäev on kahekümne esimesel juunil. Meil on sinnamaani aega ligi neli nädalat. Ootame ja vaatame, mis selle aja jooksul juhtub, ja vastavalt olukorrale kas hoiatame armulist prouat või ei.»
«Siiamaani on kõik suurepärane, Betteredge!» hüüdis mister Franklin. «Aga mida tuleb teemandiga kuni sünnipäevani teha?»
«Muidugi sedasama, mida tegi teie isa, söör!» vastasin ma. «Teie isa paigutas teemandi ühte Londoni panka hoiule. Viige teie see hoiule Frizinghalli panka.» (Frizinghall oli lähim linn ja isegi Inglise Pank polnud kindlam kui sealne.) «Teie asemel, söör,» lisasin veel, «ratsutaksin mä otsekohe, enne kui daamid tagasi jõuavad, teemandiga' Frizinghalli.»
Väljavaade midagi teha — ja veelgi enam, teha seda hobuse seljas _ postis mister Franklini välgukiirusel seliliasendist üles. Ta hüppas püsti ja tõmbas mindki ilma pikema jututa jalule. «Betteredge,
41
te olete lihtsalt kullatükk!» hüüatas ta. «Tulge kaasa ja saduldage jalamaid talli parim hobune!»

Siin tungis tema inglise aluspõhi (õnnistagu seda jumal!) kogu välismaisest võõbast viimaks ometi läbi! Siin oli jälle see noorhärra Franklin, keda ma mäletasin, kes end ratsasõidu-väljavaate peale vanal heal viisil ilmutas ja mulle vanu häid aegu meelde tuletas! Saduldada talle hobune? Oleksin talle kas või kümme hobust saduldanud, kui ta vaid oleks nende kõigiga sõita suutnud!
Läksime kiirustades maja juurde tagasi, saduldasime kiirustades talli kõige väledama ratsu ning mister Franklin kappas kiirustades minema, et see äraneetud teemant veel kord panga varakambrisse paigutada. Kui ma kuulsin, kuidas ta hobuse kabjaplagin teel vaibus, ning õuel ringi pöördusin ja end taas üksi leidsin, siis olin poolenisti valmis endalt küsima, kas ma seda kõike mitte unes polnud näinud.

7. PEATÜKK

Kui ma niiviisi segadusse aetult oma mõtete kogumiseks hädasti vaikset omaette olemist vajasin, jäi mulle risti teele ette mu tütar Penelope (just nii, nagu ta kadunud emal oli kombeks mulle trepil ette jääda), kes tahtis, et ma talle otsekohe kõik ära räägiksin, mis mister Franklini ja minu vahel jutuks oli olnud. Antud olukorras polnud muud teha kui Penelope uudishimu sealsamas summutada. Seepärast vastasin, et olime mister Frankliniga välispoliitikast kõnelnud, kuni väsimus peale tuli, ja siis mõlemad palava päikese käes magama jäänud. Katsetage õige sedasorti vastust järgmisel korral, kui teie naine või tütar teid kohatul ajal kohatute küsimustega tülitab, ja te võite kindlad olla, et naistele loomupärase armsusega tõttavad nad teid esimesel võimalusel suudlema ja asja heaks tegema.
Pärastlõuna edenes ning proua ja miss Rachel tulid tagasi.
On ütlematagi selge, kui hämmastunud nad olid, saades kuulda, et mister Franklin Blake oli saabunud ja uuesti minema ratsutanud. Niisamuti on ütlematagi selge, et ka nemad esitasid sedamaid kohatuid küsimusi ning et nende puhul ei läinud «välispoliitika» ja «päikese käes magama jäämine» juba enam läbi. Kuna mu leidlikkus oli lõpukorral, siis ütlesin, et mister Franklini saabumist varase rongiga võis vabalt mõne tema veidra tujuga seletada. Kui mult seepeale küsiti, kas ratsa minemakappamine oli samuti lihtsalt mister Frank- , Uni veider tuju, siis vastasin: «Jah, muidugi!» ja keerutasin end sedaviisi — minu meelest väga osavalt — kimbatusest välja.
Kui olin raskustest daamidega niimoodi üle saanud, läksin oma tuppa ja leidsin, et ees ootavad uued raskused. Sinna tuli Penelope — naiste loomupärase armsusega — mind suudlema ja asja heaks tegema, ja — naiste loomupärase uudishimuga — jälle uut küsimust esitama. Seekord tahtis ta ainult, et ma talle räägiksin, mis on lahti meie teise toatüdruku Rosanna Spearmaniga.
Ilmnes, et pärast mister Franklini ja minu juurest liivarannalt lahkumist oli Rosanna tulnud majja tagasi täiesti seletamatus olekus.

Tema näol olid vaheldunud (kui Penelopet võis uskuda) kõik vikerkaarevärvid. Ta oli olnud kord põhjusetult lõbus, kord põhjusetult kurb. Ühe hingetõmbega esitanud ta mister Franklin Blake'i kohta sadu küsimusi ja sealsamas vihastanud Penelope peale, kuna see julges oletada, et võõras härra on temas mingit huvi äratanud. Satuti peale, kui ta naeratades mister Franklini nime oma õmblus-karpi kritseldas. Talle satuti peale ka siis, kui ta nuttes peegli ees seisis ja oma moondunud õlga silmitses. Kas nad olid mister Frankli-niga kunagi varem tuttavad olnud? Täiesti võimatu! Olid nad teineteisest midagi kuulnud? Jällegi võimatu! Ma võisin kinnitada, et mister Franklini imestus oli ehtne, kui ta märkas, kuidas tüdruk teda vahtis. Penelope võis kinnitada, et kui Rosanna mister Franklini kohta küsimusi esitas, oli tema huvi niisama teesklematu. See meie jutuajamine ,oli üsna tüütu, kuni mu tütar selle äkki lõpetas, pahvatades välja kõige uskumatuma oletuse, mida ma oma elus olin kuulnud.

«Tead mis, isa,» ütles Penelope tõsiselt, «sellel kõigel saab olla üksainus seletus. Rosanna on mister Franklin Blake'isse esimesest pilgust armunud!»
Te olete muidugi kuulnud ilusatest noortest daamidest, kes esimesest pilgust armuvad, ja pidanud seda küllaltki loomulikuks. Aga et parandusmajast tulnud, lihtlabase näo ja vigase õlaga toatüdruk armuks esimesest pilgust oma proua maja külastama tulnud härras-mehesse — eks te katsuge ühestki kristlikust juturaamatust leida midagi niisama naeruväärset! Ma naersin nii, et pisarad mööda põski veeresid. Penelope pani mu lõbusust üsna veidral kombel pahaks. «Ma ei teadnudki varem, isa, et sa võid ka julm olla,» lausus ta väga vaikselt ja läks toast välja.
Tütre sõnad tabasid mind nagu sahmakas külma vett. Olin enda peale ise tulivihane selle kohmetuse pärast, mida need minus tekitasid, kuid salata ma seda ei saa. Teie lahkel loal muudaksime ehk parem teemat. Mul on kahju, et ma üldse sellest kirjutama pidin, aga mul oli selleks põhjust, nagu te ise veendute, kui oleme veidikese üheskoos edasi läinud.

Õhtu jõudis kätte ja kellahelin andis märku, et on aeg õhtusöögiks riietuda, -enne kui mister Franklin Frizinghallist tagasi saabus. Viisin isa kuuma vee talle üles tuppa ja uskusin, et pärast sellist erakordset viivitust saan kuulda mingist ootamatust vahejuhtumist. Minu (ja kahtlemata ka teie) suureks pettumuseks polnud juhtunud midagi. Ei minnes ega tulles polnud ta indialasi kohanud. Ta andnud Kuukivi panka hoiule, kirjeldades seda lihtsalt kui väga hinnalist vääriseset, ning kviitung oli kindlalt tema taskus. Läksin trepist alla ja tundsin, et pärast kogu seda ärevust, mida teemant meis ennist oli tekitanud, oli see lõpp liiga tavaline. Kahjuks pole'minu võimuses kirjeldada, kuidas toimus mister Franklini kohtumine tädi ja nõoga.
Oleksin andnud nii mõndagi, et sel päeval ise lauas teenida. Kuid

arvestades minu positsiooni maja- idamises, oleks lauas teenimine (välja arvatud tähtsatel perekonnapidustustel) tähendanud mu väärikuse alandamist teiste teenijate silmis — ja seda ma kaldusin proua meelest niigi juba tegema, ilma et selleks oleks tarvitsenud lisavõimalusi otsida. Uudised «kõrgematest sfääridest» jõudsid sel õhtul minuni Penelope ja lakei kaudu. Nagu Penelope mainis, polnud ta kunagi varem märganud, et miss Rachel oma soengu suhtes nii nõudlik oleks olnud või et ta nii särav ja nägus oleks välja näinud kui alla võõrastetuppa mister Frankliniga kohtuma minnes. Lakei teatas, et aupaklik enesevalitsuse säilitamine endast paremate juuresolekul ja mister Franklin Blake'i teenimine söögilauas on kaks oma-vahel kõige raskemini lepitatavat asja, mis tema teenistusalase väljaõppe kunagi proovile on pannud. Õhtul hiljem kuulsime, kuidas nad klaveri saatel duette laulsid: mister Franklin piuksus kõrge häälega, miss Rachel veelgi kõrgemaga, ja armuline proua saatis klaveril, aidates neid nii-öelda üle kivide ja kändude sedavõrd imetlusväärse kindlusega, et neid oli pimedal terrassil läbi lahtiste akende üpris meeldiv kuulda. Veelgi hiljem läksin soodavee ja brändiga mister Franklini juurde suitsetamistuppa ning leidsin, et miss Rachel oli tal teemandi täielikult peast välja ajanud. «Ta on kõige veetlevam tütarlaps, keda ma Inglismaale tagasitulekust saadik olen kohanud!» — see oli kõik, mida ma temast välja pigistada suutsin, kui püüdsin vestlust tõsisematele asjadele viia.
Enne keskööd tegin majas koos oma abilise, lakei Samueliga, tavapärase ringkäigu ja panin uksed lukku. Kui kõik uksed peale terrassile avaneva külgukse kindlalt kinni olid, saatsin Samueli magama ning astusin ise välja, et hingata veel sõõmuke värsket õhku, enne kui ma omakorda voodisse heidan.
Öö oli vaikne ja lämbe ning taevas paistis täiskuu. Väljas valitses säärane vaikus, et aeg-ajalt kuulsin väga nõrgalt mere tasast kohinat, kui ummiklained meie väikese lahe suudme lähedal leetseljakule vajusid. Maja asendi tõttu jäi terrass varju, kuid kuupaiste valgustas heledalt

kruusast jalgteed, mis kulges piki terrassi ristikülge. Pärast taevasse vaatamist pöörasin pilgu sinnapoole ja nägin, et kuuvalguses langeb rajale nurga taga seisva inimese vari.
Kuna ma olen vana ja kaval, siis hoidusin hüüatamast; paraku aga olen ka vana ja raske ning mu jalaast kruusal reetis mind. Enne kui ma jõudsin, nagu olin kavatsenud, ootamatult ümber nurga hiilida, kuulsin, kuidas minu omadest kergemad jalad — ja rohkem kui üks paar — kiirustades põgenesid. Selleks ajaks, kui ma nurga juurde jõudsin, olid sissetungijad, kes nad ka polnud, teisel pool jalgteed tihedalt kasvavate puude ja põõsaste varju kadunud. Sellest põõsastikust võisid nad kerge vaevaga üle tara maanteele pääseda. Oleksin ma nelikümmend aastat noorem olnud, siis ehk oleks mul õnnestunud nad enne kinni püüda, kui nad meie pargist välja jõuavad. Nüüd aga läksin tagasi, et panna liikuma minu omast noorem jalapaar. Kedagi rohkem häirimata võtsime mõlemad Samueliga püssi ning käisime maja ümbruse ja põõsastiku läbi. Tegime kindlaks, et kusagil meie krundil enam keegi ei varitse, ja pöördusime tagasi. Minnes

üle jalgtee, kus ma olin varju näinud, märkasin nüüd esmakordselt väikest läikivat eset, mis lebas puhtal kruusal kuuvalguses. Tõstsin selle eseme üles ja avastasin, et see oli väike pudel, milles oli püdel magusalõhnaline vedelik, must kui tint.
Samuelile ei öelnud ma midagi. Kuna mul aga oli meeles, mida Penelope oli kõnelnud silmamoondajatest ja väikese tindiloigu valamisest poisi pihku, siis hakkasin otsekohe kahtlustama, et olingi seganud kolme indialast, kes varitsesid maja juures ja kavatsesid sel ööl oma paganlikul viisil teemandi asukoha kindlaks teha.

8. PEATÜKK

Ma leian, et siin on vaja hetkeks peatuda.
Võttes appi omaenese mälestused — ja saades abi Penelopelt, kes päeviku varal oma mälu värskendas —, leian ma, et võime ajast mister Blake'i saabumise ja miss Racheli sünnipäeva vahel kaunis kiiresti üle libiseda. Suuremalt jaolt möödusid päevad ilma midagi märkimisväärset kaasa toomata. Seega siis, teie lahkel loal ja Penelope kaasabil, pööran praegu tähelepanu ainult teatud päevadele ning jätan endale võimaluse jutustada seda lugu jälle päev-päevalt, niipea kui jõuame ajani, mil Kuukivi kõigile meie majas viibijatele kõige olulisemaks asjaks muutus.
Nüüd, kus see on öeldud, võime uuesti edasi minna — alustades muidugi magusalõhnalise tindi pudelist, mille ma öösel leidsin kruusatatud jalgteelt.
Järgmisel hommikul (kahekümne kuuendal mail) näitasin seda silmamoonduse vahendit mister Franklinile ja rääkisin talle kõik ära, mida teie juba teate. Tema arvamus oli, et indialased polnud mitte ainult teemandi jälgi ajanud, vaid et nad olid ka tõesti küllalt rumalad uskuma oma võlukunsti — kõike seda märkide tegemist poisi pea kohal ja tindi valamist poisi pihku ning lootust, et poiss suudab näha isikuid ja asju, mis on väljaspool inimnägemise piire. Mister Franklin seletas mulle, et nii meie maal kui ka Idas on inimesi, kes selle veidra hookuspookusega tegelevad (küll ilma tindita) ja kutsuvad seda prantsuskeelse nimega, mis tähendab midagi umbes nagu «nägemise selgus». «Kindlasti pidasid indialased enesestmõistetavaks, .et me teemanti siin hoiame,» ütles mister Franklin, «ja võtsid kaasa oma selgeltnägija poisi, kes pidi neile teemandi juurde teed näitama, kui neil möödunud ööl oleks õnnestunud majja pääseda. »
«Kas te arvate, söör, et nad teevad uuesti proovi?» küsisin mina.
«Kõik sõltub sellest,» vastas mister Franklin, «mida see poiss tegelikult suudab. Kui ta on võimeline teemanti Frizinghalli panga raudkapis nägema, siis vähemalt esialgu inäialaste uued külaskäigud meid ei häiri. Kui ta aga seda ei suuda, siis avaneb meil uus võimalus nad põõsastikus kinni püüda, enne kui meil eriti palju öid seljataha on jäänud.»

Olin üsna kindel, et see viimati mainitud võimalus meile avaneb, kuid, imelik küll, seda ei tulnudki.
Kas silmamoondajad kuulsid linnas, et mister Franklinit oli pangas nähtud, ja tegid sellest vastavad järeldused, või suutis poiss tõesti näha teemanti seal, kus see tollal asus (mis minusse puutub, siis seda ma kohe kindlasti ei usu), või oli see üksnes juhus, igatahes on see puhas tõde, et nende nädalate jooksul, mis enne miss Racheli sünnipäeva möödusid, ei ilmunud maja lähedusse mitte indialaste varjugi. Silmamoondajad tegid linnas ja selle ümbruses oma trikke ja meie mister Frankliniga ootasime, mis edasi juhtub, otsustades, et me ei hakka kelme enneaegse kahtluste väljanäitamisega valvsaks muutma. Sellise ülevaatega mõlemapoolsest tegutsemisest piirdubki see, mis mul esialgu indialaste kohta on öelda.

Kahekümne üheksandal kuupäeval leidsid miss Rachel ja mister Franklin uue mooduse, kuidas koos aega veeta, mis neil muidu oleks tüütult veninud. Mul on põhjust nende meelelahutusele erilist tähelepanu pöörata. Peagi veendute ise, et see on ühenduses sündmustega, mis hiljem aset leidsid.
Üldiselt ootab härrasrahvast elus üks väga ebameeldiv kari — nende endi jõudeolek. Suuremalt jaolt veedavad nad oma elu tegevust otsides ning on imelik näha, kui tihti — eriti kui nende maitsed on nii-öelda vaimset laadi — nad sõgedalt mingile vastikule ajaviitele kalduvad. Üheksal juhul kümnest hakkavad nad kedagi piinama või midagi rikkuma — ja usuvad ise kindlalt, et arendavad oma mõistust, kusjuures, kui tõele au anda, tekitavad majas üksnes segadust. Ma olen neid näinud (pean kahjutundega ütlema, et daame just niisamuti kui härrasid) päev päeva järel välja minemas, kaasas näiteks tühjad rohukarbid, ja vesilikke, sitikaid, ämblikke ja konni püüdmas ning kodus neist õnnetutest olevustest nööpnõelu läbi torkamas või neid ilma kõige vähemagi süümepiinata väikesteks tükkideks lõikamas. Te näete, kuidas noorhärra või preili suurendusklaasiga mõne kinnipüütud ämbliku sisemust uurib, või satute trepil kokku mõne peata konnaga, ja kui te siis teada tahate, mida selline julm jäikus peaks tähendama, vastatakse teile, et noorhärra või preili huvitub loodusteadusest. Mõnikord jälle näete, kuidas nad tundide kaupa teravate riistade abil ilusat lille rikuvad, tahtes rumalast uudishimust teada, millest lill on tehtud. Kas selle värv on ilusam või lõhn magusam, kui te seda teate? Aga mis parata! Vaesekesed peavad ju millegagi oma aega täitma. Kui te veel laps olite, mäkerdasite vastikus mudas ja plätsisite sellest kooke; kui te suureks olete kasvanud, mäkerdate vastikus teaduses, lahkate ämblikke ja lõhute lilli. Nii ühel kui teisel juhul on asja tagapõhi selles, et teie vaesel tühjal peal pole millelegi mõelda ja teie vaestel tegevuseta kätel pole midagi teha. Ja nii lõpebki asi sellega, et te hakkate värvidega lõuendit solkima ja panete maja haisema; või kasvatate porise veega klaaskastis konnakulleseid ning ajate kõik majas viibijad iiveldama; või lööte, kus iganes võimalik, kivide küljest kilde lahti, nii et kõik

toiduainedki majas on kivipuru täis; või määrite oma sõrmi fotograafiaga tegeldes ning kõigi kodakondsete nägusid halastamatu tõetruudusega jäädvustades. Kahtlemata on neil inimestel, kes on sunnitud endale elatist teenima, pahatihti küllalt raske: neil tuleb töötada riiete eest, mis neid katavad, peavarju eest, mis neid kaitseb, toidu eest, mis neil elu sees hoiab. Kuid võrrelge kõige rängemat päevatööd, mis te kunagi olete teinud, jõudeolekuga, mis paneb lilli lõhkuma ja ämblikkude kohtusid lahkama, ning tänage oma õnne-tähte, et teie mõistusel on, mille üle mõelda, ja kätel, mida teha.
Mis puutub mister Franklinisse ja miss Rachelisse, siis on mul rõõm öelda, et nemad ei piinanud kedagi. Nad piirdusid lihtsalt segaduse tekitamisega, ja kui õiglane olla, siis ainus, mida nad rikkusid, oli üks uks.

Mister Franklin, kes universaalse geeniusena oli igal alal paras mäkerdaja, fhäkerdas ka, nagu ta seda ise nimetas, «dekoratiivse maalimise» alal. Ta teatas meile, et on leiutanud õlivärvide valmistamiseks uue segu, ja kirjeldas seda kui «vahendusainet». Millest see tehtud oli, seda mina ei tea. Mida see tegi, seda võin teile öelda kahe sõnaga: see haises. Kuna miss Rachel pööraselt ihkas selles uues menetluses kätt proovida, siis laskis mister Franklin Londonist vajalikke aineid tuua ja segas need kokku sedavõrd haisvaks seguks, et isegi koerad hakkasid aevastama, kui nad tuppa tulid. Seejärel seadis ta miss Rachelile rinnalapiga põlle ette ning pani ta kaunistama tema enda väikest elutuba, mida inglise nimetuse puudumisel kutsuti buduaariks. Nad alustasid ukse siseküljest. Mister Franklin kraapis kogu kena laki pimsskiviga maha ja valmistas, nagu ta ise ütles, «pinna, millel töötada». Siis kattis miss Rachel tema juhatusel ja kaasabil selle pinna mitmesuguste mustrite ja kujutistega — greifide, lindude, lillede, amorettide ja muu taolisega —, mis olid ühe kuulsa itaalia kunstniku jponistustelt kopeeritud. Kunstniku nimi ei tule mulle meelde — pean silmas toda, kes maailma Neitsi Maarjatega varustas ja kellel pagaripoes kallike oli. Kui töö seisukohalt võtta, siis oli see dekoreerimine üks aeglaselt edenev ja väga määriv tegevus. Aga meie preili ja noorhärra ei paistnud sellest põrmugi tüdinevat. Kui nad parajasti ei ratsutanud, külaliste seltsis ei viibinud, lauas ei istunud ega oma laule piuksunud, siis olid nad ninapidi koos ja rikkusid sipelgate usinusega ust. Kes küll oli see poeet, kes lausus, et «Saatan ikka paha teab, mis jõudekätel teha»? Kui ta oleks selles perekonnas minu kohal olnud ning miss Rachelit pintsli ja mister Franklinit tema vahendusainega näinud, siis ei oleks ta nende kummagi kohta saanud midagi õigemat kirjutada.

Järgmine kuupäev, mis märkimist väärib, oli pühapäev, neljas juuni.
Sellel õhtul arutasime peretoas esimest korda üht kodust küsimust, mis, nagu ukse dekoreeriminegi, on edaspidi toimuvaga omamoodi seotud.
Nähes, millist lõbu mister Franklin ja miss Rachel teineteise

seltskonnast tundsid, ja märgates, milline igas suhtes kena paar nad olid, arutasime loomulikult, kas on võimalik, et nad plaanitseksid koos ka midagi muud peale ukse dekoreerimise. Mõned ennustasid, et majas võib veel enne suve lõppu laulatust oodata. Teised (minuga eesotsas) möönsid, et on küll üsnagi tõenäoline, et miss Rachel varsti abiellub, kuid me kahtlesime (põhjustel, mis kohe ilmsiks tulevad), kas just mister Franklin Blake tema peigmeheks saab.
Selles, et mister Franklin omalt poolt armunud oli, ei võinud keegi kahelda, kes teda nägi või kuulis. Ainus raskus peitus miss Racheli tunnete mõistmises. Laske ma võtan endale tema tutvustamise au, ja pärast seda võite juba ise teda mõista — kui suudate.
See sünnipäev, mis nüüd kahekümne esimesel juunil pidi kätte jõudma, oli meie preili kaheksateistkümnes sünnipäev. Kui teile juhtumisi meeldivad tumedapäised naised (kes, nagu ma olen kuulnud, on seltskonnas viimasel ajal moest läinud) ning kui te just pikemat kasvu eelistama ei kaldu, siis võiksin vastutada, et miss Rachel oli üks kenamaid tütarlapsi, keda teie silmad kunagi on näinud. Ta oli väike ja sale, kuid pealaest jalatallani kaunilt vormitud. Vaadates, kuidas ta istus, kuidas ta toolilt tõusis, ja eriti, kuidas ta kõndis, võis iga terve mõistuse juures olev mees küllaldast kinnitust leida, et miss Racheli figuuri võlud (kui te mu väljendust vabandate) olid tema enese kehast ja mitte rõivastest tingitud. Ma pole kellelgi teisel näinud nii musti juukseid kui temal. Ta silmade värv oli juustega kooskõlas. Tunnistan, et tema nina oli väikesevõitu. Suu ja lõug (kui mister Franklini sõnu kasutada) võisid jumalaidki võluda ja tema näojume (sellelesamale vaieldamatule autoriteedile toetudes) oli niisama soe kui päike ise, kusjuures miss Rachelil oli päikesega võrreldes see suur eelis, et ta pakkus alati silmarõõmu. Lisage eelnevale veel see, et ta hoidis pead tarmukal, tulisel ning puhtaverelisel moel püsti, et tal oli selge, parajalt metalse kõlaga hääl, ja et ta naeratus sai

enne huultele jõudmist väga armsalt alguse silmadest, — ning ongi teie ees miss Racheli elusuuruses portree, nii hästi, kui ma seda maalida suutsin!
Ja mida tema iseloomu kohta võib öelda? Kas sellel võluval olendil siis vigu ei olnudki? Tal oli just niisama palju vigu kui teil, armuline proua, — ei vähem ega rohkem.
Kui tõsiselt kõnelda, siis oli mu kallil ilusal miss Rachelil, keda kaunistas terve hulk võlusid ja veetlusi, ka üks puudus, mida range erapooletus sunnib mind tunnistama. Ta erines enamikust teistest samaealistest tütarlastest selle poolest, et ta mõtles omaenese peaga ning tal jätkus isemeelsust trotsida isegi moodi, kui see tema maitsega kokku ei sobinud. Pisiasjades ei olnud sellisel sõltumatusel viga midagi, kuid tähtsates küsimustes läks ta sellega (nii proua kui ka minu arvates) liiale. Ta otsustas asjade üle säärase iseseisvusega, millist harva kohtab temast isegi kaks korda vanemate naiste juures; ta ei küsinud kunagi nõu; ei rääkinud kunagi ette ära, mida ta teha kavatseb; ei usaldanud kunagi ühtki oma saladust kellelegi emast alamale. Nii väikestes kui suurtes asjades, nii inimestega, keda ta armastas, kui ka nendega, keda vihkas (ta tegi mõlemat

ühtviisi kogu südamest), toimis miss Rachel elu rõõmudes ja muredes alati oma äranägemise järgi. Ikka ja jälle olen ma kuulnud prouat ütlemas: «Nii Racheli parim sõber kui ka Racheli kõige kurjem vaenlane on Rachel ise.»
Lisan veel ühe joone, ja siis on kõik.
Kogu miss Racheli kinnisuse ja isemeelsuse juures ei olnud temas mitte valskuse varjugi. Ma ei mäleta, et ta oleks kunagi sõna murdnud, ei mäleta, et ta oleks kunagi «jah» mõeldes «ei» öelnud. Võin meenutada mitutki puhku tema lapsepõlvest, kus see hea väike hing mõne talle armsa mängukaaslase süü enda peale võttis ja karistust kandis. Kui asi ilmsiks, tuli ja teda selles süüdistati, ei kuulnud keegi talt kunagi ülestunnistust. Kuid teda ei kuuldud ka kunagi valetamas. Ta vaatas teile otse silma, raputas näpsakalt oma peakest ja lausus keerutamata: «Ei ütle.» Kui teda ka selle eest jälle karistati, palus ta oma sõnade pärast vabandust, kuid hoolimata sellest, et ta vee ja leiva peale jäeti, ei tunnistanud ta iial midagi üles. Ma möönan, et miss Rachel oli isemeelne —1 mõnikord la.usa põrgulikult isemeelne —, kuid ikkagi oli ta kõige hurmavam olend, kes selle maise maailma teid on tallanud. Võib-olla arvate, et siin peitub mingi vastuolu? Sellisel juhul sosistan teile midagi kõrva. Jälgige järgmise
kahekümne nelja tunni jooksul hoolikalt oma naist. Kui teie hea proua selle aja jooksul mingisuguseid vastuolusid ei ilmuta, siis aidaku teid taevas! — olete abiellunud peletisega.

.

Nüüd olen teid miss Racheliga tuttavaks teinud ja see viib meid järgmiseks, nagu te veenduda võite, küsimuse juurde, missugused olid selle noore daami vaated abielule.
Kaheteistkümnendal juunil saatis mu perenaine ühele Londoni härrasmehele kutse tulla miss' Racheli sünnipäeva tähistama. Uskusin, et just tollele õnnelikule isikule kuuluski salajas miss Racheli süda. Nagu mister Franklin, nii oli temagi miss Racheli nõbu. Tema nimi oli mister Godfrey Ablewhite.
Meie proua teine õde (ärge muretsege, seekord me eriti põhjalikult perekonnaasjadesse ei süvene) — niisiis, meie proua teine õde elas armastuses läbi pettumuse, ja abielludes hiljem põhimõttel «parem pool muna kui tühi koor», ei läinud ta seisusekohasele mehele. Kogu perekond lõi hirmsal kombel kihama, kui kõrgeauline Caroline selle juurde kindlaks jäi, et ta abiellub Frizinghalli pankuri, lihtsa mister Ablewhite'iga. Mees oli väga rikas ja väga lugupeetud ning soetas hämmastavalt suure perekonna — senini kõneleb kõik tema kasuks. Kuid ta oli julgenud tõusta o/na madalast seisusest kõrgemale — ja see kõneles tema vastu. Aeg ja moodsate valgustusaadete edukäik siiski parandasid asja ning see mesallianss tunnistati täiesti vastuvõetavaks. Nüüdsel ajal muutume kõik vabameelseks, ja (eeldades, et te minu teenele teenega vastata võite) mis mul sellest, kas te kuulute parlamenti või ei, kas te

olete prügivedaja või hertsog! See on moodne seisukoht — ja mina käin ajaga kaasas.
Ablewhite'id elasid uhkes majas keset ilusat parki, Frizinghallist veidi väljas. Nad olid väga väärikad ja oma kandis suuresti lugupeetud inimesed.
49

Neil lehekülgedel ei pööra me neile kuigi palju tähelepanu — välja arvatud mister Godfrey, kes oli mister Ablewhite'i teine poeg ning kes peab teie lahkel loal miss Racheli pärast siin talle kuuluvale kohale asuma.
Hoolimata mister Franklini vaimukusest, tarkusest ja üldistest headest omadustest, olid tema väljavaated mister Godfrey'st meie preili silmis kõrgemale tõusta minu arvates üsna nigelad. Esiteks oli mister Godfrey tublisti pikemat kasvu. Ta oli üle kuue jala pikk, ilusa klaari jume ja punaste põskedega, tal oli ümar nägu, mis oli raseeritud niisama siledaks nagu teie käsi, ning tema pead katsid kenad pikad linakarva juuksed, mis kuklas langesid hooletult kaelale. Aga miks ma üldse nii kangesti püüan tema isikut kirjeldada? Kui te kunagi Londonis daamide heategevusega seotud olete olnud, siis tunnete mister Godfrey Ablewhite'i niisama hästi kui mina. Ta oli ametilt advokaat, meelelaadilt naistelemmik ja kutsumuselt halastaja samaariamees. Ei heategevad ega ka puudustkannatavad naised tulnud ilma temata kuidagi toime. Vaestele nurganaistele voodikohti muretsevad ühingud, magdaleenide ühingud langenud naiste patust pööramiseks, naisõiguslaste ühingud, mis tahtsid vaeseid naisi vaeste meeste kohtadele panna ja meestel kuidagiviisi omal jõul hakkama saada lasta, — ta oli neis kõigis asepresident, asjaajaja või vahekohtunik. Kui vaid kusagil leidus üks laud, mille ümber mingi daamide komitee nõu pidas, siis oli seal ilmtingimata oma kindel koht ka mister Godfrey'l, kes komiteed vaos hoidis ning neid armsaid olevusi, kübar käes, mööda asjaajamise okkalisi radu juhtis. Ma oletan, et ta oli tõesti kõige täiuslikum (tagasihoidliku sissetulekuga) filantroop, kes Inglismaal kunagi sündinud. Raske oleks olnud leida teist sellist kõnemeest, kes heategevuslikel koosolekutel veel nii hästi kuulajatest pisaraid ja raha välja pigistada oleks osanud. Ta oli läbi ja lõhki avaliku elu tegelane. Kui ma viimane kord Londonis käisin, võimaldas armuline proua mulle kaks mõnusat meelelahutust. Ta saatis mind teatrisse vaatama üht tantsijannat, kelle etendustele kõik tormi jooksid, ja Exeter Halli mister Godfrey't kuulama. Daam esines orkestriga. Härra esines taskuräti ja veeklaasiga. Jalgade antud etendusel oli saal puupüsti täis. Samasugune oli lugu keele antud etendusel. Ja sealjuures oli ta (pean silmas mister Godfrey't) kõige lahkeloomulisem, lihtsam, võluvam ja vähenõudlikum inimene, keda te kunagi olete kohanud. Ta armastas kõiki. Ja kõik armastasid teda. Mis võimalusi oli mister Franklinil — mis võimalusi sai üldse olla ühel keskpäraste võimete ja reputatsiooniga inimesel sellise mehega võrreldes?

Neljateistkümnendal kuupäeval saabus mister Godfrey vastus.
Mister Godfrey võttis mu perenaise kutse vastu ja lubas meile jääda kolmapäevale langevast sünnipäevast kuni reede õhtuni, mil kohustused daamide heategevuse liinis teda linna tagasi pöörduma sunnivad. Ta oli kirjale lisanud ka värsid oma nõo «hällipäeva» puhuks, nagu ta seda luuleliselt nimetas. Sain teada, et lõuna ajal heitnud miss Rachel koos mister Frankliniga nende värsside üle nalja,
50
ning Penelope, kes oli kogu hingest mister Franklini poolt, küsis mult väga võidurõõmsalt, mida ma sellest arvan. «Miss Rachel on sind, mu kallis, küll valejälgedele juhtinud,» vastasin ma, «aga minu nina end nii lihtsalt petta ei lase. Oota, kuni mister Ablewhite'i värssidele järgneb mister Ablewhite ise.»
Mu tütar vastas, et mister Franklin võib ju vahele segada ja oma õnne katsuda, enne kui poeet värssidele järgneda jõuab. Selle seisukoha kasuks pean ma tunnistama, et mister Franklin ei jätnud kasutamata ühtki võimalust, mis tal-miss Racheli poolehoiu võitmiseks avanes.

Kuigi mister Franklin oli üks kirglikumaid suitsetajaid, keda ma kunagi olen kohanud, loobus ta sigaritest, sest ühel päeval mainis miss Rachel, et ta ei kannata tema rõivaste kolkunud suitsulõhna. Pärast sedaAennastsalgavat sammu magas ta tubaka harjumuspärase rahustava mõju puudumise tõttu niivõrd halvasti ja tuli igal hommikul sööma nii kurnatult ning roidunult, et miss Rachel ise palus teda uuesti suitsetama hakata. Ei! Ta ei hakka enam eales tegema midagi niisugust, mis võiks miss Rachelit kas või hetkekski häirida; ta juu-rib oma harjumuse otsustavalt välja ning saab varem või hiljem hea une tagasi, seda lihtsalt kannatlikult oodates. Te võite öelda (nagu ütlesid mõned teenijate poolel), et selline kiindumus ei saanud miss Rachelile soovitud mõju avaldamata jätta, liiatigi toetas seda iga-päevane ühine töö ukse kaunistamisel. Heakene küll, aga miss Racheli magamistoas oli mister Godfrey pilt, mis kujutas teda ühel avalikul koosolekul kõnelemas, juuksed tema enda kõneosavuse hingusest lehvimas ning ilusad silmad teie taskutest raha välja võlumas. Mis te selle kohta ütlete? Igal hommikul — nagu Penelope ise mulle tunnistas — vaatas see mees, kelleta naised kuidagi toime ei tulnud, pildi kujul pealt, kuidas miss Racheli juukseid kammiti. Minu arvamus selles asjas oli, et varsti hakkab ta seda ka tegelikult pealt vaatama.
Kuueteistkümnes juuni tõi kaasa ühe sündmuse, mis minu meelest mister Franklini väljavaateid veelgi kahandas.
Sel hommikul ilmus majja keegi võõras härrasmees, kes kõneles inglise keelt võõrapärase aktsendiga ning soovis mister Frankliniga ametiasjus kokku saada. Teemandiga ei võinud see ametiasi kuidagiviisi seotud olla kahel põhjusel: esiteks, mister Franklin ei rääkinud mulle sellest midagi, teiseks, ta kõneles võõrast härrast (oletan, et pärast selle lahkumist) armulisele prouale. Tõenäoliselt vihjas too omakorda midagi tütrele. Igatahes räägiti, et sel õhtul oli miss Rachel klaveri juures 'öelnud mister Franklinile ränki sõnu inimeste kohta, kelle hulgas too oli elanud, ja põhimõtete kohta, mida võõrastel maadel omaks võtnud. Järgmisel päeval ei tehtud esimest korda midagi ukse kaunistamiseks. Ma kahtlustan, et mister Franklini mingi mõt-lematu tegu mandril — mille taga peitus kas mõni naine või võlg — oli talle Inglismaale järgnenud. Kuid need kõik on üksnes oletused. Minu imestuseks jättis ka proua, nagu mister Franklingi. mind selles asjas teadmatusse.
51
Seitsmeteistkümnendal paistis see pilv kõige järgi otsu&stades jälle hajuvat. Nad hakkasid uuesti ust kaunistama ning näisid ni isama suured sõbrad olevat kui enne. Kui Penelopet uskuda, siis oli taüster Franklin leppimist ära kasutanud ja teinud miss Rachelile abielu-ettepaneku, mida küll vastu ei võetud, kuid ka tagasi ei lükatu.d. Mu tütar oli kindel (mitmete märkide järgi, millega mul teid tüüd-ata ei tarvitse), et tema noor perenaine oli otsesest vastusest kõrvaks põigelnud, keeldudes uskumast, et mister Franklin tõsiselt kõneleb,, ning siis pärast salajas kahetsenud, et ta teda niiviisi kohtles Kuigi JEPerie-lope oma noore perenaisega sõbralikumas vahekorras oli kui toaneitsid tavaliselt — sest need kaks olid lapsest saadik peaaegu koos kasvanud —, tundsin ma miss Racheli kinnist iseloomu liiga hästi, et uskuda, nagu võiks ta kellelegi sel viisil oma suhtumist väljtA näidata. Kahtlustasin, et praegusel juhul rääkis mu tütar mulle küll rohkem seda, mida ta näha soovis, kui seda, mida ta tegelikult taadis

Üheksateistkümnendal kuupäeval juhtus veel midagi. Nimelt; käis arst meie majas visiidil. Ta oli kohale kutsutud, et ta määraks; ravi isikule, keda mul juba oli võimalus teile neil lehekülgedel esitleda — meie teisele toatüdrukule Rosanna Spearmanile.
See vaene tüdruk — kes oli mind, nagu teile teada, Vabiseva Liiva juures hämmeldusse ajanud — ajas mind sel vahepealsel ajal, millest ma praegu kirjutan, veel korduvalt hämmeldusse. Penelope arv-amus (mida mu tütar minu korraldusel rangelt salajas hoidis), et tema kaasteenija on mister Franklin Blake'isse armunud, oli minu meselest niisama naeruväärne kui ennegi. Kuid tuleb tunnistada, et nii ;minu enese kui ka mu tütre

tähelepanekute põhjal hakkas meie teise toatüdruku käitumine pehmelt öeldes mõistatuslik tunduma
Nii näiteks seadis tüdruk end pidevalt mister Franklini teele ette — küll väga vaikselt ja kavalalt, aga igatahes ta tegi seda. Mister Franklin pööras talle umbes niisama palju tähelepanu kui kajssile: tal ei tulnud eales pähe Rosanna ilutule näole ühtainustki pilku, rai-sata, Vaesekese söögiisu, mis polnud üldse eriti hea, kahanes kohutavalt, ning hommikuti oli ta silmist selgesti näha, et ta öösi ti ei maganud ja pisaraid valas. Ühel päeval tegi Penelope piinliku avastuse, mille me sealsamas surnuks vaikisime. Ta tabas Rosanna ee maldamas mister Franklini tualettlaualt üht roosi, mille miss Racheli oli tollele andnud nööpaugus kandmiseks, ning panemas selle asemele teist samasugust, mis oli ta enese nopitud. Pärast seda vastas Rosanna mulle paaril korral häbematult, kui ma talle head soovides üldsõnaliselt vihjasin, et ta võiks oma käitumises ettevaatlikum olla; ja, mis veelgi halvem: neil vähestel kordadel, kus miss Rachel teda ju hus-likult kõnetas, polnud ta just eriti aupaklik.
Armuline proua märkas seda muutust ning küsis, mis mina sellest arvan. Püüdsin tüdrukut kaitsta ja vastasin, et minu meelest pole ta päris terve, ning asi lõppeski sellega, nagu juba mainitud, et üheksateistkümnendal kuupäeval kutsuti arst. See ütles, et viga on närvides, ja kahtles, kas tüdruk üldse ongi praegu teenistuseks kiõlblik.
52
Proua tegi ettepaneku saata Rosanna õhuvahetuse mõttes sisemaale, ühte meie renditalusse. Tüdruk palus ja anus pisarsilmil, et tal lubataks kohale jääda, ning õnnetuseks soovitasin ma proual temaga veel veidi aega kannatada. Nagu sündmused tõendasid ja nagu te ise varsti näete, oli see kõige halvem nõu, mis ma võisin anda. Kui ma ainult pisutki oleksin suutnud ettepoole näha, siis oleksin ma Rosanna Spearmani sedamaid omaenese käekõrval majast minema viinud.
Kahekümnendal kuupäeval saabus kirjake mister Godfrey'lt. Ta kavatses selle öö veeta Frizinghallis, sest tal oli vaja isaga rahaasjus nõu pidada. Järgmise päeva pärastlõunal pidi ta kahe vanema õe seltsis meile ratsutama ja aegsasti enne lõunasööki kohale jõudma. Kirjaga koos oli miss Rachelile kingituseks saadetud väga peen portselanist karhjke, millega kaasnesid tema nõo parimad soovid ja tervitused. Mister Franklin oli miss Rachelile kinkinud üksnes lihtsa medaljoni, mis ei maksnud pooltki nii palju. Mu tütar Penelope oli siiski kindel — selline on juba kord naiste põikpäisus —, et võitjaks jääb tema.
Tänu taevale, lõpuks ometi oleme sünnipäeva eelõhtusse jõudnud! Arvatavasti möönate, et seekord olen teid küll ilma erilise ajaviitmiseta edasi juhtinud. Pea püsti! Toon teile kohe jälle uue peatükiga kergendust, ja mis veelgi tähtsam — see peatükk viib teid otse sündmuste keerisesse.

9. PEATÜKK

Kahekümne esimene juuni, miss Racheli sünnipäev, oli koidikul pilves ja heitlik, kuid hakkas keskpäeva paiku vapralt selginema.
Meie peretoas alustasime seda rõõmsat tähtpäeva nagu tavaliselt, andes miss Rachelile üle oma tagasihoidlikud kingitused tavakohase kõne saatel, mille pidasin alati mina kui teenijaspere ülem. Ma järgin sedasama joont, mille kuninganna parlamendiistungite avamisel kasutusele on võtnud, — nimelt seda, et igal aastal räägitakse üsna ühesugust juttu. Kui mu kõne veel esitamata on, oodatakse seda (nagu kuninganna omagi) nii innukalt, nagu ei oleks midagi säärast kunagi enne kuuldud. Kui kõne aga juba ette on kantud ja ilmneb, et selles polnudki oodatud uudsust, siis küll pisut, nurisetakse, ent jäädakse ikkagi lootusrikkalt ootama, et järgmisel aastal saab ehk midagi uuemat kuulda. Moraal sellest: nii parlamendis kui ka köögis on hõlpsasti valitsetav rahvas.

Pärast hommikusööki pidasime mister Frankliniga Kuukivi küsimuses eraviisiliselt nõu — nüüd oli ju kätte jõudnud aeg see Frizing-halli pangast ära tuua ja miss Rachelile üle anda. Ma ei tea, kas mister Franklin oli püüdnud oma nõole uuesti armastust avaldada ja teda oli järsult tagasi tõrjutud või oli igaöine rikutud uni tema iseloomu veidraid vastuolusid ja kindlusetust veelgi süvendanud. Fakt on igatahes see, et sünnipäeva hommikul ei õnnestunud mister Franklinil end just kõige paremas valguses näidata.

Teemandi suhtes muutis ta kahekümne minuti jooksul niisama palju kordi oma meelt. Mina omalt poolt jäin kindlaks meile teadaolevate selgete faktide juurde. Polnud midagi juhtunud, mis oleks meile õigust andnud prouat teemandi pärast ärevusse ajada, ja miski ei saanud muuta seda juriidilist kohustust, mis nüüd mister Franklinil lasus, — kohustust teemant oma nõole kätte toimetada. Niimoodi vaatasin mina asjadele, ja kuidas mister Franklin ka ei vingerdanud ega keerutanud, lõpuks oli ka tema sunnitud minuga nõustuma. Otsustasime, et ta ratsutab pärast lantši Frizinghalli ja toob teemandi ära, kusjuures tagasi pöördub ta tõenäoliselt mister Godfrey ja kahe noore daami seltsis.
Kui see oli otsustatud, läks meie noorhärra miss Racheli juurde tagasi.
Nad veetsid terve hommikupooliku ja veel natuke kauemgi lakkamatult ust kaunistades, kusjuures Penelope seisis nende kõrval ja segas õpetustele vastavalt värve. Kui lantšiaeg lähemale jõudis, kõndis proua, taskurätt nina ees (sest sel päeval kasutati ohtralt mister Franklini vahendusainet), uksest sisse ja välja, püüdes asjatult kaht kunstnikku nende tööst eemale rebida. Alles kell kolm võtsid nad põlled eest, lasksid Penelope (kes oli vahendusaine tõttu üpris sandis seisukorras) vabaks ning hakkasid end kõigest sellest sodist puhastama. Kuid nad olid saavutanud, mida tahtsid: olid ukse sünnipäevaks valmis saanud ja tundsid selle üle üsnagi suurt uhkust. Pean tunnistama, et kõiki neid greife, amorette ja nii edasi oli lausa lust vaadata, kuigi neid oli nii palju, nad olid sedavõrd lilledesse ja muudesse viguritesse mässitud ning nii segiläbi kõiksugu tegevustes ja poosides kujutatud, et nad jäid sind ebameeldivalt kummitama veel tundideks pärast seda, kui sa neid rõõmuga olid imetlenud. Kui ma veel lisan, et Penelope osa selle hommikupooliku töös lõppes oksendamisega tagaköögis, siis ei tule see siiski mitte vaenulikkusest vahendus-aine vastu. Ei, ei! Kuivanud peast see enam ei haisenud, ja kui kunst säherdusi ohvreid vajab — olgugi tegemist minu enda tütrega —, siis ütlen, et las kunst saab need ohvrid!
Mister Franklin haaras lantšilaualt paar palukest ja ratsutas Frizinghalli — nõbudele vastu, nagu ta prouale ütles; Kuukivi tooma, nagu oli saladuskatte all teada ainult temale ja minule. Kuna see oli üks neid suuri pidustusi, mille puhul ma puhvetkapi juurde asusin ja lauas teenimist juhtisin, siis oli mul mister Franklini äraolekul küllalt mõtlemisainet. Kui olin veini valmis pannud ning lauas teenivad mehed ja naised üle vaadanud, tõmbusin tagasi, et enne seltskonna saabumist end koguda. Üks mahv — teate isegi, mida — ja pilk teatud raamatusse, mida mul on juhust olnud neil lehekülgedel juba mainida, kosutasid nii mu ihu kui ka hinge. Mind äratas sellest, mis, kaldun arvama, oli pigem mõtiskelu kui tukastus, hobusekap-jade plagin õuel, ning ma läksin vastu võtma ratsasalka, mis koosnes mister Franklinist ja tema kolmest nõost, keda saatis üks vana mister Ablewhite'i tallipoiss.
Veider küll, aga mister Godfrey tundus esimesel pilgul selles mõttes mister Frankliniga sarnanevat, et ka tema polnud oma tavali-

ses tujus. Ta surus mul küll nagu alati lahkelt kätt ning ütles väga viisakalt, et tal on rõõm näha oma vana sõpra Betteredge'i nii hea tervise juures. Kuid tema peal oleks nagu lasunud mingi vari, mida ma sugugi ei osanud seletada, ja kui ma küsisin, kuidas ta isa tervis on, vastas ta üsna lühidalt: «Nagu ikka.» See-eest jätkus kahel miss Ablewhite'il rõõmsat meelt kahekümne eest, ja nii sai tasakaal kuhjaga jalule seatud. Nad olid peaaegu oma venna

pikkused, toredad kollaste juuste ja roosade põskedega piigad, kellel oli ülevoolavalt ohtrasti liha ja verd ning kes pealaest jalatallani lausa pakatasid tervisest ja heast tujust. Vaeste ratsude jalad värisesid nende kandmisest, ja kui preilid sadulast maha hüppasid (ootamata, et neid aidataks), siis, kinnitan teile, vetrusid nad maast lahti, otsekui oleksid nad kummist. Kõik, mida missid Ablewhite'id ütlesid, algas pika «oo»-ga; kõik, mida nad tegid, toimus suure lärmiga, ning lisaks kihistasid'ja kiljusid nad aega valimata kõige tühisemalgi põhjusel. Kekutised — vaat kuidas ma neid nimetan.
Preilide käratsemist ära kasutades oli mul võimalik mister Frankliniga hallis paar sõna vahetada.
«Kas teemant on kindlas kohas, söör?»
Ta noogutas ja koputas oma kuue rinnataskule.
«Kas te indialasi ei märganud?»
«Mitte nende varjugi.» Andnud selle vastuse, päris ta proua järele, ning kuuldes, et too on väikeses võõrastetoas, suundus otse sinna. Ta polnud veel minutitki seal viibinud, kui kell helises ja Penelope saadeti miss Rachelile ütlema, et mister Franklin Blake soovib temaga rääkida.
Kui ma umbes pool tundi hiljem läbi halli läksin, naelutas mind paigale väikesest võõrastetoast äkitselt kostma hakkav kiljumine. Ma ei saa öelda, et see mind põrmugi oleks ehmatanud, sest tundsin selles kisas ära misside Ablewhite'ide armastatud pika «oo». Astusin siiski tuppa (lõunasööki puutuvate juhtnööride küsimise ettekäändel), et teada saada, kas tõesti on midagi tõsist juhtunud.
Laua ääres seisis miss Rachel nagu lummuses, koloneli pahaendeline teemant käes. Temast kummalgi pool põlvitas üks Kekutis, õgides kalliskivi silmadega ja kiljudes suurest vaimustusest iga kord, kui sellest mõne uue nurga all valguskiir sähvatas. Teisel pool lauda seisis mister Godfrey, plaksutades käsi nagu suur laps ning korrates tasasel häälel laulvalt: «Oivaline! Oivaline!» Mister Franklin istus raamatukapi kõrval toolil, sikutas habet ja vaatas murelikult akna poole. Sest seal seisis seljaga kogu seltskonna poole tema vaatlusobjekt — armuline proua, kes hoidis käes väljavõtet koloneli testamendist.
Kui ma juhtnööre küsisin, vaatas proua mulle otsa ja ma nägin, et ta silmade kohale hakkas tekkima nende perekonnale iseloomulik kulmukortsutus ning et perekonna keevalisus pani ta suunurgad tõmblema. .
«Tulge poole tunni pärast minu tuppa,» vastas ta. «Siis on mul teile midagi öelda.»
Nende sõnadega lahkus ta toast. Oli üsna selge, et teda vaevas
56
seesama küsimus, mis mister Franklinit ja mind meie arupidamisel Vabiseva Liiva ääres oli vaevanud. Kas Kuukivi pärandamine näitas, et ta oli oma venda kohelnud julmalt ning ülekohtuselt, või tõendas see, et vend oli halvem ka kõige halvemast, mis ta tema kohta eales oli arvanud? Sellele raskele küsimusele tuli proual vastus leida, samal ajal kui tema tütar, kes ei teadnud koloneli iseloomust midagi, koloneli kingitust käes hoidis.
Enne kui mina omakorda toast lahkuda jõudsin, peatas mind miss Rachel. Ta oli alati väga tähelepanelik vana teenri vastu, kes oli majas viibinud juba siis, kui tema sündis. «Vaadake, Gabriel!» ütles ta ja tõstis aknast langevas päikesekiires küütleva teemandi mu silme ette.
Taevas halasta! Oli see alles teemant! Nii suur — või peaaegu nii suur — kui $üüdi muna! Sellest hoovav valgus oli nagu lõikuskuise täiskuu kuma. Kui sa kivi sisemusse vaatasid, siis uppus su pilk kollasesse sügavikku, nii et sul enam millegi muu jaoks silmi ei jätkunud. See tundus põhjatu 'olevat; kalliskivi, mida oli võimalik pöidla ja nimetissõrme vahel hoida, näis põhjatu nagu taevas ise. Asetasime ta korraks päikese kätte, seejärel katsime aknad kinni, ja kivi enda säravad sügavused valgustasid pimedat tuba kuutaolise kumaga. Pole ime, et miss Rachel oli lummatud; pole ime, et ta nõod kiljusid. Teemant avaldas minulegi sellist mõju, et

lasksin kuuldavale niisama pika «00» nagu Kekutisedki. Ainus, kes meie hulgast kaine mõistuse säilitas, oli mister Godfrey. Ta pani käe kummagi õe piha ümber ja lausus, ise kaastundliku pilguga kord teemandi, kord minu poole vaadates: «Süsinik, Betteredge! Lõppude lõpuks ikkagi vaid paljas süsinik, mu hea sõber!»

Oletan, et ta tahtis mulle tarkust jagada. Kuid tal õnnestus mulle ainult lõunasöök meelde tuletada. Hakkasin alla oma teenriteväe juurde komberdama. Kui ma toast väljusin, ütles mister Godfrey: «Kallis vana Betteredge — ma tunnen tema vastu kõige siiramat lugupidamist!» Mind sellise kiindumusavaldusega austades embas ta ise oma õdesid ja vahtis armunud pilgul miss Rachelit. On need alles armastusevarud, mis selles mehes peituvad! Temaga võrreldes oli mister Franklin kõige ehtsam metslane.

Kui pool tundi mööda sai, ilmusin, nagu kästud, armulise proua palge ette.

See, mis tookord mu perenaise ja minu vahel toimus, kordas põhiliselt sedasama, mis oli toimunud mister Franklini ja minu vahel Vabiseva Liiva ääres — selle erinevusega, et ma jätsin silmamoondajad hoolega enda teada, sest juhtunud ei olnud midagi, mis oleks mulle õigust andnud prouat nende mainimisega häirida. Kui mul minna lubati, siis mõistsin, et proua vaatas koloneli ajendeid kõige mustemast küljest ning et ta kavatses oma tütre esimesel võimalusel Kuukivist vabastada.

Pöördudes tagasi teenijate poolele, kohtasin mister Franklinit. Ta soovis teada, kas ma polnud tema nõbu Rachelit näinud. Ei, ta ei olnud mulle silma hakanud. Kas ma võisin öelda, kus viibib ta nõbu Godfrey? Mä ei teadnud ka seda, kuid mul tekkis kahtlus, et nõbu

Godfrey polegi ehk kuigi kaugel nõbu Rachelist. Mister Franklini kahtlused võtsid ilmselt sellesama suuna. Ta sikutas kõvasti oma habet ning sulgus lõpmata tähendusrikkalt ust paugutades raamatukogusse.

Piduliku sünnipäevalõuna ettevalmistamisel mind rohkem enam ei segatud, kuni jõudis kätte aeg end külaliste vastuvõtuks korda seada. Just siis, kui olin valge vesti selga saanud, tuli mu juurde Penelope, pakkudes end mu väheseid järelejäänud juukseid harjama ning mu valget kaelasidet kohendama. Mu tütar oli hiilgavas tujus ja ma taipasin, et tal on mulle midagi öelda. Ta suudles mind paljale pealaele ning sosistas: «Mul on sulle uudiseid, isa! Miss Rachel lükkas tema ettepaneku tagasi.»

«Kelle «tema»?» küsisin ma.

«Eks ikka daamide komitee tegelase,» kostis Penelope. «Vastik kavaldaja! Ma vihkan teda selle eest, et ta püüab mister Franklinit kõrvale tõrjuda!»

Kui mul ainult oleks küllalt õhku jätkunud, oleksin kindlasti protesteerinud selle vääritu viisi vastu, kuidas mu tütar silmapaistvast filantroobist rääkis. Kuid just sel hetkel kohendas Penelope mu kaelasideme sõlme ja tema tunnete kogu jõud kandus ta sõrmedesse. Veel iialgi pole ma olnud lämbumisele nii lähedal kui siis.

«Ma nägin, kuidas ta miss Racheli roosiaeda viis,» ütles Penelope. «Ja ma jäin astelpõõsa taha ootama, et näha, mis nägudega nad tagasi tulevad. Jalutama läksid nad käe alt kinni ja naerdes. Tagasi tulid nad eraldi, surmtõsistena, ja vaatasid teine teisele poole, nii et siin ei saa kaksipidi arvamust olla. Ma pole kunagi elus rohkem rõõmustanud, isa! Vähemalt üks naine maailmas suudab mister Godfrey Ablewhite'ile vastu panna, ja kui ma oleksin daam, siis oleksin mina teine!»

Siin oleksin ma jällegi pidanud protesteerima. Kuid seekord oli mu tütrel käes juuksehari, ja tema tunnete kogu jõud oli sellesse kandunud. Kui te kiilaspäine olete, siis mõistate, kuidas ta mind kriimustas. Kui te aga kiilaspäine ei ole, siis jätke see lõik vahele ning tänage jumalat, et teil juukseharja ja pea vahel midagi kaitseks on.

«Just teisel pool astelpõõsast,» jätkas Penelope, «jäi mister Godfrey seisma. «Kas sa eelistaksid siis,» küsis ta, «et ma jääksin siia, nagu poleks midagi juhtunud?» Miss Rachel pöördus nagu välk tema poole. «Sa võtsid vastu minu ema kutse,» kostis ta, «ja sa oled siin, et

kohtuda tema külalistega. Kui sa just skandaali korraldada ei taha, siis sa muidugi jääd!» Ta astus paar sammu edasi ja näis siis pisut leebuvat. «Unustame selle, mis juhtus, Godfrey,» ütles ta, «ja jääme ikkagi nõbudeks.» Ta sirutas mister Godfrey'le käe. Too suudles seda — minu meelest lubas ta sellega endale küll liiga palju — ja siis läks miss Rachel ära. Mister Godfrey jäi natukeseks üksi seisma, pea maas, ja uuristas kannaga aeglaselt kruusa sisse auku; ma pole eluski näinud niivõrd rööpast väljalöödud meest. «Piinlik!» pressis ta siis pilku tõstes läbi hammaste ja hakkas maja poole minema. «Väga piinlik!» Kui see oli tema hinnang oma olukorrale, siis oli tal täitsa õigus. Usun küll, et üsna piinlik. Ja lugu lõpeb sellega, isa, mida ma
58
sulle kogu aeg olen rääkinud,» hüüdis Penelope, ise mind veel viimast korda, kõige ägedamalt kriimustades. «Mister Franklin on see mees!»
Sain juukseharja oma valdusse ja avasin suu, et tuua kuuldavale noomitus, mille, nagu te isegi aru saate, mu tütre kõnepruuk ja käitumine olid kuhjaga ära teeninud.
Enne kui ma sõnagi lausuda jõudsin, peatas mind väljast kostev tollarataste mürin. Esimesed külalised olid saabunud. Penelope lippas jalamaid minema. Panin kuue selga ja vaatasin peeglisse. Mu pea oli küll vähkpunane, aga muus osas olin õhtuseks tseremooniaks nii kenasti riietatud, nagu üks mees olema peab. Jõudsin halli just parajaks ajaks, et kahe esimese külalise saabumist kuulutada. Teil ei tarvitse nende vastu erilist huvi tunda. Need olid ainult filantroobi isa ja ema — mister ja missis Abjewhite.

10. PEATÜKK

Üksteise kannul järgnes Ablewhite'idele ka ülejäänud seltskond, kuni kõik olid kohal. Koos perekonnaliikmetega viibis lõunasöögil kakskümmend neli inimest. See oli noobel vaatepilt, kui nad kõik oma kohtadel lõunalaua ümber istusid ja Frizinghalli pastor (väga hea kõnemees) tõusis ning söögipalve luges.
Külaliste loetlemisega ei ole vaja teid tüütama hakata. Kedagi neist ei kohta te vähemalt minu jutustatud loos teist korda — välja arvatud kaks erandit.
Need kaks külalist istusid teine teisel pool Rachelit, kes päeva-kangelannana tõmbas muidugi kõikide tähelepanu endale. Sedapuhku oli ta tavalisest veel enamgi keskpunktis, kuhu olid suunatud kõikide pilgud, sest ta kandis (proua salajaseks pahameeleks) oma imepärast sünnipäevakinki, mis kõik ülejäänud varju jättis, — Kuukivi. Kui kivi miss Rachelile üle anti, ei olnud sellel mingit raamistust, kuid mister Franklinil kui universaalsel geeniusel oli õnnestunud see oma osavate sõrmede ja jupikese hõbetraadi abil prossina miss Racheli valge kleidi rinnaesisele kinnitada. Loomulikult panid kõik imeks teemandi hämmastavat suurust ja ilu. Kuid ainult kaks inimest kogu seltskonnast ütlesid selle kohta midagi tavatut, ja need olid miss Racheli paremal ja vasakul käel istuvad külalised, kellele ma juba eespool viitasin. * Temast, vasakul istus mister Candy, meie arst Frizinghallist.
See oli meeldiv ning seltsiv mehike, kellel, pean tunnistama, oli siiski üks puudus. Ta armastas nimelt igal võimalikul ja võimatul juhul nalja heita' ning küllaltki järelemõtlematult võõrastega vestlusse laskuda, ilma et ta enne ettevaatlikult maad oleks kuulanud. Seltskonnas juhtus tal alatasa jämedaid möödalaskmisi ning ta ässitas inimesi tahtmatult üksteise vastu. Arstipraksises oli ta mõistlikum, tehes oma otsuseid (nagu ta vaenlased rääkisid) mingile vaistule toetudes, kusjuures need osutusid enamasti õigeks, samal ajal kui tema palju ettevaatlikumad ametivennad eksisid. See, mida tema miss Rachelile teemandi kohta ütles, oli lausutud, nagu tavaliselt,

udujutu või naljana. Ta anus miss Rachelit tõsiselt (teaduse huvides), et see laseks tal teemandi koju kaasa võtta ja ära põletada. «Kõigepealt, miss Rachel,» ütles arst, «kuumutame teda nii- ja niisuguse kraadini, siis asetame ta õhuvoolu ja vähehaaval aurustame selle teemandi — puhh!—, saastes teid niiviisi määratust murest, kuidas väärtuslikku kalliskivi kindlas kohas hoida!» Proua kuulas teda säärasel üpris vaevatud ilmel, otsekui oleks ta soovinud, et arst oma juttu tõsiselt mõtleks ning leiaks miss Rachelis küllalt innuka teaduse-huvilise, kes oleks valmis oma sünnipäevakinki ohvriks tooma.
Teine külaline, kes istus meie preili paremal käel, oli silmapaistev seltskonnategelane ning kuulus India-rändur mister Murthwaite, kes oli eluga riskides tunginud maskeerituna sinna, kuhu enne teda polnud astunud ühegi eurooplase jalg.
See oli pikk, kõhn, sooniline, pruuniks põlenud ning vaikiv mees. Tal oli tülpinud ilme, kuid väga ainitine ning tähelepanelik silmavaade. Käisid jutud, et ta on tüdinud üksluisest elust siinsete inimeste hulgas ja igatseb Idasse tagasi minna ning jälle sealsetes metsikutes paikades ringi hulkuda. Peale selle, mida ta miss Rachelile teemandi kohta ütles, ei lausunud ta kogu lõunasöögi jooksul vist kuut sõnagi ega joonud ka vist ühtegi klaasi veini. Kuukivi oli ainus asi, mis teda vähegi huvitas. Paistis, et selle teemandi kuulsus oli tema kõrvu ulatunud kusagil neis ohtlikes India piirkondades, kus ta rännakud olid kulgenud. Kui ta kalliskivi sedavõrd kaua vaikides oli silmitsenud, et miss Rachel juba kohmetuma hakkas, sõnas ta lõpuks oma külmaverelisel viisil: «Kui te kunagi Indiasse lähete, miss Verinder, siis ärge oma onu kingitust küll kaasa võtke. India teemant kuulub mõnikord kokku hindu usundiga. Ma tean ühte linna ja seal ühte templit, kus te oma praeguse ehtega viit minutitki ei elaks.» Ohutul Inglismaal viibiv miss Rachel kuulas suure lõbuga, millisesse ohtu ta Indias satuks. Kekutisi ajas see veelgi suuremasse vaimustusse; nad pillasid oma noad ja kahvlid kolksti käest ning pahvatasid üheskoos hingepõhjast: «Oo, kui huvitav!» Armuline proua hakkas toolil nihelema ja muutis kõneainet.
Lõunasöök jätkus ja mul tekkis vähehaaval tunne, et see pidu ei suju nii, nagu olid sujunud varasemad.
Nüüd, hiljem toimunu valguses sellele sünnipäevale tagasi vaadates, kaldun poolenisti arvama, et see neetud teemant avaldas kogu seltskonnale oma närvutavat mõju. Kallasin külalistele ohtralt veini, ja kuna ma olin eesõigustatud isik, siis järgnesin ringipakuta-vaile roogadele, mida vähem söödi, ning sosistasin lauasistujatele usalduslikult: «Palun muutke meelt ja proovige seda siiski. Ma tean, et see teile maitseb.» Üheksal korral kümnest muutsidki külalised meelt — nad suvatsesid öelda, et austusest selle vana isepärase Betteredge'i vastu —, kuid see kõik ei aidanud midagi. Lõuna jätkudes tekkisid vestluses pausid, mille tõttu mina isiklikult tundsin end õige ebamugavalt. Ja kui külalistel keel jälle kammitsast lahti pääses, pruukisid nad seda tahtmatult kõige õnnetumal kombel ja nii halbade tagajärgedega kui üldse võimalik. Näiteks tegi arst mister Candy rohkem piinlikke möödalaske, kui ma kunagi enne olin kuulnud.
60
Olgu siin üksainus näide sellest, kuidas tema vestlemine sel õhtul käis, ja te mõistate, mida mina, kelle südameasjaks antud juhul oli peo kordaminek, pidin puhveti juures seistes läbi elama.
Üks lõunal viibivatest daamidest oli professori lesk, üliväärikas missis Threadgall. Rääkides lakkamatult oma kadunud abikaasast, ei maininud see hea daam võõrastele kunagi, et tegemist on kadunukesega. Küllap ta arvas, et iga vähegi normaalne täiskasvanu Inglismaal peaks ise niipalju teadma. Ühe pausi ajal tegi keegi juttu inimese anatoomiast — kuiv Ja üsna vastik teema —, mispeale hea missis Threadgall hakkas otsekohe, nagu tavaliselt, oma kadunud abikaasast rääkima, mainimata sealjuures, et too on surnud. Tema jutu järgi oli anatoomia professori jõudeaja lemmikharrastus. Õnnetu juhuse tahtel kuulis seda tema vastas istuv

mister Candy (kes ei teadnud surnud härrasmehest midagi). Kuna ta oli ülimalt viisakas mees, siis kasutas ta sedamaid võimalust professorile tolle anatoomilises ajaviites abi pakkuda.
«Kirurgide kolleegium sai hiljuti mõned tähelepanuväärselt head luukered,» teatas mister Candy valju rõõmsa häälega üle laua. «Soovitan südamest, armuline proua, professoril neid vaatama minna, kui tal järgmine kord vaba tunnike leidub.»
Tekkinud vaikuses oleks võinud nööpnõela kukkumist kuulda. Kogu seltskond istus (austusest professori mälestuse vastu) sõnatult. Seisin parajasti missis Threadgalli selja taga ja kosutasin teda salamahti klaasikese valge reinveiniga. Ta langetas pea ja lausus väga vaiksel häälel: «Minu armastatud abikaasat ei ole enam.»
Õnnetu mister Candy, kes seda ei kuulnud ega võinud tõtt uneski aimata, jätkas veel valjemini ja viisakamalt: «Professor võib-olla ei' tea, et kolleegiumi liikmekaart võimaldab talle sissepääsu kõigil päevadel peale pühapäeva, kella kümnest neljani.»
Missis Threadgall langetas lõua otse kleidikaelusesse ja kordas veelgi vaiksemal häälel neid pühalikke sõnu: «Minu armastatud abikaasat ei ole enam.»
Pilgutasin mister Candyle üle laua kõigest väest silma. Miss Rachel puudutas teda käsivarrest. Proua pilk ütles talle väljendamatuid asju. Kõik ilmaaegu! Ta jätkas südamlikkusega, mida polnud kuidagi -võimalik peatada: «Saadaksin rõõmuga professorile oma nimekaardi, kui te oleksite nii lahke ja ütleksite mulle tema praeguse aadressi.»
«Tema,praegune aadress, söör, on h a u d,» vastas missis Threadgall korraga kannatust kaotades nii rõhukalt ning raevukalt, et klaasid klirisema hakkasid. «Professor on juba kümme aastat surnud!»
«Oh püha taevas!» ütles mister Candy. Kui mitte arvestada Keku-tisi, kes pahvatasid naerma, siis haaras seltskonda selline tardumus, otsekui oleksid kõik olnud professori teed minemas või juba pärinenud, nagu temagi, kusagilt haua kandist.
Niipalju siis mister Candyst. Ülejäänud oskasid, igaüks omal kombel, peaaegu niisama ärritavalt esineda nagu arstki. Kui nad oleksid pidanud rääkima, siis nad seda ei teinud, ja kui nad rääkisid, siis tingimata üksteisele vastu. Mister Godfrey, kes avalikel esinemis-

tel oli nii väga kõneosav, keeldus eraelus end pingutamast. Ma ei oska öelda, kas ta pärast oma lüüasaamist roosiaias oli tujust ära või lihtsalt häbenes. Kogu ta jutt oli määratud üksnes tema kõrval istuva daami (ühe kaugema sugulase) kõrvadele. See oli üks tema komitee liikmeid — uskliku meelelaadiga naisterahvas, kellel olid silmatorkavad rangluud ja suur asjatundlikkus šampanja alal: talle meeldis kuiv šampanja, saate aru, ja suurtes kogustes. Kuna ma puhveti juures seisin nende kahe selja taga, siis võin kinnitada — selle põhjal, mida ma nendevahelisest jutust kuulsin —, et seltskond jäi ilma pikast ning ülimalt harivast vestlusest, mille mina pudeleid avades, lambaliha lahti lõigates ja muud taolist tehes kinni püüdsin. Mida nad oma heategevuse kohta ütlesid, seda ma ei kuulnud. Kui mul ükskord aega oli neid kuulata, olid nad jõudnud kaugele kõigist neist nurganaistest, kellele voodikohta vaja läks, ja naistest, keda tuli patust päästa, ning arutasid üpris tõsiseid teemasid. Religioon (nagu ma pudelite avamise ja lihalõikamise vahel mister Godfrey jutust aru sain) tähendas armastust. Ja armastus tähendas religiooni. Ja maa oli sama mis taevas — ehkki kulumise tõttu pisut viletsam. Ja taevas oli seesama mis maa, ainult «üles löödud», et ta jälle nagu uus välja näeks. Maa peal leidus mõningaid väga ebameeldivaid inimesi, kuid et seda heaks teha, saavad kõik naised taevas ühe määratu suure komitee liikmeteks, kus pole kunagi mingit tülitsemist ja kus mehed kaitseinglitena nende eest hoolitsevad. Imeilus! Imeilus! Kuid miks. pagana pihta, jättis mister Godfrey selle kõik üksnes oma daami ja enda teada?
Mister Franklin omakorda ... Te ütlete muidugi, et mister Franklin lõi seltskonnale elu sisse ja muutis õhtu igati meeldivaks?
Mitte sinnapoolegi! Ta oli täiesti rahunenud ning suurepärases vormis ja tujus — ma kahtlustan, et Penelope oli talle teatanud, missugune vastuvõtt mister Godfrey'le roosiaias

osaks sai. Kuid millest ta ka iganes rääkis, üheksal juhul kümnest valis ta vale teema või kõnetas vale isikut, ja asi lõppes sellega, et ta mõnda solvas ning teised ajas hämmeldusse. See tema välismaine kasvatus — need prantsuse, saksa ja itaalia küljed, millest ma olen juba juttu teinud — ilmutas end armulise proua külalislahke laua taga kõige piinlikumal kombel. Mida te arvate näiteks tema arutlusest teemal, kui kaugele võib abielunaine minna oma poolehoius mehe vastu, kes ei ole tema abikaasa, pidades silmas, et ta esitas selle kõik prantslasliku selguse'ja vaimukusega Frizinghalli vikaari vanapiigast tädile? Mis te arvate sellest, kui ta saksa omaduste välja lüües teatas ühele mõisnikule, suurele asjatundjale karjakasvatuse alal, kes parasjagu kõneles oma kogemustest tõupullide aretamisel, et tegelikult pole kogemused midagi väärt ja et õige viis pullide aretamiseks on sügavalt omaenese mõistusse süüvida, arendada se.al välja idee täiuslikust pullist ning luua see siis tegelikkuses? Ja mis te kostate

62

selle peale, kui meie krahvkonna nõukogu liige end juustu ja salati serveerimise ajal demokraatia levikut põhjates kuumaks küttis ja nõndaviisi pahvatas: «Kui me kord juba oma põlised õigused kaotame, mister Blake, siis lubage mul küsida, mis meile veel järele jääb?» — mis te kostate selle peale, kui mister Franklin itaalia seisukohast vastab: «Meile jääb kolm asja, söör: armastus, muusika ja salat.»? Vähe sellest, et ta kogu seltskonda selletaoliste avaldustega jahmatas; kui tema iseloomu inglaslik külg parajal hetkel lagedale ilmus, siis kaotas ta oma välismaise lihvi, ja sattunud arstikutse teemale, naeruvääristas tohtreid nii otsekoheste väljenditega, et ajas isegi heasüdamliku väikese mister Candy raevu.

Nendevaheline vaidlus sai alguse sellest, et mister Franklin oli sunnitud — ma olen unustanud, millega seoses — tunnistama, et ta on viimasel ajal öösiti väga halvasti maganud. Seepeale ütles mister Candy, et mister Franklini närvid on täiesti korrast ära ning et ta peaks jalamaid ühe ravikuuri läbi tegema. Mister Franklin vastas, et tema hinnangu järgi on ravimine täpselt sama mis pimedas kobamine. Mister Candy andis kärme vastulöögi ja lausus, et mister Franklin kobä\> hoopis ise — kui tema enda väljendit kasutada — pimedas und otsides, ning et ainult arstiteadus võib aidata tal seda leida. Mister Franklin ei jäänud omalt poolt võlgu ja kuulutas, et ta on tihti kuulnud sellest, kuidas pimedad juhivad pimedaid, kuid et alles nüüd mõistab ta esmakordselt, mida see tähendab. Sel viisil, vastastikuste torgete ja löökidega, lasksid nad elavalt käia, kuni sattusid mõlemad hoogu — eriti mister Candy läks oma ametit kaitstes niivõrd ägedaks, et proua oli sunnitud vahele segama ja edasise vaidlemise ära keelama. See igati vajalik korraldus summutas seltskonna lõbususe lõplikult. Siin-seal küll puhkes vestlus veel minutiks või paariks, kuid selles puudus kahetsusväärsel kombel elavus ja säde. See pidu oli Saatanast (või teemandist) kaetatud, ning kõik tundsid kergendust, kui majaproua tõusis ja andis daamidele märku härrad veini jooma jätta.

Olin just karahvinid vana mister Ablewhite'i ette (tema asendas majaisandat) ritta seadnud, kui terrassilt kostis heli, mis mind sundis sedamaid kõiki seltskondlikke kombeid unustama. Vahetasime mister Frankliniga, pilke — see oli india trummi kõla. Võisin meie igapäevase leiva nimel vanduda, et need olid silmamoondajad, kes pöördusid meie juurde tagasi, niipea kui Kuukivi uuesti majja oli toodud!

Kui nad juba terrassi nurga tagant nähtavale ilmusid, komber-dasin ma välja, et neid minema ajada. Kuid õnnetuseks jõudsid kaks Kekutist minust ette. Nad vuhisesid terrassile nagu paar rakette, täis tulist .kihku näha, kuidas indialased oma kunsttükke teevad. Teised daamid järgnesid neile ja härrad tulid samuti välja. Enne kui te oleksite jõudnud öelda: «Taevas hoidku!», tegid kelmid juba oma hommikumaiseid "kummardusi ja Kekutised musitasid kena väikest poissi.

Mister Franklin asus miss Racheli kõrvale ja mina seadsin end tema selja taha. Kui meie kahtlused õiged olid, siis seisis ta seal, ilma et oleks tõde aimanudki, ja näitas indialastele teemanti oma kleidi rinnaesisel!

Ma ei oska teile öelda, mis trikke indialased esitasid või kuidas nad seda tegid. Pean tunnistama, et osalt nurjunud lõuna pärast, osalt
63
pahameelest nende kelmide tagasituleku üle just parajal hetkel, et kalliskivi oma silmaga näha, kaotasin ma mõneks ajaks pea. Mäletan, et esimene asi, mida ma jälle märkasin, oli India-ränduri mister Murthwaite'i äkiline esileastumine. Piki seisvatest või istuvatest daamidest ja härradest poolringi läks ta vaikselt silmamoondajate selja taha ning kõnetas neid ootamatult nende emakeeles.
Kui ta oleks indialasi täägiga torganud, ka siis poleks nood vist rohkem võpatanud ega tiigrilikuma väledusega tema poole pöördunud kui nüüd, kohe tema esimeste sõnade peale. Järgmisel hetkel nad juba tervitasid teda kõige viisakamate ja lipitsevamate idamaiste kummardustega. Pärast seda, kui pooled olid, vahetanud mõned sõnad tundmatus keeles, tõmbus mister Murthwaite niisama vaikselt tagasi, kui ta oli ilmunud. Indialaste peamees, kes oli ühtlasi tõlk, pöördus uuesti näoga härraste poole. Panin tähele, et sellest hetkest peale, kui mister Murthwaite seda tüüpi kõnetas, oli tolle kohvikarva nägu halliks tõmbunud. Ta tegi majaprouale kummarduse ja teatas, et etendus on läbi. Kirjeldamatult pettunud Kekutised lasksid kuuldavale valju «Oo!», mis väljendas rahulolematust sellega, et mister Murthwaite etenduse peatas. Indialaste peamees pani käe alandlikult rinnale ja teatas veel kord, et silmamoondamine on lõppenud. Väike poiss käis ringi, müts käes. Daamid tõmbusid võõrastetuppa ja härrad (peale mister Franklini ja mister Murthwaite'i) läksid tagasi veini jooma. Mina koos lakeiga järgnesin indialastele, sest tahtsin veenduda, et nad meie valdustest ikka tõesti lahkuvad.
Tulles tagasi läbi põõsastiku, tundsin tubakalõhna ning leidsin mister Franklini ja mister Murthwaite'i (viimane suitsetas manila sigarit) puude vahel aeglaselt edasi-tagasi sammumas. Mister Franklin andis mulle märku, et ma nende juurde läheksin.
«See ongi Gabriel Betteredge,» ütles mister Franklin mind suurele rännumehele esitledes, «vana teener ja meie perekonna sõber, kellest ma teile just praegu rääkisin. Kui ma tohin paluda, siis ehk kordaksite ka temale kõike seda, mida te äsja mulle selgitasite.»
Mister Murthwaite võttis sigari suust ja nõjatus oma tülpinud viisil vastu puutüve.
«Mister Betteredge,» alustas ta, «need kolm indialast on niisama palju silmamoondajad kui teie ja mina.»
See oli uus üllatus! Küsisin muidugi rändurilt, kas ta on nende indialastega kunagi varem kohtunud.
«Mitte kunagi,» vastas mister Murthwaite, «aga ma tean, mida kujutab endast tõeline india silmamoondamine. Kõik, mida te täna õhtul nägite, on selle väga halb ja saamatu matkimine. Kui kogu mu pikaajaline kogemus mind just päriselt alt ei vea, siis on need mehed kõrgest kastist — braahmanid. Ma süüdistasin neid maskeerumis.es, ja te nägite, kuidas see neile mõjus, olgugi et hindud oskavad hästi oma tundeid varjata. Nende käitumise taga peitub mingi saladus, mida ma ei oska seletada. Nad on kahel korral oma kastikuuluvuse ohvriks toonud —: esimene kord üle mere sõitmisega ja teine kord enda silmamoondajateks maskeerimisega. Sellel maal, kust nemad tulevad, on see tohutu ohver. Neid peab olema ajendanud mingi väga tõsine
64
põhjus, ja mingi hoopis tavatu õigustus peab aitama neil kodumaale naasmisel kastikuuluvust uuesti jalule seada.»
See lõi mind tummaks. Mister Murthwaite suitsetas oma sigarit edasi. Mister Franklin, loovinud veidi aega, nagu mulle näis, salamisi oma iseloomu erinevate külgede vahel, katkestas vaikuse järgmiste sõnadega:
«Ma ei hakkaks teid, mister Murthwaite, tülitama perekondlike asjadega, mis ei saa teis huvi äratada ja mida ma perekonnaringist väljaspool kuigi meelsasti ei räägikski. Kuid pärast seda,

mis te ütlesite, tunnen ma, et olen leedi Verinderi ja tema tütre huvides kohustatud teile midagi rääkima, mis võib teile võtme anda. See on muidugi omavaheline jutt; te olete kindlasti nii lahke ja peate seda silmas? »
Sellise sissejuhatuse järel jutustas ta India-rändurile kõik, mida minagi Vabiseva Liiva ääres olin kuulnud. Isegi alati kõigutamatut mister Murthwaite'i haaras kuuldu sedavõrd, et ta laskis sigaril kustuda.
«Noh, ja mida kostab selle peale teie kogemus?» küsis mister Franklin, kui oli lõpetanud.
«Minu kogemus, mister Franklin Blake,» vastas rännumees, «kostab, et te olete rohkem kordi üle noatera eluga pääsenud kui mina, ja sellega on palju öeldud.»
Nüüd oli mister Franklini kord imestada. . «Kas asi on tõesti nü hull?» küsis ta.
«Minu arvates küll,» vastas mister Murthwaite. «Pärast seda, mida te mulle rääkisite, ei saa ma kahelda, et Aust Kuukivi tagasitoimeta-mine tema kohale India ebajumalakuju laubal põhjendab ja õigustab seda kastikuuluvuse ohverdamist, millele ma äsja viitasin. Need mehed ootavad sobivat juhust kassi kannatlikkusega ja kasutavad seda siis.tiigri julmusega. Ma ei kujuta ette, kuidas teil on õnnestunud nende käest pääseda,» lausus silmapaistev rändur uuesti sigarit süüdates ja teraselt mister Franklinile näkku vaadates. «Te toimetasite seda teemanti siin ja Londonis edasi-tagasi ja olete ikka veel elus! Proovigem seda seletada. Ma oletan, et mõlemal korral, kui te kalliskivi Londoni pangast välja võtsite, oli päevaaeg?»
«Täiesti valge,» kinnitas mister Franklin.
«Ja tänavatel palju inimesi?»
«Palju.»
«Te määrasite muidugi mingi kindla aja, mil pidite leedi Verin-deri majja saabuma? Jaamast siia on üksildane tee. Kas te pidasite kokkulepitud ajast kinni?»
«Ei, ma tulin neli tundi enne'kokkulepitud aega.»
«Lubage ennast selle talitusviisi puhul õnnitleda! Millal te teemandi siinse linna panka viisite?»
«Ma viisin ta sinna tund aega pärast seda, kui olin ta siia toonud,
ja kolm tundi enne, kui keegi mind siin kandis näha lootis.» ,
«Lubage ennast veel kord õnnitleda! Kas olite üksi, kui te kivi täna siia tõite?»
65
«Ei. Juhtumisi sõitsin tagasi koos oma nõbude ja tallipoisiga.»
«Lubage ennast kolmas kord õnnitleda! Kui peaksite kunagi tundma soovi reisida väljaspool tsivilisatsiooni piire, siis andke mulle teada, mister Blake, ja ma tulen koos teiega. Teil on õnne.»
Siinkohal segasin mina vahele. Sedasorti asi ei sobinud sugugi minu inglise põhimõtetega.
«Te ei taha ometi öelda, söör,» küsisin ma, «et nad oleksid oma teemandi kättesaamiseks võinud mister Franklinilt elu võtta, kui ta neile selleks võimaluse oleks andnud?»
«Kas te suitsetate, mister Betteredge?» päris rännumees vastu.
«Jah, söör.»
«Kas teile läheb eriti korda, mis saab teie piipu jäänud tuhast, kui te seda tühjendate?»
«Ei, söör.»
«Sellel maal, kust need mehed pärinevad, tähendab inimeselt elu võtta niisama vähe, kui teile tähendab tuhk piibust välja raputada. Kui nende ja selle teemandi vahel seisaks ka tuhat inimelu ja kui nad loodaksid, et saavad kõik need inimesed karistamatult tappa, siis nad seda ka teeksid. Kui te teada tahate, siis kastikuuluvuse ohvriks-toomine on Indias tõsine asi. Elu ohvrikstoomine ei ole aga üldse kõneväärt.»
Seepeale avaldasin arvamust, et nad pole midagi muud kui röövmõrtsukate kamp. Mister Murthwaite avaldas oma arvamust — et see on imetlusväärne rahvas. Mister Franklin, kes ei avaldanud üldse mingisugust arvamust, tõi meid uuesti käsiloleva loo juurde.
«Nad nägid Kuukivi miss Verinderi kleidi küljes,» lausus ta. «Mida teha?»

«Seda, mida teie onu teha ähvardas,» vastas mister Murthwaite. «Kolonel Herncastle mõistis neid inimesi, kellega tal tuli tegemist teha. Saatke teemant homme (rohkem kui ühe mehe kaitse all) Amsterdami ja laske ta tükkideks lõigata. Tehke sellest ühe asemel pool tosinat teemanti. See on Kuukivi lõpp — ja see on ka salanõu lõpp.»
Mister Franklin pöördus minu poole.
«Midagi pole parata,» ütles ta. «Peame homme leedi Verinderiga rääkima.»
«Miks mitte täna, söör?» küsisin ma. «Mis siis, kui indialased tagasi tulevad?»
Mister Murthwaite vastas mulle enne, kui mister Franklin sõnagi jõudis lausuda.
«Täna öösel ei riski indialased tagasi tulla,» ütles ta. «Nad ei kasuta peaaegu kunagi otseseid teid — liiati veel niisuguses asjas, kus kõige väiksemgi viga võib eesmärgi saavutamisele saatuslikuks saada.»
«Aga mis siis, kui need kelmid on julgemad, kui te arvate, söör?» ei jätnud ma järele.
«Sellisel juhul laske koerad lahti,» kostis mister Murthwaite. «Kas teil on õues suuri koeri?»
«Kaks, söör. Mastif ja verekoer.»
66
«Nendest piisab. Käesolevas ohtlikus olukorras, mister Betteredge, on mastif il ja verekoeral üks suur eelis: pole tõenäoline, et neid häiriksid teie kõlbelised kõhklused seoses inimelu pühadusega.»
Kui ta minu pihta selle viimase paugu pani, kandus võõraste-toast meie kõrvu klaveriklimberdamine. Mister Murthwaite viskas oma sigarijupi minema ja toetus mister Franklini käsivarrele, et daamide juurde tagasi minna. Läksin nende järel maja polole ning märkasin, et taevas tõmbub kiiresti pilve. Ka mister Murthwaite pani seda tähele. Üle õla minu poole vaadates lausus ta oma kuival pilklikul kombel:
«Täna öösel, mister Betteredge, läheb indialastel vaja vihmavarje!»
Mis temal viga nalja heita! Kuid mina ei olnud silmapaistev rännumees ning minu eluviis siin ilmas ei olnud mind viinud selleni, et ma oleksin kusagil võõrastes paikades keset varganägusid ja mõrtsukaid omaenese eluga mänginud. Läksin oma väikesesse tuppa, istusin higisena toolile ja murdsin abitult, pead, mida edasi teha. Seesuguste mõtetega oleks mõni teine mees ennast ehk palavikulise ärevuseni üles kütnud, mina aga toimisin teisiti. Panin piibu põlema ja võtsin kätte «Robinson Crusoe».
Ma polnud seda veel viit minutitki lugenud, kui jõudsin hämmastava lõiguni — saja kuuekümne esimesel leheküljel —, mis kõlas järgmiselt:
«Sest eks ole hirm hädaohu ees ikka tuhat korda hirmsam kui see oht ise, kui ta kord käes on, ja õnnetuse' eelaimus on ikka palju rängem kui õnnetus ise.»
Kes pärast seda ikka veel «Robinson Crusoe'sse» ei usu, sellel peab küll mõni kruvi logisema või siis on ta upsakuse uttu eksinud! Asjatu vaev on talle midagi tõestada ja haletsus tuleks parem jätta mõne usaldavama hingega inimese jaoks.
Mul hakkas juba teine piibutäis otsa lõppema ning ma imetlesin ikka veel sügavalt seda suurepärast raamatut, kui Penelope (kes oli teed serveerinud) tuli ettekandega võõrastetoast. Ta oli jätnud Keku-tised duetti laulma — sõnad algasid pika «oo»-ga ja muusikagi oli vastav. Ta oli tähele pannud, et proua tegi — meie mäletamise järgi esimest korda — vistimängus vigu. Ta oli märganud, et suur rännumees tukkus nurgas. Ta oli pealt kuulnud, kuidas mister Franklin mister Godfrey ja daamide heategevuse kui sellise arvel keelt teritas, ning ühtlasi täheldanud, et mister Godfrey andis hoopis ägedamalt vastu, kui temasugusele heasoovliku iseloomuga härrasmehele oleks sobinud. Ta oli näinud, kuidas miss Rachel justkui missis Threadgalli rahustas ning talle mõningaid päevapilte näitas, tegelikult aga saatis" mister Franklinile vargsi pilke, mida ükski taibukas toaneitsi hetkekski valesti mõista ei saanud. Mister Candy oli vahepeal võõrastetoast salapäraselt ära kadunud ja siis uuesti salapäraselt välja ilmunud ning mister Godfrey'ga vestlusse astunud. Üldiselt edenesid asjad paremini, kui

meil lõunasöögi põhjal oli alust oodata. Kui suudaksime veel vaid tunnikese vastu pidada, annaks vana Isa" Aeg tõllad ette ja vabastaks meid lõpuks külalistest.
Kõik siin maailmas kulub, ja isegi «Robinson Crusoe» lohutav
67
mõju kulus pärast seda, kui Penelope mind üksi jättis. Ma muutusin jälle rahutuks ja otsustasin maja ümbruse veel enne vihma üle vaadata. Lakei asemel, kelle inimesenina oleks ükskõik millise ootamatu ohu korral kasutu olnud, võtsin kaasa verekoera. Selle peale, et tema nina võõrast haistab, võis kindel olla. Tegime tervele krundile Mngi peale, läksime välja tee peale — ning tulime tagasi niisama targalt, kui olime minnes: mitte kusagil polnud me avastanud midagi säärast nagu luurav inimolend.
Tõldade Saabumine oleks otsekui vihma alguseks märku andnud. Vihma valas, nagu kavatseks sadama jääda terveks ööks. Kui mitte arvestada arsti, keda ootas kaarik, läks ülejäänud seltskond koju mugavalt katuse all — kinnistes tõldades. Väljendasin mister Candyle oma, kartust, et ta saab läbimärjaks. Vastuseks avaldas ta imestust, kuidas ma olen nii vanaks elanud ja ei tea, et arsti nahk on veekindel. Niiviisi sõitiski ta omaenese väikest nalja naerdes läbi vihma minema ja nii saime meie oma peokülalistest lahti.
Järgmiseks tuleb jutustada selle öö juhtumistest.

11. PEATÜKK

Kui viimased külalised ära olid sõitnud, läksin tagasi halli ja leidsin Samueli seismas ootel joogilaua juures. Proua ja miss Rachel tulid kahe härra saatel võõrastetoast. Mister Godfrey jõi veidi soodaveega brändit. Mister Frankiin ei joonud midagi. Ta võttis surmväsinud ilmel istet; ma oletan, et see sünnipäevalaua-vestlus oli ta ära vaevanud.
Proua pöördus nende poole, et head ööd soovida, ning silmitses teraselt kõlvatu koloneli pärandust, mis säras tema tütre kleidil.
«Rachel.» küsis ta, «kuhu sa kavatsed oma teemandi ööseks
panna?» »
Miss Rachel oli ülemeelikus tujus, just sellises meeleolus, kus räägitakse rumalusi ja raiutakse neid põikpäiselt, nagu oleks neil suur mõte sees. Seda olete ehk mõnikord märganud noorte tüdrukute juures, kui nad mõne muljeterohke päeva lõpul väga üleskruvitud on. Miss Rachel kuulutas kõigepealt, et ta ei tea, kuhu teemant panna. Siis ütles ta: «Muidugi tualettlauale, teiste asjade juurde.» Siis meenus talle, et teemant võib pimedas oma jubedat kuutaolist valgust kiirgama hakata — ja see võia teda öösel hirmutada. Talle tuli meelde India kapike, mis seisis tema elutoas, ning sedamaid otsustas ta panna India teemandi India kapikesse, et lasta kahel ilusal meretagusel esemel teineteist imetleda. Ema oli tütre mõttetut lobisemist sinnamaani vaikides kuulanud, nüüd aga segas vahele ja peatas ta.
«Mu kallis, su India kapike ei käi lukus,» ütles proua.
«Püha taevas, mamma!» hüüdis miss Rachel. «Kas siin on siis mõni hotell? Kas majas on vargaid?»
68
Sellele veidrale mõtteavaldusele tähelepanu pööramata soovis proua härradele head ööd. Seejärel pöördus ta miss .Racheli poole ja suudles teda. «Miks sa ei võiks teemanti täna ööseks minu kätte hoiule anda?» küsis ta.
Miss Rachel võttis selle ettepaneku vastu nii, nagu ta oleks ehk kümne aasta eest suhtunud ettepanekusse lahkuda oma uuest nukust. Proua mõistis, et sel õhtul pole võimalik temaga midagi arutada. «Tule homme hommikul kohe minu tuppa, Rachel,» ütles ta. «Mul on sulle midagi rääkida.» Nende viimaste sõnadega lahkus ta meist aeglasel sammul, mõeldes oma mõtteid, mille suunaga ta ilmselt ei olnud eriti rahul.

Järgmisena soovis head ööd miss Rachel. Ta andis kõigepealt kätt mister Godfreyle, kes seisis halli teises otsas ning silmitses üht pilti. Siis tuh' ta tagasi mister Franklini juurde, kes istus ikka veel väsinult ja vaikides nurgas.
Ma ei tea öelda, mis sõnu nad vahetasid. Aga kuna ma seisin meie suure, vanas tammepuust raamis peegli kõrval, siis nägin sellest, kuidas miss Rachel enne magama tippimist mister Franklini kingitud medaljoni kelmikalt põuest.välja libistas ja seda talle hetkeks näitas — naeratusega, millel oli kindlasti mingi eriline tähendus. See vahejuhtum kõigutas pisut mu usku oma selgesse mõistusesse. Hakkasin mõtlema, et Penelopel võis oma noore käskijanna kiindumuste suhtes siiski õigus olla.
Niipea kui mister FranklimI jälle ka millegi muu kui ainult miss Racheli jaoks silmi- jätkus, märkas ta mind. Talle loomuomaste vahelduvate tujude sunnil oli ta juba ka indialaste suhtes meelt muutnud.
«Betteredge,» ütles ca, «ma kaldun juba poolenisti arvama, et võtsin mister Murthwaite'i juttu seal põõsaste vahel liiga tõsiselt. Huvitav, kas ta ehk lihtsalt proovis meie peal mõnd oma rännumehe-lugu? Kas te mõtlete tõesti koerad lahti lasta?»
«Ma võtan neil kaelarihmad ära, söör,» vastasin ma, «ja jätan neile võimaluse öösel vabalt ringi joosta, kui nad selleks mingit vajadust peaksid haistma.»
«Hüva, Betteredge,» kostis mister Frankiin. «Eks siis näe, mida homme tuleb teha. Ma ei tahaks sugugi oma tädi hirmutada, ilma et selleks väga tungivat vajadust oleks. Head*ööd.»
Kui ta mulle noogutas ja küünla võttis, et üles minna, nägi ta välja nii,kahvatu ja kurnatud, et julgesin talle soovitada une-eelset napsi — tilgakest brändit veega. Mister Godfrey, kes tuli nüüd halli teisest otsast meie poole, toetas mind. Ta keelitas mister Frank-linit kõige sõbralikumal moel, et too enne voodisse heitmist midagi jooks.
Märgin need pisiasjad ära ainult sellepärast, et pärast kõike, mida ma sel päeval olin näinud ja kuulnud, tegi mulle head meelt veenduda meie kahe noorhärra endiselt heas läbisaamises. Näis, et nende sõnasõda (mida Penelope võõrastetoas kuulis) ja võistlus miss Racheli soosingu pärast ei olnud nende vahel tõsisemaid lahkhelisid tekitanud. Kuid muidugi olid nad mõlemad hea iseloomuga ja mõlemad

ka seltskonnainimesed. Ning päris kindlasti on kõrgema positsiooniga inimestel see hea omadus, et nad ei ole nii riiakad kui ilma igasuguse positsioonita inimesed.
Mister Franklin keeldus brändist ja veest ning läks koos mister Godfrey'ga ülemisele korrusele, sest nende toad paiknesid kõrvuti. Trepimademel aga muutis ta siiski meelt nagu tavaliselt — kas siis nõo pealekäimisel või mõtles ta ise ümber. «Võib-olla tuleb mul öösel tahtmine,» hüüdis ta mulle alla. «Saatke pealegi veidi brändit ja vett üles minu tuppa.»
Saatsin Samueli seda viima, ja siis läksin välja ning päästsin koerad ketist lahti. Hämmastusest selle üle, et neid niiviisi ööajal vabaks lasti, kaotasid mõlemad koerad pea ja kargasid minu najale püsti nagu kutsikad. Kuid vihm jahutas nad peagi maha; nad lakkusid mõlemad natuke vett ja ronisid tagasi kuuti. Majja minnes panin tähele, et taevamärgid ennustasid ilma muutumist paremuse poole. Esialgu aga ladistas ikka veel tugevasti ja maapind oli täiesti läbi ligunenud.
Käisime Samueliga nagu tavaliselt kogu maja läbi ja sulgesime kõik, mis sulgeda oli. Seekord vaatasin kõik ise üle, usaldamata midagi oma asetäitjale. Kui ma siis kesköö ja kella ühe vahel oma vanad kondid voodisse puhkama sain, olid maja uksed ja aknad viimaseni korralikult kinni.
Arvatavasti olid selle päeva mured minu jaoks pisut liiast olnud. Igatahes oli sel ööl minulegi mister Franklini tõbi külge hakanud. Alles päikesetõusu ajal jäin lõpuks magama. Kogu selle aja, mis ma ärkvel lebasin, oli maja vaikne kui haud. Seda vaikust ei rikkunud ükski hääl peale vihmapladina ja kahina puulehtedes, kui hommikul kerge tuuleke puhuma nakkas.

Ärkasin umbes pool kaheksa ja avasin akna ilusasse päikesepaistelisse hommikusse. Kui kell oli juba kaheksa löönud ja ma kavatsesin just minna ning koerad uuesti ketti panna, kuulsin äkki selja taga trepil ägedat seelikukahinat.

Pöördusin ümber — ja trepist tormas alla Penelope nagu hullumeelne. «Isa, tule jumala pärast üles!» karjus ta. «Teemant on läinud!»

«Oled sa arust ära?» küsisin talt.

«Läinud!» vastas Penelope. «Läinud, ja keegi ei tea, kuidas! Tule üles ja vaata.»

Ta tiris mu enda järel meie noore daami elutuppa, kust viis uks magamistuppa. Seal, oma magamistoa lävel, seisis miss Rachel, näost peaaegu niisama valge kui hommikukleit tema seljas. India kapikese mõlemad uksepooled olid pärani lahti. Üks laegas oli nii pikalt välja tõmmatud kui võimalik.

«Vaata!» ütles Penelope. «Ma ise nägin, kuidas miss Rachel tee-mandi eile öösel sellesse laekasse pani.»

Läksin kapikese juurde. Laegas oli tühi.

«Kas see on tõsi, miss?» küsisin ma.

70

Võõra pilgu ja võõra häälega vastas miss Rachel nagu mu tütargi: «Teemant on läinud!» öelnud need sõnad, tõmbus ta oma magamistuppa, sulges ukse ja keeras selle lukku.

Enne kui me otsustada jõudsime, mida nüüd peale hakata, astus tuppa proua, kes oli oma tütre elutoas minu häält kuulnud ning tahtis teada, mis lahti on. Uudis teemandi kadumisest muutis ta justkui soolasambaks. Ta läks otse miss Racheli magamistoa ukse taha ja nõudis, et teda sisse lastaks. Miss Rachel laskis ta sisse.

Järgmiseks jõudis kulutulena läbi maja leviv häire kahe härrani.

Esimesena väljus oma toast mister Godfrey. Kui ta juhtunust kuulis, ei teinud ta muud, kui ajas käed jahmunult püsti, mis ei andnud eriti tunnistust tema loomupärasest vaimujõust. Mister Franklin, kelle selgele mõistusele ja nõuannetele olin nii kindlalt lootnud, tundus niisama abitu nagu tema nõbu, kui ta omakorda uudist kuulis. Ime küll, aga ta oli ennast lõpuks ometi hästi välja maganud, ja nagu ta ise ütles, selline harjumatu luksus nagu uni oli teda ilmselt juhmistanud. Kui ta aga oli alla neelanud tassitäie kohvi, mida ta jõi välismaise kombe järgi alati mõni tund enne hommikusööki, muutus tema vaim erksamaks, maksvusele pääses tema selgemõistuslik külg, ja ta võttis asja otsustavalt ning arukalt käsile. See toimus umbes järgmiselt.

Kõigepealt laskis ta kutsuda teenijad ja andis käsu jätta kõik alumised uksed ja aknad (välja arvatud eesuks, mille ma olin avanud) täpselt nii, nagu need meist olid jäänud, kui me nad ööseks lukustasime. Järgmiseks tegi ta oma nõole ja mulle ettepaneku enne edasiste sammude astumist välja uurida, kas teemant ei ole kogemata kuhugi kukkunud — ütleme laeka taha kapinurka või laua alla, millel kapike seisis. Otsinud mõlemast kohast tulemusteta ja küsitlenud ka Penelopet, kellelt polnud võimalik teada saada midagi enamat kui see vähene, mida ta. juba mulle oli rääkinud, pani mister Franklin ette laiendada uurimist ka miss Rachelile ja saatis Penelope magamistoa uksele koputama.

Leedi Verinder tuli koputuse peale välja ning sulges enda järel ukse. Hetk hiljem kuulsime, kuidas miss Rachel selle seestpoolt lukustas. Proua astus meie juurde äärmiselt õnnetu näoga ja suures segaduses. «Paistab, et teemandi kadumine on Rachelit sügavalt masendanud,» lausus ta mister Franklinile vastuseks. «Väga imelikul kombel ei taha ta sugugi sellest rääkida — isegi mitte minuga. Praegu on teil küll võimatu temaga kokku saada.»

Sellise jutuga miss Rachelist muutis proua meid veelgi nõutumaks. Ise aga sai ta pärast vähest pingutust oma tavalise enesevalitsuse tagasi ning asus tavalise otsustavusega tegutsema.

«Ega ei ole vist midagi parata?» küsis ta vaikselt. «Ega mul ei jää vist muud üle kui kutsuda politsei?»

«Ja kõigepealt,» lisas mister Franklin teda sõnast haarates, «tuleb politseil kinni võtta need india silmamoondajad, kes siin eile esinesid. »
72
Proua ja mister Godfrey (kes ei teadnud, mida mister Franklin ja mina teadsime) võpatasid ja tegid suured silmad.
«Mul ei ole praegu aega seletama hakata,» jätkas mister Franklin. «Võin teile ainult öelda, et kindlasti varastasid teemandi india-lased. Andke mulle soovituskiri ühe Frizinghalli kohtuniku jaoks,» ütles ta proua poole pöördudes, «teatage talle lihtsalt, et ma esindan teie huvisid ja soove, ja lubage mul sellega otsekohe minema sõita. Võimalus vargaid kinni püüda võib sõltuda sellest, et me ei raiska ühtki minutit asjatult.» (Nota bene: oli see nüüd prantsuse või inglise külg, igatahes paistis praegu esiplaanil olevat mister Franklini õige külg. Ainus küsimus oli, kui kauaks see nii jääb.)
Ta asetas sulepea, tindi ja paberi oma tädi ette, kes (nagu mulle näis) kirjutas mister Franklini soovitud kirja pisut vastumeelselt. Kui oleks olnud võimalik sellisele asjale nagu kahekümne tuhande naelase kalliskivi kadumine läbi sõrmede vaadata, siis ma usun, et — arvestades proua hinnangut surnud vennale ja umbusku temalt tulnud sünnipäevakingi suhtes — tema isiklikult oleks lausa kergendust tundes lasknud varastel Kuukiviga takistamatult minema pääseda.
Läksin koos mister Frankliniga välja tallide juurde ning juhust kasutades küsisin temalt, kuidas oli indialastel (keda ma muidugi niisama nutikalt nagu temagi kahtlustasin) võimalik olnud, majja pääseda.
«Üks neist võis peoseltskonna lahkumise saginas halli lipsata,» vastas mister Franklin. «Võib-olla oli ta diivani all, kui mu tädi ja Rachel arutasid, kuhu teemant ööseks panna. Tal tarvitses vaid oodata, kuni maja vaikseks jäi, ja seal see Kuukivi siis kapikeses oligi, ole ainult lahke ja võta.» Lausunud need sõnad, hõikas ta talli-poisile, et see värava avaks, ja kappas minema.
See tundus tõesti ainus mõistlik seletus olevat. Aga kuidas oli varas toime tulnud majast põgenemisega? Kui ma pärast tõusmist eesust avama läksin, leidsin selle lukus ja riivis, nagu olin ta öösel jätnud. Mis puutub teistesse ustesse ja akendesse, siis need olid kõik siiamaani kõvasti ja kindlalt kinni, kõneldes ise enda eest. Ja siis veel koerad! Kui ka oletada, et varas mõnest ülemisest aknast alla hüppas, — kuidas pääses ta koerte käest? Kas tal oli nende jaoks kaasas mürgitatud liha? Just siis, kui see kahtlus mulle pähe turgatas, tormasid koerad ise nurga tagant minu poole, tõugates teineteist märjas rghus pikali ning olles niivõrd terved ja eluvaimu täis, et mul oli nende vaigistamise ja kettipanemisega tükk tegemist. Mida rohkem ma asja omas mõttes vaagisin, seda vähem mister Franklini seletus mind rahuldas.
Me sõime hommikust — ükskõik mis majas ka ei juhtuks, röövimine või mõrv, see ei loe, hommikust tuleb ikka süüa. Kui olime lõpetanud, laskis armuline proua mind kutsuda, ning ma olin sunnitud talle kõik ära rääkima, mida olin seni indialaste ja nende salanõu kohta varjanud. Kuna ta oli vapper naine, siis sai ta minu jutu esimesest ehmatavast mõjust varsti üle. Tema tütar paistis tal hoopis enam muremõtteid põhjustavat kui paganlikud kelmid ja nende
73
sepitsused. «Te ju teate, kuivõrd omapärane on Rachel ja kui väga tema käitumine mõnikord erineb teiste tüdrukute omast,» sõnas proua. «Kuid mitte ealeski varem ei ole ma teda näinud nii veidra ja endassetõmbununa kui praegu. Tundub, nagu oleks ta oma kalliskivi kadumise pärast peaaegu aru kaotanud. Kes oleks võinud arvata, et see jube teemant nii lühikese aja jooksul tema üle sellise mõju saavutab!»
See oli tõesti imelik. Üldiselt võttes polnud miss Rachel igasuguste lelude ja ehteasjakeste järele sugugi nii hull nagu enamik noori tütarlapsi. Ja ometi püsis ta ikka veel lohutamatult oma magamistoas luku taga. õigluse nimel tuleb lisada, et ta polnud majas ainuke, kes oli rööpast välja viidud. Näiteks mister Godfrey: kuigi ameti poolest midagi ülemlohutaja taolist,

ei osanud ta ilmselt endagagi midagi peale hakata. Tal puudus seltskond, kes teda oleks lõbustanud, ning tal ei avanenud ka võimalust katsetada miss Racheli peal oma kogemusi õnnetute naiste lohutamisel, ja nii ta siis hulkus majas ja aias sihitult ning rahutult sinna-tänna. Ta ei suutnud otsusele jõuda, kuidas oleks sobilik pärast meid tabanud õnnetust käituda. Kas ta pidi praeguses olukorras vabastama perekonna vastutusest tema kui külalise eest — või pidi ta igaks juhuks paigale jääma, sest isegi tema tagasihoidlikest teenetest võis ehk kasu olla? Lõpuks otsustas ta, et säärase iseäraliku perekondliku häda korral on viimane käitumisviis võib-olla kombekohasem ja teisi arvestavam. Raskused näitavad, mis puust üks mees tegelikult on. Kui raskused mister Godfrey proovile panid, ilmnes, et ta on pehmemast materjalist, kui ma olin arvanud. Mis naisteenijatesse puutub, siis nemad — välja arvatud Rosanna Spearman, kes hoidus omaette — hakkasid nurkades sosistama ja igat pisiasja kahtlustavalt piidlema, nagu on sel inimsoo nõrgemal poolel kombeks, kui majas midagi erakorralist sünnib. Tunnistan, et olin ka ise kärsitu ja pahur. See neetud Kuu-kivi oli meid kõiki justkui ära vahetanud.

Veidi enne kella ühtteist jõudis mister Franklin tagasi. Nähtavasti oli tema otsustav külg vahepeal olukorrast tingitud pinge all järele andnud. Ta oli meist lahkunud kapates, tagasi tuli ta sammu sõites. Kui ta ära läks, oli ta rauast. Kui ta tagasi tuli, oli ta vatti täis topitud ja nii lõtv kui üldse võimalik.

«Noh,» küsis armuline proua, «kas politsei tuleb?»

«Jah,» vastas mister Franklin, «mulle lubati, et inspektor Seegrave teie kohalikust politseist ja tema kaks alluvat tulevad voorimehega järele. Puhas vormitaide! Lugu on lootusetu!»

«Mis, kas indialased on põgenema pääsenud, söör?» küsisin ma.

«Vaesed halvasti koheldud indialased on kõige ülekohtusemal kombel vanglasse pandud,» kostis mister Franklin. «Nad on ilmsüütud nagu sündimata lapsed. Minu oletus, et üks neist oli majas peidus, osutus niisama põhjendamatuks nagu mu teisedki oletused. On kindlaks tehtud,» jätkas mister Franklin, suure naudinguga omaenese saamatust esile tuues, «et see oli lihtsalt võimatu.»

Hämmastanud meid selle täiesti uue pöördega Kuukivi loos,

võttis meie noorhärra oma tädi palvel istet ja selgitas asja lähemalt.

Ilmnes, et tema otsustav külg oli kuni Frizinghallini vastu pidanud. Ta oli kogu loo rahukohtunikule ette kandnud ja see oli jalamaid politsei kutsunud. Esimesed järelepärimised indialaste kohta näitasid, et nood ei olnud katsetki teinud linnast lahkuda. Edasine politseinike küsitlemine tõendas, et kõiki kolme koos poisiga oli nähtud eelmisel õhtul kella kümne ja üheteistkümne vahel Frizinghalli tagasi pöördumas — mis (võttes arvesse vahemaid ja kellaaegu) tõendas ka seda, et nad olid pärast etendust meie terrassil otseteed linna läinud. Veelgi hiljem, keskööl, oli politseil vaja olnud läbi otsida lihtne üürimaja, kus nad peatusid, ning neid kolme, koos väikese poisiga nagu tavaliselt, nähti uuesti. Varsti pärast keskööd olin ma ise maja kindlalt lukustanud. Selgeimaid tõendeid indialaste kasuks ei saanud olla. Kohtunik oli öelnud, et senini pole alust neid isegi kahtlustada. Kuid oli võimalik, et kui politsei asja uurima hakkab, siis avastatakse midagi ka silmamoondajate kohta, ja seepärast katsub kohtunik indialasi meie käsutuses hoida, pannes nad kelmide ning hulgustena nädalaks ajaks luku ja riivi taha. Nad olid linnas teadmatusest midagi korda saatnud (olen unustanud, mida nimelt), mille põhjal neid sai kuidagimoodi kohtulikule vastutusele võtta. Iga inimlik institutsioon (kaasa arvatud õigusnormid) annab veidi venima, kui ainult õigesti tõmmata. Auväärne kohtunik oli leedi Verinderi vana sõber — ja niipea kui kohus täna hommikul uksed avas, «mõisteti» indialased nädalaks ajaks vangi.

Selline oli mister Franklini ülevaade sündmustest Frizinghallis. India võti kadunud kalliskivi saladuse avamiseks oli nüüd nähtavasti meie käes murdunud. Kui aga silmamoondajad süütud olid, siis kes, taeva pärast, oli Kuukivi miss Racheli laekast võtnud?

Kümme minutit hiljem jõudis inspektor Seegrave meie lõpmatuks kergenduseks kohale. Ta teatas, et oli terrassil möödunud päikese käes peesitavast mister Franklinist (arvatavasti oli temas itaalia külg võimust võtnud), kes hoiatas temast mööduvaid politseinikke, et .juurdlus on lootusetu, — enne kui juurdlus üldse oli alanud.

Meie perekonna olukorras oli Frizinghalli inspektor kõige lohutavam politseiametnik, keda võis näha soovida. Mister Seegrave oli pikk, tüse ja sõjaväeliste maneeridega. Tal oli tore käskiv hääl, ülimalt otsustav silmavaade ja uhke vormikuub, mida kaunistas nahk-kaeluseni wulatuv ilus nööbirida. «Mina olen just see mees, keda te vajate!» oli kirjutatud üle kogu tema näo, ning ta käsutas oma kaht alluvat politseinikku rangusega, mis meid kõiki veenis, et tema juba nalja ei mõista.

Ta alustas sellest, et tegi ringkäigu maja ümber ja sees, ning selle ülevaatuse põhjal järeldas ta, et väljastpoolt ei olnud mingeid vargaid meile sisse tunginud; järelikult pidi röövimise korda saatma mõni majaline. Katsuge ise kujutleda, millisesse meeleollu sattus teenijaspere, kui see ametlik seisukoht nende kõrvu jõudis. Inspektor otsustas kõigepealt «buduaari» läbi uurida ning pärast seda teenijad üle kuulata. Samal ajal seadis ta ühe oma meestest valvesse trepile, mis

teenijate magamistubadesse viis, käskides tollel kuni edasiste korraldusteni mitte ühtegi majas viibijat endast mööda lasta.

Selle viimase korralduse peale läksid inimsoo nõrgema poole esindajad täiesti arust ära. Naised hüppasid oma nurkadest välja, pühkisid täies koosseisus trepist üles miss Racheli tuppa (seekord laskis ka Rosanna Spearman end kaasa viia), tormasid inspektor Seegrave'i juurde ning nõudsid kõik ühtviisi süüdlasliku ilmega, et ta kohe ütleks, keda nende hulgast ta kahtlustab.

Härra inspektor oli ilmselt olukorra kõrgusel: ta vaatas neile otsustaval pilgul vastu ja heidutas neid oma sõjaväelasehäälega.

«No kuulge, naised, minge nüüd kõik viimaseni uuesti alla. Ma ei luba teil siin tungelda. Vaadake!» ütles inspektor äkki, osutades miss Racheli ukse välisserval — just luku all — kohale, kus maalingu värv oli pisut laiali aetud. «Vaadake, mis pahandust teie seelikud juba on teinud. Välja siit! Välja siit!» Rosanna Spearman, kes oli temale ja ka väikesele määritud kohale uksel kõige lähemal, näitas kuulekuses teistele eeskuju ning lipsas sedamaid tagasi oma töö juurde. Teised läksid tema järel välja. Inspektor lõpetas toa ülevaatuse, ja saavutamata mingeid tulemusi, küsis minult, kes oli röövimise esimesena avastanud. Minu tütar oli selle esimesena avastanud. Saadeti minu tütre järele.

Härra inspektor käitus Penelopega algul vähekese liiga teravalt. «Noh, neiu, pange tähele, mis ma ütlen, — ja vaadake, et te tõtt räägite.» Penelope lõi otsekohe pahameelest põlema. «Mind pole kunagi valetama õpetatud, härra politseinik! Ja kui isa saab seal seista ja rahulikult pealt kuulata, kuidas mind valskuses ja varastamises süüdistatakse, mu oma magamistuppa ei lasta ning mu hea nimi ära võetakse — see ainus, mis on vaesele tüdrukule jäänud —, siis pole ta küll see hea isa, kelleks ma teda olen pidanud!» Minu poolt õigeaegselt lausutud sõna muutis Penelope ja Seadusesilma vahelise läbisaamise paremaks. Küsimused ja vastused läksid libedalt ning ei andnud märkimisväärseid tulemusi. Mu tütar oli näinud, kuidas miss Rachel teemandi öösel viimase toiminguna kapikese laekasse pani. Järgmisel hommikul kell kaheksa oli ta läinud miss Rachelile tassi teed viima ja leidnud laeka lahtise ning tühjana. Seepeale oli ta majas häiret tõstnud — ja sellega Penelope tunnistused lõppe-sidki.

Edasi palus härra inspektor võimalust kokku saada miss Racheli endaga. Penelope andis tema palve läbi ukse edasi. Vastus jõudis meieni samal teel. «Mul pole sellele politseinikule midagi öelda — ma ei saa kedagi vastu võtta.» Seda vastust kuuldes paistis meie kogenud politseinik niisama üllatunud kui solvunud olevat. Ütlesin talle, et meie preili on haige, ning palusin tal veidi kannatada ja temaga hiljem kõnelda. Seejärel läksime uuesti trepist alla ning kohtasime

mister Godfrey't ja mister Franklinit, kes parajasti läbi halli sammusid. Kahel härrasmehel kui majas viibijatel paluti öelda, kas nad oskavad asjale mingit valgust heita. Kumbki ei teadnud midagi. Kas nad olid möödunud ööl mingit kahtlast müra kuulnud? Nad ei olnud midagi kuulnud peale vihmapladina. Kas mina, kes ma lebasin ärkvel
76
kauem kui kumbki neist, ei kuulnud midagi? Ei midagi! Vabanenud ülekuulamisest, sosistas mister Franklin (kes oli ikka veel seisukohal, et meie raskused on lootusetud) mulle: «Sellest mehest pole meil vähimatki abi. Inspektor Seegrave on eesel.» Mister Godfrey, vabanenud omakorda, sosistas mulle: «Ilmselt väga asjatundlik mees, Betteredge! Mul on temasse äärmiselt suur usk!» Nii palju, kui on inimesi, nii palju on arvamusi, nagu on öelnud keegi vanaaja mees juba ammu enne mind.
Härra inspektori järgmine ettevõtmine viis ta tagasi «buduaari», mina ja mu tütar tal kannul. Seekord tahtis ta teada saada, kas mõni mööbliese on öösel oma tavaliselt kohalt ära nihutatud — ilmselt polnud toa eelmine ülevaatus küllalt põhjalik, et ta selles küsimuses täiele selgusele oleks jõudnud.
Kui me ikka veel toolide ja laudade vahel nuuskisime, avanes järsku magamistoa uks. Olles enne keeldunud kedagi sisse laskmast, tuli miss Rachel nüüd meie hämmastuseks omal tahtel välja. Ta võttis toolilt oma aiakübara ja läks siis järgmise küsimusega otse Penelope juurde:
«Kas mister Franklin Blake saatis sind täna hommikul teatega minu juurde?»
«Jah, miss.»
«Ta soovis ju minuga rääkida, eks ole?»
«Jah, miss.»
«Kus ta praegu on?»
Kuuldes all hääli, vaatasin aknast välja ning nägin meie kahte härrasmeest terrassil edasi-tagasi kõndimas. Vastates tütre eest, laususin ma: «Mister Franklin on terrassil, miss.»
Lausumata rohkem ühtki sõna ja pööramata vähimatki tähelepanu härra inspektorile, kes püüdis teda kõnetada, lahkus miss Rachel surnukahvatuna ning kummaliselt omaenese mõtetesse süyenenuna toast ja läks oma nõbude juurde terrassile.
Ehkki see minu poolt tähendas vajakajäämist aupaklikkuses, tähendas lünka heades kommetes, ei suutnud ma mingi hinna eest hoiduda aknast välja vaatamast, kui miss Rachel all härradega kohtus. Ta läks mister Franklini juurde, nagu polekski ta märganud mister Godfrey't, kes tõmbus seepeale tagasi ja jättis nad kahekesi. Paistis, et miss Rachel kõneles mister Frankliniga ägedal toonil. Jutuajamine kestis üsna lühikest aega, ja otsustades mister Franklini näo järgi (niivõrd kui ma seda aknast nägin), hämmastas teda ilmselt kirjeldamatult. Nad olid veel koos, kui armuline proua terrassile ilmus. Miss Rachel märkas teda, ütles mister Franklinile lõpetuseks veel paar sõna — ja läks kähku majja tagasi, enne kui ema tema juurde jõudis. Proua, kes oli ise imestunud ja märkas ka mister Franklini suurt imestust, kõnetas teda. Mister Godfrey läks nende juurde ja rääkis samuti midagi. Mister Franklin kõndis veidi maad nende kahe vahel, jutustades neile, nagu ma oletan, mis oli juhtunud, sest mõlemad jäid mõne sammu järel seisma nagu äkilisest jahmatusest rabatud. Olin jõudnud näha just niipalju, kui elutoa uks ägedalt lahti tõmmati. Tormakas ning vihane miss Rachel marssis raevukal
77
pilgul, põsed hõõgumas, kiiresti oma magamistoa poole. Härra inspektor tegi veel kord katset teda küsitleda. Miss Rachel pöördus magamistoa uksel inspektori poole. «Mina pole teid siia kutsunud!» karjus ta ägedalt. «Mina teid ei vaja. Minu teemant on kadunud. Ei teie ega keegi teine leia seda enam kunagi!» Nende sõnadega läks ta tuppa ja keeras ukse meie nina ees lukku. Penelope, kes sellele kõige lähemal seisis, kuulis, kuidas ta selsamal hetkel, kui ta jälle üksi oli, nutma puhkes.
Ühel hetkel raevus, järgmisel pisarates! Mida see tähendas?

Ma ütlesin inspektorile, et see näitab, kuivõrd endast väljas on miss Rachel oma kalliskivi kadumise pärast. Kuna perekonna au oli mulle tähtis, siis kurvastas mind, et meie noor daam ennast kas või politseiametniku juuresolekul unustas, ning ma püüdsin teda niisiis parimal kombel välja vabandada. Sisimas aga olin ma miss Racheli ebatavalisest väljendusviisist ja käitumisest sõnulseletamatus segaduses. Lähtudes sellest, mida ta magamistoa uksel ütles, võisin üksnes järeldada, et politsei kutsumine oli teda hingepõhjani solvanud, ning mister Franklini hämmastust terrassil põhjustas teravus, millega miss Rachel talle (kui isikule, kes politsei kohaletoomises peamiselt kaastegev oli olnud) selles suhtes oma arvamust avaldas. Kui see oletus aga õige oli, siis miks, kaotanud teemandi, peaks tal midagi selle vastu olema, et majas viibivad just need inimesed, kelle ülesandeks on kõik teha, et ta teemandi tagasi saaks? Ja kuidas, taeva pärast, võis tema teada, et Kuukivi enam kunagi ei leita?
Asjade praeguse seisu juures ei olnud lootust üheltki majas viibijalt neile küsimustele mingit vastust saada. Mister Franklin näis pidavat auasjaks mitte korrata ühelegi teenrile —. isegi mitte nii ammusele teenrile kui mina — seda, mida miss Rachel talle terrassil oli öelnud. Mister Godfrey, kellele kui härrasmehele ja sugulasele mister Franklin tõenäoliselt asja oli usaldanud, austas seda usaldust, nagu oligi tema kohus. Armuline proua, kes oli kahtlemata samuti saladusse pühendatud ning kes ainsana miss Racheli juurde pääses, tunnistas avalikult, et ei saa temast sugugi aru. «Sa ajad mind hulluks, kui sa teemandist räägid!» Sõnagi sellest rohkem ei suutnud kogu tema emalik mõjuvõim miss Rachelilt välja meelitada.
Nõnda siis olimegi ummikus miss Racheli suhtes — ja Kuukivi suhtes samuti. Esimese puhul oli proua võimetu meid aitama. Teise puhul (nagu te kone ise otsustada võite) lähenes mister Seegrave kiiresti ühe täiesti nõutu inspektori seisundile.
Nuhkinud terve «buduaari» läbi, ilma et ta mööbliesemete suhtes midagi oleks avastanud, pöördus meie kogenud politseinik minu poole pärimisega, kas teenijad üldiselt teadsid või ei, kuhu teemant ööseks pandi.
«Kõigepealt, söör,» vastasin ma, «teadsin mina, kuhu see pandi. Lakei Samuel teadis samuti, sest ta viibis parajasti hallis, kui arutati, kus tuleks teemanti öösel hoida. Nagu mu tütar teile juba ütles, teadis ka tema. Samuel või Penelope võisid seda rääkida teistelegi teenijatele — või nood võisid seda juttu ise läbi halli kõrvalukse pealt kuulda, sest see uks võis tagatrepi poole lahti olla. Kõige järgi,

mis ma oskan öelda, võis igaüks majas teada, kus see kalliskivi möödunud ööl asus.»
Mu vastus jättis härra inspektori kahtlustustele üsna laia pinna ning ta püüdis seda kitsamaks muuta, paludes mul järgmiseks teenijaid iseloomustada.
Mõtlesin kohe Rosanna Spearmanile. Kuid polnud ei mu kohus ega soov suunata kahtlust vaese tüdruku peale, kelle ausus oli kogu selle aja, mis mina teda tundsin, väljaspool kahtlust olnud. Parandusmaja matroon oli leedi Verinderile tema kohta öelnud, et tüdruk kahetseb siiralt ja on läbinisti usaldusväärne. Inspektori asi oli kõigepealt tema kahtlustamiseks põhjus leida, ja siis, aga mitte enne, oleks minu kohus olnud talle rääkida, kuidas see tüdruk meie proua teenistusse sattus.
«Kõigile meie inimestele võib anda suurepärase iseloomustuse,» vastasin ma. «Ja kõik on õigustanud seda usaldust, mida nende perenaine neile on osutanud.» Pärast seda ei jäänud mister Seegrave'il muud üle kui tööle asuda ning ise teenijate iseloomud käsile võtta.
Üksteise järel kuulati teenijaA üle ning peagi selgus, et ühelgi neist ei ole midagi öelda — ja nad teatasid seda (vähemalt mis naistesse puutus) paljusõnaliselt ning oma magamistubade valve alla panemise pärast väga vihaselt. Kui kõik teised tagasi teenijate poolele saadeti, siis kutsuti Penelope ja kuulati ta veel teist korda eraldi üle.
Ilmnes, et mu tütre väike pahameelepurse «buduaaris» ja valmisolek mõelda, et teda kahtlustatakse, olid inspektor Seegrave'ile halva mulje jätnud. Nähtavasti püsis tal ka meeles, et Penelope oli olnud viimane, kes teemanti öösel nägi. Kui teine ülekuulamine läbi sai, tuli

mu tütar minu juurde tagasi tulivihasena. Enam ei olnud mingit kahtlust — politseinik oli talle sama hästi kui öelnud, et tema on varas! Ma ei suutnud kuidagi uskuda, et mister Seegrave (lähtudes mister Franklini vaatenurgast) siiski niisugune eesel võiks olla. Ent kuigi ta otse midagi ei öelnud, ei olnud see pilk, millega ta mu tütart vaatas, just eriti meeldiv. Püüdsin vaesel Penelopel aidata sellest naeruga üle saada, väites, et asi on tõsiselt võtmiseks liiga naeruväärne — mida see ka kindlasti oli. Südamepõhjas aga, ma kardan, olin küllalt rumal, et ka ise vihastuda. Ajas ju ikka hinge täis kah, tõepoolest. Mu tütar istus üsna murest murtuna nurgas, põll näo ees. See oli temast rumal, ütlete teie; ta oleks võinud oodata, kuni inspektor teda avalikult süüdistab. Nojah, õiglase ja tasakaaluka inimesena pean ma seda möönma. Siiski oleks härra inspektor võinud meeles pidada... aga polegi tähtis, mida ta oleks võinud meeles pidada. Võtku teda vanafühi!
Juurdluse järgmine ning viimane samm viis asjad, nagu öeldakse, kriisini. Inspektoril oli'jutuajamine (mille juures ma viibisin) armulise prouaga. Teatanud, et teemandi pidi olemaAvõtnud keegi majaustest, palus ta endale ja oma meestele luba teenijate toad ja isiklikud kastid kohe läbi otsida. Mu hea käskijanna kui suuremeelne ning hästikasvatatud daam keeldus laskmast meid kohelda nagu vargaid. «Ma ei nõustu iial, et mu majas töötavatele ustavatele teenijatele

tasutaks kõige eest, mida ma neile võlgnen, sellise kohtlemisega,» ütles ta.
Härra inspektor kummardas ja heitis mulle pilgu, mis selgesti kõneles: «Milleks te mind siis üldse palkasite, kui te mul nüüd niiviisi käed kinni seote?» Teenijaspere ülemana tundsin ma kohe, et kui tahame mõlema poole suhtes õiglased olla, ei tohi me oma perenaise suuremeelsust ära kasutada. «Täname alandlikult, armuline proua,» kostsin ma, «aga me palume luba teha seda, mis on praegusel juhul õige, ja anda oma võtmed üle. Kui Gabriel Betteredge eeskuju näitab,» ütlesin ma inspektor Seegrave'i uksel peatades, «siis luban teile, et ülejäänud teenijad toimivad samamoodi. Alustuseks on siin minu võtmed!» Proua võttis mu käe ja tänas mind pisarsilmil. Jumal küll, mis ma oleksin sel hetkel andnud õiguse eest inspektor Seegrave pikali virutada!
Nii nagu ma teiste teenijate eest olin lubanud, järgisidki nad minu eeskuju, mis oli neile küll muidugi väga vastukarva, kuid nad nõustusid siiski minu seisukohta omaks võtma. Naised pakkusid tõelist vaatepilti, kui politseinikud nende asjades «sorisid. Kokal oli selline ilme, nagu võiks ta härra inspektori elusast peast lahtisel tulel ära küpsetada, ja ülejäänud naiste näod näitasid, et kui ta juba küps oleks, võiksid nemad ta rahumeeli nahka pista.
Kui läbiotsimine oli toime pandud ja teemanti ega mingit märkigi sellest muidugi ei leitud, eraldus inspektor Seegrave minu väikesesse tuppa, et endamisi aru pidada, mis edasi teha. Tema ja ta mehed olid nüüd juba mitu tundi majas viibinud, kuid selles suhtes, kuidas Kuukivi ära oli võetud ja keda me oleksime pidanud kahtlustama, polnud me tolligi edasi nihkunud.
Sel ajal kui politseiinspektor ikka veel üksinduses mõtteid mõlgutas, kutsuti mind mister Franklini juurde raamatukogutuppa. Just siis, kui mu käsi ukselinki puudutas, avati see äkki seestpoolt ja minu kirjeldamatuks hämmastuseks astus toast välja Rosanna Spearman!
Pärast raamatukogu hommikust pünkimist ja puhastamist polnud ei esimesel ega teisel toatüdrukul ülejäänud päeva jooksul sinna mingit asja. Peatasin Rosanna Spearmani ja süüdistasin teda otsekohe kodukorra rikkumises.
«Mida sa sellisel ajal raamatukogust otsid?» pärisin ma.
«Mister Franklin Blake oli üleval ühe oma sõrmuse maha pillanud,» vastas Rosanna, «ja ma käisin siin seda talle ära toomas.» Niiviisi vastates lõi tüdruk üleni õhetama, heitis siis pea kuklasse ja kõndis minema, näol tähtis ilme, mida ma kuidagi ei osanud seletada. Kahtlemata oli majas toimuv kõik naisteenijad vähem või rohkem rööpast välja viinud, kuid ükski neist ei käitunud risti vastu oma loomusele, nagu Rosanna nüüd nähtavasti tegi.

Leidsin mister Franklini raamatukogus laua taga kirjutamas. Niipea kui ma sisse astusin, küsis ta, kas oleks võimalik raudteejaama pääsemiseks sõidukit saada. Tema hääletoonist oli mulle kohe selge, et nüüd oli kord jällegi otsustava külje käes. Vatist mees oli kadunud ja minu ees istus uuesti rauast mees.
«Kas lähete Londonisse, söör?» küsisin ma.
80
«Lähen Londonisse telegrafeerima,» vastas mister Franklin. «Ma tegin tädile selgeks, et me vajame appi targemat pead kui inspektor Seegrave'i oma, ning sain temalt loa saata isale telegramm. Isa tunneb politseivalitsuse ülemat ja küll see juba leiab õige mehe, kes tee-mandi mõistatuse lahendaks. Muuseas, kui jutt kord juba mõistatustele läks,» jätkas mister Franklin häält tasandades, «siisenne kui te tallide juurde lähete, on mul teile veel midagi öelda. Ärge sellest esialgu kellelegi sõnakestki hingake, aga emba-kumba, kas ei ole Rosanna Spearman täie mõistuse juures või ma kardan, et ta teab Kuukivist rohkem, kui ta teadma peaks.»
Ma ei oskagi õieti öelda, kas need sõnad mind enam jahmatasid või kurvastasid. Oleksin ma noorem olnud, siis oleksin võinud seda ka mister Franklinile tunnistada. Kuid vanast peast sugeneb teile üks suurepärane harjumus. Neil puhkudel, kus te ei oska kindlat seisukohta võtta, hoiate keele hammaste taga.
«Ta tuli siia sõrmusega, mille ma magamistuppa maha olin pillanud,» jätkas mister Franklin. «Kui olin teda tänanud, ootasin muidugi, et ta ära läheb. Selle asemel seisis ta teisel pool lauda ja silmitses mind väga veidral pilgul — pooleldi hirmunult, pooleldi familiaarselt. .. ma ei saanud sellest õieti aru. «Kummaline lugu selle teemandiga, söör,» lausus ta imelikult äkilisel ja totakal viisil. Kostsin: «Jah, on küll,» ja ootasin huviga, mis edasi tuleb. Ausõna, Better-edge, ta peab peast segi olema! Ta ütles: «Seda teemanti ei leita kunagi, söör, ega ju? Ei! Ja ka mitte inimest, kes teemandi võttis, — selle eest ma võin pea anda!» Ta läks isegi niikaugele, et noogutas ja naeratas mulle! Enne kui ma jõudsin küsida, mida ta sellega mõtleb, kostsid ukse tagant teie sammud. Ta kartis vist, et te tema siin tabate. Igatahes ta punastas ja lahkus toast. Mida, pagana päralt, see tähendab?»
Isegi nüüd ei suutnud ma talle tüdruku lugu jutustada. Oleksin sellega sama hästi kui öelnud, et tüdruk ongi varas. Pealegi, kui ma ka oleksin kõik puhtsüdamlikult ära rääkinud ja kui ta, oletame, olekski varastanud, ei oleks me ikkagi lähemale jõudnud põhjusele, miks ta oma saladuse just mister Franklinile pidi avaldama.
«Ma ei tahaks vaest tüdrukut sellepärast veel sugugi täbarasse olukorda seada, et ta peast põrunu mulje jätab ja veidrat juttu räägib,» jätkas mister Franklin. «Ja ometi, kui ta seda inspektorile oleks öelnud, mida ta mulle ütles, süs — loll, nagu see inspektor on — ma kardan, gt... » Siinkohal ta peatus ja jättis ülejäänu välja ütlemata.
«Kõige parem on, söör, kui mina sellest esimesel võimalusel armulisele prouale räägin. Proua suhtub Rosannasse väga sõbralikult ja osavõtlikult, ja'lõppude lõpuks võis tüdruk lihtsalt ninakas ning mõtlematu olla. Kui mõnes majas iial mingi segadus tekib, siis armastavad naisteenijad ikka kõike kõige süngemas valguses näha — see teeb nad vaesekesed nende endi silmis tähtsamaks. Kui keegi haigeks jääb, siis võite kindel olla, et naised ennustavad selle inimese surma. Kui on tegemist kadunud kalliskiviga, siis võite kindel olla, et seda nende ennustuste järgi enam kunagi ei leita.»
See seletus tüdruku käitumisele (pean ütlema, et pärast järelemõt-
81
lemist pidasin seda ka ise tõenäoliseks) paistis mister Franklini südant tunduvalt kergendavat: ta voltis oma telegrammi kokku ja jättis jutu sellega. Läksin tallide juurde korraldust andma, et kaless valmis seataks, ning heitsin teel pilgu peretuppa, kus parajasti lõunat söödi. Rosanna Spearmanit ma teiste hulgas ei näinud. Järelepärimisel sain teada, et tal oli äkitselt halb hakanud ning ta oli üleval oma toas voodisse heitnud.
«Imelik! Kui ma teda viimati kohtasin, paistis ta küllalt kõbus olevat,» märkisin ma.

Penelope tuli minu järel välja. «Ära teiste teenijate kuuldes niiviisi räägi, isa,» ütles ta. «Sa ässitad nad ainult veelgi rohkem Rosanna vastu. Vaesekese süda on mister Franklin Blake'i pärast murdumas.»
See oli veel üks seletus tüdruku käitumisele. Kui oli võimalik, et Penelope arvamus paika pidas, siis võis Rosanna kummalise väljendusviisi ja käitumise põhjus peituda tervenisti selles, et tal oli täiesti ükskõik, mida ta suust välja ajas, senikaua kui tal ainult õnnestus mister Franklin Blake'i üllatada ja endaga kõnelema panna. Kui see oli mõistatuse õige lahendus, siis seletas see võib-olla ka tema kerglast, ennast täis ilmet, millega ta minust hallis möödus. Kuigi mister Franklin oli öelnud ainult kolm sõna, oli Rosanna siiski oma eesmärgi saavutanud, sest mister Franklin oli temaga rääkinud.
Jälgisin ise, kuidas poni ette rakendati. Pean ütlema, et selles saladuste ja kindlusetuse põrgulikus võrgus, mis meid nüüd ümbritses, oli lausa kergenduseks näha, kui hästi pandlad ja rihmad üksteist mõistsid! Kui sa olid näinud, kuidas poni aiste vahele tagurdati, siis olid sa näinud midagi, milles polnud vaja kahelda. Ja see, lubage mul öelda, hakkas meie majas üheks kõige haruldasemaks lõbuks muutuma.
Sõitsin kalessiga paraadukse ette ja leidsin, et trepil ootasid peale mister Franklini veel ka mister Godfrey ja inspektor Seegrave.
Ilmnes, et härra inspektori mõtisklused (pärast seda, kui tal ei õnnestunud teemanti teenijate tubadest ega kastidest leida) olid ta täiesti uuele järeldusele viinud. Jäädes ikka oma esialgse veendumuse juurde, et kalliskivi oli varastanud keegi majas viibijatest, arvas meie kogenud politseiametnik nüüd, et varas (ta oli küllalt arukas, et mitte vaest Penelopet nimetada, ükskõik mida ta temast südamepõhjas ka ei mõelnud) tegutses koos indialastega, ning järelikult oli tarvis juurdlust jätkata silmamoondajate juures Frizinghalli vanglas. Sellest uuest otsusest kuulda saades tegi mister Franklin ettepaneku, et ta sõidutab inspektori linna, kust võis Londonisse telegrafeerida niisama hästi kui meie jaamast. Mister Godfrey, kes uskus ikka veel siiralt mister Seegrave'isse ning tahtis indialaste küsitlemist pealt kuulata, palus luba samuti majast lahkuda ja inspektoriga koos Fri-zinghalli minna. Üks politseinikest pidi ettenägematute sündmuste puhuks majja jääma. Teine pidi koos inspektoriga tagasi linna sõitma. Nii olidki kalessis kõik neli kohta hõivatud.
Enne kui mister Franklin ohjad võttis, et minema sõita, viis ta mind mõne sammu võrra teiste kuuldekaugusest välja.
«Ma viivitan Londonisse telegrafeerimisega,» teatas ta, «kuni
82
näen, mis indialaste ülekuulamisest selgub. Mina ise olen veendunud, et see kohalik tainapeast politseinik kobab endist viisi pimeduses ning püüab lihtsalt aega võita. Mõte, et üldse mõni teenija võiks indialastega kokku mängida, on minu meelest pööraselt rumal. Hoidke majas silmad lahti, Betteredge, kuni ma tagasi jõuan, ja katsuge Rosanna Spearmani suhtes nii palju selgust saada kui võimalik. Ma ei palu teil teha midagi niisugust, mis teie eneseväärikust riivaks või tüdruku suhtes kuidagi julm oleks. Palun ainult, et te rakendaksite tavalisest hoolikamalt oma vaatlemisoskust. Tädi ees võtame seda asja nii kergelt kui võimalik, aga tegelikult on see tähtsam, kui te võite arvata.»
«Küsimus on kahekümnes tuhandes naelas, söör,» ütlesin ma, mõeldes teemandi rahalist väärtust.
«Küsimus on Racheli meelerahus,» vastas mister Franklin tõsiselt. «Ma olen tema pärast väga mures.»
Ta lahkus minust äkitselt, just nagu oleks tahtnud jutu jätkumist vältida. Arvasin mõistvat, miks ta seda tegi. Ta kartis, et edasise jutu käigus oleks ta mulle viimaks usaldanud, mida miss Rachel talle terrassil ütles.
Niisiis sõitsid nad Frizinghalli poole minema. Olin üsnagi valmis Rosanna enda huvides temaga vähekese eraviisiliselt vestlema, kuid selleks ei avanenud sobilikku võimalust. Tüdruk

ei ilmunud peretuppa enne kui alles teejoomiseks. Siis alla tulnud, oli ta kärsitu ja pinevil, sattus hüšteeriahoogu, nagu · seda nimetatakse, sai proua korraldusel annuse nuusksoola ning saadeti seejärel tagasi voodisse.
Võin teile öelda, et päev venis õhtusse küllalt mornilt ning õnnetult. Miss Rachel püsis endiselt oma toas, teatades, et ta on söögitoas lõunastamiseks liiga haige. Armuline proua oli tütre pärast niivõrd tujust ära, et ma ei tihanud talle veel enam muret teha ega rääkida, mida Rosanna Spearman mister Franklinile oli öelnud. Penelope uskus kangekaelselt, et tema üle hakatakse jalamaid varguse pärast kohut mõistma, langetatakse otsus ning ta saadetakse sunnitööle. Teised naised võtsid kätte piiblid ja lauluraamatud ning lugesid neid, endal näod hapud peas — minu elukogemused on näidanud, et just sellise tulemuse annab tavaliselt vagaduse ilmutamine harjumatul kellaajal. Mis minusse puutub, siis ei jätkunud mul julgust isegi oma «Robinson Crusoe» avamiseks. Läksin välja õuele, ja kuna ma tundsin vajadust väikese rõõmsameelse seltskonna järele, siis seadsin oma tooli küütide juurde ning rääkisin koertega.
Pool tundi enne lõunat jõudsid kaks härrat Frizinghallist tagasi, olles enne inspektor Seegrave'iga kokku leppinud, et ta tuleb järgmisel päeval uuesti meile. Nad olid külastanud India-rändurit mister Murthwaite'i tema praeguses linnalähedases elukohas. Mister Frank-lini palvel oli ta neid lahkelt oma keeleqskusega aidanud, tegeldes nonde kahe indialasega, kes sõnagi inglise keelt ei mõistnud. Hoolikalt ja põhjalikult toimetatud ülekuulamine lõppes tulemusteta; polnud vähimatki põhjust kahtlustada, et silmamoondajad oleksid mõne meie teenija ära ostnud. Pärast sellele otsusele jõudmist saatis mister

Franklin oma telegrammi Londonisse ära ja nii see asi siis homseni jäi.
Aitab nüüd sellest sünnipäevajärgsest päevast. Senini polnud meid ümbritsevasse pimedusse tunginud ainsatki valguskiirt. Kuid paari päeva pärast hakkas pimeduskate ometi pisut kerkima. Kuidas see toimus ja mida kaasa tõi, seda näete peatselt.

12. PEATÜKK

Neljapäeva öö sai mööda ja midagi ei juhtunud. Koos reede hommikuga saabus kaks uudist. Esimene: pagarisell teatas, et ta oli eelmise päeva pärastlõunal näinud Rosanna Spearmanit, tihe loor näo ees, mööda nõmmerada Frizinghalli poole minemas. Tundus imelik, et kedagi teist võidi Rosannaks pidada — temal vaesekesel oli ju vigane õlg üsna selgeks tundemärgiks —, aga eksima see mees ilmselt pidi, sest Rosanna, nagu te teate, oli kogu neljapäeva pärastlõuna haigena oma toas viibinud.
Teise uudise tõi postiljon. Auväärt mister Candy, nagu selgus, oli öelnud veel ühe oma paljudest äpardunud vaimukustest, kui ta sünnipäeva õhtul vihmaga minema sõites mulle seletas, et arsti nahk olevat veekindel. Veekindlast nahast hoolimata oli ta läbimärjaks saanud ja külmetunud ning lamas nüüd palavikuga voodis. Postiljoni toodud viimased teated kõnelesid sellest, et ta pidi jampsima — rääkivat, vaene mees, palavikuuimas niisama ladusalt lollusi, nagu ta seda sageli täie mõistuse juures olles tegi. Meil kõigil oli väikesest tohtrist kahju, kuid paistis, et mister Franklin kahetses tema haigust eriti miss Racheli pärast. Sellest, mis ta hommikusöögi ajal prouale minu juuresolekul ütles, võis aru saada, et tema arvates — kui teadmatus Kuukivi asjus peatselt ei lahene — võib miss Rachel hädasti vajada parimat arstiabi, mis meie võimuses on muretseda.
Üsna varsti pärast hommikusööki saabus mister Blake vanemalt pojale vastuseks telegramm! Selles teatati, et tal oli õnnestunud (oma sõbra, politseiülema abiga) leida õige mees meid aitama. Selle mehe nimi oli seersant Cuff ning teda võis Londonist oodata juba hommikuse rongiga.

Selle uue politseiniku nime lugedes mister Franklin võpatas. Näib, et Londonis viibimise ajal oli ta oma isa advokaadilt seersant Cuffi kohta mõningaid huvitavaid lugusid kuulnud.
«Hakkan lootma, et meie muredel on varsti lõpp,» lausus ta. «Kui ka pooled neist lugudest, mis ma olen kuulnud, tõele vastavad, siis ei leidu tervel Inglismaal seersant Cuffile saladuste lahendamises võrdset!»
Kui selle kuulsa ning võimeka isiku ilmumise aeg kätte hakkas jõudma, haaras meid kõiki elevus ja kärsitus. Inspektor Seegrave, kes kokkulepitud ajal meie juurde tagasi pöördus, kuulis, et seersant on tulemas, ning sulgus otsekohe koos sulepea, tindi ja paberiga ühte tuppa ettekannet kirjutama, mida talt kindlasti pidi oodatama. Oleksin meelsasti ise seersandile jaama vastu sõitnud, kuid proua tõlla ja

hobuste kasutamine ei tulnud isegi kuulsa Cuffi puhul kõne allagi ja kalessi läks hiljem mister Godfrey'le vaja. Ta kahetses sügavalt, et oli sunnitud tädist sellisel äreval ajal lahkuma, ning lükkas oma ärasõidu lahkesti edasi kuni viimase rongini, lootes kuulda, mida tark Londoni politseinik juhtumist arvab. Kuid reede õhtuks pidi ta tingimata linnas olema, sest laupäeva hommikul ootasid ühe raskustesse sattunud heategevuskomitee daamid tema nõuandeid.
Kui seersandi saabumise aeg kätte jõudis, läksin talle väravale vastu.
Jõudsin just pargivärava juurde, kui selle ees peatus jaamast tulnud voorimehekaarik, millest väljus hallipäine vanem mees, kes oli nii armetult kõhn, et tema luudel ei paistnud kusagil untsigi liha leiduvat. Ta oli üleni sündsalt musta rõivastatud, kaelas valge kaelaside. Tema nägu lõikas tuult nagu kirvetera, ja selle näo nahk oli kollane, kuiv ning krimpsus nagu sügisene leht. Tema heledate terashallide silmade vaade tekitas teie pilguga kohtudes piinliku tunde, nagu ootaks ta teilt midagi, millest te ise teadlik ei olegi. Ta kõnnak oli pehme, hääl kurvatooniline; pikad sihvakad sõrmed olid konksus nagu küünised. Välimuse järgi oleks ta võinud olla-pastor või surnumatja või kes tahes, välja arvatud see, kes ta tegelikult oli. Vean kihla, et kuidas te ka ei otsiks, kusagilt ei leiaks te täielikumat vastandit inspektor Seegrave'ile või politseinikku, kes oleks hätta sattunud perekonnale väliselt vähem lohutust tõotanud kui seersant Cuff.
«Kas siin elab leedi Verinder?» küsis ta. "
«Jah, söör.»
«Mina olen seersant Cuff.»
«Olge nii lahke, söör, ja tulge minuga kaasa.»
Teel maja juurde mainisin oma nime ja positsiooni perekonnas, et anda talle võimalus kõnelda asjast, mille pärast armuline proua teda pidi palkama. Sellest hoolimata ei lausunud ta asjast sõnagi. Ta imetles ümbrust ja märkis, et mereõhk tundub väga ergutav ning värskendav. Mina omalt poolt imestasin südamepõhjas, millega see kuulus Cuff küll oli endale nime teinud. Jõudsime maja juurde sellises meeleolus nagu kaks võõrast koera, kes on esimest korda elus ühe keti otsa pandud.
Pärinud proua järele ja kuulnud, et ta on ühes triiphoones, läksime maja taha aeda ning ma saatsin teenri teda otsima. Ootamise ajal heitis seersant pilgu läbi igihalja võlvi meist vasakul, avastas meie rosaariumi ja kõndis otse sinna, ilmutades esmakordselt midagi huvitaolist. Aedniku hämmastuseks ja minu pettumuseks ilmnes, et see kuulus politseinik on tõeline teadmiste varasalv roosiaedade tühise hiilguse äial.
«Ahaa, teie aed on õigesti lõuna ja edela poole,» lausus seersant Cuff oma halli pead noogutades, ja tema muidu kurvatoonilises hääles kõlas heameelenoot. «Ja kuju on just see, mis ühel roosiaial peab olema: pole midagi paremat kui ring keset nelinurka. Jaa, jaa, teed kõigi peenarde vahel. Ainult et nad ei tohiks olla kruusatatud. Rohi, härra aednik, — rooside vahele sobivad rohused rajad; kruus on nende jaoks liiga kõva. Vaat kus ometi võluv peenar: valged ja

85
roosakaspunased roosid. Need passivad ju alati nii hästi kokku, eks ole? Ja siin on valge muskusroos, mister Betteredge, meie vana inglise roos, mis hoiab parimate ja uusimate kõrval pea püsti. Sa mu kenakene!» ütles seersant muskusroosi oma pikkade sihvakate sõrmedega hellitades ja temaga nagu lapsega kõneldes.
Oli ikka tore mees küll miss Racheli teemanti leidma ja selle varast avastama!
«Paistab, et te armastate roose, seersant?» märkisin ma.
«Mul pole kuigi palju aega midagi armastada,» vastas seersant Cuff. «Aga kui mul o n võimalus kinkida hetk armastust, siis enamikul juhtudel, mister Betteredge, saavad selle osaliseks roosid. Alustasin oma elu nende keskel, isa taimelavas, ja kui saan, siis ka lõpetan oma elu nende keskel. Jah, ühel päeval (annaks jumal) tõmbun varaste püüdmisest tagasi ja proovin kätt rooside kasvatamises. Minu peenarde vahel, härra aednik, saavad olema rohurajad,» lõpetas seersant Cuff, kellel meie roosiaia kruusarajad nähtavasti häirivalt meeles püsisid.
«Teie ametis mehe jaoks näib see olevat veider harrastus, söör,» söandasin lausuda.
«Kui te enda ümber ringi vaatate (mida suurem osa inimesi kunagi ei tee),» vastas seersant Cuff, «siis näete, et enamasti on inimeste harrastused nende ametiasjadele nii vastandlikud kui vähegi võimalik. Näidake mulle kahte asja, mis oleksid veel vastandlikumad kui roos ja varas, ning ma muudan oma harrastust — kui see minu aastates juba liiga hilja ei ole. Te vist leiate, härra aednik, et damaskuse roos on enamikule õrnemaile sortidele üsna hea pookealus? Jah, nii ma arvasingi. Sealt tuleb üks daam. Kas see ongi leedi Verinder?»
Ta oli armulist prouat märganud enne kui mina või aednik — kuigi meie teadsime, kuhu vaadata, ja tema ei teadnud. Hakkasin arvama, et ta on siiski hoopis terasem, kui esimesel pilgul oli tundunud.
Paistis, et seersandi kohaleilmumine või selle eesmärk — või mõlemad koos — tekitasid prouas mõningat kohmetust. Esimest korda elus, niipalju kui mina teda tundsin, ei osanud ta vestluses võõraga õigeid sõnu leida. Seersant Cuff peletas sedamaid tema ebamugavustunde. Ta küsis, kas enne teda on keegi seda röövimist juba uurinud, ja kuulnud, et keegi teine oli tõesti kohale kutsutud ja viibis praegu majas, palus luba kõigepealt temaga kõnelda.
Proua hakkas maja poole minema. Enne talle järgnemist kergen- · das seersant südant kruusatatud radade asjus, öeldes lahkumisel aednikule: «Keelitage oma armulist prouat rohuradasid katsetama,» ning heitis jalgteedele halvakspaneva pilgu. «Ei mingit kruusa! Ei mingit kruusa!»
Ma ei oska kuidagi seletada, miks inspektor Seegrave oma tegelikust suurusest hoopis väiksem paistis, kui teda seersant Cuffile esitleti. Võin ainult tõsiasja nentida. Nad sulgusid koos ühte tuppa ja jäid tüütult kauaks kogu maise segamise eest suletud ukse taha.
86

Kui nad välja tulid, oli härra inspektor erutatud ja härra seersant haigutas.
«Seersant soovib näha miss Verinderi elutuba,» teatas mister Seegrave minu poole pöördudes suure pidulikkuse ja agarusega. «Seersant tahab võib-olla ka mõningaid küsimusi esitada. Palun olge nii lahke ja saatke seersanti!»
Sel ajal kui mind niiviisi käsutati, silmitsesin ma suurt Cuffi. Suur Cuff omakorda vaatas inspektor Seegrave'i — sel rahulikult ootaval moel, mida olin juba enne tähele pannud. Ma ei saa kinnitada, nagu oleks ta just oodanud oma ametivenna viivitamatut etteastet Eesli rollis; võin ainult öelda, et mul oli selles suhtes kõva kahtlus.
Juhtisin nad trepist üles. Seersant vaatas India kapikese ja kogu «buduaari» vaikselt üle ja esitas küsimusi (härra inspektorile vahetevahel ja minule pidevalt), mille siht, ma usun, oli meile mõlemale ühtviisi arusaamatu. Lõpuks jõudis ta ootuspäraselt ukse juurde ning sattus silmitsi maalitud kaunistustega, mis on teile juba tuttavad. Ta osutas ühe oma luidra sõrmega

küsivalt väikesele laialiaetud kohale just luku all — kohale, mida inspektor Seegrave juba siis oli märganud, kui ta naisteenijaid korraga tuppa trügimise pärast noomis.
«Küll on kahju!» ütles seersant Cuff. «Kuidas see juhtus?»
Ta esitas selle küsimuse minule. Vastasin, et teenijad olid eelmisel hommikul tuppa trüginud ja et keegi neist oligi oma seelikuga selle pahanduse korda saatnud. «Inspektor Seegrave käskis neil välja minna, söör,» lisasin ma, «enne kui nad veel rohkem kahju teevad.»
«Õige!» kostis inspektor oma sõjaväelisel viisil. «Ma käskisin neil välja minna. Seelikud tegid seda, seersant, — seelikud tegid seda.»
«Kas te märkasite, missugune seelik seda tegi?» küsis seersant Cuff, pöördudes ikka veel mitte oma ametivenna, vaid minu poole.
«Ei, söör.»
Seepeale pöördus ta inspektor Seegrave'i poole ja lausus: «Oletan, et teie märkasite?»
Härra inspektorit näis see küsimus pisut ootamatult tabavat, kuid ta püüdis asjast auga välja tulla. «Ma ei või oma mälu üle koormata, seersant,» vastas ta. «See on ju lihtsalt üks pisiasi — tühipaljas pisiasi.»
Seersant Cuff vaatas mister Seegrave'i samasuguse pilguga, nagu ta oli vaadanud kruusaradasid roosiaias, ja andis meile oma kurvameelsel moel esmakordselt tunda oma tegelikku väärtust.
«Möödunud nädalal, härra inspektor, viisin ma läbi üht eraviisilist juurdlust,» lausus ta. «Selle juurdluse ühes otsas oli mõrv ja teises tindiplekk laudlinal, mida keegi ei osanud seletada. Kõigi oma kogemuste juures selle väikese räpase maailma kõige räpasematel teedel ei ole ma veel kunagi kohanud midagi sellist nagu pisiasi. Enne kui me selles loos sammugi edasi läheme, peame nägema seelikut, mis selle värvi laiali ajas, ja peame kindlalt teada saama, mis ajal see värv veel märg oli.»
Härra inspektor, kes võttis selle nina pihta saamise vastu üsna

tusaselt, küsis, kas tuleks naised kohale kutsuda. Seersant Cuff kaalutles hetke, ohkas siis ja raputas pead.
«Ei,» ütles ta, «alustame värvist. Värvi puhul on vastus kas «ei» või «jaa» — ja see käib lühidalt. Naiste puhul on küsimus seelikutes — ja see läheb pikale. Mis kellaajal olid teenijad eile siin toas? Kell üksteist — jah? Kas majas leidub kedagi, kes teaks, kas see värv oli eile hommikul kell üksteist veel märg või juba kuiv?»
«Armulise proua õepoeg mister Franklin Blake teab,» laususin mina.
«Kas see härra viibib majas?»
Mister Franklin oli nii käepärast kui üldse võimalik — nimelt ootamas esimest võimalust suurele Cuffile esitletud saada. Poole minuti pärast oli ta juba toas ja andis järgmise tunnistuse:
«Selle ukse, seersant,» ütles ta, «maalis miss Verinder minu juhendamisel, minu abiga ja minu enda leiutatud vahendusainega. See vahendusaine kuivab ükskõik milliste värvidega segatult kaheteistkümne tunniga.»
«Kas te mäletate, söör, millal see laialiaetud koht värviti?» küsis seersant.
«Mäletan täpselt,» vastas mister Franklin. «Selle lapikese maalisime viimasena. Tantsime ukse kolmapäeval valmis saada — ja ma ise lõpetasin selle kas kell kolm pärast lõunat või üsna varsti pärast seda.»
«Täna on reede,» ütles seersant Cuff inspektor Seegrave'i poole pöördudes. «Arvestagem tagasi, söör. See maaling lõpetati kolmapäeva pärastlõunal kell kolm. Värvi vahendusaine kuivas kaheteistkümne tunniga — see tähendab, et värv kuivas ära neljapäeva hommiku kella kolmeks. Neljapäeva hommikul kell üksteist viisite teie siin läbi oma küsitlemist. Lahutage kolm üheteistkümnest, ja järele jääb kaheksa. Kui teie, härra inspektor, oletasite, et teenijate seelikud värvi laiali ajasid, oli värv juba kaheksa tundi kuiv olnud.»

Esimene jalustrabav hoop mister Seegrave'i pihta! Kui ta poleks vaest Penelopet kahtlustanud, oleksin talle päris kaasa tundnud.
Olles värviküsimuse selgeks teinud, loobus seersant Cuff sellest hetkest peale oma ametivenna kui lootusetu isikuga kõnelemast ning pöördus mister Franklini kui hoopis paljutõotavama abilise poole.
«On üsna tõenäoline, söör,» lausus ta, «et olete andnud meie kätte saladuse võtme.»
Vaevalt olid need sõnad tema suust kõlanud, kui magamistoa uks avanes ja miss Rachel ootamatult meie hulka ilmus.
Ta kõnetas seersanti, nagu poleks märganudki (või hoolinud), e1 see oli talle täiesti võõras.
«Kas te ütlesite,» küsis ta mister Franklinile osutades, «et tema andis teie kätte saladuse võtme?»
(«See on miss Verinder,» sosistasin ma seersandi selja taga.)
«Väga võimalik, miss,» vastas seersant, uurides oma terashallide silmadega tähelepanelikult meie preili nägu, «et see härra on andnud meie kätte saladuse võtme.»
Miss Rachel pöördus hetkeks kõrvale ja proovis mister Franklinile
89
otsa vaadata. Ma ütlen: proovis, sest enne kui nende pilgud kohtuda jõudsid, vaatas ta järsku uuesti kõrvale. Paistis, et tema meelt valdas mingi kummaline rahutus. Ta punastas, siis aga kahvatas kohe jälle. Koos kahvatusega tuli tema näole uus ilme — ilme, mis mind ehmatas.
«Kuna ma teie küsimusele vastasin, miss,» ütles seersant, «siis palun, et lubaksite minul omakorda midagi küsida. Teie uksemaa-lingul on siin värv laiali aetud. Kas te juhuslikult teate, millal see juhtus või kes seda tegi?»
Vastamise asemel jätkas miss Rachel küsimist, nagu ei oleks seersant midagi öelnud või nagu polekski ta tema sõnu kuulnud.
«Kas teie olete ka politseinik?»
«Ma olen seersant Cuff, miss, kriminaalpolitseist.»
«Kas te arvate, et teil tasub kuulata ühe noore neiu nõuannet?»
«Mul oleks rõõm seda kuulda, miss.»
«Täitke oma kohust ise — ja ärge lubage mister Franklin Blake'il end aidata!»
Ta lausus need sõnad nii põlglikult, nii tigedalt, kusjuures ta hääles ja pilgus oli äkki selline erakordne vaenulikkus mister Franklini vastu, et — kuigi tundsin teda lapsest saadik, kuigi austasin ja armastasin teda kõigist kõige rohkem pärast armulist prouat ennast — tundsin esmakordselt elus miss Racheli pärast häbi.
Seersant Cuffi liikumatu pilk ei lahkunud hetkekski ta näolt.
«Tänan teid, miss,» vastas ta. «Ega te juhtumisi sellest rikutud kohast midagi ei tea? Kas te võisite värvi ise kogemata laiali ajada?»
«Ma ei tea sellest midagi.»
Selle vastusega lahkus ta meie juurest ja lukustas end uuesti oma magamistuppa. Seekord kuulsin ma ise — nii nagu Penelope varem oli kuulnud —, kuidas ta nutma puhkes, niipea kui ta jälle üksi oli.
Ma ei suutnud seersandile otsa vaadata — tõstsin pilgu mister FranÜinile, kes seisis mulle kõige lähemal. Paistis, et toimunu oli teda veelgi valusamalt riivanud kui mind.
«Ma ju ütlesin teile, et olen tema pärast mures,» lausus ta. «Ja nüüd te mõistate, miks.»
«Tundub, et miss Verinder on oma teemandi kadumise tõttu pisut endast väljas,» märkis seersant. «See on väärtuslik kalliskivi. Üsna loomulik! Üsna loomulik!»
See oli seesama vabandus, mille mina tema käitumisele olin leidnud (kui ta end eelmisel päeval inspektor Seegrave'i ees unustas), kuid nüüd tuli see inimeselt, kes ei võinud tema pärast minu kombel muretseda, sest ta oli ju võhivõõras! Minust käis läbi justkui külmavärin, mida ma sel hetkel ei osanud seletada. Nüüd ma tean, et just siis aimasin ilmselt esimest korda uut kahtlust (ja kohutavat kahtlust), mis seersant Cuffil kogu selle loo suhtes oli tekkinud —

ükspäinis selle põhjal, mida ta esimese vestluse käigus miss Racheli juures oli märganud ja miss Racheli suust kuulnud.
«Noorte daamide keelt ei saa kinni siduda, söör,» ütles seersant mister Franklinile. «Unustagem ära, mis juhtus, ja mingem asjaga edasi. Tänu teile teame, millal värv kuivaks sai. Järgmiseks tuleb

teada saada, millal maalingut viimati rikkumatuna nähti. Teil igatahes on pea otsas — ja te saate aru, mida ma silmas pean.»
Mister Franklin võttis end kokku ja suunas oma mõtted pingutusega miss Racheli juurest käsiloleva küsimuse juurde.
«Arvan, et saan tõesti aru,» ütles ta. «Mida kitsamaks me muudame ajavahemiku, seda kitsamaks muudame ka uurimisvälja.»
«Nii see on, söör,» kinnitas seersant. «Kas te pöörasite oma tööle kolmapäeval tähelepanu veel ka pärast seda, kui olite ta lõpetanud?»
Mister Franklin raputas pead ja vastas: «Ma ei või öelda, et oleksin seda teinud.»
«Aga teie?» päris seersant Cuff minu poole pöördudes. «Ka mina ei või seda öelda, söör.»
«Kes viibis kolmapäeva õhtul viimasena siin toas?» «Arvan, £t miss Rachel, söör.»
Siinkohal segas mister Franklin vahele. «Või hoopis teie tütar, Betteredge.» Ta pöördus seersant Cuffi poole ja seletas, et mu tütar on miss Verinderi toaneitsi.
«Mister Betteredge, paluge oma tütrel siia tulla. Pidage!» ütles seersant ja viis mind kuuldekaugusest välja, akna juurde. «See teie inspektor siin,» jätkas ta sosinal, «andis mulle üsna põhjalikult aru, mis ta selles loos on ette võtnud. Muu hulgas on ta vastavalt tema enda tunnistusele teenijad üles ärritanud. Väga tähtis on nad uuesti maha rahustada. Andke oma tütrele ja ka kõigile teistele edasi minu tervitused ning öelge neile kahte asja. Esiteks: mul pole praegu veel mingeid tõendeid selle kohta, et teemant üldse varastatud oleks; ma tean üksnes, et teemant on kadunud. Teiseks: minul on siin teenijatega asja ainult niipalju, et ma palun neil pead kokku panna ja aidata mul teemant üles leida.»
Minu tähelepanekud naiste käitumise kohta siis, kui inspektor nende toad valve alla pani, kulusid nüüd marjaks ära.
«Kas ma võin endale julguse võtta, seersant, ja öelda naistele veel üht asja?» küsisin ma. «Kas ma võin öelda (koos teie tervitustega), et nad tohivad vabalt treppidest üles ja alla ning oma magamistubade vahet käia, kui neil selleks iganes tuju tuleb?»
«Täiesti vabalt,» soostus seersant.
«See rahustab nad tõesti maha, söör,» märkisin ma, «kokast kuni nõudepesijani.»
«Minge ja tehke seda otsekohe, mister Betteredge.»
Tegin seda vähem kui viie minutiga. Kui ma jutuga magamistubadeni jõudsin, tekkis, tõsi küll, üks raskus. Pidin oma ülema-mõjuvõimu täie rangusega appi võtma, et kogu naissoost teenijas-pere minu ja Penelope kannul trepist üles ei tormaks — täis palavikulist õhinat seersant Cuffi vabatahtlike tunnistajatena aidata.
Paistis, et Penelope oli seersandile meeltmööda. Tema morn olek mahenes raasikese ja tal oli vägagi sedamoodi ilme nagu siis, kui ta roosiaias valget muskusroosi märkas. Siin on mu tütre tunnistus, nii nagu seersant selle talt võttis. Penelope esines, mulle tundub, väga kenasti — aga noh, mis seal rääkida, ta on ju täielikult minusse, emalt Dole ta midagi pärinud; tänu taevale, emast pole temas tõesti midagi!

Penelope vastused küsimustele:
Ta tundis uksemaalingu vastu elavat huvi, sest oli aidanud värve segada. Ta märkas lukualust osa, sest see maaliti viimasena. Mõne tunni pärast oli ta seda näinud rikkumatuna. Kell kaksteist öösel oli see temast samuti rikkumatuna maha jäänud. Just südaööl oli ta oma noorele käskijannale magamistoas head ööd soovinud ja «buduaarist» kellalööke kuulnud.

Hetke pärast oli ta käsi maalitud ukse lingil olnud, ja kuna ta teadis, et värv oli märg (sest ta oli aidanud värve segada, nagu eespool öeldud), siis kandis ta erilist hoolt, et mitte vastu ust puutuda. Ta võib vanduda, et hoidis oma seelikut üleval ning et maaling siis küll veel täiesti rikkumata oli. Ei, seda ta ei või vanduda, et tema kleit väljumisel kogemata sinna vastu ei puutunud. Jah, ta mäletab, millist kleiti ta kandis, sest see oli uus, miss Racheli kingitud. Isa mäletab samuti ja võib seda kinnitada. Ta võis kleidi tuua. lubas teha seda ja tegigi; isa tundis selle ära kui kleidi, mida Penelope tol õhtul kandis. Seelik vaadati üle, mis oli selle laiuse tõttu üsna aeganõudev töö. Kusagil ei avastatud mitte värvipleki varjugi. Penelope tunnistuse lõpp, ja kõik väga kena ning veenev. Alla kirjutanud Gabriel Betteredge.

Edasi esitas seersant minule küsimusi majas leiduvate suurte koerte kohta, kes oleksid võinud tuppa pääseda ja värvi sabaliputamisega laiali ajada. Kuuldes, et see oli võimatu, laskis ta tuua suurendusklaasi ja vaatas, mismoodi rikutud koht läbi selle välja näeb. Värvile polnud jäänud mingit nahajälge (näiteks inimkäe oma). Kõik näha olevad märgid tõendasid, et värv oli laiali aetud kellegi riietusesemega, mis uksest möödumisel sinna vastu oli puutunud. See keegi (kui Penelope ja mister Franklini tunnistused kokku panna) pidi olema toas viibinud ja selle pahandusega hakkama saanud ööl vastu neljapäeva, kesköö ja kella kolme vahel.

Jõudnud juurdlusega sellesse punkti, avastas seersant Cuff, et toas viibib ikka veel selline isik nagu inspektor Seegrave, ja tegi vahepeal toimunust oma ametivennale õpetuseks järgmise kokkuvõtte:

«See teie pisiasi, härra inspektor,» ütles seersant, osutades kõnealusele kohale uksel, «on sellest ajast saadik, kui teie teda viimati märkasite, pisut tähtsust juurde saanud. Minu arvamust mööda võib juurdluse praeguses seisus sellest pisiasjast lähtudes teha kolm avastust. Uurida välja (esiteks), kas siin majas leidub mõni selle värviga määritud riietusese. Teha kindlaks (teiseks), kellele see kuulub. " Uurida (kolmandaks), kuidas too isik seletab oma viibimist selles toas ja värvi laialiajamist kesköö ja kella kolme vahel. Kui too isik ei suuda rahuldavat seletust anda, siis ei tule teil kaugelt otsida kätt, mis tee-mändi võttis. Ma tegelen selle juhtumiga edasi ise, kui lubate, ja ei hoia teid enam kauem eemal teie igapäevasest tööst linnas. Ma näen, et üks teie meestest on siin. Jätke ta minu käsutusse — juhuks, kui mul teda vaja peaks minema — ja lubage, et ma soovin teile head päeva.»

Inspektor tundis seersandi vastu küll suurt lugupidamist, kuid iseendast pidas ta veelgi rohkem lugu. Saanud kuulsalt Cuffilt tugeva

92

löögi, lõi ta toast lahkudes nii teravalt vastu, kui tema vaimuanded vähegi lubasid.

«Ma hoidusin seni oma arvamuse väljendamisest,» teatas härra inspektor oma ikka veel heas töökorras oleva sõjaväelasehäälega. «Nüüd, jättes selle juhtumi teie kätesse, on mul teha üksainus märkus. On olemas selline asi, seersant, nagu sääsest elevandi tegemine. Head päeva!»

«Võib juhtuda ka nii, et sääsk jääb hoopis märkamata, sest omaenese tähtsus varjab selle ära.» Vastanud sellisel kombel oma ametivenna komplimendile, pöördus seersant Cuff kannal ümber ja kõndis akna alla.

Meie mister Frankliniga ootasime, mis edasi saab. Seersant seisis akna all, käed taskus, vaatas välja ja vilistas endamisi vaikselt «Suve viimse roosi», viisi. Hilisemate sündmuste käigus avastasin, et ta unustas head kombed ning hakkas vilistama ainult siis, kui ta mõistus kibedasti ametis oli, otsides toll-tollilt teed omaenese varjatud eesmärkide poole. «Suve viimne roos» ilmselt aitas ja julgustas teda neil puhkudel. Ma arvan, et see passis kuidagiviisi kokku tema iseloomuga. Vaadake, see meenutas talle tema armsaid roose, ja kui tema seda meloodiat vilistas, siis oli see maailma kõige kurblikum viis.

Minuti või paari pärast pööրd"us seersant akna juurest ära, kõndis toa keskele ja peatus seal, ise sügavasti mõttes, pilk miss Racheli magamistoa uksel. Veidi aja pärast ta just nagu virgus,

noogutas pead, otsekui öeldes: «See sobib!», pöördus siis minu poole ja avaldas soovi vestelda kümme minutit leedi Verinderiga, niipea kui see armulisele prouale sobib.
Minnes seda sõnumit viima, kuulsin, kuidas mister Franklin seersandile ühe küsimuse esitas, ning peatusin lävel, et kuulda ka vastust.
«Kas te oskate juba arvata,» päris mister Franklin, «kes teemandi varastas?»
«Teemanti ei ole keegi varastanud,» vastas seersant Cuff.
Võpatasime mõlemad sellist erakordset arvamust kuuldes ning palusime tõsiselt, et ta meile selgitaks, mida ta sellega tahab öelda «Oodake veidi,» vastas seersant. «Pildi tükid ei ole kõik veel kokku seatud.»

13. PEATÜKK

Leidsin armulise proua tema elutoast. Ta võpatas ja oli justku: pahane, kui ma teatasin, et seersant Cuff soovib temaga kõnelda «Kas ma pean ta tõesti vastu võtma?» küsis ta. «Kas teie, Gabriel ei saa mind esindada?»
Ma ei teadnud, kuidas seda mõista, ja küllap see oli mu näost kl selgesti näha. Proua suvatses lähemalt selgitada.
«Kardan, et mu närvid on pisut korrast ära,» ütles ta. «Selle; Londoni politseinikus on midagi, mis mind kohutab — ei tea isegi miks.

Mul on eelaimus, et ta toob endaga majja muret ja õnnetust. See on väga rumal ja üldse mitte minu moodi, aga nii see on.»
Ma ei osanud selle peale õieti midagi kosta. Mida rohkem ma seersant Cuffi nägin, seda rohkem ta mulle meeldima hakkas. Kui proua oli oma südant rääkimisega kergendanud, võttis ta end kokku — sest nagu ma teile juba olen öelnud, ta oli loomu poolest vapper naine.
«Kui ma temaga rääkima pean, mis siis ikka,» lausus ta. «Aga ma ei suuda end sundida temaga üksi kõnelema. Kutsuge ta sisse, Gabriel, ja jääge siia senikauaks kui temagi.»
See oli esimene halb tuju, mida ma oma perenaise juures nägin sellest ajast saadik, kui ta veel noor tütarlaps oli. Läksin tagasi «buduaari». Mister Franklin lonkis aeda mister Godfrey juurde, kelle ärasõidu aeg hakkas kätte jõudma. Meie seersant Cuffiga siirdusime otseteed mu perenaise tuppa.
Kinnitan teile, et proua muutus seersanti nähes varjundi võrra kahvatumaks! Muidu aga valitses ta end igati ja küsis, kas seersandil on midagi selle vastu, kui mina jutuajamise juures viibin. Ta oli nii lahke ja lisas, et ma olen samavõrd tema vana teener kui usaldatud nõuandja ning et kõiges, mis teenijasperet puudutab, on minuga kahtlemata väga kasulik nõu pidada. Seersant vastas viisakalt, et ta võtab minu kohalviibimist kui vastutulekut, sest tal on midagi öelda teenijate kohta üldiselt ja ta leiab, et mu kogemustest selles osas ongi talle juba kasu olnud. Proua osutas kahele toolile ning me hakkasime kohe oma nõupidamisega peale.
«Ma olen selle juhtumi kohta oma arvamuse juba kujundanud,» teatas seersant Cuff, «aga ma palun armulise proua nõusolekut jätta see esialgu enda teada. Praegu on mu ülesandeks teile rääkida, mida ma ülal miss Verinderi elutoas avastasin ja mida ma olen otsustanud (armulise proua loal) edasi teha.»
Seejärel kõneles ta laialiaetud värvist ning esitas järeldused, mida ta sellest tegi, — nii nagu ta need oli esitanud inspektor Seegrave'ile (ainult et nüüd muidugi valitumate sõnadega). «Üks asi on kindel,» ütles ta lõpetuseks. «Teemant on kapikese laekast kadunud. Teine asi on peaaegu kindel. Uksel oleva värvi jäljed peavad leiduma mingil riietusesemel, mis kuulub kellelegi siin majas. Enne kui me saame edasi minna, peame selle riietuseseme üles leidma.»
«Ja selle leidmine,» märkis mu perenaine, «tähendaks arvatavasti varga avastamist?»
«Palun armuliselt proualt vabandust — ma ei ütle, et teemant on varastatud. Praegu ütlen ainult, et teemant on kadunud. Värviple-kiga rõiva avastamine võib viia selle leidmisele.»

Proua vaatas mulle otsa. «Kas teie saate sellest aru?» küsis ta.

«Seersant Cuff saab sellest aru, armuline proua,» vastasin ma.

«Kuidas te soovitate seda määritud rõivast otsida?» päris mu perenaine jälle seersandi poole pöördudes. «Mul on väga piinlik, aga mu head teenijad, kes on minu juures aastaid elanud, pidid juba laskma eelmisel politseinikul oma kastid ja toad läbi otsida. Ma ei saa ega kavatse lubada, et neid sel viisil veel teist korda solvatakse!»

94

(Vaat see oli alles perenaine, keda tasus teenida! Selliseid naisi leidub, kui soovite, üks kümne tuhande hulgas!)

«Just sellest ma tahtsingi armulise prouaga rääkida,» lausus seersant. «Eelmine politseinik tegi uurimisele tohutut kahju, lastes teenijatel taibata, et ta neid kahtlustab. Kui mina nüüd teist korda neile põhjust annan mõelda, et neid kahtlustatakse, siis pole teada, milliseid kaikaid nad mulle kodaratesse visata võivad — eriti naised. Samal ajal aga tuleb nende kastid ikkagi uuesti läbi otsida — sel lihtsal põhjusel, et esimesel korral otsiti ainult teemanti, kuid nüüd tuleb otsida määritud rõivatükki. Olen teiega täiesti nõus, armuline proua, et teenijate tundeid tuleb arvestada. Kuid ma olen niisama kindlalt veendunud, et teenijate rõivad tuleb läbi vaadata.»

Asi paistis ummikusse jooksvat. "Proua ütleski selle minu omast valitumas sõnastuses välja.

«Mul on üks plaan, kuidas sellest raskusest üle saada,» sõnas seersant Cuff, «kui ainult armuline proua sellega päri on. Ma teen ettepaneku asi teenijatele ära seletada.»

«Naised peavad end jalamaid kahtlusalusteks,» segasin ma vahele.

«Naised ei tee seda, mister Betteredge,» vastas seersant, «kui ma võin neile öelda, et kavatsen üle vaadata kõigi rõivad — armulisest prouast alates —, kes ööl vastu neljapäeva majas magasid. See on lihtsalt formaalsus,» lisas ta mu perenaisele kõrvalpilku heites, «aga teenijad võtavad seda kui võrdset suhtumist neisse ja harrastesse ning juurdluse takistamise asemel peavad auasjaks sellele kaasa aidata.»

Mõistsin, et tal oli õigus. Ka proua mõistis seda, kui esimene üllatus möödas oli.

«Kas olete kindel, et selline uurimine on vajalik?» küsis ta.

«See on kõige lühem tee, armuline proua, mida ma meie eesmärgi saavutamiseks näen.»

Mu perenaine tõusis, et toatüdrukut kutsuda. «Te räägite teenijatega,» lausus ta, «minu rõivakapi võtmed käes.»

Seersant Cuff peatas teda ühe väga ootamatu küsimusega:

«Ehk oleks meil parem kõigepealt kindlaks teha, kas ka teised majas viibivad daamid ja härrad sellega nõustuvad?»

«Ainus daam majas peale minu on miss Verinder,» vastas mu perenaine üllatunud ilmel. «Ainsad härrad on mu õepojad mister Blake ja mister Ablewhite. Pole vähimatki kartust, et ükski neist kolmesA keelduks.»

Tuletasin siinkohal prouale meelde, et mister Godfrey kavatses ära sõita. Vaevalt jõudsin ma need sõnad lausuda, kui mister Godfrey ise uksele koputas, et hüvasti jätta. Talle järgnes mister Franklin, kes kavatses koos temaga jaama sõita. Proua selgitas neile meie kimbatust. Mister Godfrey lahendas asja otsekohe. Ta hüüdis läbi akna Samuelile, et tema sumadan uuesti üles viidaks, ja andis siis ise selle võtme seersant Cuffi kätte. «Mu pagas võib mulle Londonisse järgneda hiljem,» ütles ta, «kui juurdlus läbi on.» Seersant võttis võtme sobiliku vabandusega vastu. «Mul on kahju, söör, et tekitan teile palja formaalsuse pärast ebamugavust, aga härrast-- eeskuju

95

teeb teenijate lepitamisel imesid.» Kui mister Godfrey prouaga väga osavõtlikult hüvasti oli jätnud, palus ta miss Rachelile edasi anda oma lahkumissõnad, millest sai mulle selgeks, et ta polnud «ei»-d lõpliku vastusena võtnud ja kavatses abieluettepanekut järgmisel võimalusel korrata. Oma nõo kannul väljudes teatas mister Franklin seersandile, et kõik tema riided on

läbiotsimiseks kättesaadavad ning miski talle kuuluv ei ole luku ja riivi taga. Seersant Cuff väljendas neile oma ülimat tunnustust. Pange tähele, tema kavatsus oli leidnud proua, mister Godfrey ja mister Franklini poolt täielikku mõistmist. Nüüd jäi veel üksnes saada miss Racheli nõusolek, ning siis võis teenijad kokku kutsuda ja määritud rõivast otsima hakata.

Kui me jälle omavahele olime jäänud, näis proua seletamatu vastumeelsus seersandi suhtes muutvat meie arupidamise talle veelgi vastumeelsemaks kui enne. «Kui ma miss Verinderi võtmed teile alla saadan,» ütles ta seersandile, «siis arvatavasti olen teinud kõik, mis te mult praegu soovite?»

«Ma palun armuliselt proualt vabandust,» vastas seersant Cuff. «Enne kui me alustame, tahaksin ma, kui võimalik, pesuraamatut näha. Määritud rõivatükk võib olla pesuese. Kui läbiotsimine meile midagi ei anna, siis tahaksin saada ülevaate kogu majas leiduvast pesust, sealhulgas ka sellest, mis on pesusse saadetud. Kui mingi ese puudub, siis võime vähemalt oletada, et sellel oli värviplekk ja et omanik on selle kas eile või täna sihilikult kõrvale toimetanud. Inspektor Seegrave,» lisas seersant minu poole pöördudes, «juhtis sellele plekile kõigi teenijate tähelepanu, kui nad neljapäeva hommikul tuppa trügisid. See, mister Betteredge, võib osutuda üheks inspektor Seegrave'i järjekordseks veaks.»

Proua soovis, et ma helistaksin kella ja laseksin tuua pesuraamatu. Ta jäi seniks meie juurde, kuni see toodi, et näha, kas seersant Cuff pärast raamatu vaatamist temalt veel midagi soovib.

Pesuraamatu tõi Rosanna Spearman. Tütarlaps oli täna hommikul tulnud sööma haletsemisväärselt kahvatuna ja kurnatuna, kuid eelmise päeva haigusest oli ta siiski piisavalt paranenud, et oma tavaliste toimetuste juurde asuda. Seersant silmitses meie teist toatüdrukut tähelepanelikult — nägu, kui ta sisse astus, ja vigast õlga, kui ta väljus.

«Kas teil on mulle veel midagi öelda?» küsis proua, soovides endise kannatamatusega seersandi seltskonnast pääseda.

Suur Cuff avas pesuraamatu, sai sellest poole minuti jooksul täieliku ülevaate ja sulges selle taas. «Võtan endale julguse tülitada armulist prouat veel viimase küsimusega,» lausus ta. «Kas see noor naine, kes meile selle raamatu tõi, on teie teenistuses olnud niisama kaua kui teised teenijad?»

«Miks te seda küsite?» kostis proua.

«Viimati, kui ma teda nägin,» vastas seersant, «oli ta varguse pärast vanglas.»

Pärast seda ei jäänud muud üle kui talle tõtt rääkida. Mu perenaine rõhutas tugevasti Rosanna eeskujulikku käitumist tema teenistuses ja head arvamust, mis oli temast parandusmaja matroonil.

96

«Ega te ometi teda ei kahtlusta?» lisas proua lõpuks väga tõsiselt.

«Olen armulisele prouale juba öelnud, et varguses ei kahtlusta ma esialgu ühtki isikut majas.»

Pärast seda vastust proua tõusis, et minna ülakorrusele miss Racheli võtmeid küsima. Seersant jõudis ukse avamisel minust ette ja tegi väga sügava kummarduse. Seersandist möödumisel oleks prouast nagu värin läbi käinud.

Ootasime ja ootasime, kuid mingeid võtmeid ei ilmunud. Seersant Cuff ei lausunud mulle sõnagi. Ta pööras oma kurvameelse näo akna poole, pistis pikad kõhetud käed taskusse ja vilistas endamisi tasa «Suve viimset roosi».

Lõpuks tuli tuppa Samuel, kuid mitte võtmete, vaid paberilehe-kesega minu jaoks. Sättisin mõningase kohmetuse ja vaevaga prillid ette, tundes endal kogu aeg seersandi kurblike silmade pilku. Paberil seisis kafts või kolm pliiatsiga kirjutatud rida proualt. Need tegid mulle teatavaks, et miss Rachel keeldus järsult oma rõivaid näitamast. Kui talt põhjust päriti, purskas ta nutma. Veelkordse küsimise peale vastas ta: «Ma ei lase, ja kõik. Kui te jõudu kasutate, siis pean muidugi järele andma, aga millelegi muule ma igatahes järele ei anna.»

Mõistsin, et prouale oli tõesti vastumeelt ilmuda seersandi ette sellise vastusega oma tütrelt.

Kui ma nooruse armastusväärsete nõrkuste jaoks liiga vana ei oleks olnud, siis oleksin vististi ka ise punastanud mõtte juures, et pean selle teate talle edasi andma.
«Kas uudised miss Verinderi võtmetest?»
«Preili ei luba oma rõivaid läbi vaadata.»
«Ahaa!» hüüatas seersant.
Oma häält ei valitsenud ta nii hästi kui nägu. Kui ta hüüatas: «Ahaa!», siis kõlas tema hääl just nii, nagu oleks ta kuulnud midagi, mida ta ootas. Ta ajas mind poolenisti vihale ja poolenisti hirmutas — miks, seda ma ei oska öelda, aga nii see oli.
«Kas läbiotsimisest tuleb loobuda?» küsisin ma.
«Jah,» vastas seersant, «läbiotsimisest tuleb loobuda, sest teie noor perenaine ei nõustu sellega nagu kõik teised. Me peame üle vaatama kas kõik rõivad majas või mitte ühtki. Saatke mister Able-white'i sumadan järgmise rongiga Londonisse ja andke pesuraamat mu tervituste ja tänuga tagasi noorele naisele, kes selle siia tõi.»
Ta asetas pesuraamatu lauale, võttis välja sulenoa ja hakkas oma küüsi lõikama.
«Paistab, et te ei olegi kuigivõrd pettunud,» ütlesin ma.
«Ei,» vastas seersant Cuff, «ma ei ole kuigivõrd pettunud.»
Püüdsin teda öeldut selgitama panna.
«Miks peaks miss Rachel teid takistama?» pärisin ma. «Kas pole siis tema huvides teid aidata?»
«Oodake pisut, mister Betteredge, — oodake pisut.»
Targemad pead kui minu oma oleksid võinud aimata, kuhupoole ta tüürib. Või seda oleks võinud aimata inimene, kes oleks olnud miss Rachelisse vähem kiindunud kui mina. Proua hirmutunne seersandi ees võis tähendada (nagu ma hiljem olen mõelnud), et tema aimas neid mõtteid (nagu ütleb pühakiri) «kui peeglis tuhmi kuju-
97
tist». Minuni need tookord veel ei jõudnud — see on kõik, mis ma tean.
«Mida siis nüüd teha?» küsisin ma.
Seersant Cuff lõpetas selle küüne lõikamise, mille kallal ta parajasti ametis oli, silmitses seda viivukese nukra huviga ja tõstis sule-noa üles.
«Lähme välja aeda,» ütles ta, «ja vaatame roose.»

14. PEATÜKK

Proua elutoast viis lähim tee roosiaeda läbi põõsastiku, millest juba juttu oli. Selleks et te järgnevat paremini mõistaksite, võin lisada, et just sellel põõsastikualleel armastas mister Franklin jalutada. Kui ta väljas oli ja me teda igalt poolt mujalt asjata otsisime, siis leidsime ta tavaliselt lõpuks siit.
Ma pean paraku tunnistama, et olen üks kaunis kangekaelne vanamees. Mida visamalt seersant Cuff oma mõtteid minu eest varjas, seda visamalt püüdsin ma neid teada saada. Kui me põõsastiku-alleele pöördusime, püüdsin teda teistviisi sisse vedada.
«Asjade praeguse seisu juures,» ütlesin ma, «oleksin mina teie asemel küll täiesti nõutu.»
«Kui te minu asemel oleksite,» vastas seersant, «siis oleks teil juba kujunenud oma arvamus — ja asjade praeguse seisu juures oleks teil kadunud igasugune varasem kahtlus oma järelduste suhtes. Jätkem need järeldused esialgu rahule, mister Betteredge. Ma ei toonud teid siia selleks, et te mind nagu mäkra urust välja tiriksite, vaid selleks, et teilt üht-teist teada saada. Kahtlemata oleksite võinud seda mulle ka majas rääkida, selle asemel et siia välja tulla. Aga uksed satuvad pahatihti kokku pealtkuulajatega, ja minu ametis on väga tervislik viibida rohkem vabas õhus.»
Kes oleks küll suutnud seda meest üle kavaldada? Mina loobusin — ja ootasin nii kannatlikult kui suutsin, mis edasi tuleb.

«Me ei süvene teie noore daami käitumise põhjustesse,» jätkas seersant, «me ainult kahetseme, et ta keeldub mind aitamast, sest nii toimides muudab ta selle uurimise raskemaks, kui see muidu oleks võinud olla. Peame nüüd katsuma lahendada värvipleki saladust — mis, te võite mu sõnu uskuda, on ühtlasi ka teemandi saladus — mingil muul moel. Ma otsustasin teenijaid küsitleda, mister Betteredge, ja uurida nende rõivaste asemel nende mõtteid ja tegusid. Aga enne kui ma sellega algust teen, tahaksin teile esitada paar küsimust. Te olete tähelepanelik mees — kas te märkasite mõne teenija juures midagi imelikku (võttes muidugi arvesse kartust ja erutust), pärast seda kui teemandi kadumine avastati? Mingit erilist tüli teenijate vahel? Kas oli keegi tavalisest erinevas meeleolus? Näiteks ootamatult endast väljas? Või siis haigestus järsku?»
Mul jätkus just piisavalt aega, et mõelda Rosanna Spearmani äkilisele haigestumisele eelmise päeva lõunasöögi ajal, kuid ma ei

jõudnud veel vastata, kui nägin seersant Cuffi järsku põõsastiku poole vaatavat ja kuulsin, kuidas ta vaikselt endamisi lausus: «Hol-lallaa!»
«Mis viga?» küsisin.
«Reumahoog seljas,» vastas seersant valju häälega, nagu oleks ta tahtnud, et veel keegi kolmas meid kuuleks. «Varsti on oodata ilmamuutust.»
Veel mõned sammud, ja me jõudsime maja nurga juurde. Pöörasime järsult paremale, jõudsime terrassile ning läksime mööda selle astmeid alla roosiaeda. Seersant Cuff peatus lagedal kohal, kus meil oli igas suunas vaba väljavaade.
«Mis te ütlete selle noore naisterahva, Rosanna Spearmani kohta?» alustas ta. «Ei ole just eriti tõenäoline, et tal tema välimuse juures kallim võiks olla. Aga tüdruku enda huvides pean ma teilt otsekohe küsima, kas ka tema vaeseke on endale teiste eeskujul armsama soetanud?»
Mida, pagana päralt, ta silmas pidas, kui ta mulle praeguses olukorras säherduse küsimuse esitas? Vastamise asemel jõllitasin talle otsa.
«Ma märkasin põõsastikust läbi minnes, kuidas Rosanna Spearman end seal peitis,» sõnas seersant.
«Kas siis, kui te ütlesite «hollallaa»?»
«Jah — kui ma ütlesin «hoilallaa». Kui mängus on armsam, siis ei tähenda peitmine suurt midagi. Kui aga ei ole, siis — arvestades praegust asjade seisu siin majas — äratab see ülimat kahtlust, ja nii valus kui mul ka pole, minu kohus on sellele vastavalt toimida.»
Mida, halastaja taevas, pidin ma talle vastama? Teadsin, et mister Franklin armastas põõsastikus jalutada; teadsin, et kõige tõenäolisemalt valib ta jaamast tulles just selle tee; teadsin, et Penelope oli oma kaasteenijat korduvalt siin luusimas tabanud ning oli mulle alati seletanud, et Rosanna eesmärgiks on mister Franklini tähelepanu köita. Kui mu tütrel õigus oli, siis võis Rosanna tõesti parasjagu mister Franklini tagasipöördumist passida, kui seersant teda märkas. Pidin valima kahe halva vahel: kas esitada Penelope kujut-lusvili enda oma pähe või jätta too õnnetu olevus kannatama tagajärgede all, väga tõsiste tagajärgede all, mida tõi kaasa seersant Cuffi kahtluse äratamine. Puhtast kaastundest tüdruku vastu — vannun oma hinge ja hea maine nimel, et ainult puhtast kaastundest tüdruku .vastu — andsin seersandile vajalikud seletused ning ütlesin, et Rosannal oli tõesti jätkunud küllalt meeletust mister Franklin Blake'isse armuda.
Seersant Cuff ei naernud kunagi. Neil vähestel puhkudel, kui miski teda lõbustas, kerkisid tema suunurgad pisut, ja see oli kõik. Tema suunurgad kerkisid ka nüüd.
«Kas poleks parem öelda, et tal jätkub küllalt meeletust inetu tüdrukuna ja seejuures üksnes teenijana elada?» küsis ta. «Armumine mister Franklin Blake'i kommete ja välimusega härrasmehesse ei ole minu meelest mingil juhul tema käitumise kõige meeletum osa. Kuid ma olen rõõmus, et asjasse selgust sai; alati hakkab kuidagi

kergem, kui mõni asi selgeks saab. Jah, ma jätan selle saladuseks, mister Betteredge, Mulle meeldib inimlike nõrkuste suhtes leebust ilmutada — kuigi minu ametis ei avane selle vooruse rakendamiseks eriti palju võimalusi. Te siis arvate, et mister Franklin Blake ei aimagi selle tüdruku kiindumust? Oh, ta oleks selle küllalt kiiresti avastanud, kui tüdruk nägus oleks. Inetutel naistel on siin ilmas halb elada; loodame, et see saab teises ilmas tasutud. Teil on siin tõesti kena aed ja hoolitsetud muru. Vaadake ise, kuivõrd ilusamad tunduvad lilled, kui neid ümbritseb rohi, aga mitte kruus. Ei, tänan teid, ma ei võta ühtegi roosi. Nende murdmine läheb mulle südamesse. Saate aru, just nagu teile läheb südamesse, kui peretoas midagi korrast ära on. Kui teemandi kadumine teatavaks sai, kas te märkasite siis mõne teenija käitumises midagi, mida te ei osanud seletada?»

Olin seersant Cuffiga siiani üsna hästi läbi saanud. Kuid kavalus, millega ta selle viimase küsimuse muu jutu hulka poetas, muutis mind valvsaks. Otse välja öeldes ei olnud mõte teda juurdluses aidata mulle sugugi meeltmööda, kui see juurdlus viis ta (justkui salakavala mao) minu kaasteenijate sekka.

«Ma ei märganud midagi peale selle,» vastasin ma, «et kaotasime kõik pea, mina ise kaasa arvatud.»

«Oo,» lausus seersant, «kas see on kõik, mis teil mulle on öelda?»

Vastasin omast arust liikumatu ilmega: «See on kõik.»

Seersant Cuffi kurvad silmad uurisid teraselt mu nägu.

«Mister Betteredge,» sõnas ta, «kui teil midagi selle vastu ei ole, siis tehke mulle seda rõõmu ja lubage oma kätt suruda. Te olete mulle erakordselt meeldima hakanud.»

(Miks ta oma poolehoiu väljendamiseks nimelt selle hetke valis, mil ma teda petsin, see käib küll üle minu mõistuse! Tundsin pisut uhkust — tundsin tõesti terake uhkust, et olin kuulsale Cuffile lõpuks siiski liiga kõvaks pähkliks osutunud!)

Läksime tagasi maja poole, kusjuures seersant palus, et annaksin tema käsutusse omaette toa ning saadaksin seejärel teenijad (ainult majateenijad) vastavalt ametiredelile, esimesest kuni viimaseni, ükshaaval tema jutule.

Juhatasin seersant Cuffi omaenda tuppa ja kutsusin siis teenijad halli kokku. Koos teistega ilmus sinna, üsna nii nagu tavaliselt, ka Rosanna Spearman. Ta oli omal kombel niisama terane kui seersant, ja ma kahtlustan, et ta kuulis, mida seersant minult just enne tema märkamist teenijate kohta küsis. Igatahes seal ta oli, ja tema näo järgi oleks võinud arvata, et ta ei ole sellisest kohast nagu põõsastik kunagi elus kuulnudki.

Saatsin teenijad sisse ükshaaval, nagu oli kästud. Kokk astus esimesena kohtusaali, teiste sõnadega — minu tuppa. Ta jäi sinna üpris lühikeseks ajaks. Muljed pärast väljumist: «Seersant Cuff on halvas tujus, aga seersant Cuff on täiuslik härrasmees.» Järgmisena läks proua toaneitsi, kes jäi hulga kauemaks. Muljed pärast väljumist: «Kui seersant Cuff ühte korralikku naisterahvast ei usu, siis võiks ta vähemalt oma arvamuse enda teada jätta!» Siis oli Penelope

kord. Ta jäi tuppa ainult paariks hetkeks. Muljed pärast väljumist: «Seersandist on päris kahju. Kindlasti oli tal nooruses õnnetu armastus, isa.» Esimene toatüdruk järgnes Penelopele ja jäi, nagu proua toaneitsigi, kauaks. Muljed pärast väljumist: «Ma ei astunud armulise proua teenistusse selleks, mister Betteredge, et mingi vilets politseinik mind lausa näkku kahtlustaks!» Järgmisena läks sisse Rosanna Spearman. Ta jäi kauemaks kui ükski teine. Ei mingeid muljeid pärast väljumist — hoopis hauavaikus ja tuhkhallid huuled-Lakei Samuel läks pärast Rosannat. Jäi paariks minutiks. Muljed pärast väljumist: «See, kes seersant Cuffi saapaid puhastab, peaks igatahes häbenema.» Viimasena sisenes köögitüdruk Nancy. Jäi paa riks minutiks. Muljed pärast väljumist: «Seersant Cuffil on süda sees, tema juba ei hakka, mister Betteredge, vaese rängalt töötava tüdruku kulul nalja heitma.»

Kui küsitlus läbi oli, läksin ka ise kohtusaali, et kuulda, kas mulle on mingeid edasisi korraldusi, ning leidsin seersandi tema vana kombe kohaselt aknast välja vaatamas ja endamisi «Suve viimset roosi» vilistamas.

«Kas avastasite midagi, söör?» pärisin ma.

«Kui Rosanna Spearman palub luba välja minna,» ütles seersant, «siis laske vaesekesel minna, ainult teatage enne mulle.»

Oleksin võinud parem Rosanna ja mister Franklini koha pealt suu pidada! Asi oli küllalt selge: õnnetu tüdruk oli ikkagi seersant Cuffi kahtluse alla langenud, hoolimata kõigist mu püüetest seda takistada.

«Loodan, et te ei pea Rosannat osaliseks teemandi kadumises?» tihkasin küsida.

Seersandi kurvameelse suu nurgad kerkisid ja ta vaatas mulle teraselt näkku, täpselt nii nagu enne aias.

«Ma mõtlen, et parem on, kui ma teile midagi ei ütle, mister Betteredge,» lausus ta. «Vaadake, te võite veel teist korda pea kaotada.»

Hakkasin kahtlema, kas ma ikka tõesti olin kuulsale Cuffile Uiga kõva pähkel olnud. Minu suureks kergenduseks katkestas meie jutu koputus uksele ja teade kokalt. Rosanna Spearman oligi palunud luba välja minna, esitades tavalise põhjenduse, et ta pea on uimane ja ta tahab pisut värsket õhku hingata. Seersandi märguande peale vastasin: «Las ta läheb.» Kui sõnumitooja oli lahkunud, küsis seersant: «Missugusest uksest teenijad väljas käivad?» Näitasin talle. «Keerake oma toa uks lukku,» ütles seersant, «ja kui keegi minu järele pärib, siis öelge, et olen teie toas ja mõtisklen.» Ta suunurgad kerkisid jälle ja ta kadus toast.

Kui ma sellistel asjaoludel üksi jäin, tõukas näriv uudishimu mind iseseisvalt asja uurima. Oli selge, et seersant Cuffi kahtlused Rosanna suhtes olid targa nud teenijate küsitlemisel kuuldud vastuste põhjal. Noh, ainsad kaks teenijat (peale Rosanna enda), keda pikemalt üle oli kuulatud, olid proua toaneitsi ja esimene toatüdruk — just need kaks, kes algusest peale oma õnnetu kaasteenija tagakiusamise eestvedajaks olid. Jõudnud

neile järeldustele, astusin ma just nagu juhuslikult korraks peretuppa, ning nähes, et on käimas teejoomine, seadsin ennastki sellest osa võtma. (Sest, nota bene, tilk teed on naisterahva keelele sama mis tilk õli kustuvale lambile.)

Minu usk, et leian teekannus liitlase, ei jäänud tasumata. Vähem kui poole tunni möödudes teadsin niisama palju kui seersantki.

Ilmnes, et proua toaneitsi ja esimene toatüdruk ei uskunud kumbki Rosanna eilset haigust. Need kaks saatanat — palun vabandust, aga kuidas teisiti saakski nimetada õelaid naisi? — olid neljapäeva pärastlõunal mitu korda trepist üles hiilinud, katsunud Rosanna ust ja leidnud selle lukus olevat, koputanud, kuid neile pole vastatud, kuulatanud, kuid pole kuulnud seestpoolt kippu ega kõppu. Kui tütarlaps alla teed jooma tuli ja ikka veel haiglasena uuesti voodisse saadeti, siis katsusid kaks eespool mainitud saatanat veel kord tema ust ja leidsid, et see oli lukus. Nad tahtsid läbi lukuaugu piiluda, aga ilmnes, et see oli täis topitud. Keskööl nägid nad ukse alt valgust ja umbes kell neli hommikul kuulsid tule praksumist (tuli teenija magamistoas juunikuus!). Kõike seda olid nad rääkinud ka seersant Cuffile, kes oli neid vastutasuks nende agaralt osutatud abi eest üksnes hapu ning kahtlustava pilguga silmitsenud ja neile selgesti näidanud, et ta ei usu ei ühte ega teist. Siit ka halvad muljed, mis need kaks naist endaga küsitluselt kaasa olid toonud. Siit ka nende valmidus (teekannu mõju arvestamata) seersandi lahkuseta käitumise teemal keelt peksta.

Kuna mul suure Cuffi meetodite osas juba mõningaid kogemusi oli ja kuna ta viimati, kui ma teda nägin, ilmselt kavatses Rosannale jalutuskäigu ajal salaja järgneda, siis oli mulle nüüd selge, et ta ei näidanud toaneitsile ja toatüdrukule meelega välja, kui oluliselt nad teda olid aidanud. Nood olid täpipealt sedasorti naised, et kui ta nende tunnistusi usaldusväärsetena

oleks võtnud, siis oleksid nad md puhevile ajanud ja kindlasti teinud või öelnud midagi niisugust, mis oleks Rosanna valvsaks muutnud.
Läksin välja. Oli ilus suvine pärastlõuna. Tundsin vaesele tüdrukule südamest kaasa ja mu meel oli murelik pöörde pärast, mille asjad olid võtnud. Veidi hiljem kõndisin põõsastiku poole ja kohtasin seal mister Franklinit. Olles oma nõbu jaama saatmast tagasi tulnud, oli ta juba armulise proua juures käinud ning temaga pikalt vestelnud. Proua oli talle kõnelnud miss Racheli seletamatust keeldumisest lasta oma rõivad läbi vaadata ning viinud ta sellega nii rusutud meeleollu, et tundus, nagu ei tahaks ta üldse enam sel teemal rääkida. Tol õhtul nägin ma tema näos esmakordselt Herncastle'i perekonnale iseloomulikku ägedust.
«Noh, Betteredge,» küsis ta, «kuidas teile meeldib see saladuslikkuse ja kahtlustamise õhkkond, milles me kõik nüüd elame? Kas te mäletate veel seda hommikut, kui ma Kuukiviga siia tulin? Jumala eest, ma soovin, et oleksime selle kivi vesiliivasse visanud!»
Pärast sellist purset ei hakanud ta enne rääkima, kui oli end kogunud. Kõndisime paar minutit vaikides kõrvuti ja siis küsis ta minult, kuhu on kadunud seersant Cuff. Mister Franklinile oli võimatu

puru silma ajada seletusega, et seersant istub minu toas ja mõtiskleb. Kirjeldasin talle täpselt, mis oli juhtunud, rõhutades eriti seda, mida proua toaneitsi ja toatüdruk Rosanna Spearmani kohta olid rääkinud.
Mister Franklini selge mõistus taipas silmapilk, mis suuna seersandi kahtlustused olid võtnud.
«Kas te mitte ei öelnud mulle täna hommikul,» küsis ta, «et pagarisell väitis, nagu oleks ta eile Rosannat näinud jalgrada mööda Frizinghalli poole minemas, sellal kui meie kõik oletasime, et ta oma toas haige on?»
«Jah, söör.»
«Kui mu tädi toaneitsi ja see teine naine õigust rääkisid, siis võite kindel olla, et too mees teda tõesti nägi. Haigushoog oli tüdrukul meie petmiseks mõeldud ettekääne. Tal oli salaja linnaminekuks mingi kahtlane põhjus. Värviga määritud kleit on kindlasti tema oma, ja see tuli, mille praksumist kell neli hommikul tema toas kuuldi, oli süüdatud selle kleidi põletamiseks. Rosanna Spearman varastas teemandi. Lähen otsekohe majja ja räägin tädile, millise pöörde asjad on võtnud.»
«Mitte kohe praegu, kui tohin paluda, söör,» ütles meie selja taga kurvatooniline hääl. Pöördusime mõlemad ringi ja leidsime end vastamisi seersant Cuffiga.
«Miks mitte kohe praegu?» nõudis mister Franklin.
«Sellepärast et kui teie seda armulisele prouale räägite, siis ütleb armuline proua seda miss Verinderile.»
«Oletame, et ütleb. Ja mis siis?» Mister Franklin lausus need sõnad äkilise viha ja ägedusega, nagu oleks seersant Cuff teda hingepõhjani solvanud.
«Kas te arvate, söör,» vastas seersant Cuff rahulikult, «et on arukas esitada selline küsimus mulle — ja veel praeguses olukorras?»
Hetke jooksul valitses vaikus; mister Franklin astus seersandile peaaegu rinnutsi vastu. Nad vaatasid teineteisele otse näkku. Mister Franklin hakkas esimesena kõnelema, alandades häält niisama äkitselt, nagu ta seda oli kõrgendanud.
«Ma oletan, et te teate, mister Cuff,» lausus ta, «et tegu on delikaatse asjaga?»
«Kõigist mu sadadest juhtumitest pole see sugugi esimene, kus ma leian end.delikaatse asjaga tegelemas,» vastas teine niisama kõigutamatu rahuga nagu ikka.
«Kas ma pean seda niiviisi mõistma, et te keelate mul tädile rääkida, mis on juhtunud?»
«Suvatsege seda niiviisi mõista, söör, et kui te juhtunust le.di Verinderile või ükskõik kellele räägite, enne kui mina selleks loa annan, siis loobun ma selle juhtumi edasisest uurimisest.»
See otsustas asja. Mister Franklinil ei jäänud muud üle kui järele anda. Ta pöördus vihaselt kõrvale ja lahkus meie juurest.

Olin nende juttu kuulanud üleni värisedes, teadmata, keda kahtlustada või mida edasi mõelda. Kuid keset mu mõtetes valitsevat

kaost olid siiski kaks asja mulle selged. Esiteks: mingil seletamatul kombel oli nende kahe vahel .lausutud teravuste taga meie preili. Teiseks: nad mõistsid teineteist täielikult, ilma et kumbki oleks eelnevalt midagi selgitanud.
«Mister Betteredge,» sõnas seersant, «te saite minu äraolekul hakkama ühe väga suure rumalusega. Te proovisite pisut omal käel detektiivi mängida. Ehk oleksite nii lahke ja mängiksite seda edaspidi minuga koos.»
Ta võttis mu käevangu ja viis koos endaga edasi mööda teed, kust ta oli tulnud. Ma ei salga, et olin tema etteheite ära teeninud, kuid sellest hoolimata ei kavatsenud ma tal aidata Rosanna Spearmanile lõkse seada. Kas tüdruk oli varas või ei, kas see oli seaduslik või ei, ma ei hoolinud sellest — mul oli temast kahju.
«Mis te minust tahate?» küsisin ma oma kätt vabaks rebides ja järsult seisma jäädes.
«Ainult mõningaid andmeid ümbruskonna kohta,» vastas seersant.
Selle vastu, et seersant Cuffi geograafia-alaseid teadmisi täiendada, ei saanud mul eriti midagi olla.
«Kas maja juurest viib selles suunas mõni rada mereranda?» küsis seersant. Rääkides osutas ta kuuseistandikule, mis ulatus kuni Vabiseva Liivani.
«Jah,» vastasin ma, «viib küll.»
«Näidake seda mulle.»
Suveõhtu hämaruses hakkasime seersant Cuffiga kõrvuti astuma Vabiseva Liiva poole.

15. PEATÜKK

Seersant vaikis oma mõtteid mõlgutades, kuni jõudsime kuuse-istandikku, kustkaudu pääses vesiliiva äärde. Seal rebis ta end mõtetest lahti, nagu oleks mingile otsusele jõudnud, ja kõnetas mind taas.
«Mister Betteredge,» ütles ta, «kuna te olete mulle seda au osutanud ning minu ettevõttes käed külge löönud, ja kuna ma arvan, et teist võib mulle veel enne, kui päev õhtusse jõuab, mõningast abi olla, siis pole meil minu meelest mingit mõtet teineteise ees edasi salatseda ning ma kavatsen ise teile avameelsuses eeskuju anda. Te olete otsustanud, et ei anna mulle enam mingeid teateid, mis Rosanna Spearmanile kahjuks võiksid tulla, sest teie suhtes on ta kenasti käitunud ja te tunnete talle kogu südamest kaasa. Need inimsõbralikud kaalutlused teevad teile suurt au, kuid praegusel juhul on nad lihtsalt maha visatud. Rosanna Spearmanit ei ähvarda vähimgi oht hätta sattuda — ei, isegi mitte siis, kui ma teda süüdistan osalisena tee-mandi kadumises, ja seda tõendite varal, mis on niisama silmanähtavad kui nina teie näos!»
«Kas te peate silmas seda, et proua ei hakka teda kohtusse kaebama?» küsisin ma.
«Ma pean silmas seda, et teie proua ei saa teda kohtusse' kaevata,» kostis seersant. «Rosanna Spearman on ainult tööriist ühe

teise isiku kätes, ja selle teise isiku pärast ei puudutata ka Rosanna Spearmanit.»
Ta rääkis, nagu oleks tal tõsi taga — seda ei saanud eitada. Ometi tundsin, kuidas mu hinges hakkas tema vastu tekkima mingi rahutu vimm. «Kas te ei saa seda teist isikut nimepidi nimetada?» küsisin ma.
«Kas teie ise ei saa, mister Betteredge?»
«Ei.»

Seersant Cuff seisis paigal nagu post ja silmitses mind nukra huviga.
«Mulle teeb alati suurt rõõmu, kui ma saan inimlikesse nõrkustesse hellalt suhtuda,» ütles ta. «Praegusel hetkel, mister Betteredge, suhtun ma erilise hellusega just teisse. Ja teie tunnete selsamal suurepärasel,põhjusel erilist hellust Rosanna Spearmani vastu, eks ole ju? Ega te juhuslikult ei tea, kas ta on hiljuti uut pesu saanud?»
Ma ei osanud kuidagi ära arvata, mis mõttega ta selle iseäraliku küsimuse nii ootamatult jutu sisse poetas. Kuna tõe tunnistamine minu meelest Rosannale kahju ei saanud teha, siis vastasin, et tütarlaps oli meile tulnud üsna nigela varustusega ning et kahe nädala eest oli proua talle tasuks hea käitumise eest (rõhutasin just tema head käitumist) uue pesu kinkinud.
«On see ikka üks vilets maailm,» ütles seersant. «Inimelu, mister Betteredge, on omamoodi märklaud: alati sihib selle pihta õnnetus ja alati tabab ta märki. Kui seda uut pesu poleks olnud, siis oleksime Rosanna asjade seas avastanud uue öösärgi või alusseeliku ja ta sel moel paljastanud. Eks ole, te ju suudate mu mõttekäiku jälgida? Te küsitlesite ise teenijaid ja teate, mida kaks naist Rosanna ukse taga avastasid. Te kindlasti teate, mida see tüdruk eile tegi, pärast seda kui ta haigeks jäi? Te ei oska arvata? Oh heldus, see on ju niisama silmanähtav kui too valgusriba seal, kus puud lõpevad. Neljapäeva hommikul kell üksteist näitab inspektor Seegrave (kes aina koosnebki inimlikest nõrkustest) kõigile naisteenijatele laialiaetud värvi uksel. Rosannal on põhjust oma rõivaid kahtlustada; ta läheb esimesel võimalusel oma tuppa, leiabki öösärgilt, alusseelikult või mõnelt muult riideesemelt värvipleki, teeskleb haiget ja lipsab salaja linna, muretseb uue öösärgi või alusseeliku tegemiseks vajalikud materjalid, õmbleb selle neljapäeva öösel üksi oma toas valmis, süütab tule (mitte riideeseme põletamiseks — kaks tema kaasteenijat piiluvad ukse taga .ja muidugi ei hakka ta tekitama riide põlemise lõhna ega soetama hunnikut tuhka, millest ,on vaja lahti saada) —- ma ütlen, ta läidab tule selleks, et asendusrõivast pärast selle vettekastmist ja väljaväänamist kuivatada ja triikida, hoiab siis määrdunud rõivast peidus (tõenäoliselt enda seljas) ja tegeleb praegusel hetkel mõnes siinse üksildase ranna sobivas paigas sellest lahtisaamisega. Jälitasin teda täna teie kalurikülani ja nägin, kuidas 4a seal läks ühte majja, mida me võib-olla veel enne tagasiminekut peame külastama. Ta jäi mõneks ajaks sinna sisse, ja kui ta sűs välja tuli, oli tal (nagu ma usun) midagi mantli alla peidetud. Mantel (naise seljas) on halastuse võrdkuju: ta varjab hulgaliselt patte. Ma nägin, kuidas tüdruk

pärast kalurimajakesest väljumist hakkas piki randa põhja poole minema. Kas teie siinset randa peetakse eriti kauniks, mister Better-
edge?»
Vastasin: «Jah,» — nii lühidalt kui võimalik.
«Maitse üle ei vaielda,» ütles seersant Cuff. «Oma vaatenurgast võin öelda, et ma pole kunagi näinud ühtegi rannamaastikku, mis mulle vähem oleks meeldinud. Kui te juhtute selles rannas mõnda isikut jälitama ja kui see isik juhtumisi ringi vaatab, siis ei ole siin kusagil ennast millegi varju peita. Pidin valima — kas võtta Rosanna lihtsalt kahtluse põhjal vahi alla või jätta ta väikesed trumbid talle esialgu pihku. Põhjustel, millega ma teid praegu tülitama ei hakka, otsustasin pigem kas või selle ohvri tuua kui häirida juba täna õhtul teatud isikut, kelle nime me ei nimeta. Tulin maja juurde tagasi, selleks et paluda teil mind teist teed pidi ranna põhjaotsa viia. Liiv — pidades silmas sellele jäävaid jälgi — on üks paremaid detektiive, keda ma tean. Kui me seda teed pidi Rosanna Spearmanile vastu minnes teda ei kohta, siis võib liiv meile öelda — kui ainult küllalt kauaks valgust jätkub —, mis asju ta ajas. Siin see liiv ongi. Kui te mulle pahaks ei pane, siis ma palun teid, et te keele hammaste taga hoiaksite ja laseksite minul ees minna.»
Kui tohtrid tunnevad sellist haigust nagu detektiivipalavik, siis oli just see tõbi teie alandliku teenri nüüd täiesti oma võimusesse haaranud. Seersant Cuff sammus luidete vahel edasi mere poole. Järgnesin talle (hinge kinni pidades) ja jäin pisut kaugemale ootama, mis edasi juhtub.

Ilmnes, et seisin peaaegu samas paigas, kus me Rosanna Spear-maniga vestlesime, kui mister Franklin Londonist saabudes äkitselt meie ette ilmus. Samal ajal, kui mu silmad seersanti jälgisid, rändasid mu mõtted tahtmatult sellele, mis eelmisel korral Rosanna ja minu vahel aset oli leidnud. Tõsijutt, mul oli peaaegu tunne, nagu oleks ta vaeseke jälle oma käe minu pihku libistanud ja talle lausutud lahkete sõnade eest tasakesi tänulikult mu kätt surunud. Tema hääl oleks nagu uuesti lausunud, et iga kord, kui ta välja läheb, näib Vabisev Liiv teda vastu ta enda tahtmist ligi tõmbavat; oleksin nagu uuesti näinud, kuidas ta nägu särama lõi, kui ta esmakordselt silmas mister Franklinit, kes kärmel sammul luidete vahelt meie poole tuli. Kõik need meenutused muutsid mu tuju aina halvemaks, ja kui ma ringi vaatasin, et end neist vabaks raputada, suurendas vaade sellele üksildasele abajale ainult veel enam minus kerkivat rahutust.
Viimane õhtuvalgus oli hääbumas ja kogu sellel hüljatud paigal lasus hääletu ning õudne tardumus. Ulgumere lained vajusid suurele leetseljakule lahesuus vähimagi hääleta. Lahepind umbus hämarusse ja teda ei kurrutanud kergeimgi tuuleõhk. Vee liikumatul pinnal ujusid vastiku kollakasvalge löga laigud. Seal, kus kaks pikka kivist maasäärt, üks põhjas, teine lõunas, merre ulatusid, helendas kohati viimases päevavalguses limane merevaht. Tõus oli algamas, ja just nüüd, kus ma seal seisin ja ootasin, hakkas vesiliiva lai pruun pale kipruma ning värisema — see oli ainus liikuv asi kogu selles koledas paigas.
106
Nägin, kuidas seersant võpatas, kui liiva vabin talle silma hakkas. Kui ta seda umbes minuti ringis oli silmitsenud, pöördus ta ümber ja tuli minu juurde tagasi.
«Salakaval paik, mister Betteredge,» ütles ta, «ja Rosanna Spear-manist ei ole kusagil mingit märki, vaata kuhu sa vaatad.»
Ta viis mind veepiirile lähemale ja ma nägin ise, et ainsad jalajäljed liival olid tema ja minu omad.
«Kuhupoole jääb siit, kus me praegu seisame, too kaluriküla?» küsis seersant Cuff.
«Kajakalõuka,» vastasin ma (sest nii oli külakese nimi), «jääb otse lõunasse ja on üsna lähedal.»
«Ma nägin, kuidas tüdruk täna õhtul Kajakalõukast piki kallast põhjasuunas minema hakkas,» ütles seersant. «Järelikult pidi ta siiapoole tulema. Kas Kajakalõuka jääb teisele poole seda maanina seal? Ja kas meil on võimalik — praeguse madala veeseisu juures — randa mööda sinna pääseda?»
Vastasin mõlemale küsimusele jaatavalt:
«Kui te pahaks ei pane, ma arvan, et meil tuleb nobedasti astuma hakata,» lausus seersant. «Tahaksin veel enne pimeduse saabumist üles otsida selle koha, kus Rosanna rannast ära pööras.»
Olime minu meelest umbes paarsada jardi Kajakalõuka poole kõndinud, kui seersant Cuff järsku liivale põlvili laskus, otsekui oleks teda haaranud äkiline meeletu soov palvetada.
«Teie siinse' rannamaastiku kasuks võib siiski midagi öelda,» märkis seersant. «Siin on naisterahva jalajäljed, mister Betteredge: Nimetagem neid seni Rosanna jälgedeks, kuni leiame ümberlükkamatuid tõendeid, mis seda eitavad. Suvatsege tähele panna, et jäljed on väga segased — ütleksin, et sihilikult segaseks aetud. Ah, vaene hing! Ta mõistab liiva detektiivivoorusi niisama hästi kui mina! Aga kas tal mitte ei olnud liiga kiire, et jälgi põhjalikult segi tallata? Arvan, et nii see oli. Siin on üks jälg, mis tuleb Kajakalõuka poolt, ja teine, mis läheb sinnapoole tagasi. Kas mitte tema kinganina ei osuta siin otse veepiiri suunas? Ja kas ei näe ma mitte kahte kontsa-jälge kaugemal rannal, samuti päris veepiiri ääres? Ma ei taha teie tundeid riivata, kuid kardan, et Rosanna on kaval. Paistab, nagu oleks ta tahtnud jõuda sinna kohta, kust meie nüüdsama tulime, jät mata endast liivale reetlikke jälgi. Kas me võime oletada, et ta kõndis siit läbi vee nonde kaljurahnudeni meie taga, tuli sama teed pidi tagasi ning pöördus siis uuesti rannale, kus on veel näha need kaks kontsajälge? Jah,

võime küll. See paistab klappivat minu arvamusega, et kalurimajast lahkudes hoidis ta midagi mantlihõlma all. Ei! Mitte midagi niisugust, mida ta oleks tahtnud hävitada, sest milleks sellisel juhul kõik need ettevaatusabinõud, mis pidid mind takistama välja uurimast, kus tema käik lõppes? Arvatavasti on õigem oletada, et ta tahtis midagi peita. Võib-olla, saame kalurimajja sisse astudes teada, mis asi see oli?»
Selle ettepaneku peale langes mu detektiivipalavik järsult. «Mind teil seal küll vaja ei lähe,» laususin ma. «Mis kasu teil minust oleks?»
«Mida kauem ma teid tunnen, mister Betteredge,» ütles seersant,

«seda rohkem voorusi ma teis avastan. Tagasihoidlikkus — oh armas aeg, kui harva esineb tagasihoidlikkust selles maailmas ja kui palju peitub seda haruldast omadust teis! Kui ma üksi kalurimajja lähen, muutuvad inimesed kohe esimese küsimuse, peale, mis ma neile esitan, kidakeelseks. Kui ma aga lähen koos teiega, siis esitleb mind igati lugupidamisväärne naaber ja loomulikult on tulemuseks sundimatu vestlus. Minule paistab asi sellises valguses; kuidas see teile paistab?»
. Kuna mul ei olnud ühtegi löövat vastust nii käepärast, nagu ma oleksin soovinud, siis püüdsin aega võita ja küsisin, millisesse majja ta minna tahtis.
Kui seersant seda lähemalt kirjeldas, tundsin ära maja, kus elas Yollandi-nimeline kalur koos naise ja kahe täiskasvanud lapse — poja ja tütrega. Kui te korraks tagasi vaatate, siis leiate, et teie tähelepanu esimest korda Rosanna Spearmanile juhtides märkisin ma, et mõnikord jalutas ta Vabiseva Liiva asemel Kajakalõukasse oma sealseid sõpru külastama. Need sõbrad olidki Yollandid — lugupeetud, auväärsed inimesed, kes tegid tervele ümbruskonnale au. Rosanna oli Yollanditega tutvunud nende tütre kaudu, kes kannatas oma vigase jala pärast ja keda tunti siin kandis Lonkur-Lucy nime all. Arvan, et neid kahte kehaveaga tütarlast sidus mingi hingesugulus. Igatahes paistis, et neil harvadel puhkudel, kus Yollandid ja Rpsanna kokku puutusid, said nad alati kenasti ja sõbralikult läbi. See tõik, et seersant Cuff tütarlast nende majani oli jälitanud, seadis minu abi juurdluses täiesti uude valgusse. Rosanna oli lihtsalt läinud sinna, kus tal oli kombeks käia, ja näidata, et ta oli kaluri ja tolle perekonna seltsis viibinud, oli sama hea kui tõestada, et vähemasti seal oli ta süütult aega veetnud. Arutasin mõttes, et kui ma end seersant Cuffi loogikast veenda laseksin, siis tütarlapse kahjustamise asemel osutaksin talle järelikult hoopis teene. Seepärast tunnistasingi, et seersandil on õnnestunud mind nõusse saada.
Hakkasime edasi Kajakalõuka poole minema, ja senikaua kui valdust jätkus, nägime kogu aeg liival jalajälgi.
Kui me majja sisse astusime, selgus, et kalur ja tema poeg olid paadiga merel, Lonkur-Lucy aga, alati nõrk ning väsinud, puhkas ülemisel korrusel oma voodis. Hea missis Yolland võttis meid köögis üksi vastu. Kui ta kuulis, et seersant Cuff on Londonis kuulus isik, tõi ta lauale pudeli Hollandi džinni ja paar puhast piipu ning vahtis seersanti, nagu ei jõuaks ta teda ilmaski ära vaadata.
Istusin vaikselt nurgas, ootasin ja kuulasin, kuidas seersant jutuga inna Spearmani juurde jõuab. Siin hakkas ta asjale lähenema veelgi rohkem ääri-veeri kui tavaliselt. Kuidas see tal siiski õnnestus, seda ei osanud ma öelda siis ega oska ka praegu. Kindel on aga see', et ta alustas kuninglikust perekonnast, esimestest metodistidest ja kalahindadest ning jõudis selle kõige juurest (oma kurvameelsel vargsel moel) Kuukivi kadumiseni, meie esimese toatüdruku kiusakuseni ja üldse naisteenijate karmuseni Rosanna Spearmani suhtes. Olles niiviisi lõpuks soovitud teemani jõudnud, seletas ta, et küsitleb inimesi kadunud teemandi asjus osalt selle ülesleidmise eesmärgiga,

osalt aga selleks, et Rosannat majasiseste vaenlaste ülekohtusest kahtlustusest vabastada. Umbes veerand tundi pärast seda, kui me kööki sisenesime, oli hea missis Yolland täiesti

veendunud, et ta kõneleb Rosanna kõige parema sõbraga, ning soovitas seersant Cuffil Hollandi pudeli sisuga kõhtu kosutada ja vaimu virgutada.
Kuna mina omalt poolt olin veendunud, et seersant missis Yollandi peale ilmaasjata sõnu raiskab, siis istusin ja nautisin nendevahelist vestlust üsna samamoodi, nagu ma oma elus olen istunud ja näitemängu nautinud. Suur Cuff näitas üles imepärast kannatlikkust, katsus mornilt kord üht-, kord teistviisi õnne ja nii-öelda tulistas lasu lasu järel huupi, lootes juhuslikult märki tabada. Kõik
Rosanna kasuks, mitte midagi Rosanna kahjuks — nii see lõppes, ükskõik kuidas ta ka ei püüdnud; missis Yolland lobises seejuures lakkamatult ning .usaldas teda piiritult. Kui me olime juba kella vaadanud ja 'püsti tõusnud, et minema asutada, tegi seersant veel viimase katse.
«Soovin teile nüüd head ööd, proua,» lausus seersant. «Ütlen lahkumisel veel ainult seda, et Rosanna Spearmanil on minu, teie kuuleka teenri isikus siiras heasoovija. Kuid, jumal paraku, praegusel kohal ei ole tal lootustki edasi jõuda ja mina soovitaksin tal lihtsalt ära minna.»
«Tule taevas appi, just seda ta kavatsebki teha!» hüüdis missis Yolland. (Nota bene: ma panen missis Yollandi jutu jorkširi keelest inglise keelde ümber. Kui ma teile ütlen, et isegi see ülitäiuslik Cuff oli aeg-ajalt temast arusaamisega hädas, kuni ma talle appi tulin, siis võite ise arvata, milline oleks teie olukord, kui ma missis Yol-landi sõnad tema emakeeles edasi annaksin.)
Rosanna Spearman kavatseb ära minna! See pani mind kõrvu teritama. Kõige pehmemalt öeldes tundus imelik, et ta ei olnud eelnevalt prouat ja mind hoiatanud. Mu mõtetes võttis maad teatud kahtlus, et seersant Cuffi viimane huupilask oli ehk viimaks siiski märki tabanud. Hakkasin endalt küsima, kas minu osa toimuvas ikka oli nii kahjutu, kui ma olin arvanud. Seersant võis ju oma asjaajamise käigus ausa naise küll valedevõrku mässida ja eksitusse viia, aga minu kui ausa protestandi kohus oli meeles pidada, et valede isaks on Saatan ning et pahateod ja Saatan pole kunagi teineteisest kaugel. Hakkasin õhus midagi kurjakuulutavat tajuma ja püüdsin seersant Cuffi minema viia. Tema aga seadis end jalamaid uuesti istuma ja küsis, kas ta saaks Hollandi pudelist tilgakese kosutust. Missis Yolland istus teisele poole lauda ja valas talle klaasikese. Astusin ukse juurde, hinges ülim ärevus, ja ütlesin, et pean neile küll vist head ööd soovima, — ja ometi ei läinud ma ära.
«Nii et ta mõtleb siis koha üles öelda?» päris seersant. «Mida ta peale hakkab, kui ta sealt tõesti minema läheb? Kurb lugu! Vaesekesel pole ju terves maailmas ühtegi sõpra peale teie ja minu.»
«Oi, aga on ikka!» vastas missis Yolland. «Nagu ma teile ennist ütlesin, tuli ta täna õhtul siia, ja kui ta oli veidi aega istunud ning mu tütrekese Lucy ja minuga juttu ajanud, palus ta luba üksipäini üles Lucy tuppa minna. See on meil ainus tuba, kus on tinti ja sulge.
109
«Ma tahan ühele sõbrale kirja kirjutada,» ütles ta, «ja seal häärberis ei saa ma seda teha, sest teised teenijad aina piiluvad ja luuravad mind.» Kellele see kiri oli, seda ma teile öelda ei oska; aga ilmatu pikk pidi see olema, otsustades aja järgi, mis tal üleval selle kirjutamisega läks. Kui ta alla tuli, pakkusin talle kirjamärki. Kirja tal aga käes ei olnud ja marki ta vastu ei võtnud. Ta, vaene hing, on pisut kinnine (nagu te isegi teate), kui asi temasse ja tema tegemis-tesse puutub. Aga sõber tai kusagil on, seda võin teile öelda, ja võite kindel olla, et just selle sõbra juurde ta lähebki.»
«Kas varsti?» küsis seersant.
«.Niipea kui võimalik,» vastas missis Yolland.
Siin astusin ma jälle lävelt tagasi. Armulise proua majapidamise valitsejana ei võinud ma lubada, et säherdune lobisemine ühe meie teenija minemisest või minemata jätmisest kauem minu juuresolekul jätkuks, ilma et ma sellele tähelepanu pööraksin.

«Te olete kindlasti Rosanna Spearmanist . valesti aru saanud,» ütlesin ma. «Kui ta oleks kavatsenud oma praeguselt kohalt lahkuda, siis oleks ta seda kõigepealt minule maininud.»
«Valesti aru saanud?» hüüatas missis Yolland. «Einoh, alles tunni aja eest ostis ta minu enese käest, mister Betteredge, sellessamas toas, reisi tarbeks mõned asjad. Ja see tuletabki mulle meelde,» jätkas see tüütu naine järsku oma taskus kobama hakates, «mis mul oli südame peal öelda Rosanna ja tema raha kohta. Kas kumbki teist juhtub teda nägema, kui te häärberi juurde tagasi lähete?»
«Viin teie teate sellele vaesekesele suurima heameelega,» vastas seersant Cuff enne, kui mina jõudsin sõnakestki vahele poetada.
Missis Yolland kraamis oma taskust lagedale mõned šillingid ja kuuepennilised ning luges need oma peopesal väga erilise, ärritava hoolikusega üle. Siis pakkus ta raha seersandile, kusjuures samal ajal paistis, et sellest lahkumine on talle üpris vastumeelt.
«Kas ma tohiksin paluda, et te selle raha ühes minu parimate soovide ja tervitustega Rosannale tagasi annaksite?» küsis missis Yol-land. «Ta käis peale ja tahtis mulle ikkagi maksta nende paari asja eest, mis talle siin täna õhtul meeldima hakkasid, — ja eks raha ole meie majas ju üsnagi teretulnud, mis seal salata. Aga mu süda ei anna mulle siiski rahu, et ma vaesekeselt tema nappe säästusid võtsin. Ja kui õigust öelda, siis ma arvan, et mu mehele ei meeldiks, kui ta homme hommikul töölt koju tuleb ja kuulda saab, et ma Rosanna Spearmanilt raha vastu võtsin. Palun öelge edasi, et ma annan talle need asjad, mis ta mult ostis, kogu südamest niisama — kingiks. Ja ärge jätke seda raha siia lauale,» ütles missis Yolland münte järsku seersandi ette pannes, otsekui oleksid need ta näppe kõrvetanud. «Ärge seda tehke, olge hea mees! Sest ajad on rasked ja liha on nõder ja mul võib tekkida kiusatus raha taskusse tagasi panna.»
«Lähme!» kutsusin ma. «Ma ei saa enam kauem oodata: pean koju · tagasi minema.»
«Ma tulen teile otsekohe järele,» ütles seersant Cuff.
Teist korda läksin ma ukse juurde, ja jälle, kuidas ma ka ei proovinud, ei suutnud ma üle läve astuda.
110
«Raha tagasiandmine, proua,» kuulsin ma seersanti ütlemas, «on õrn küsimus. Te müüsite need asjad talle kindlasti odavalt?»
«Muidugi odavalt!» vastas missis Yolland. «Tulge ja otsustage ise.»
Ta võttis küünla ja kutsus seersandi ühte kööginurka. Ja mina ei suutnud mitte mingi hinna eest hoiduda neile järgnemast. Nurka oli maha puistatud hunnik kila-kola (enamasti vanu metallasju), mida kalur oli randa uhutud laevarusudest aja jooksul üles korjanud ja millele ta ei olnud veel meelepärast ostjat leidnud. Missis Yolland sukeldus sellesse kolikuhja ning tiris lagedale vana lakitud plekktoosi koos kaane ja aasaga, mille abil seda sai üles riputada; sellist toosi kasutatakse laevadel kaartide ja muu taolise kaitsmiseks niiskuse eest.
«Näete!» ütles missis Yolland. «Kui Rosanna täna õhtul meile tuli, ostis ta teise samasuguse. «See kõlbab parajasti kätiste ja kraede jaoks,» ütles ta, «ja ei lase neil mu kastis kortsuda.» Üks šilling ja üheksa penni, mister Cuff. Meie igapäevase leiva nimel, mitte poolt pennigi rohkem!»
«Poolmuidu!» lausus seersant raske ohkega.
Ta kaalus toosi käes. Kui ta seda silmitses, arvasin kuulvat paari nooti «Suve viimsest roosist». Nüüd polnud enam mingit kahtlust! Ta oli teinud veel ühe avastuse Rosanna Spearmani kahjuks — just selles paigas, kus, nagu ma arvasin, tütarlapse head nime miski ei ohusta, ja kõike seda minu kaasaaitamisel! Jätan teie kujutleda, mida ma tundsin ja kui sügavasti ma kahetsesin, et olin missis Yollandi ja seersant Cuffi üldse tuttavaks teinud.
«Aitab nüüd,» ütlesin ma. «Me peame tõesti minema.»
Mulle vähimatki tähelepanu pööramata sukeldus missis Yolland uuesti kolihunnikusse ja ilmus seekord lagedale koeraketiga.

«Kaaluge seda käes, söör,» ütles ta seersandile. «Meil oli neid kolm, ja Rosanna võttis kaks endale. «Milleks sulle, kullake, küll kahte koeraketti vaja on?» küsisin mina. «Kui ma nad omavahel ühendan, siis ulatuvad nad parajasti ümber mu kasti,» vastab tema. «Köis on odavam,» ütlen mina. «Kett on kindlam,» ütleb tema. «Kes seda enne on kuulnud, et kast ketiga kinni seotakse,» ütlen mina. «Oh, missis Yolland, ärge olge selle vastu!» ütleb tema. «Laske ma saan need ketid!» Imelik tüdruk, mister Cuff, — kuldse südamega ja mu Lucy vastu lahkem kui lihane õde, aga alati väheke imelik. Noh, ma tegin siis tema tahtmist mööda. Kolm šillingit ja kuus penni. Ausa naise, sõna selle peale, kolm šillingit ja kuus penni, mister Cuff!»

«Kas kumbki?» küsis seersant.

«Mõlemad kokku!» vastas missis Yolland. «Kolm šillingit ja kuus penni kahe keti eest.»

«Muidu antud, proua,» lausus seersant pead vangutades. «Jumala-muidu antud!»

«Seal see raha on,» ütles missis Yolland, nihkudes, külg ees, laual lebava väikese hõbedahunniku poole, nagu tõmbaks see teda vastu tema enda tahtmist ligi. «Ainult plekktoosi ja koeraketid ta ostis, ja need viis ta ka kohe kaasa. Üks šilling üheksa penni ja kolm šillingit

kuus penni — kokku viis šillingit ja kolm penni. Tervitage teda — ja mu südametunnistus ei luba mul tõesti võtta vaese tüdruku säästusid, kui tal endal võib neid tarvis minna.»

«Minu südametunnistus, proua, ei luba seda raha tagasi viia,» ütles seersant Cuff. «Tõepoolest, te olete need asjad talle ju sama hästi kui kinkinud.»

«Kas see on teie puhtsüdamlik arvamine, söör?» küsis missis Yolland imekspandavalt särama lüües.

«Selles suhtes ei saa olla mingit kahtlust,» vastas seersant. «Küsige mister Betteredge'ilt.»

Minult küsimisest polnud mingit kasu. Minult ei kuulnud nad muud kui «head ööd».

«Pagan võtaks seda raha!» pahvatas missis Yolland. Nende sõnade juures paistis ta enda üle igasuguse kontrolli kaotavat, kahmas järsku hõbedakuhjakese ja pistis selle otsemat teed tagasi taskusse. «See viib igaühe endast välja, tõsijutt, kui raha siin niimoodi vedeleb ja keegi teda ei võta,» hüüdis see arutu naisterahvas, istus mütsti maha ja vaatas seersant Cuffile otsa, nagu tahtes öelda: «Nüüd on see jälle minu taskus — eks võtke ta sealt välja, kui saate!»

Seekord ei läinud ma mitte ainult ukse juurde, vaid lausa tee peale välja ning hakkasin kodu poole astuma. Seletage seda, kuidas tahate, aga mul oli selline tunne, nagu oleks üks neist või koguni mõlemad mind rängalt solvanud. Enne kui ma olin jõudnud küla vahel kolme sammugi astuda, kuulsin selja taga seersandi häält.

«Tänan tutvustamise eest, mister Betteredge,» ütles seersant. «Võlgnen sellele kalurinaisele tänu ühe mulle täiesti uue elamuse eest. Missis Yolland ajas mind nimelt kimbatusse.»

Mul oli juba keelel terav vastus — ainuüksi sellepärast, et kuna olin pahane iseenda peale, siis kandus see tunne ka temale. Aga kui ta oma kimpujäämist tunnistas, tärkas mul lohutav mõte, et võibolla ei ole asi siiski eriti hull. Ootasin tagasihoidlikult vaikides, mida ta veel ütleb.

«Jah,» lausus seersant, nagu oleks ta pimeduses lausa mu mõtteid lugenud.' «Teid võib lohutada see teadmine, mister Betteredge (teie osavõtliku suhtumise juures Rosannasse), et te mitte ei aidanud mul jälgi leida, vaid et teie läbi ma hoopis kaotasin need. See, mida tüdruk täna õhtul tegi, on muidugi küllalt selge. Ta ühendas kaks ketti ja kinnitas need plekktoosi aasa külge. Ta uputas toosi kas vette või vesiliiva. Keti lahtise otsa kinnitas ta mingisse kohta kivide all, mis on teada üksnes talle endale. Ja niiviisi ankurdatult jätab ta toosi kindlasse kohta seniks, kuni praegune uurimine lõpule jõuab. Hiljem võib ta selle jälle, millal tal aga aega ja tahtmist on, salaja peidupaigast välja tõmmata. Siiamaani on kõik täiesti selge. Aga mõistatus on selles,» lisas seersant, ja ma kuulsin tema hääles esmakordselt kärsitust, «mida, pagana päralt, ta sinna plekktoosi peitis?»

Mõtlesin endamisi: «Kuukivi!» Kuid seersant Cuffile ütlesin ainult: «Kas te ei oska arvata?»

«Teemant see ei ole,» kostis seersant. «Terve mu elukogemus on ekslik, kui teemant Rosanna Spearmani käes on.»
112
Kui ma neid sõnu kuulsin, hakkas vist põrgulik detektiivipalavik minus uuesti hõõguma. Igatahes selle uue mõistatuse lahendamise põnevuses unustasin enda täiesti. Pakkusin mõtlematult: «Määritud riideese!»
Seersant Cuff seisatas pimeduses järsult ja pani käe mu käsivarrele.
«Kui midagi sellesse teie vesiliiva visata, kas see siis kunagi uuesti pinnale kerkib?» küsis ta.
«Mitte kunagi,» vastasin. «Kõik, mis iganes Vabisevale Liivale satub, olgu kerge või raske, imetakse sisse ja seda ei nähta enam kunagi.» v
«Kas Rosanna Spearman teab seda?»
«Ta teab seda niisama hästi kui mina.»
«Sel juhul,» ütles seersant, «mida muud, pagana pihta, oleks tal tulnud teha *kui määritud rõivatükk mõne kivi ümber mässida ja vesiliivasse visata? Selle peitmiseks ei ole kõige vähematki põhjust — ja ometi peab ta olema selle peitnud. Küsimus on selles,» ütles seersant jälle astuma hakates, «kas see määritud rõivas on alus-seelik või öösärk — või koguni miski muu, mida on põhjust iga hinna eest säilitada. Mister Betteredge, kui midagi vahele ei tule, siis pean ma homme Frizinghalli minema ja välja uurima, mida nimelt Rosanna linnast ostis, kui ta uue riideeseme valmistamiseks salaja materjali muretses. Asjade praeguse seisu juures on minu majast lahkumine seotud riskiga, aga veel hoopis riskantsem oleks siin pimesi edasi tegutseda. Palun vabandust, et ma olen pisut tujust ära — olen iseenese silmis langenud, sest lasksin Rosanna Spearmanil end kimbatusse ajada.»
Kui me tagasi jõudsime, sõid teenijad õhtust. Esimene isik, keda me eesõuel kohtasime, oli politseinik, kelle inspektor Seegrave seersandi käsutusse oli jätnud. Seersant küsis, kas Rosanna Spearman on tagasi tulnud. Jah. Millal? Ligi tunni aja eest. Mida ta siis tegi? Läks üles kübarat peast ja mantlit seljast võtma — ja praegu sööb rahulikult koos teistega õhtust. Selle peale sõnagi lausumata kõndis seersant Cuff edasi, maja taha, langedes iseenda silmis ikka madalamale ja madalamale. Ta ei pannud pimedas tagaust tähele ning sammus edasi (hoolimata sellest, et ma teda hüüdsin), kuni jõudis vitstest punutud aiaväravani. Kui ma tema juurde läksin, et teda õiget teed pidi tagasi juhatada, siis leidsin, ej ta silmitses tähelepanelikult ühte akent magamistubade korrusel maja tagaküljel.
Omakorda üles vaadates avastasin ma, et tema huvi paelus miss Racheli toa aken ja et seal liikusid tuled edasi-tagasi, nagu oleks midagi ebaharilikku teoksil.
«Kas see ei ole mitte miss Verinderi tuba?» küsis seersant Cuff.
Vastasin, et on, ja kutsusin teda endaga 'koos õhtust sööma. Seersant jäi paigale ja pomises midagi õhtuse aia lõhnade nautimisest. Jätsin ta selle naudingu juurde. Parajasti siis, kui ma uksest sisse pöörasin, kuulsin punutud värava juurest «Suve viimset roosi». Seer-
113
sant Cuff oli veel midagi avastanud! Ja sedakorda oli avastus seotud meie preili aknaga! Viimane tähelepanek sundis mind seersandi juurde tagasi minema viisaka seletusega, et mu süda ei luba teda üksi jätta. «Kas seal üleval toimub midagi teile arusaamatut?» lisasin ma miss Racheli aknale osutades.
Seersant Cuffi hääle järgi otsustades oli ta enda silmis äkitselt jälle õigele kohale tõusnud. «Eks ole, teil siin Yorkshire'is armastatakse kangesti kihla vedada?» küsis ta.
«Ja siis?» küsisin vastu. «Oletame, et see on nii.»
«Kui mina oleksin jorkširlane,» jätkas seersant mul käe alt kinni võttes, «siis veaksin teiega sovrini peale kihla, mister Betteredge, et teie preili on äkitselt otsustanud majast lahkuda. Ja kui ma selle kihlveo võidaksin, siis veaksin kihla teise sovrini peale, et see mõte tuli talle pähe alles viimase tunni jooksul.»

Seersandi esimene oletus jahmatas mind. Teine segunes kuidagiviisi mu peas politseiniku ettekandega, et Rosanna Spearman oli liivarannalt tagasi tulnud ligi tunni aja eest. Kui me sisse õhtust sööma läksime, avaldasid need kaks oletust üheskoos mulle veidrat mõju. Vabastasin oma käe seersant Cuffi käevangust, ja unustades igasuguse viisakuse, trügisin uksest enne teda sisse, et asju iseseisvalt uurida.

Lakei Samuel oli esimene, keda ma koridoris kohtasin. «Armuline proua ootab teid ja seersant Cuffi,» ütles ta, enne kui ma jõudsin talle ühtegi küsimust esitada.

«Kui kaua ta on juba oodanud?» küsis seersandi hääl minu selja taga.

«Juba tund aega, söör.»

Jälle seesama! Rosanna oli tagasi tulnud, miss Rachel midagi ebatavalist otsustanud ja proua seersanti oodanud — kõik viimase tunni aja sees! Polnud kuigi meeldiv leida, et need väga erinevad inimesed ja asjad sel moel seostusid. Läksin seersant Cuffile pilku heitmata ja teda kõnetamata trepist üles. Kui ma siis tahtsin oma perenaise toa uksele koputada, hakkas mu käsi äkki värisema.

«Mind ei üllataks,» sosistas seersant üle mu õla, «kui täna õhtul majas skandaal puhkeks. Ärge sattuge ärevusse! Oma eluajal olen ma jagu saanud hullematestki perekondlikest pahandustest kui see.»

Vaevalt jõudis ta need sõnad lausuda, kui ma kuulsin, kuidas mu . perenaise hääl meid sisse kutsus.

16. PEATÜKK

Tuba valgustas ainult lamp, mille valgel proua tavaliselt luges,,. Selle vari oli niiviisi alla lastud, et tema nägu jäi hämarusse. Selle asemel et meile oma tavalisel otsekohesel moel vastu vaadata, istus ta laua ääres ja hoidis kangekaelselt pilku avatud raamatul.

«Kuulge, seersant,» küsis ta, «kas teie poolt läbiviidava juurdluse

huvides on oluline ette teada, kui keegi praegu majas viibivatest isikutest kavatseb lahkuda?»

«Väga tähtis, armuline proua.»

«Siis ma pean teile teatama, et miss Verinder kavatseb minna oma tädi missis Ablewhite'i juurde Frizinghalli. Ta on korraldanud asja nii, et lahkub homme varahommikul.»

Seersant Cuff vaatas mulle otsa. Astusin sammu ettepoole, et oma perenaist kõnetada — aga tundes, et mul ei jätku selleks julgust (kui ma just pean seda tunnistama), astusin uuesti tagasi ja ei öelnud midagi. r

«Kas ma võin armuliselt proualt küsida, millal miss Verinder teile teatas, et ta kavatseb tädi juurde minna?» päris seersant. «Umbes tunni aja eest,» vastas mu perenaine.

Seersant Cuff vaatas mulle uuesti otsa. öeldakse, et vanade inimeste südant pole eriti kerge põksuma panna. Minu süda aga tagus nüüd nii kõvasti, et kõvemini poleks ta saanud taguda ka siis, kui ma jälle kahekümne viie aastane oleksin olnud.

«Mul pole mingit õigust, armuline proua, miss Verinderi tegevust piirata,» ütles seersant. «Ma võin teilt üksnes paluda, et te tema ärasõidu, kui vähegi võimalik, hilisemale ajale edasi lükkaksite. Ma pean ise homme hommikul Frizinghalli minema — ja jõuan tagasi kella kaheks, kui mitte varem. Kui oleks võimalik miss Verinderi selle ajani siin hoida, siis sooviksin talle enne tema ärasõitu öelda — ettevalmistamatult — paar sõna.»

Proua käskis mul kutsarile teatavaks teha oma korralduse, et miss Rachelile ei antaks tõlda ette enne kella kahte. Kui See oli tehtud, küsis ta seersandilt: «Kas teil on veel midagi öelda?»

«Ainult üks asi, armuline proua. Kui see muudatus miss Verin-deris üllatust tekitab, siis palun ärge mainige mind kui tema reisi edasilükkamise põhjustajat.»

Mu perenaine tõstis järsku pilgu raamatult, nagu oleks ta kavatsenud midagi öelda, hoidis end aga suure pingutusega tagasi, langetas uuesti pilgu avatud leheküljele ning saatis meid käeviipega minema.

«Imetlusväärne naine,» lausus seersant Cuff, kui me uuesti halli jõudsime. «Kui tal sellist enesevalitsust ei oleks, mister Betteredge, siis oleks sellele saladusele, mis teile nii palju peamurdmist annab, juba täna õhtul lõpp tulnud.»

Nende sõnade peale tungis tõde lõpuks ka minu vanasse rumalasse pähe. Läksin korraks vist lausa arust ära. Haarasin seersandil kuuekraest kinni ja surusin ta vastu seina.

«Pagan teid võtku!» karjusin ma. «Midagi on viltu miss Racheliga, ja teie olete seda kogu aeg minu eest varjanud!»

Vastu seina litsutud seersant Cuff vaatas mulle otsa, ilma et ta oleks kättki liigutanud või et tema kurvameelses näos oleks ükski lihas liikunud.

«Ahaa,» ütles ta, «te siis ikka arvasite lõpuks ära.» Mu käsi vajus tema krae küljest lahti ja mu pea langes rinnale. Minu sellise purske õigustuseks pidage, palun, meeles, et olin seda perekonda viiskümmend

115

aastat teeninud. Miss Rachel oli lapsena palju ja palju kordi mu põlvedel roninud ja mind vuntsidest sikutanud. Kõigi oma vigade juures oli miss Rachel minu meelest alati olnud kõige kallim ja kenam ja parem noor perenaine, keda üks vana teener iganes on teeninud ja armastanud. Palusin seersant Cuffilt vabandust, kuid kardan, et tegin seda märgade silmadega ja mitte kõige sündsamal viisil.

«Ärge kurvastage, mister Betteredge,» ütles seersant lahkemalt, kui mul õigus oli temalt oodata. «Kui meie oma ametit pidades kergesti solvuvad oleksime, siis ei teeniks me ära isegi vett oma leiva sees. Kui see teile kergendust toob, siis haarake mul jälle kraest kinni. Teil pole küll aimugi, kuidas seda tehakse, aga teie tundeid arvestades jätan ma teie saamatuse kahe silma vahele.»

Seersandi suunurgad kerkisid pisut, ning oma mornil moel mõtles ta vist, et oli ühe väga hea naljaga maha saanud.

Juhtisin ta omaenese väikesesse elutuppa ja sulgesin ukse.

«öelge mulle tõtt, seersant,» laususin ma. «Mida te kahtlustate? Nüüd pole enam sugugi kena seda minu eest varjata.»

«Ma ei kahtlusta,» vastas seersant Cuff. «Ma tean.»

Hakkasin jälle enesest välja minema.

«Kas te tahate mulle selge sõnaga öelda,» küsisin ma, «et miss Rachel varastas ise oma teemandi?»

«Jah,» vastas seersant. «Just seda ma tahan selgesti välja öelda. Miss Verinder on teemanti algusest peale salaja enda käes hoidnud. Ja Rosanna Spearmanist tegi ta oma usaldusaluse, sest ta arvestas, et me hakkame Rosanna Spearmani varguses kahtlustama. See ongi kokkuvõtlikult kogu lugu. Haarake mul uuesti kraest kinni, mister Betteredge! Kui te saate niiviisi oma südant kergendada, siis haarake mul jälle kraest kinni!»

Jumal paraku, sel viisil ei oleks mu süda küll kergemaks muutunud. «Esitage mulle oma põhjendused!» See oli kõik, mis ma suutsin talle öelda.

«Minu põhjendusi kuulete homme,» kostis seersant. «Kui miss Verinder keeldub oma sõitu tädi juurde edasi lükkamast (saate näha, et miss Verinder just seda teebki), siis olen kohustatud homme kogu loo teie perenaisele ette kandma. Ja kuna pole teada, mis sellest tulla võib, siis palun ma, et teie seal juures viibiksite ja oleksite tunnistajaks kõigele, mida kumbki pool ütleb. Täna õhtuks aga jätame selle jutu. Ei, mister Betteredge, Kuukivi kohta ei kuule te minult enam sõnagi. Teie laud on õhtusöögiks kaetud. See on üks paljudest inimlikest nõrkustest, millesse ma alati heatahtlikult suhtun. Kui te helistaksite teenritele, siis ütleksin mina söögipalve. «Issand õnnista meie sööki ja jooki.»»

«Soovin teile head isu, seersant,» ütlesin ma. «Minu isu on igatahes kadunud. Ma hoolitsen selle eest, et teile korralikult serveeritaks, aga siis andke mulle andeks, kui ma ära lähen ja püüan asjast omal jõul üle saada.»
Hoolitsesin selle eest, et talle serveeriti kõige paremaid roogasid — ja mui poleks põrmugi kahju olnud, kui ta nende parimate roogade kätte, oleks lämbunud. Samal ajal tuli sisse ülemaednik
116
(mister Begbie) oma nädalaaruandega. Seersant hakkas temaga otsekohe arutama roosikasvatust ning kruusa- ja rohuradade eeliseid. Jätsin nad kahekesi ja läksin raske südamega toast välja. Minu mäletamist mööda oli see pikkade aastate jooksul esimene mure, mida ei saanud piibumahviga minema peletada ja mille vastu oli võimetu isegi «Robinson Crusoe».
Olin rahutu ning õnnetu ja mul polnud ka tuba, kuhu minna, seepärast kõndisin terrassile ning mõtlesin kogu selle loo endamisi rahus ja vaikuses läbi. Mu mõtetel ei ole muidugi kuigi suurt tähtsust. Tundsin, et olen armetult vana ja kulunud ning ei kõlba enam oma kohale — ja esimest korda elus hakkasin mõtlema, millal jumalale meeldiks mind siit ilmast ära kutsuda. Kuid minu usk miss Rache-lisse jäi sellest kõigest hoolimata kindlaks. Kui seersant Cuff oleks olnud Saalomon kogu tema hiilguses ja mulle öelnud, et meie preili on end alatusse ning kuritegelikku sepitsusse mässinud, ka siis oleks mul Saalomonile kogu tema tarkuse juures olnud ainult üks vastus: «Teie teda ei tunne, aga mina tunnen.»
Minu mõtisklused katkestas Samuel. Ta tõi mulle proualt kirjakese.
Samuel pöördus majja tagasi küünla järele, mille valgel oleks saanud kirja lugeda, ja märkis uksel, et ilm paistab muutuvat. Murelik meel ei olnud mul lasknud seda varem märgata. Nüüd aga, kus mu tähelepanu sellele juhiti, kuulsin, et koerad on rahutud ja tuul oigab tumedalt. Vaatasin üles taevasse ja nägin, kuidas aina mustemaks muutuvad pilverüngad ikka kiiremini ja kiiremini üle kahvatu kuu ruttasid. Tulemas oli maru — Samuelil oli õigus, tulemas oli maru.
Proua kirjake teatas mulle, et Frizinghalli kohtunik oli talle kirjutanud ja kolme indialast meelde tuletanud. Järgmise nädala alguses tuli need kelmid lahti lasta ning jätta neile vabad käed tegutsemiseks. Kui meil neile veel küsimusi oli, siis ei tohtinud aega kaotada. Mu perenaine oli unustanud sellest rääkida, kui ta viimati seersant Cuffi nägi, ja soovis nüüd, et mina teate edasi ütleksin. Indialased olid mul Vahepeal täiesti meelest läinud (nagu nad kahtlemata on meelest läinud ka teil). Ma ei uskunud, et asja ülessoojendamisest mingit kasu oleks, kuid enesestmõistetavalt täitsin ma aega viitmata korralduse.
Seersant Cuff ja aednik istusid pudeli šoti viski taga ja olid jäägitult haaratud vaidlusest roosikasvatuse teemal. Seersanti huvitas vestlus nii väga, et kui ma sisse astusin, tõstis ta käe ning andis mulle märku neid mitte segada. Niipalju kui ma suutsin aru saada, seisnes vaidlusküsimus selles, kas valget sammalroosi on vaja, et ta hästi kasvaks, koerakibuvitsale silmastada või ei. Mister Begbie ütles «jaa» ja seersant Cuff- ütles «ei». Õhinal nagu poisikesed palusid nad minul oma sõna öelda. Mina aga ei teadnud rooside kasvatamisest üldse mitte midagi ja valisin seepärast kuldse kesktee — just nii, nagu teevad Tema Majesteedi kohtunikud, kui õigluse kaalud neid sellega pahandavad, et on karvapealt tasakaalus. '«Härrased,» märkisin ma, «mõlema poole kasuks saab palju öelda.» Ajutises vaikuses, mille see erapooletu lause esile kutsus, asetasin proua kirjakese seersant Cuffi silme ette lauale.
117
Selleks ajaks olin seersanti juba peaaegu vihkama hakanud. Kuid tõearmastus sunnib mind tunnistama, et vaimuerksuse poolest oli ta üks imepärane inimene.
Pool minutit pärast sõnumi lugemist oli ta oma mälust välja otsinud inspektor Seegrave'i ettekande, valinud sellest indialasi puudutava osa, ning vastus prouale oli valmis. Eks ole,

mister Seegrave'i ettekandes oli juttu teatud kuulsast rännumehest, kes indialasi ja nende keelt mõistis? Väga hea. Kas ma tean selle härrasmehe nime ja aadressi? Jällegi väga hea. Kas ma kirjutaksin need armulise proua kirjakese tagaküljele? Ta on mulle väga tänulik. Seersant Cuff otsib selle härrasmehe ise üles, kui ta hommikul Frizinghalli läheb.
«Kas te loodate, et sellest midagi tuleb?» küsisin ma. «Inspektor Seegrave leidis, et indialased on niisama süütud kui sündimata lapsukesed. »
«Siiamaani on kõik inspektor Seegravel järeldused valeks osutunud,» vastas seersant. «Poleks sugugi paha homme välja uurida, kas inspektor Seegrave ka mitte indialaste suhtes ei eksinud.» öelnud seda, pöördus ta uuesti mister Begbie poole ja jätkas vaidlust täpselt sealt, kus see oli katkenud. «See meievaheline tülikusimus, härra aednik, on õieti pinnase ja aastaaegade, kannatlikkuse ja vaeva küsimus. Laske ma esitan selle teile nüüd ühest teisest vaatenurgast. Te võtate oma valge sammalroosi... »
Selleks ajaks olin ma juba ukse enda järel kinni pannud ja mõttevahetuse ülejäänud osa jäi minu kuuldekaugusest välja.
Koridoris kohtasin ma Penelopet ja küsisin, mida ta seal passib.
Ta ootas kellahelinat oma noorelt perenaiselt, kes pidi teda kutsuma, et jätkata asjade pakkimist homseks reisiks. Nagu edasisest pärimisest selgus, põhjendas miss Rachel oma soovi tädi juurde Fri-zinghalli sõita sellega, et kodu on talle väljakannatamatu ning et tal on talumatult vastik mingi politseinikuga kauem ühe katuse all viibida. Kuulnud pool tundi tagasi, et tema ärasõit on kella kaheni päeval edasi lükatud, oli ta sattunud ägedasse vihahoogu. Parajasti tema juures viibiv proua oli teda tõsiselt noominud ning saatnud siis (kuna ta ilmselt tahtis midagi öelda, mis oli mõeldud ainult tütre kõrvadele) Penelope toast välja. Mu tütar oli kõige majas toimunu pärast äärmiselt viletsas tujus. «Miski ei lähe enam nii nagu peab, isa, miski ei ole enam nii nagu enne. Mul on tunne, nagu ripuks meie kõigi kohal mingi hirmus õnnetus.»
Ka minul oli niisugune tunne. Kuid tütre ees ei näidanud ma seda välja. Kui me rääkisime, heliseski miss Racheli kell. Penelope jooksis tagatrepist üles pakkimist jätkama. Mina läksin teistkaudu halli, et vaadata, mida baromeeter ilmamuutuse kohta näitab.
Just siis, kui ma teenijate poolelt halli viiva pöördukse juurde jõudsin, paisati see teiselt poolt ägedasti lahti ja minust tormas mööda õnnetu ning valulise ilmega Rosanna Spearman, üks käsi tugevasti südamele surutud, otsekui oleks valuhoog tabanud just seda paika. «Mis viga on, mu tüdruk?» küsisin ma teda peatades. «Kas sa oled haige?» — «Jumala pärast, ärge minuga rääkige!» vastas ta, väänas end minu käte vahelt lahti ja jooksis tagatrepi poole. Hõikasin

kokale (kes oli kuuldekaugusel), et ta vaese tüdruku eest hoolitseks. Ilmnes, et kuuldekaugusel oli peale koka veel kaks isikut. Seersant Cuff sööstis vaikselt mu toast välja ning küsis, mis on juhtunud. Vastasin: «Ei midagi» Mister Franklin tõmbas pöördukse teiselt poolt lahti ja päris mind halli viibates, et ega ma juhtumisi Rosanna Spearmanit näinud ei oie.
«Ta jooksis siit just nüüdsama läbi ja oli näost väga ära ning erutatud olemisega.»
«Kardan, et selle erutuse põhjustasin täiesti tahtmatult just mina, Betteredge.»
«Teie, söör?!»
«Ma ei oska seda seletada,» ütles mister Franklin, «aga kui see tüdruk tõesti teemandi kadumisega seotud on, siis usun ma päris tõsiselt, et vähem kui kaks minutit tagasi oli ta valmis kõik ära rääkima — ja millegipärast, just minule.»
Vaatasin nende viimaste sõnade ajal juhuslikult pöördukse poole ning mulle tundus, nagu oleks seda, teiselt poolt pisut paotatud.
Kas keegi kuulas pealt? Uks vajus uuesti kinni, enne kui ma selle juurde jõudsin. Kui ma hetk hiljem koridori vaatasin, arvasin nägevat seersant Cuffi väärika musta kuue saba nurga taha kadumas. Ta teadis niisama hästi kui mina, et nüüd, kus ma olin avastanud, kelle vastu tema

juurdlus tegelikult pöördub, ei saanud ta enam minu abi arvestada. See oli täiesti tema moodi, et ta ennast säärases olukorras ise aitas ning just nimelt vargsel viisil tegutses."

Kuna ma polnud päris kindel, kas ma ikka tõesti olin seersanti näinud, ja kuna ma ei soovinud tekitada ilmaaegu pahandust seal, kus, taevas teab, oli pahandust juba niigi küllalt, siis ütlesin mister Franklinile, et minu arvates oli üks koertest majja pääsenud, ning palusin tal seejärel jutustada, mis Rosanna ja tema vahel oli juhtunud.

«Kas te läksite parajasti läbi halli, söör?» küsisin ma. «Kas te kohtusite temaga juhuslikult, kui ta teid kõnetas?»

Mister Franklin osutas piljardilauale.

«Ma lõin siin kuule,» lausus ta, «ja püüdsin seda närust teemandi lugu peast välja ajada. Tõstsin juhuslikult pilgu — ja mu kõrval seisis Rosanna Spearman nagu kummitus! See, et ta säärasel kombel minu juurde hiilis, oli nii imelik, et ma ei osanud alguses õieti midagi teha. Nähes tema näol väga ärevat ilmet, küsisin ma siis, kas ta soovib minuga kõnelda. Ta vastas: «Jah, kui julgust jätkub.» Teades, milles teda kahtlustatakse, sain ma neid sõnu ainult ühtviisi mõista. Ausalt öeldes hakkas mul üsna ebamugav. Mul polnud mingit soovi selle tüdruku usaldusaluseks saada. Samal ajal aga tundsin, et kõigi meid ahistavate murede juures ei ole mul õigust keelduda teda ära kuulamast, kui ta mulle tõepoolest midagi rääkida tahab. Olukord oli üsna piinlik ja ma ei salga, et käitusin üpris kohmakalt. Ütlesin talle. «Ma ei mõista teid päriselt. Kas ma saaksin midagi teie heaks teha?» Pange tähele, Betteredge, ma ei öelnud seda sugugi ebasõbralikult. Mõtlesin sel ajal ise, et vaene tüdruk ei saa sinna ju midagi parata, et ta inetu on. Mul oli kii ikka veel käes, ja piinlikkustunde vähendamiseks jätkasin kuulide löömist. Nähtavasti aga tegin asja sellega veel ainult

119

halvemaks. Kardan, et ma tahtmatult solvasin teda! Ta pöördus äkitselt kõrvale. «Ta vaatab piljardikuule,» kuulsin teda ütlevat. «Ta teeb pigem ükskõik mida, et ainult mitte mulle otsa vaadata!» Enne kui ma teda peatada jõudsin, oli ta hallist välja jooksnud. Mul jäi süda pisut kripeldama, Betteredge. Kas te võiksite Rosannale öelda, et ma ei mõelnud seda halvasti? Olen talle oma mõtetes vist veidi liiga teinud — peaaegu lootnud, et kadunud teemandi jäljed viivad tema juurde. Mitte et ma oleksin vaesele tüdrukule halba soovinud, aga ... » Siinkohal ta jäi äkki vait, läks tagasi piljardilaua juurde ning hakkas uuesti kuule lööma.

Pärast seda, mis seersandi ja minu vahel oli aset leidnud, teadsin niisama hästi kui ta ise, mille ta ütlemata jättis.

Ainult siis, kui teemandi jäljed meie teise toatüdrukuni viiksid, võiks miss Rachel vabaneda sellest nurjatust kahtlusest, mis temal seersant Cuffi silmis lasus. Enam polnud küsimus meie preili närvide rahustamises, nüüd oli küsimus tema süütuse tõendamises. Kui Rosanna ei oleks enesele millegagi halba varju heitnud, siis oleks see lootus, mida mister Franklin tema oma sõnade järgi hellitas, tüdruku suhtes tõesti ülekohtune olnud. Kuid asi polnud hoopiski nii. Rosanna oli teeselnud haiget ja läinud salaja Frizinghalli. Ta oli öö otsa üleval olnud ning midagi salaja valmistanud või hävitanud. Täna õhtul oli ta aga Vabiseval Liival käinud, ja sellega seotud asjaolusid võib nimetada vähemasti äärmiselt kahtlustäratavateks. Kõigil neil põhjustel (nii kahju kui mul Rosannast ka oli) ei saanud ma sinna midagi parata, et leidsin mister Franklini suhtumise tema seisukohalt täiesti loomuliku,ja mõistliku olevat. Ütlesin talle seda paari sõnaga.

«Jajah!» lausus ta vastuseks. «Kuid on siiski olemas ka võimalus — väga väike muidugi —, et Rosanna käitumisel on mingi seletus, mida me praegu lihtsalt ei mõista. Naisterahva tundeid riivata on mulle väga vastumeelt, Betteredge! öelge vaesekesele, mis ma palusin teil öelda. Ja kui ta tõesti minuga rääkida tahab — ma ei hooli sellest, et võin täbarasse olukorda sattuda —, siis saatke ta minu juurde raamatukogusse.» Nende lahkete sõnadega pani ta kii käest ja läks minema.

Kuulasin teenijate poolel järele ja sain teada, et Rosanna oli oma tuppa tõmbunud. Ta oli kõigist abipakkumistest tänuga keeldunud ning ainult seda palunud, et tal lastaks rahus puhata. Niisiis oli igasugusel temapoolsel pihtimisel (kui oletada, et tal tõesti oli midagi pihtida) selleks õhtuks lõpp. Teatasin sellest ka mister Franklinile, kes seepeale lahkus raamatukogust ja läks üles magama.
Kustutasin just tulesid ja panin aknaid kinni, kui Samuel tõi teateid kahest külalisest, kes olid minu tuppa vestlema jäänud. Vaidlus valge sammalroosi üle oli lõpuks ilmselt otsa saanud. Aednik oli koju läinud, seersant Cuffi aga ei olnud tervelt maja alumiselt korruselt leida. Vaatasin oma tuppa. Üsna õige — seal polnud mingeid jälgi peale paari tühja klaasi ja vänge grokilõhna. Kas seersant oli omal käel läinud magamiskambrisse, mis tema jaoks valmis oli seatud? Läksin üles vaatama.

Teisele trepimademele jõudes arvasin kuulvat endast vasakul vaikset ning korrapärast hingamist. Vasakule minnes pääses koridori, mis viis miss Racheli toa juurde. Heitsin pilgu sinna — ja mis ma nägin': kolmel risti üle koridori seatud toolil lamas kerratõmbunult seersant Cuff ning magas, punane taskurätt ümber halli pea seotud ja väärikas must kuub padjaks kokku rullitud!
Selsamal hetkel, kui ma talle lähenesin, ärkas ta silmapilkselt ja vaikselt nagu koer.
«Head ööd, mister Betteredge,» lausus ta. «Ja pidage meeles — kui te kunagi peaksite hakkama roose kasvatama —, et valge sammal-roos kasvab palju paremini, kui teda koerakibuvitsale ei silmastata, öelgu teie aednik selle vastu mida tahes!»
«Mis te siin teete?» küsisin mina. «Miks te oma voodis ei maga?»
«Ma ei maga oma voodis sellepärast,» vastas seersant, «et olen üks neist paljudest inimestest selles viletsas maailmas, kes ei saa oma leiba teenida ausalt ning samal ajal kerge vaevaga. Rosanna liivarannalt tagasituleku aeg ja see aeg, kus miss Verinder oma otsuse majast lahkuda teatavaks tegi, langesid täna õhtul kokku. Ükskõik mida Rosanna ka peitmas käis, minule on selge, et teie noor daam ei saa enne ära sõita, kui ta kindlalt teab, et see on peidetud. Ilmselt astusid nad õhtu jooksul juba korra salaja ühendusse. Kui nad püüavad seda uuesti teha öösel, kui maja on vaikseks jäänud, siis tahan ma neil tee peal ees olla ja seda takistada. Ärge süüdistage mind, mister Betteredge, et ma teie määratud toas ei maga, — süüdistage teemanti.»
«Jumala eest, ma soovin, et see teemant poleks iialgi siia majja sattunud!» pahvatasin ma.
Seersant Cuff silmitses haleda näoga kolme tooli, millel ta ise oli end määranud ööd veetma.
«Ka mina soovin seda,» lausus ta rõhukalt.

17. PEATÜKK

Öösel ei juhtunud midagi ja (mul on rõõm lisada) seersant Cuffi valvsus jäi tasumata, sest miss Rachel ja Rosanna ei püüdnud ühendusse astuda.
Olin oodanud, et seersant hommikul kohe Frizinghalli poole teele asub. K,uid ta viivitas, nagu oleks tal enne veel midagi muud teha. Jätsin ta oma asju ajama ning kohtasin varsti pärast seda parki minnes mister Franklinit, kes põõsastiku servas oma armsaimal alleel jalutas.
Me polnud veel jõudnud kahte sõnagi vahetada, kui seersant ootamatult meiega liitus. Ta lähenes mister Franklinile, kes, pean tunnistama, kohtles teda küllaltki kõrgilt. «Kas teil on mulle midagi öelda?» oli ainus vastus, mida seersant mister Franklinilt oma viisaka tervituse peale kuulis.
«Mul on teile, söör, midagi öelda selle juurdluse asjus, mida ma siin toimetan,» lausus seersant. «Eile te saite aru, millise pöörde see

juurdlus tegelikult on võtnud. Teie seisukohalt on üsna loomulik, et olete rabatud ja masendatud. Ja on ka üsna loomulik, et te valate oma viha teie enda perekonnaskandaali pärast minu peale välja.»
«Mida te tahate?» segas mister Franklin küllaltki teravalt vahele.
«Tahan teile meelde tuletada, söör, et vähemalt seniajani ei ole veel tõestatud, et ma eksin. Seda silmas pidades olge nii lahke ja ärge ühtlasi unustage, et ma olen seaduse teenistuses olev ametiisik ja tegutsen siin majaproua heakskiidul. Kas nendel asjaoludel on või ei ole teie kui korraliku kodaniku kohus aidata mind igasuguste andmetega, mis teie valduses juhtuvad olema?»
«Minu valduses ei ole mitte mingisuguseid erilisi andmeid,» vastas mister Franklin.
Seersant Cuff laskis selle vastuse kõrvust mööda, nagu seda ei olekski olnud.
«Kui te tahaksite minust aru saada ja avameelselt kõnelda, söör,» jätkas ta, «siis võiksite säästa mu aega, mida ma peaksin muidu raiskama uurimistööle siit kaugemal.»
«Ma ei saa teist aru,» vastas mister Franklin, «ja mul ei ole midagi öelda.»
«Üks naisteenija (nimesid ma nimetama ei hakka) kõneles teiega eile õhtul nelja silma all, söör.»
Jällegi katkestas mister Franklin teda järsult, vastates veel kord: «Mul ei ole midagi öelda.»
Seisin vaikides kõrval ja mõtlesin pöördukse liikumisele eelmisel õhtul ning kuuesabale, mida olin näinud koridori kadumas. Kahtlemata oli meie jutt, mida seersant enne minupoolset segamist kuulis, äratanud temas kahtluse, et Rosanna oli oma südant kergendanud ning mister Franklin Blake'ile midagi pihtinud.
Vaevalt oli see mõte mulle pähe turgatanud, kui ei keegi muu kui Rosanna Spearman ise allee teises otsas nähtavale ilmus. Tema järel tuli Penelope, kes püüdis teda ilmselt tagasi majja minema sundida. Nähes, et mister Franklin pole üksi, jäi Rosanna seisma ning oli ilmselt suures segaduses, oskamata midagi edasi teha. Penelope ootas tema selja taga. Mister Franklin märkas tütarlapsi samal ajal kui minagi. Seersant oma saatanliku kavalusega tegi näo, nagu ei oleks ta neid üldse näinud. Kõik see toimus hetke jooksul. Enne kui mister Franklin või mina sõnagi lausuda jõudsime, hakkas seersant Cuff ladusalt kõnelema, jättes mulje, nagu jätkaks ta pooleliolevat vestlust.
«Teil ei maksa karta, et te tüdrukule kahju teete, söör,» ütles ta mister Franklinile valju häälega, et ka Rosanna seda kuuleks. «Otse vastupidi: kui te Rosanna Spearmanisse osavõtlikult suhtute, siis soovitan teil mind oma usaldusega austada.»
Mister Franklin tegi sedamaid näo, nagu ei oleks ka tema tütarlapsi märganud. Ta vastas omakorda valjusti:
«Mul ei ole Rosanna Spearmanist sooja ega külma.» ^
Vaatasin allee lõpu suunas. Sellest kaugusest nägin vaid, et niipeaV kui mister Franklin sai need sõnad öeldud, pöördus Rosanna järsult ümber. Ta ei tõrkunud enam Penelopele vastu, nagu ta oli teinud
122
hetk tagasi, vaid laskis nüüd mu tütrel ennast käevangu võtta ning maja juurde tagasi viia.
Kui kaks tütarlast olid silmist kadunud, kutsus kellahelin hommikueinele — ja nüüd oli isegi seersant Cuff sunnitud sellest vestlusest kui lootusetust ettevõtmisest loobuma. Ta ütles mulle vaikselt: «Lähen Frizinghalli. mister Betteredge, ja jõuan tagasi enne kella kahte.» Ta läks oma teed, ilma et oleks enam sõnagi lausunud, ja vähemalt mõneks tunniks olime temast nüüd kenasti lahti.
«Te peate Rosannale kõik ilusasti ära seletama,» ütles mister Franklin mulle, kui olime üksi jäänud. «Paistab, et minu saatuseks on selle õnnetu tüdruku juuresolekul alati midagi taktitut öelda või teha. Te saite ju kindlasti ise ka aru, et seersant Cuff seadis meile mõlemale lõksu. Kui ta oleks suutnud mind küllalt segadusse ajada või Rosannat küllalt üles ärritada, siis oleksime mõlemad enese üle kontrolli kaotanud ja võinud öelda midagi, mis seersandi

eesmärgile oleks vastanud. Tol hetkel ei näinud ma olukorrast ühtki paremat väljapääsu kui see, mida kasutasin. See takistas tüdrukut midagi ütlemast, ja seersant pidi aru saama, et ma nägin teda läbi. Ilmselt kuulas ta pealt, Betteredge, kui ma eile õhtul teiega rääkisin.»

Mõtlesin endamisi, et ta oli teinud midagi veel halvemat kui pealtkuulamine. Tal oli meeles olnud minu jutt, et tüdruk on mister Franklinisse armunud, ja just sellele ta oma panuse tegigi, kui ta mister Franklini osavõtlikkuse Rosanna suhtes — Rosanna enda kuuldes — välja mängis.

«Mis puutub pealtkuulamisse, söör,» märkisin ma (jättes teise punkti enda teada), «siis, kui niisugune lugu siin veel kaua kestab, vajutab see meile kõigile oma pitseri. Piilumine, nuhkimine ja pealtkuulamine on meie olukorras viibivatel inimestel päris loomulikud tegevused. Päeva või paari pärast, mister Franklin, oleme kõik ühteviisi tummad — sel lihtsal põhjusel, et igaüks tahab teiste juttu pealt kuulata, teiste saladusi välja nuhkida — ja me kõik teame seda. Palun vabandust, söör, et ma niimoodi välja pahvatasin. See kole saladus, mis siin majas meie kõigi kohal ripub, lööb mulle pähe nagu viin ja teeb mu pööraseks. Ma ei unusta, mida te mulle ütlesite. Kasutan esimest võimalust, et Rosanna Spearmanile kõik ära seletada. »

«Ega te talle eilse õhtu kohta veel midagi pole öelnud?» küsis mister Franklin.

«Ei, söör.»

«Siis ärge nüüd öelgegi. On parem, kui ma praegu, kus seersant peale passib, et meid koos üllatada, tüdruku usaldust ei õhuta. Minu käitumine pole just eriti järjekindel, Betteredge, ega ju? Ma ei näe sellest loost ühtegi väljapääsu, millele mõtleminegi mulle hirmu peale ei ajaks; võib-olla aitaks ainult see, kui teemandi jäljed Rosanna juurde viiksid. Ja ometi ei suuda ega taha ma aidata seersant Cuffil Aeda tüdrukut paljastada.»

See ei olnud tõesti just eriti järjekindel. Kuid minu hingeseisund oli samasugune. Mõistsin teda täielikult. Kui teile kordki elus meenub, et olete surelik, siis võib-olla mõistate teiegi teda täielikult.

123

Samal ajal, kui seersant Cuff Frizinghalli poole sõitis, oli asjade seis maja sees ja väljas lühidalt järgmine.

Miss Rachel ootas aega, mil tõld ta tädi juurde pidi viima, ja istus ikka veel kangekaelselt oma toas lukustatud ukse taga. Armuline proua ja mister Franklin einestasid koos. Pärast hommikueinet tegi mister Franklin ühe oma äkilistest otsustest ja tõttas ennast pikema jalutuskäiguga rahustama. Olin ainus, kes tema minekut nägi, ja ta ütles mulle, et jõuab tagasi enne seersanti. Ilmamuutus, mida eelmisel õhtul võis aimata, oligi juba käes. Varsti pärast päikesetõusu oli tugevale vihmale järgnenud vali tuul, mis jäi puhuma terveks päevaks. Kuigi enam kui kord kerkisid üles ähvardavad pilved, ei läinud siiski vihmale. Noorele ning tugevale inimesele, kes suutis merelt lõõtsuvatele vägevatele iilingutele vastu panna, ei olnud see jalutamiseks sugugi paha päev.

Mina viibisin pärast hommikueinet armulise proua juures ning aitasin tal majapidamisarveid kokku võtta. Kuukivi loole vihjas ta ainult korra -— nimelt selleks, et keelata mul seda teemat praegu puudutada. «Oodake, kuni see mees tagasi tuleb,» ütles ta seersanti silmas pidades. «Siis me peame sellest rääkima, praegu aga ei ole me selleks kohustatud.»

Kui olin armulise proua juurest lahkunud, leidsin Penelope oma toas ootamas.

«Ole hea, isa, tule ja räägi Rosannaga,» palus ta. «Ma olen tema pärast väga mures.»

Arvasin üsna hõlpsasti ära, milles asi oli. Kuid minu üheks põhimõtteks on, et mehed (kuna nad on kõrgemad olevused) peavad naisi paremaks muutma — kui nad seda suudavad. Kui üks naine tahab, et ma midagi teeksin (see ei loe, kas ta on mu tütar või ei), siis tahan ma alati põhjust teada. Mida tihemini te neid sunnite põhjust otsides pead murdma, seda kergem on

teil neid igas suhtes juhtida. Ei ole ju nende süü (vaesekesed!), et nad kõigepealt tegutsevad ja alles pärast mõtlevad; see on nende narride süü, kes naiste pilli järgi tantsivad.
Penelope seekordse palve põhjuse võib edasi anda tema enda sõnadega. «Ma kardan, isa,» ütles ta, «et mister Franklin on kogemata kombel Rosannat julmalt haavanud.»
«Mis seda Rosannat sinna põõsastikualleele ajas?» küsisin ma.
«Tema enda meeletus,» vastas Penelope. «Kuidagi teisiti ma seda nimetada ei oska. Ta otsustas täna hommikul mister Frankliniga kõnelda, tulgu mis tuleb. Sa ise nägid, et ma.tegin tema peatamiseks, mida vähegi suutsin. Oleksin ma ometi jõudnud ta ära viia, enne kui ta neid hirmsaid sõnu kuulis!»
«Nonoh,» vastasin ma, «ära nüüd ikka sedasi liialda. Mulle ei tule küll meelde, et oleks midagi juhtunud, mis oleks võinud Rosan-nat ahastusse viia.»
«Ega ei juhtunudki midagi, isa. Aga mister Franklin ütles, et tai ei ole Rosannast sooja ega külma — ja oh, ta ütles seda nii südametu häälega!»
«Ta ütles seda selleks, et seersandi suud kinni panna,» vastasin ma. «Seda kõike ma Rosannale ütlesin,» lausus Penelope. «Aga vaata,
124
isa, —, kuigi mister Franklin pole õieti milleski süüdi, on ta juba mitu nädalat järjest Rosannat solvanud ja kurvastanud, ja nüüd kõige krooniks veel see! Muidugi pole Rosarmal mingit õigust oodata, et mister Franklin temast hooliks. See on lausa koletu, et ta niiviisi enda ja oma koha võib unustada. Aga paistab, et tal ei ole uhkusest ega sündsustundest enam midagi järele jäänud. Kui mister Franklin need sõnad lausus, isa, siis ajas Rosanna mulle lausa hirmu peale. Need oleksid ta nagu kiviks muutnud. Teda haaras mingi äkiline tardumus ja sellest ajast saadik on ta teinud oma tööd nagu unes.»
Hakkasin pisut rahutuks muutuma. Penelope esitas asja nii, et see minu mõistuse vaikima sundis. Nüüd, kus mu mõtted juba selles suunas liikusid, tuletasin meelde, mis mister Franklini ja Rosanna vahel eelmisel õhtul oli toimunud. Siis oli tüdruk paistnud südamepõhjani haavatud olevat, ja nüüd oli teda, vaest hinge, õnnetu saatuse tahtel möödapääsmatult uuesti hella kohta löödud. Kurb, kurb! — seda kurvem, et tüdrukul ei olnud mingit õigustust ega mingit õigust nii-vüsi tunda.
Olin mister Franklinile lubanud, et räägin Rosannaga, ja praegu tundus olevat kõige sobivam aeg seda lubadust täita.
Leidsime tütarlapse magamistubade koridori pühkimas. Ta oli kahvatu ning rahulik ja kandis nagu ikka puhast tagasihoidlikku sitskleiti. Panin tähele, et ta silmad olid kummaliselt tuhmid ja tuimad — mitte nagu pärast nutmist, vaid nii, nagu ta oleks liiga kaua ühte asja vaadanud. Võimalik, et see oli midagi ebamäärast, mis tema oma mõtetest esile oli kerkinud. Igatahes tema läheduses ei olnud küll midagi niisugust, mida ta juba,sadu kordi polnud näinud.
«Ära nukrutse, Rosanna,» ütlesin ma. «Sa ei tohiks ennast omaenese kujutlustega vaevata. Mul on sulle midagi mister Franklini poolt edasi öelda.»
Seejärel esitasin talle kogu loo õigest seisukohast vaadatuna ja kõige sõbralikumate ning lõhutavamate sõnadega, mida ma leida oskasin. Nagu te võib-olla juba olete märganud, on minu põhimõtted vastassoo suhtes väga ranged. Aga kuidagiviisi juhtub ikka nii, et kui ma naistega vastamisi satun, ei taha mu tegutsemine (pean seda tunnistama) põhimõtetega kokku minna.
«Mister Franklin on väga lahke ja tähelepanelik. Palun tänage teda minu poolt.» See oli kõik, mis ta mulle vastas.
Mu tütar oli juba enne märganud, et Rosanna tegi oma tööd nagu unes. Lisasin nüüd sellele tähelepanekule omalt poolt, et ta ka kuulas ja rääkis nagu unes. Ma kahtlesin, kas see, mis ma öelnud olin, üldse tema mõistuseni oli jõudnud.
«Kas sa oled täiesti kindel, Rosanna, et sa minust aru saad?» küsisin ma.
«Täiesti kindel.»

Ta kordas mu sõnu kajana, otsekui ei olekski ta elusolend, vaid mingisugune üleskeeratav nukk. Kogu selle aja pühkis ta ise põrandat. Võtsin tal harja käest ära nii hellalt ja lahkelt kui vähegi oskasin.
«Nonoh, mu tüdruk,» laususin, «see ei ole üldse sinu moodi! Sul on vist midagi südame peal. Ma olen su sõber — ja jään su sõbraks
125
isegi kui sa oled midagi pahasti teinud. Räägi kõik südame pealt ära, Rosanna, — räägi südame pealt ära!»
Varemalt oleks minu selline sõbralik jutt talle pisarad silma toonud. Nüüd ei näinud ma tema pilgus mingit muutust.
«Jah,» vastas ta, «ma räägin kõik südame pealt ära.»
«Kas prouale?» küsisin.
«Ei.» '
«Kas mister Franklinile?»
«Jah, mister Franklinile.»
Selle peale ei osanud ma midagi kosta. Oma praeguses olukorras ei olnud ta võimeline mõistma mister Franklini hoiatust, et ta ei üritaks enam temaga omavahel kõnelda. Ettevaatlikult, ääri-veeri, ütlesin talle ainult niipalju, et mister Franklin läks «välja jalutama.
«Sellest pole midagi,» vastas ta. «Täna ma mister Franklinit
tülitama ei hakka.» ·
«Miks sa ei võiks prouaga rääkida?» küsisin ma. «Sul läheks süda kindlasti kergemaks, kui sa kõneleksid armuliku ja kristliku perenaisega, kes on sinu vastu alati lahke olnud.»
Hetkeks vaatas ta mulle tõsise ning tähelepaneliku pilguga otsa. nagu püüaks mu sõnu endale mällu vajutada. Siis võttis ta mu käest harja ja liikus sellega aeglaselt mööda koridori veidi eemale.
«Ei,» lausus ta siis töötamist jätkates otsekui endamisi, «ma tean oma südame kergendamiseks paremat viisi.»
«Mis see on?»
«Palun laske mul tööd teha!» Penelope läks talle järele ja pakkus oma abi.
Ta vastas: «Ei. Ma tahan oma tööd teha. Tänan sind, Penelope.» Ta pööras pead ja vaatas mulle otsa. «Tänan teid, mister Betteredge.»
Ta oli kõigutamatu — ei olnud enam midagi öelda. Andsin Pene-lopele märku, et ta koos minuga ära tuleks. Jätsime Rosanna nii, nagu olime ta leidnud, — otsekui unes koridori põrandat pühkima.
«Siin oleks arsti tarvis,» ütlesin ma. «Minu jõud sellest üle ei käi.»
Mu tütar tuletas mulle meelde, et mister Candy on haige — ta oli (nagu te võib-olla mäletate) pärast sünnipäevapidu külmetunud. Tema assistent — keegi mister Ezra Jennings — oli muidugi meie käsutuses. Kuid meie kandis ei teatud temast peaaegu* midagi. Mister Candy oli ta üsna iseäralikel asjaoludel tööle võtnud, ja kas õigusega või mitte, keegi meist ei tundnud tema vastu usaldust ega poolehoidu. Frizinghallis oli veel teisigi arste. Nood aga olid meie majas võõrad, ja Penelope avaldas kahtlust, kas võõrad Rosannale tema pr,aeguses seisukorras kasu asemel hoopis kahju ei tooks.
Mõtlesin prouaga nõu pidada. Kui mulle aga meenus see raske murekoorem, mis tema südamel niigi juba lasus, süs lõin kõhklema ja ei tahtnud seda uut häda tema endistele vaevadele lisada. Ent midagi tuli ikkagi ette võtta. Minu meelest ajas tüdruku seisukord tõesti hirmu peale — ja proua pidi sellest teada saama. Läksin küllaltki vastumeelselt tema elutuppa. Seal ei olnud kedagi. Proua oli
126
koos miss Racheliga lukustatud ukse taga. Mul polnud võimalik temaga kokku saada, enne kui ta ükskord välja tuleb.

Ootasin asjatult, kuni kell eestrepil kolmveerand kaks lõi. Viie minuti pärast kuulsin, et väljast, sissesõiduteelt, hõigati mu *iime. Tundsin selle hääle kohe ära. Seersant Cuff oli Frizinghallist tagasi jõudnud.

18. PEATÜKK

Alla eesukse poole minnes kohtasin seersanti juba trepil.

Pärast seda, mis meie vahel oli toimunud, ei olnud mul vähimatki soovi talle näidata, et tema tegevus mind kas või karvavõrdki huvitab. Ometi tundsin selle vastu tahes-tahtmata lausa vastupandamatut huvi. Väärikustunne jättis mind maha ja mu suust pääsesid sõnad: «Mis Frizinghallis uudist?»

«Rääkisin indialastega,» vastas seersant Cuff. «Ja sain teada, mida Rosanna neljapäeval salaja linnast ostis. Indialased lastakse järgmisel kolmapäeval vabaks. Minu ja ka mister Murthwaite'i meelest pole selles kahtlusekübetki, et nad tulid siia Kuukivi varastama. Muidugi paiskas see, mis kolmapäeva öösel majas juhtus, kõik nende arvestused segi, ja kalliskivi tegeliku kadumisega pole neil rohkem pistmist kui teil. Aga ma võin teile öelda ühte, mister Betteredge: kui meie Kuukivi ei leia, siis leiavad nemad. Te veel kuulete nendest kolmest silmamoondajast.»

Just siis, kui seersant need jahmatavad sõnad lausus, tuli mister Franklin jalutuskäigult tagasi. Talitsedes oma uudishimu paremini kui mina, möödus ta meist sõnagi lausumata ning läks siseruumidesse.

Et mina aga oma väärikusest kord juba olin loobunud, siis tahtsin sellest ohvrist ka täit kasu lõigata. «Aitab nüüd indialastest,» laususin ma. «Kuidas on lood Rosannaga?»

Seersant Cuff raputas pead.

«Selles osas on saladuseloor tihedam kui varem,» ütles ta. «Tema jäljed viisid Frizinghallis ühte poodi, mida peab Maltby-nimeline lõuendikaupmees. Ühestki teisest riidepoest, kübaraärist või rätsepa juurest ei ostnud ta kõige vähematki, ja ka Maltby juurest ei ostnud ta midagi muud kui tüki kalinguri. Ta valis väga hoolikalt just ühe kindla sordi. Mis hulka puutub, siis sellest jätkuks parajasti öösärgi õmblemiseks.»

«Kelle öösärgi?» küsisin.

«Muidugi tema enda. ööl vastu neljapäeva, kella kaheteistkümne ja kolme vahel, lipsas ta ilmselt teie noore daami tuppa, et otsustada, sel ajal kui teie, teised, kõik magasite, kuhu Kuukivi peita. Kui ta tagasi oma tuppa hakkas minema, siis riivas tema öösärk ilmselt ukse veel kuivamata värvi. Ta ei saanud plekki välja pesta, ta ei saanud seda öösärki ka ohutult hävitada, enne kui tal. oli olemas teine samasugune, mis tema pesunimekirja jälle täielikuks oleks teinud.»

«Mis tõendab, et see oli just Rosanna öösärk?» vaidlesin ma vastu.

«Riie, mille ta uue õmblemiseks ostis,» vastas seersant. «Kui see oleks miss Verinderi öösärk olnud, siis oleks ta pidanud ostma pitsi ja krookematerjali ja jumal teab mida kõike veel, ning ühe ööga ei oleks ta seda küll valmis õmmelnud. Lihtne kalingur tähendab lihtsat teenija öösärki. Ei, ei, mister Betteredge, see kõik on küllalt selge. Küsimus on selles, miks ta pärast uue särgi valmistamist vana ära peidab, selle asemel et seda lihtsalt hävitada. Kui tüdruk ise rääkima ei hakka, siis on sellest raskusest ülesaamiseks ainult üks võimalus. Peidupaik Vabiseval Liival tuleb läbi otsida — ja seal saabki selgeks, kuidas asjalood tegelikult on.»

«Kuidas te mõtlete selle koha üles leida?» pärisin ma.

«Mul on kahju, kui ma teile pettumuse valmistan,» kostis seersant, «aga see on saladus, mille ma kavatsen jätta enda teada.»

(Et mitte teie uudishimu üles kruvida, nii nagu ta minuga tegi, teatan teile siinkohal, et tal oli Frizinghallist tagasipöördumisel kaasas läbiotsimisorder. Tema kogemused sellistes asjades ütlesid talle, et kõige tõenäolisemalt kannab Rosanna endaga kaasas mingit peidupaiga kohta käivat juhatust, mis aitaks tal mõne aja möödudes ja muutunud olukorras seda jälle üles leida. Kui seersant selle juhatuse enda valdusse oleks saanud, siis oleks ta olnud varustatud kõigega, mis ta iganes soovida võis.)
«Ei, mister Betteredge,» jätkas ta, «jätame õige arutlused ja asume asja juurde. Ma käskisin Joyce'i, et ta Rosannal silma peal hoiaks. Kus Joyce on?»
Joyce oli see Frizinghalli politseinik, kelle inspektor Seegrave seersant Cuffi käsutusse oli jätnud. Kui seersant selle küsimuse esitas, lõi kell kaks, ja minutilise täpsusega sõitis ette tõld, 'mis pidi miss Racheli tädi juurde viima.
«Ikka üks asi korraga,» ütles seersant mind peatades, kui ma olin juba kedagi Joyce'i järele läkitamas. «Kõigepealt pean ma tegelema miss Racheliga.»
Kuna oli ikka veel sadu karta, siis pidi miss Rachel sõitma Fri-zinghalli kinnise tõllaga. Seersant Cuff andis Samuelile märku, et see tõlla päraistmelt alla tema juurde tuleks.
«Siinpool pargiväravat, puude vahel, ootab üks minu sõber,» lausus seersant. «Tõlda peatamata ronib mu sõber teie juurde pära-istmele. Teie ei pea tegema midagi muud kui suu pidama ja silmad kinni pigistama. Muidu tuleb teil pahandusi.» .
Selle õpetusega saatis ta lakei tagasi tema istmele. Mida Samuel võis mõelda, seda ma ei tea. Minule oli igatahes selge, et sellest hetkest, kui miss Rachel meie majast lahkub — kui ta üldse lahkub —, hoitakse tal salaja silma peal. Meie preili Valve all! Nuhk tema selja taga ta ema tõlla päraistmel! Oleksin tahtnud endal ise keele suust välja lõigata selle eest, et olin end sedavõrd unustanud ja seersant Cuffiga üldse kõnelema hakanud.
Esimesena väljus majast armuline proua. Ta astus trepipealsel f Kõrvale ning jäi sinna niiviisi seisma, et tal kõigest toimuvast U T arnf °leks' Mule sa seersandile ei öelnud ta sõnagi. Nii ta seisis seal liikumatult nagu kuju, huuled kokku surutud ja käed vaheliti

kerge aiakeebi all, mille ta oli välja tulles õlgadele võtnud, ning ootas oma tütre ilmumist.
Hetk hiljem tuligi miss Rachel trepist alla. Ta oli väga kenasti rõivastatud mingist pehmest kollasest riidest kostüümi, mis tõi esile tema tõmmu jume ning rõhutas saledat pihta. Peas kandis ta väikest elegantset õlgkübarat, mille ümber oli keeratud valge loor. Kahvatu-köllased kindad liibusid teise nahana kätele. Ilusad mustad juuksed olid kübara all siledad nagu atlass. Väikesed kõrvad meenutasid roosasid merikarpe — kummaski rippus üks pärl. Ta tuli kiirel sammul me|e poole, sirge nagu liilia varre otsas ja igas oma liigutuses nõtke ning painduv nagu noor kass. Ma ei leidnud, et tema kenas näos oleks midagi muutunud — peale silmade ja huulte. Silmad olid säravamad ja kurjemad, kui see mulle oleks meeldinud, ning huuled olid oma värvi ja naeratuse niivõrd täielikult kaotanud, et ma tundsin neid vaevalt ära. Ta suudles ema tõtlikult ning järsult põsele. Ta lausus: «Katsu mulle andestada, mamma,» ja tõmbas siis loori nii ägedalt näo ette, et loor rebenes. Järgmisel hetkel oli ta trepist alla jooksnud ning tõlda tormanud, otsekui oleks see olnud mingi pelgupaik.
Seersant Cuff tegutses omalt poolt niisama kiiresti. Ta jõudis Samuelist ette ja seisis selsamal hetkel, kui miss Rachel end istuma seadis, avatud tõllaust hoides tema ees.
«Mida te tahate?» küsis miss Rachel oma loori tagant.
«Tahan teile öelda paar sõna, miss,» vastas seersant, «enne kui te ära sõidate. Seda julgust ma endale võtta ei saa, et keelaksin teil tädi külastada. Julgen ainult, öelda, et asjade praeguse seisu juures saab teie lahkumine takistuseks, mis ei lase mul teie teemanti üles leida. Palun suvatsege sellest aru saada ja otsustage nüüd ise, kas te lähete või jääte siia.»
Miss Rachel isegi ei vastanud talle. «Sõitke minema, James!» hüüdis ta kutsarile.

Rohkem sõnagi lausumata sulges seersant tõllaukse. Just siis, kui ta selle kinni pani, jooksis mister Franklin trepist alla. «Head aega, Rachel,» ütles ta kätt välja sirutades.
«Sõitke minema!» karjus miss Rachel valjemini kui enne ja ei pööranud mister Franklinile rohkem tähelepanu kui seersant Cuffile.
Mister Franklin astus tagasi nagu piksest rabatud — ja pole ka ime. Kutsar, teadmata, mida teha, vaatas proua poole, kes seisis ikka veel liikumatult trepipealsel. Proua näos võitlesid viha, kurbus ja häbi; ta andis märku hobused liikvele ajada ning pöördus siis rutakalt uksest sisse astuma. Mister Franklin, kes oli kõnevõime tagasi saanud, hüüdis talle järele, kui tõld minema sõitis: «Tädi! Teil oli täiesti õigus. Võtke vastu minu tänu kõige teie lahkuse eest — ja lubage mul minna.»
Proua pööras ümber, otsekui tahaks temaga rääkida. Siis, nagu ei oleks ta endas päris kindel, viipas ta lahkelt käega. «Ma tahaksin sind veel näha, Franklin, enne kui sa meie juurest lahkud,» lausus ta murduval häälel — ja läks ära oma tuppa.
«Osutage mulle viimane teene, Betteredge,» ütles mister Frank-
129
lin, pöördudes minu poole, pisarad silmis. «Viige mind nii ruttu kui võimalik rongi peale!»
Ka tema läks sisse. Sel hetkel polnud tema mehisusest midagi järel. Otsustage selle põhjal ise, kui suur pidi olema tema kiindumus miss Rachelisse.
Jäime seersant Cuffiga vastamisi trepijalamile: Seersant seisis näoga nii, et talle oli puude vahelt näha sõidutee üks looge. Tal olid käed taskus ja ta vilistas endamisi «Suve viimset roosi».
«Igal asjal oma aeg,» tähendasin ma üsnagi raevukalt. «Praegu igatahes pole paslik aeg vilistamiseks.»
Sel hetkel ilmus kaugemal puude vahel nähtavale pargivärava poole sõitev tõld. Päraistmel paistis selgesti veel teinegi mees peale Samueli.
«Väga hea!» lausus seersant endamisi.. Ta pöördus minu poole. «Nagu te ütlete, mister Betteredge, praegu pole paslik aeg vilistamiseks. Nüüd on aeg see asi kedagi säästmata käsile võtta. Alustame Rosanna Spearmanist. Kus on Joyce?»
Hüüdsime mõlemad Joyce'i, kuid ei saanud mingit vastust.)Saat-sin ühe tallipoisi teda otsima.
«Kas te kuulsite, mida ma miss Verinderile ütlesin?» küsis seersant, sel ajal kui me ootasime. «Ja kas te nägite, kuidas ta selle vastu võttis? Ma ütlen talle selge sõnaga, et tema lahkumine saab takistuseks, mis ei lase tema teemanti üles leida, — ja sellest hoolimata sõidab ta ikkagi ära! Teie noorel daamil on ema tõllas üks reisikaaslane, mister Betteredge, — ja selle nimi on Kuukivi.»
Ma ei vastanud midagi. Hoidsin üksnes kõigest jõust kinni oma usust miss Rachelisse.
Tallipoiss tuli tagasi ja talle järgiaes — nagu mulle näis, väga vastumeelselt — Joyce.
«Kus on Rosanna Spearman?» küsis seersant Cuff.
«Ma ei oska seda seletada, söör,.» alustas Joyce, «ja mul on tõesti väga kahju, aga kuidagiviisi... »
«Enne Frizinghalli minemist,» lausus seersant teda järsult katkestades, «käskisin ma teid Rosanna Spearmanil silma peal hoida, ilma et ta märkaks, et teda jälgitakse. Kas te tahate mulle praegu öelda, et olete lasknud tal minema lipsata?»
«Kardan, söör,» vastas Joyce värisema hakates, «et pidasin võibolla veidi liiga hoolikalt silmas, et ta mind ei märkaks. Selle maja alumisel korrusel on nii palju igasuguseid koridore ... »
«Kui kaua te teda enam pole näinud?»
«Ligi tund aega, söör.»
«Võite minna tagasi oma igapäevase töö juurde Frizinghalli,» lausus seersant niisama tasakaalukalt nagu ikka, oma hariliku vaikse ning kurva häälega. «Ma kardan, et teil pole

meie töö peale põrmugi annet, mister Joyce. Teie praegune ülesanne käib teil terake üle jõu. Head päeva!»
Politseinik hiilis minema. Mul on väga raske kirjeldada, millist mõju mulle avaldas teade, et Rosanna Spearman on kadunud. Mu peas valitses täielik kaos ja mõtted vaheldusid palavikulise kiirusega.
130
Seisin ja jõllitasin seersant Cuffi — ja olin täiesti kõnevõime kaotanud.
«Ei, mister Betteredge,» lausus seersant, otsekui oleks ta minu kõige viimase mõtte ära arvanud ning valinud vastamiseks just selle. «Teie noor sõber Rosanna mul juba nii lihtsalt sõrmede vahelt välja ei libise, nagu te arvate. Senikaua kui ma tean, kus viibib miss Verinder, on minu käsutuses vahendid ka tema kaassüüdlase tabamiseks. Möödunud ööl ei lasknud ma neil ühendusse astuda. Väga hea. Nüüd nad siis saavad kokku Frizinghallis. Käesolev juurdlus tuleb lihtsalt üle kanda (varem, kui ma ootasin) majja, mida miss Verinder külastab. Vahepeal aga, ma kardan, pean teile tüli tegema ja paluma teenijad uuesti kokku kutsuda.»
Läksin koos seersandiga peretuppa. Mulle ei tee sugugi au, kuid on sellegipoolest tõsi, et tema viimaste sõnade ajal tabas mind uus detektiivipalaviku hoog. Unustasin ära, et ma seersant Cuffi ei salli, haarasin tal usalduslikult käsivarrest ja palusin: «Taeva pärast, öelge meile, milleks teil nüüd teenijaid vaja läheb?»
Suur Cuff jäi liikumatult seisma ning pöördus mingis kurvameelses vaimustuspuhangus tühja õhu poole.
«Kui see mees,» ütles seersant (mõeldes ilmselt mind), «ka veel midagi roosikasvatusest taipaks, siis oleks ta kõige täiuslikum inimene siin maamuna peal!» Pärast sellist tugevat tundeväljendust ohkas ta ja võttis mul käe alt kinni. «Lugu on selline,» ütles ta uuesti asjalikuks muutudes, «et Rosanna on teinud ühte kahest. Ta kas tõttas otse Frizinghalli (olles kohal enne, kui mina sinna jõuan) või läks kõigepealt läbi peidupaiga juurest Vabiseval Liival. Nüüd tulebki kõigepealt teada saada, kes teenijatest teda viimasena majas nägi.»
Kohe küsitluse alguses ilmnes, et viimasena oli Rosannat silmanud köögitüdruk Nancy. Nancy oli näinud, kuidas Rosanna, kiri käes, välja lipsas ja peatas lihunikuselli, kes oli just tagaukse kaudu liha toonud. Nancy oli kuulnud; kuidas Rosanna palus, et mees kirja Frizinghallis posti paneks. Mees oli aadressi vaadanud ja öelnud, et Frizinghalli kaudu läheb kiri Kajakalõukasse ju hirmus kaua aega, seda enam, kui laupäeval posti panna, sest siis ei jõua see kohale enne esmaspäeva hommikut. Rosanna oli vastanud, et pole üldse oluline, kas kiri jõuab pärale esmaspäeval või varem. Ta tahtis ainult kindel olla, et mees tema palve täidab. Too oli lubanud ning minema sõitnud. Nancy oli kutsutud tagasi kööki oma töö juurde. Ja hiljem polnud enam keegi Rosanna Spearmanit näinud.
«Noh?» küsisin ma, kui me jälle kahekesi olime.
«Nojah,» ütles seersant. «Ma pean Frizinghalli minema.»
«Kas selle kirja pärast, söör?»
«Jah. Peidupaiga juhatus on nimelt selles kirjas. Ma pean postkontoris seda aadressi nägema. Kui see on sama, mida ma kahtlustan, siis külastan esmaspäeval veel kord meie sõpra missis Yollandit.»
Läksin seersandiga kaasa, et käskida kaless valmis seada. Talliõues aga saime kadunud tüdruku kohta uusi andmeid.
131

19. PEATÜKK

Nagu selgus, oli kuuldus Rosanna kadumisest ka tallimeeste kõrvu jõudnud. Nemad olid asja omakorda uurinud ning just nüüdsama sattunud ühe terase väikese rübliku peale, keda hüüti

Duffyks ja palgati vahetevahel aeda rohima. See poiss oli Rosannat alles poole tunni eest näinud. Duffy oli kindel, et tüdruk möödus temast kuuse-istandikus ning mitte ei kõndinud, vaid jooksis ranna poole.
«Kas see poiss tunneb siinset randa hästi?» küsis seersant Cuff.
«Ta on siin rannas sündinud ja kasvanud,» vastasin ma.
«Kuule, Duffy,» ütles seersant, «kas sa tahad ühe šillingi teenida? Kui tahad, siis tule minuga kaasa. Hoidke kaless seni sõiduvalmis, mister Betteredge, kuni ma tagasi tulen.»
Ta suundus Vabiseva Liiva poole kiirusega, millega minu jalgadel (mis on küll mu ea kohta hästi säilinud) polnud lootustki toime tulla. Väike Duffy laskis kuuldavale huilge, nagu on meie kandi noortel metslastel kombeks, kui nad ülevas tujus on, ja sörkis seersandi kannul minema.
Nüüd on minu meelest jällegi võimatu selgesti kirjeldada, millises hingeseisundis ma seersandist maha jäin. Mind haaras mingi kummaline, juhmistav rahutus. Tegin vähemasti tosina mitmesuguseid tarbetuid toimetusi sees ja väljas ning ei suuda neist nüüd ühtegi meenutada. Ma ei tea isegi seda, kui palju aega seersandi randa-minekust oli möödunud, kui Duffy joostes tagasi tuli ja minule sõnumi tõi. Seersant Cuff oli poisile andnud oma taskuraamatust väljarebitud lehe, millele oli pliiatsiga kirjutatud: «Saatke mulle üks Rosanna Spearmani saabas, ja tehke kähku.»
Saatsin esimese ettejuhtuva teenija Rosanna tuppa ning läkitasin poisi tagasi teatega, et tulen ise koos saapaga talle järele.
Tean küll, et see ei olnud just kõige kiirem viis äsjasaadud korralduse täitmiseks. Kuid olin otsustanud, et enne kui ma Rosanna saapa seersandi kätte usaldan, tahan oma silmaga näha, mis uus vigur see teoksil on. Näis, et mu varasem soov tüdrukut võimalust mööda kaitsta oli nüüd, kaheteistkümnendal tunnil, tagasi tulnud. Sellised tunded (detektiivipalavikust rääkimata) ajasid mind, niipea kui olin saapa kätte saanud, ranna poole nii kiiresti, nagu üks seitsmekümneseks saanud mees endale mõistlikkuse piires vähegi lubada võib.
Kui ma rannale hakkasin jõudma, kogunesid pea kohale mustad pilved ning tuul kihutas viltust vihma nagu suuri valgeid veepala-kaid enda ees. Kuulsin, kuidas meri lahesuus leetseljakul mürises. Veidi hiljem möödusin poisist, kes oli varju otsides luidete vahele maha kükitanud. Siis nägin ka juba raevutsevat merd, leetseljakule paiskuvaid kõrgeid laineid, tuulest aetud vihma, mis tuhises üle vee nagu lendav rüü, ja ranna kollast tühermaad, millel seisis üksik must kogu — seersant Cuff.
Ta märkas mind ja viipas käega põhjasuunas. «Hoidke sinnapoole!» karjus ta. «Ja tulge sealtkaudu siia, minu juurde!»
Rühkisin õhku ahmides tema juurde, endal süda tagumas, nagu

oleks see tahtnud rinnust välja hüpata. Ma ei suutnud rääkida. Mul oli talle sada küsimust, kuid ühtegi neist ei saanud ma suust. Seersandi nägu ajas mulle hirmu peale. Pilk tema silmis oli täis õudust. Ta kahmas saapa mu käest ja seadis liival ühele jalajäljele, mis osutas meist lõunasse, otse selle merre ulatuva kivivalli suunas, mida Lõunasääreks kutsuti. Vihm polnud seda jälge veel ära uhtunud — ning tüdruku saabas sobis sinna karvapealt.
Seersant osutas sõnagi lausumata saapale jäljes.
Haarasin tal käsivarrest ja püüdsin temaga rääkida, kuid ei saanud seegi kord sõna suust. Seersant läks jälgi mööda ikka edasi, sinna, kus kivid ja liiv kokku puutusid. Lõunasäärt uhtusid parajasti tõusulained, vesi voogas üle Vabiseva Liiva peidetud palge. Kord nii, kord naa, jonnaka kannatlikkusega, mida oli hirmus vaadafa, passitas seersant saabast jälgedesse ning leidis, et see osutab alati ainult ühes suunas — otse kivide poole. Ükskõik kuidas ta ka ei jahtinud, kusagilt ei leidnud ta ühtegi märki jälgedest, mis oleksid kivide juurest tagasi tulnud.

Lõpuks jättis seersant järele. Ikka veel vaikides vaatas ta uuesti mulle otsa ning pööras siis pilgu veele, mis meie ees üle vesiliiva ikka kõrgemale ja kõrgemale tõusis. Vaatasin sinna kuhu temagi — ja nägin ta näost, mida ta mõtles. Mind haaras äkitselt üleni kohutav värin, mis muutis mu tummaks. Langesin põlvili rannale.

«Ta käis uuesti peidupaigas,» kuulsin seersanti endamisi lausuvat. «Temaga juhtus seal kividel mingi saatuslik õnnetus.»

Tüdruku muutunud välimus, tema sõnad ja teod — tuim tardumus, milles ta mind kuulas ja minuga kõneles, kui ma ta alles mõne tunni eest olin leidnud põrandat pühkimas —, kõik see kerkis mulle äkki meelde ja hoiatas mind juba kohe, kui seersant oma viimased sõnad lausus, et tema oletus on kaugel kohutavast tõest. Katsusin talle rääkida sellest hirmust, mis oli mul vere soontes tarretanud. Katsusin öelda: «Ta leidis siin surma, mida ta ise otsis, seersant.» Ei! Sõnad ei pääsenud mu suust. Värin hoidis mind endiselt oma haardes. Ma ei tundnud piitsutavaid vihmahoogusid. Ma ei näinud lähenevat tõusuvett. Mu silme ette ilmus otsekui unekangastuses see vaene kadunud olevus. Nägin teda jällegi nii, nagu olin näinud mõni aeg tagasi — tol hommikul, kui ma läksin teda sööma kutsuma. Kuulsin uuesti, kuidas ta rääkis, et Vabisev Liiv näib teda justkui väevõimuga enda poole tõmbavat ja et vahel ta mõtleb, kas mitte siin ei oota teda ta haud. Selle õnnetu saatuse kogu õudus jõudis minuni mingil seleta-matul kombel seoses kujutlusega mu oma lapsest. Mu tütar oli just niisama vana. Kui minu tütrele oleksid osaks langenud samasugused katsumused nagu Rosannale, siis oleks temagi võinud elada sellist õnnetut elu ja surra sellist kohutavat surma.

Seersant aitas mind sõbralikult üles ja viis eemale sellest paigast, kus Rosanna oli hukkunud. Tundsin väheke kergendust, sain jälle normaalselt hingata ja hakkasin nägema asju enda ümber nii, nagu nad tegelikult olid. Luidete poole vaadates nägin mõisateenreid ja kalur Yollandit nõlvakust alla meie poole jooksmas. Kõik nad olid ähmi täis ja karjusid läbisegi,

et kas tüdruk on leitud. Mõne napi sõna saatel'näitas seersant neile, mida jäljed tunnistasid, ja lisas, et tüdrukuga on ilmselt juhtunud mingi saatuslik õnnetus. Siis andis ta kalurile märku ning esitan talle, pöördudes taas mere poole, ühe küsimuse: «Kas praeguse ilmaga oleks tal olnud võimalik lahkuda paadis nende kivide juurest, kus ta jäljed lõpevad?»

Kalur osutas leetseljakule rulluvatele lainevallidele ja suurtek lainetele, mis meist mõlemal pool vahupilvedes vastu maasääri paiskusid.

«Ei ole veel ehitatud niisugust paati,» vastas ta, «mis läbi selle temani oleks pääsenud.»

Seersant Cuff heitis viimase pilgu liival paistvatele jälgedele, mida vihm nüüd kiiresti ära uhtus.

«Seal on tunnistus,» ütles ta, «et ta ei saanud siit lahkuda maad mööda. Ja siin,» jätkas ta kalurile otsa vaadates, «on tunnistus, et ca ei saanud ära minna merd mööda.» Ta vaikis ja kaalutles veidi. «Pool tundi enne seda, kui mina maja juurest siia jõudsin, nähti teda siiapoole jooksmas,» lausus ta Yollandile, «Sellest, on nüüd mõnevõrra aega mööda läinud. Ütleme, et kokku teeb see tunni. Kui kõrge võis sl ajal olla vesi sealpool kive?» Ta osutas lõunakülge —· teisiti öeldes sinnapoole, kus ei olnud vesiliiva.

«Tänase tõusu juures,» vastas kalur, «ei oleks tunni aja eest sealpool säärt isegi kassipoja uputamiseks küllalt vett olnud.»

Seersant Cuff osutas põhja suunas, vesiliiva poole.

«Aga siinpool?» küsis ta.

«Veelgi vähem,» vastas Yolland. «Vabisev Liiv oleks, parajasti etud olnud ja mitte enam.»

Seersant pöördus minu poole ja ütles, et nähtavasti juhtus õnnetus vesiliivapoolses küljes. See päästis mu keelepaelad lahti. «Ei olnud siin mingit õnnetust!» hüüdsin ma. «Kui Rosanna siia tuli, siis tuli ta oma elust tüdinuna seda siin lõpetama.»

Seersant põrkas minust tagasi. «Kust te seda teate?» küsis ta. Kõik teised trügisid lähemale. Seersant sai jalamaid enesevalitsuse tagasi. Ta tõrjus nad minust eemale, ütles, et ma olen

vana mees, et avastus on mind vapustanud, ja lisas: «Jätke ta veidikeseks rahule.» Siis pöördus ta Yollandi poole ning küsis: «Kas on mingi võimalus teda mõõna ajal" leida?» Ja Yolland vastas: «Mitte mingit. Mille liiv kord juba endale saab, seda hoiab ta igavesti.» Seda öelnud, astus kalur sammu minu poole.
«Mister Betteredge,» lausus ta, «ma tahaksin teile öelda sõnakese selle noore naise surma kohta. Nelja jala laiuselt piki säärt on umbes poole sülla sügavuses liiva all kaljuastang. Ma küsin teilt: miks ta selle peale ei kukkunud? Kui ta kogemata kividelt alla libises, siis oleks ta kukkunud sinna, kus on kindel jalgealune ja kus liiv oleks talle vaevalt vöökohani ulatunud. Ta sumas või hüppas meelega sinna kõrvale sügavikku — muidu ta ei olek.s praegu kadunud. Ei olnud siin mingit õnnetust, söör! Vesiliiva sügavik on ta endale saanud. Ja see on ta endale saanud tema omal tahtel.»
Kuuldes säärast tunnistust mehelt, kelle teadmistele võis kindel

olla, jäi seersant vait. Ka meie üleülejäänud vaikisime. Üksmeelselt hakkasime uuesti rannanõlvast üles minema. .
Luidete vahel kohtasime tallipoisi abi, kes jooksis meile maja poolt vastu. See on hea poiss ja tunneb minu vastu siirast austust. Sündsalt kurva ilmega ulatas ta mulle ühe sedelikese. «Selle saatis teile Penelope, mister Betteredge,» lausus ta. «Ta leidis selle Rosanna toast.»
See oli õnnetu tütarlapse jumalagajätt selle vana mehega, kes oli teinud oma parima — tänu taevale, alati teinud oma parima —, et temaga sõbraks saada.
Varemalt olete mulle sageli andestanud, mister Betteredge. Kui Te nüüd järgmine kord Vabisevat Liiva näete, siis katsuge mulle veel kord andestada. Olen leidnud oma haua seal, kus see mind ootas. Olen elanud ja surnud, söör, tänulikuna Teie lahkuse eest.
Rohkem ei olnud sedelil sõnagi. Isegi selle vähese talumiseks ei jätkunud mul küllalt mehisust. Pisarad tulevad kergesti, kui olete veel noor ja alles alustate elu. Pisarad tulevad kergesti, kui olete juba vana ja hakkate elust lahkuma. Ma puhkesin nutma.
Seersant Cuff astus sammu minu poole — kahtlemata mõtles ta seda hästi. Tõmbusin temast eemale. «Ärge puutuge mind,» ütlesin ma. «See oli hirm teie ees, mis ta niikaugele viis.»
«Te eksite, mister Betteredge,» vastas ta rahulikult. «Aga meil on küllalt aega sellest rääkida, kui me jälle katuse all oleme.»
Järgnesin teistele tallipoisi käsivarrele toetudes. Läksime läbi vihmapalakate tagasi — vastu murele ja hirmule, mis meid häärberis ootasid.

20. PEATÜKK

Eespool minejad olid hirmsat uudist juba enne meie päralejõudmist levitanud. Me leidsime teenijad eest lausa paanikas. Kui me armulise proua toast möödusime, paisati uks seestpoolt ägedalt lahti. Mu perenaine ilmus meie ette (talle järgnes mister Franklin, kes püüdis teda asjatult rahustada), olles selle kohutava loo tõttu üsna enesest väljas.
«Teie vastutate selle eest!» karjus ta seersandile näkku ning tõstis ähvardavalt käe. «Gabriel! Andke sellele viletsale tema raha kätte ja vaadake, et ta enam mu silma alla ei satuks!»
Seersant oli meie hulgas ainus, kes temaga toime tulla suutis — sest ta oli meie hulgas ainus, kes ennast valitses.
«Selle masendava õnnetuse eest, armuline proua, pole mina rohkem vastutav kui teie ise,» vastas ta. «Kui te poole tunni pärast ikka vee nõuate, et ma majast lahkuksin, siis võtan vastu küll tagandamise, kuid mitte armulise proua raha.»
Ta kõneles väga aupaklikult, aga samal ajal väga kindlalt — ning see avaldas mõju nii mu peenaiseie kui ka minule. Proua laskis end Franklinil tuppa tagasi viia. Kui uks nende kahe järel sulgus,

märkas seersant oma terava pilguga teenijaid silmitsedes, et samal ajal, kui teised olid lihtsalt hirmunud, oli Penelope pisarais. «Kui teie isa oma märjad rõivad kuivade vastu on vahetanud,» ütles seersant talle, «siis tulge tema tuppa meiega rääkima.»

Vähem kui poole tunniga olin ise kuivad riided selga saanud ja ka seersant Cuff iie vajalikud vahetüsrõivad laenanud. Penelope tuli meie juurde kuulama, mida seersant temast tahab. Ma ei olnud vist kunagi varem nii teravalt tundnud, milline hea ja kuulekas tütar mul on. Võtsin ja panin ta oma põlvele istuma ning palusin talle jumalalt õnnistust. Ta peitis pea mu rinnale ja põimis käed ümber mu kaela, ja nii me istusime veidi aega vaikides. Arvan, et mõtlesime mõlemad sellele vaesele surnud tütarlapsele. Seersant läks akna juurde ja vaatas — samuti vaikides — välja. Pidasin õigeks teda selle eest tänada, et ta meie mõlema tundeid niiviisi arvestas, — ja seda ma ka tegin.

Peenemad inimesed võivad endale lubada igasuguseid luksusi — muude hulgas ka luksust oma tunnetele voli anda. Lihtsatel inimestel säärast vabadust ei ole. Kohustuste sund, mis meist paremaid säästab, meie peale ei halasta. Me õpime varakult oma tundeid peitma ja oma toimetusi võimalikult kannatlikult edasi tegema. Ma ei kurda selle üle — ma ainult märgin ära. Olime Penelopega valmis seersandile vastama, niipea kui seersant omalt poolt selleks valmis oli. Kui ta mu tütrelt küsis, kas see teab, mis tema kaaslase enesetapuni viis, vastas Penelope (nagu te juba kindlasti ise aimate), et seda tegi armastus mister Franklin Blake'i vastu. Kui seersant järgmiseks küsis, kas ta seda arvamust ka kellelegi teisele on avaldanud, siis vastas Penelope: «Rosanna pärast ei ole ma seda teinud.» Pidasin vajalikuks ka omalt poolt sõnakese lisada. Ütlesin: «Ja samuti mister Franklini pärast, kullake. Kui armastus tema vastu Rosanna surma viis, siis ei sündinud see ei tema teadmisel ega tema süü läbi. Kui ta täna sellest majast lahkub, siis las ta parem lahkub ilma asjatu valuta, mida tõe teadasaamine talle teeks.» Seersant, Cuff lausus: «Täiesti õige,» ning jäi uuesti vait, võrreldes Penelope arvamust (nagu mulle näis) oma isikliku arvamusega, mille ta jättis enda teada.

Kui pool tundi läbi sai, helises mu perenaise kell. Selle kutse peale proua juurde minnes kohtasin mister Franklinit, kes parajasti oma Lutoast väljus. Ta teatas, et armuline proua on valmis seersant Cuffi vastu võtma — minu juuresolekul nagu ennegi —, ning lisas, et kõigepealt tahaks ta ise seersant Cuffile paar sõna öelda. Hakkasime tagasi minu tuppa minema. Hallis ta peatus ja vaatas rongide sõiduplaani.

«Kas te tõesti kavatsete meid maha jätta, söör?» küsisin ma. «Küllap miss Racheliga saab kõik jälle korda, kui te talle ainult aega annate.»

«Temaga saab kõik kohe korda,» vastas mister Franklin, «kui ta kuuleb, et ma ära sõitsin ja ta mind enam ei näe.»

Arvasin, et ta kõneleb nõnda meelehärmist selle üle, kuidas meie Preili teda oli kohelnud. Kuid see ei olnud nii. Mu perenaine oli märganud, et sellest ajast peale, kui politsei majja ilmus, piisas mister

Franklini pelgast nimetamisest, kui juba miss Racheli pahameel lõkkele lõi. Mister Franklin oli oma nõosse liialt, kiindunud, et seda asjaolu endale meeleldi tunnistada, aga kui miss Rachel tädi juurde sõitma hakkas, paisati tõde mister Franklinile otse näkku. Ja kui ta silmad kord juba nii südametul kombel avati, tegi mister Franklin otsuse — ainsa otsuse, mida üks Vähegi mehine mees teha võis — meil' ära sõita.

Mis tal seersandile rääkida oli, seda rääkis ta minu juuresolekul. Ta selgitas, et armuline proua on valmis oma sõnade liigset tormakust tunnistama, ja küsis, kas seersant Cuff nõustuks sellisel juhul oma tasju vastu võtma ning juurdlust samasse seisu jätma" kus see praegu oli. Seersant vastas: «Ei, söör. Tasu saan ma oma ülesande täitmise eest. Ma ei nõustu seda vastu võtma enne, kui mu ülesanae on täidetud.»

«Ma ei mõista teid,» ütles mister Franklin.

«Kohe selgitan, söör,» vastas seersant. «Kui ma siia tulin, siis võtsin endale ülesande teemandi kadumisele valgust heita. Olen nüüd valmis seda tegema ja ootan ainult võimalust oma kohust täita. Kui ma olen leedi Verinderile teatanud, milline on praegu asjade seis, ja talle ühtlasi ka selgesti öelnud, mida Kuukivi tagasisaamiseks tuleb teha, siis on vastutus minu õlgadelt langenud. Pärast seda võib armuline proua ise otsustada, kas ta laseb mul jätkata või ei. Siis olen ma enda peale võetud kohustuse täitnud — ja võtan tasu vastu.»
Nende sõnadega tuletas seersant Cuff meile meelde, et isegi salapolitseis võib inimesel olla hea nimi, mida on võimalik kaotada.
Tema seisukoht oli sedavõrd ilmselt õige, et selle peale ei olnud enam midagi öelda. Kui ma tõusin, et teda proua tuppa juhatada, küsis ta, kas mister Franklin soovib jutuajamise juures viibida. Mister Franklin vastas: «Ei, kui just leedi Verinder seda ei soovi.» Kui ma seersandi järel väljusin, sosistas mister Franklin mulle: «Ma tean, mida see mees kavatseb Racheli kohta öelda, ja Rachel on mulle selleks liialt kallis, et ma suudaksin Seda rahulikult pealt kuulata. Jätke mind parem üksi.»
Ta jäi üpris õnnetuna, nägu kätesse peidetud, minu toa aknalauale nõjatuma — ja Penelope jäi ukse vahelt piiluma, soovides teda kõigest hingest lohutada. Mina mister Franklini asemel oleksin ta sisse kutsunud. Kui üks naine on sind halvasti kohelnud, siis pakub suurt lohutust seda teisele kurta — sest üheksal juhul kümnest asub see teine sinu poolele. Võib-olla kutsuski ta Penelope sisse, kui ma selja keerasin? Sellisel juhul tuleb mu tütre suhtes õiglane olla ja öelda, et mister Franklini lohutamiseks ei oleks ta mitte millegi ees tagasi põrganud.
Vahepeal siirdusime, mina ja seersant Cuff, proua tuppa.
Meie viimasel ühisel arupidamisel ei olnud tal just erilist soovi pilku laual lebavalt raamatult tõsta. Seekord oli toimunud muutus paremuse poole. Ta vastas seersandi kindlale pilgule samaga. Igast tema näojoonest paistis Herncastle'ite perekonna vahva vaim, ja ma mõistsin, et kui meie proua taoline naine on valmis kuulma halvimat, mida talle öelda võidakse, siis kohtab seersant võrdset vastast.

21. PEATÜKK

Kui olime istet võtnud, hakkas proua esimesena rääkima.
«Seersant Cuff,» ütles ta, «neile mõtlematutele sõnadele, mis ma teile pool tundi tagasi laususin, võib ehk leida õigustust. Kuid mul pole mingit soovi ennast õigustama hakata. Tunnistan täiesti siiralt, et ma kahetsen, kui tegin teile ülekohut.»
Proua lepitus oli pakutud sedavõrd meeldiva hääle ja moega, et see ei jätnud seersandile oodatud mõju avaldamata. Ta palus luba oma käitumist selgitada — esitades selle selgituse lausa kui austusavalduse mu perenaisele. Tema sõnade järgi ei saanud ta kuidagi süüdi olla meid kõiki vapustanud õnnetuses — sel küllaldasel põhjusel, et juurdluse edukas lõpuleviimine sõltus vägagi tema ettevaatlikust ümberkäimisest Rosanna Spearmaniga, keda ei tohtinud ei sõna ega teoga ärevile ajada. Ta palus mul tunnistada, kas tema käitumine oli olnud selle eesmärgiga kooskõlas. Ma võisin kinnitada, et see tõepoolest nii oli, ja seda ma ka tegin. Ja minu arust olekski võinud kogu loo sellega mõistlikult lõpetada.
Seersant Cuff läks aga sammu võrra kaugemale, kavatsedes ilmselt (nagu te ise võite otsustada) nüüd kohe, saagu mis saab, alustada kõige ebameeldivamat selgitust, mis armulise proua ja tema enda vahel üldse toimuda sai.
«Ma kuulsin selle noore naise enesetapu ühest võimalikust motiivist,» lausus seersant, «mis võib ka tõesti õige olla. Sellel ajendil ei ole mingit seost looga, mida mina siin uurin. Kuid ma olen siiski kohustatud lisama, et mina ise pean põhjuseks midagi muud. Ma usun, et selle vaese olevuse kihutas enesehävitamisele mingi talumatu ängistus, mis oli ühenduses teemandi kadumisega. Ma ei püüagi teeselda, nagu teaksin, mis see täpselt oli. Kuid ma arvan (armulise proua loal), et võin osutada isikule, kes on võimeline otsustama, kas mul on õigus või ei.»

«Kas see isik viibib praegu majas?» küsis mu perenaine pärast väikest viivitust.
«See isik on majast lahkunud, proua.»
Enam otsesemalt miss Rachelile osutada ei oleks saanud ükski vastus. Järgnes vaikus, millele minu meelest ei tahtnud lõppu tul-lagi. Jumal küll, kuidas tuul ulus ja kuidas vihm vastu akent rabistas, kui ma seal istusin ja ootasin, et kumbki neist uuesti rääkima hakkaks.
«Olge nii hea ja öelge otse välja,» ütles proua. «Kas te peate silmas mu tütart?»
«Jah,» vastas seersant Cuff selge sõnaga.
Kui me ennist tuppa tulime, lebas mu perenaise kõrval laual tšekiraamat — kahtlemata kavatses ta seersandile töö eest tasuda. Nüüd pani ta selle tagasi sahtlisse. Mul oli valus vaadata, kuidas tema vaene käsi värises — see käsi, mis oli vana teenri heategudega üle külvanud; ja ma palun jumalat, et see käsi hoiaks minu oma, kui saabub aeg, mil ma oma kohalt igaveseks lahkun!
«Ma lootsin,» hakkas proua väga aeglaselt ning vaikselt rääkima,

«teile teie teenete eest tasuda ning teist lahkuda, ilma et miss Verin-deri nime oleks meie vahel niiviisi valjusti välja öeldud, nagu teie seda tegite. Mu õepoeg vististi rääkis teile sellest, enne kui te minu tuppa tulite?»
«Mister Blake andis oma teate edasi, proua. Ja mina tegin talle teatavaks põhjuse —»
«Minule ei tarvitse teil oma põhjust teatavaks teha. Te mõistate niisama hästi kui mina, et pärast seda, mida te just äsja ütlesite, on asi läinud liiga kaugele, et saaksite veel taganeda. Olen iseenda ja oma lapse pärast kohustatud kindlalt nõudma, et te siia jääksite ja täiesti avameelselt kõneleksite.»
Seersant vaatas kella.
«Kui mul oleks"aega olnud, proua,» vastas ta, «siis olekgin eelistanud esitada oma ettekande kirjalikult, mitte suusõnal. Ent kui seda juurdlust veel jätkata tuleb, siis on aeg liiga kallis, et seda kirjutamisele raisata. Olen valmis otsekohe asja juurde asuma. Mul on väga raske sellest kõnelda ja teil seda kuulda... »
Siinkohal peatas mu perenaine teda veel kord.
«Võib-olla suudan ma selle teile ja mu heale teenrile ning sõbrale siin pisut kergemaks muuta,» lausus ta, «kui ma omalt poolt vaprat eeskuju annan ja esimesena kõnelema hakkan. Te kahtlustate miss Verinderi selles, et ta on meid kõiki petnud ja teemandi mingil isiklikul eesmärgil ära peitnud? Kas mul on õigus?»
«Jah, proua!»
«Väga hea. Enne kui te nüüd alustate, pean mina kui miss Verin-deri ema teile ütlema, et ta ei ole üldse võimeline tegema seda, mida teie oletate. Teie õppisite tema iseloomu tundma alles paar päeva tagasi. Minu teadmised tema iseloomu kohta on kogunenud tema sündimisest saadik. Väljendage oma kahtlust tema suhtes nii teravalt kui soovite — te ei saa mind sellega solvata. Olen juba ette kindel, et seekord on asjaolud (teie kogemustest hoolimata) teid saatuslikult eksiteele viinud. Pange tähele, minu käsutuses ei ole mingeid salajasi andmeid. Mu tütar ei usalda mind sugugi rohkem kui teid. Te juba kuulsite seda ainsat põhjust, mis paneb mind nii veendunult kõnelema, — ma tunnen oma last.»
Ta pöördus minu poole ja ulatas mulle käe. Suudlesin seda sõna-
tult. «Võite jätkata,» ütles ta seersandile taas rahulikult otsa vaa-
dates. .
Seersant Cuff kummardas. Mu perenaine oli talle mõju avaldanud ainult ühes suhtes. Tema karm nägu mahenes hetkeks, otsekui oleks tal prouast kahju hakanud. Mis aga puutub tema veendumusse, siis oli selge, et proua sõnad ei olnud seda karvavõrdki kõigutanud. Seersant seadis end mugavamalt toolile istuma ja alustas oma nurjatut rünnakut miss Racheli vastu järgmiste sõnadega:

«Ma pean paluma,» ütles ta, «et armuline proua vaataks asja nii enda kui ka minu seisukohast. Kas te suvatseksite kujutleda, et tulete minu asemel ja minu kogemustega siia majja, ja kas te lubate mul vaga lühidalt märkida, millised need kogemused on olnud?»
Mu perenaine andis märku, et ta on nõus. Seersant jätkas:

«Viimase kahekümne aasta jooksul,» ütles ta, «on mul tihti tulnud perekondlikes skandaalides usaldusmehe osas esineda. Võin paari sõnaga kõnelda selle erapraksise ühest tulemusest, millel on mõningane seos ka käesoleva looga. Nimelt on minu kogemused mulle näidanud, et kõrgemast seisusest noortel daamidel on mõnikord salajasi võlgu, mida nad isegi oma lähimatele sõpradele ja omastele tunnistada ei julge. Mõnikord on selle taga modist või juveliir. Mõnikord vajatakse raha eesmärkidel, mida ma praeguses loos ei kahtlusta ja mille mainimisega ma ei tahaks teie meelepaha äratada. Pidage seda kõike silmas, proua, — ja vaadakem nüüd, kuidas selles majas toimunud sündmused sundisid mind varasemate kogemuste poole pöörduma, meeldis see siis mulle või ei.»
Ta pidas hetke endamisi aru ja jätkas siis — hirmuäratava selgusega, mis lihtsalt sundis temast aru saama; vastiku õiglustundega, mis ei heitnud kellelegi armu.
«Esimesed andmed Kuukivi kadumise kohta,» rääkis seersant, «sain ma inspektor Seegrave'ilt. Minu täielikuks rahulduseks tõestas ta, et ta on täiesti võimetu seda lugu uurima. Kogu tema jutus tundus tähelepanuväärne üksnes see, et miss Verinder oli keeldunud küsimustele vastamast ja kasutanud temaga kõneldes täiesti arusaamatult jämedat ning põlglikku tooni. See näis mulle imelik, kuid ma kirjutasin selle peamiselt mõne inspektoripoolse kohmakuse arvele, mis võis noort daami solvata. Pärast jätsin selle oma mõtetes kõrvale ja asusin ise üksi asja kallale. Nagu te teate, lõppes see laiali-aetud värvi avastamisega uksel ja mister Franklin Blake'i tunnistusega, mis mind veenis, et seesama määritud koht ja teemandi kadumine on ühe ja sama mõistatuse osad. Kui ma senini üldse'midagi kahtlustasin, siis seda, et Kuukivi on varastatud ja üks teenijatest võib vargaks osutuda. Väga kena. Ja mis juhtub asjade sellise seisu juures? Miss Verinder väljub äkitselt oma toast ja kõnetab mind. Märkan selle noore daami juures kolme kahtlast asjaolu. Ta on ikka veel väga erutatud, kuigi teemandi kadumisest on möödunud rohkem kui kakskümmend neli tundi. Ta kohtleb mind nii, nagu ta enne -oli kohelnud inspektor Seegrave'i. Ja mister Franklin Blakei peale on ta surmani solvunud. Jällegi väga kena. Siin (ütlen ma endale) on üks noor daam, kes on kaotanud hinnalise kalliskivi ja kes, nagu mu oma silmad ja kõrvad mulle teatavad, on ka keevalise temperamendiga. Sellises olukorras ja sellise iseloomuga — mida ta siis teeb? Ta ilmutab arusaamatut pahameelt mister Blake'i, härra inspektori ja minu enda vastu — teiste sõnadega, just nende kolme inimese vastu, kes kõik, igaüks omal kombel, on püüdnud aidata tal kadunud kalliskivi tagasi saada. Kui ma oma juurdlusega sellesse punkti olin jõudnud — siis, proua, ja mitte enne —, hakkasin ma oma mälust varasemaid kogemusi otsima. Need kogemused aitavad mul miss Verinderi muidu nii arusaamatut käitumist seletada. Need seostavad teda mitmete teiste noorte daamidega, keda ma varem olen kohanud. Need ütlevad, et tal on võlgu, mida ta ei julge tunnistada, kuid mis tuleb ära maksta. Ja need panevad mind endalt küsima, kas ei või teemandi kadumine tähendada, et teemant tuleb nende võlgade tasumiseks

salaja pantida. Sellisele järeldusele jõudsin ma selgete faktide põhjal ja varasematele kogemustele toetudes. Mida on armulisel proual oma kogemuste najal sellele vastu öelda?»
«Seda, mida ma juba ütlesin,» vastas mu perenaine. «Asjaolud on teid eksiteele viinud.»
Mina omalt poolt ei öelnud midagi. Minu vanasse segasesse pähe oli — jumal teab, kuidas — turgatanud «Robinson Crusoe». Kui seersant Cuff oleks end sel hetkel leidnud üksikul saarel, ilma Reedeta, kes talle seltsi oleks pakkunud, ja ühegi laevata, mis teda sealt ära oleks viinud, siis oleks ,ta end leidnud täpselt seal, kus ma teda näha tahtsin! (Nota bene: ma olen

keskmiselt hea kristlane, kui te mu kristlikku meelt liiga rängalt proovile ei pane. Ja kõik teie, ülejäänud, — mis on suureks lohutuseks — olete selles suhtes üsna minu moodi.)
Seersant Cuff jätkas:
«Kas mul oli õigus või ei, proua, aga kui ma oma järeldused olin teinud, siis järgmine asi oli neid kontrollida. Soovitasin armulisele prouale, et kõigi majas viibijate garderoobid üle vaadataks. Nii oleks olnud võimalik leida see riietusese, mis oli tõenäoliselt värvi laiali ajanud, ja nii pii ühtlasi ka võimalik minu järeldust kontrollida. Mis sellest välja tuli? Armuline proua oli nõus, mister Blake oli nõus, mister Ablewhite oli nõus. Ainult miss Verinder üksi tõmbas oma selgesõnalise keeldumisega kogu ettevõtmisele kriipsu peale. Tulemus veenis mind, et olin õigesti arvanud. Kui teie, armuline proua ja mister Betteredge, minuga ikka veel nõustuda ei taha, siis peate küll pimedad olema selles suhtes, mis alles täna teie silme all toimus. Teie endi kuuldes ütlesin ma noorele daamile, et tema lahkumine (nagu asjalood siis olid) saab teemandi leidmisele takistuseks. Te nägite ise, et ta sõitis minema sellest väitest hoolimata. Te nägite ise: ta ei kavatsenudki mister Blake'ile andestada, et too oli minu abistamiseks teinud rohkem kui ükski teine; veel enam, ta solvas mister Blake'i avalikult oma ema maja trepil. Mida see kõik tähendab? Kui miss Verinder teemandi varjamises kaasosaline ei ole, siis mida see kõik tähendab?»
Seekord vaatas seersant minu poole. Lihtsalt hirmus oli kuulda, kuidas ta ühe tõendi teise järel miss Racheli vastu kuhjas, hing endale aru anda, et preilit kogu hingest kaitsta soovides ei" olnud ometigi võimalik seersandi väiteid kummutada. Ma olen (tänu taevale!) kainest mõistusest juba loomupäraselt üle. See võimaldaski mul kindlalt proua seisukohale jääda, mis oli pealegi ka minu enda seisukoht. See tõstis mu tuju ja laskis mul seersant Cuffi pilgule julgelt vastata. Head sõbrad, ma palun teid, võtke minu näitest eeskuju! See säästab teid paljudest tuska tekitavatest hädadest. Arendage endas üleolekut kainest mõistusest, ja te näete, kuidas te kõigi mõistlike inimeste küüsi kärbite, kui nad teid teie enese kasu pärast püüavad kriimustada.
Nähes, et ei mina ega ka mu perenaine teinud ühtegi märkust, läks seersant Cuff oma jutuga edasi. Jumal küll, mäherdust raevu see minus tekitas, et meie vaikimine teda põrmugi ei häirinud!

«Niiviisi kõnelevad asjaolud miss Verinderi vastu eraldi võetuna,» ütles ta. «Järgmiseks tuleks vaadelda, kuidas need kõnelevad miss Verinderi ja kadunud Rosanna Spearmani vastu koos võetuna. Teie lahkel loal pöörduksime õige hetkeks tagasi teie tütre keeldumise juurde lasta oma rõivad läbi vaadata. Kui ma pärast seda teatud otsusele olin jõudnud, siis pidin järgmiseks kaaluma kahte küsimust. Esiteks — tuli leida juurdluse läbiviimiseks õige meetod. Teiseks — tuli teada saada, kas miss Verinderil oli majas naisteenijate seas mõni abiline. Kui olin asja hoolikalt läbi mõelnud, siis otsustasin juurdluse läbi viia ülimalt tavatul viisil, nagu me oma ametkonnas selle kohta ütleksime. Jfe seda järgmisel põhjusel: mul oli tegemist perekonnaskandaaliga ning minu mureks oli hoida see/ perekonna raames. Mida vähem kära ja mida vähem võõraid abilisi, seda parem. Mis puutub tavalisse asjaajamise korda, mille kohaselt inimesed võetakse kahtlustuse põhjal vahi alla, viiakse kohtuniku ette ja nii edasi, siis millestki sellisest ei võinud ma mõeldagi, kui kogu loo taga seisis armulise proua tütar (nagu ma uskusin). Sain aru, et selle juhtumi puhul on kõige kindlam võtta abiliseks mister Betteredge'i maine ja majasisese positsiooniga isik, kes teenijaid tunneb ja peab kalliks perekonna au. Oleksin võinud sama hästi ka mister Blake'iga katsetada, kuid sellel teel oli üks takistus. Ta taipas väga varakult, mis suuna mu juurdlus võtab, ning arvestades tema huvi miss Verinderi vastu, oli igasugune vastastikune mõistmine meie vahel võimatu. Tülitan armulist prouat nende üksikasjadega selleks, et näidata, kui, võrd ma tõesti olen perekonna saladust perekonnaringis hoidnud. Mina olen ainus võõras, kes asjast teab, — ja kogu mu ametialane olemasolu sõltub ju oskusest hoida keelt hammaste taga.»

Siinkohal tundsin, et minu ametialane olemasolu sõltub sellest, et ma oma keelt hammaste taga ei hoia. See, et mind veel vanas eas mu oma perenaise ees peaaegu nagu mingi abipolitseinikuna välja näidati, oli jällegi rohkem, kui minu kristlik meel taluda jaksas.
«Palun lubage teile teatada, armuline proua,» ütlesin ma, «et oma teada ei ole mina sellele jõledale detektiivivärgile mitte minutitki mingil kombel kaasa aidanud, ja las seersant Cuff vaidleb mulle vastu, kui julgeb!»
Niisugune tunneteväljendus tõi mulle suurt kergendust. Armuline proua austas mind kerge sõbraliku õlalepatsutusega. Vaatasin seersandile õiglase nördimusega otsa, et näha, mida ta sellisest tunnistusest arvab. Seersandi pilk oli leebe kui tallekesel ning paistis, et ma meeldisin talle rohkem kui kunagi varem.
Proua ütles talle, et ta võib oma aruannet jätkata. «Ma mõistan,» lausus ta, «et olete minu huvides, nagu teie neist aru saate, ausalt oma parima teinud. Olen valmis kuulama, mida teil nüüd järgmiseks on öelda.»
«See, mida mul järgmiseks on öelda,» jätkas seersant Cuff, «puudutab Rosanna Spearmanit. Nagu armuline proua võib-olla mäletab, tundsin ma selle noore naise ära, kui ta pesuraamatu siia tuppa tõi. Selle ajani olin ma kaldunud pigem kahtlema, kas miss Verinder on

üldse oma saladuse kellelegi usaldanud. Kui ma aga Rosannat nägin, siis muutsin meelt. Kahtlustasin otsekohe, et tema on teemandi varjamises kaasosaline. Vaeseke on kohutava surma läbi lõpu leidnud ja ma ei taha, et teie, armuline proua, mõtleksite nüüd, kus teda enam ei ole, et ma teda liiga karmilt kohtlesin. Kui oleks tegu olnud tavalise vargusega, siis ei oleks ma hakanud Rosannat kahtlustama sugugi rohkem kui ükskõik millist teist majateenijat. Meie kogemused parandusmaja naiste osas näitavad, et kui neid teenistuses proovile pannakse ja lahkelt ning mõistlikult koheldakse, siis enamikul juhtudel kahetsevad nad siiralt ja väärivad igati nende pärast nähtud vaeva. Kuid see ei olnud tavaline vargus. Minu meelest oli siin tegu põhjalikult kavandatud pettusega, mille taga seisis teemandi omanik. Seda silmas pidades tekkis mul seoses Rosannaga täiesti loomulikult kõigepealt järgmine mõte. Kas miss Verinder rahuldub sellega (palun armuliselt proualt vabandust), et ta paneb meid kõiki lihtsalt Kuukivi kadumist uskuma? Või astub ta sammu kaugemale ja viib meid ekslikule arvamusele, et Kuukivi on varastatud? Viimasel juhul oli vargakuulsusega Rosanna Spearman tal kenasti käepärast kui kõige sobivam isik selleks, et armulist prouat — ja ka mind — valejälgedele juhtida.»
Kas oli võimalik (küsisin endalt) seda süüdistust miss Racheli ja Rosanna vastu veel hirmsamast seisukohast esitada? See oli võimalik, nagu te kohe näete.
«Mul oli selle kadunukese kahtlustamiseks veel üks põhjus,» ütles seersant, «mis näis mulle veelgi mõjuvam. Kes võis miss Verin-deril kõige tõhusamalt aidata teemandi eest salaja raha saada? Rosanna Spearman. Mitte ükski miss Verinderi seisusest noor daam ei saaks sellist riskantset asja ise ajada. Tal peab olema vahendaja, ning ma küsin jällegi: kes kõlbas selleks veel paremini kui Rosanna Spearman? Armulise proua surnud toatüdruk oli vargaametis vilu-nud. Tean kindlalt, et tal olid sidemed ühega vähestest inimestest Londonis (rahalaenutamise liinis), kes sellise silmapaistva kalliskivi vastu, nagu seda on Kuukivi, suure summa raha annaks, ilma et ta ebamugavaid küsimusi või tingimusi esitaks. Pidage seda meeles, proua, ning lubage, et ma teile nüüd selgitan, kuidas minu kahtlusi kinnitasid Rosanna enda teod ja selged järeldused, mida nende põhjal võis teha.»
Seepeale kirjeldas ta Rosanna kõiki toiminguid. Te olete nende toimingutega juba niisama tuttavad nagu ma ise ning mõistate muidugi, kui vaieldamatult see osa tema ettekandest tõestas, et mälestus vaesest surnud tütarlapsest seostus kaassüüga Kuukivi kadumises. Isegi mu perenaine oli kohkunud sellest, mida seersant nüüd rääkis. Kui seersant lõpetas, ei vastanud proua sõnagi. Seersant ei paistnud aga. sellest hoolivat, kas talle vastati või ei. Ta jätkas (kurat teda võtaks!) niisama rahulikult kui enne.

«Nüüd, kus ma olen esitanud kogu selle loo nii, nagu mina sellest aru saan,» lausus ta, «tuleb mul armulisele prouale veel ainult öelda, millised on minu ettepanekud edasise suhtes. Ma näen selle juurdluse edukaks lõpuleviimiseks kahte võimalust. Ühte neist pean
144
ma täiesti kindlaks. Teine, tunnistan, on julge katse ja ei midagi rohkemat. Valik jääb armulise proua teha. Kas vaatame esimesena kindlat võimalust?»

Mu perenaine andis talle märku, et ta teeks oma äranägemise järgi ning valiks ise.

«Tänan teid,» jätkas seersant. «Kuna armuline proua on nii hea Aja jätab otsustamise minu hooleks, siis alustame kindlast võimalusest. Ükskõik, kas miss Verinder jääb Frizinghalli või tuleb siia tagasi, mõlemal juhul teen ma ettepaneku hoolikalt jälgida kõiki tema toiminguid — inimesi, kellega ta kohtub, sõite ja jalutuskäike, mis ta ette võib võtta, kirju, mida ta võib kirjutada ja saada.»

«Mis edasi?» küsis mu perenaine.

«Edasi,» vastas seersant, «palun ma armulise proua luba tuua majja Rosanna Spearmani asemel teenijaks üks naine, kes on sedasorti erajuurdlustest varemgi osa võtnud ja kelle diskreetsuse eest ma võin vastutada»

«Mis edasi?» kordas mu perenaine.

«Edasi,» jätkas seersant, «ja ühtlasi viimaseks soovitan ma saata ühe minu ametivenna Londonis selle rahalaenajaga kokku leppima, keda ma äsja kui Rosanna Spearmani endist tuttavat mainisin ja kelle, nime ning aadressi — armuline proua võib selles kindel olla — Rosanna miss Verinderile edasi andis. Ma ei eita, et need abinõud, mida ma soovitan, lähevad midagi maksma ja võtavad aega. Kuid see-eest on tulemus kindel. Me veame Kuukivile ringi ümber ning tõmbame seda aina koomale, kuni leiame Kuukivi miss Verinderi käest — juhul kui ta otsustab selle enda kätte jätta. Kui teda aga võlad tagant sunnivad ja ta otsustab kalliskivi ära saata, siis on meil Londonis mees ootamas ja me saame Kuukivi kohe kätte, kui see sinna jõuab.»

Asjaolu, et tema lihase tütre suhtes üldse selliseid abinõusid ette pandi, ärritas mu perenaist sedavõrd, et ta esimest korda selle kõneluse jooksul vihaselt häält tõstis.

«Arvestage, et teie ettepanek on kõigis üksikasjades tagasi lükatud,» ütles ta. «Ja selgitage nüüd teist võimalust juurdluse lõpuleviimiseks.»

«Minu teine võimalus,» sõnas seersant tavalise sundimatusega jätkates, «on proovida seda julget katset, mida ma enne nimetasin. Ma arvan, et olen endale miss Verinderi meelelaadist üsna õige hinnangu kujundanud. Ta on täiesti võimeline (minu arusaamise järgi) läbi viima mingit suurejoonelist pettust. Kuid tema iseloom on liiga äge, liiga keevaline, ja ta on petmisega liiga vähe harjunud, et pisiasjades silmakirjatseda ning igasuguste provokatsioonide korral enesevalitsust säilitada. Käesolevas loos on ta tunded korduvalt kontrolli alt pääsenud just siis, kui oleks ilmselgesti tema enda huvides olnud neid varjata. Just seda tema iseloomu eripärasust soovitangi nüüd ära kasutada. Tahan teda tugevasti vapustada asjaoludel, mis teda valusasti puudutavad. Selge sõnaga öeldes, ma tahan miss Verinderile rääkida Rosanna surmast, teda enne sõnagagi hoiatamata, — lootes võimalusele, et tema paremad tunded sunnivad teda
145
siis kõike kohe südame pealt ära rääkima. Kas see võimalus on armulisele prouale vastuvõetav?»

Mu perenaine hämmastas mind rohkem, kui ma väljendada suudan. Ta vastas seersandile otsekohe: «Jah, on küll.»

«Kaless ootab väljas,» lausus seersant. «Ma soovin armulisele prouale head päeva.»

Proua tõstis käe ja peatas ta uksel.

«Minu tütre paremad tunded pannakse proovile, nagu te soovitasite,» ütles ta. «Kuid mina kui ema nõuan õigust seda ise teha. Teie jääte siia, kui tohin paluda; mina sõidan Frizinghalli.»

Vähemalt ühel korral oma elu jooksul seisis suur Cuff hämmastu-
sest sõnatuna nagu kõige harilikum inimene.
Mu perenaine helistas kella ja laskis tuua oma vihmakindlad rõivad. Väljas valas ikka veel nagu oavarrest, ja kinnine tõld, nagu te teate, oli miss Racheliga Frizinghalli läinud. Püüdsin armulise proua soovi nii halva ilma kätte minna maha laita. See oli tühi töö! Palusin luba temaga kaasa minna ja vihmavarju hoida. Ta ei tahtnud sellest kuuldagi. Kaless sõitis koos tallipoisiga ette. «Te võite kindel olla kahes asjas,» ütles proua hallis seersant Cuffile. «Ma panen miss Verinderi proovile niisama järsult, nagu teie ise seda teeksite. Ja ma teatan teile tulemustest kas isiklikult või kirja teel, enne kui täna õhtul viimane rong Londonisse väljub.»
Nende sõnadega astus ta kalessi, võttis ohjad oma kätte ja sõitis Frizinghalli poole minema.

22. PEATÜKK

Kui mu perenaine oli lahkunud, sain ma mahti seersant Cuffi peale mõelda. Leidsin ta halli ühes õdusas nurgas istumas ja õelalt muiates oma märkmikku uurimas.
«Kas teete selle juhtumi kohta märkmeid?» küsisin ma.
«Ei,» kostis seersant. «Vaatan järele, mis on minu järgmine ametialane kohustus.»
«Oo!» imestasin ma. «Kas te siis arvate, et siin on kõik juba lõppenud?»
«Ma arvan,» vastas seersant Cuff, «et leedi Verinder on üks targemaid naisi Inglismaal. Ma arvan ka, et roos väärib hoopis rohkem vaatamist kui teemant. Kus on aednik, mister Betteredge?»
Rohkem polnud võimalik temalt Kuukivi kohta sõnagi välja pigistada. Ta oli käesoleva juurdluse vastu igasuguse huvi kaotanud ja otsis visalt aednikku. Tunni aja pärast kuulsin, kuidas nad triiphoones sõnelesid, kusjuures vaidlusküsimuseks oli jällegi koera-kibuvits.

Vahepeal pidin välja uurima, kas mister Franklin jääb kindlaks oma otsusele lahkuda meie juurest pärastlõunase rongiga. Kui ta oli kuulnud nõupidamisest proua toas ja selle lõpust, otsustas ta jalamaid,

et ootab siiski ära uudised Frizinghallist. See üsna loomulik plaanide muutus, mis tavaliste inimeste puhul ei oleks midagi erilist tähendanud, tõi mister Franklini puhul kaasa ühe ebameeldiva tagajärje. See jättis ta tegevuseta ning andis talle hulga vaba aega, mistõttu kõik tema iseloomu välismaised küljed ilmusid üksteise järel lagedale nagu rotid kotisuust.
Kord itaallase-inglasena, kord sakslase-inglasena, kord prantslase-inglasena hulkus ta sihitult kõigis maja elutubades ringi, kusjuures rääkida ei olnud tal millestki muust kui sellest, kuidas miss Rachel teda oli kohelnud, ja mitte kellegi muu kui minuga. Nii näiteks leidsin ta raamatukogust, kus ta istus tänapäeva Itaalia kaardi all, «teadmata oma hädade vastu ühtegi muud vahendit kui nendest rääkimine. «Mul on mitmeid väärtuslikke püüdlusi, Betteredge, aga mida peaksin ma nendega nüüd peale hakkama? Olen täis uinuvaid häid omadusi, kui ainult Rachel oleks mul aidanud neid esile tuua!» Ta kirjeldas oma unarusse jäetud voorusi nii kõneosavalt ning kurtis siis nende kurba saatust nii liigutavalt, et mina ei mõistnud teda enam kuidagiviisi lohutada. Siis aga turgatas mul äkitselt pähe, et siin on tegemist juhtumiga, kus võiks kosutavalt rakendada lõigukest «Robinson Crusoe'st». Ma komberdasin uksest välja, oma tuppa, ja siis jälle koos selle surematu raamatuga tagasi. Raamatukogus polnud kedagi! Ainult tänapäeva Itaalia kaart vahtis mulle vastu ja mina vahtisin tänapäeva Itaalia kaarti.
Ma heitsin pilgu võõrastetuppa. Põrandal lebas taskurätt, mis tõendas, et mister Franklin oli siia sisse triivinud. Ja tühi tuba tõendas, et ta oli jälle välja triivinud.
Ma heitsin pilgu söögituppa ja avastasin Samueli, kes küpsise ja šerriklaasi kõrval vaikides tühja õhku uuris. Umbes minuti eest oli mister Franklin raevukalt kella helistanud ja väikest

kerget kehakinnitust nõudnud. Kui Samuel selle meeletu kiirusega kohale toimetas, oli mister Franklin kadunud — juba enne, kui kell alumisel korrusel pärast tema jõulist tõmmet helisemise jätta jõudis.
Ma heitsin pilgu elutuppa ja leidsin ta lõpuks sealt. Ta seisis akna juures ja vedas sõrmega udusele klaasile arusaamatuid märke.
«Teie šerri ootab teid, söör,» ütlesin ma talle. Niisama hästi oleksin võinud kõnetada üht toa neljast seinast. Ta oli omaenese mõtiskluste põhjatuisse sügavikesse vajunud ning lootusetu oli teda sealt pinnale tõsta. «Kuidas teie Racheli käitumist seletate, Betteredge?» oli kõik, mida ma talt kuulsin. Kuna mul vajalikku vastust valmis ei olnud, siis tõin välja «Robinson Crusoe», kust, ma olen veendunud, kindlasti mingi seletuse oleks leidnud, kui me seda vaid küllalt kaua oleksime otsinud. Mister Franklin lõi «Robinson Crusoe» kinni ja kukkus sedamaid oma saksa-inglise jama ajama. «Miks mitte sinna sisse vaadata?» ütles ta, nagu oleks minul isiklikult midagi sinna sisse vaatamise vastu olnud. «Milleks, pagana päralt, kannatust kaotada, Betteredge, kui tõeni jõudmiseks ainult kannatust vaja lähebki? Ärge mind katkestage. Racheli käitumine on täiesti arusaadav, kui seda vähegi õiglaselt vaadata: kõigepealt objektiivsest seisukohast, siis subjektiivsest seisukohast ning lõpuks objektiiv-subjektiivsest
147
seisukohast. Mida me teame? Teame, et Kuukivi kadumine möödunud neljapäeva hommikul viis Racheli närvivapustuseni, millest ta ei ole veel senini toibunud. Kas te kavatsete eitada, et objektiivne seisukoht on siiani kehtiv? Hüva, ärge mind siis katkestage. Kuidas me aga saame oodata, et ta käituks nüüd, närvivapustuses, ükskõik millise inimesega nii, nagu ta seda tavaliselt tegi? Milleni me jõuame sellise sisemiselt välimisele suunatud arutlusega? Me jõuame subjektiivse seisukohani. Katsuge te mul ainult subjektiivsele seisukohale vastu vaielda. Heakene küll — mis tuleb edasi? Taevakene, edasi tuleb muidugi objektiiv-subjektiivne seletus! Rachel ei olegi õieti öeldes Rachel, vaid Keegi Teine. Kas mind haavab see, et Keegi Teine mind julmalt kohtleb? Te olete küll mõistmatu, Betteredge, aga selles te mind vaevalt süüdistada saarte. Millega see asi siis lõpeb? See lõpeb teie neetud inglise kitsarinnalisusest ja eelarvamustest hoolimata sellega, et ma olen täiesti õnnelik ja muretu. Kus on siis see šerri?»
Selle aja peale valitses mu peas säherdune segadus, et ma ei olnud enam päris kindel, kas see ikka oli minu enda pea või hoopis mister Franklini oma. Selles haletsusväärses seisukorras sain ma hakkama — nagu mina seda mõistan — kolme objektiivse asjaga. Ma tõin mister Franklinile tema šerri, tõmbusin tagasi oma tuppa ning trööstisin end kõige rahustavama piibutäie tubakaga, mida ma oma elus mäletan.
Ärge siiski arvake, et ma mister Franklinist nii lihtsalt lahti sain. Ta rahutus kandis teda elutoast jälle halli, siis sattus ta selle kõrval paiknevale teenijatepoolele, tundis mu piibutubaka lõhna ja talle meenus otsekohe, et ta oli küllalt lihtsameelne olnud ning miss Racheli pärast suitsetamisest loobunud. Silmapilk hiljem tormas ta oma sigarikarbiga minu juurde ja võttis jälle otsustavalt üles ikka selle ühe, igikestva teema, arendades seda seekord elegantses, vaimukas ning skeptilises prantsuse stiilis. «Pakkuge mulle tuld, Better-edge! Kas on üldse .mõeldav, et üks mees on nii pikka aega suitsetanud ja ei ole avastanud oma sigarikarbis peituvat süsteemi naiste kohtlemiseks? Jälgige mu juttu hoolikalt, ja ma tõestan seda paari sõnaga. Te valite ühe sigari, proovite seda — ja see valmistab teile pettumuse. Mida te siis teete? Te viskate selle ära ja proovite teist. Jälgige nüüd süsteemi rakendust! Te valite ühe naise, proovite temaga õnne ja ta purustab teie südame, Narr! õppige oma sigarikarbi varal. Heitke ta kõrvale ja proovige õnne mõne teisega!»
Selle peale raputasin ma pead. Imekspandavalt tark, julgeksin öelda, aga minu oma kogemus rääkis sellele risti vastu. «Kadunud missis Betteredge'i ajal,» laususin ma, «tundsin tihtigi kalduvust teie filosoofiat katsetada, mister Franklin. Aga seadus nõuab, söör, et kui te oma

sigari kord juba olete valinud, siis muudkui suitsetage seda.» Saatsin oma mõttetera tähendusrikka silmapilgutusega. Mister Franklin pahvatas naerma ning meil oli lõbu laialt, kuni tema iseloomu järgmine külg ootuspäraselt lagedale ilmus. Nii need asjad meie noorhärra ja minuga käisid ja niimoodi me kahekesi aega veetsime (sel ajal kui seersant ja aednik rooside pärast nääklesid), kuni saabusid uudised Frizinghallist.
148
Kaless jõudis tagasi tubli pool tundi varem, kui ma olin julgenud loota. Proua oli otsustanud jääda esialgu õe juurde. Tallipoiss tõi temalt kaks kirja; üks oli adresseeritud mister Franklinile, teine mulle.
Mister Franklini kirja saatsin ma talle raamatukogusse — sellesse pelgupaika olid tema ekslemised ta nüüd teistkordselt viinud. Oma kirja lugesin oma toas. Tšekk, mis ümbriku avamisel välja kukkus, 'teatas mulle (juba enne, kui olin sisuga tutvunud), et seersant Cuffi vabastamine juurdlusest Kuukivi asjus oli nüüd otsustatud.
Saatsin triiphoonesse sõna, et soovin otsekohe seersandiga rääkida. Ta ilmus kohale, mõtted jäägitult aedniku ja koerakibuvitsa juures, ning kuulutas, et nii kangekaelset inimest, nagu seda on mister Begbie, ei ole veel kunagi olnud ega saagi olema. Palusin, et ta niisugused armetud pisiasjad meie vestlusest kõrvale jätaks ja pööraks kogu tähelepanu ühele tõesti tõsisele küsimusele. Seepeale pingutas ta end küllalt, et märgata kirja mu käes. «Aa,» ütles ta loiult, «te olete armuliselt proualt sõnumi saanud. Kas see mingil moel ka minusse puutub, mister Betteredge?»
«Te saate selle üle ise otsustada, seersant.» Seejärel lugesin talle kirja (püüdlike rõhkude ja pausidega) sõna-sõnalt ette:
«Mu hea Gabriel! Ma palun Teid seersant Cuffile teatada, et olen talle antud lubaduse täitnud, ning mis Rosanna Spearmanisse puutub, on tulemus järgmine. Miss Verinder kinnitab pühalikult, et sellest ajast peale, kui see õnnetu naine esimest korda minu majja astus, ei ole ta temaga sõnagi salaja rääkinud. Sel ööl, kui teemant kadus, ei kohtunud nad kordagi isegi juhuslikult, ja neljapäeva hommikust, kui häiret tõsteti, kuni selle laupäeva pärastlõunani, mil miss Verinder lahkus, ei olnud nende vahel mitte mingisugust ühendust. Sellise vastuse sain ma siis, kui ma oma tütrele ootamatult ja otsesõnu Rosanna Spearmani enesetapust teatasin.»
Jõudnud sinnani, tõstsin pilgu ja küsisin seersant Cuffilt, mida ta sellest kirjast siiamaani mõtleb.
«Oma arvamuse väljendamisega ma ainult solvaksin teid,» vastas seersant. «Jätkake, mister Betteredge,» lausus ta kõige vihastavama leplikkusega, «jätkake.»
Kui mulle meenus, et sellel mehel oli piisanud jultumust kurta meie aedniku kangekaelsuse üle, siis sügeles mu keel soovist «jätkata» mu perenaise omadest sootuks erinevate sõnadega. Kuid seekord jäi mu kristlik meel siiski vankumatuks. Lugesin armulise proua kirja tasakaalukalt edasi:
«Kui olin miss Verinderi poole pöördunud viisil, mida politseinik kõige sobilikumaks pidas, kõnelesin temaga edasi nii, nagu ma ise lootsin teda kõige rohkem mõjutada. Enne kui mu tütar minu katuse alt lahkus, olin teda kahel korral omavahel hoiatanud, et ta tõmbab endale täiesti talumatu ja alandava kahtlustuse. Nüüd ütlesin talle selge sõnaga, et minu kartused on täide läinud.
149

Vastavalt tema enda pühalikule kinnitusele on vastus selgemast selgem. Esiteks, ta ei ole ühelegi elusolendile salaja võlgu. Teiseks, teemant ei ole praegu tema käes ega ole ka olnud sellest ajdst peale, kui ta selle kolmapäeva öösel kapikese laekasse pani.
Kaugemale mu tütre usaldus minu vastu ei lähe. Ta vaikib endist viisi jonnakalt, kui ma talt küsin, kas ta oskab teemandi kadumist seletada. Ta keeldub pisarsilmil, kui ma anun, et ta kas või minu pärast kõik südamelt ära räägiks. «Ükskord tuleb päev, kus sa teada saad, miks see

mulle korda ei lähe, et mind kahtlustatakse, ja miks ma isegi sulle midagi ei räägi. Ma olen teinud nii mõndagi, mis võiks mu ema mind haletsema panna, — kuid mitte midagi, mis mu ema minu pärast punastama paneks.» Need on mu tütre enda sõnad.

Pärast seda, mis politseiniku ja minu vahel toimus, arvan ma, et kuigi ta on meile võõras, peaks ta miss Verinderi sõnadega tutvuma. Lugege see kiri talle ette ning andke siis üle see tšekk, mille ma kirjale lisan. Loobudes täiesti tema edasistest teenetest, jääb mul üksnes öelda, et olen veendunud tema aususes ja arukuses, kuid usun veelgi vankumatumalt kui enne, et käesoleval juhul on asjaolud ta saatuslikult eksiteele viinud.»

Sellega kiri lõppes. Enne tšeki üleandmist küsisin ma seersant Cuffilt, kas tal on veel mingeid märkusi teha.

«Minu kohustuste hulka, mister Betteredge,» vastas ta, «ei kuulu märkuste tegemine juhtumi kohta, mille uurimise ma olen lõpetanud.»

Viskasin talle üle laua tšeki. «Kas te vähemalt seda osa armulise proua kirjast usute?» küsisin nördinult.

Seersant silmitses tšekki ning kergitas armulise proua heldust tunnustades oma süngeid kulme.

«See on niivõrd suuremeelne hinnang minu ajale,» lausus ta, «et ma tunnen omapoolset kohustust sellele kuidagiviisi vastata. Tuletan selle tšeki suurust meelde, mister Betteredge, kui tarvidus seda mäletada kätte jõuab.»

«Mida te silmas peate?» küsisin ma.

«Armuline proua on asjad praeguseks väga arukalt ära silunud,» kostis seersant. «Kuid see on just sedasorti perekonnaskandaal, mis puhkeb uuesti siis, kui seda kõige vähem oodatakse. Enne kui Kuukivi kuigi palju kuid vanemaks saab, söör, on meil käed jälie detektiivitööd täis.»

Kui need sõnad üldse midagi tähendasid — ja kui üldse midagi tähendas see, kuidas ta neid ütles —, siis sai sellest järeldada ainult üht. Tema meelest oli mu perenaise kiri tõestanud miss Racheli küllaldast jultumust jääda kurdiks kõige tungivamale palvele, millega oli võimalik tema poole pöörduda, ja seda, et ta oli petnud omaenese ema (armas jumal, millistel asjaoludel!) terve rea jõledate valedega. Ma ei tea, kuidas teised inimesed minu asemel oleksid seersandile vastanud. Mina ütlesin talle suu sisse:

«Seersant Cuff, ma pean teie viimast mõtteavaldust solvanguks armulise proua ja tema tütre aadressil!»

«Mister Betteredge, pidage seda endale hoiatuseks, ja te olete täpsemalt märki tabanud.»

Kuigi ma olin äge ja vihane, pani tema põrgulik enesekindlus mul suu kinni.

Astusin akna juurde, et rahuneda. Vihm oli üle läinud, ja ennäe, keda ma õues nägin — ei kedagi muud kui aednikku, mister Begbie't, s kes väljas ootas, et jätkata seersant Cuffiga sõnasõda koerakibuvitsa pärast.

«Minu lugupidamine säärsandile,» lausus mister Begbie, niipea kui ta mind märkas. «Kui ta on nõuks võtt jala jaama minna, siis põle mul midagist kaasaminemise vasta.»

«Mis!» hüüdis seersant mu selja taga. «Kas te ei usu mind ikka veel?»

«Põrgut ma usun!» vastas mister Begbie.

«Siis lähen ma jalgsi jaama!» teatas seersant.

«Siis ma ootan teid väravas!» kostis mister Begbie.

Nagu te teate, olin ma küllaltki vihane — kuid kelle viha suudaks vastu panna sellisele segamisele! Seersant Cuff märkas minu meeleolumuutust ning julgustas seda õigeaegse nõuandega. «Einoh,» ütles ta, «miks te ei võiks minu arvamusse suhtuda nii, nagu seda teeb armuline proua? Miks te ei võiks öelda, et asjaolud on mind saatuslikult eksiteele viinud?»

Suhtuda millessegi nii nagu armuline proua oli nauditav eesõigus — isegi sellest hoolimata, et seda pakkus mulle seersant- Cuff. Ma jahtusin pikkamisi maha ning sain oma tavalise meelerahu tagasi. Suhtusin igasugusesse proua ja minu omast erinevasse arvamusse miss Racheli kohta väärika põlgusega. Ainus, mida ma ei suutnud, oli Kuukivi teemal vaikida! Ma tean, mu enda terve mõistus oleks pidanud mind hoiatama, et ma asja sinnapaika jätaksin, — kuid paraku! voorused, mis praegust põlvkonda iseloomustavad, ei olnud minu ajal veel leiutatud. Seersant Cuff oli osatanud mu valusat kohta, ja kuigi ma tema peale põlgusega ülevalt alla vaatasin, pakitses hell paik siiski. Asi lõppes sellega, et ma tegin temaga põikpäiselt uuesti juttu armulise proua kirjast. «Mind ennast rahuldab see seletus täiesti,» laususin ma. «Aga ärge pange seda tähele! Jätkake, nagu oleks mind ikka veel võimalik ümber veenda. Te arvate, et miss Racheli sõnu ei või uskuda, ja ütlete, et me saame Kuukivist uuesti kuulda. Põhjendage oma arvamust, seersant,» lõpetasin ma muretul toonil. «Põhjendage oma arvamust.»
Solvumise asemel haaras seersant Cuff mu käe ja surus seda nii kõvasti, et mu sõrmedel valus hakkas.
«Olgu taevas mulle tunnistajaks,» ütles see imelik politseinik pühalikult, «et ma asuksin hommepäev majateenrina tööle, mister Betteredge, kui mul oleks võimalik oma ametit teie kõrval pidada! öelda, et te olete läbipaistev kui laps, söör, tähendaks teha lastele kompliment, mida üheksa last kümnest ei ole ära teeninud. Kuulge, kuulge, me ei hakka ometi uuesti vaidlema. Te saate selle põhjenduse mult kergema vaevaga teada. Armulise proua ja miss Verinderi kohta ei lausu ma enam sõnagi — hakkan üksnes kord üle hulga aja

ja ainult teie pärast prohvetiks. Ma hoiatasin teid juba, et Kuukiviga tuleb teil veel tegemist. Väga hea. Nüüd, lahkumisel, räägin teile kolmest asjast, mis edaspidi aset leiavad ja, ma usun, teie tähelepanu endale tõmbavad, kas see teile meeldib või mitte.»
«Jätkake,» sõnasin ma segadusse sattumata ja niisama muretult kui enne.
«Esiteks,» lausus seersant, «te saate mingeid teateid Yollandi-telt — kui postiljon Rosanna kirja esmaspäeval Kajakalõukasse viib.»
Kui ta oleks mulle pangetäie külma vett kaela kallanud, ka see ei oleks minus vist ebamugavamat tunnet tekitanud"kui need sõnad. Miss Racheli kinnitus oma süütuse kohta oli jätnud Rosanna toimingud — uue öösärgi tegemise, määrdunud öösärgi peitmise ja kõik muu — täiesti ilma seletuseta. Ja see ei olnud mulle üldsegi pähe tulnud, enne kui seersant Cuff selle kõik ühe hetkega meelde tuletas!
«Teiseks,» jätkas seersant, «te kuulete jälle kolmest indialasest. Te kuulete neist siin lähikonnas, kui miss Rachel lähikonda jääb. Te kuulete neist Londonis, kui miss Rachel Londonisse läheb.»
Kuna ma olin kolme silmamoondaja vastu igasuguse huvi kaotanud ning end põhjalikult meie preili süütuses veennud, siis suhtusin sellesse teise ettekuulutusse üsnagi kergelt. «Need olid siis kaks asja kolmest, mis juhtuma peavad,» sõnasin ma. «Palun kolmas!»
«Kolmandaks ja viimaseks,» lausus seersant Cuff, «te kuulete varem või hiljem midagi sellest Londoni rahalaenajast, keda ma juba kahel korral olen söandanud mainida. Andke mulle oma taskuraamat, ma märgin tema nime ja aadressi üles — nii et selles suhtes mingit eksitust ei oleks, kui see tõesti juhtub.»
Niisiis kirjutas ta ühele puhtale lehele: «Mr. Septimus Luker, Middlesexi põiktänav, Lambeth, London.»
«Siin,» ütles ta aadressile osutades, «on Kuukivi teemal viimased sõnad, millega ma teid praegu tülitan. Aeg näitab, kas mul on õigus või ei. Vahepeal, söör, viin ma endaga kaasa siira sümpaatia teie vastu, mis minu arvates teeb au meile mõlemale. Kui me enne minu erruminekut enam ei kohtu, siis loodan, et tulete mind vaatama ühte väikesesse majja Londoni lähedal, millel ma juba silma peal

hoian. Minu aias, luban teile seda, mister Betteredge, saavad olema rohurajad. Ja mis puutub valgesse sammalroosi...»
«Ei saa te valget sammalroosi mitte kuradi väega kah kasvama, kui te teda kõiksepealt koerakibuvitsa peale ei silmasta!» hüüdis hääl akna tagant.
Pöördusime mõlemad ümber. See oli väsimatu mister Begbie, kes kangest vaidlushimust polnud enam mallanud värava juures oodata. Seersant surus mul kätt ning tormas veel suurema õhinaga välja, õuele. «Kui ta tagasi tuleb, siis küsige talt sammalroosi kohta ja vaadake, kas ma olen tema väidetest kivi kivi peale jätnud!» hüüdis suur Cuff siis mulle omakorda läbi akna. «Härrased!» vastasin mina neid talitseda püüdes, nagu ma kord juba olin teinud. «Sammal-roosi suhtes saab mõlema poole kasuks palju öelda!» Oleksin võinud

sama hästi (nagu ütlevad iirlased) verstapostile džiigi vilistada. Nad läksid koos minema, pidades teel rooside sõda, milles kumbki pool armu ei palunud ega halastust tundnud. Viimaseks nägin, kuidas mister Begbie oma jonnakat pead raputas ja seersant Cuff tal nagu vahialusel käsivarrest kinni hoidis. Oh, hüva, hüva! Tunnistan, et seersant mulle tahes-tahtmata meeldis ·— kuigi ma teda samal ajal vihkasin.
Eks seletage see hingeseisund ära, kui oskate. Üsna varsti saate minust ja mu vastuoludest lahti. Kui ma olen ka mister Franklini lahkumisest aru andnud, siis on lugu laupäevastest juhtumistest ometi viimaks lõpule jõudnud. Ja kui ma olen veel kirjeldanud teatud kummalisi asju, mis järgmise nädala jooksul juhtusid, siis on minu osa selles loos täidetud ning ma annan sule edasi isikule, kes on määratud minu poolt alustatut jätkama. Kui olete selle jutustuse lugemisest niisama väsinud kui mina selle kirjutamisest — jumal küll, kuidas me siis mõne lehekülje pärast vastastikku rõõmustame!

23. PEATÜKK

Olin kalessi valmis hoidnud — juhuks, kui mister Franklin ikka tõesti tahab meie juurest õhtuse rongiga lahkuda. Alumisele korrusele ilmuv pagas, millele peagi järgnes mister Franklin ise, näitas mulle üsna selgesti, et vähemalt korra elus oli ta vastuvõetud otsuse juurde kindlaks jäänud.
«Nii et te olete siis tõesti otsustanud, söör?» küsisin ma, kui me hallis kohtusime. «Miks te ei võiks paar päevakest oodata ja miss Rachelile veel ühte võimalust anda?»
Nüüd, kus oli tulnud aeg hüvasti jätta, ilmnes, et mister Frankli-nilt oli kogu välismaine võõp maha kulunud. Selle asemel et mulle suusõnal vastata, ulatas ta mulle kirja, mille armuline proua talle oli saatnud. Suurem osa kirjast sisaldas sedasama, mis oli juba öeldud minule määratud sõnumis. Kuid lõppu olid lisatud mõned read miss Rachelist, ja need seletavad vähemalt mister Franklini otsuse püsivust, kui mitte midagi muud.

Küllap Sa imestad (kirjutas armuline proua), et ma lasen omaenese tütrel ennast täielikus teadmatuses hoida. Kaduma on läinud kahekümne tuhande naelane teemant — ja ma võin vaid järeldada, et Rachelile ei ole selle kadumine saladuseks ning et mulle täiesti tundmatu isik või isikud on tema peale pannud mingi arusaamatu vaikimiskohustuse, mille eesmärki ma isegi aimata ei oska. Kas on mõeldav, et ma endaga niiviisi naljatada luban? Racheli praegust seisundit arvestades on see üsnagi mõeldav. Tema närvid on sedavõrd pingul, et teda on hale vaadata. Ma ei julge Kuukivist enne rääkimagi hakata, kui aeg on teda veidike rahustanud.Just sellepärast ma saatsingi politseiniku kõhklematult minema. Saladus, mis teeb nõutuks meid, teeb nõutuks ka teda. Selles asjas ei saa meid ükski võõras

aidata. Minu murekoorma muudab ta ainult raskemaks, ja ainuüksi tema nime kuuldes läheb Rachel lausa pööraseks.
Minu tulevikuplaanid on koostatud nii hästi, kui nad seda olla saavad. Esialgu kavatsen ma Racheli Londonisse viia — osalt selleks, et teda vahelduse abil rahustada, osalt proovima, mida tema heaks parimate arstlike nõuannete abil teha saab. Kas ma võin paluda, et kohtuksime linnas? Mu kallis Franklin, Sa pead omalt poolt samasugust kannatlikkust ilmutama ning ootama, nii nagu mina, sobivamat aega. Oma praeguses hirmsas hingeseisundis peab Rachel seda väärtuslikku abi, mida Sa juurdlusele osutasid, ikka veel andestamatuks süüteoks. Selles asjas uisapäisa tegutsedes oled Sa suurendanud murekoormat, mida tal kanda tuleb, ähvardades oma jõupingutustega tahtmatult tema saladust paljastada. Mul on võimatu Qigustada seda jonnakust, millega ta Sind süüdistab tagajärgedes, mida ei Sina ega mina osanud kujutleda ega ette näha. Talle ei ole võimalik aru pähe panna — teda võib üksnes haletseda. Pean Sulle kurvastusega teatama, et praegu on vist parem, kui Sa Rachelist lahus viibid. Omalt poolt saan Sulle soovitada ainult üht: anna talle aega.
Ulatasin kirja tagasi ja mul oli mister Franklinist siiralt kahju, sest ma teadsin, kui väga kiindunud ta meie preilisse oli, ja nägin ka, et Racheli ema sõnad olid talle otse südamesse lõiganud. «Te ju teate seda vanasõna, söör,» oli kõik, mis ma talle ütlesin, «et kus häda kõige suurem, seal abi kõige lähem. Häda ei saa enam palju suurem olla, mister Franklin, kui ta praegu on.»
Mister Franklin voltis tädi kirja jälle kokku, ning paistis, et see märkus, mille ma olin söandanud teha, teda just eriti ei lohutanud.
«Kui ma tolle vastiku teemandiga Londonist siia tulin,» ütles ta, «siis ei olnud minu meelest vist tervel Inglismaal õnnelikumat maja kui see. Vaadake seda peret nüüd! Inimesed on laiali puistatud, lahutatud — isegi siinne õhk on saladustest ja kahtlustustest mürgitatud! Kas te mäletate veel toda hommikut Vabiseval Liival, kui me onu Herncastle'ist ja tema sünnipäevakingist rääkisime? Kuukivi on teeninud koloneli kättemaksuiha viisil, millest kolonel ise undki ei näinud!»
Nende sõnadega andis ta mulle kätt ja läks kalessi juurde.
Astusin tema järel trepist alla. Oli väga kurb näha teda niiviisi lahkumas sellest vanast majast, kus ta oli veetnud oma elu kõige õnnelikumad aastad. Penelope (väga rööpast väljas kõige tõttu, mis majas oli juhtunud) tuli nuttes temaga hüvasti jätma. Mister Franklin suudles teda. Viipasin käega nagu öeldes: «Olge nii lahked, söör.» Veel mõned teenijad tulid nurga tagant piiluma. Ta oli üks neid mehi, kes kõigile naistele meeldivad. Peatasin kalessi veel viimasel minutil ning palusin, et ta oleks nii hea ja annaks endast kirja teel teada. Ta ei paistnud märkavat, mida ma ütlesin, — ta pilk rändas ühelt asjalt teisele, otsekui oleks ta selle vana maja ja pargiga hüvasti jätnud, «öelge meile, kuhu te lähete, söör,» palusin kalessist kinni hoides, et tema tulevikuplaanidest natukenegi aimu saada. Mister Franklin tõmbas äkitselt kübara silmadele. «Kuhu ma lähen?» kordas
154
ta mu küsimust nagu kaja. «Ma lähen kuradile!» Seda sõna kuuldes poni võpatas ning tõmbas paigast, nagu oleks ta selle ees kristlikku hirmu tundnud. «Õnnistagu teid jumal, söör, kuhu te ka ei läheks!» oli kõik, mida ma öelda sain, enne kui ta kuuldekaugusest välja jõudis ja silmistki kadus. Üks kena ja meeldiv härrasmees! Kõigist oma vigadest ja narrustest hoolimata üks kena ja meeldiv härrasmees! Kui ta meie proua majast lahkus, jäi temast maha nukralt tühi koht.
See pikk laupäevane suveõhtu tõi kaasa üsnagi igava ning sünge meeleolu.
Hoidsin oma tuju langemast ainult piibu ja «Robinson Crusoe» najal. Naised (Penelope välja arvatud) lõid aega surnuks Rosanna enesetapust lobisemisega. Kõik nad arvasid kangekaelselt, et vaene tüdruk oli Kuukivi varastanud ning teinud endale lõpu hirmust avastamise ees. Mu tütar jäi südames muidugi kindlalt selle juurde, mida ta kogu aeg oli

öelnud. Tema arvamus enesetapu tegelikust ajendist ei rahuldanud kummalisel kombel just sellessamas punktis, kus ei rahuldanud ka meie preili süütuse kinnitus. See jättis täiesti seletamata Rosanna salajase käigu Frizinghalli ja samuti kõik, mis ta öösärgiga seoses oli teinud. Ei olnud mingit mõtet püüda seda Penelopele selgeks teha: vastuväide mõjutas teda umbes niisama palju kui vihmavaling veekindlat kuube. Asi on lihtsalt selles, et mu tütar on pärinud minu üleoleku kainest mõistusest — ja on selles suhtes oma isast veel kaugele ettegi läinud.

Järgmisel päeval (pühapäeval) toodi mister Ablewhite'i juurde jäänud tõld meile tühjalt tagasi. Kutsar tõi mulle proualt teate ning proua toaneitsile ja Penelopele kirjalikud juhtnöörid.

Mu perenaine teatas mulle, et ta on otsustanud miss Racheli esmaspäeval oma Londoni majja viia. Kirjalikes juhtnöörides tehti kahele toaneitsile teatavaks, missugused rõivad neil tuleb kaasa võtta ja millal nad peavad oma perenaisi linnas kohtama. Enamik teisi teenijaid pidi hiljem järele minema. Proua nägi, et pärast kõike toimunut oli siia tagasipöördumine miss Rachelile väga vastumeelt, ja otsustas Frizinghallist otse Londonisse sõita. Mina pidin edasiste korraldusteni maale jääma ning maja sees ja väljas kõige eest hoolt kandma. Kohalejäänud teenijad pidid hakkama elatusraha saama.

Kuna see kõik meenutas mulle mister Franklini sõnu meie laialipuistatud ja lahutatud perest, siis juhtis see loomulikult mu mõtted mister Franklinile endale. Mida rohkem ma tema peale mõtlesin, seda murelikumaks mu meel tema tulevaste ettevõtmiste pärast muutus. Asi lõppes sellega, et saatsin pühapäevase postiga kirja tema isa kammerteenrile mister Jeffcole (keda ma varasematest aastatest tundsin) ja palusin tal teatada, mida mister Franklin Londonisse jõudmisel oli otsustanud teha.

Pühapäeva õhtu oli (kui see on üldse võimalik) veelgi igavam kui laupäevane. Lõpetasime hingamispäeva nii, nagu selle lõpetavad sajad tuhanded inimesed neil saartel korrapäraselt igal nädalal — see tähendab, ei jõudnud uneaega ära oodata ja jäime toolidel tukkuma.

155

Mida tõi esmaspäev ülejäänud majalistele, seda ma ei tea. Mind aga raputas esmaspäev kenakesti üles. Sel päeval läks täide seersant Cuffi esimene ettekuulutus — nimelt et ma pidin Yollanditelt teateid saama.

Olin Penelope ja proua toaneitsi koos pagasiga Londoni rongile saatnud ning nokitsesin parajasti pisut niisama maja ümber, kui kuulsin äkki oma nime hüütavat. Ümber pöördudes leidsin end vastamisi kaluri tütre Lonkur-Lucyga. Kui jätta kõrvale tema vigane jalg ja kõhnus (minu meelest on see viimane naise juures hirmsaks puuduseks), oli sel tüdrukul meesterahva silmale ka midagi meeldivat pakkuda. Tõmmu, terane, arukas nägu, kena selge hääl ja ilusad pruunid juuksed kuulusid tema väärtuste hulka. Kark esines tema õnnetuste nimekirjas. Ja tema äge meelelaad moodustas ta puuduste kogusummas üsna kaaluka osa.

«Noh, kullake,» ütlesin ma, «mida sa minust tahad?»

«Kus on see mees, keda Franklin Blake'iks kutsutakse?» küsis tüdruk mind vihase pilguga mõõtes ja ise kargu najale seisma jäädes.

«Niiviisi ei ole sünnis ühestki härrasmehest kõnelda,» vastasin ma. «Kui sa soovid proua õepoja järele pärida, siis suvatse teda nimetada mister Franklin Blake'iks.»

Ta lonkas sammu lähemale ja vaatas mind nii, nagu oleks tahtnud mind elusalt nahka panna.

«Mister Franklin Blake?» kordas ta minu järel. «Mõrtsukas Franklin Blake oleks tema kohta paslikum öelda.»

Siinkohal kulusid mulle marjaks ära kogemused kadunud missis Betteredge'iga. Alati, kui naine püüab teid endast välja viia, vahetage pooled ja viige hoopis ta ise endast välja. Tavaliselt on nad valmis tõrjuma iga võtet, mida te enesekaitseks võite üritada, ainult mitte seda. Üksainus sõna ajab asja ära niisama hästi kui sada, ja Lonkur-Lucy puhul aitaski ühest sõnast. Vaatasin talle leebelt otsa ja ütlesin: «Häh!»

Tüdruk läks otsekohe põlema. Ta seadis end tervele jalale tasakaalu, võttis kargu kätte ja lõi sellega kolm korda raevukalt vastu maad. «Ta on mõrtsukas! Ta on mõrtsukas! Ta on mõrtsukas! Tema ajas Rosanna Spearmani surma!» Seda kõike kisendas ta täiest kõrist. Paar meie läheduses töötavat inimest tõstsid pilgu, nägid, et see oli Lonkur-Lucy — teadsid, mida sealt kandist võis oodata, ning vaatasid jälle mujale.
«Tema ajas Rosanna Spearmani surma?» kordasin ma. «Mille põhjal sa seda ütled, Lucy?»
«Mis see teile korda läheb? Mis see üldse meestele korda läheb? Oh, oleks ta ometi meestest niiviisi mõelnud nagu mina, siis võiks ta praegu elus olla!»
«Minust mõtles ta, vaene hing, alati hästi,» ütlesin ma. «Ja nii kuidas ma vähegi suutsin, püüdsin ma ka alati tema vastu lahke olla.»
Laususin need sõnad nii lohutavalt kui oskasin. Ausalt öeldes ei jätkunud mul südant tüdrukut veel ühe terava vastusega ärritada. Alguses olin märganud üksnes tema ägedust. Nüüd märkasin, et ta

oli õnnetu — ja te võite ise veenduda, et see ei ole sugugi harukordne, kui õnnetus lihtrahva häbematuks muudab. Mu vastus sulatas Lonkur-Lucy üles. Ta langetas pea ja toetas selle kargule.
«Ma armastasin teda,» sõnas tüdruk vaikselt. «Ta oli viletsat elu elanud, mister Betteredge; nurjatud inimesed olid teda halvasti kohelnud ja viinud ta kurjale teele — aga see ei olnud ometi tema mahedat loomust rikkunud. Ta oli tõeline ingel. Minuga koos oleks ta võinud õnnelik olla. Mul oli kavatsus koos temaga, nagu kaks õde, Londonisse minna ja nõelatööga elatust hankida. See mees tuli siia ja ajas kõik nurja. Ta tegi Rosanna ära. Ärge öelge mulle, et ta ei tahtnud ega teadnud seda. Ta oleks pidanud seda teadma. Ta oleks pidanud tema peale halastama. «Ma ei suuda ilma temata elada — ja oh, Lucy, ta ei vaata mulle iial otsagi.» Nõndaviisi ta üAes. Julm, julm, julm. Mina ütlesin: «Ükski mees pole seda väärt, et tema pärast niiviisi norutada.» Ja tema ütles: «On mehi, kes on väärt, et nende pärast surra, Lucy, ja tema on üks nendest.» Ma olin pisut raha kogunud. Olin juba kõik isa ja emaga läbi rääkinud. Mõtlesin viia ta ära selle alanduse juurest, mille all ta siin kannatas. Me oleks võtnud Londonis väikese korteri ja elanud koos justkui õed. Nagu te teate, söör, oli tal hea koolitus ja ilus käekiri. Nõelatöö peale oli ta nobe. Minul on ka hea koolitus ja ilus käekiri. Nõelatöö peale ma nii nobe ei ole, kui tema oli, kuid hakkama oleksin ma saanud. Oleksime endid kenasti ära elatanud. Aga oh! — mis juhtub nüüd äkki täna hommikul? Tuleb tema kiri ja ma saan teada, et ta on oma elukoorma õlgadelt maha pannud. Tuleb tema kiri, milles ta jätab minuga igaveseks jumalaga. Kus on see mees?» hüüdis tütarlaps pead kargult tõstes ja läbi pisarate uuesti raevutsema hakates. «Kus on see härrasmees, kellest ma ilma austuseta kõnelda ei tohi? Haa, mister Better-edge, see päev ei ole enam kaugel, kus vaesed rikaste vastu üles tõusevad. Ma palvetan taeva poole, et nad alustaksid temast. Seda ma just soovin.»
Siin on teile veel üks keskmiselt hea kristlane ja tema tavaline murdumine, mis tuleb sellest, kui seesama kristlik meel liiga rängalt proovile pannakse! Vaevalt et isegi pastor (kuigi ma tunnistan, et see on julgelt väidetud) oleks hakanud tüdrukut noomima sellises seisundis, nagu ta praegu oli. Mina söandasin teda üksnes endise teema juures hoida — lootuses, et ilmneb midagi, mis kuulamist
väärib. .
«Mida sa mister Franklin Blake'ist tahad?» küsisin ma.
«Ma tahan teda näha.»
«Mis põhjusel?»
«Mul on tema jaoks kiri.»
«Kas Rosanna Spearmanilt?»
«Jah.»
«Saadetud sulle sinu kirja sees?»

«Jah.»
Kas pimedus hakkas hajuma? Kas kõik need avastused, mida ma kogu hingest igatsesin teha, tulid end nüüd ise mulle lausa pakkuma? Olin sunnitud pisut viivitama. Seersant Cuff oli endast nakkuse maha

jätnud. Teatud isiklikud märgid ja ended hoiatasid mind, et mul hakkas jälle detektiivipalavik tõusma.
«Sa ei saa mister Franklinit näha,» laususin ma.
«Ma pean teda nägema ja näen ka.»
«Ta sõitis eile õhtul Londonisse.»
Lonkur-Lucy vaatas mulle karmilt otsa ja mõistis, et ma räägin tõtt. Lausumata rohkem sõnagi, pöördus ta sedamaid ümber ja tegi minekut Kajakalõuka poole.
«Pea!» hüüdsin talle järele. «Ma ootan homme mister Franklin Blake'i kohta teateid. Anna see kiri minu kätte ja ma saadan selle talle postiga.»
Lonkur-Lucy seadis end kargu najal tasakaalu ja vaatas üle õla tagasi minu poole.
«Ma pean kirja talle käest kätte üle andma,» vastas ta. «Ja ühelgi teisel viisil ma seda edasi toimetada ei tohi.»
«Kas ma kirjutan ja teatan talle, mida sa rääkisid?»
«Öelge talle, et ma vihkan teda, ja te ütlete tõtt.»
«Jaa, jaa. Aga kirja kohta?»
«Kui ta seda kirja tahab, siis peab ta siia tagasi tulema ja selle minu käest saama.»
Nende sõnadega hakkas ta mööda teed Kajakalõuka poole lonkama. Detektiivipalavik põletas sedamaid ära kogu minu väärikuse. Läksin talle järele ja püüdsin teda rääkima panna. Kõik asjata. Olin õnnetuseks meesterahvas — ja Lonkur-Lucy nautis seda, et sai mulle pettumust valmistada. Pärastpoole samal päeval katsusin õnne tema emaga. Hea missis Yolland oli suuteline üksnes nutma ja soovitama tilgakest lohutust Hollandi pudelist. Kaluri leidsin ma rannalt. Ta ütles, et see on «sant lugu», ja jätkas võrgu parandamist. Ei isa ega ema teadnud rohkem kui mina. .Katsetada sai veel ainult mister Franklin Blake'ile kirjutamist, ja see võimalus võis avaneda järgmisel hommikul.
Jätan selle teie kujutleda, kuidas ma teisipäeva hommikul postiljoni tulekut valvasin. Ta tõi mulle kaks kirja. Üks, Penelopelt, (mille lugemiseks mul vaevalt kannatust jätkus) teatas, et proua ja miss Rachel olid end Londonis kenasti sisse seadnud. Teine, mister Jeffcolt, tegi mulle teatavaks, et mister Jeffco peremehe poeg oli juba Inglismaalt lahkunud.
Ilmnes, et pealinna jõudmisel oli mister Franklin läinud otse oma isa poole.. Tema külaskäik ei sattunud kõige sobivamale ajale. Mister Blake vanem oli üle pea alamkoja asjadesse sukeldunud ning lõbustas end sel õhtul kodus ühe parlamentaarse lemmikleluga, mida nimetatakse «eraseaduseelnõuks». Mister Jeffco ise juhatas mister Franklini tema isa kabinetti. «Mu kallis Franklin! Miks sa mind sellisel kombel üllatad? Kas midagi on lahti?» — «Jah, Racheliga on midagi lahti. Ma olen selle pärast kohutavalt õnnetu.» — «Kurb seda kuulda. Kuid ma ei saa sind praegu ära kuulata.» — «Millal sa mind siis ära kuulata saad?» — «Mu kallis poiss! Ma ei hakka sind petma. Ma saan sind ära kuulata pärast istungjärgu lõppu ja mitte hetkegi varem. Head ööd.» — «Tänan, söör. Head ööd.»

Nagu mister Jeffco mulle teatas, kulges vestlus kabinetis just nõnda. Vestlus väljaspool kabinetti oli veelgi lühem. «Jeffco, vaadake, millise rongiga ma homme mandrile sõitva auriku peale jõuaksin?» — «See läheb kell kuus nelikümmend, mister Franklin.» — «Palun mind äratada kell viis.» — «Kas lähete välismaale, söör?» — «Lähen sinna, Jeffco, kuhu raudtee mind iganes viib.» — «Kas ma teatan teie isale, söör?» — «Jah, teatage talle pärast istungjärgu lõppu.»

Järgmisel hommikul asunudki mister Franklin teele võõraste maade poole. Millisesse paika ta täpselt suundus, seda ei osa riud keegi (ta ise kaasa arvatud) oletada ega ära aimata. Järgmisi teateid tema kohta võisime saada Euroopast, Aasiast, Aafrikast või Ameerikast. Mister Jeffco arvamust mööda olid võimalused täiesti võrdselt jaotunud kõigi nelja ilmakaare vahel.
See uudis ei jätnud enam mingit lootust Lonkur-Lucy ja mister Franklini kokkuviimiseks, ning seega muutus võimatuks ka minu avastustegevuse edasine arenemine. Penelope veendumus, et Rosanna oli end tapnud õnnetu armastuse pärast mister Franklin Blake'i vastu, leidis küll kinnitust — aga see oli ka kõik. Oli võimatu öelda, kas selles kirjas, mille Rosanna mister Franklinile edasiandmiseks oli jätnud, peitus see pihtimus, mida ta mister Franklini kahtlustuse järgi juba eluajal teha oli proovinud, või ei. See võis olla üksnes jumalagajätt, millest ei selgu midagi muud peale tema õnnetu kiindumuse talle kättesaamatusse isikusse. See võis ka tunnistada täit tõtt tema kummaliste ettevõtmiste kohta Kuukivi kadumisest kuni selle ajani, mil ta Vabiseval Liival oma hukule vastu tormas, — ettevõtmiste kohta, mis seersant Cuff oli juba päevavalgele toonud. Pitseeritud kirjana oli see Lonkur-Lucy kätte läinud ja pitseeritud kirjaks jäi see minule ja igale teisele, tüdruku vanemad kaasa arvatud. Me kõik kahtlustasime, et ta oli surnud neiu usaldusalune, me kõik püüdsime teda rääkima panna, kuid kellelgi ei läinud see korda. Üks ja teine teenija — uskudes ikka veel, et Rosanna oli teemandi varastanud ja ära peitnud — piilus ja nuuskis mõnikord nende kivide ümber, kuhu jäljed olid Rosanna viinud, kuid piilus ja nuus-kis asjatult. Tõus ja mõõn vaheldusid, suvi möödus omasoodu ja kätte jõudis sügis. Ja vesiliiv, mis Rosanna surnukeha varjas, peitis ka tema saladust.
Teated selle kohta, et mister Franklin pühapäeva hommikul Inglismaalt lahkus ja proua koos miss Racheliga esmaspäeva pärastlõunal Londonisse saabus, jõudsid minuni, nagu te teate, teisipäevase postiga. Tuli kolmapäev ja ei toonud midagi uut. Neljapäeval saabus uus patakas uudiseid Penelopelt.
Mu tütar teatas mulle, et tema noore perenaise tervise asjus oli ühe kuulsa Londoni arstiga nõu peetud ning et arst oli ühe gini teeninud, soovitades miss Rachelit lõbustada. Lillenäitused, ooperid, ballid — ees seisis terve rodu lõbustusi ning miss Rachel haaras oma ema hämmastuseks neist kõigist innukalt kinni. Mister Godfrey oli neid külastanud. Tema tunded nõo vastu olid ilmselt endised, hoolimata vastuvõtust, mis talle osaks oli saanud, kui ta sünnipäeval oma

õnne katsus. Penelope suureks kahetsuseks võeti teda väga lahkesti .vastu ning ta oli miss Racheli otsekohe ühte daamide heategevus-keltsi kirja pannud. Mu perenaise kohta teatas Penelope, et ta on tujust ära ning et tal on olnud kaks pikka jutuajamist perekonna advokaadiga. Edasi tulid mingid mõtteavaldused, mis puudutasid üht perekonna vaest sugulast, kedagi miss Clacki, keda ma sünnipäeva lõunasöögi kirjeldamisel juba mainisin. Seal istus ta mister Godfrey » kõrval ja laskis šampanjal hea maitsta. Penelope pani imeks, et miss Clack ei olnudki neid veel külastanud. Kindlasti klammerdub ta juba üsha pea, nii nagu tavaliselt, proua külge — ja nii edasi ja nii edasi, nagu naistel ikka kombeks on üksteise üle paberi peal või suusõnal keelt peksta. Tunnistan, et seda ei oleks tõesti tasunudki mainida, kui ei oleks olnud üht põhjust. Nagu ma olen kuulnud, antakse teid tõenäoliselt, kui mina olen lõpetanud, sellelesamale miss Clackile üle. Kui asi nii läheb, siis tehke mulle seda heameelt, et te ei usu ühtegi sõna, mida ta teie alandliku teenri kohta ütleb.

Reedel ei juhtunud midagi — peale selle, et üks koer hakkas kõrvade tagant kärna minema. Andsin talle türnpuusiirupit ning panin ta esialgu keeduleeme ja juurvilja dieedile. Vabandage, et ma seda üldse nimetan. See lipsas kuidagiviisi sisse. Jätke see tähele panemata. Jõuan oma patustustega teie peene tänapäevase maitse vastu varsti lõpule. Pealegi oli see koer tubli olevus ja tõepoolest head tohterdamist väärt.

Laupäev, nädala viimane päev, on ka minu jutustuse viimane päev.
Hommikune post tõi mulle üllatuse Londoni ajalehe näol. Käekiri, millega aadress oli kirjutatud, tegi mind nõutuks. Võrdlesin seda siis rahalaenaja nime ja aadressiga oma taskuraamatus ning sain aru, et käekiri kuulus seersant Cuffile.
Pärast seda vaatasin lehe üsnagi innukalt läbi ja leidsin, et ühe politseiteate ümber oli tindiga joon tõmmatud. Siin see on, teie käsutuses. Lugege seda, nagu mina lugesin, ja te hindate kindlasti vääriliselt seersandi viisakat tähelepanelikkust, millega ta selle viimase uudise mulle saatis.
LAMBETH — Veidi aega enne kohtu sulgemist pöördus eesistuja poole nõuande saamiseks mr. Septimus Luker, tuntud kaubitseja vanade gemmide, nikerduste, intaljode ja muu sellisega. Ta väitis, et teda on päeva jooksul korduvalt tülitanud mingid ringiluusivad indialased, kes on niikuinii tänavate nuhtluseks. Neid isikuid, kelle üle ta kaebas, oli arvult kolm. F'irast seda, kui politsei nad ära ajas, olid nad ikka jälle uuesti tagasi tulnud ning teinud isegi katset almuse palumise ettekäändel majja siseneda. Kui nad paraadukse juurest hoiatustega minema peletati, avastati nad peagi tagahoovis. Lisaks mainitud kaebusele väljendas mr. Luker teatavat kartust, et india-

lased võivad röövimist plaanitseda. Tema kollektsioon sisaldavat mitmeid väga väärtuslikke ning ainulaadseid klassikalisi idamaiseid gemme. Alles eelmisel päeval oli tal tulnud varguskatses kahtlustatuna töölt vallandada üks vilunud elevandiluunikerdaja (nagu me aru saime, Indiast pärit), ning ta ei olnud sugugi kindel, et see tööline ja tänavaveiderdajad, kelle üle ta kaebas, koos ei tegutsenud. Nendp eesmärgiks võis olla rahvas kokku meelitada ja tänaval segadust tekitada, et siis selle varjus majja pääseda. Vastuseks kohtunikhi küsimusele möönis mr. Luker, et röövimiskavatsuse kohta ei ole tjal küll mingeid tõendeid tuua. Ta võis kinnitada, et indialased tüütasid ja häirisid teda, kuid ei midagi muud. Kohtunik maskis, et kui tülitamine kordub, tuleks kaebajal indialased sellesama kohtu ette tuua, kus nendega vastavalt seadusele kerge vaevaga toime tuldaks. Mis mr. Lukeri valduses olevatesse väärtasjadesse puutub, 'siis peab mr. Luker nende puutumatuse tagamiseks ise vajalikke samme astuma. Võib-olla teeks ta hästi, kui ta politseiga ühendust võtaks ja nende kogemustest lähtuvaid ettevaatusabinõusid kasutaks. Kaebaja tänas kõrgeaulist kohtunikku ja lahkus.
Räägitakse, et üks vanaaja tarkadest soovitas (olen unustanud, mis puhul) oma kaasinimestel «lõppu vaadata». Vaadates nende oma lehekülgede lõppu ning meenutades, kuidas ma mõne päeva eest muret tundsin, kas ma ikka tulen selle kirjatööga toime või ei, näen ma, et see lihtne faktide kirjapanek jõuab iseenesest väga sobiva lõpuni. Selles Kuukivi loos oleme aina ühelt imelt teisele liikunud, ja nüüd lõpetame siin kõigist kõige suurema imega — nimelt seersant Cuffi kolme ettekuulutuse täideminekuga veel enne, kui nädal nende lausumisest mööda sai.
Yollanditelt sain teateid esmaspäeval, ning nüüd lugesin Londoni uudistes ka indialastest ja rahalaenajast. Pidage meeles, ka miss Rachel ise viibis sel ajal Londonis. Vaadake, ma esitan asja kõige halvemas valguses, isegi kui see minu enda seisukohale risti vastu räägib. Kui te minu maha jätate ja enda ees olevate tõendite põhjal seersandi poolele asute — kui ainus arukas seletus, mida te näha suudate, on see, et miss Rachel ja mister Luker peavad olema kokku saanud ning et Kuukivi on arvatavasti rahalaenaja kätte panditud —, siis möönan, et ma ei saa teid sellele järeldusele jõudmise pärast süüdistada. Teid teadmatuses hoides olen ise seda põhjustanud. Teadmatusse olen ma sunnitud teid ka jätma — koos oma parimate soovidega.
Mispärast sunnitud, võidakse küsida. Miks ma ei võiks viia lugejaid, kes on minuga koos siiani jõudnud, nendesse kõrgema valgustatuse sfääridesse, kus ma ise viibin?

Vastuseks sellele võin ma vaid väita, et toimin vastavalt korraldustele ning et need korraldused on mulle antud (nagu ma aru saan) tõe huvides. Ma ei tohi selles jutustuses rohkem rääkida, kui ma ise tol ajal teadsin. Või lihtsamalt öeldes, ma pean rangelt omaenese kogemuste piires püsima ning ei tohi teile teatavaks teha, mida teised mulle jutustasid, — sel vägagi küllaldasel põhjusel, et te peate kogu
162
loo vahetult neilt teistelt isikutelt endilt teada saama. Selles Kuukivi loos ei taheta mitte ümberjutustusi esitada, vaid tunnistajatele endile sõna anda. Kujutan ette, kuidas mõni perekonnaliige viiekümne aasta pärast neid lehekülgi loeb. Jumaluke, millise meelitusena võtab ta seda, et tal ei paluta midagi kuulduste põhjal uskuda ning et teda koheldakse igati nagu tõelist kohtunikku tema toolil!
Siin me siis lähemegi lahku — vähemalt esialgu — pärast pikka ühist rännuteed, ja ma loodan, et see toimub mõlemapoolsete sõbralike tunnetega. India teemandi saatanlik tants on selle kivi Londonisse viinud ja Londonisse peate teiegi tema järel minema, jättes mind maamajja maha. Palun andke mulle andeks selle kirjatöö puudused — see, et ma nii palju enesest rääkisin ja et ma teiega võibolla ka liiga familiaarne olin. Ma ei mõelnud seda pahasti, ning ma rüüpan suure lugupidamisega (olles just lõunasöögi lõpetanud) armulise proua õllekannust teie terviseks ja hüvanguks^ Soovin, et te leiaksite nendelt kirjalehtedelt seda, mida Robinson Crusoe leidis oma elust üksikul saarel — nimelt midagi, millest lohutust saada ja mis laseks teil hea ja kurja kirjeldamist selle jutustuse vooruste hulka arvata. — Elage hästi!

Esimese perioodi lõpp

TEINE PERIOOD TÕE AVASTAMINE (1848—49)

Sündmused on edasi antud eri isikute jutustustena

ESIMENE JUTUSTUS

Kirja pannud miss Clack, kadunud söör John Verinderi õetütar

1. PEATUKK

Ma võlgnen selle eest tänu oma kallitele vanematele (nüüd mõlemad taevas), et korraarmastus ja korrapärased harjumused mulle juba väga varases eas omaseks said. Tol õnnelikul minevikku vajunud ajal õpetati mind juukseid nii päeval kui öösel korras hoidma ja oma riietusesemeid ühes ja samas järjekorras ühele ja samale toolile ühes ja samas kohas voodijalutsis hoolikalt kokku panema, enne kui ma puhkama heitsin. Riiete kokkupanemisele eelnes muutumatult päevasündmuste kirjapanek mu väikesesse päevikusse. Riiete kokkupanemisele järgnes muutumatult (juba voodis) «õhtune kiidulaul». Ja «Õhtusele kiidulaulule» järgnes muutumatult lapsepõlve magus uni.
Hilisemas elus (paraku!) järgnesid kiidulaulule kurvad ning kibedad mõtisklused, ja magusat und asendas kahjuks vaid katkeline uinak, mis murelike rahutut puhkepaika painab. Oma riideid panen ma aga endist viisi kokku ja oma väikest päevikut pean samuti edasi. Esimene harjumus seob mind mu õnneliku lapsepõlvega — ajaga enne papa laostumist. Teine harjumus — seniajani kasulik peamiselt seetõttu, et aitab mul korrale allutada langenud inimloomust, mille me kõik oleme Aadamalt pärinud — osutus minu tagasihoidlikele huvidele ootamatult tähtsaks hoopis teises suhtes. See võimaldas vaesel minul teenida selle perekonna ühe jõuka liikme kapriisi, kellega mu kadunud onu ühendasid abielusidemed. Mul on nimelt õnn olla kasulik mister Franklin Blake'ile.

Olen juba mõnda aega olnud ära lõigatud kõigist uudistest nende inimeste kohta, kes mulle onu abielu kaudu sugulased on. Kui oleme eraldatud ja vaesed, siis ei juhtu just harva, et meid lihtsalt unustatakse. Praegu ma elan kokkuhoiu mõttes ühes väikeses Bretagne'] linnas, kus on olemas valitud ring tõsiseid inglastest sõpru ning hindamatud eelised protestandist vaimuliku ja odavate turuhindade näol.
Selles eraldatuses (mis on nagu oaas keset meid ümbritsevat õudset paavstluse kõrbet) jõudis lõpuks minuni kiri Inglismaalt. Nagu näha, on mister Franklin Blake'ile äkitselt meenunud minu tähtsusetu olemasolu. Mu rikas sugulane — saaksin ma ometigi lisade: mu vaimliselt rikas sugulane! — kirjutab, püüdmata isegi varjata, et ta minult midagi tahab. Tal on tulnud tuju Kuukiviga seotud kahetsusväärne skandaal uuesti üles soojendada, ja minul tuleb teda aidata ning kirja panna kõik, mida ma leedi Verinderi Londonis külastades ise pealt nägin. Mulle pakutakse — rikastele omase tundetusega — rahalist tasu. Mul tuleb uuesti lahti kiskuda haavad, mida Aeg on vaevalt jõudnud kinni kasvatada; mul tuleb taas elustada piinavalt valulikud mälestused — ja kui see on tehtud, tuleb mul pidada hüvi tuseks seda uut verist haava, mille mister Blake'i tšekk minu südamesse käristab. Mu loomus on nõder. Pidasin maha raske võitluse, enne kui kristlik alandlikkus minus patuse uhkuse võitis ning enesesalgamine mind tšekki vastu võtma sundis.
Kahtlen, kas ma ilma oma päevikuta — palun lubage mul seda kõige labasemal viisil väljendada! — oleksin olnud suuteline oma raha ausalt ära teenima. Koos päevikuga on vaene rügaja (kes andestab mister Franklin Blake'ile selle solvangu) oma palka väärt. F.al-list tädi Verinderi külastades ei jätnud ma midagi kahe silma vahele. Kõik sai (tänu mu ammusele harjumusele) päev-päevalt, nagu see juhtus, kirja pandud, ning kõik kuni väikseima üksikasjani jutustatakse siin ka edasi. Minu püha austus tõe vastu seisab (tänu Jumalale!) palju kõrgemal mu lugupidamisest inimeste vastu. Mister Blake saab kindlasti kerge vaevaga kõrvaldada neilt lehekülgedelt selle, mis ei osutu võib-olla eriti meelitavaks teatud isikule, kellest siin kõige rohkem juttu tuleb. Ta ostis küll mu aja, kuid isegi tema rik kus ei saa osta mu südametunnistust.*
Mu päevik teatab mulle, et esmaspäeval, 3. juulil 1848 möödusin ma juhuslikult Montagu skvääril tädi Verinderi majast.

* MÄRKUS. (Lisanud Franklin Blake.) — Miss Clacki süda võib selles suhtes üsna rahule jääda. Tema käsikirjas ega ka üheski teises käsikirjas, mis minu käest läbi käib, ei lisata, ei muudeta ega kõrvaldata midagi. Ükskõik milliseid arvamusi kirjutajad avaldavad, ükskõik millised käsitluse eripärad võivad iseloomustada ja võib-olla isegi kirjanduslikus mõttes rnoonu tada neid jutustusi, mida ma nüüd kogun, siiski ei võltsita seal algusest lop ühtki rida. Nad saadetakse mulle ehtsate dokumentidena, ja ehtsate dokumentidena ma neid ka säilitan — dokumentidena, mida toetavad tunnistajate ütlused, nende kinnitused faktidele. Jääb ainult üle lisada, et isik, kellest miss Clacki jutustuses «kõige rohkem juttu tuleb», on praegusel hetkel küllalt õnnelik, et miss «Clacki kõige teravamastki suleharjutusest üle olla ning et leoguni mõista selle kaheldamatut väärtust miss Clacki iseloomu avamise vahendina.
165
Nähes avatud aknaluuke ja ülestõmmatud ruloosid, tundsin, et viisakus nõuab koputamist ja pererahva järele pärimist. Isik, kes ukse avas, teatas mulle, et tädi ja tema tütar (ma ei suuda teda kohe kuidagimoodi nõoks nimetada!) olid nädala eest maalt siia jõudnud ning kavatsesid mõneks ajaks Londonisse jääda. Saatsin otsekohe üles sõna, et ma ei soovi neid sugugi häirida, vaid palun üksnes teadet selle kohta, kas ma saaksin kuidagiviisi kasulik olla.
Ukse avanud isik võttis mu sõnumi vastu solvavalt vaikides ning jättis mu halli seisma. Ta on ühe Betteredge'i-nimelise jumalavallatu vanamehe tütar, keda on kaua, tõesti liiga kaua tädi

perekonnas talutud. Võtsin hallis istet ja ootasin vastust — ning kuna mul on alati mõned vaimulikud traktaadid käekotis, siis valisin neist ühe, mis oli saatuse tahtel täpselt kohane sellele isikule, kes ukse avas. Hall oli räpane ja tool kõva, kuid õnnis teadmine, et ma vastan kurjale heaga, tõstis mind sedalaadi tühistest asjaoludest hoopis kõrgemale. See traktaat kuulus seeriasse, mis oli määratud noortele naisterahvastele, ja selles oli juttu rõivastega patustamisest. Stiililt oli see vaga ja südamlik. Pealkiri kõlas: «Paar sõnakest sinuga su tanupaeltest».

«Proua on väga tänulik ja palub teid homme kella kaheks lantšile.»

Ma ei pööranud tähelepanu ei toonile, millega ta selle teate edasi andis, ega ka tema koledasti jultunud silmavaatele. Tänasin seda noort ilmalast ning küsisin kristlikku osavõttu väljendava häälega: «Kas te teeksite mulle seda heameelt, et võtaksite vastu ühe traktaadi?»

Ta vaatas pealkirja. «Kas selle on kirjutanud mees või naine, miss? Kui selle on kirjutanud naine, siis ma arvan, et ma seda parem ei loe. Kui selle on kirjutanud mees, siis teatage talle, palun, et ta ei tea neist asjadest midagi.» Ta ulatas traktaadi mulle tagasi ja avas ukse. Me peame headuse seemet siiski kuidagiviisi külvama. Ootasin, kuni uks minu järel suleti, ning libistasin siis traktaadi kirjakasti. Kui olin veel teise traktaadi läbi keldrikorruse-esise võreaia poetanud, siis tundsin, et ligimeste hingede eest vastutamise koorem ei rõhunud mu südant enam nii rängalt.

Sel õhtul toimus meil emade abistamiseks mõeldud Isade Pükste Poegadele Ümbertegemise Ühingu erikomitee koosolek. Selle suurepärase heategeva ühingu eesmärgiks on — nagu kõik tõsised inimesed teavad — isade pandimajast väljalunastamata pükste päästmine ning, et parandamatu vanem neid endale tagasi võtta ei saaks, ka nende kohene lühendamine vastavalt süütu poja mõõtudele. Kuulusin tol ajal erikomiteesse ja mainin seda ühingut siin sellepärast, et mu kallis ning imetlusväärne sõber mister Godfrey Ablewhite oli meie kõlbelist ja ainelist kasu toova tööga samuti seotud. Sel esmaspäeva õhtul, millest ifia praegu kirjutan, olin lootnud teda juhatuse ruumides näha ning kavatsenud talle kohtumisel kõnelda kalli tädi Verin-deri Londonisse saabumisest. Minu suureks pettumuseks teda ei ilmunud. Kui ma tema puudumise üle imestust avaldasin, tõstsid kõik komitee õed pilgu pükstelt (meil oli sel õhtul väga palju tööd) ja

166

küsisid hämmastunult, kas mina siis ei olnudki uudisi kuulnud. Tunistasin oma teadmatust, ning siis räägiti mulle esimest korda sündmusest, mis moodustab nii-öelda selle jutustuse lähtekoha. Eelmisel reedel olid kaks väga erineva seltskondliku positsiooniga härrasmeest langenud vägivallateo ohvriks, mis kogu Londonit vapustas. Üks neist härradest oli mister Septimus Luker Lambethist. Teine oli mister Godfrey Ablewhite.

Kuna ma elan praegu eraldatud elu, siis ei ole mul võimalik oma jutustusele- lisada tollast ajaleheteadet selle vägivallateo kohta. Tol ajal ei olnud mul ka hindamatut eelist kuulda neist sündmustest mister Godfrey Ablewhite'i enda kirgliku ilukõne läbi. Kõik, mida ma teha saan, on esitada faktid nii, nagu need sel esmaspäeva õhtul mulle esitati, kusjuures ma teen seda niisama kavakindlalt, nagu mind juba lapseeas õpetati riideid kokku panema. Kõik seatakse kenasti korda ja iga asi paigutatakse oma kohale. Neid ridu kirjutab üks vaene nõrk naine. Kes oleks küllalt julm, et ühelt vaeselt nõrgalt naiselt rohkem nõuda?

Selle sündmuse toimumise aeg — tänu mu kallitele vanematele ei saa ükski teatmeteos kuupäevade osas minust täpsem olla — oli reede, 30. juuni 1848. .

Selle mälestusväärse päeva hommikul juhtus meie andekas mister Godfrey ühes Lombardi tänava pangas tšekki sularahaks vahetama. Panga nime kohal on tint mu päevikus kogemata laiali läinud ja minu püha austus tõe vastu keelab mul sellises asjas oletustega riskeerida, õnneks pole panga nimi tähtis. Tähtis on aga üks vahejuhtum, mis leidis aset, kui mister Godfrey oma asjatoimetused korda oli saanud. Kui ta ukseni jõudis, kohtas ta üht härrasmeest

— täiesti võõrast —, kes juhuslikult temaga täpselt ühel ajal pangast lahkus. Nad võistlesid hetke jooksul viisakuses, suutmata otsustada, kumb peaks esimesena panga uksest väljuma. Võõras käis peale, et mister Godfrey läheks enne teda; mister Godfrey lausus mõned tänusõnad; nad tegid leineteisele kummarduse ja läksid tänaval lahku.
Mõtlematud ning pealiskaudsed inimesed võivad öelda: «See siin on kindlasti üks lõpmata tühine vahejuhtum, mida on naeruväärselt üksikasjalikul viisil kirjeldatud.» Oh, mu noored sõbrad ja kaas-patused! Hoiduge oma vaese sureliku mõistuse liiga julgest tarvitamisest! Olge moraalselt puhtad! Olgu teie usk nagu teie sukad ja teie sukad nagu teie usk. Mõlemad alati plekita ja mõlemad alati kasutamiseks valmis!
Palun tuhat korda vabandust. Läksin märkamatult üle oma püha-päevakooli-stiilile. Käesolevas jutustuses on see täiesti kohatu. Laske ma proovin olla ilmalik — las ma ütlen, et käesoleval juhul, nagu nii tihti varemgi, viisid pisiasjad hirmsate tagajärgedeni. Mainime üks-nes, et viisakas võõras oli mister Luker Lambethist, ja järgneme nüüd mister Godfrey'le tema elukohta Kilburnis.
Ta leidis, et hallis ootas teda vaeselt rõivastatud, kuid peene ning huvitava välimusega poisike. Poiss ulatas talle kirja, mainides vaid, et selle usaldanud talle keegi vana daam, keda ta ei tundnud ning kes ei olnud tal käskinud vastust ootama jääda. Mister Godfrey kui avaliku
167
heategevuse edendaja laialdaste kogemuste juures ei olnud sellised juhtumid eriti haruldased. Ta laskis poisil minna ja avas kirja.
Käekiri oli talle täiesti tundmatu. Kirjas paluti, et ta külastaks tunni aja jooksul üht maja Northumberlandi tänavas (Strandilt* ära pöörata), kus ta ei olnud kunagi varem käinud. Kirjas märgiti, et silmapaistvalt ühingute eestseisjalt taheti kuulda mõningaid üksikasju Isade Pükste Poegadele Ümbertegemise Ühingu kohta, ja neid teateid soovis üks vanaldane daam, kes kavatses heategevuse ressurssidele omalt poolt ohtra annetuse lisada, kui tema küsimused rahuldava vastuse oleksid saanud. Ta mainis oma nime ning lisas, et tema Londonis viibimise lühiajalisus ei lasknud tal selle väljapaistva filantroobiga, kelle poole ta nüüd pöördus, varem ühendusse astuda.
Tavalised inimesed oleksid võib-olla kahelnud, kas jkka jätta oma toimetused kõrvale ja minna kellegi võõra kutsumise peale. Kristlik kangelane ei kõhkle aga kunagi, kui küsimus on heateos. Mister Godfrey väljus otsekohe uuesti ja siirdus majja Northumber-landi tänavas. Keegi väga väärika välimusega, kuigi mõnevõrra kehakas mees avas ukse, ja kuuldes mister Godfrey nime, juhatas ta otsekohe tühja tuppa teisel korrusel, maja tagaküljel. Tuppa astudes märkas mister Godfrey kahte ebatavalist asja. Üks neist oli nõrk muskuse ja kampri lõhn. Teine oli vana idamaine käsikiri, rikkalikult kaunistatud india figuuride ja joonistustega, mis lebas avatult laual.
Ta vaatas just parajasti raamatut, seistes seljaga eestuppa viivate suletud tiibuste poole, kui ta äkitselt ilma mingi hoiatava mürata tundis, kuidas tal tagantpoolt kõrist kinni haarati. Tal jätkus veel aega märgata, et käsivars tema kaela ümber oli paljas ning kollakas-pruun. Siis seoti tal silmad kinni, suruti tropp suhu, ja kaks meest (nagu ta arvas) heitsid ta abituna põrandale. Kolmas tuhnis tema taskutes ning — loodan, et mina kui daam üldse ikka tohin sellist väljendit kasutada — otsis ta ilma igasuguse tseremooniata põhjalikult läbi.
Siinkohal peaksin nautima võimalust lausuda kiidusõnu vagale usule, mis ainsana mister Godfrey't sedavõrd hirmsas hädas võis toetada. Kuid võib-olla ei mahuks mu imetlusväärse sõbra asend ja välimus eespool kirjeldatud vägivallatsemise haripunktil sugugi ühe naisterahva siivsa jutustuse raamidesse. Lubage mul mõnedest järgnevatest hetkedest üle libiseda ning mister Godfrey juurde alles siis tagasi pöörduda, kui tema isiku vastik läbiotsimine juba lõpule oli viidud. Kallaletung oli toimunud haudvaikselt. Selle lõpul vahe-tasid nähtamatud kelmid omavahel mõne sõna keeles, mida mister Godfrey ei mõistnud, kuid sõnade toon väljendas selgesti (tema haritud kõrvale) pettumust ja raevu. Järsku tõsteti ta

põrandalt üles, pandi toolile istuma ning seoti seal käsist ja jalust kinni. Järgmisel hetkel tajus ta lahtisest uksest sissehoovavat õhuvoolu, kuulatas ja jõudis järeldusele, et ta on toas jälle üksi.
Mõne aja möödudes kuulis ta all mingit häält, mis meenutas naisekleidi kahinat. See kahin tõusis trepist üles ja peatus. Süüst täi -

* Strand — üks Londoni keskosa peatänavaid. Tõlkija.

detud õhku rebestas naisterahva karje. Mehehääl hõikas all: «Hallo!» Mehe sammud tulid treppi mööda üles. Mister Godfrey tundis, kuidas kristlikud sõrmed tema köidikud lahti päästsid ning tropi ta suust ära võtsid. Ta vaatas jahmunult kaht auväärset võõrast ja tõi nõrgal häälel kuuldavale: «Mida see tähendab?» Kaks auväärset võõrast vaatasid omakorda teda ja vastasid: «Täpselt sedasama tahtsime meie teilt küsida.»
Järgnes vältimatu seletus. Ei! Laske ma olen piinlikult täpne. Järgnesid nuusksool ja vesi kalli mister Godfrey närvide kosutamiseks. Alles siis tuli seletus.
Maja peremehe ja perenaise (ümbruskonnas hea kuulsusega isikud) jutust ilmnes, et nende teise ja kolmanda korruse toad üüris eelmisel päeval nädalaks ajaks üks väga auväärse välimusega härrasmees — seesama, keda juba kirjeldati mister Godfrey koputuse peale ust avamas. See härra oli nädala üüri ja kõik nädala lisakulud ette maksnud ning öelnud, et neid ruume on vaja tema sõpradele, kolmele idamaisele ülikule, kes külastavad esmakordselt Inglismaad. Kallaletungi päeva varahommikul tulid kaks idamaist võõrast koos oma inglise sõbraga kohale. Kolmas pidi nendega peagi ühinema, ning teatati, et pagas (jutu järgi väga mahukas) saadetakse hilisel pärastlõunal, kui see on tollist läbi käinud, neile järele. Mitte rohkem kui kümme minutit enne mister Godfrey külaskäiku oligi saabunud kolmas võõramaalane. Niipalju kui peremees ja perenaine allkorrusel teadsid, ei juhtunud majas midagi ebatavalist, enne kui nad umbes viie minuti eest nägid kolme välismaalast ja nende auväärset inglise sõpra üheskoos majast lahkuvat ja rahulikult Strandi poole jalutavat. Perenaine mäletas, et oli saabunud külaline, ning kuna ta ei olnud näinud teda majast lahkumas, siis oli tema meelest üsna imelik, et too härrasmees üksi üles jäeti. Pärast lühikest arupidamist abikaasaga otsustas ta kindlaks teha, kas midagi ei ole juhtunud. Järgnes tulemus, mida ma juba eespool püüdsin kirjeldada, ning sellega jõudiski peremehe ja perenaise selgitus lõpule.
Järgmiseks uuriti tuba läbi. Kalli mister Godfrey varandus oli igale poole laiali pillutud. Kui esemed kokku korjati, ei puudunud sealt siiski midagi. Tema kella, kellaketti, rahakotti, võtmeid, taskurätti, märkmeraamatut ja kõiki lahtisi pabereid oli hoolikalt uuritud ning jäetud siis vigastamatult omanikule üles korjata. Ka majaomanikele kuuluvast varast ei olnud ühtegi asjakesi ära viidud. Idamaised ülikud olid kaasa võtnud ainult oma kaunistatud käsikirja ning ei olnud midagi muud puutunud.
Mida see tähendas? Ilmalikust seisukohast paistis, et mister Godfrey oli mingi arusaamatu eksituse tõttu teatud tundmatute meeste ohvriks langenud. Meie keskel oli teoksil üks tume salanõu, ja meie armastatud ning süütu sõber oli selle võrku kinni jäänud. Kui isegi saja heategeva võiduga kristlik kangelane kukub püünisesse, mis tema jaoks eksikombel on üles seatud, siis oh, milliseks hoiatuseks on see meile ülejäänutele, et me lakkamatult valvel püsiksime! Kui pea võivad meie oma pahelised kired idamaisteks ülikuteks osutuda ja meile ootamatult kallale söösta!

Võiksin sellel ühel teemal lehekülgede kaupa südamlikke hoiatusi kirjutada, kuid (paraku!) mul ei lubata õpetada — olen mõistetud jutustama. Mu rikka sugulase tšekk — nüüdsest, peale mu pidev luupainaja — manitseb mind, et ma ei ole selle vägivalla ülestähendust veel

lõpetanud. Peame mister Godfrey Northumberlandi tänavasse kosuma jätma ja mister Lukeri selle päeva hilisemaid ettevõtmisi jälgima.
Pärast pangast lahkumist külastas mister Luker äriasjus mitmeid paiku Londonis. Koju jõudes leidis ta eest ühe kirja, mille oli kirjelduste kohaselt veidi aja eest toonud üks poiss. Ka nüüd, nagu mister Godfrey'gi puhul, oli käekiri tundmatu, kuid kirjas oli mainitud mister Lukeri ühe kliendi nime. Kirjutaja teatas (kiri oli kolmandas isikus — ilmselt asemiku käe läbi), et teda oli ootamatuh>Londonisse kutsutud. Ta oli jõudnud end parajasti sisse seada ühes korteris Alfredi põiktänavas (pöörab ära Tottenham Courti teelt) ja soovis nüüd ühe kavatsetava ostu asjus viivitamatult mister Lukeriga kokku saada. See härrasmees oli kirglik idamaiste antiikesemete kollektsionäär, ning ta oli ka paljude aastate kestel Lambethi ettevõtte heldeks patrooniks olnud. Oh millal me küll end mammona kummardamisest võõrutame? Mister Luker võttis voorimehe ja sõitis jalamaid oma helde patrooni juurde.
Täpselt seesama, mis oli juhtunud mister Godfrey'ga North-umberlandi tänavas, juhtus nüüd mister Lukeriga Alfredi põiktäna-vas. Jälle avas üks auväärne meesterahvas ukse ning juhatas külastaja trepist üles tagumisse võõrastetuppa. Seal lebas jällegi laual kaunistatud käsikiri. See kaunis India kunstiteos köitis mister Lukeri tähelepanu just niisamuti, nagu see oli köitnud mister Godfrey oma. Ka teda üllatas käsikirja uurimisel kollakaspruun paljas käsivars üle kõri, side silmadel ja tropp suus. Ka tema paisati pikali ja otsiti pealaest jalatallani läbi. Möödus veidi rohkem aega kui mister Godfrey puhul, kuid lõpp oli sama: pererahvas hakkas kahtlustama, et midagi on lahti, ja läks üles asja uurima. Täpselt sellesama seletuse, mille peremees Northumberlandi tänavas mister Godfreyle oli esitanud, andis nüüd peremees Alfredi põiktänavas mister Lukerile. Mõlemad majaomanikud olid end auväärse võõra usaldustäratavast jutust ja pungil rahakotist ühtviisi petta lasknud, kui too end võõramaiste sõprade nimel tutvustas. Ainus erinevus kahe juhtumi vahel ilmnes siis, kui mister Lukeri taskute laialipillatud sisu põrandalt kokku korjati. Tema kell ja rahakott olid puutumata jäetud, kuid siiski oli tal vähem õnne kui mister Godfrey'l: üks lahtine paber oli kadunud. Kõnealune paber oli kviitung, mis tõendas, et mister Luker oli sel päeval oma pankurite hoole alla andnud ühe kallihinnalise väärtasja. Seda dokumenti polnud võimalik pettuse eesmärgil kasutada, sest see nägi ette, et väärtasi antakse üle ainult selle omaniku isiklikul nõudmisel. Niipea kui mister Luker toibus, kiirustas ta · panka, sest teda röövinud vargad võisid teadmatusest kviitungi siiski esitada. Kui ta kohale jõudis, kuulis ta, et seal ei olnud keegi vargaid näinud, ja pole neid nähtud ka hiljem. Enne kui nad oleksid katset teinud kviitungit kasutada, oli nende auväärne inglise sõber (pankurite
170
arvates) selle üle vaadanud ja neid õigeaegselt hoiatanud.
Mõlemast kallaletungist teatati politseile ning ma usun, et väga energiliselt toimetati kõik vajalikud uurimised. Ametivõimud olid arvamusel, et röövimine oli kavandatud röövlite kätte sattunud puudulike andmete põhjal. Kelmid ei olnud ilmselt kindlad, kas mister Luker mitte oma väärtusliku kalliskivi üleandmist kellelegi teisele polnud usaldanud, ning vaene viisakas mister Godfrey oli saanud •kannatada selle tõttu, et teda juhuslikult mister Lukeriga vestlemas nähti. Lisagem siia, et mister Godfrey puudus meie esmaspäeva-õhtuselt koosolekult sellepärast, et tema abi vajati nõupidamisel ametivõimudega. Nüüd aga on kõik vajalikud seletused antud ja ma võin edasi jutustada palju lihtsamat lugu isiklikult läbielatud sünd-mustest majas Montagu skvääril.

Teisipäevasele lantšile ilmusin ma täpselt. Päevikust järelevaatamine näitab, et see oli üks kirju päev — nii mõndagi selles tuleb vagalt kahetseda ja paljugi eest tuleb vagalt tänulik olla. Kallis tädi Verinder võttis mind vastu tavalise heasoovlikkuse ja lahkusega. Kuid veidi aja pärast ma märkasin, et midagi on korrast ära. Tädi heitis tahtmatult oma tütrele murelikke pilke. Iga kord, kui ma ise Rachelit vaatan, pean imestama, kuidas saab küll nii väljapaistvatel

vanematel nagu söör John ja leedi Verinder nii mittemidagiütleva välimusega tütar olla. Praegusel juhul aga ei valmistanud ta mulle üksnes pettumust- — ta lausa šokeeris mind. Tema kõnes ja kommetes puudus igasugune daamilik tagasihoidlikkus ja mul oli seda väga piinlik pealt vaadata. Teda valdas mingisugune palavikuline erutus, mis pani ta masendavalt valjusti naerma ning söökide ja jookide valimisel patuselt raiskama ja tujutsema. Tundsin ta vaesele emale sügavalt kaasa isegi enne, kui asjade tegelik seis mulle omavahel teatavaks tehti.

Kui lantš läbi oli, lausus mu tädi: «Tuleta meelde, Rachel, mida arst sulle ütles. Ta soovitas sul end pärast söömist raamatute lugemisega rahustada.»

«Ma lähen raamatukogusse, mamma,» vastas Rachel. «Kui aga Godfrey tuleb, siis lase mulle sellest teatada. Pärast tema seiklust Northumberlandi tänavas ma lausa põlen soovist temalt uudiseid kuulda.» Ta suudles ema laubale ja vaatas minu poole. «Head aega, Clack,» poetas ta hooletult. Tema ülbus ei tekitanud minus mingit vimma. Kirjutasin endale vaid kõrva taha, et tema eest tuleb palve-
tada.

Kui me omavahele jäime, rääkis tädi mulle kogu selle hirmsa loo India teemandist, mida, nagu ma õnneks tean, pole vaja siinkohal korrata. Ta ei varjanud minu eest, et oleks eelistanud sellest loost vaikida. Kuid olukorras, kus kõik tema teenijadki Kuukivi kadumisest teadsid ja kus mõned asjaolud isegi ajalehtedesse olid jõudnud — kui võõrad murdsid pead, kas leedi Verinderi maamajas juhtunul oli mingi seos sellega, mis Northumberlandi tänavas ja Alfredi põiktänavas oli toimunud —, ei saanud enam mõeldagi mil-

millegi varjamisele ning täielik avameelsus polnud mitte ainult voorus, vaid lausa paratamatus.

Küllap oleksid mõnedki inimesed olnud imestusest rabatud, kuuldes seda, mida mina nüüd kuulsin. Mina aga teadsin, et Rachel oli juba lapsest saadik parandamatult isemeelne, ja ma olin valmis kõigeks, mida tädi mulle oma tütre kohta rääkida võis. Lugu oleks võinud minna aina halvemaks ning lõppeda mõrvaga, ja ma oleksin ikkagi enesele öelnud: Loomulik tulemus! Oh heldus, heldus! Loomulik tulemus! Mis mind aga tõesti šokeeris, oli see, milliseid abinõusid mu tädi säärases olukorras rakendas. Kui üldse mingil puhul oleks vaimulikku vaja läinud, siis just siin! Leedi -Verinder aga oli arvanud, et vaja läheb arsti. Kogu oma nooruse oli mu vaene tädi veetnud oma isa jumalakartmatus majas. Jällegi loomulik tulemus! Oh heldus, heldus! Jällegi loomulik tulemus!

«Arstid soovitavad Rachelile palju liikumist ja lõbustusi ning nõuavad tungivalt, et ma hoiaksin ta mõtted möödunust nii kaugel kui võimalik,» ütles leedi Verinder.

«Oh, milline paganlik nõuanne!» mõtlesin endamisi. «Milline paganlik nõuanne sellel kristlikul maal!»

Tädi jätkas: «Ma teen oma parima nende juhtnööride täitmiseks. Kuid see Godfrey kummaline seiklus toimus väga õnnetul ajal. Sestsaadik kui Rachel sellest kuulis, on ta olnud lakkamatult erutatud ja rahutu. Ta ei andnud mulle enne asu, kui ma olin kirjutanud ja palunud oma õepojal Ablewhite'il siia tulla. Teda huvitab isegi see teine härra, keda samuti toorelt koheldi — mister Luker või midagi selletaolist —, kuigi see mees on talle loomulikult täiesti võõras.»

«Teie tunnete ilmaelu minust paremini, kallis tädi,» tähendasin tagasihoidlikult. «Kuid Racheli sellisel erakordsel käitumisel peab ometi mingi põhjus olema. Ta varjab teie ja kõigi teiste eest mingit patust saladust. Kas nendes hiljutistes sündmustes ei ole äkki midagi niisugust, mis tema saladust paljastada ähvardaks?»

«Paljastada?» kordas tädi. «Mida te küll sellega mõtlete? Paljastus mister Lukeri läbi? Paljastus mu õepoja läbi?»

Vaevalt olid need sõnad ta huulilt kõlanud, kui eriline jumalik juhtimine end ilmutas. Teener avas ukse ja teatas mister Godfrey Ablewhite'i saabumisest.

2. PEATÜKK

Mister Godfrey järgnes oma nime teatamisele — nagu mister Godfrey ka kõike muud teeb — täpselt õigel ajal. Ta ei tulnud niivõrd teenri kannul, et oleks võinud meid ehmatada. Ta ei jäänud ka nii palju maha, et oleks meile ootuse ja avatud uksega kahekordselt ebamugavust põhjustanud. Just oma igapäevase elu täiuslikkuse läbi ilmutabki end tõeline kristlane. See kallis mees oli väga täiuslik.

«Minge miss Verinderi juurde,» ütles mu tädi teenrile, «ja öelge talle, et mister Ablewhite on siin.»

172

Pärisime mõlemad tema tervise järele. Küsisime talt mõlemad korraga, kas ta on sellest möödunud nädala hirmsast seiklusest juba toibunud. Täiusliku peenetundelisusega oskas ta meile üheaegselt vastata. Leedi Verinderile vastas ta sõnadega. Minule sai osaks tema võluv naeratus.

«Millega ma olen kogu selle kaastunde ära teeninud?» hüüdis ta piiritu õrnusega. «Mu kallis tädi! Mu kallis miss Clack! Mind aeti fu lihtsalt kellegi teisega segi. Mul ainult seoti silmad kinni; mind ainult kägistati; mind ainult paisati selili väga õhukesele vaibale, mis kattis iseäranis kõva põrandat. Mõelge vaid, kui palju hullemini mul oleks võinud minna! Mind oleks võidud tappa; mind oleks võidud paljaks röövida. Mida mul siis kahjustati? Ei midagi peale närvide — ja neid seadus omandiks ei tunnista, nii et rangelt võttes ei tehtud mulle üldse mingit kahju. Kui ma oleksin saanud oma tahtmist mööda toimida, siis oleksin selle seikluse enda teada jätnud — kõik see sekeldamine ja avalik tähelepanu on mulle äärmiselt vastumeelne. Kuid mister Luker tõi oma solvangu avalikkuse ette ning paratamatu tagajärjena kuulutati siis kõigile ka vägivalda minu kallal. Olen muutunud ajalehtede omandiks, kuni hea lugeja sellest teemast tüdineb. Mina ise olen igatahes juba täiesti tüdinud. Annaks taevas, et hea lugeja peagi minusarnaseks muutuks! Ja kuidas elab kallis Rachel? Naudib ikka veel Londoni lõbusid? Rõõm kuulda! Miss Clack, ma vajan kogu teie leebivust. Olen töö komitees ja oma kallid daamid kurval kombel unarusse jätnud. Kuid ma loodan järgmisel nädalal Isade Pükste Poegadele Ümbertegemise Ühingusse kindlasti sisse astuda. Kas te jõudsite esmaspäevasel komitee istungil palju ära teha? Kas juhatus on tulevikuväljavaadete suhtes lootusrikas? Kas meil ikka pükste tagavara on olemas?»

Tema taevalikult malbe naeratus muutis ta vabandused vastupandamatuks. Tema sügav rinnahääl andis sellele asjalikule küsimusele, mille ta mulle nüüdsama oli esitanud, kirjeldamatu võlu. Tõtt-öelda olime praegu pükstega liigagi hästi varustatud, olime lausa nende alla mattumas. Pidin seda just ütlema, kui uks taas avanes ja ilmaliku rahutuse õhkkond miss Verinderi isikus tuppa tungis.

Ta lähenes kallile mister Godfrey'le äärmiselt ebadaamiliku kiirusega, juuksed piinlikkust tekitavalt sassis ja nägu minu meelest lausa sündsusetult õhetamas.

«Mul on imehea meel sind näha, Godfrey,» ütles ta mister Godfrey juurde jõudes. Pean kurvastusega lisama, et tema tooni iseloomustas selline muretu vabadus, millega üks noormees teise poole pöördub. «Kahju, et sa mister Lukerit kaasa ei toonud. Teie kahekesi olete (senikaua kui meie praegune elevus veel kestab) kõige huvitavamad mehed kogu Londonis. Seda öelda on inetu, see on haiglane, see on kõike seda, mille peale üks selline hästikorrastatud hing nagu miss Clacki oma vaistlikult judisema hakkab. Aga ära pane seda tähele. Räägi mulle otsekohe kogu Northumberland! tänava lugu ära. Ma tean, et ajalehtedes jäeti osa sellest välja.»

Isegi kallis mister Godfrey's leidub osake langenud loomusest,
173
mille me kõik oleme Aadamalt pärinud. See on küll väga väike osa meie inimlikust pärandist, kuid paraku on see tal siiski olemas. Tunnistan, et mu meel läks kurvaks, kui ma nägin, kuidas mister Godfrey Racheli käe oma pihkude vahele võttis ja siis pehmelt vastu oma vasakut vestihõlma surus. Sellega kiitis ta ju otseselt heaks Racheli hoolimatu väljendusviisi ja tema häbematu vihje minu kohta.
«Kalleim Rachel,» ütles mister Godfrey selsamal toonil, mis oli minus tundevärinaid tekitanud, kui ta meie väljavaadetest ja meie pükstest rääkis, «ajalehed on sulle juba kõik ära rääkinud — ja nad on seda teinud palju paremini, kui mina suudan.»
«Godfrey arvab, et me kõik puhume selle asja liiga suureks,» märkis mu tädi. «Ta ütles just. äsja, et ta ei taha sellest rääkida.»
«Miks?»
Rachel esitas selle küsimuse ootamatult silmi välgutades ja mister Godfrey'le äkki otsa vaadates. Too omalt poolt silmitses teda nii mõistmatu ja nii teenimatu leebusega, et tundsin vajadust vahele segada.
«Rachel, kallis,» manitsesin ma teda õrnalt, «tõeline suurus ja tõeline julgus on alati tagasihoidlikud.»
«Sa oled omamoodi väga tore mees, Godfrey,» lausus miss Rachel — pange tähele, ta ei teinud minust väljagi ning kõneles oma nõoga ikka veel nii, nagu oleksid nad mõlemad noormehed. «Kuid ma olen päris kindel, et suurust sinus ei ole; ma ei usu ka, et sinus peituks mingit erakordset julgust; ja ma olen kindlalt veendunud, et kui sul kunagi üldse mingit tagasihoidlikkust oli, siis vabastasid sinu daamidest kummardajad sind sellest voorusest juba hea hulk aastaid tagasi. Sul on mingi salajane põhjus, miks sa oma seiklusest North-umberlandi tänavas rääkida ei taha, ja ma kavatsen selle teada saada.»
«Minu põhjus on kõige lihtsam, mida kujutleda võib, ja seda on kerge omaks võtta.» vastas Godfrey ikka veel kannatlikult. «Ma olen sellest teemast tüdinud.»
«Sa oled sellest teemast tüdinud? Mu kallis Godfrey, ma kavatsen sulle ühe märkuse teha.»
«Mis märkuse?»
«Sa viibid liiga palju naiste seltskonnas. Ja selle tagajärjel oled sa omandanud kaks väga halba harjumust. Sa oled õppinud tõsise näoga mõttetusi rääkima ja sa oled hakanud luiskamisest mõnu tundma. Oma daamidest kummardajatega sa otsekohene olla ei saa. Mina aga kavatsen sind sundida endaga otsekoheselt kõnelema. Tule ja istu. Mul on sulle tuhat avameelset küsimust ja ma ootan, et sul oleks neile ka tuhat avameelset vastust.»
Ta lausa vedas mister Godfrey üle toa aknaaluse tooli juurde, kus valgus tollele otse näkku langes. Mulle on hirmus ränk see kohustus kujutada säärast väljendusviisi ja kirjeldada säärast käitumist. Kuid mis mul siis üle jääb, kui mind sunnib ühest küljest mister Franklin Blake'i tšekk ja teisest küljest minu enda pühalik austus tõe vastu. Vaatasin tädi poole. Ta istus liikumatult ja ei kavatsenud ilmselt üldse kuidagi vahele segada. Kunagi varem ei olnud ma temas
174
niisugust tardumust märganud. See oli võib-olla maal läbielatud pinge järelmõju. Oli ta nüüd mis oli, kuid kalli leedi Verinderi vanuses ja kalli leedi Verinderi kehavormide sügisese lopsakuse juures ei olnud just meeldiv midagi seesugust täheldada.
Vahepeal oli Rachel meie armastusväärse ja kannatliku — liiga kannatliku — mister Godfrey juurde akna alla istunud ja tegi algust kõigi nende paljude küsimustega, millega oli teda ähvardanud. Seejuures pööras ta oma emale ja mulle nii vähe tähelepanu, nagu poleks meid üldse toas olnudki.
«Kas politsei on midagi välja uurinud, Godfrey?»
«Mitte kui midagi.»

«Kas see on kindel, et sulle seadsid lõksu needsamad kolm meest,
kes hiljem mister Lukerile kallale tungisid?»
«Mu kallis Rachel, inimlikult öeldes ei saa selles mingit kahtlust olla.»
«Ja neist pole avastatud jälgegi?»
«Mitte jälgegi.»
«Arvatakse — kas pole nii? —, et need kolm meest on needsamad indialased, kes maal meie maja juures käisid?» «Mõned arvavad nii.» «Kas ka sina nii arvad?»
«Mu kallis Rachel, enne kui ma nende nägusid näha jõudsin, sidusid nad mul silmad kinni. Ma ei tea sellest mitte kui midagi. Kuidas saaksin ma siis selle kohta mingit arvamust avaldada?»
Isegi mister Godfrey ingellik leebus hakkas lõpuks, nagu näete, selle kiusamise mõjul otsa lõppema. Ma ei julge uurima hakata, kas miss Verinderi küsimusi tingis ohjeldamatu uudishimu või taltsutamatu hirm. Panen ainult kirja, et kui mister Godfrey pärast nüüdsama kirjeldatud vastuse andmist tõusta püüdis, haaras Rachel tal sõna otseses mõttes õlgadest ja surus ta tagasi toolile. — Oh, ärge öelge, et see oli häbitu! Ärge isegi vihjake, et siin kirjeldatud käitumist saab seletada ükspäinis süüdlaslikust hirmust tuleneva hoolimatusega! Me ei pea teiste üle kohut mõistma. Tõesti, tõesti, mu kristlikud sõbrad, meie ei pea tõesti mitte teiste üle kohut mõistma!
Rachel läks oma küsimustega häirimatult edasi. Tõsistele piibli-
uurijatele meenub vahest — nagu meenus minule — lugu pimedusega
löödud saatanalastest, kes häbi tundmata enne veeuputust oma orgiaid
jätkasid.
«Räägi mulle midagi mister Lukerist, Godfrey.»
«Jälle mul ei vea, Rachel. Keegi ei tea mister Lukerist vähem kui mina.»
«Kas sa ei olnud teda siis kunagi enne seda juhuslikku kohtumist pangas näinud?»
«Mitte kunagi.»
«Aga kas te pärast seda olete kohtunud?» «Jah. Politseis kuulati meid koos ja ka ükshaaval üle.» «Mister Lukerilt rööviti kviitung, mille ta oma pankurilt oli saanud, — kas pole nii? Mille vastu see kviitung oli antud?» «Panga seifi hoiule antud väärtusliku kalliskivi vastu.»

«Seda kirjutati ka ajalehtedes. Sellest võib piisata tavalisele lugejale, kuid minule jääb sellest väheks. Pankuri kviitungil oli ju kindlasti nimetatud, mis kalliskivi see oli?»
«Niipalju kui mina olen kuulnud, Rachel, ei mainitud pankuri kviitungil midagi säärast. Mister Lukerile kuuluv vääriskivi, hoiule antud mister Lukeri poolt, pitseeritud mister Lukeri pitsatiga, ja kuulub väljaandmisele ainult mister Lukeri isiklikul nõudmisel. Nii oli see vormistatud ja see on ka kõik, mida ma sellest tean.»
Kui mister Godfrey seda oli öelnud, vaikis Rachel hetke. Ta vaatas oma ema poole ja ohkas. Siis vaatas ta uuesti mister Godfrey poole ja jätkas.
«Paistab, et mõned meie perekonnaasjad on ajalehtedesse sattunud?» lausus ta.
«Pean kurvastusega tunnistama, et nii see on.»
«Ja mõned täiesti võõrad inimesed, kellel midagi muud teha ei ole, püüavad meie Yorkshire'i majas juhtunut kuidagiviisi sellega seostada, mis hiljem siin, Londonis, on toimunud?»
«Ma kardan, et teatud ringkondades hakkab keelepeks tõesti just seda suunda võtma.»
«Need inimesed, kes väidavad, et sind ja mister Lukerit rünnanud kolm tundmatut olid needsamad kolm indialast, ütlevad ka, et see hinnaline vääriskivi... »
Siinkohal ta vakatas. Mõne viimase hetke jooksul oli ta vähehaaval näost aina valgemaks tõmbunud. Tema erakordselt tumedate juuste raamistuses näis see kahvatus kontrasti tõttu nii tontlik, et kui ta äkki keset lauset vait jäi, mõtlesime kõik, et ta minestab. Kallis mister Godfrey tegi teise katse toolilt tõusta. Tädi palus, et Rachel enam midagi ei ütleks. Tõttasin

tädile abiks omapoolse malbe meditsiinilise rahupakkumisega nuusksoolapudelikese näol. Ühelgi meist ei õnnestunud teda vähimalgi määral mõjutada. «Godfrey, jää sinna, kus sa oled. Mamma, pole mingit põhjust minu pärast ärevusse sattuda. Clack, te põlete soovist mu sõnu lõpuni kuulda — ärge muretsege, just nimelt vastutulelikkusest teie suhtes ma ei minesta.» Täpselt neid sõnu ta kasutas — ma panin need päevikusse kirja, niipea kui koju jõudsin. Kuid oh, ärgem mõistkem kohut! Mu kristlikud sõbrad, ärgem tõesti mõistkem kohut!
Rachel pöördus uuesti mister Godfrey poole. Kangekaelsusega, mida oli kole näha, jätkas ta uuesti sealtsamast, kus oli peatunud, ning lõpetas oma küsimuse niisuguste sõnadega:
«Rääkisin sinuga äsja sellest, mida teatud ringkondades kõneldakse. Ütle mulle nüüd otse välja, Godfrey, kas keegi arvab, et mister Lukeri hinnaline vääriskivi on ... Kuukivi?»
Kui Racheli huulilt kõlas selle India teemandi nimi, siis, nägin, kuidas mu imetlusväärse sõbra ilme muutus. Tema näkku valgus puna. Ta minetas selle leebe viisakuse, mis on üks tema suuremaid võlusid. Tema vastus oli kantud õilsast nördimusest.
«Jah, nii tõepoolest arvatakse,» kostis ta. «On inimesi, kes ei kõhkle mister Lukerit süüdistamast, et ta mingil salajasel eesmärgil valetab. Ta on ikka ja jälle pühalikult kinnitanud, et enne kui kurjad
177
keeled teda ründama hakkasid, ei olnud ta Kuukivist kuulnudki. Ja need nurjatud inimesed vastavad, ilma et neil tõenduse varjugi oleks: «Tal on salatsemiseks omad põhjused; me ei usu tema vannet.» Milline häbi ja teotus!»
Sel ajal kui ta kõneles, vaatas Rachel teda kuidagi väga imelikult — ma ei oskagi seda õieti kirjeldada. Kui mister Godfrey oli lõpetanud, lausus Rachel: ,
«Arvestades seda, et mister Luker on sulle ainult juhuslik tuttav, Godfrey, astud sa tema kaitseks üsna tuliselt välja.»
Mu andekas sõber andis talle kõige ehtsamalt evangeelse vastuse, mida ma kunagi oma elu jooksul olen kuulnud.
«Ma loodan, Rachel, kõigi solvatute kaitseks tuliselt välja astuda,» lausus ta.
Toon, millega need sõnad öeldi, oleks võinud isegi kivi sulama panna. Kuid oh taevas, mis on kivi kõvadus? Ei midagi, võrreldes patuse inimsüdame kõvadusega! Rachel irvitas. Ma lausa punastan seda meenutades — ta irvitas mister Godfrey'le näkku.
«Hoia oma õilsad tunded oma daamide komiteede tarvis, Godfrey. Olen kindel, et need kurjad keeled, mis mister Lukerit ründasid, ei ole säästnud ka sind.»
Need sõnad äratasid isegi mu tädi tardumusest.
«Mu kallis Rachel,» noomis ta, «sul ei ole tõesti õigust niiviisi rääkida!»
«Ma ei tee seda paha pärast, mamma, — ma soovin head. Varu minu jaoks hetk kannatust, ja sa veendud selles ise.»
Ta vaatas jälle mister Godfrey't, ja tema pilgust paistis midagi äkilise haletsuse taolist. Ta läks isegi niikaugele — äärmiselt eba-daamilik temast —, et võttis Godfrey'1 käest kinni.
«Olen kindel,» ütles ta, «et tean nüüd tegelikku põhjust, miks sa sellest asjast mu ema ja minu kuuldes rääkida ei taha. õnnetu juhus on sind inimeste mõtetes mister Lukeriga ühendusse viinud. Sa ütlesid, millised kuulujutud tema kohta liikvel on. Aga mida räägivad kurjad keeled sinu kohta?»
Isegi sel viimasel minutil püüdis kallis mister Godfrey — alati valmis kurja heaga tasuma — teda säästa.
«Ära seda küsi!» kostis ta. «Katsume selle parem unustada, Rachel, -— nii on tõesti parem.»
«Ma tahan seda teada!» karjus Rachel raevukalt ja,, nii valjusti kui jaksas.
«Ütle siis talle, Godfrey!» palus tädi. «Miski ei saa talle enam rohkem halba teha kui sinu praegune vaikimine.»
Mister Godfrey kaunid silmad valgusid pisaraid täis. Ta saatis Rachelile veel ühe paluva pilgu ning lausus siis need saatuslikud sõnad:

«Kui sa seda just tahad, Rachel, — käivad jutud, et Kuukivi on mister Lukerile panditud ja et mina olen see mees, kes ta pantis.»
Rachel hüppas karjatades püsti. Ta vaatas nii meeletu pilguga mister Godfrey'lt mu tädile ja tädilt jälle mister Godfrey'le, et mõtlesin juba tõsiselt, kas ta pole mitte hulluks läinud.
178
«Ärge rääkige minuga! Ärge puutuge mind!» hüüdis ta meist kõigist tagasi põrgates (tõsijutt, nagu mõni tagaaetav loom!) ja toa nurka taganedes. «See on minu süü! Ma pean selle heaks tegema. Enda ma ohverdasin — mul oli õigus seda teha, kui ma tahtsin. Aga näha, kuidas hukkub süütu inimene, hoida saladust, mis tema ausa nime igaveseks määrib, — oh jumal, see on liiga õudne! Ma ei suuda seda taluda!»
Mu tädi hakkas toolilt tõusma ja laskus siis järsku tagasi. Ta hüüdis mind nõrgal häälel ja osutas väikesele rohupudelikesele oma käsitöökarbis.
«Kähku!» sosistas ta. «Kuus tilka veega. Vaadake, et Rachel ei näeks.»
Mõnes teises olukorras oleks see mulle imelik tundunud. Praegu aga ei olnud aega mõelda — tuli kiiresti rohtu anda. Kallis mister Godfrey aitas tahtmatult mu tegevust Racheli eest varjata, kõneldes talle toa teises otsas midagi rahustavat.
«Mis sa nüüd! See on tõesti liialdus!» kuulsin teda ütlevat. «Minu ausat nime selline armetu mööduv laimu j utt küll ei kahjusta. Juba järgmisel nädalal on see kõigil meelest läinud. Ei maksa sellest enam kunagi rääkida.» Rachelit ei suutnud aga liigutada isegi selline suure-meelsus. Tema käitumine läks aina hullemaks.
«Ma pean sellele lõpu tegema ja teengi,» ütles ta. «Mamma! Kuula, mida ma ütlen. Miss Clack! Kuulake, mida ma ütlen. Ma tean, kelle käsi Kuukivi võttis. Ma tean ... » Ta lausus seda erilise rõhuga ja lõi jalaga raevukalt vastu maad. «Matean, et Godfrey Able -white on süütu. Vii mind kohtuniku juurde, Godfrey! Vii mind kohtuniku juurde, ja ma vannun seda!»
Tädi haaras mul käest kinni ja sosistas: «Seiske paar minutit meie vahel. Ärge laske Rachelil mind näha.» Kohkumusega märkasin tema näol sinakat varjundit. Ta nägi, et ma olin ehmunud. «Need tilgad teevad mu enesetunde paari minutiga korda,» ütles ta, sulges siis silmad ning jäi rohu mõjumist ootama.
Samal ajal kuulsin, kuidas kallis mister Godfrey ikka veel leebelt oma nõbu manitses.
«Sa ei tohi sellisesse asjasse avalikult sekkuda,» lausus ta. «Sinu maine, mu kõige kallim Rachel, on midagi liiga puhast ja liiga püha, et sellega võiks naljatada.»
«Minu maine!» Rachel puhkes naerma. «Oh, Godfrey, mind süüdistatakse ju niisamuti nagu sindki. Inglismaa parim detektiiv väidab, et ma varastasin oma teemandi ise. Küsi talt, mida ta mõtleb, ja ta vastab sulle, et ma pantisin Kuukivi oma salajaste võlgade tasumiseks!» Ta jäi vait, jooksis üle toa ja langes põlvili ema jalge ette. «Oh mamma, mamma, mamma! Ma olen vist tõesti hull — eks ju? —, et ma isegi praegu tõtt ei tunnista!» Oma erutuses ei märganudki ta ema seisukorda — hetke pärast oli ta jälle püsti ja uuesti mister Godfrey juures. «Ma ei lase seda sündida, et sind või ühtegi süütut inimest minu vaikimise tõttu süüdistatakse ja häbistatakse. Kui sa mind kohtuniku juurde ei vii, siis koosta dokument, kus sa oma süütust kinnitad, ja ma kirjutan sellele alla. Tee, nagu ma sulle ütlen,
179
Godfrey, või ma kirjutan sellest ajalehtedele; lähen välja ja karjun seda tänavatel!»
Me ei hakka ütlema, et nii kõnelesid süümepiinad, — me ütleme, et nii kõneles hüsteeria. Järeleandlik mister Godfrey katsus teda rahustada, võttes paberilehe ja kinnitades oma süütust kirjalikult. Rachel kirjutas sellele palavikulise kärsitusega alla. «Näita seda igal pool — ära minu peale mõtle,» ütles ta paberilehte mister Godfrey'le ulatades. «Ma kardan, Godfrey, et ma ei ole senini sinu vastu oma mõtetes päris õiglane olnud. Sa oled vähem isekas — sa oled parem inimene, kui ma arvasin. Kui saad, siis tule mõnikord meile, ja ma püüan parandada ülekohut, mida ma sulle olen teinud-.»

Ta ulatas mister Godfrey'le käe. Oh seda meie langenud loomust! Oh seda mister Godfrey't küll! Ta mitte ainult ei unustanud end sedavõrd, et suudles Racheli kätt, vaid vastas talle ka nii hellalt, et praegusel juhul võrdus see juba peaaegu leplikkusega patu suhtes. «Ma tulen, mu kõige kallim,» ütles ta, «tingimusel, et me sellel vastikul teemal enam ei räägi.» Kunagi varem ei olnud meie kristlik kangelane minu nähes või kuuldes nii ebasoodsas valguses esinenud.
Enne kui keegi jõudis sõnagi lausuda, ehmatas meid kõiki mürisev koputus välisuksele. Vaatasin aknast välja ning nägin maja ees ootamas Maailma, Liha ja Saatanat — nii nagu neid kehastasid hobustega tõld, puuderdatud teener ja kolm kõige julgemalt rõivastatud naisterahvast, keda ma kunagi oma elus olen näinud.
Rachel võpatas ja võttis end kokku. Ta läks üle toa ema juurde.
«Nad tulid mind lillenäitusele viima,» lausus ta. «Üks sõna, mamma, enne kui ma lähen. Ega ma sind ei kurvastanud?»
(Kas nii suurt hingelist tuimust, mis pärast kõike toimunut lubab veel sellist küsimust esitada, tuleks haletseda või hukka mõista? Mulle meeldib halastuse poole kalduda. Haletsegem seda.)
Tilgad olid mõju avaldanud. Mu vaese tädi näovärv oli jälle endine. «Ei, ei, mu armas,» vastas ta. «Mine meie sõpradega kaasa ja lõbutse.»
Ta tütar kummardus ja suudles teda. Olin akna alt ära tulnud ja seisin parajasti ukse juures, kui Rachel väljumisel sinnapoole astus. Temaga oli toimunud uus muutus: ta oli pisarais. Vaatasin huviga selle kalgi südame hetkelist pehmenemist. Mul tekkis tahtmine lausuda talle mõned tõsised sõnad. Kuid paraku nähti mu südamest tulevas kaastundes ainult solvangut.
«Mis mõttega te mind haletsete?» sosistas ta minust möödudes kibedalt. «Kas te ei näe, kui õnnelik ma olen? Ma lähen lillenäitusele, Clack, ja mul on peas Londoni kõige nägusam kübar.» Ta lõpetas selle õõnsa pilke õhusuudlusega minu suunas — ning läinud ta oligi.
Oh et ma suudaksin sõnades väljendada kogu kaastunnet, mida ma selle õnnetu ning eksiteele sattunud tütarlapse vastu tundsin! Kuid sõnadega on mul peaaegu niisama kitsas käes kui rahaga. Lubage mul öelda — mu süda tilkus tema pärast verd.
Läksin tädi tooli juurde tagasi ja märkasin, et kallis mister Godfrey käis vaikselt midagi otsides tuba mööda ringi. Enne kui ma talle oma abi pakkuda jõudsin, oli ta leidnud, mida otsis. Ta tuli tädi

ja minu juurde, ühes käes tema süütuse kinnitus, teises toos tikke.
«Kallis tädi, üks väike salanõu!» lausus ta. «Kallis miss Clack, vaga pettus, mille isegi teie kõrged kõlblad tõekspidamised andeks annavad! Kas te jätaksite Rachelile selle teadmise, et ma võtan vastu tema suuremeelse eneseohverduse, millega ta sellele paberile alla kirjutas? Ja kas te oleksite lahkesti tunnistajaks, et ma hävitan selle paberi enne majast lahkumist teie juuresolekul?» Ta tõmbas tikust tifld, pani paberi põlema ning asetas selle laual ühele taldrikule. «Need tühised ebameeldivused, mis mulle osaks saada võivad, pole midagi võrreldes sellega, kui tähtis on hoida Racheli puhas nimi eemal maailma rüvetavast puudutusest. No nii! Oleme selle nüüd väikeseks ohutuks tuhahunnikuks muutnud ja meie kallis kergesti erutuv Rachel ei saa kunagi teada, mida me tegime! Kuidas te end nüüd tunnete? Kuidas te end tunnete, mu armsad sõbrad? Minul viletsal on süda igatahes kerge nagu poisikesel!»
Ta nägu lõi tema kaunist naeratusest särama, ta sirutas ühe käe tädile ja teise mulle. Olin tema üllast käitumisest nii sügavalt liigutatud, et ei suutnud sõnagi lausuda. Ma sulgesin silmad. Tõstsin ta käe mingis hingelises eneseunustuses huulile. Ta noomis mind leebel pominal. Oh joovastust! Oh selle hetke puhast, ebamaist joovastust! Võtsin istet — teadsin vaevu, millele — ning olin uppunud omaenese ülevaisse tunnetesse. Kui ma jälle silmad avasin, siis oleksin nagu taevast maa peale laskunud. Toas ei olnud kedagi peale mu tädi. Mister Godfrey oli läinud.

Tahaksin siinkohal lõpetada — tahaksin oma jutustuse lõpetada mister Godfrey ülla käitumise kirjeldusega. Kahjuks on veel muid, mitmeid muid asju, mida mister Blake'i tšeki karm rahaline surve mind kohustab teile jutustama. Piinlikud paljastused, mille tunnistajaks ma selle teisipäevase külaskäigu ajal Montagu skvääri majas sain, ei olnud veel lõppenud.
Leides end leedi Verinderiga kahekesi, hakkasin loomulikult tema tervisest kõnelema, puudutades peenetundeliselt tema murelikku püüet oma haigust ja selle ravimit tütre eest varjata. Tädi vastus pani mind tõsiselt imestama.
«Drusilla,» kostis ta (kui ma ei ole veel maininud, et mu ristinimi on Drusilla, siis lubage mul seda nüüd teha), «te puudutate — ma mõistan, et teadmatusest — üht väga kurba teemat.»
Tõusin otsekohe. Minule kui delikaatsele inimesele jäi vaid üks võimalus — vabandada ja lahkuda. Leedi Verinder peatas mind ning nõudis tungivalt, et ma uuesti istuksin.
«Te sattusite juhuslikult ühe saladuse peale,» lausus ta, «mida ma olen usaldanud ainult oma õele missis Ablewhite'ile ja oma advokaadile mister Bruffile ning mitte kellelegi teisele. Ma võin nende diskreetsusele kindel olla ja usun, et kui ma olen teile olukorda selgitanud, siis võin ka teie vaikimise peale loota. Kas teil on ees mingeid kiireid asjatoimetusi, Drusilla, või olete täna pärastlõunal ise oma aja peremees?»
On ütlematagi selge, et mu aeg oli täielikult tädi käsutuses. «Viibige siis veel tunnike minu seltsis,» lausus ta. «Mul on teile

midagi öelda, mis teid arvatavasti kurvastab. Ja pärastpoole tahaksin teilt üht teenet paluda, kui teil midagi selle vastu ei ole.»
Jälle on ütlematagi selge, et ma ei mõelnudki ära öelda, vaid põlesin innukast soovist teda aidata.
«Te võite siin oodata,» jätkas ta, «kuni mister Bruff kell viis tuleb. Ja siis te võite tunnistajaks olla, Drusilla, kui ma oma testamendile alla kirjutan.»
Tema testament! Mõtlesin tilkadele, mida olin näinud ta käsitöö-karbis. Mõtlesin sinakale varjundile, mida olin märganud tema näol. Valgus, mis ei olnud pärit sellest maailmast, — valgus, mis kumas prohvetlikult alles kaevamata hauast — laskis mul selgelt näha. Mu tädi saladus ei olnud minule enam saladus.

3. PEATÜKK

Austus vaese leedi Verinderi vastu ei lubanud mul isegi mõista anda, et ma olen kurba tõde aimanud juba enne, kui ta oma suu avas. Ootasin vaikides, millal ta rääkima hakkab. Olin südamepõhjas juba otsustanud esimesel sobival võimalusel mõned toetavad sõnad lausuda ning tundsin endas valmidust täita igasugust kohust, mis mind kutsuda võis, ükskõik kui valus see mulle ka poleks olnud.
«Ma olen juba mõnda aega raskesti haige, Drusilla,» alustas mu tädi. «Ja imelik öelda, ma ise ei teadnudki seda.»
Mõtlesin tuhandetele ja tuhandetele hukkuvatele inimolenditele, kes kõik olid praegusel hetkel vaimliselt haiged, ilma et nad seda ise oleksid teadnud. Ja ma kartsin väga, et mu vaene tädi võis olla üks nende seast. «Jah, kallis,» laususin kurvalt. «Jah.»
«Nagu te juba teate, tõin ma Racheli Londonisse selleks, et arstidelt nõu küsida,» jätkas ta. «Pidasin õigeks kahe arsti poole pöörduda.»
Kaks arsti! Ja oh taevake, (Racheli seisukorras) mitte ühtegi vaimulikku! «Jah, kallis?» kordasin ma. «Jah?»
«Üks neist kahest arstist,» jätkas mu tädi, «oli mulle võõras. Teine oli mu abikaasa vana sõber, kes tema tõttu suhtus ka minusse alati siira osavõtuga. Kui Rachelile olid ravimid määratud, avaldas ta soovi minuga teises toas omavahel kõnelda. Ootasin muidugi, et ta

annab mulle mu tütre tervise eest hoolitsemiseks muigeid erilisi juhtnööre. Minu üllatuseks võttis ta mul tõsiselt käest; kinni ja lausus: «Ma vaatan teid, leedi Verinder, kui sõber ja kui arst. Kardan, et te ise vajate palju tungivamalt arstiabi kui teie tütar.» Ta esitas mulle mõned küsimused, millesse ma alguses suhtusin küllalt muretult — kuni märkasin, et mu vastused teda kurvastavad. Lõpuks leppisime kokku, et järgmisel päeval, kui Rachelit kodus ei ole, tuleb ta koos ühe arstist sõbraga mind vaatama. Selle visiidi tulemus — mis mulle väga ettevaatlikult ja hellalt teatavaks tehti — veenis mõlemat arsti, et kaotatud on palju väärtuslikku aega, mida ei saa enam kuidagi tasa teha, ning et minu haigus on juba arenenud väljapoole nende kunsti võimust. Olen kauem kui kaks aastat põdenud üht

südamehaiguse varjatud vormi, mis on vähenaavai, lillid uuiuvu.
ilminguteta, mu tervist saatuslikult õõnestanud. Võin elada veel mõned kuud — või surra enne, kui tänane päev õhtusse jõuab; midagi kindlamat arstid öelda ei oska ega söanda. Oleks edevus väita, mu kallis, et ma pärast oma tegeliku seisukorra teadasaamist pole mõningaid väga õnnetuid hetki üle elanud. Kuid nüüd olen oma saatusele juba alistunud ja püüan oma maised asjad võimalikult hästi korda seatla. Kõige suuremaks mureks on mulle see, kuidas tõde Racheli eest varjata. Kui ta sellest teada saaks, siis arvaks ta otsekohe, et mu tervise halvenemise põhjuseks on teemandiga seotud mured, ning teeks, vaene laps, endale kibedaid etteheiteid selle pärast, mis kuidagiviisi tema süü ei ole. Mõlemad arstid on ühel nõul, et mu tõbi sai alguse juba kaks, kui mitte isegi kolm aastat tagasi. Olen kindel, et te hoiate mu saladust, Drusilla, sest päris kindlasti näen ma teie näol siirast kurbust ja kaastunnet.»
Kurbust ja kaastunnet! Oh, mis paganlikke tundeid küll oodatakse ühelt kristlikult inglannalt, kellele usk on kindel tugi!
Mu vaesel tädil ei võinud pähegi tulla, millise vaga tänutunde värin mind läbis, kui ta oma kurva looga lõpule jõudma hakkas. Millised võimalused kasu tuua minu ees avanesid! Minu armastatud sugulane ja hukkuv ligimene oli selle suure muutuse eelõhtul täielikult ette valmistamata, ning jumalik juhtimine ise sundis teda oma olukorda just minule avaldama! Kuidas suudaksin ma kirjeldada seda rõõmu, millega meenutasin, et väärtuslikke vaimulikke sõpru, kelle abile ma võisin kindel olla, ei olnud mitte üks või kaks, vaid kümneid ja kümneid! Võtsin tädi oma käte vahele — minu ülevoolav õrnus ei rahuldunud nüüd enam millegi vähema kui embusega. «Oh,» hüüatasin ma kirglikult, «millist kirjeldamatut osavõtlikkust te minus äratate! Oh, kui palju head ma kavatsen teile veel teha, mu armas, enne kui me lahkume.» Valmistasin teda paari tõsise manitsusega ette ning andsin siis valida kolme oma kalli sõbra vahel, kes kõik hommikust õhtuni siin ümbruskonnas usinasti halastustööga tegelesid, kõik võrdselt väsimatud oma manitsustes, kõik kogu hingest valmis minu ainsa sõna peale oma vaimuandeid käiku laskma. Paraku ei olnud vastukaja kaugeltki julgustav! Vaene leedi Verinder paistis olevat hämmeldunud ning kohkunud ja vastas kõigele, mis ma ainult öelda oskasin, puhtal kujul ilmaliku vastuväitega, et ta ei ole võõrastega kohtumiseks piisavalt tugev. Andsin järele — muidugi üksnes selleks korraks. Minu rikkalikud kogemused (Lugeja ning Lohutaja kogemused tervelt neljateistkümne armastatud vaimuliku sõbra juhatusel) aitasid mul mõista, et tegu oli sellise juhtumiga, kus ettevalmistamine pidi toimuma raamatute abil. Mul oli väike raamatukogu, täis käesolevaks olukorraks täpselt sobivaid teoseid, mille eesmärgiks oli äratada, veenda, ette valmistada, valgustada ja kinnitada mu tädi. «Eks ole, te ju hakkate lugema, kallis?» küsisin ma oma kõige võitvamal toonil. «Te ju hakkate lugema, kui ma teile omaenda väärtuslikud raamatud toon? Kõikides õigetes kohtades on lehenurgad kahekorra keeratud, tädi. Ja pliiatsiga on märgitud kohad, kus tuleb peatuda ja endalt küsida: «Kas see ka minu kohta käib?»» Isegi see

lihtne palve paistis mu tädi ehmatavat — nii jäägitult paganlik on selle ilma mõju. Ta vastas: «Ma teen, mida suudan, Drusilla, et teile meele järele olla,» endal silmis üllatunud pilk, mida oli ühtaegu õpetlik ja kohutav näha. Ei tohtinud hetkegi kaotada. Kell kamina-simsil näitas mulle, et mul oli parasjagu aega koju kiirustada ja end varustada valitud lugemiste esimese seeriaga (ütleme, ainult tosina raamatu ringis), ning siis võisin veel õigeaegselt advokaadiga kohtuda ja leedi Verinderi testamendi allakirjutamise juures tunnistajaks olla. Tõotanud kella viieks tagasi jõuda, lahkusin majast ja tõttasin oma halastustööd tegema.
Kui mängus on ainult minu enda huvid, siis rahuldun ma alandlikult sellega, et sõidan omnibussiga ühest kohast teise. Lubage mul anda ettekujutus oma andumusest tädi huvidele ja teatada, et seekord lubasin endale sellist priiskamist nagu sõit voorimehega.
Ma sõitsin koju, valisin välja ning varustasin märkidega oma lugemiste esimese seeria ja lasksin end siis tagasi Montagu skväärile sõidutada, reisikotis kümmekond teost, milletaolist, usun kindlalt, ei leidu ühegi teise Euroopa maa kirjanduses. Maksin voorimehele täpse sõiduraha. Ta võttis selle vastu vandesõnaga, mispeale ma ulatasin talle sedamaid ühe traktaadi. Vaevalt et see kõlvatu kelm ka siis palju rohkem oleks kohkunud, kui ma talle püstoli vastu pead oleksin surunud. Ta kargas pukis püsti ja kihutas pühadustteotavate hüüete saatel minema. Üsna ilmaasjata, võin ma suure rõõmuga öelda! Temast hoolimata külvasin ma siiski head seemet, visates teise traktaadi tõlla aknast sisse.

Lakei avas mulle ukse — jah, minu suureks kergenduseks ei olnud see tanupaeltega isik, vaid lakei — ja teatas, et oli tulnud arst, kes viibis ikka veel leedi Verinderi juures. Advokaat mister Bruff oli äsja saabunud ning ootas raamatukogus. Ka mind juhatati sinna.
Mister Bruff paistis mind nähes üllatunud olevat. Ta on perekonna nõuandeadvokaat ja me olime leedi Verinderi katuse all rohkem kui korra kohtunud. Pean kurbusega ütlema, et see mees on anaks saanud ja halliks läinud ilmalike asjade teenimisel. Oma töötundidel oli ta Seaduse ja Mammona äravalitud prohvet, vabal ajal aga oli ta ühtviisi võimeline romaani lugema ja traktaati puruks rebima.
«Kas te kavatsete siia pikemalt peatuma jääda, miss Clack?» küsis ta mu reisikotile pilku heites.
Paljastada mu väärtusliku koti sisu sellisele isikule oleks tähendanud lihtsalt pühadustteotava sõnadevoolu vallandamist. Laskusin tema tasemele ja teatasin, mis asja mul siia majja oli.
«Tädi teatas mulle, et ta kavatseb oma testamendile alla kirjutada,» vastasin ma. «Ta oli nii hea ja palus mul üheks tunnistajaks olla.»
«Ah või nii? Nojah, miss Clack, teie kõlbate tõepoolest. Te olete vanem kui kakskümmend üks aastat ja teil ei ole seoses leedi Verin-deri testamendiga vähimatki rahalist huvi.»
184
Mitte vähimatki rahalist huvi seoses leedi Verinderi testamendiga. Oh, millist tänulikkust ma seda kuuldes tundsin! Kui mu tädi, kellele kuulusid tuhanded, oleks meeles pidanud vaest mind, kelle jaoks isegi viis naela oli suur summa, — kui mu nimi oleks testamendis esinenud seoses väikese lohutava pärandusosaga, siis oleksid mu vaenlased veel võinud kahelda põhjuses, mis mind oli sundinud oma raamatukogu valitumaid aardeid siia tassima ning oma kasinaid varusid priiskavalt voorimehe peale raiskama. Nüüd ei saanud ka kõige julmem pilkaja enam kahelda. Niimoodi oli palju parem! Oh, kindlasti, kindlasti palju parem!
Nendest lohutavatest mõtisklustest äratas mind mister Bruffi hääl. Ilmselt mõjus mu sügavamõtteline vaikimine sellele ilmalapsele rõhuvalt ning nii-öelda sundis teda vastu ta oma tahtmist minuga kõnelema.
«Noh, miss Clack, mis siis ka heategevates ringkondades uudist on? Kuidas tunneb end teie sõber mister Godfrey Ablewhite pärast seda, kui need kelmid teda Northumberlandi tänavas väntsutasid? Jumala eest, kenakest lugu pajatatakse minu klubis sellest heategevast härrasmehest!»

Ma ei olnud välja teinud toonist, millega see inimene märkis, et ma olen üle kahekümne ühe ja et mul ei ole tädi testamendi vastu rahalist huvi. Kuid toon, millega ta kallile mister Godfrey'le vihjas, oli rohkem, kui ma suutsin taluda. Pärast seda, mis selsamal päeval minu juuresolekul oli toimunud, tundsin end kohustatud olevat kinnitama oma imetlusväärse sõbra süütust iga kord, kui selles kaheldi, — tunnistan ka, et mister Bruffi puhul pidasin oma kohuseks ühendada selle õiglase ettevõtmisega veel ka üks kibe nuhtlus.
«Ma elan maailmast kõrvaletõmbunult,» ütlesin ma, «ja minul, söör, ei ole mõnda klubisse kuulumise eelist. Kuid juhtumisi tean ma seda lugu, millele te vihjate, ning võin ka öelda, et sellest alatumat valet ei ole ealeski kuuldud.»
«Jajah, miss Clack, te usute oma sõbrasse. See on üsna loomulik. Mister Godfrey Ablewhite'il ei ole aga tervet maailma sugugi nii lihtne veenda kui mingit heategevate daamide komiteed. Faktid kõnelevad selgesti tema vastu. Ta viibis majas, kui teemant kaduma läks. Ja sellest majast sõitis just tema esimesena Londonisse. Need on näotud asjaolud, madam, kui neid hilisemate sündmuste valguses vaadata.»
Tean, et oleksin pidanud ta peatama, enne kui ta veelgi kaugemale läheb. Oleksin pidanud talle ütlema, et ta lihtsalt ei tea mister Godfrey süütuse kinnitusest selle ainsa isiku poolt, kelle sõnades ei saanud kahelda, sest need rajanesid kindlal teadmisel. Paraku tundsin liiga suurt kiusatust advokaat osavalt täieliku lüüasaamiseni viia. Küsisin, mida ta «hilisemate sündmuste» all mõtleb, ja tegin seda ääretult süütu ilmega.
«Hilisemate sündmuste all, miss Clack, mõtlen ma sündmusi, millesse on segatud indialased,» jätkas mister Bruff, muutudes vaese minu suhtes seda üleolevamaks, mida kauem ta kõneles. «Mida teevad indialased, niipea kui nad Frizinghalli vanglast on vabastatud?
185
Nad lähevad otse Londonisse ning võtavad mister Lukeri sihikule. Mis edasi? Mister Luker hakkab muretsema ühe tema majas leiduva «kallihinnalise väärtasja» ohutuse pärast. Ta paigutab selle salaja (üldsõnalise kirjelduse all) oma pankuri seifi. Väga tark temast, kuid indialased ei ole sugugi rumalamad. Nad kahtlustavad, et «kallihinnaline väärtasi» viiakse ühest kohast teise, ning leiavad oma kahtluste kontrollimiseks erakordselt julge ning täiusliku mooduse. Kelle nad süs kinni võtavad ja läbi otsivad? Mitte ainult mister Lukeri — see oleks küllalt arusaadav —, vaid ka mister Godfrey Ablewhite'i. Miks? Mister Ablewhite'i seletus on selline, et indialased nägid teda juhuslikult mister Lukeriga vestlemas ning tegutsesid hiljem pimeda kahtlustuse mõjul. Mõttetus! Mister Lukeriga kõneles tol hommikul veel pool tosinat inimest. Miks siis neid koduni ei jälitatud ega lõksu meelitatud? Ei, ei! Selge on see, et mister Ablewhite'il oli samuti nagu mister Lukeril «väärtasjaga» mingi isiklik seos; india-lased ei olnud aga sugugi kindlad, kumma käes see oli, ja neil ei jäänud midagi muud üle kui nad mõlemad läbi otsida. Seda ütleb avalik arvamus, miss Clack. Ja käesoleval juhul ei ole avalikku arvamust sugugi kerge ümber lükata.»
Need viimased sõnad lausus ta nii targa näoga ja sellise võrratu ilmaliku enesekindlusega, et ma ei suutnud kuidagi vastu panna kiusatusele (pean seda oma häbiks tunnistama) teda veel pisut kaugemale meelitada ja alles siis kogu tõega rabada.
«Ma ei tihka nii targale advokaadile kui teie vastu vaielda,» ütlesin ma. «Kuid kas see on ikka mister Ablewhite'i suhtes päris õiglane, kui jätame seda juhtumit uurinud kuulsa Londoni politseiniku arvamuse täiesti tähele panemata? Seersant Cuffi meelest ei langenud kellelegi peale miss Verinderi kahtluse varjugi.»
«Kas te tahate mulle öelda, miss Clack, et te olete seersandiga nõus?»
«Mina ei mõista kellegi üle kohut, söör, ja ei avalda mingit arvamust. »
«Ja mina teen mõlemat pattu, madam. Minu kohtuotsus on see, et seersandil ei ole sugugi õigus, ja ma avaldan arvamust, et kui ta oleks tundnud Rachelit niisama hästi kui mina, siis oleks ta kahtlustanud ükskõik keda majas, ainult mitte teda. Tunnistan, et Rachelil on omad

vead: ta on kinnine ja isemeelne, ettenägematu ja tormakas ning teistest temaealistest tütarlastest hoopis erinev. Kuid ta on läbinisti aus ja isegi ülemäära õilis ning suuremeelne. Kui ka maailma selgeimad tõendid ühte tunnistaksid ja ainult Racheli ausõna vastupidist kinnitaks, siis, olgugi et ma olen advokaat, usuksin ma pigem tema sõna kui tõendeid! See on rängalt öeldud, miss Clack, aga just nii ma mõtlen.»

«Kas te ei oleks nõus oma mõtet mõne näite varal selgitama, mister Bruff, nii et ma võiksin kindel olla, et teist ikka õigesti aru sain? Kui te äkki leiaksite, et miss Verinder tunneb üsna seletamatut huvi selle vastu, mis mister Ablewhite'i ja mister Lukeriga juhtus? Oletame, et ta esitaks selle kohutava laimu kohta väga kummalisi

küsimusi ning ilmutaks täiesti talitsematut erutust, saaaes icaua, mida kurjad-keeled räägivad?»

«Oletage kõike, mida soovite', miss Clack, see ei kõiguta karvavõrdki minu usku Rachel Verinderisse.»

«Kas ta on siis nii absoluutselt usaldatav?»

«Just nii absoluutselt usaldatav.»

«Siis lubage endale teatada, mister Bruff, et mister Godfrey Alblewhite viibis vähem kui kaks tundi tagasi selles majas ning et miss Verinder ise kinnitas tema täielikku süütust Kuukivi kadumises, ja seda kõige kõvemate sõnadega, mida ma kunagi oma elus ühe noore daami suust olen kuulnud.»

Nautisin võidurõõmu — kardan, et patust võidurõõmu —, nähes, kui hämmeldunud ja löödud oli mister Bruff neist minu vähestest lihtsatest sõnadest. Ta hüppas püsti ning jäi mind vaikides pärani silmi vahtima. Istusin häirimatult oma kohal ja kirjeldasin talle kogu stseeni täpselt nii, nagu see oli toimunud. «Ja mida te nüüd mister Ablewhite'i kohta ütlete?» küsisin erakordse malbusega, niipea kui olin lõpetanud.

«Kui Rachel on tema süütust tunnistanud, miss Clack, siis ütlen kõhklemata, et usun seda niisama kindlalt nagu teie. Mind — samuti kui avalikku arvamust — viisid välised asjaolud eksiteele, ning ma püüan seda oma võimete kohaselt heaks teha, vaieldes teie sõpra ründavale laimule avalikult vastu kõikjal, kus mul sellega tegemist tuleb. Vahepeal aga lubage, et ma teid õnnitlen sellise meisterlikkuse puhul: te'saatsite oma patareide kogupaugu minu pihta just sel hetkel, kus ma seda kõige vähem ootasin. Kui te mehena oleksite sündinud, madam, siis oleksite minu ametis suuri asju korda saatnud.»

Nende sõnadega pöördus ta kõrvale ja hakkas ärritatult tuba mööda edasi-tagasi sammuma. Oli täiesti selge, et see uus valgus, milles ma talle kogu lugu olin näidanud, teda suuresti üllatas ja häiris. Sedamööda kuidas ta üha enam oma mõtteisse süvenes, pillas ta üksikuid sõnu, mille põhjal ma mõistsin, millisel jälestusväärsel seisukohal ta senini kadunud Kuukivi saladuse suhtes oli olnud. Ta oli häbi tundmata kallist mister Godfrey't nurjatus varguses kahtlustanud ning Racheli käitumist seletanud suuremeelse otsusega kuritegu varjata. Miss Verinderi enda sõnad — nagu te teate, oli see mister Bruffi hinnangu kohaselt kahtlemata usaldusväärne allikas — näitasid nüüd, et asjaolude selline seletus oli täiesti väär. Ma olin selle kõrge õigusalase autoriteedi niivõrd nõutuks muutnud, et ta ei olnud isegi võimeline seda varjama. «No on alles lugu!» kuulsin teda ütlevat, kui ta akna juures peatus ja sõrmedega vastu klaasi trummeldas. «See trotsib kõiki seletusi, siin ei ole enam võimalik oletusigi teha.»

Nendes sõnades ei olnud midagi, mis minupoolse vastuse üldse vajalikuks oleks teinud — ja ometi ma vastasin neile! Tundub uskumatu, et ma ei suutnud mister Bruffi isegi nüüd veel rahule jätta. Võiks arvata, et ilmalik kiusakus läks üle igasuguste piiride, kui ma avastasin tema äsjastes sõnades uue võimaluse end talle isiklikult vastumeelseks muuta. Kuid oh, mu sõbrad! Ilmalik kiusakus ei tunne

piire, ja kui meie langenud loomus meie üle võimust võtab, siis on kõik usutav!

«Andke andeks, et ma teie mõtisklusi segan,» ütlesin ma pahaaimamatule mister Bruffile. «Kuid on siiski olemas üks oletus, mis ei ole meile veel pähe tulnud.»

«Võib-olla, miss Clack. Tunnistan, et ma ei tea, mis oletus see on.»

«Enne kui mul oli õnn teid mister Ablewhite'i süütuses veenda, söör, mainisite ühe kahtlase asjaoluna seda, et ta viibis teemandi kaotsimineku ajal samas majas. Lubage endale meelde tuletada, et I ka mister Franklin Blake oli teemandi kadumise ajal seal.»

See vana ilmalaps tuli akna juurest ära, seadis end otse minu vastu istuma ja silmitses mind rahulikult, kalk ning õel naeratus näol. .

«Te ei ole siiski nii hea advokaat, miss Clack, kui ma oletasin,» märkis ta mõtlikult. «Te ei oska õigel ajal järele jätta.»

«Kardan, et ma ei saa teist päriselt aru, mister Bruff,» laususin tagasihoidlikult

«Ei lähe läbi, miss Clack, — teist korda ei lähe tõesti enam läbi. Nagu te hästi teate, on Franklin Blake minu eriline lemmik. Kuid sellel pole tähtsust. Ma võtan praegu teie seisukoha omaks, enne kui te jõuate mind rünnata. Teil on täiesti õigus, madam. Kahtlustasin mister Ablewhite'i põhjustel, mis abstraktselt võttes annavad alust ka mister Blake'i kahtlustamiseks. Väga hea — kahtlustagem siis neid mõlemaid. Ütleme, et Kuukivi varastamine on tema iseloomuga täiesti kooskõlas. Ainus küsimus on, kas see oli ka tema huvides.»

«Mister Franklin Blake'i võlad,» märkisin ma, «on perekonnas kurikuulsad.»

«Ja mister Godfrey Ablewhite'i võlad pole veel niikaugele arenenud. Üsna õige. Kuid teie teoorial, miss Clack, on juhtumisi kaks nõrka kohta. Ma ajan Franklin Blake'i rahaasju, ja lubage endale teatada, et enamik tema võlausaldajaid (teades, et ta isa on rikas) on oma võlgadelt intresse saades ning raha oodates üsna rahul. See on esimene nõrk koht — juba isegi küllalt hull. Kohe näete, et teine on veelgi hullem. Kuulsin leedi Verinderilt endalt, et enne kui see põrgulik India teemant majast kaotsi läks, oli tema tütar valmis Franklin Blake'iga abielluma. Edvistades nagu noor tütarlaps ikka, oli ta teda ligi meelitanud ja siis jälle eemale tõuganud. Kuid emale oli ta pihtinud, et armastab nõbu Franklinit, ja ema oli selle saladuse nõbu Franklinile usaldanud. Nii et temal, miss Clack, olid ootamisega leppivad võlausaldajad ja kindel väljavaade rikka pärijannaga abielluda. Olge nii lahke ja pidage teda lurjuseks, kui tahate, aga öelge mulle, palun väga, milleks ta oleks pidanud Kuukivi varastama?»

«Inimsüda on äraarvamatu,» tähendasin ma leebelt. «Kes suudaks selle põhjani tungida?»

«Teiste sõnadega, madam, — kuigi tal ei olnud Kuukivi võtmiseks vähimatki põhjust, võis ta selle oma loomupärase pahelisuse tõttu ikkagi võtta. Väga hea. Ütleme, et ta seda tegi. Aga miks, kuradi päralt.,..»

188

«Palun vabandust, mister Bruff. Kui ma kuulen sellisel kombel kuradile viidatavat, siis pean ma toast lahkuma.»

«Mina palun teilt vabandust, miss Clack, — tulevikus valin oma sõnu hoolikamalt. Ma tahtsin ainult küsida sellist asja. Miks — isegi kui oletada, et ta selle teemandi võttis — pidi Franklin Blake püüdma seda üles otsida ja tegema endast niiviisi kõige silmapaistvama isiku majas? Te võite ju öelda, et ta kavaldas ja püüdis kahtlust endalt kõrvale juhtida. Vastan, et tal ei olnud mingit vajadust seda teha — sest keegi ei kahtlustanud teda. Kõigepealt varastab ta oma loomupärase pahelisuse tõttu Kuukivi (ilma vähimagi põhjuseta) ning etendab siis juveeli otsimises osa, mille järele pole vähimatki vajadust ning mis viib ainult selleni, et ta solvab hingepõhjani noort daami, kes oleks temaga muidu abiellunud. Just sellist uskumatut oletust tuleb teil kinnitada, kui te Kuukivi kadumist mister Franklin Blake'iga seostada tahate. Ei, ei, miss Clack! Pärast meie tänast mõttevahetust näib, et see asi on täiesti ummikusse jooksnud.

Racheli enda süütus (nagu tema ema ja mina teame) on väljaspool kahtlust. Mister Ablewhite'i süütus niisamuti — või Rachel ei oleks seda ealeski kinnitanud. Ja Franklin Blake'i süütus, nagu te äsja nägite, kinnitab end ise vaieldamatult. Ühelt poolt oleme kõigis neis asjades kindlad. Ja teiselt poolt oleme samavõrra kindlad, et keegi tõi Kuukivi Londonisse ning et praegusel hetkel hoiab mister Luker või tema pankur seda salaja oma valduses. Mis on säärase juhtumi puhul kasu minu või kellegi teise kogemustest? See teeb nõutuks mind, see teeb nõutuks teid, see teeb nõutuks igaüht.»
Ei, mitte igaüht. Seersant Cuffi ei olnud see nõutuks teinud. Pidin seda just mainima — võimalikult leebelt ning juba ette protesteerides oletuse vastu, nagu tahaksin ma Rachelile halba varju heita —, kui teener sisse astus ja ütles, et arst on lahkunud ning tädi ootab meid. See lõpetas meie vaidluse. Mister Bruff korjas oma paberid kokku, ise meie pingelisest vestlusest pisut kurnatud olemisega. Mina võtsin oma kotitäie väärtuslikke väljaandeid ja tundsin, et oleksin suutnud veel tundide kaupa kõnelda. Läksime mõlemad vaikides leedi Verin-deri tuppa.
Enne kui ma oma jutustusega teiste sündmuste juurde edasi lähen, lubage mul lisada, et kui ma nii täpselt kõike kirjeldasin, mis advokaadi ja minu vahel toimus, siis pidasin silmas teatud eesmärki. Mul kästi oma panuses Kuukivi vapustavale loole selgesti näidata kahtluse suundi ja nimetada isikuid, kellele kahtlus langes, tollal kui India teemant arvati Londonis olevat. Mulle tundus, et mister Bruffiga raamatukogus toimunud kõneluse kirjeldus vastab täpselt sellele eesmärgile — pealegi oli sellel ühtlasi minu jaoks see suur kõlbeline eelis, et mul tuli oma patune eneseväärikus ohvriks tuua. Olin kohustatud tunnistama, et mu langenud loomus sai minust võitu. Selle alandava tunnistuse läbi saan'ma omakorda võitu oma langenud loomusest. Kõlbeline tasakaal saab niiviisi taastatud; vaim-line õhkkond on jälle puhas. Kallid sõbrad, me võime jätkata.

4. PEATÜKK

Testamendile allakirjutamine oli palju lühem toiming, kui ma olin oodanud. Minu arvamist mööda tehti kõik lausa sündmatult kiirustades. Lakei Samuel kutsuti teiseks tunnistajaks — ja sulg pisteti otsekohe mu tädi kätte. Tundsin tugevat tungi lausuda mõned selleks pühalikuks puhuks sobilikud sõnad. Kuid mister Bruffi olek veenis mind, et vähemalt tema toasviibimise ajal oli kõige targem seda sise-sundi talitseda. Vähem kui kahe minutiga oli kõik möödas ja Samuel (ilma jäänud minu kasutoovast sõnavõtust) jälle alumisele korrusele läinud.
Mister Bruff voltis testamendi kokku ja vaatas siis minu poole, küsides endalt nähtavasti, kas ma kavatsen ta tädiga omavahele jätta või ei. Mul oli täita oma halastusmissioon, ja kott väärtuslike väljaannetega seisis mu süles ootel. Advokaat oleks sama hästi võinud oodata, et Püha Pauluse katedraal tema pilgu peale paigast nihkub. Tal oli üks hea külg (kahtlemata tänu tema ilmalikule kasvatusele), mida ma ei kavatsegi eitada. Ta oli kiire taibuga. Paistis, et ma avaldasin talle umbes samasugust mõju, nagu olin avaldanud voorimehele. Ka tema laskis kuuldavale pühadustteotava väljendi ning lahkus tulise kiiruga, jättes mind lahinguvälja perenaiseks.
Niipea kui olime omavahele jäänud, nõjatus mu tädi sohva seljatoele ja tegi siis pisut kohmetult juttu oma testamendist.
«Loodan, et te ei tunne end kõrvalejäetuna, Drusilla,» ütles ta. «Kavatsen teile, mu kallis, teie väikese pärandiosa ise kätte anda.»
See oli kuldne võimalus! Haarasin sellest otsekohe kinni. Teiste sõnadega, avasin sedamaid koti ja võtsin sealt kõige pealmise väljaande. See osutus üheks varajaseks trükiks — alles kahekümne viiendaks — kuulsast anonüümsest teosest (arvatakse, et selle autor on kallis miss Bellows) pealkirjaga «Madu kodus». Selle raamatu eesmärk — millega ilmalik lugeja ei ole

võib-olla tuttav — on näidata, kuidas vanakuri meid igapäevase elu pealtnäha kõige süütumates toimingutes varitseb. Just naisterahvale lugemiseks kõige enam sobivad peatükid on «Saatan juukseharjas», «Saatan peegli taga», «Saatan teelaua all», «Saatan akna taga» ja paljud teised.
«Kinkige oma tähelepanu, kallis tädi, sellele väärtuslikule raamatule — ja te olete mulle kinkinud kõik, mida ma palun.» Nende sõnadega ulatasin talle raamatu avatuna märgitud lõigu kohal, mis oli tervenisti üks leegitseva ilukõne palang. Selle teemaks oli Saatan sohvapatjade seas.
Vaene leedi Verinder, kes pahaaimamatult oma sohva patjadele nõjatus, heitis raamatule ühe pilgu ja ulatas selle üha enam kohmetudes tagasi.
«Ma kardan, Drusilla,» vastas ta, «et pean selle lugemisega ootama, kuni olen pisut tervem. Arst...»
Niipea kui ta arsti mainis, teadsin kohe, mis on tulemas. Minu varasemas hingepäästmistegevuses olid paganlikkuse poolest kurikuulsa arstiameti esindajad ikka ja jälle minu ja mu halastusmissiooni vahele astunud — sel viletsal ettekäändel, et patsient vajavat rahu

ning et kõigest kõige ohtlikumalt ja häirivamalt mõjuvat miss Clack oma raamatutega. Täpselt seesama pimedusega löödud materialism (tegutsedes reetlikult mu seljataga) püüdis mult nüüd röövida õigust sellele ainsale varandusele, mida ma oma vaesuses võisin nõuda, — õigust mu hukkuva tädi hingeaardele.
«Arst ütles mulle,» jätkas mu vaene eksiteele viidud sugulane, «et täna ei ole mul tervis kuigi hea. Ta keelas mul võõraid vastu võtta ja soovitas lugeda, kui ma üldse loen, ainult kõige kergemaid ja lõbusamaid raamatuid. «Ärge tehke midagi, leedi Verinder, mis väsitaks teie pead või kiirendaks pulssi,» — need olid tema viimased sõnad, Drusilla, kui ta täna minu juurest lahkus.»
Selle peale ei jäänud mul muud üle kui veel kord järele anda — muidugi üksnes selleks hetkeks, nii nagu ennegi. Igasugune avalik kinnitus, et minu abi on tohtrite omast lõpmatult tähtsam, oleks ainult pannud arsti oma patsiendi inimlikku nõrkust ära kasutama ja ähvardama ravi pooleli jätta. Õnneks saab head seemet külvata rohkem kui ühel viisil, ja üksnes vähesed tunnevad neid võimalusi paremini kui mina.
«Võib-olla hakkab teil tunni või paari pärast parem, kallis,» laususin ma. «Või ehk ärkate homme hommikul tundega, et teil midagi puudub, ja siis võib isegi see tagasihoidlik köide teile seda anda. Tädi, te ju lubate mul selle raamatu siia jätta? Selle vastu ei saa arstil küll midagi olla!»
Libistasin raamatu poolenisti sohvapatjade alla, tema taskuräti ja nuusksoolapudelikese lähedale. Iga kord, kui ta käsi ühte neist kobab, puudutab ta raamatut, ja varem või hiljem (kes teab!) võib see raamat omakorda tema hinge puudutada. Kui olin selle asja ära korraldanud, pidasin arukaks tagasi tõmbuda. «Lubage ennast nüüd puhkama jätta, kallis tädi; ma tulen homme jälle.» Seda öeldes vaatasin juhuslikult akna poole. Aknalaud oli täis pottides ja kastides lilli. Leedi Verinder armastas üliväga neid ajalikke aardeid ning tal oli kombeks aeg-ajalt tõusta, et neid vaadata ja nuusutada. Uus mõte sähvatas läbi mu pea. «Oo, kas ma tohin võtta ühe õie?» küsisin ma ning sain nõnda kahtlust äratamata akna juurde minna. Selle asemel et üht lille ära võtta, lisasin hoopis ühe juurde — nimelt järgmise kotist võetud raamatu näol, mille ma tädile üllatuseks pelargoonide ja rooside vahele jätsin. Seejärel tuli mul õnnelik mõte: «Miks mitte teha vaese kalli tädi heaks sedasama igas toas, kuhu ta siseneb?» Jätsin otsekohe hüvasti, ja läinud läbi halli, lipsasin raamatukogusse. Samuel, kes tuli ukse juurde, et mind välja lasta, oletas, et ma olin juba lahkunud, ning läks uuesti trepist alla. Raamatukogus laual märkasin kaht «lõbustavat

raamatut», mida see jumalakartmatu arst oli soovitanud. Katsin need otsekohe kahe oma väärtusliku väljaandega kinni. Elutoas leidsin tädi lemmiku, kanaari-linnu, puuris laulmas. Tädi toitis seda lindu alati ise. Otse puuri all seisvale lauale oli puistatud pisut ristirohtu. Panin ühe raamatu ristirohu peale. Võõrastetoas leidsin oma koti tühjendamiseks veelgi rõõmustavamaid võimalusi. Klaveril lebasid tädi lemmikpalade
191
noodid. Libistasin nende vahele jällegi kaks raamatut. Veel ühe seadsin tagumises võõrastetoas lõpetamata tikkimistöö alla, mille teadsin kuuluvat leedi Verinderile. Tagumisest võõrastetoast pääses kolmandasse, väikesesse tuppa, mida ukse asemel eraldasid ainult eesriided. Kaminasimsil lebas tädi lihtne vanamoeline lehvik. Avasin üheksanda raamatu ühe väga kasuliku lõigu kohalt ja panin lehviku sinna vahele järjehoidjaks. Siis tekkis küsimus, kas ma peaksin ehk veel kõrgemale tõusma ning ka magamistubadega õnne katsuma — riskeerides kahtlemata solvatud saada, kui tanupaeltega isik juhtub maja ülemisel korrusel olema ja mind avastab. Kuid oh taevas, mis siis sellest! See on vilets kristlane, kes solvanguid kardab. Läksin üles, valmis kõike välja kannatama. Maja oli vaikne ja tühi — arvan, et oli parajasti teenijate teejoomise aeg. Mu tädi tuba oli esimene. Voodi vastasseinal rippus mu kalli kadunud onu söör Johni miniatuurportree. Tundus, nagu oleks ta mulle naeratanud, tundus, nagu oleks ta öelnud: «Drusilla, pane siia üks raamat.» Mõlemal pool tädi voodit seisis lauake. Tädi magas halvasti ning vajas — või arvas vajavat — öö jooksul paljusid asju. Panin ühe raamatu ühele poole, tikkude kõrvale, ja teise teisele poole, šokolaadidražeede karbi alla. Ükskõik, kas ta tahaks valgust või dražeesid, mõlemal juhul hakkaks üks väärtuslik väljaanne talle silma või puutuks kätte ning lausuks vaikivas ilukõnes: «Proovi mind! Proovi mind!» Minu koti põhja oli nüüd jäänud veel üksainus raamat, ja üksainus ruum oli senini veel läbi uurimata — vannituba, kuhu pääses magamistoast. Piilusin sisse, ja püha sisehääl, mis kunagi ei peta, sosistas: «Sa oled seadnud talle kohtumise, Drusilla, igal pool mujal; sea talle kohtumine ka vannis, ja su töö on tehtud.» Märkasin toolile heidetud hommikumantlit. Mantlil oli tasku, ja sellesse taskusse paningi ma oma viimase raamatu. Kas suudavad sõnad väljendada mu ülevat rõõmu täidetud kohuse üle, kui olin kõigist kahtlustamata majast välja lipsanud ning, tühi kott kaenlas, tänaval seisin. Oh, mu ilmalikud sõbrad, kes te seda viirastust, Lõbu, läbi Priiskamise patuste labürintide taga ajate, — kui kerge on õnnelik olla, kui te ainult olete hea!

Kui ma oma rõivad sel õhtul seljast võtsin ja kokku panin — kui ma mõtisklesin nende tõeliste rikkuste üle, mida ma oma rikka tädi majas nii heldekäeliselt laiali olin puistanud —, siis, võin öelda, tundsin end igasugusest murest sedavõrd prii olevat, nagu oleksin uuesti lapseks muutunud. Mu süda oli nii kerge, et ma laulsin ühe salmi «õhtusest kiidulaulust». Mu süda oli nii kerge, et ma jäin magama, enne kui järgmist salmi alustada jõudsin. Jälle täitsa nagu laps! Jälle täitsa nagu laps!

Nii veetsin ma selle õndsaliku öö. Kui noorena ma end tundsin järgmisel hommikul tõustes! Võiksin lisada: kui noor ma välja nägin, — kui oleksin võimeline omaenda ajaliku keha muredel peatuma. Kuid ma ei ole selleks võimeline, ja ma ei lisa midagi.

Umbes lantši ajal — mitte kehaliste tarvete pärast, vaid soovist kallist tädi kindlasti eest leida — panin kübara pähe, et Montagu skväärile minna. Just siis, kui ma valmis olin, vaatas ukse vahelt
192
sisse selle maja teenija, kus ma siis elasin, ja ütles «Leedi Verinderi teener soovib miss Clackiga kokku saada.»

Sel perioodil oli mul Londonis üüritud salongikorrus. Kasutasin eesmist salongi elutoana. See oli väga väike, väga madal, väga vaeselt möbleeritud — kuid oh, nii korralik! Vaatasin koridori, et näha, missugune leedi Verinderi teener minu järele oli küsinud. See oli noor lakei Samuel — viisakas rõõsajumeline isik, kellel oli sõnavõtlik ilme ja väga teenistusvalmis

käitumine. Olin Samueli vastu alati vaimlist huvi tundnud ning soovinud teda mõne tõsise sõnaga proovile panna. Seekord kutsusin ta oma elutuppa.

Ta tuili sisse, suur pakk kaenlas, ja pani selle käest ära sellise ilmega, nagu hirmutaks see teda. «Proua laseb tervitada, miss, ja öelda, et sealt seest leiate kirja.» Andnud selle teate edasi, üllatas see noor rõõsajumeline lakei mind sellega, et tema näoilme reetis soovi jalamaid minema joosta.

Pidasin teda kinni, et teha mõned lahked järelepärimised. Kas ma võiksin Montagu skvääri majja minnes oma tädi näha? Ei, ta oli sõitma läinud. Miss Rachel oli läinud temaga koos ning ka mister Ablewhite oli tõllas istet võtnud. Teades, kuivõrd hooletusse kallis mister Godfrey oma heategeva töö oli jätnud, pidasin pisut veidraks, et ta läks lõbusõidule, nagu ei oleks tal midagi muud teha. Peatasin Samueli uksel ja tegin veel mõned järelepärimised. Miss Rachel pidi kavatsema õhtul ballile minna ja mister Ablewhite oli lubanud nende pool kohvi juua ning siis temale seltsi pakkuda. Homseks oli välja kuulutatud hommikune kontsert, ja Samuelil kästud võtta piletid suurele seltskonnale, sealhulgas ka mister Ablewhite'ile. «Piletid võivad juba otsa saada, miss.» lausus see süütu nooruk, «kui ma neid otsekohe ostma ei jookse!» Need sõnad lausus ta juba minema tõtates ja ma leidsin end jälle üksi mõningate murelike mõtetega, mis mulle tegevust andsid.

Sel õhtul oli meil Isade Pükste Poegadele Ümbertegemise Ühingu erakorraline koosolek, mis toimus just selleks, et mister Godfrey'lt nõu ja abi saada. Selle asemel et meie õeskonda toetada masendava püksteuputuse juures, mille all meie väike kogukond lausa ägas, oli ta lubanud Montagu skvääril kohvi juua ning pärast seda ballile minna! Järgmise päeva pärastlõuna oli valitud Briti Toatüdrukute Pühapäevakallimate Järelevaatuse Ühingu pidustusteks. Ja tolle oma olemasolu eest võitleva ühingu elu ja hing, selle asemel et kohal viibida,-oli andnud mingile ilmalaste seltskonnale sõna nendega hommikusele kontserdile sõita! Küsisin endalt, mida see tähendab. Paraku tähendas see seda, et meie kristlik kangelane hakkas end näitama minu jaoks täiesti uues osas ning asus mu mõtteis meie aja kõige hirmsamate ususalgajate kõrvale.

Kuid pöördugem nüüd tagasi kõnealuse päeva juurde. Leides end üksi toas olevat, pöörasin oma tähelepanu loomulikult pakile, mis näis seda noort rõõsajumelist lakeid nii kummaliselt heidutavat. Kas tädi oli mulle lubatud pärandiosa ära saatnud? Kas see kujutas endast minemavisatud riideid, kulunud hõbelusikaid, moest läinud

ehteid või muud selletaolist? Olin valmis kõik vastu võtma ja mitte midagi pahaks panema ning avasin paki — ja mida mu silmad nägid? Kõik kaksteist väärtuslikku väljaannet, mis ma eelmisel päeval mööda maja laiali olin paigutanud, olid mulle arsti käsul tagasi saadetud! See nooruke Samuel võis tõesti kohkuda, kui ta selle paki minu tuppa tõi! Ta võis tõesti jooksu pista, kui oli selle haletsusväärse ülesande täitnudl Mis mu tädi kirjasse puutub, siis selles oli lihtsalt öeldud, et ta, vaene hing, ei julgevat oma arstile vastu hakata.

Mida siis nüüd teha tuli? Minu kasvatuse ja minu põhimõtete juures ei olnud mul selles suhtes hetkekski mingit kahtlust.

Kui tõeline kristlane kord juba omaenese südametunnistusele toetudes ilmse kasutoomise teele on asunud, siis ei anna,ta kunagi järele. Kui meil kord juba on oma missioon, siis ei loe ei avalikud ega eraviisilised mõjutused meile mitte kui midagi. Meie missioon võib kaasa tuua maksustuse, võib kaasa tuua mässud, võib kaasa tuua sõja; meie aga jätkame oma tööd, arvestamata ühtegi inimlikku kaa-lutlust, mis maailma meist väljaspool liikuma panevad. Me oleme mõistusest kõrgemal, meid ei ole võimalik välja naerda; me ei näe kellegi teise silmadega, me ei kuule kellegi teise kõrvadega, me ei tunne kellegi teise südamega peale meie enda oma. Milline suurepärane, suurepärane eesõigus! Ja millega seda ära teenitakse? Oh, mu sõbrad, te võite end säästa asjatust pärimisest! Meie oleme ainsad inimesed, kes seda ära teenida võivad, sest meie oleme ainsad inimesed, kellel on alati õigus.

Minu eksiteele viidud tädi puhul oli mulle küllalt selge, millise vormi vaga visadus järgmiseks pidi võtma.
Leedi Verinderi ettevalmistamine vaimulike sõprade abil nurjus tema enese tõrksuse tõttu. Raamatute abil ei õnnestunud teda ette valmistada arsti jumalakartmatu kangekaelsuse tõttu. Olgu nii! Mida siis järgmiseks proovida tuli? Järgmiseks tuli proovida... ettevalmistust läkituste abil. Teiste sõnadega, kuna raamatud ise tagasi saadeti, siis tuli nendest väljaannetest valitud lõigud erinevate käekirjadega ümber kirjutada ning tädile adresseeritud kirjadena posti panna, mõned aga vastavalt eelmisel päeval kasutatud plaanile majas laiali paigutada. Kirjadena ei ärata nad mingit kahtlust; kirjadena nad avatakse — ja kui nad kord juba on avatud, siis võib-olla loetakse nad ka läbi. Mõned kirjutasin ma ise. «Kallis tädi, kas ma»tohin paluda, et te pööraksite tähelepanu neile ridadele?» ja nii edasi. «Kallis tädi, eile õhtul lugedes avastasin juhuslikult järgmise lõigu,» ja nii edasi. Teised kirjad kirjutasid minu palvel mu väärt kaastöölised isade pükste poegadele ümbertegemise õeskonnast. «Kallis proua, andke andeks see huvi, mida tunneb Teie vastu üks tõeline, kuigi alandlik sõber.» — «Kallis proua, kas üks tõsine inimene võib Teid mõne lohutava sõnaga üllatada?» Kasutades sääraseid viisakaid pöördumisi, andsime kõigile mu väärtuslikele lõikudele uue kuju, mida isegi arsti valvas materialism poleks osanud kahtlustada. Enne kui õhtu-varjud meie ümber tihenesid, oli mul tädi jaoks tosina äratava raamatu asemel valmis tosin äratavat kirja. Kuus neist lasksin ma otsekohe

posti teel ära saata ja kuus jätsin oma tasku, et neid järgmisel päeval isiklikult majas levitada. Varsti pärast kella kahte olin taas vaga võitluse tandril, pöördudes leedi Verinderi maja uksel järjekordsete lahkete järelepärimistega Samueli poole.
Mu tädil oli olnud raske öö. Ta viibis jälle selles toas, kus ma olin tema testamendile tunnistajaks olnud, ning püüdis sohval lebades pisut magada.
Ma ütlesin, et lähen ootan raamatukogus ja loodan teda hiljem näha. Tundsin nii kirglikku indu oma kirju levitada, et mul ei tulnud pähegi Racheli järele pärida. Maja oli vaikne ning kontserdi alguse aeg juba' möödas. Pidasin enesestmõistetavaks, et tema ja kogu see lõbuotsijate seltskond (mister Godfrey, paraku, kaasa arvatud) viibib kontserdil, ning pühendasin end agaralt oma heale tööle, kuni aeg ja võimalused minu käsutuses olid.
Mu tädi hommikused kirjad, sealhulgas ka need kuus äratavat kirja, mis ma eelmisel õhtul posti olin pannud, lebasid puutumatult raamatukogus laual. Ilmselt ei tundnud tädi end nii suure hulga kirjade läbilugemiseks küllalt hästi — ja kui ta pärastpoole raamatukogusse tuleb, siis võib nende rohkus teda heidutada. Panin ühe kaasavõetud kuuest kirjast eraldi kaminasimsile, lootes, et teistest eemal ning eraldi äratab see tema uudishimu. Teise kirja põetasin meelega hommikusöögitoa põrandale. Esimene teener, kes pärast mind sinna sisse tuleb, järeldab, et mu tädi on selle maha pillanud, ja toimetab kirja erilise hoolega talle kätte. Kui alumisel korrusel oli külv lõpetatud, jooksin kergejalgselt trepist üles, et oma armutegusid järgmiseks võõrastetubadesse puistata.
Just siis, kui ma eesmisse tuppa astusin, kuulsin kahekordset koputust välisuksele — vaikset, ärevat, kaalutletud koputust. Enne kui ma jõudsin mõeldagi tagasi raamatukogusse lipsamisele (kus ma teatavasti pidin ootama), avas toimekas noor lakei juba hallis ust. Aga mis sellest siis ikka, mõtlesin ma. Tädi tervislik seisukord ei võimaldanud nagunii külalisi vastu võtta. Mu suureks kohkumuseks ja hämmastuseks osutus vaikse lühida koputusega isik erandiks sellest reeglist. Samueli hääl allkorrusel (ilmselt pärast mõnedele küsimustele vastamist, mida ma ei kuulnud) ütles täiesti ühemõtteliselt: «Olge lahked, söör, palun üles.» Järgmisel hetkel kuulsin samme — mehe samme — trepist üles tulemas. Kes see soositud meeskülaline küll võis olla? Peaaegu selsamal hetkel, kui ma endale selle küsimuse esitasin; tuli mul pähe ka vastus. Kes muu võis see olla kui arst.

Oleks see olnud ükskõik milline teine külaline, ma oleksin lasknud end võõrastetoas avastada. Selles ei oleks midagi imelikku olnud, et ma raamatukogust tüdinesin ja vahelduseks üles läksin. Kuid mu eneseväärikus ei lubanud mul kohtuda isikuga, kes mind raamatute tagasisaatmisega oli solvanud. Lipsasin väikesesse tuppa, mis oli, nagu ma juba olen maininud, tagumise võõrastetoaga ühenduses, ja lasksin lahtist ukseava katvad eesriided alla. Kui ma seal ainult minuti või paar ootan, siis läheb kõik nii nagu säärastel puhkudel ikka. See tähendab, et arst juhatatakse patsiendi tuppa.
195
Ootasin paar minutit ja isegi rohkem. Kuulsin, kuidas külaline rahutult edasi-tagasi kõndis. Kuulsin ka, kuidas ta endamisi kõneles. Arvasin koguni seda häält tundvat. Kas ma olin tõesti eksinud? Kas see ei olnudki arst, vaid hoopis keegi teine? Näiteks mister Bruff? Ei! Eksimatu vaist ütles mulle, et mister Bruff see ei olnud. Kes ta siis ka oli, ta kõneles ikka veel endamisi. Paotasin raskeid eesriideid ainult natu-natukene ning kuulatasin.
Sõnad, mida ma kuulsin, olid järgmised: «Ma teen seda täna!» Ja hääl, mis neid lausus, kuulus mister Godfrey Ablewhite'ile.

5. PEATÜKK

Mu käsi langes eesriide küljest lahti. Aga ärge arvake — oh, ärge tõesti arvake, et mu mõtteis asus esikohal see täbar olukord, millesse ma olin sattunud! Nii kirglik oli veel minu õelik huvi mister Godfrey vastu, et ma ei hakanud endalt hetkekski küsima, miks ta kontserdil ei olnud. Ei! Ma mõtlesin üksnes tema sõnadele — ehmatavatele sõnadele —, mis olid nüüdsama tema huulilt kostnud. Ta teeb seda täna. Ta oli öelnud toonil täis hirmsat otsustavust, et ta teeb seda täna. Mida, oh mida ta ometi teeb? Kas midagi veel kurvastavamalt vääritut kui see, mida ta juba oli teinud? Kas ta taganeb usust? Kas ta jätab meie Isade Pükste Poegadele Ümbertegemise Ühingu maha? Kas me nägime tema ingellikku naeratust komitees viimast korda? Kas me kuulsime tema võrratut ilukõnet Exeter Hallis viimast korda? Paljas mõte neist kohutavatest võimalustest seoses sellise mehega ärritas mind sedavõrd üles, et ma oleksin juba peaaegu oma peidupaigast välja tormanud ning talt kõigi Londoni daamide komiteede nimel selgitust anunud — kui ma äkitselt kõrvaltoast veel üht häält kuulsin. See tungis eesriietest läbi, see oli vali, see oli julge, sellel puudusid kõik naiselikud võlud. See oli Rachel Verinderi hääl!
«Miks sa siia üles tulid, Godfrey?» küsis ta. «Miks sa raamatukogusse ei läinud?»
Mister Godfrey hakkas vaikselt naerma ja vastas: «Raamatukogus on miss Clack.»
«Ah Clack on raamatukogus!» Rachel seadis end otsekohe tagumises võõrastetoas türgi diivanile istuma. «Sul on täiesti õigus, Godfrey. Meil on palju parem siia jääda.»
Hetke eest olin ma otsekui palavikus hõõgunud ning mõningal määral kõhelnud, kuidas edasi toimida. Nüüd muutusin üleni jääkülmaks ja ei kõhelnud enam põrmugi. Pärast seda, mida ma äsja kuulsin, ei olnud enam võimalik ennast näidata. Kõne alla ei tulnud ka enda peitmine — kui just mitte kaminasse. Mind ootasid märtri-kannatused. Vähemalt seadsin ma eesriided tasakesi nii, et võisin kõike näha ja kuulda. Ja siis läksin varakristlase meelekindlusega oma märtripiinadele vastu.
«Ära istu otomanile,» jätkas noor daam. «Too endale tool, Godfrey. Mulle meeldib, kui inimesed rääkides mu vastas istuvad.»
196

Mister Godfrey istus lähimale toolile. See oli madal, la on väga pikk ja selle tooli jaoks üleliia suur. Kunagi varem ei olnud ma tema jalgu niivõrd ebasoodsalt mõjumas näinud.
«Noh,» jätkas Rachel. «Mida sa neile ütlesid?»
«Just seda, kallis Rachel. mida sa mulle ütlesid.»

«Seda, et mamma ei tunne end täna üldsegi hästi? Ja et ma ei tahtnud teda kontserdi pärast üksi jätta?»
«Just nimelt nii. Neil oli kahju ilma sinuta kontserdile minna, aga nad mõistsid sind täiesti. Nad saatsid sulle tervisi ja avaldasid julgustavat lootust, et leedi Verinderi haigus varsti üle läheb.»
«Godfrey, ega sina ometi ei arva, et see midagi tõsist on?»
«Kaugel sellest! Ma olen täiesti kindel, et mõne päeva pärast on kõik jälle korras.»
«Mina mõtlen samuti. Alguses ma olin küll pisut kohkunud, aga nüüd mõtlen sedasama. See oli sinust väga kena, et sa läksid ja vabandasid minu nimel inimeste ees, kes on sulle peaaegu võõrad. Aga miks sa ei oleks võinud nendega koos kontserdile minna? Väga kahju, et ka sina seda muusikat ei kuule.»
«Ära räägi nõnda, Rachel! Kui sa vaid teaksid, kui palju õnnelikum olen ma siin, sinu juures!»
Ta surus käed kokku ja vaatas Rachelile otsa. Oma asendi tõttu toolil pöördus ta seejuures näoga minu poole. Kas suudavad sõnad kirjeldada, millist tülgastust ma tundsin, kui märkasin tema näol täpselt sedasama pateetilist ilmet, mis mind oli võlunud, kui ta Exeter Halli laval miljonite hädasolevate ligimeste eest välja astus!
«Halbadest harjumustest on raske lahti saada, Godfrey, aga ma palun sind, püüa meelituste ütlemise kombest vabaneda — tee seda minu meeleheaks.»
«Sinule, Rachel, ei ole ma kogu oma elu jooksul ühtegi meelitust öelnud. Tunnistan, et edukas armastus võib mõnikord meelituste keelt kasutada. Kuid lootusetu armastus, mu kallis, räägib alati tõtt.»
Kui ta ütles «lootusetu armastus», siis tõmbas ta oma tooli otomanile lähemale ja võttis Racheli käe oma pihkude vahele. Saabus hetkeline vaikus. See mees, kes kedagi külmaks ei jätnud, oli kahtlemata sütitanud ka Racheli. Nüüd arvasin mõistvat sõnu, mida ta võõrastetoas üksi olles oli pomisenud: «Ma teen seda täna.» Jah, paraku, isegi kehastunud kombelisusel ei oleks saanud märkamata jääda, et just praegu ta seda tegigi.
«Kas sa oled unustanud, Godfrey, mida me otsustasime, kui sa maal mihuga kõnelesid? Me leppisime ju kokku, et jääme nõbudeks ja ei millekski enamaks.»
«Iga kord, kui ma sind näen, Rachel, rikun ma seda kokkulepet.»
«Siis ära tule mind vaatama.»
«Täiesti asjata! Ma rikun meie kokkulepet iga kord, kui ma sinule mõtlengi. Oh, Rachel, alles paari päeva eest ütlesid sa mulle nii lahkesti, et hindad mind kõrgemalt kui kunagi varem! Kas ma olen hull, kui ma neile kallitele sõnadele mingeid lootusi rajan? Kas ma olen hull, kui ma unistan, et kunagi võib saabuda päev, mil su süda minu suhtes pehmeneb? Kui ma tõesti hull olen, siis ära seda mulle ütle!

Jäta, kallis, mulle mu pettekujutlus! Kui mul ka mitte midagi muud ei ole, jäägu mulle siis vähemalt see unistus, mida kalliks pidada ja millest lohutust leida.»
Tema hääl hakkas värisema ja ta tõstis oma valge taskuräti silmadele. Jällegi Exeter Hall! Täielikust sarnasusest puudusid ainult publik, kiiduhüüded ja veeklaas.
Isegi Racheli kalk loomus hakkas sulama. Nägin, kuidas ta God-frey'le pisut lähemale nõjatus. Kuulsin tema hääles järgmiste sõnade lausumisel uut huvi.
«Kas sa oled selles tõesti kindel, Godfrey, et sa minusse nii väga kiindunud oled?»
«Kas ma olen kindel?! Sa ju tead, missugune ma olin, Rachel. Luba, ma räägin sulle, mis minust on saanud. Mind ei huYita terves selles elus enam miski muu peale sinu. Minuga on toimunud mingi muutus, mida ma ise ka õieti seletada ei oska. Kas sa usud seda? Kogu see heategevuse värk on mulle talumatult tüütuks muutunud, ja kui ma nüüd mõnda daamide komiteed näen, siis tahaksin kõige kaugemasse maailma otsa pageda!»

Kui ususalgamise kroonikates leidub midagi võrdväärset sellele avaldusele, siis võin ainult öelda, et mina oma lugemuse juures sellist näidet tuua ei oska. Mõtlesin isade pükste poegadele ümbertegijatele. Mõtlesin pühapäevakallimate järelevaatajatele. Mõtlesin teistele ühingutele, mida on eraldi mainimiseks liiga palju, kuid mis kõik olid rajatud selle mehe otsekui kindluse najale. Mõtlesin oma olemasolu eest võitlevatele naisseltsidele, mille asjaajamine nii-öelda hingas läbi mister Godfrey sõõrmete — selle mister Godfrey, kes oli just nüüdsama meie head tööd kui «tüütust» teotanud ning kuulutanud, et ta soovib meie seltskonnast kõige kaugemasse maailma otsa pageda. Minu noored naissoost sõbrad saavad sellest kindlasti oma meelekindlusele julgustust, kui ma mainin, et isegi minul õnnestus end ainult suure vaevaga talitseda ja oma õigustatud nördimust vaikides alla neelata. Samal ajal tuleb aga õigluse nimel lisada, et ma ei kaotanud vestlusest silpigi. Järgmiseks hakkas kõnelema Rachel.
«Sina oled nüüd mulle pihtinud,» ütles ta. «Huvitav, kas see raviks sind terveks sellest õnnetust kiindumusest minusse, kui mina omakorda pihiksin?»
Mister Godfrey võpatas. Tunnistan, et ka mina võpatasin. Küllap ta mõtles nii nagu minagi, et Rachel kavatseb avaldada Kuukivi saladuse.
«Kas sa võiksid mind vaadates uskuda,» jätkas Rachel, «et ma olen kõige õnnetum tütarlaps maailmas? See on tõsi, Godfrey. Kas saab olla veel suuremat õnnetust kui elada teadmises, et oled enese silmis langenud? Minu elu on nüüd just selline.»
«Mu kallis Rachel! On võimatu, et sul oleks mingit põhjust endast niiviisi kõnelda!»
«Kust sa tead, et mul pole põhjust?»
«Kas sa tõesti võid seda küsida? Ma tean, sest ma tunnen sind. Su vaikimine, kallis, ei ole ühegi tõelise sõbra suhtumist sinusse muutnud. Selle kallihinnalise sünnipäevakingi kadumine võib tunduda
198
küll kummaline, sinu seletamatu seos selle sündmusega võib näida veelgi kummalisem... »
«Kas sa räägid Kuukivist, Godfrey?»
«Ma mõtlesin küll, et sa vihjad ... »
«Mitte sinnapoolegi. Ma võin kuulda ükskõik keda Kuukivi kadumisest rääkimas, ilma et ma sealjuures enese silmis langeksin. Kui see teemandi lugu peaks kunagi päevavalgele tulema, siis saab selgeks, et ma võtsin endale hirmsa vastutuse; saab selgeks, et sidusin end armetu saladuse hoidmisega — kuid ühtlasi saab päevselgeks, et midagi alatut ma ei teinud! Sa said minust valesti aru, Godfrey. See on minu, süü, ma ei rääkinud küllalt selgesti. Maksku see mulle mis maksab, nüüd igatahes katsun selgemini väljenduda. Oletame, et sa ei ole minusse armunud. Oletame, et sa armastad kedagi teist.»
«Jah?»
«Oletame, sulle sai selgeks, et see naine sind üldse ei vääri. Oletame, sa oled täiesti veendunud, et tema peale mõtlemine sind lihtsalt alandab. Oletame, et juba üksnes mõte sellise naisega abiellumisest toob sulle häbipuna palge.»
«Jah?»
«Ja oletame, et kõigest sellest hoolimata ei suuda sa teda oma südamest välja rebida. Oletame, et tunne, mille ta sinus äratas (sel ajal, kui sa temasse veel uskusid), oli selline, mida ei olnud võimalik varjata. Oletame, et armastus, mille see vilets oli sinus äratanud .. . Oh, kuidas suudaksin ma leida sõnu, millega seda väljendada? Oh, kuidas suudaksin ma ühele mehele selgeks teha, et see tunne, mis mind iseendale vastikuks muudab, võib mind samal ajal ometi lummata. See on ainus, mis mul elu sees hoiab, Godfrey, ja ühtaegu mürk, mis mind aeglaselt tapab! Mine ära! Ma olen küll vist segane, et niiviisi räägin. Ei, sa ei tohi mind üksi jätta — ma ei taha, et sul minust vale mulje jääb. Pean ütlema kõik, mis mul enda kaitseks on öelda. Pea meeles: seda, mida ma sulle rääkisin, tema ei tea ega saa kunagi teada. Ma ei näe teda enam eales, tulgu mis tuleb; ma ei näe teda enam ealeski, ealeski, ealeski! Ära küsi mult

tema nime! Ära küsi mult enam midagi! Räägime parem millestki muust. Kas sa taipad küllalt arstiteadusest, Godfrey, et seletada, miks mul on selline tunne, nagu lämbuksin ma õhupuudusest? Kas on olemas mõni hüsteeria vorm, mis pisarate asemel vallandub sõnades? Küllap vist! Aga mis tähtsust sel on? Nüüd on sul üpris kerge üle saada igast murest, mida ma sulle olen põhjustanud. Nüüd olen sinu silmis õigele kohale langenud, eks ju? Ära pane mind enam tähele! Ära haletse mind! Jumala pärast, mine minema!»

Ta pöördus äkitselt ringi ja tagus kätega meeletult vastu otomani seljatagust. Siis langetas ta pea patjadele ning puhkes nutma. Enne kui see kõik mind šokeerida jõudis, kohutas mind mister Godfrey täiesti ootamatu teguviis. Kas on võimalik uskuda, et ta langes Racheli jalge ette põlvili — kinnitan pühalikult, et mõlemale põlvele! Kas häbelikkus lubab mul mainida, et seejärel võttis ta Racheli oma käte vahele? Ja kas ma võin tahtmatu imetlusega tunnistada, et ta Rachelit ainult kahe sõnaga vapustas?

«Õilis olevus!»

Mitte sõnagi rohkem! Kuid seda ütles ta samasuguse vaimustus-puhanguga, nagu need teda kõnemehena kuulsaks olid teinud. Rachel istus, ma ei tea, kas otsekui piksest rabatult või otsekui lummatult, ja ei teinud isegi katset Godfrey käsi sinna tagasi lükata, kus nende koht oli. Mina aga olin oma sündsustunde tõttu täiesti pea kaotanud. Mind piinas selline võimetus otsustada, kas mu esmane kohus on sulgeda silmad või sulgeda kõrvad, et ma ei teinud kumbagi. See, et ma ikka veel suutsin eesriideid kõige nägemiseks ja kuulmiseks õiges asendis hoida, oli ilmselt tingitud allasurutud hüsteerikast. Isegi arstid on tunnistanud, et allasurutud hüsteerikas tuleb millestki kinni hoida.

«Jaa,» lausus mister Godfrey oma jutlustajahääle ja käitumise kogu võluga, «sa oled õilis olevus! Naine, kes suudab rääkida tõtt tõe enda pärast, naine, kes toob ohvriks pigem oma uhkuse kui teda armastava ausa mehe, — selline naine on kõigist aaretest kõige hindamatum. Kui selline naine abiellub mehega, kes on võitnud' üksnes ta austuse ja lugupidamise, siis on see mees võitnud küllalt, et kogu ta elu oleks õilistatud. Sa rääkisid, kallis, oma väärtusest minu silmis. Otsusta ise, milline see väärtus on, kui ma sind põlvili anun, et sa oma vaese haavatud südame ravimise minu kätte usaldaksid. Rachel, kas sa teed mulle seda au, kas sa õnnestad mind sellega, et saad minu naiseks?»

Seekord oleksin kindlasti otsustanud oma kõrvad kinni katta, kui mitte Rachel ei oleks neid lahti hoidma julgustanud, vastates talle esimeste mõistlike sõnadega, mida mul tema suust kuulda on õnnestunud.

«Godfrey!» ütles ta. «Sa oled küll vist hulluks läinud!»

«Ma ei ole kunagi mõistlikumalt kõnelnud, kallis, — pidades silmas nii sinu kui ka omaenda huvisid. Heida hetkeks pilk tulevikku. Kas sinu õnn tuleb ohverdada mehele, kes ei ole sinu tunnetest iial midagi teadnud ning keda sa oled otsustanud mitte kunagi enam näha? Kas ei ole sinu kohus iseenda ees see õnnetu kiindumus unustada? Aga kas sa oma praeguses elus suudad unustust leida? Sa oled seda elu proovinud ja hakkad sellest juba tüdinema. Ümbritse end õilsamate huvidega kui need seltskonna viletsad lõbustused. Üks süda, mis sind armastab ja austab, kodu, mille rahulikud nõuded ja õnnestavad kohustused päev päeva järel sinus hellalt poolehoidu äratavad, — proovi nendes kätkevat lohutust, Rachel! Ma ei palu sinult armastust — ma olen rahul su kiindumuse ja lugupidamisega. Jäta kõik muu täie usaldusega oma abikaasa andumuse ja aja hooleks, mis ravib terveks isegi nii sügavad haavad, nagu on sinu omad.»

Rachel hakkas juba järele andma. Oh, milline kasvatus pidi tal küll olema! Oh, kui erinevalt oleksin mina tema asemel käitunud!

«Ära ahvatle mind, Godfrey,» vastas ta. «Ma olen niigi küllalt õnnetu ja küllalt meeletu. Ära ahvatle mind veelgi suuremasse õnnetusse ja suuremale meeletusele!»
«Üksainus küsimus, Rachel. Kas ma olen sulle kuidagi vastumeelne?»
200
«Minule?! Sa oled mulle alati meeldinud. Pärast seda, mida sa mulle äsja ütlesid, peaksin ma tõesti tundetu olema, kui ma sind veel ka ei austaks ega imetleks.»
«Kas sa tunned paljusid abielunaisi, mu kallis Rachel, kes oma mehi austavad ja imetlevad? Ja ometi saavad nad oma abikaasadega väga hästi läbi. Kui paljud mõrsjad võiksid oma südame altari ees nende kõrval seisva mehe pilkudele avada? Ja ometi ei lõpe see õnnetult — kuidagiviisi see abielu ikka edasi veereb. Asi on selles, et naised kasutavad abielu pelgupaigana palju tihemini, kui nad tunnistada tahavad. Ja veelgi enam — nad leiavad, et abielu õigustab nende lootusi. Vaatame veel kord sinu lugu. Kas sinu vanuses ja sinu võludega on võimalik end vallaspõlvele pühendada? Usalda minu teadmisi elust: ei ole midagi võimatumat. See on ainult aja küsimus. Paari aasta pärast abielluksid sa mõne teise mehega. Kuid sa võid abielluda ka selle mehega, kallim, kes on praegu su jalge ees ning kes hindab su austust ja imetlust kõrgemalt kui ükskõik millise teise naise armastust.»
«Tasa, Godfrey! Sa sisendad mulle midagi, millele ma kunagi varem ei ole mõelnud. Sa ahvatled mind uue väljavaatega, kui kõik teised teed on minu ees suletud. Enne kui sa veel midagi räägid sinu oma tingimustel abiellumisest, kordan ma uuesti, et olen niigi küllalt õnnetu ja küllalt meeletu. Võta seda hoiatust kuulda ja mine ära!»
«Ma ei tõuse isegi põlvedelt, enne kui sa oled öelnud «jah»!»
«Kui ma «jah» ütlen, siis kahetsed pärast sina ja kahetsen mina, aga on juba liiga hilja!»
«Me veel õnnistame mõlemad seda päeva, kallis, kus mina peale käisin ja sina järele andsid.»
«Kas sa oled selles tõesti niisama kindel, kui sa ütled?»
«Sa võid ise otsustada. Ma räägin selle põhjal, mida ma oma perekonnas olen näinud. Ütle mulle, mida sa arvad meie Frizinghalli kodust? Kas mu isa ja ema kooselu on õnnetu?»
«Kaugel sellest — niipalju kui mina aru saan.»
«Kui mu ema alles tütarlaps oli, Rachel, siis (see ei ole perekonnas saladuseks) armastas ta samuti, nagu armastad sina: ta andis oma südame mehele, kes teda ei väärinud. Ta abiellus minu isaga teda austades, teda imetledes, kuid ei midagi enamat. Tulemust oled sa oma silmaga näha saanud. Kas see ei ole sulle ja mulle julgustuseks?»*
«Ega s,a mind tagant ei kiirusta, Godfrey?» «Ma olen nõus sinu määratud ajaga.» «Sa ei küsi mult rohkem, kui ma suudan anda?» «Mu ingel! Ma palun sult üksnes sind ennast.» «Siis võta mind!»
Nende sõnadega nõustus Rachel tema naiseks saama!
Mister Godfrey't haaras veel üks hoog — sedakorda patuse õnnejoovastuse hoog. Ta tõmbas Rachelit endale 'lähemale ja lähemale, kuni nende näod kokku puutusid, ja siis... Ei! Ma ei suuda end tõesti

* Vt. Betteredge'i jutustus, 8. peatükk.
201
sundida seda sündsusetut pilti edasi kirjeldama. Lubage mul vaid öelda, et ma püüdsin enne silmad sulgeda, kui see juhtus, kuid jäin parajasti ühe hetke võrra hiljaks. Vaadake, ma olin arvestanud, et Rachel paneb vastu. Tema aga andis järele. Ühelegi mu õigete tunnetega sookaaslasele ei suudaks ka terved köited rohkem öelda.
Isegi mina — nii süütu, nagu ma säärastes asjades olin — hakkasin nüüd selle vestluse lõppu aimama. Selle aja peale mõistsid nad teineteist juba nii täielikult, et ma ei oleks imestanud, kui nad kohe teineteise käevangus laulatusele oleksid kõndinud. Mister Godfrey järgmistest sõnadest ilmnes aga, et tuli täita veel üks tühine formaalsus. Ta istus — seekord teda ei

keelatud — Racheli kõrvale otomanile. «Kas mina räägin sinu kalli emaga?» küsis ta. «Või räägid sa ise?»
Rachel ei nõustunud kummagi võimalusega.
«On parem, kui ema sellest enne midagi ei kuule, kui ta tervis on paranenud. Ma soovin, et see jääks esialgu saladuseks, Godfrey. Mine nüüd ja tule õhtul tagasi. Oleme siin juba küllalt kaua kahekesi olnud.»
Ta tõusis ja vaatas seejuures esimest korda selle väikese toa poole, kus mina märtripiinu talusin.
«Kes need eesriided ette tõmbas?» hüüatas ta. «Siin toas on niigi lämbe, milleks veel sedaviisi õhu juurdepääsu takistada?»
Ta hakkas eesriiete poole tulema. Hetkel, kui ta neid käega puudutas — hetkel, kui minu avastamine täiesti vältimatu näis —, kostis äkki trepilt noore rõõsajumelise lakei hääl, mis nii Racheli kui ka minu edasise tegutsemise katkestas. Ei olnud mingit kahtlust, et see oli väga kohkunud inimese hääl.
«Miss Rachel!» hüüdis ta. «Kus te olete, miss Rachel?»
Rachel põrkas eesriiete juurest tagasi ja sööstis ukse poole.
Lakei tuli parajasti tuppa. Tema näolt oli kadunud kogu tavaline puna. Ta ütles: «Palun tulge alla, preili! Proua minestas ja me ei suuda teda enam kuidagi meelemärkusele tuua.»
Järgmisel hetkel olin ma üksi ning võisin omakorda täiesti märkamatult alla minna.
Hallis möödus minust arsti järele kiirustav mister Godfrey. «Minge sisse ja aidake neid!» käskis ta uksele osutades. Leidsin Racheli sohva kõrval põlvi tarnas, ema pea tema rinna najal. Ühest pilgust tädi näole piisas mulle (teades seda, mida ma teadsin) hirmsa tõe äratundmiseks. Jätsin oma mõtted arsti tulekuni enda teada. Teda ei tulnud kuigi kaua oodata. Kõigepealt saatis ta Racheli toast välja... ning ütles siis meile teistele, et leedi Verinder on meie hulgast lahkunud. Tõsiseid inimesi, kes paadunud skeptitsismi ilminguid otsivad, võib ehk huvitada, et minu otsa vaadates ei ilmutanud ta mingeid märke süümepiinadest.
Pärastpoole piilusin ma hommiku-söögituppa ja raamatukogusse. Mu tädi oli surnud, avamata ühtki neist kirjadest, mis ma tema jaoks olin koostanud. Olin sellest nii šokeeritud, et alles mõni päev hiljem taipasin äkki, et ta ei olnud enne surma ka mulle lubatud väikest pärandiosa kätte andnud.

6. PEATÜKK

(1) Miss Clack võtab mister Franklin Blake'i tervitada, ja saates talle oma tagasihoidliku jutustuse viienda peatüki, soovib öelda, et ta ei ole võimeline kirjeldama nii põhjalikult, kui ta sooviks, antud olukorras sedavõrd kohutavat sündmust nagu leedi Verinderi surm. Seepärast on ta lisanud oma käsikirjale arvukalt väljavõtteid temale kuuluvatest väärtuslikest väljaannetest, mis kõik just seda hirmsat teemat puudutavad. Ja kõlagu need väljavõtted (miss Clack loodab tuliselt) tema lugupeetud sugulase mister Franklin Blake'i kõrvus nagu hoiatav pasunahääl.
(2) Mister Franklin Blake saadab miss Clackile tervisi ja tahab teda jutustuse viienda peatüki eest tänada. Sellega koos olnud väljavõtteid tagasi, saates hoidub ta igasugustest isiklikest vastuväidetest seda liiki kirjanduse suhtes ning ütleb lihtsalt, et käsikirjale pakutud lisad ei ole tema seatud eesmärgi saavutamiseks vajalikud.
(3) Miss Clack palub luba teatada, et ta on oma väljavõtted kätte saanud. Ta tuletab mister Franklin Blake'ile sõbralikult meelde, et ta on kristlane ning et seetõttu on mister Franklin Blake'il võimatu teda solvata. Miss C. suhtub mister Blakelsse endiselt kõige sügavama osavõtlikkusega ning tõotab neid väljavõtteid talle uuesti pakkuda, niipea kui mingi haigus ta

maha peaks murdma. Vahepeal sooviks miss C. enne oma jutustuse viimaste peatükkide alustamist meeleldi teada, kas tal lubatakse tema tagasihoidlik panus täielikuks muuta ja Kuukivi saladust hilisemate avastuste valguses näidata.
(4) Mister Franklin Blake'il on kahju miss Clackile pettumust valmistada. Ta võib üksnes korrata neid juhtnööre, mida tal oli au miss Clackile anda, kui see oma jutustust alustas. Tal palutakse inimeste ja sündmuste osas piirduda üksnes isiklike muljetega — nagu need tema päevikus kirja on pandud. Ta olgu nii hea ja jätku hilisemad avastused nende isikute kirjeldada, kes seda tegelike tunnistajatena teha võivad.
(5) Miss Clack palub väga vabandust, et ta mister Franklin Blake'i veel ühe kirjaga tülitab. Tema väljavõtted saadeti tagasi ning tema küpsemate vaadete väljendamine Kuukivi teemal on ära keelatud. Miss Clack on valusalt teadlik, et ta peaks (ilmaliku väljenduse järgi) end lööduna tundma. Kuid ei, miss Clack on õnnetu saatuse koolis püsivust õppinud. Oma kirjas tahab ta teada saada, kas mister Blake (kes keelab kõike muud) keelab ka käesoleva kirjavahetuse lisamise miss Clacki jutustusele? õigluse nimel tuleks kuidagi selgitada seda olukorda, millesse mister Blake'i seisukoht tema kui autori on asetanud. Ja niiss Clack omalt poolt soovib kogu südamest, et tema kirjadel endil kõnelda lastaks.
(6) Mister Franklin Blake nõustub miss Clacki ettepanekuga sel tingimusel, et miss Clack on nii lahke ja võtab selle nõusoleku teatavakstegemist nende kirjavahetusele pandud punktina.
(7) Miss Clack peab oma kristlikuks kohuseks mister Franklin Blake'ife (enne kirjavahetuse lõpetamist) teatada, et tema viimane kiri — millega mõeldi ilmselt miss Clacki solvata — ei saavutanud
203
soovitud eesmärki. Ta palub südamest, et mister Blake mõtleks oma toa üksinduses järele, kas see kasvatus, mis vaese nõrga naise solvangutele sedavõrd kättesaamatuks muudab, ei vääri siiski suuremat imetlust, kui ta praegu selle suhtes tunneb. Kui miss C-le seda heameelt tehakse ja järelemõtlemise tulemustest teatatakse, siis tõotab miss C. pühalikult mister Franklin Blake'ile uuesti oma väljavõtete täieliku seeria saata.
(Sellele kirjale vastust ei tulnud. Kommentaarid on liigsed.)
(Allkiri) Drusilla Clack

7. PEATÜKK

Eespool äratoodud kirjavahetus selgitab küllaldaselt, miks mulle ei jää mingit muud valikuvõimalust kui leedi Verinderi surmast üksnes selle tõiga lihtsa teatavakstegemisega üle libiseda, nii nagu mu viienda peatüki lõpus on tehtud.
Piirdudes edaspidi rangelt vaid isiklikult läbielatuga, pean ma järgmiseks teatama, et tädi surmast möödus terve kuu, enne kui ma Rachel Verinderiga uuesti kohtusin. Ma veetsin siis nimelt mõned päevad temaga ühe katuse all. Selle külaskäigu ajal juhtus midagi, mis mõjutas tema kihlust mister Godfrey Ablewhite'iga, ja toimunu oli küllalt tähtis, et sellele neil lehekülgedel erilist tähelepanu pöörata. Kui see viimane paljudest meie perekonna valusatest küsimustest saab paberile pandud, siis on mu ülesanne täidetud: siis olen ma jutustanud kõik, mida ma sündmuste vahetu (ja täiesti tahtmatu) tunnistajana tean.
Tädi maised jäänused viidi Londonist ära ning maeti väikesele kalmistule tema oma pargis asuva kabeli kõrval. Ka mind kutsuti koos kõigi teiste sugulastega matusele. Kuid minu religioossete vaadete juures oli mul täiesti võimatu selle surma põhjustatud vapustusest ainult mõne päevaga toibuda. Liiati kuulsin ma veel, et mu tädi pidi matma Frizinghalli pastor. Kuna ma olin varemalt ise oma silmaga seda vaimuliku seisuse häbiplekki leedi Verinderi vistilaua taga näinud, siis kahtlen, kas mul olekski olnud õigust sellest kombetalitusest osa võtta — isegi sel juhul, kui ma oleksin võimeline olnud sinna sõitma.

Pärast leedi Verinderi surma jäi ta tütar tema õemehe, mister Ablewhite vanema hoole alla. Ta oli testamendiga oma naise õetütre hooldajaks määratud, kuni see abiellub või täisealiseks saab. Ma oletan, et sellistel asjaoludel teatas mister Godfrey isale oma uutest suhetest Racheliga. Igatahes kümme päeva pärast mu tädi surma polnud kihlus perekonnaringis enam mingi saladus ning mister Able-white vanem — veel üks kindel ususalgaja! — seisis Küsimuse eee, kuidas ennast ja oma volitusi noorele rikkale tütarlapsele kes tema pojaga abielluda kavatses, võimalikult meeldivaks muuta.
Kohe alguses tegi Rachel talle oma edaspidise elukoha valikuga hulga tüli. Maja Montagu skvääril meenutas ema surma. Maja Yorkshire'is

tuletas meelde kadunud Kuukivi kõmulist lugu. Hooldaja enda elukohal Frizinghallis selliseid puudusi ei olnud. Kuid Racheli sealviibimine pärast hiljutist rasket kaotust oleks tema nõbude, misside Ablewhite'ide lõbutsemisele takistuseks olnud — ning ta tegi ise ettepaneku oma külaskäik sobivama ajani edasi lükata. Lõpuks soovitas vana mister Ablewhite katsetada üht möbleeritud maja Brigh-tonis. Tema naine, üks põdur tütar ja Rachel võiksid seal koos elada ning oodata, kuni ta ise hiljem samuti nende juurde sõidab. Neil ei oleks vaja suhelda kellegi teisega peale mõne vana sõbra, ja tema poeg Godfrey oleks Londoni rongiga edasi-tagasi sõites alati nende käsutuses.
Ma kirjeldan seda mõttetut ühest kohast teise kolimist, seda keha täitmatut rahutust ja hinge kohutavat tardumust üksnes tagajärge silmas pidades, milleni need viisid. Maja üürimine Brightonis saigi selleks sündmuseks, mis meid Rachel Verinderiga (jumaliku ettenägevuse sunnil) uuesti kokku viis.
Mu tädi Ablewhite on suur heleda j umeline sõnakehv naine, kelle iseloomus on üks tähelepanuväärne joon. Ei ole teada, et ta oma sündimisest saadik iial midagi iseseisvalt oleks teinud. Ta on läinud iäbi elu aina igaühe abi kasutades ja igaühe arvamusi omaks võttes. Ma ei ole kunagi näinud vaimlisest seisukohast lootusetumat inimest: tema puhul teeb nõutuks see, et puudub igasugune vastupanu, mille murdmiseks oleks vaja pingutada. Tädi Ablewhite kuulaks Tiibeti dalai-laamat täpselt niisamuti, nagu ta kuulab mind, ja oleks niisama valmis tema vaateid peegeldama kui minu omi. Möbleeritud maja Brightonis leidis ta sel viisil, et peatus ühes Londoni hotellis, võttis rahulikult sohval istet ja laskis oma poja kutsuda. Vajalikud teenijad muretses ta nii, et ühel hommikul voodis (ikka veel sealsamas hotellis) einestades andis ta oma toaneitsile vaba päeva, tingimusel et tüdruk «alustab meelelahutamist miss Clacki kohalekutsumisega». Leidsin ta kell üksteist ikka veel hommikumantlis endale muretult lehvikuga tuult lehvitamas. «Drusilla, kallis, mul oleks mõningaid teenijaid vaja. Te olete nii tark — palun hankige nad mulle.» Vaatasin korrastamata toas ringi. Kirikukellad kuulutasid argipäevase jumalateenistuse algust ning andsid mulle mõtte mõned omapoolsed leebed manitsussõnad lausuda. «Oh, tädi!» ütlesin ma kurvalt. «Kas s e e on ühe kristliku inglanna vääriline? Kas siis sellisel viisil saab ajalikust elust igavikku minna?» Tädi vastas: «Ma panen kleidi selga, Drusjlla, kui te olete nii lahke ja aitate mind.» Mis mul pärast seda veel öelda jäi? Olen teinud imesid naismõrtsukatega; tädi Able-white'iga ei ole ma aga tolli võrragi paigast nihkunud. «Kus on nende teenijate nimekiri,» küsisin ma, «keda teil vaja läheb?» Tädi raputas pead — tal ei jätkunud isegi nii palju energiat, et nimekirja enda käes hoida. «See on teises toas, kallis,» lausus ta, «Racheli käes.» Läksin teise tuppa, ja nii kohtusingi jälle Racheliga — esimest korda pärast seda, kui me Montagu skvääri majas lahku läksime.
Ta nägi oma mustas leinariides haletsusväärselt väike ja kõhn välja. Kui raa peaksin vähegi tähtsaks sellist ajalikku pisiasja nagu isiklik välimus, siis võiksin lisada, et tal oli sedasorti õnnetu näovärv,

mis alati kannatab, kui seda kaeluse ümber mingi valge kaunistusega esile ei tõsteta. Kuid mis tähendab meie näovärv ja väljanägemine? Need on ainult tõkked ja lõksud, kulla tütarlapsed, mis meid meie teel kõrgemate asjade poole takistavad! Kui ma tuppa astusin, tõusis Rachel minu suureks üllatuseks püsti ning tuli väljasirutatud käega mulle vastu.
«Mul on rõõm teid näha,» lausus ta. «Drusilla, mul oli varem kombeks teiega väga rumalasti ja jämedalt kõnelda. Ma palun teilt vabandust. Loodan, et te mulle andestate.»
Arvatavasti reetis mu nägu seda imestust, mida need sõnad minus tekitasid. Rachel punastas hetkeks ning hakkas siis oma sõnu selgitama. -
«Mu vaese ema eluajal,» jätkas ta, «ei olnud tema sõbrad mitte alati tingimata ka minu sõbrad. Nüüd, kus ma ta olen kaotanud, pöördub mu süda lohutuse leidmiseks nende inimeste poole, kes talle meeldisid. Teie meeldisite talle. Püüdke mu sõber olla, Drusilla, kui suudate.»
Iga õigesti mõtlevat inimest oleks selline tunnistus lihtsalt šokee-rinud. Siin, kristlikul Inglismaal, elas raske kaotuse läbiteinud noor naisterahvas, kellel oli nii vähe aimu sellest, kust tõelist lohutust otsida, et ta lootis tõemeeli seda oma ema sõpradelt leida! Siin oli üks minu sugulane, kes oli hakanud oma puudusi teistesse inimestesse suhtumises tajuma mitte veendumuse ja kohuse, vaid tunde ja hetke-meeleolu mõjul! Väga laiduväärne, kui selle peale mõelda, kuid minule kui suurte hingepäästmise kogemustega inimesele isegi mõnevõrra lootustandev. Mõtlesin, et poleks sugugi halb kindlaks teha, kui suure muutuse ema kaotus Racheli iseloomus on põhjustanud. Otsustasin ta proovile panna, võttes kõne alla tema kihluse mister Godfrey Ablewhite'iga.
Kõigepealt vastasin Racheli lähenemispüüdele nii südamlikult kui suutsin, ning siis istusin ta enda palvel tema kõrvale diivanile. Arutasime perekonnaasju ja tulevikuplaane, ent ikka jäi mainimata see üks tulevikuplaan, mis pidi lõppema tema abieluga. Kuidas ma ka ei proovinud vestlust sellele juhtida, ta keeldus otsustavalt vihjetest aru saamast. Meie leppimise sedavõrd varasel astmel oleks minu poolt ennatlik olnud sellele teemale avalikult viidata. Pealegi olin juba kõik teada saanud, mida ma tahtsin. Rachel ei olnud enam see hoolimatu ja trotslik olend, keia ma oma märtripiinade ajal Montagu skvääri majas olin kuulnud ja näinud. See muutus juba iseenesest julgustas mind piisavalt tema edasist õigele elule pööramist käsile võtma — alustades tõsisest hoiatusest, et ta ei kiirustaks abielusidemete sõlmimisega, ning minnes siis edasi kõrgematele teemadele. Vaatasin teda nüüd selle uue huviga, ja kui ma meenutasin, mäherduse tuisupäise rutuga ta oli mister Godfrey vaated abielule omaks võtnud, tundsin, kuidas mind haaras niivõrd kirglik soov oma pühar kohust täita ning vahele segada, et olin juba ette kindel mingites erakordsetes tulemustes. Uskusin, et tegutsemise kiirus on selle juhtumi puhul eriti tähtis. Pöördusin otsekohe tagasi tollesse möbleeritud majja vajatavate teenijate küsimuse juurde.

«Kus on nimekiri, kullake?» Rachel tõi selle.
«Kokk, köögitüdruk, toatüdruk ja lakei,» lugesin ma. «Mu kallis Rachel, neid teenijaid läheb vaja ainult teatud ajaks — selleks ajavahemikuks, milleks teie hooldaja on maja üürinud. Meil on väga raske leida võimekaid ja heade soovitustega inimesi, kes sellise ajutise teenistuse vastu võtaksid, kui me neid Londonist otsima hakkame. Kas Brightonis on maja juba leitud?»
«Jah, Godfrey üüris seal ühe maja, ning selle elanikud tahtsid, et ta nad teenijateks palkaks. Godfrey aga arvas, et nad meile ei sobi, ja tuli tagasi, ilma et ta oleks midagi ära korraldanud.»
«Kas teil endal ei ole neis asjus mingeid kogemusi, Rachel?»
«Mitte mingeid.»
«Ja tädi Ablewhite ei taha ennast muidugi pingutada?»
«Ei. Ärge te'da vaesekest süüdistage, Drusilla. Minu meelest on ta ainus õnnehk naine, keda ma kunagi olen kohanud.» - «Õnnel on erinevad astmed, mu kallis. Kunagi peame sellest

pikemalt kõnelema. Vahepeal aga võtan ma teenijate muretsemise enda peale. Teie tädi kirjutab selle maja inimestele kirja... »
«Ta annab allkirja, kui ma kirja tema eest valmis kirjutan, — mis tähendab tegelikult sedasama.»
«Täpselt sedasama. Ma võtan siis selle kirja ning sõidan homme Brightonisse.»
«Kui väga lahke te olete! Me tuleme teile järele, niipea kui te olete valmis meid vastu võtma. Ja ma loodan, et ka teie jääte minu külalisena sinna. Brighton on nii elav; teile meeldib seal kindlasti.»
Nende sõnadega esitati mulle kutse, ning minu ees avanes suurepärane väljavaade tegutsemiseks.
See kõik toimus nädala keskel. Laupäeva pärastlõunaks oli majas kõik nende vastuvõtuks valmis. Selle lühikese aja jooksul olin ma läbi sõelunud mitte ainult kõigi minu poole pöördunud vabade teenijate soovitused, vaid ka nende religioossed vaated, ja mul oli õnnestunud teha valik, mille mu südametunnistus heaks kiitis. Otsisin üles ka oma kaks selles linnas elavat tõsist sõpra, kellele võisin julgelt usaldada selle vaga eesmärgi, mis mind Brightonisse oli toonud. Üks neist — vaimulikust sõber — oli nii lahke ning aitas mul tolles kirikus, kus ta ise jutlusi pidas, meie väikese seltskonna jaoks kohad varuda. Teine — vallaline daam nagu ma isegi — andis oma raamatukogu rikkused (see kogu koosnes läbinisti väärtuslikest väljaannetest) täielikult minu käsutusse. Laenasin pool tosinat teost, mis said hoolikalt välja valitud just Rachelit silmas pidades. Kui ma need raamatud arukalt kõigisse neisse tubadesse laiali olin paigutanud, kuhu ta tõenäoliselt elama võis asuda, siis leidsin, et mu ettevalmistused olid tehtud, õiged tõekspidamised teenijatel, kes Rachelit ümmardavad, õiged tõekspidamised kirikuõpetajal, kes talle Jutlustab, õiged tõekspidamised raamatutes, mis tema laual lebavad, — niisuguse kolmekordselt kasuliku vastuvõtu olin. ma oma agaruses sellele emata tütarlapsele valmistanud! Kui ma sel laupäevasel pärastlõunal akna juures istusin ja sugulaste saabumist ootasin, täitis mind taevalik

hingerahu. Kergemeelne rahvahulk sagis mu silme ees siia-sinna. Kuid paraku, kui paljud neist tundsid samasugust ülevat rõõmu oma täidetud kohuse üle? Hirmus küsimus. Sellele on parem vastamata jätta.
Kuue ja seitsme vahel jõudsid reisijad kohale. Minu kirjeldamatuks üllatuseks ei saatnud neid mitte mister Godfrey (nagu ma olin oodanud), vaid advokaat mister Bruff.
«Tere õhtust, miss Clack!» lausus ta. «Seekord kavatsen ma paigale jääda.»
See vihje tollele juhtumile Montagu skvääri majas, kui ma sundisin teda ta asjatoimetustega minu missiooni ees taanduma, kinnitas minu aimust, et see vana ilmalaps oli tulnud Brightonisse mingit oma eesmärki silmas pidades. Olin armastatud Rachelile lausa väikese paradiisi loonud — ja ennäe, juba oli ka Madu kohal!
«Godfrey oli väga tujust ära, Drusilla, et ta meiega koos tulla ei saanud,» ütles tädi Ablewhite. «Tal tuli ootamatult midagi ette, mis sundis teda linna jääma. Mister Bruff pakkus ennast tema asemele ning jääb siia puhkama kuni esmaspäeva hommikuni. Muide, mister Bruff, mul kästakse liikuda ja see ei meeldi mulle sugugi. Vaat see,» lisas tädi Ablewhite, osutades aknast invaliidile, kelle ratastooli üks mees lükkas, «on minu ettekujutus liikumisest. Kui sul on õhku vaja, siis saad seda hingata oma toolis istudes. Ja kui sa soovid end väsitada, siis usun, et seda tooli lükkava mehe vaatamine on küllalt väsitav.»
Rachel seisis omaette vaikides akna all ja tema ainitine pilk oli pööratud merele.
«Kas olete väsinud, mu armas?» pärisin ma.
«Ei, ainult pisut nukker,» vastas ta. «Meie Yorkshire'i rannas vaatasin ma tihti sellist õhtuvalguses merd. Ja ma mõtlesin praegu, Dru-silla, neile päevadele, mis enam kunagi tagasi ei tule.»

Mister Bruff jäi lõunale ning veetis meie juures ka kogu õhtu. Mida kauem ma teda jälgisin, seda kindlamaks muutus mu veendumus, et ta tuli Brightonisse mingil salajasel eesmärgil. Jälgisin teda hoolega. Tund tunni järel käitus ta pealtnäha ühtviisi sundimatult ja lobises ühtviisi jumalavallatult igasugusest tühjast-tähjast, kuni lahkumise aeg kätte jõudis. Kui ta Racheli kätt surus, märkasin ma, kuidas tema paadunud ning kaval pilk hetkeks erilise huvi ja tähelepanuga tütarlapsel peatus. Ilmselt oli tema tuleku eesmärk Racheliga seotud. Lahkumisel ei öelnud ta ei Rachelile ega kellelegi teisele midagi ebaharilikku. Ta pakkus end ise järgmiseks päevaks lantšile ja läks siis oma hotelli.

Järgmisel hommikul oli täiesti võimatu tädi Ablewhite'il kiri-kussemineku ajaks hommikumantlit seljast ära saada. Tema põdur tütar (kes minu arvates ei põdenud midagi peale emalt päritud ravimatu laiskuse) teatas, et ta kavatseb terveks päevaks voodisse jääde. Rachel ja mina läksime kahekesi kirikusse. Minu andekas sõber pidas suurejoonelise jutluse maailma paganlikust ükskõiksusest väikeste pattude suhtes. Rohkem kui tund aega mürises tema ilukõne (tema toredast häälest kantuna) läbi pühakoja. Kui me väljusime, küsisin

208

Rachelilt: «Kas see leidis tee teie südamesse, kallis?» Ja ta vastas: «Ei, see pani mul ainult pea valutama.» Mõningaid inimesi oleks selline vastus ehk heidutanud, aga kui mina kord juba kõrgemat kasu toovale teele olen asunud, siis ei suuda miski minult julgust röövida.

Leidsime tädi Ablewhite'i ja mister Bruffi lantši söömas. Kui Rachel toidust keeldus, tuues selle põhjuseks peavalu, siis nägi advokaat oma kavaluses otsekohe talle avanevat võimalust ja haaras sellest kinni.

«Peavalu vastu aitab ainult üks rohi,» ütles see vastik vanamees. «Jalutuskäik, Rachel, on see, mis teid terveks ravib. Kui te teete mulle seda au ja toetute mu käsivarrele, siis olen täiesti teie teenistuses.»

«Suurima rõõmuga. Jalutuskäik on just see, mida ma igatsesin.»

«Kell on juba kaks läbi,» tähendasin ma leebelt. «Ja pärastlõunane jumalateenistus, Rachel, algab kell kolm.»

«Kuidas te võite oodata, et ma sellise peavaluga uuesti kirikusse läheksin?» vastas ta pirtsakalt.

Mister Bruff avas talle ülima teenistusvalmidusega ukse. Mõne hetke pärast olid nad mõlemad majast läinud. Ma ei tea, et ma oleksin vahelesegamise püha kohust kunagi nii tugevasti tundnud kui sel hetkel. Kuid mida sain ma teha? Ei midagi muud kui oodata ja hiljem esimesel võimalusel tegutseda.

Kui ma pärastlõunaselt jumalateenistuselt koju tulin, leidsin, et ka nemad olid just tagasi jõudnud. Mõistsin neid vaadates sedamaid, et advokaat oli rääkinud, mida ta rääkida tahtis. Nii vaiksena ja nii mõtlikuna ei olnud ma Rachelit kunagi varem näinud. Kunagi varem ei olnud ma ka näinud, et mister Bruff oleks talle sellist andunud tähelepanu osutanud ning teda sellise silmatorkava austusega vaadanud. Mister Bruff oli (või mõtles ta selle välja) sel päeval kuhugi lõunale kutsutud ja ta lahkus meie juurest varakult, kavatsedes järgmisel hommikul esimese rongiga tagasi Londonisse sõita.

«Kas teie otsus on kindel?» küsis ta veel uksel Rachelilt.

«Täiesti kindel,» vastas see — ja nii nad lahku läksid.

Niipea kui mister Bruff selja oli pööranud, tõmbus Rachel oma tuppa. Lõunale ta ei ilmunud. Tema toaneitsi (tanupaeltega isik) saadeti alla teatama, et Rachelil on pea uuesti valutama hakanud. Jooksin trepist üles ning pakkusin läbi ukse igati oma õelikku abi. Uks oli lukus ja lukku see jäigi. Siin ei olnud küll puudust vastupanust, mille murdmiseks end pingutada! Tundsin, kuidas see lukustatud uks mind suuresti virgutas ja mulle uut indu lisas.

Kui Rachelile järgmisel hommikul tass teed üles viidi, läksin teenija järel tuppa. Istusin Racheli voodi servale ja ütlesin talle mõned tõsised sõnad. Ta kuulas loiu viisakusega. Märkasin, et mu tõsise sõbra väärtuslikud raamatud olid korratult ühele nurgalauale kuhjatud.

Kas ta oli neisse juhtumisi sisse vaadanud; küsisin ma. Jah, aga need ei olevat teda huvitanud. Kas ta lubab mul ette lugeda mõned äärmiselt huvitavad kohad, mis tal tõenäoliselt kahe silma vahele olid jäänud? Ei, mitte praegu, tal olevat vaja muudele asjadele mõelda. Mulle vastates voltis ta oma öösärgi krookeid keskendu-
209
nult kokku ja lahti. Ilmselt tuli tema tähelepanu köitmiseks kasutada mingit viidet neile maistele huvidele, mis ikka veel tema südames püsisid.
«Kas teate, kullake,» laususin ma, «et mul tekkis eile mister Bruffi suhtes üks imelik ettekujutus? Kui ma teid pärast jalutuskäiku nägin, tuli mul mõte, et ta teatas teile vist mingeid halbu uudiseid.»
Racheli sõrmed lasksid öösärgi krooked lahti ja tema metsikutest mustadest silmadest sähvatas minu suunas välkuv pilk.
«Hoopis vastupidi!» ütles ta. «Need olid uudised, mis mind väga huvitasid — ja ma olen mister Bruffile sügavalt tänulik, et ta neid mulle rääkis.»
«Jah?» laususin ma vagura huviga.
Ta hakkas uuesti kroogete kallal näperdama ja pööras pea pahuralt kõrvale. Mind on mu agara hingepäästmistöö ajal sadu kordi sel viisil koheldud. Ta üksnes õhutas mind uuesti proovima. Oma kohkumatus õhinas tema heaolule kaasa aidata läksin suure riski peale välja ning tegin otseselt juttu tema kihlusest.
«Uudised, mis teid väga huvitasid?» kordasin ma. «Ma oletan, mu kallis Rachel, et need uudised puudutasid mister Godfrey Able-white'i?»
Rachel tõusis voodis järsult istuli ja muutus näost surnukahvatuks. Ilmselt oli tal juba keelel mõni varasemate aegade taltsutamatu, häbematu vastus. Ta ohjeldas ennast, langetas pea tagasi padjale, pidas väheke aru ning vastas siis nende tähelepanuväärsete sõnadega:
«M a ei abiellugi üldse mister Godfrey Ablewhite'iga.»
Nüüd oli minu kord võpatada.
«Mida te küll sellega öelda tahate?» hüüdsin ma. «Seda abielu peetakse ju terves perekonnas juba otsustatud küsimuseks!»
«Mister Godfrey Ablewhite'i oodatakse täna siia,» ütles ta jonnakalt. «Oodake, kuni ta tuleb, ja küll te siis näete.»
«Kuid, mu kallis Rachel...»
Ta helistas voodipeatsis rippuvat kella. Ilmus tanupaeltega isik.
«Penelope, mu vann!»
Lubage mul teda õiglaselt hinnata. Ma usun siiralt, et minu tollaseid tundeid arvestades leidis ta ainsa võimaliku viisi mind toast lahkuma sundida.
Tühise ilmaliku mõtlemisviisi seisukohast oleks võinud tunduda, et ma olen Racheli suhtes tavatult keerulisse olukorda sattunud. Olin ma ju kavatsenud teda väikese abieluteemalise manitsuskõne abil kõrgemate asjade poole juhtida. Ja nüüd, kui teda uskuda, ei pidanud sellist sündmust nagu abiellumine üldse toimuma. Kuid oh, mu sõbrad, üks minu kogemustega tegevkristlane (kui tal avaneb võimalus äratustööd teha) vaatab asju laiemalt. Oletame, et Rachel tühistab tõepoolest selle kihluse, mida Ablewhite'id, nii isa kui ka poeg, täiesti kindlaks pidasid. Mis on selle tagajärg? Kui Rachel oma otsust ei muuda, siis ei saa see lõppeda kuidagi teisiti kui vastastikuste teravate sõnade ja kibedate süüdistustega. Ja kuidas mõjub see tormiline vestlus Rachelile? Loomulikult toob see kaasa teretulnud masenduse.
210
Nagu tema iseloomule kohane, hakkab ta muidugi kõigile rünnakutele otsustavalt vastu ning ta uhkus ja kangekaelsus saavad ammendatud. Siis pöördub ta kaastunnet otsides esimese inimese poole, kellel seda talle pakkuda on. Ja see esimene inimene olen mina — pilgeni täis lohutust, ülevoolamiseni tulvil kohaseid ja kosutavaid sõnu. Veel kunagi ei olnud hingepäästmise väljavaade mu silme ees säravamana kangastunud kui nüüd.

Rachel tuli alla hommikueinele, kuid ei söönud midagi ja sai vaevalt sõna suust.
Pärast einet hulkus ta osavõtmatult toast tuppa, siis äkitselt virgus ning avas klaverikaane. Mängimiseks valis ta kõige häbitumalt jumalavallatu muusika — see tuletas meelde neid laval antavaid etendusi, millele mõeldeski juba veri soontes tardub. Sellisel hetkel oleks aga ennatlik olnud vahele segada. Uurisin salaja välja, mis ajaks mister Godfrey Ablewhite'i oodati, ja päästsin end sellest muusikast sealt majast lahkumisega.
Üksi linnas käies kasutasin juhust ning külastasin oma kahte kohalikku sõpra. Oli kirjeldamatu mõnu lubada endale sellist luksust nagu tõsine vestlus tõsiste inimestega. Ammutanud sellest lõpmata palju julgustust ja värskendust, seadsin sammud küllalt varakult meie maja poole tagasi, et oodatud külalise saabumise ajaks kohal olla. Astusin söögituppa, mis sel kellaajal oli tavaliselt tühi, ning leidsin end vastamisi mister Godfrey Ablewhite'iga!
Ta ei teinud vähimatki katset toast põgeneda. Otse vastupidi. Ta tuli mind üliväga varmalt tervitama.
«Kallis miss Clack, just nimelt teid ma ootasingi. Vabanesin täna juhuslikult oma Londoni asjaajamistest varem kui olin arvanud, ning jõudsin seetõttu siia enne kokkulepitud aega.»
Tema seletuses ei olnud tunda kohmetuse varjugi, kuigi kohtusime esimest korda pärast toda stseeni Montagu skvääri majas. Tõsi küll, ta ju ei teadnud, et ma selle tunnistajaks olin olnud. Kuid teisest küljest oli talle teada, et ma võisin olla kuulnud nii Isade Pükste Poegadele Ümbertegemise Ühingus kui ka teiste heategevusühingu-tega seotud sõpradelt, kui häbitult unarusse ta oma daamid ja vaesed oli jätnud. Ja sellest hoolimata seisis ta oma võluva hääle ja vastupandamatu naeratusega täiesti häirimatult minu ees!
«Kas te Rachelit juba nägite?» küsisin ma.
Ta ohkas õrnalt ja võttis mul käest kinni. Oleksin kindlasti oma käe ära tõmmanud, kui tema vastuse toon ei oleks mind lausa kangeks jahmatanud.
«Ma nägin Rachelit,» lausus ta täiesti rahulikult. «Kas te teate, kallis sõber, et me olime kihlatud? Noh, ta on nüüd äkki otsustanud kihluse tühistada. Järelemõtlemine on teda veennud, et meie mõlema huvides on parem, kui ta oma ennatlikult antud lubaduse tagasi võtab ning laseb mul kusagil mujal õnnelikuma valiku teha. See on ainus, millega ta oma otsust põhjendab, ja ainus vastus, mille ta kõigile mu küsimustele annab.»
«Ja mida teie omalt poolt tegite?» pärisin ma. «Kas te leppisite sellega?»
211
«Jah,» kostis ta täiesti kõigutamatu rahuga. «Ma leppisin sellega.»
Ta käitus antud olukorras sedavõrd arusaamatult, et ma unustasin suurest hämmeldusest oma käe tema pihku. Ei ole viisakas kedagi pärani silmi vahtida, ühe härrasmehe suhtes on see aga lausa taktitu. Mina tegin nii ühte kui teist pattu. Ja ma küsisin otsekui unes: «Mida see tähendab?»
«Lubage, et ma seletan,» vastas ta. «Ja mis oleks, kui me istuksime?»
Ta viis mind tooli juurde. Mäletan ähmaselt, et ta oli väga südamlik. Ma ei usu hästi, et ta mind piha ümbert kinni hoides oleks toetanud — aga päris kindel ma selles ei ole. Olin täiesti abitu, ja tema käitub daamidega alati nii armastusväärselt. Igatahes me võtsime istet. Selle eest ma võin vastutada, kui ma ka millegi muu eest vastutada ei või.

8. PEATÜKK

«Ma olen kaotanud kauni tütarlapse, hiilgava seltskondliku positsiooni ja korraliku sissetuleku,» alustas mister Godfrey, «ja ma leppisin sellega ilma vastupanuta. Mis võib küll sellise erakordse käitumise põhjus olla? Mu kallis sõber, põhjust ei ole.»
«Põhjust ei ole?» kordasin ma.
«Lubage, mu kallis miss Clack, et ma palun teid meenutada oma kokkupuuteid lastega,» jätkas ta. «Laps peab kinni teatud käitumisjoonest. Te olete sellest rabatud ning püüate

põhjust teada saada. See kallis väiksekene ei ole aga võimeline oma käitumist põhjendama. Niisama hästi võiksite küsida rohult, miks see kasvab, või lindudelt, miks nad laulavad. Noh, praegusel juhul sarnanen mina selle lapsukesega — või rohu või lindudega. Ma ei tea, miks ma miss Verinderile abieluettepaneku tegin. Ma ei tea, miks ma oma kallid daamid häbiväärselt unarusse olen jätnud. Ma ei tea, miks ma olen Isade Pükste Poegadele Ümbertegemise Ühingu hüljanud. Te küsite lapselt: «Miks sa olid paha?» Aga väike ingel pistab sõrme suhu ja ei tea, mida vastata. Minuga on lood täpselt nii, miss Clack! Kellelegi teisele ma seda tunnistada ei suutnud. Kuid ma tunnen, et teile ma lihtsalt pean pihtima!»
Hakkasin toibuma. Siin oli tegemist hingeelulise küsimusega. Tunnen hingeeluliste küsimuste vastu sügavat huvi — ja üldiselt arvatakse, et ma olen nende lahendamises üsna vilunud.
«Mu kõige parem sõber, pingutage oma mõistust ja aidake mind,» jätkas ta. «öelge mulle, miks mulle äkki on hakanud tunduma, nagu oleksin ma selle oma abiellumise asja otsekui unes ette võtnud? Miks tuleb mul äkitselt pähe, et minu tõeline õnn on mu kallite daamide abistamises, selles, et ma teen tagasihoidlikult oma kasutoovat tööd ja lausun mõned tõsised sõnad, kui eestseisja mind selleks üles kutsub? Milleks mulle positsioon? Mu on juba positsioon

olemas. Milleks mulle sissetulek? Oma leiva ja juustu, oma kena väikese korteri ja kahe kuue eest aastas jõuan ma niigi maksta. Milleks mulle miss Verinder? Ta ütles mulle ise (see, kallis miss Clack, olgu omavahel öeldud), et ta armastab teist meest ja abiellub minuga ainult lootuses, et suudab tolle teise niiviisi oma peast välja ajada. Milline jõle ühendus see oleks! Oh heldus, milline jõle ühendus see oleks! Selliseid mõtteid, miss Clack, mõlgutasin ma teel Brightonisse. Lähenesin Rachelile, tundes end kurjategijana, kes kohtuotsust ootab. Kui ma siis aga leidsin, et ka tema on meelt muutnud — kui ma kuulsin talt ettepanekut kihlus tühistada —, siis tundsin (selles pole mingit kahtlust) määratut kergendust. Kuu aega tagasi surusin teda õnnejoovastuses oma rinnale. Tund aega tagasi joovastas see õnnelik teadmine, et ma teda enam kunagi oma rinnale ei suru, mind nagu kange vägijook. See tundub võimatu — midagi niisugust ei saaks nagu olla. Ja ometi on see kõik tõsi, nagu mul oli au teile tunnistada, kui me neil kahel toolil kõrvuti istet võtsime. Ma kaotasin kauni tütarlapse, hiilgava seltskondliku positsiooni ja korraliku sissetuleku ning leppisin sellega ilma vastupanuta. Kas teie oskate seda seletada, kallis sõber? Minu mõistus seda küll ei võta.»
Tema tore pea langes rinnale ning ta alistus meeleheites oma hingeelulistele raskustele.
Olin sügavalt liigutatud. See juhtum (kui ma võin hingearstina kõnelda) oli mulle nüüd täiesti selge. Me kõik oleme võinud selle tunnistajaks olla, et kõrgemate võimete valdajad võivad mõnikord langeda samale tasemele kõige piiratumate inimestega enda ümber. Kahtlemata on jumalik juhtimine selle nii arukalt korraldanud, soovides suurmeestele meelde tuletada, et ka nemad on surelikud ning et vägi, mis neile suuruse on annetanud, võib selle ka ära võtta. Mister Godfrey kahetsusväärses käitumises, mille' nähtamatuks tunnistajaks ma olin olnud, võis nüüd minu meelest kerge vaevaga ära tunda ühe niisuguse kasuliku alanduse. Niisama kerge vaevaga võis selles kohkumises, mida mõte Racheliga abiellumisest temas esile kutsus, ning võluvas õhinas, millega ta oma daamide ja vaeste juurde tagasi pöörduda ihkas, näha tema parema loomuse teretulnud taasilmumist.
Mõne lihtsa ning õeliku sõnaga avaldasin ma talle oma arusaamise sellest loost. Tema rõõmu oli ilus vaadata. Kui ma jätkasin, võrdles ta end eksinud inimesega, kes pimedusest valguse kätte jõuab. Kui ma talle yeel seda kinnitasin, et ta Isade Pükste Poegadele Ümbertegemise Ühingus armastusega vastu võetakse, siis täitis meie kristliku kangelase südant ülevoolav tänulikkus. Ta surus mu käsi vaheldumisi oma huultele. Teadmine, et ta meie hulka tagasi pöördub, täitis mind piiritu võidurõõmuga ning ma lasksin tal oma kätega teha, mida ta tahtis. Panin silmad kinni. Tundsin, kuidas mu pea hingelise eneseunustuse joovastuses tema õlale

langes. Veel hetk, ja ma oleksin kindlasti tema käte vahel minestanud, kui mitte üks segav hääl välismaailmast mind uuesti meelemõistusele poleks toonud. Ukse tagant kostis nugade ja kahvlite hirmus klõbin ning lakei tuli tuppa, et lantšiks lauda katta.
213
Mister Godfrey hüppas võpatades püsti ja vaatas kella kamina-simsil.
«Kuidas küll aeg teie seltsis lendab!» hüüdis ta. «Ma jõuan hädavaevu rongile.»
Söandasin talt küsida, miks ta nii väga linna tagasi kiirustab. Tema vastus meenutas mulle neid perekondlikke raskusi, millest tuli alles üle saada, ja veel ees ootavaid sugulaste vahelisi lahkhelisid.
«Ma sain isalt teate,» vastas ta. «Äriasjad sunnivad teda täna Frizinghallist Londonisse minema ja tal on kavas kas juba täna õhtul või homme siia edasi sõita. Ma pean talle tingimata rääkima, mis Racheli ja minu vahel juhtus. Ta on meie abielust väga huvitatud — ma kardan, et on väga raske teda kihluse tühistamisega lepitada. Meie kõigi pärast pean ma teda siit seni eemal hoidma, kuni ta on olukorraga leppinud. Parim ja kalleim sõpradest, me kohtume taas!»
Nende sõnadega kiirustas ta välja. Mina aga jooksin sama suure rutuga üles oma tuppa, et end pisut koguda, enne kui ma tädi Able-white'i ja Racheliga koos lantšilauda istun.
Kui nüüd veel hetkeks mister Godfrey teemal peatuda, siis ma tean küll, et seltskonna kõike labastav arvamus on talle süüks pannud, nagu oleks tal endal mingi salajane põhjus olnud Rachelit esimesel selleks avanenud võimalusel kihlusest vabaks anda. Minu kõrvu on jõudnud ka jutt, et teatud ringkondades seletatakse tema innukat soovi minu lugupidamist tqgasi võita mingite omakasupüüdlike taotlustega ära leppida (minu kaudu) ühe auväärse daami, Isade Pükste Poegadele Ümbertegemise Ühingu juhatuse liikmega, keda sellesinatse maailma varaga ohtralt on õnnistatud ja keda ma oma armastatud ning lähedaseks sõbraks pean. Neid vastikuid laimujutte nimetasin ma ainult selleks, et kuulutada: minu hing ei ole end nendest hetkekski mõjutada lasknud. Mulle antud juhtnööre järgides ja päevikust täpselt järele vaadates olen ma näinud, millised kõikumised tegi läbi minu oma arvamus meie kristliku kangelase kohta. Lubage mul enda vastu õiglane olla ja siinkohal lisada, et kui mu andekas sõber kord juba minu silmis oma endisele kohale oli tõusnud, siis ei kaotanud ta seda kohta enam kunagi. Ma kirjutan seda, pisarad silmis, ja põlen soovist rohkem öelda. Aga ei — inimeste ja sündmuste kirjeldamisel olen ma julmalt surutud üksnes isiklike kogemuste piiridesse. Vähem kui kuu aega pärast neid sündmusi sundisid muutused rahaturul (mis isegi minu viletsat sissetulekut kahandasid) mind välismaale pagendusse siirduma, jätmata mulle midagi peale õrna mälestuse mister Godfrey'st, mida seltskonna laim on küll rünnanud, kuid täiesti asjatult.
Lubage ma kuivatan silmad ja pöördun oma jutustuse juurde tagasi.
Läksin trepist alla lantšile, täis mõistetavat põnevust näha, mil-
list mõju on kihlusest vabanemine Rachelile avaldanud.
Mulle tundus — kuigi ma sellistes küsimustes olen ausalt öelda vilets otsustaja —, et tagasisaadud vabadus oli talle uuesti mõtteisse toonud tolle teise mehe, keda ta armastas, ning et ta oli enda peale tulivihane, kuna ei suutnud üle saada sellest tundest, mida ta südamepõhjas
214
häbenes. Kes see mees oli? Mul olid küll omad kahtlused, kuid ei olnud mõtet tühjade oletustega aega raisata. Kui mul õnnestub Rachel usule pöörata, siis enesestmõistetavalt ei varja ta minu eest enam midagi. Ma kuuleksin kõik selle mehe kohta; ma kuuleksin kõik Kuukivi kohta. Kui mul temas vaimliste huvide äratamisega ka mingit kõrgemat eesmärki ei oleks olnud, siis oleks mind jätkama julgustanud juba üksnes väljavaade teda ta patusest saladusest vabastada.

Tädi Ablewhite tegi oma pärastlõunase jalutuskäigu ratastoolis. Rachel saatis teda. «Tahaksin seda tooli ise lükata,» pahvatas ta meeleheitlikult. «Tahaksin ennast ümberkukkumiseni ära väsitada.»
Õhtul oli ta samasuguses tujus. Ühes mu sõbra väärtuslikus väljaandes — «Miss Jane Ann Stamperi elu, kirjad ja katsumused», neljakümne .neljas trükk — avastasin ma kohti, mis imepäraselt Racheli praeguse olukorraga kokku käisid. Kui ma tegin ettepaneku neid lugeda, läks ta klaveri juurde. Kujutlege vaid, kui vähe ta tõsistest inimestest pidi teadma, kui ta oletas, et minu kannatlikkust sellisel viisil ammendada saab! Jätsin miss Jane Ann Stamperi enda juurde ning ootasin edasisi sündmusi kõige vankumatuma usuga tulevikku.
Vana mister Ablewhite sel õhtul ei tulnudki. Kuid ma teadsin, kui tähtis oli tema ilmalikule ahnusele ta poja abiellumine miss Verinderiga, ning olin kindlalt veendunud, et (tehku mister Godfrey mis tahes selle takistamiseks) me näeme teda järgmisel päeval. Tema sekkumine asjasse toob kindlasti kaasa loodetud tormi, millele omakorda järgneb Racheli vastupanuvõime kasulik raugemine. Mulle ei ole teadmata, et vanal mister Ablewhite'il on üldiselt (eriti temast madalama positsiooniga inimeste hulgas) märkimisväärselt heasüdamliku inimese kuulsus. Minu tähelepanekute põhjal pälvib ta seda kuulsust aga üksnes senikaua, kui ta oma tahtmist saab, ja mitte hetkegi kauem.
Täpselt nii, nagu ma olin ette näinud, sattus tädi Ablewhite järgmisel päeval oma abikaasa äkilise ilmumise tõttu hämmastumisele nii lähedasse seisundisse, kui tema loomus lubas. Vana mister Able-white oli napilt minut aega majas viibinud, kui talle järgnes, sedapuhku minu hämmastuseks, ootamatu olukorda raskendav asjaolu mister Bruffi näol.
Ma ei mäleta, et selle advokaadi kohalolek mulle kunagi veel soovimatum oleks tundunud kui sel hetkel. Ta paistis igati valmis olevat minu tööd takistama — oli ehk isegi suuteline rahu säilitama, kuigi üheks võitlevaks pooleks oli Rachel!
«See on meeldiv üllatus, söör,» lausus mister Ablewhite oma petliku südamlikkusega mister Bruffi poole pöördudes. «Kui ma eile teie kontorist lahkusin, ei teadnud ma küll seda au oodata, et teid täna Brightonis näha saan.»
«Kui te olite ära läinud, mõtlesin ma meie vestluse üle järele,» vastas mister Bruff. «Ja mul tuli pähe, et käesoleval juhul võib minust siin mõnevõrra kasu olla. Jõudsin rongi peale viimasel minutil,

nii et mul ei olnud võimalik seda vagunit, milles teie sõitsite, üles otsida.»
Andnud selle seletuse, istus ta Racheli kõrvale. Mina tõmbusin tagasihoidlikult nurka, miss Jane Ann Stamper igaks juhuks süles. Mu tädi istus akna all ja, nagu ikka, lehvitas endale raugelt tuult. Mister Ablewhite seisis keset tuba, paljas pealagi palju roosam, kui ma seda kunagi olin näinud, ja pöördus kõige südamlikumal moel oma naise õetütre poole.
«Rachel, mu kallis,» lausus ta, «Godfrey teatas mulle ühe äärmiselt kummalise uudise. Ja ma sõitsin siia seda asja uurima. Teil on selles majas oma elutuba. Kas te osutaksite mulle seda au, et juhatate mind sinna?»
Rachel ei liigutanudki ennast. Kas ta oli otsustanud asja kriisini viia või õhutas teda mingi salajane märguanne mister Bruffilt — seda ei oska ma tõesti öelda. Igatahes ei osutanud ta vanale mister Able-white'ile seda au, et oleks teda oma elutuppa juhatanud.
«Kõike, mida te mulle öelda soovite,» vastas ta, «võite öelda ka siin, minu sugulaste ja» (ta vaatas mister Bruffi poole) «mu ema vana ustava sõbra juuresolekul.»
«Kuidas soovite, kullake,» vastas armastusväärne mister Able-white. Ta istus toolile. Kõik ülejäänud vaatasid talle näkku — otsekui oleksid nad lootnud, et selle ilme veel pärast seitsmekümne aasta pikkust ilmalikku elupraktikat võiks tõtt kõnelda. Mina vaatasin tema paljast pealage, sest olin juba varasematel kokkupuudetel tähele pannud, et tema tegelik meeleolu tavatses end ilmutada hoopis seal.

«Mõne nädala eest,» jätkas vanahärra, «teatas mu poeg mulle, et miss Verinder oli talle seda au osutanud ja lubanud temaga abielluda. Kas on võimalik, Rachel, et ta teie tegelikke sõnu valesti tõlgendas või koguni moonutas?»
«Sugugi mitte,» vastas Rachel. «Ma lubasin tõesti temaga abielluda.»
«Väga otsekohene vastus!» ütles mister Ablewhite. «Ja siiamaani, mu kullake, on kõik korras. Tähendab, et selles suhtes, mis mõne nädala eest juhtus, Godfrey eksinud ei ole. Vea tegi ta ilmselt selles, mida ta mulle eile rääkis. Ma hakkan nüüd asjast aru saama. Te tülitsesite pisut, nii nagu armunud ikka, — ja mu rumal poeg võttis seda tõsiselt. Ah! Tema eas oleks küll võinud targem olla!»
Seepeale tõstis Rachelis pead esiema Eeva patune loomus ning ta hakkas ärrituma.
«Palun püüdkem teineteisest aru saada, mister Ablewhite,» vastas ta. «Mitte kõige vähematki tülitsemisetaolist ei ole eile teie poja ja minu vahel olnud. Kui ta teile ütles, et ma tegin ettepaneku kihlus tühistada ja et tema omalt poolt sellega nõustus, siis ütles ta teile tõtt.»
Mister Ablewhite'i kiilas pealagi hakkas otsekui iselaadi termomeeter tema kasvavat pahameelt näitama. Tema nägu oli armastusväärseni kui kunagi enne, kuid niigi roosa pealagi oli juba tooni võrra tumedamaks tõmbunud!
«Nonoh, mu armas!» ütles ta nii rahustavalt kui oskas. «Ärge
216
nüüd vihaseks minge ja ärge vaese Godfrey vastu liiga karm olge! Ilmselt ütles ta teile midagi mõtlematut. Ta on juba lapsest saadik kohmakas olnud — aga ega ta siis halvasti mõtle, Rachel, ega ta halvasti mõtle!»
«Mister Ablewhite, ma kas väljendusin segaselt või ei taha te minust meelega aru saada. Teie poja ja minu vahel on lõplikult otsustatud, et me jääme kogu ülejäänud eluks ainult nõbudeks ja ei millekski enamaks. Kas see on nüüd küllalt selge?»
Rachel ütles need sõnad niisugusel toonil, et isegi vanal mister Ablewhite'il oli võimatu temast kauem valesti' aru saada. Termomeeter tõusis veel ühe pügala võrra, ja kui mister Ablewhite uuesti rääkima hakkas, siis ei olnud ta hääl enam sugugi selline, nagu ühele heasüdamlikkuse poolest kuulsale inimesele oleks sobinud.
«Kas ma pean siis niimoodi mõistma,» küsis ta, «et teie kihlus on tühistatud?»
«Olge nii lahke ja mõistke seda just niimoodi, mister Ablewhite.»
«Kas ma pean teadmiseks võtma ka. seda, et kihluse tühistamise ettepanek tuli kõigepealt teie poolt?»
«Kõigepealt tuli see minu poolt. Ja teie poeg, nagu ma teile juba ütlesin, võttis selle vastu nõusoleku ja heakskiiduga.»
Termomeetril võis näha kõige kõrgemat näitu. Pean silmas seda, et roosa pealagi muutus järsku sarlakpunaseks.
«Mu poeg on üks närune lurjus!» karjus see maruvihane vana ilmalaps. «Olge minu kui tema isa — mitte tema enda — suhtes õiglane ja vastake, palun, miss Verinder: milles te mister Godfrey Able-white'i süüdistate?»
Siin segas mister Bruff esimest korda vahele.
«Te ei ole kohustatud sellele küsimusele vastama,» ütles ta Rachelile.
Vana mister Ablewhite kargas talle sedamaid harja.
«Ärge unustage, söör,» lausus ta, «et keegi ei ole teid siia kutsunud. Teie sekkumine oleks olnud tunduvalt sündsam, kui te oleksite oodanud, kuni teilt seda palutakse.»
Mister Bruff ei teinud temast väljagi. Tema vana patuse näo läbitungimatu ilme ei muutunud hetkekski. Rachel tänas teda nõuande eest ja pöördus siis uuesti vana mister Ablewhite'i poole, säilitades seejuures külmaverelisuse, mida (tema vanust ja sugu arvestades) oli lihtsalt hirmus näha.
«Teie poeg pöördus minu poole sellesama küsimusega, mille teie praegu esitasite,» vastas ta, «Mul oli talle üksainus vastus, ja mul on üksainus vastus ka teile. Tegin ettepaneku, et me

teineteist vabaks laseksime, sest" järelemõtlemine on mind veennud, et meie mõlema huvides on parem, kui ma oma ennatlikult antud lubaduse tagasi võtan ning tal kusagil mujal uuesti valida võimaldan.»
«Mida mu poeg on teinud?» käis mister Ablewhite peale. «Mul on õigus seda teada. Mida mu poeg siis ikkagi on teinud?»
Rachel jäi niisama kangekaelselt oma juurde.
«Te kuulsite ainsat seletust, mida ma pean vajalikuks teile või temale anda,» vastas ta.
217
«Nii et otse välja öeldes tuli teile, miss Verinder, pähe ja pakkus lõbu mu pojaga ainult mängida?»
Rachel vaikis hetke. Istusin üsna tema selja taga ja kuulsin, kuidas ta ohkas. Mister Bruff surus kergelt tema kätt. Ta võttis end kokku ning vastas mister Ablewhitelle endise vahvusega.
«Olen põhjust andnud hullemakski vääritimõistmiseks,» lausus ta. «Ja ma olen seda kannatlikult talunud. See aeg on möödas, kus te oleksite mind sellise süüdistusega solvata saanud.»
Tema hääletooni kibedus veenis mind, et miski oli talle Kuukivi skandaali meelde tuletanud.
«Rohkem ei ole mul midagi öelda,» lisas ta väsinult, otseselt kellegi poole pöördumata, ning vaatas meist kõigist mööda, talle lähimast aknast välja.
Mister Ablewhite kargas püsti ja lükkas oma tooli nii ägedalt eemale, et see ümber kukkus.
«Minul on küll veel midagi öelda,» teatas ta peopesaga vastu lauda lajatades. «Ma tahan öelda, et kui mu poeg ennast solvatuna ei tunne, siis mina igatahes tunnen!»
Rachel võpatas ja vaatas talle äkilise üllatusega otsa.
«Solvatuna?» kordas ta. «Mida te sellega tahate öelda?»
«Solvatuna jah!» kordas mister Ablewhite. «Ma tean, miss Verinder, mis põhjusel te mu pojale antud lubaduse murdsite! Mulle ei oleks see ka siis selgem, kui te seda ise oleksite tunnistanud. Teie neetud perekonnauhkus on see, mis Godfrey't solvab, nii nagu mindki solvati, kui ma teie tädiga abiellusin. Tema perekond — tema puruvaene perekond — pööras talle selja, sellepärast et ta abiellus ausa mehega, kes oli endale ise koha ja varanduse kätte võitnud. Minul ei olnud kuulsaid esivanemaid. Mina ei põlvnenud tervest reast kaabakatest ja kõrilõikajatest, kes oleksid röövimisest ja tapmisest ela-tunud. Mina ei saanud osutada ajale, mil Ablewhite'idel särkigi seljas ei olnud ja mil nad isegi oma nime kirjutada ei osanud. Ha-ha-haa! Kui mina abiellusin, ei olnud ma Herncastle'ite jaoks küllalt hea. Ja nüüd, kus asi juba niikaugel, ei ole jälle minu poeg teie jaoks küllalt hea. Mul oli kogu aeg see kahtlus. Teis lööb välja Herncastle'i veri, mu noor daam! Seda ma kahtlustasin kogu aeg.»
«Milline vääritu kahtlustus,» märkis mister Bruff. «Mind hämmastab, et teil jätkub julgust seda tunnistada.»
Enne kui mister Ablewhite suutis vastamiseks sõnu leida, hakkas Rachel ülimalt ärritava põlgusega kõnelema.
«Kindlasti ei vääri see üldse tähelepanu,» ütles ta advokaadile. «Kui ta on võimeline niiviisi mõtlema, siis las aga mõtleb pealegi.»
Mister Ablewhite hakkas nüüd sarlakpunasest purpurpunaseks muutuma. Ta ahmis õhku ja jõllitas kord Rachelit, kord mister Bruffi, tundes mõlema vastu nii pöörast viha, et ta ei teadnud, kumba esimesena rünnata. Tema naine, kes oli senini osavõtmatuna istunud ja endale tuult lehvitanud, hakkas ärevust tundma ning püüdis, ehkkf täiesti tulemusteta, teda rahustada. Mina olin selle rusuva vestluse jooksul korduvalt tundnud sisemist kutset mõne tõsise sõnaga sekka lüüa, ent võimalikke tagajärgi kartes olin end talitsenud. See pole muidugi üldse ühe kristliku inglanna vääriline, kes ei peaks lähtuma

mitte sellest, mis on väiklaselt mõistlik, vaid sellest, mis on moraalselt õige. Olukorras, milleni me nüüd olime jõudnud, tõusin ma kõrgemale igasugusest lihtlabase kombekuse arvestamisest. Kui ma oleksin kavatsenud omaenda alandliku isiku väljamõeldud väidetega sekkuda, siis võib-olla oleksin veel kõhelnud. Kuid minu silme ees toimuva kahetsusväärse koduse kriisi eest oli imepäraselt ja ilusasti hoolitsenud miss Jane Ann Stamperi kirjavahetus — tuhande esimene kiri, «Kodurahu». Tõusin oma tagasihoidlikus nurgas püsti ja avasin oma väärtusliku raamatu.
«Kallis mister Ablewhite,» ütlesin ma, «ainult üks sõna!»
Kui ma seltskonna tähelepanu püstitõusmisega endale tõmbasin, siis nägin, et mister Ablewhite kavatses mulle midagi ebaviisakat öelda. Minu õelik pöördumisviis aga ohjeldas teda. Ta vahtis mind pärani silmi paganlikus hämmastuses.
«Lubage minul kui südamlikul heasoovijal ja sõbral,» jätkasin ma, «ja kui inimesel, kes on juba ammu teisi äratama, veenma, ette valmistama, valgustama ja kinnitama harjunud, võtta endale üks täiesti andestatav vabadus — nimelt vabadus teie meelt vaigistada. »
Mister Ablewhite hakkas toibuma, ta oli raevust plahvatamas — ja kui minu asemel oleks keegi teine olnud, siis ta olekski plahvatanud. Kuid mu häälel (harjumuspäraselt leebel) on häda korral varuks paar kõrget tooni. Selle häda korral tundsin end tungivalt kutsutud olevat kõrgemal toonil kõnelema kui tema.
Tõstsin oma väärtusliku raamatu tema silme ette ja koputasin mõjukalt nimetissõrmega avatud leheküljele. «Need ei ole minu sõnad!» hüüatasin ma kirglikus vahelesegamise õhinas. «Oh, ärge arvake, et ma nõuan tähelepanu omaenda alandlikele sõnadele! Taevamanna kõrbes, mister Ablewhite! Kaste paatunud maal! Lohutuse, tarkuse, armastuse sõnad — miss Jane Ann Stamperi õnnistatud, õnnistatud sõnad!»
Siin jäi mul hetkeks hing kinni. Enne kui ma suutsin end koguda, karjus see koletis inimese kujul nagu pöörane:
«Miss Jane Ann Stamper käigu kus ...!»
Mul on võimatu kirja panna seda hirmsat sõna, mis on siin punktidega asendatud. Ma kiljatasin, kui see ta huulilt kõlas! Ma lausa lendasin oma väikese koti juurde seina ääres laual; ma raputasin sealt välja kõik oma traktaadid, haarasin ühe, mis just pühadustteotava vandumise kohta käis ja mille pealkiri oli «Vaikige, taeva nimel!». Ulatasin traktaadi temale, pilgus ahastav palve. Ta rebis selle pooleks ja viskas üle laua mulle tagasi. Teised hüppasid kohkunult püsti, teadmata" mis veel võib juhtuda. Istusin otsekohe uuesti oma nurka. Ükskord oli umbes samasugustel asjaoludel juhtunud, et miss Jane Ann Stamperil võeti õlgadest kinni ning ta visati toast välja. Tema meelekindlusest tiivustatuna ootasin Jema märtrisaatuse kordumist.
Kuid ei — seda ei pidanud sündima. Järgmiseks pöördus mister Ablewhite oma naise poole.
«Ke-ke-kes selle jultunud fanaatiku siia majja kutsus?» küsis ta vihast kokutades. «Kas sina?»
219
Enne kui tädi Ablewhite jõudis sõnagi lausuda, vastas Rachel tema eest:
«Miss Clack on siin minu külalisena.»
Need sõnad avaldasid mister Ablewhite'ile imelikku mõju: muutsid ta järsku maruvihasest mehest jäiselt põlglikuks meheks. Kõigile sai selgeks, et Rachel oli oma lühikese ning selge vastusega öelnud midagi niisugust, mis lõpuks mister „Ablewhite'ile trumbid kätte andis.
«Või nii?» sõnas ta. «Miss Clack on siin teie külalisena — minu majas?»
Nüüd kaotas Rachel omakorda enesevalitsuse. Ta näkku tõusis puna ja silmad lõid ägedalt välkuma. Ta pöördus advokaadi poole ning küsis mister Ablewhite'ile osutades kõrgilt: «Mida ta sellega tahab öelda?»
Mister Bruff segas kolmandat korda vahele.
«Te vist unustate,» ütles ta mister Ablewhite'i poole pöördudes, «et te uurisite selle maja miss Verinderi hooldajana miss Verinde-rile kasutamiseks.»

«Ei maksa kiirustada,» katkestas teda mister Ablewhite. «Mul on öelda veel viimane sõna, mille oleksin juba varem öelnud, kui see ... » ta vaatas minu poole, murdes pead, missuguse ilge nimega mind nimetada, «... kui see märatsev vanatüdruk ei oleks meid katkestanud. Lubage endale teatada, söör, et kui minu poeg ei kõlba miss Verinderi abikaasaks, siis ei söanda ma arvata, et tema isa kõlbaks miss Verinderi hooldajaks. Mõistke seda, palun, niiviisi, et ma keeldun mulle leedi Verinderi testamendis pakutud rollist. Teie juriidilises sõnastuses öeldult — ma keeldun hooldajana toimimast. See maja tuli üürida minu nimel. Ma võtan kogu vastutuse selle eest enda kanda. See on minu maja. Ma võin selle endale jätta või omakorda üürile anda, täpselt nii, nagu mulle meeldib. Ma ei taha miss Verinderi tagant kihutada. Vastupidi, ma palun tal oma külaline ja oma asjad siit minema toimetada just siis, kui talle kõige paremini sobib.» Ta tegi sügava kummarduse ja kõndis toast välja.
Niiviisi maksis mister Ablewhite Rachelile kätte selle eest, et too keeldus tema pojaga abiellumast!
Niipea kui uks tema järel oli sulgunud, sai tädi Ablewhite hakkama ühe harukordse teoga, mis meid kõiki päris tummaks lõi. Ta leidis endas küllalt energiat, et üle toa minna!
«Kallis laps,» ütles ta Rachelil käest kinni võttes. «Ma peaksin oma abikaasa pärast häbenema, kui ma ei teaks, et sinuga kõneles tema pahameel, mitte tema ise. Teie,» jätkas tädi Ablewhite, pöördudes minu poole mu nurgas, kusjuures seekord koondus ta energia jäsemete asemel pugusse, «teie oletegi see kurja juur, kes ta üles ärritas. Ma loodan, et ma teid ja teie traktaate enam kunagi ei näe3> Ta läks tagasi Racheli juurde ja suudles teda. «Ma palun sult, mu kallis, oma abikaasa nimel vabandust,» lausus ta. «Mida ma saaksin sinu heaks teha?»
Rachelit, kes oli kõiges järjekindlalt isemeelne — tujukas ja

järelemõtlematu kõigis oma tegudes —, liigutasid need käibevahendid pisarateni ning ta vastas vaikides tädi suudlusele.
«Kui mul lubataks miss Verinderi eest vastata,» lausus mister Bruff, «siis ma paluksin, et teie, missis Ablewhite, saadaksite Penelope tema perenaise kübara ja salliga alla. Jätke meid kümneks minutiks kahekesi,» lisas ta vaiksemal häälel, «ja te võite minu peale kindel olla — asjad saavad korraldatud nii, et te mõlemad rahule jääte.»
Selle perekonna usaldus tolle mehe vastu oli lausa harukordne. Tädi Ablewhite ei lisanud omalt poolt enam ühtegi sõna ja lahkus toast.
«Jah!» hüüatas mister Bruff talle järele vaadates. «Ma tunnistan, et Herncastle'i verel on omad puudujäägid. Kuid heas päritolus on siiski midagi!»
Teinud selle puhtalt ilmaliku märkuse, vahtis ta terava pilguga minu nurka, otsekui oleks ta oodanud, et ka mina ära lähen. Mü huvi Racheli vastu — võrreldamatult kõrgem huvi kui tema oma — neetis mind aga tooli külge.
Mister Bruff alistus täpselt nii, nagu ta oli alistunud tädi Verin-deri juures Montagu skvääril. Ta viis Racheli ühe aknaaluse tooli juurde ja kõneles temaga seal.
«Mu kallis noor daam,» ütles ta, «mister Ablewhite'i käitumine tuli teile muidugi ootamatult ja vapustas teid. Kui oleks mingit mõtet sellisele mehele vastu vaielda, siis võiksime talle peagi näidata, et mitte kõik ei lähe tema tahtmist mööda. Kuid see ei tasu vaeva. Teil oli täiesti õigus, kui te äsja ütlesite, et ta ei vääri tähelepanu.»
Ta tegi pausi ja vaatas uuesti minu nurga poole. Istusin seal täiesti liikumatult, traktaadid käeulatuses ja miss Jane Ann Stamper süles.
«Te ju teate,» jätkas ta uuesti Racheli poole pöördudes, «et teie vaene ema nägi oma suurepärase iseloomu tõttu teda ümbritsevates inimestes alati kõige paremat ja iial mitte halvemaid külgi. Ta nimetas oma õemehe teie hooldajaks sellepärast, et ta uskus temasse ning tahtis lisaks oma õele heameelt teha. Mulle endale pole mister Able-white kunagi meeldinud ja ma mõjutasin teie ema, et ta lubaks mul lisada testamenti ühe klausli, mis annab testamenditäitjatele teatud olukordades õiguse minuga uue hooldaja määramise asjus nõu

pidada. Üks selline olukord tekkiski täna, ja ma võin nüüd vist nende kuivade ametlike üksikasjade esitamise lõpetada, andes edasi loodetavasti meeldiva teate oma naiselt. Kas te osutaksite missis Bruffile seda au, et saate tema külaliseks? Ja kas te olete nõus meie pere liikmena minu katuse alla jääma, kuni meie, targad inimesed, pead kokku paneme ja otsustame, mida edasi teha?»
Nende sõnade juures ma tõusin ja tahtsin vahele astuda. Mister Bruff oli teinud täpselt seda, mida ma kartsin, kui ta missis Able-white'il palus Racheli kübara ja salli alla saata.
Enne kui ma suudki lahti teha sain, oli Rachel tema kutse kõige soojemate sõnadega vastu võtnud. Kui ma seda sündida lasen, et asi niiviisi korraldataksegi — kui ta kord juba üle mister Bruffi ukseläve astub —, siis jumalaga, mu elu kõige kallim lootus — lootus mu

eksinud lambuke tagasi kiriku rüppe tuua! Juba paljas mõte sellisest õnnetusest vapustas mind hingepõhjani. Heitsin ilmaliku tagasihoidlikkuse viletsad kütked kõrvale ning avaldasin oma kirglikke tundeid esimeste pähe tulevate sõnadega.
«Pidage!» hüüdsin ma. «Pidage! Te peate mind ära kuulama, mister Bruff! Teie ei ole Racheli sugulane, mina aga olen. Ma kutsun teda — ma nõuan, et testamenditäitjad mind hooldajaks määraksid. Rachel, mu kõige kallim Rachel, ma pakun teile oma tagasihoidlikku kodu; tulge kohe järgmise rongiga Londonisse, armas, ja jagage seda minuga!»
Mister Bruff ei öelnud midagi. Rachel vaatas mind haigettegeva imestusega, mida ta ei püüdnudki varjata.
«Te olete väga lahke, Drusilla,» lausus ta. «Ma külastan teid loodetavasti iga kord, kui ma Londonisse satun. Kuid ma võtsin juba mister Bruffi kutse vastu ja minu arvates on kõige parem, kui ma praegu tema hoole alla jään.»
«Oh, ärge rääkige nõnda!» anusin ma. «Ma ei saa teist lahkuda, Rachel, ma ei saa teist lahkuda!»
Püüdsin teda oma käte vahele haarata, kuid ta taganes. Mu tulised tunded ei nakatanud teda, vaid üksnes kohutasid.
«Tõepoolest, milleks selline tarbetu erutus?» ütles ta. «Ma ei mõista seda.»
«Mina samuti mitte,» kostis mister Bruff.
Nende kalkus — nende õudne ilmalik kalkus — tekitas minus pahameelt.
«Oh Rachel, Rachel!» pahvatasin ma. «Kas te ei ole siis veel aru saanud, et mu hing igatseb teist kristlast teha? Kas mingi sisemine hääl ei ole teile öelnud, et ma püüan nüüd teie heaks teha seda, mida ma püüdsin teha teie kalli ema heaks, kui surm ta minu käest ära kiskus?»
Rachel astus mulle sammu lähemale ja vaatas mind väga imeliku näoga.
«Ma ei mõista, mida te mu emast räägite,» lausus ta. «Kas te oleksite nii hea, miss Clack, ja seletaksite lähemalt?»
Enne kui ma vastata jõudsin, tuli mister Bruff meie juurde, ning pakkudes Rachelile käsivart, püüdis teda toast välja juhtida.
«Ärge parem seda juttu jätkake, mu kallis,» ütles ta. «Ja miss Clack ärgu parem hakaku midagi seletama.»
Isegi kui ma oleksin känd või kivi olnud, ka siis oleks selline vahelesegamine mind tõde tunnistama kihutanud. Ma lükkasin mister Bruffi ise oma käega nördinult kõrvale ja esitasin pühalike ning sobivate sõnadega kristliku õpetuse seisukoha, mille järgi ei ole mingit kahtlust, et ettevalmistamatult suremine on hirmus õnnetus.
Rachel põrkas minust — ma punastan seda kirjutades — õuduskarjega eemale.
«Tulge ära!» hüüdis ta mister Bruffile. «Jumala pärast, tulge ära, enne kui see naine veel midagi öelda jõuab! Oh, mõelge vaid mu vaese ema süütu, kasuliku, kauni elu peale! Teie olite matusel, mister Bruff, ja nägite ise, kuidas kõik teda armastasid; nägite, kuidas vaesed

abitud inimesed tema haual oma parimat sõpra taga nutsid. Ja see nurjatu seisab siin ning püüab mind kahtlema panna, kas mu ema, kes oli ingel maa peal, ikka on hüüd ingel taevas! Ärge sellest siin enam rääkima hakake! Tulge ära! Mind lämmatab see, et pean hingama temaga ühte õhku! Temaga ühes ja samas toas viibimine ajab mulle hirmu peale!»
Kurt kõigile vastuväidetele, jooksis ta ukse juurde.
Selsamal hetkel astus tema toaneitsi kübara ja salliga tuppa. Rachel tõmbas need kuidagiviisi pähe ja ümber. «Paki mu asjad,» ütles ta, «ja too need mister Bruffi juurde.» Üritasin talle läheneda — olin vapustatud ja kurb, kuid on ütlematagi selge, et mitte solvunud. Tahtsin talle ainult öelda: «Aidaku taevas teie kalki südant pehmendada! Ma annan teile meeleldi andeks!» Ta tõmbas loori üle näo, rebis salliotsa mu käest lahti, ruttas toast välja ning lõi ukse mu nina ees kinni. Talusin solvangut harjumuspärase meelekindlusega. Meenutan seda praegugi mulle omase harjumusega igasugusest solvumistundest üle olla.
Enne kui mister Bruff omakorda välja kiirustas, oli tal minu jaoks veel varuks pilkav hüvastijätt.
«Parem oleksite küll võinud seletamata jätta, miss Clack,» ütles ta, kummardas ja lahkus toast.
Ka tanupaeltega isikul oli midagi öelda.
«Täitsa selge pilt, kes nad kõik üksteise vastu ässitas,» ütles ta. «Ma olen küll ainult vaene teenija, aga tõsijutt, mul on teie pärast häbi!» Ka tema läks välja ning lõi ukse enda järel pauguga kinni.
Jäin üksi tuppa. Neist kõigist mõnitatuna ja hüljatuna jäin ma üksi tuppa.

*

Kas on võimalik veel midagi lisada sellele lihtsale tõsiasjade kirjeldusele — sellele liigutavale pildile maailma poolt tagakiusatud kristlasest? Ei, mu päevik tuletab mulle meelde, et üks minu paljudest kirevatest elupeatükkidest jõuab siinkohal lõpule. Tollest päevast peale ei ole ma Rachel Verinderi enam näinud. Andsin talle siis kohe andeks, kui ta mind solvas. Sellest saadik olen talle oma palvetes aina head soovinud. Ja kui ma suren — siis selleks, et lõpuni kurjale heaga vastata, parandan talle oma testamendiga «Miss Jane Ann Stamperi elu, kirjad ja katsumused».

TEINE JUTUSTUS

Kirja pannud Mathew Bruff, nõuandeadvokaat Gray's Inni skväärilt

I. PEATÜKK

Mu sõbranna miss Clack on sule käest pannud, ja kahel põhjusel võtan mina selle nüüd oma kätte.
Esiteks on minu võimuses heita vajalikku valgust mõningatele huvitavatele asjaoludele, mis on siiani selgusetuks jäänud. Miss Verinderil oli kihluse katkestamiseks oma salajane põhjus — ja selle taga seisin mina. Godfrey Ablewhite'il oli oma salajane põhjus loobuda igasugustest õigustest oma võluva nõo käele — ja mina avastasin selle.
Teiseks oli mul see õnn või õnnetus (ei teagi õieti, kumb), et mind tol ajal, millest ma praegu kirjutan, isiklikult selle India teemandi saladusse segati. Mul oli au kõnelda oma kontoris ühe suursuguste kommetega idamaise võõraga, kes ei olnud kahtlemata keegi muu kui kolme indialase peamees. Lisage sellele veel, et päev hiljem kohtasin ma kuulsat rändurit mister Murthwaite'i ja vestlesin temaga Kuukivi teemal, ning et sellel jutuajamisel on hilisemate

sündmustega väga oluline seos. Ja nüüd olengi üles lugenud need asjaolud, mis annavad mulle õiguse teatud kohale neil lehekülgedel.

Lugu tühistatud kihluse tegelikest põhjustest on ajaliselt esimene ning peab seetõttu ka käesolevas jutustuses esikohal asuma. Lastes mõttes terve selle sündmusteahela algusest lõpuni silme eest läbi, arvan, et mul tuleks alustada — nii veider kui see teie meelest ka oleks — oma suurepärase kliendi ja sõbra, kadunud söör John Verin-deri voodi äärest.
Söör Johnil oli oma jagu — võib-olla üsna suurgi jagu — inim» konna süütumaid ja sümpaatsemaid nõrkusi. Kõnealuse looga seoses võin ma nende hulgast mainida näiteks võitmatut vastumeelsust — senikaua kui ta oma tavalise tugeva tervise juures oli — testamendi tegemise vastu. Nii leedi Verinder kui ka mina kasutasime oma mõju,
224

et selles küsimuses tema kohusetunnet äratada. Ta tunnistas, et meie seisukohad olid põhjendatud, — kuid kaugemale sellest ta ei läinud, enne kui teda hakkas vaevama tõbi, mis ta lõpuks ka hauda viis. Siis alles saadeti minu järele, et ma paneksin kirja kliendi juhtnöörid testamendi asjus. Need osutusid kõige lihtsamateks juhatusteks, mida ma kogu oma ametialase tegevuse jooksul olin kuulnud.
Söör John tukkus parajasti, kui ma tuppa astusin. Mind nähes ta virgus.
«Tere päevast, mister Bruff!» ütles ta. «Mul ei lähe selle asjaga kuigi palju aega. Ja siis jään ma uuesti magama.» Ta jälgis suure huviga, kuidas ma suled, tindi ja paberi valmis seadsin.
«Kas olete valmis?» küsis ta. Ma kummardasin, kastsin sule tindipotti ja jäin tema korraldusi ootama.
«Ma jätan kõik viimaseni oma naisele,» ütles söör John. «See on kogu mu testament.» Ta keeras teise külje ning seadis end uuesti magama.
Olin sunnitud teda häirima.
«Kas ma pean aru saama,» küsisin ma, «et te jätate kogu selle varanduse, mida omades te surete, täielikult leedi Verinderile?»
«Jah,» vastas söör John. «Ainult et mina ütlesin seda lühemalt. Miks ei võiks teiegi seda lühemalt öelda ja mul uuesti magama jääda lasta? Kõik minu naisele. Selline on minu testament.
Tema varandus oli tervenisti ta enda käsutuses ja seda oli kahte liiki — maavaldused (hoidun sihilikult kasutamast erialatermineid) ja raha. Kardan, et enamikul juhtudel oleksin tundnud end kohustatuna paluma oma kliendil testament uuesti läbi mõelda. Söör Johni puhul aga teadsin, et leedi Verinder väärib igati (nagu kõik head naised) seda piiramatut usaldust, mida abikaasa talle osutas, ning on lisaks ka võimeline talle usaldatud varandust korralikult valitsema (niipalju kui mina õrnemat sugu tunnen, ei saa sellega hakkama isegi üks naine tuhandest). Kümne minutiga oli söör Johni testament koostatud ja seaduslikult kinnitatud ning söör John ise, va hea mees, jätkas oma katkestatud uinakut.
Leedi Verinder õigustas kuhjaga seda usaldust, mida ta abikaasa oli tema vastu üles näidanud. Juba lesepõlve esimestel päevadel laskis ta mind kutsuda ning tegi ka oma testamendi. Ta hindas olukorda nii läbinisti kainelt ja mõistlikult, et mul ei tekkinud mingisugust vajadust talle milleski nõu anda. Minu vastutus algas ja lõppes tema juhtnööridele vajaliku juriidilise vormi andmisega. Söör John polnud kahte nädalatki hauas lebanud, kui tema tütre tulevik oli väga arukalt ning suure armastusega kindlustatud.
Testament jäi oma tulekindlas laekas minu kontorisse rohkemateks aastateks, kui mulle meeldib kokku arvata. Alles tuhande kaheksasaja neljakümne kaheksanda aasta suvel pidin ma väga kurbadel asjaoludel seda uuesti vaatama.

Tol ajal jõudsid arstid vaese leedi Verinderi suhtes otsusele, mis oli sõna otseses mõttes surmaotsus. Mina olin esimene, kellele ta oma seisukorrast teatas, ning ühtlasi soovis ta oma testamendi veel kord koos minuga läbi vaadata.
225

Tema tütre tulevikku ei olnud võimalik enam paremini kindlustada. Kuid aja jooksul olid leedi Verinderi kavatsused mitmesugustele sugulastele jäetavate väiksemate pärandiosade suhtes pisut muutunud ning algdokumenti oli vaja täiendada kolme või nelja lisapunktiga. Ootamatuste ärahoidmiseks tegin ma seda kohe, kuid hiljem nõutasin armuliselt proualt loa koostada tema äsjaseid juhtnööre arvestades uus testament. Ma tahtsin sel viisil vabaneda paratama-tuist arusaamatustest ja kordustest, mis nüüd algdokumenti risustasid ning minu ametialast korrameelt tõtt-öelda valusasti riivasid.
Selle uue testamendi seaduslikku kinnitamist kirjeldas juba miss Clack, kes oli nii lahke ja tuli tunnistajaks. Mis Rachel Verinderi rahalistesse huvidesse puutub, siis selles suhtes oli uus testament sõna-sõnalt esimese koopia. Sisseviidud muudatused puudutasid ainult Rachelile hooldaja määramist ja mõningaid minu nõuandel lisatud tingimusi sellega seoses. Pärast leedi Verinderi surma läks see testament minu voliniku kätte tavalises korras «tõestamiseks» (nagu öeldakse).
Niipalju kui ma mäletan, oli see umbes kolm nädalat hiljem, kui minuni jõudis esimene hoiatus, et salamahti oli teoksil midagi täiesti tavatut. Astusin juhuslikult sisse oma volinikust sõbra kontorisse ja märkasin, et ta ilmutas mind nähes tavalisest suuremat huvi.
«Mul on teile üks uudis,» ütles ta. «Mis te arvate, mida ma täna hommikul juristide kolleegiumis kuulsin? Leedi Verinderi testament on juba välja nõutud ning läbi vaadatud!»
Vaat see oli alles uudis! Selles testamendis ei olnud absoluutselt midagi niisugust, mis oleks võinud vastuväiteid tekitada, ja ma ei kujutanud ette, kellel oleks vähimatki huvi olnud seda uurida. (Neile inimestele, kes asja ei tunne, oleks ehk parem siinkohal selgitada, et kui keegi mingi testamendi läbivaatamist taotleb, siis on see juristide kolleegiumis ühe šillingi suuruse tasu eest seadusega lubatud.)
«Kas te kuulsite, kes seda testamenti küsis?» pärisin ma.
«Jah, minule vastas sealne ametnik vähimagi kõhkluseta. Küsija oli mister Smalley firmast «Skipp ja Smalley». Testament ei ole veel suurtesse foolioregistritesse kantud. Seega ei jäänud muud üle kui lasta tal erandi korras originaaldokumenti näha. Ta vaatas selle hoolikalt läbi ja märkis midagi oma taskuraamatusse. Kas teil on aimu, milleks tal seda vaja oli?»
Raputasin pead. «Ma uurin selle välja,» vastasin ma, «veel enne, kui päev õhtusse jõuab.»
Nende sõnadega pöördusin otsekohe oma kontorisse tagasi.
Kui mu kadunud kliendi testamendi vastu oleks seda seletamatut huvi ilmutanud mõni teine advokaadifirma, siis oleks mul vajalike andmete hankimisel mõningaid raskusi tekkinud. Kuid «Skipp ja Smalleyle» oli mul teatud mõju, mis tegi selle loo selgitamise suhteliselt lihtsaks. Minu tavaõiguse-ametnik (väga asjatundlik ning ees»-kujulik mees) oli mister Smalley vend, ja see kaudne side minuga oli võimaldanud «Skipp ja Smalley"» juba mõnda aastat korjata minu laualt kukkunud raasukesi kohtuasjade näol, mis olid küll minu kontorile esitatud, kuid mida ma mitmesugustel põhjustel vaevavääriliseks
226
ei pidanud. Niisiis oli minu ametialane hoolitsus sellele firmale üsnagi tähtis. Nüüd otsustasingi neile vajaduse korral seda hoolitsust meelde tuletada.
Niipea kui ma tagasi jõudsin, rääkisin oma ametnikule juhtunust ja saatsin ta siis venna kontorisse mister Bruffi tervitustega- ning teatega, et mister Bruff tahaks meelsasti kuulda, miks firma «Skipp ja Smalley» oli leedi Verinderi testamendi läbivaatamist vajalikuks pidanud.

Selle sõnumi peale tuli mister Smalley ise koos vennaga minu kontorisse. Ta tunnistas, et oli toiminud ühelt kliendilt saadud korralduste alusel. Seejärel küsis ta minult, kas see poleks mitte ametialase usalduse kuritarvitamine, kui ta rohkem ütleb.

Me läksime selle üle ägedalt vaidlema. Õigus oli kahtlemata temal ja mitte minul. Ma olin ausalt öeldes vihane ja kahtlustav ning käisin visalt peale, et rohkem teada saada. Veelgi hullem: ma keeldusin igasugust mulle usaldatud lisainformatsiooni saladuseks pidamast ja nõudsin täit vabadust sellega talitada, nagu ma heaks arvan. Läksin isegi niikaugele, et kasutasin lubamatult ära oma mõjuvõimu. «Valige, söör,» ütlesin ma mister Smalley'le, «oma kliendi ja minu vahel.» Möönan, et sellist teguviisi on võimatu õigustada — see ei olnud midagi muud kui puhas türannia. Nagu teisedki türannid, nii sain ka mina oma tahtmise. Mister Smalley ei kõhelnud valiku tegemisel hetkegi. Ta naeratas alistunult ja avaldas oma kliendi nime: mister Godfrey Ablewhite.

Sellest oli mulle küllalt, rohkem ma teada ei tahtnud.

Nüüd, kus ma oma jutustusega siiamaani olert jõudnud, on hädavajalik ka nende ridade lugeja leedi Verinderi testamendi sisusse pühendada.

Lubage mul siis võimalikult väheste sõnadega teatada, et pärus-likku vara ei saanud Rachel Verinder kasutada mingil muul moel kui eluaegse intressina. Tema ema suurepärane vaist ja minu kauaaegsed kogemused olid seadnud asja nii, et ta oli vaba igasugusest vastutusest ning kaitstud igasuguse ohu eest tulevikus mõne vaese ning südametunnistuseta mehe ohvriks langeda. Ei tema ise ega ta mees (kui ta abielluks) saaks maa või kapitali arvel kuut pennigi hankida. Nad võiksid elada kas Londoni või Yorkshirel majas ning neil oleks.korralik sissetulek — ja see on kõik.

Kui ma kuuldu üle järele mõtlema hakkasin, jäin üpris nõutuks, mida edasi teha.

Vähem kui nädal tagasi olin ma kuulnud (oma üllatuseks ja masenduseks) miss Verinderi kavatsetavast abiellumisest. Tundsin tema vastu kõige siiramat imetlust ja kiindumust ning kurvastasin lausa kirjeldamatult, kui ma teada sain, et ta kavatseb end mister Godfrey Ablewhite'i peale raisata. Ja nüüd õigustas see mees — keda ma olin alati pidanud libekeelseks petiseks — kõige halvemat, mida ma temast olin mõelnud, ning näitas selgesti, et ta oli seda abielu soovinud kasuahnel eesmärgil! Ja mis siis sellest, võite teie vastata; seda

tehakse ju iga päev. Oletame, austatud härra. Kuid kas te võtaksite seda niisama kergelt ka siis, kui see juhtuks (ütleme näiteks) teie oma õega?

Loomulikult tuli mulle nüüd kõigepealt pähe järgmine kaalutlus. Kas mister Godfrey Ablewhite jätab oma kihluse jõusse ka pärast tema advokaadi tehtud avastust?

See sõltub täiesti tema rahalisest seisust, mille kohta ma ei teadnud midagi. Kui olukord lausa meeleheitlik ei ole, siis tasuks tal miss Verinderiga abielluda juba ainuüksi tolle sissetuleku pärast. Kui tal aga on tungivalt vaja mingiks kindlaks tähtajaks suurt rahasummat muretseda, siis oleks leedi Verinderi testament just selle vastu valmis ning hoiaks miss Rachelit lurjuse kätesse langemast.

Viimasel juhul ei tarvitseks mul miss Rachelit tema leina esimestel päevadel tõe kohese avaldamisega masendada. Esimesel juhul tähendaks minu vaikimine kaasaaitamist abielule, mis ta eluks ajaks õnnetuks teeks.

Mu kahtlustele tuli lõpp selles Londoni hotellis, kus missis Able-white ja miss Verinder peatusid. Nad rääkisid mulle, et sõidavad järgmisel päeval Brightonisse ning et ootamatu takistuse tõttu ei saa Godfrey Ablewhite neid saata. Pakkusin end otsekohe tema asemele. Seni kui ma Rachel Verinderile ainult mõtlesin, oli veel võimalik kõhelda. Kui ma teda aga oma ihusilmaga nägin, siis otsustasin jalamaid, tulgu mis tuleb, talle tõtt kõnelda.

Mul avanes selleks võimalus, kui me teisel päeval pärast saabumist koos jalutama läksime.

«Kas ma tohin teiega kihlusest rääkida?» küsisin ma.
«Jah,» vastas ta ükskõikselt, «kui teil millestki huvitavamast rääkida ei ole.»
«Kas te annate oma perekonna vanale sõbrale ja teenrile andeks, miss Rachel, kui ma söandan küsida, kas te sõlmite selle abielu südame sunnil?»
«Ma abiellun meeleheitest, mister Bruff, — lootuses leida mingisugust vaikset sadamat, mis mind eluga võib lepitada.»
Rängad sõnad! Ja lasevad aimata, et nende taga on midagi romantilise armuloo taolist. Kuid ma ei lasknud oma eesmärki silmist ning keeldusin (nagu meie, advokaadid, ütleme) laskumast kõrvalküsimustesse.
«Vaevalt küll, et mister Godfrey Ablewhite teie arvamust jagab,» laususin ma. «Tema on selle abielu endale vist väga südamesse võtnud?»
«Nii ta ütleb, ja küllap mul tuleb teda uskuda. Pärast seda, mida ma talle tunnistasin, ei hakkaks ta minuga küll abielluma, kui ta mind ei armastaks.»
Vaeseke! Talle ei olnud see mõtegi pähe tulnud, et üks mees võiks omaenda isekatel ning kasuahnetel kaalutlustel tema kätt paluda. Ülesanne, mille olin endale võtnud, tõotas kujuneda raskemaks, kui ma olin oodanud.
«Minu vanamoodsate kõrvade jaoks,» jätkasin ma, «kõlab see imelikult.»
228
«Mis kõlab imelikult?» küsis ta.
«See, et te kõnelete oma tulevasest abikaasast nii, nagu ei oleks te tema tunnete siiruses päris kindel. Kas te oskate nimetada ka mõnd põhjust, miks te temas kahtlete?»
Oma harukordselt peene tajuga märkas ta, kui ma selle küsimuse esitasin, muutust mu hääles või pöördumisviisis ning see hoiatas teda, et olin selle jutuajamisega mingit varjatud eesmärki silmas pidanud. Ta peatus, vabastas oma käsivarre ja vaatas mulle uurivalt otsa.
«Mister Bruff,» ütles ta, «te tahate mulle midagi Godfrey Ablewhite'ist rääkida. Kõnelge.»
Tundsin teda küllalt hästi, et teda sõnast võtta. Ma rääkisin talle kõik ära.
Ta võttis mul uuesti käe alt kinni ja me jalutasime aeglaselt edasi. Tundsin, kuidas ta käehaare minu käsivarrel iseenesest tugevnes, ning nägin, kuidas ta minu jutu jätkudes järjest kahvatumaks muutus, — kuid senikaua kui ma kõnelesin, ei kostnud ta suust sõnagi. Kui ma lõpetasin, vaikis ta ikka veel. Ta pea oli kergelt langetatud ja ta kõndis minu kõrval, märkamata mu sealolekut või midagi muud enda ümber, vajunud sügavale — võiksin peaaegu öelda: uppunud — omaenese mõtetesse.
Ma ei üritanudki teda segada. Oma senistest kokkupuudetest tema meelelaadiga teadsin, et ka nüüd, nii nagu varasematelgi puhkudel, pidin talle lihtsalt aega andma.
Kui üldjuhul tütarlastele midagi sellist rääkida, mis neid huvitab, siis esitavad nad kõigepealt hulga küsimusi ja lippavad siis asja mõne sõbratariga arutama. Rachel Verinder tõmbus aga sellisel puhul kõigepealt endasse ning mõtles asja iseseisvalt läbi. Mehe juures on selline absoluutne sõltumatus suur voorus, naise puhul aga tõsine puudus, sest see eraldab teda hingeliselt ülejäänud sookaaslastest ning seab ta ohtu saada vääriti mõistetud. Mul on kõva kahtlus, et olen selles küsimuses ülejäänud maailmaga ühel nõul — ainult mitte Rachel Verinderi puhul. Tema iseloomu juures pidasin ma sõltumatust vooruseks — kahtlemata osalt sellepärast, et ma teda siiralt imetlesin ja hindasin, osalt aga sellepärast, et seisukoht, millel ma tema isiku ja Kuukivi kadumise seose suhtes asusin, põhines just tema meelelaadi põhjalikul tundmisel. Nii halb kui see teemandi lugu pealtnäha ka paistis, nii rabav kui ka oli teadmine, et tema kuidagiviisi mingi avastamata vargusega seotud oli, siiski olin ma veendunud, et ta ei olnud teinud midagi vääritut, sest olin samuti veendunud, et kogu selles loos ei olnud ta astunud ühtegi sammu, mida ta poleks kõigepealt endamisi põhjalikult läbi mõelnud.

Olime küll vist juba peaaegu miili maad edasi kõndinud, enne kui Rachel virgus. Ta vaatas mulle äkitselt otsa, näol nõrk vari õnnelikumate päevade naeratusest — kõige vastupandamatumast naeratusest, mida ma ühel naisenäol iganes olen näinud.
«Ma võlgnen teie headusele juba niigi palju,» lausus ta. «Ja nüüd tunnen, et see võlg on suurem kui kunagi enne. Kui te Londonisse tagasi lähete ja seal mingeid jutte minu abiellumisest kuulete, siis lükake need minule viidates otsekohe ümber.»
229
«Kas te olete otsustanud kihluse tühistada?» küsisin ma.
«On teil selles veel kahtlust,» kostis ta uhkelt, «pärast seda, mida te ise mulle rääkisite?»
«Mu kallis miss Rachel, te olete väga noor — ja võib juhtuda, et antud sõnast taganemine osutub raskemaks, kui te arvate. Kas teil ei ole kedagi — ma mõtlen muidugi mõnda daami — , kellega te saaksite nõu pidada?»
«Mitte kedagi,» vastas ta.
See vastus kurvastas mind, kurvastas päris tõsiselt. Ta oli nii noor ja nii üksik — ja talus seda nii vapralt! Soov teda aidata surus maha igasuguse võimaliku tunde, et ma praegusel juhul ei ole õieti asjatundja, ning ma väljendasin nii hästi kui suutsin mulle esimese hooga pähe tulnud mõtteid. Olen andnud nõu määratu suurele hulgale klientidele ja mul on aegade jooksul tulnud tegelda ka äärmiselt piinlike küsimustega. Kuid see oli esimene kord, kus ma pidin ühele noorele daamile õpetama, kuidas kihlusest vabaneda. Lühidalt öeldes andsin ma talle järgmist nõu. Soovitasin tal mister Godfrey Ablewhite'ile öelda — muidugi nelja silma all —, et nagu talle kindlast allikast teada, on mister Godfrey paljastanud oma abiellumisplaani kasuahned eesmärgid. Sellele pidi ta lisama, et pärast niisugust avastust on nende abielu muidugi täiesti mõeldamatu, ning andma mister Godfreyle seejärel valida, kas ta peab targemaks miss Racheliga nõustuda ja niiviisi kindlustada selle vaikimine, või soovib ta vastu hakata, sundides seega miss Rachelit oma toimimise põhjust avalikult teatavaks tegema. Kui mister Godfrey ennast kaitsta või tõsiasju eitada püüab, siis viidaku miss Rachel minule.
Miss Verinder kuulas mu tähelepanelikult ära ja tänas mind siis väga armsasti nõuande eest, kuid teatas ühtlasi, et tal on võimatu selle järgi toimida.
«Kas ma tohin küsida,» pärisin ma, «mis teid selles takistab?»
Ta kõhkles ja vastas siis omapoolse küsimusega.
«Mis oleks, kui teil palutaks mister Godfrey Ablewhite'i teguviisi kohta oma arvamust avaldada?» alustas ta.
«Noh?»
«Kuidas te seda nimetaksite?»
«Ma nimetaksin seda alatu petise teguviisiks.»
«Mister Bruff, mina jäin seda meest uskuma, ma lubasin selle mehega abielluda. Kuidas ma saan talle nüüd öelda, et ta on alatu, et ta mind pettis; kuidas saan ma teda nüüd veel maailma silmis häbistada? Ma olen ennast alandanud juba sellega, et ma üldse temast kui oma tulevasest abikaasast mõtlesin. Kui ma talle ütlen seda, mida te mul soovitate, siis tähendab see, et ma tunnistan tema ees omaenda
alandust. Ma ei saa seda teha. Pärast seda, mis meie vahel on toimunud, ei saa ma seda teha! Temale ei loeks see häbi midagi, minule aga oleks see talumatu.»
Nii sai mulle selgesti ilmsiks veel üks tema iseloomu tugev eripära. Tema äärmine vastikus pelga kokkupuute vastu millegi alatuga muutis ta pimedaks kõige suhtes, mida ta iseendale võlgnes, ning seadis ta väärasse valgusse, mis võis talle kõigi ta sõprade silmis
230
halba varju heita! Seniajani olin ma oma nõuande sobilikkuse suhtes pisut kohkvel olnud. Kuid pärast tema äsjaseid sõnu ei jäänud enam mingit kaksipidist arvamust; just see oligi parim võimalik nõuanne, ning põrmugi kõhklemata soovitasin ma seda veel kord tungivalt.
Ta ainult raputas pead ja kordas oma vastuväidet teiste sõnadega.

«Ta oli mulle küllalt lähedane, et paluda mul oma naiseks saada. Olin temast küllalt kõrgel arvamusel, et talle oma nõusolek anda. pärast seda kõike ei saa ma talle ometi näkku öelda, et ta on kõige põlastusväärsem olevus terves maailmas!»
«Aga, mu kallis Rachel,» väitsin ma vastu, «niisama võimatu on teil talle öelda, et te kihluse tühistate, nimetamata selleks mingit põhjust.»
«Ma ütlen, et mõtlesin asja üle järele ning jõudsin veendumusele, et meile mõlemale on parem, kui me lahku läheme.» «Ja muud ei midagi?» «Ei midagi.»
«Kas te olete mõelnud, mida ta teile omalt poolt võib öelda?» «öelgu, mida tahab.»
Pidin tema peenetundelisust ja kindlameelsust tahes-tahtmata imetlema, kuid niisamuti ei saanud mulle märkamata jääda, et ta võtab süü enda peale. Palusin teda tungivalt, et ta ka oma huvidele mõtleks. Tuletasin talle meelde, et tema ajendeid võidakse mõista täiesti vääriti ja vastikult. «Te ei või oma isiklike tunnete sunnil avalikku arvamust trotsida,» ütlesin ma.
«Võin küll,» vastas ta. «Ma olen seda juba teinud.»
«Mida te silmas peate?»
«Te olete unustanud Kuukivi, mister Bruff. Kas ma tookord ei trotsinud avalikku arvamust omaenda isiklikel põhjustel?»
Miss Racheli vastus lõi mul korraks suu lukku. Üritasin sellest kogemata väljalipsanud kummalisest ülestunnistusest otsida selgitust tema käitumisele Kuukivi kadumise ajal. Nooremana oleksin sellega võib-olla toime tulnud. Nüüd aga ma seda küll ei suutnud.
Kui me maja juurde tagasi pöördusime, proovisin teda veel viimast korda mõjutada. Ta oli niisama kõigutamatu kui enne. Lahkusin temast sel päeval vastuoluliste tunnetega. Ta oli jonnakas, tal ei olnud õigus. Ta oli huvitav, ta oli imetlusväärne, ta vääris sügavat kaastunnet. Võtsin talt lubaduse mulle kohe kirjutada, kui tal mingeid uudiseid on, ja sõitsin väga rahutus meeleolus tagasi Londonisse oma töö juurde.
Selle päeva õhtul, enne kui lubatud kiri minuni jõuda sai, külastas mind mu üllatuseks mister Ablewhite vanem, kes teatas, et mister Godfrey oli selsamal päeval saanud oma äraütlemise — ja sellega leppinud.
Mul oli asja kohta oma arvamus, ning selle valguses näitas juba ainuüksi teade Godfrey Ablewhite'i soostumisest tema ajendeid nii selgesti, nagu oleks ta ise neid tunnistanud. Ta vajas suurt rahasummat, ja ta vajas seda tähtajaliselt. Racheli sissetulekust, mis oleks talle kõike muud võimaldanud, ei olnud siinkohal abi, ja just sellepärast vabaneski Rachel temast, ilma et oleks hetkekski tõsist vastu-
231
panu kohanud. Kui mulle öeldakse, et see on paljas oletus, siis küsin ma vastu: «Kuidas teisiti oleks võimalik seletada tema loobumist abielust, mis talle kogu ülejäänud eluks rikkuse oleks kindlustanud?»
Minu võidurõõmu asjade õnneliku pöörde üle tumestas märgatavalt see, milliseks kujunes meie vestlus vana mister Ablewhite'iga.
Ta tuli muidugi küsima, kas ma oskan miss Verinderi iseäralikku teguviisi kuidagi seletada. On ütlematagi selge, et soovitud vastust ei olnud mul võimalik talle anda. Pahameel, mida ma sellega tekitasin, tuli kohe pärast ärritust, mida oli põhjustanud hiljutine kõnelus pojaga, ja mister Ablewhite kaotas enda üle kontrolli. Nii tema ilmest kui ka väljendusviisist oli mulle selge, et kui ta järgmisel päeval Brightonisse daamide juurde sõidab, võib miss Verinder temas leida armutu vastase.
Veetsin rahutu öö, kaalutledes, mida ma peaksin tegema. Milleni mu mõtisklused mind viisid ja kui põhjendatuks osutusid minu kartused mister Ablewhite'i suhtes, selle kõik on juba (nagu mulle öeldi) korralikult paika pannud too eeskujulik isik miss Clack. Mul jääb tema jutustuse täienduseks üksnes lisada, et miss Verinder leidis minu majas Hampsteadis seda rahu ja puhkust, mida ta vaeseke hädasti vajas. Ta austas meid üsna pikaajalise külastusega. Mu naine ja tütred olid temast võlutud, ning kui testamenditäitjad uue hooldaja suhtes

kokkuleppele jõudsid, siis — võin seda siira uhkuse ja rõõmuga teatada — läksid mu külaline ja mu perekond lahku vanade sõpradena.

2. PEATÜKK

Nüüd aga tuleb mul esitada need lisaandmed, mis on minu käsutuses Kuukivi kohta — või õigemini indialaste salanõu kohta selle varastamiseks. See vähene, mis mul öelda, on aga siiski (nagu ma vist juba ütlesin) üsna tähtis, sest tal on tähelepanuväärne seos veel eesseisvate sündmustega.
Umbes nädal või kümme päeva pärast seda, kui miss Verinder oli meie majast lahkunud, tuli üks mu kontori ametnik minu erakabinetti, käes nimekaart, ja teatas mulle, et all ootab keegi härra, kes soovib minuga rääkida.
Heitsin pilgu nimekaardile. Sellel seisis välismaine nimi, mis on mul meelest läinud. Kaardi alumisele servade olid aga kirjutatud inglise keeles sõnad, mida ma mäletan suurepäraselt: «Soovitanud mr. Septimus Luker».
Mister Lukeri positsiooniga inimese jultumus söandada kedagi minule soovitada üllatas mind sedavõrd, et ma istusin hetke vaikides ja mõtlesin, ega mu silmad mind äkki ei petnud. Ametnik, kes mu hämmingut märkas, jagas minuga oma isiklikke tähelepanekuid all ootava võõra kohta.
«See on üsna silmapaistva välimusega mees, söör. Ta on nii tõmmu, et me kõik kontoris pidasime teda indialaseks või kellekski selletaoliseks.»

Seostasin mõttes ametniku sõnad nimekaardile kirjutatud reaga ning hakkasin arvama, et mister Lukeri soovituse ja võõra külaskäigu taga võiks ehk olla Kuukivi. Mu ametniku imestuseks otsustasin all ootava härra otsekohe jutule võtta.
Et õigustada seda ülimat ebaprofessionaalsust — pelgale uudishimule toodud ohvrit —, tahaksin kõigile nende ridade lugejaile meelde tuletada, et ükski hing (vähemalt Inglismaal) ei saa väita, nagu oleks tal India teemandi romantilise looga lähedasem seos olnud kui minul. Mulle usaldati kolonel Herncastle'i salajane plaan mõrvast pääsemiseks. Minule adresseeris kolonel kirjad, milles ta perioodiliselt teatas oma elusolekust. Mina koostasin tema testamendi, millega ta jättis Kuukivi miss Verinderile. Mina keelitasin tema poolt määratud testamenditäitjat sellena toimima, sest kalliskivi võis osutuda perekonnale väärtuslikuks varanduseks. Ja lõpuks võitsin mina mister Franklin Blake'i kõhklused ning mõjutasin teda, et ta teemandi leedi Verinderi majja viiks. Kui kellelgi üldse on mingit moraalset õigust Kuukivi ja kõige sellega seotu vastu huvi tunda, siis ei saa küll vist keegi eitada, et just mina olen see inimene.
Niipea kui mu saladuslik klient sisse juhatati, olin südamepõhjas veendunud, et viibin koos ühega kolmest indialasest — tõenäoliselt peamehega. Ta oli hoolikalt euroopalikku ülikonda rõivastatud. Kuid tema tõmmust jumest, pikast nõtkest kujust ja väärikatest ning meeldivatest kommetest piisas, et igale arukale silmapaarile tema idamaist päritolu reeta.
Osutasin toolile ja palusin tal mulle teatavaks teha, mis asjus ta minu juurde tuli.
Palunud kõigepealt vabandust — eeskujulikult valitud ingliskeelsete väljenditega — sellepärast, et ta oli söandanud mind tülitada, võttis indialane välja väikese kuldbrokaati mässitud pakikese. Ta eemaldas brokaadi ja veel mingi siidriide ning asetas mu lauale väikese eebenipuust karbi või laeka, mis oli väga kaunilt ning rikkalikult kalliskividega panustatud.
«Tulin paluma, söör,» ütles ta, «et te mulle pisut raha laenaksite. Selle jätan ma teile tagatiseks, et mu võlg tasutud saab.»
Osutasin tema nimekaardile. «Ja te pöördute minu poole mister Lukeri soovitusel?»
Indialane kummardas.

«Kas ma tohin küsida, miks mister Luker ise teile seda raha ei laenanud?»
«Mister Luker teatas mulle, söör, et tal ei ole nii palju raha.»
«Ja siis soovitas ta teil minu poole pöörduda?» Indialane osutas omakorda kaardile. «See on siin kirjas,» vastas ta.
Lühidalt ning läbinisti asjakohaselt vastatud. Olen kindel, et kui Kuukivi oleks minu valduses olnud, siis oleks see idamaine härrasmees mind hetkegi kõhklemata mõrvanud. Kui aga seda väikest pudust mitte arvestada, siis, pean tunnistama, oli ta täiusliku kliendi msternäidis. Ta võis mitte austada mu elu, kuid ta tegi seda, mida
233
minu kogemuste järgi veel ükski mu kaasmaalane polnud iial teinud, — ta austas mu aega.
«Mul on kahju,» ütlesin ma, «et te endale minu juurde tulemisega tüli tegite. Mister Luker eksis teid siia saates. Mulle, nagu ka mu ametivendadele, usaldatakse küll laenamiseks raha. Kuid ma ei laena kunagi võõrastele ja ka mitte sellise tagatise vastu, nagu teie seda pakute.»
Indialane ei teinud katsetki — erinevalt teistest inimestest — mind mõjutada mu oma reegleid rikkuma; ta ainult kummardas veel kord ja mähkis oma karbi sõnagi lausumata mõlemasse kattesse. Ta tõusis — see imetlusväärne mõrtsukas tõusis, et lahkuda, niipea kui ma olin talle vastanud!
«Kas te oleksite võõra vastu nii armuline, et lubate tal enne lahkumist ühe küsimuse esitada?» ütles ta.
Kummardasin omakorda. Ainult üks küsimus lahkumisel! Minu kogemuste põhjal esitati mulle lahkumisel keskmiselt viiskümmend küsimust.
«Oletagem, söör, et teil oleks olnud võimalik (ja tavapärane) mulle raha laenata,» lausus ta. «Millise ajavahemiku järel oleks mul olnud võimalik (ja tavapärane) laenu tagasi maksta?»
«Vastavalt meie maa tavadele,» kostsin ma, «oleks teil õigus olnud raha tagasi maksta (kui te oleksite seda soovinud) ühe aasta pärast, arvestades kuupäevast, mil see teile üle oleks antud.»
Indialane tegi viimase, kõige sügavama kummarduse ja väljus kärmesti ning vaikselt toast.
Ta kadus üheainsa hetke jooksul, käratul, nõtkel, kassilikul viisil, mis mind ausalt öeldes pisut ehmatas. Niipea kui ma olin end küllalt kogunud, et mõtlema hakata, tegin ühe selge järelduse selle muidu nii salapärase võõra kohta, kes mind oma külastusega oli austanud.
Sellal kui ta minu juures viibis, valitses ta oma nägu, häält ja käitumist sedavõrd täielikult, et parimgi vaatlusoskus jäi siin kimpu. Kuid ta oli mulle siiski ühe võimaluse andnud korraks oma sileda välimuse alla vaadata. Ta ei paistnud millelegi, mida ma ütlesin, kuigivõrd tähtsust omistavat, kuni mainisin aega, mil võlgnik tavapäraselt oma laenatud raha tagasi võib maksta. Kui ma seda talle ütlesin, siis vaatas ta mulle esimest korda otse näkku. Ma tegin sellest järelduse, et viimase küsimuse esitas ta erilisel eesmärgil ning et ta oli mu vastusest eriliselt huvitatud. Mida põhjalikumalt ma meie vestluse peale mõtlesin, seda tugevamini hakkasin kahtlustama, et laeka pakkumine ja laenu palumine olid ainult ettekäänded, mis pidid sellele ühele, lahkumisel esitatud küsimusele teed sillutama.
Olin selle järelduse õigsuses veendumusele jõudnud ja püüdsin parajasti sammu võrra kaugemale minna ning indialase tuleku põhjust ära arvata, kui mulle toodi kiri, mille saatjaks osutu» ei keegi muu kui mister Septimus Luker ise. Ta palus mult tülgastava orjameelsusega vabandust ning kinnitas, et ta võiks mulle kõik rahuldavalt ära seletada, kui ma talle seda au teeksin ja temaga isiklikult kõnelema soostuksin.
234
Tõin oma professionaalsuse uuesti pelgale uudishimule ohvriks. Tegin talle seda au ja määrasin järgmiseks päevaks kokkusaamise 0ma kontoris.
Indialasega võrreldes oli mister Luker igas suhtes sedavõrd alaväärtuslik olend — nii labane, nii inetu, nii lömitav ja nii proosaline —, et temast ei ole mõtet neil lehekülgedel kuigi pikalt kirjutada. See, mida ta mulle öelda tahtis, oli kokkuvõtlikult järgmine.

Päev enne seda, kui indialane mind külastas, oli see peen härrasmees oma visiidiga mister Lukerit austanud. Hoolimata külastaja euroopalikust maskeeringust oli mister Luker temas jalamaid ära tundnud nende kolme indialase peamehe, kes teda varemalt maja ümber luusimisega olid häirinud, nii et tal lõpuks polnud muud üle jäänud kui kohtuniku poole pöörduda. Sellest ehmatavast avastusest oli ta teinud, tõtliku järelduse (üsna arusaadavalt, peab ütlema), et ilmselt viibib ta koos ühega neist kolmest mehest, kes ta silmad kinni olid sidunud, talle tropi suhu pannud ja talt pankuri kviitungi röövinud. Lõpptulemusena sai ta hirmust lausa halvatud ning uskus kindlalt, et tema viimne tunnike on tulnud.
Indialane aga käitus algusest lõpuni nii, nagu kohtuksid nad esmakordselt. Ta võttis välja väikese laeka ning esitas täpselt sellesama palve, millega ta hiljem minu poole pöördus. Mister Luker soovis temast võimalikult kiiresti vabaneda ning väitis sedamaid, et tal ei ole raha. Seepeale palus indialane tal öelda, kelle poole oleks soovitud laenu asjus kõige kindlam ja sobivam pöörduda. Mister Luker vastas, et sellistel puhkudel on tavaliselt kõige kindlamaks ning sobivamaks isikuks mõni lugupeetud nõuandeadvokaat. Kui mister Lukeril paluti mõnd sellist ametiisikut nimetada, siis oli ta maininud mind — sel lihtsal põhjusel, et teda haaranud kabuhirmus tuli talle esimesena pähe just minu nimi. «Mul voolas higi lausa ojadena, söör,» lõpetas see hale kuju. «Ma ei teadnudki õieti, mida ma räägin. Ja ma loodan, mister Bruff, et te ei pane mulle seda pahaks, söör, võttes arvesse, et ma olin päris tõesti hirmu pärast poolsegane.»
Võtsin selle tegelase vabandused küllaltki armulikult vastu. See oli kõige kiirem viis teda oma silma alt ära saada. Kui ta juba minekul oli, peatasin teda veel ja esitasin ühe küsimuse. «Kas see indialane ütles teie majast lahkumisel midagi tähelepanuväärset?»
Jaa! Lahkumisel oli indialane esitanud mister Lukerile täpselt sellesama küsimuse mille minulegi, ning saanud muidugi samasuguse vastuse nagu see, mille mina talle andsin.
Mida see tähendas? Mister Lukeri seletus mul seda probleemi lahendada ei aidanud. Edasi võtsin appi omaenese taibukuse, kuid see jäi kahjuks' käesolevale raskusele alla. Olin sel päeval lõunasöögile kutsutud ja läksin pisut tujutuna trepist üles, oskamata aimatagi, et seekord osutub tee riietumistuppa ühtlasi teeks mõistatuse lahendusele.
235

3. PEATÜKK

Leidsin, et lõunakülaliste hulgas oli keskseks kujuks mister Murthwaite.
Kui ta pärast oma rännakuid Inglismaale ilmus, oli seltskond temast väga huvitatud kui mehest, kes on palju ohtlikke seiklusi läbi teinud ja otsekui selleks eluga pääsenud, et neist teistele pajatada. Nüüd oli ta teatanud kavatsusest oma kangelastegude paika tagasi pöörduda ning tungida piirkondadesse, mida seni veel polnud uuritud. Suurejooneline külmaverelisus, millega ta ennast teistkordselt ohtu kavatses seada, puhus selle kangelase austajate vaibuma hakkava huvi uuesti lõkkele. Sel korral oli tõenäosuse seadus selgelt tma pääsemise vastu. Mitte iga päev ei õnnestu meil lõunasöögil mõnda väljapaistvat isikut kohata ning tunda, et järgmiste uudistena tema kohta on küllaltki mõistlik oodata teadet tema mõrvamisest.
Kui härrad söögituppa omavahele jäeti, sattusin ma mister Murthwaite'i kõrvale istuma. Kuna kõik kohalviibivad külalised olid inglased, siis on ütlematagi selge, et niipea kui daamide juuresoleku soodsalt ohjeldav mõju kadus, läks jutt möödapääsmatult poliitikale.
Selle ülihaarava rahvusliku kõneaine osas olen ma juhtumisi üks kõige ebainglaslikumaid inglasi, kes kunagi on elanud. Poliitiline vestlus tundub mulle üldreeglina kõigist vestlustest kõige tüütum ja kasutum olevat. Kui pudelid olid laual esimese ringi teinud, heitsin pilgu mister Murthwaite'ile ning nägin, et ta on ilmselt minu mõttekaaslane. Ta tegi seda väga osavalt — oma võõrustaja tundeid võimalikult säästa püüdes —, kuid sellegipoolest oli küllalt selge, et ta seadis end uinakule. Mul tuli mõte, et tasuks ehk proovi teha, kas ettevaatlik vihje

Kuukivile ajaks tal une pealt ära, ja kui see juhtuks, siis kuulata, mida tema arvab sellest india salanõu uuest riukast, mis minu kontori proosalises miljöös välja mängiti.
«Kui ma ei eksi, mister Murthwaite,» alustasin ma, «siis te olite tuttav kadunud leedi Verinderiga ning tundsite vist mõningal määral huvi nende kummaliste sündmuste vastu, mis lõppesid Kuukivi kadumisega?»
Väljapaistev rändur osutas mulle seda au, et ärkas jalamaid üles ja küsis, kes ma olen. Selgitasin talle oma ametisidemeid Herncastle'i perekonnaga, unustamata ka neid iseäralikke kohustusi, mis mul varemalt koloneli ja tema teemandi suhtes olid olnud.
Mister Murthwaite keeras end toolil niiviisi ümber, et jättis kogu ülejäänud seltskonna (nii konservatiivid kui liberaalid) selja taha ning koondas kogu oma tähelepanu lihtsale mister Bruffile Gray's Inni skväärilt.
«Kas te olete viimasel ajal neist indialastest midagi kuulnud?» küsis ta.
«Mul on täielik alus arvata,» vastasin, «et eile vestles üks neist minuga mu kontoris.»
Mister Murthwaite'i polnud just lihtne imestama panna, kuid
236

minu vastus rabas teda tõepoolest. Kirjeldasin kõike, mis mister Lukeri ja minuga oli juhtunud, — täpselt nii, nagu ma seda eelmises peatükis tegin. «Selge on see, et indialase viimasel küsimusel oli mingi eesmärk,» lisasin ma. «Miks tundis ta nii suurt huvi selle vastu, mis ajal on võlgnikul tavaliselt õigus raha tagasi maksta?»
«Kas on tõesti võimalik, et te põhjust ei taipa, mister Bruff?»
«Mul on oma rumaluse pärast häbi, mister Murthwaite, aga ma ei taipa seda tõesti.»
Suurel ränduril tekkis tõsine tahtmine uurida, kui kaugele minu määratu arulagedus õieti ulatub.
«Lubage, et ma esitan teile ühe küsimuse,» ütles ta. «Mis seisus on praegu see salanõu, mille eesmärgiks on Kuukivi röövimine?»
«Ma ei oska seda öelda,» vastasin ma. «Indialaste sepitsused on mulle mõistatuseks.»
«Indialaste' sepitsused, mister Bruff, saavad teile mõistatuseks olla ainult seetõttu, et te ei ole neid kunagi tõsiselt uurinud. Kas vaatame need koos läbi, alates ajast, mil te kolonel Herncastle'i testamendi koostasite, ja lõpetades ajaga, mil indialane teie kontorit külastas? Teile kui perekonna advokaadile võib olla ülimalt tähtis, et te miss Verinderi huvides oleksite vajaduse korral võimeline kogu asja endale selgesti ette kujutama. Seda silmas pidades öelge nüüd, kas te tahate ise indialase küsimuse tagamõtteni jõuda? Või meeldiks teile rohkem, kui ma teie vaeva säästaksin ja selle teile kohe välja ütleksin?»
On ütlematagi selge, et hindasin vääriliselt seda praktilist eesmärki, mida ta, nagu ma nüüd mõistsin, silmas pidas, ning loomulikult valisin neist kahest võimalusest esimese.
«Väga hea,» sõnas mister Murthwaite. «Vaatame kõigepealt kolme indialase vanust. Võin tunnistada, et nad paistavad kõik peaaegu üheealised olevat — ja te võite ise otsustada, kas see mees, keda te nägite, oli või ei olnud parimais aastais. Alla neljakümne, arvate teie? Mina mõtlen niisamuti. Ütleme, et alla neljakümne. Vaadake / nüüd tagasi ajale, mil kolonel Herncastle Inglismaale tuli ning teie tema elu kindlustamiseks leiutatud plaaniga seotud olite. Pole vaja, et te aastaid loeksite. Ütlen vaid: on täiesti selge, et praegu tegutsevate indialaste vanust arvestades peavad nad olema nonde kolme indialase järeltulijad, kes (kõik kodumaalt lahkumisel kõrgest kastist braahmanid, mister Bruff) koloneli kannul Inglismaa kallastele jõudsid. V.äga hea. Need praegused mehed niisiis järgnesid meestele, kes olid siin enne neid. Kui asi sellega, piirduks, siis ei tasuks seda uuridagi. Kuid nad tegid rohkem. Nad võtsid üle selle organisatsiooni, mille nende eelkäijad siin maal olid loonud. Ärge ehmuge! Kahtlemata on see organisatsioon meie arusaamade kohaselt üpris tühine ettevõte. Mina iseloomustaksin seda lühidalt järgmiselt: raha käsutamise võimalus; vajaduse korral selliste kahtlast sorti inglaste teened, kes Londonis igasuguste võõramaalaste ümber mehkeldavad; lõpuks selliste

üksikute kaasmaalaste salajane poolehoid, kes nende Usku kuuluvad (või vähemalt kuulusid) ning kes on selle suurlinna arvukate vajaduste rahuldamisel mingit tegevust leidnud. Ei midagi
237
eriti hirmuäratavat, nagu näete! Kuid hakatuseks tasub siiski teada, sest võib-olla avaneb meil edaspidi juhus sellele tagasihoidlikule organisatsioonile viidata. Pärast kõiki neid sissejuhatavaid selgitusi tahan ma teile nüüd ühe küsimuse esitada ja loodan, et teie kogemu-sed aitavad sellele vastata. Milline sündmus andis indialastele esimese võimaluse teemanti kätte saada?»
Sain aru, mida tähendas vihje minu kogemustele.
«Esimene võimalus, mille nad said,» vastasin ma, «avanes muidugi kolonel Herncastle'i surmaga. Ma oletan, et nad said muidugi tema surmast teada?»
«Enesestmõistetavalt. Ja tema surm, nagu te ütlete, andis neile esimese võimaluse. Selle ajani oli Kuukivi panga seifis hoiul. Teie koostasite koloneli testamendi, millega see juveel jäeti tema õetütrele, ning testament tõestati tavalises korras. Teil kui advokaadil ei tohiks raske olla taibata, millise tegutsemisjoone indialased (inglaste nõuannete kohaselt) pärast seda valivad.»
«Nad muretsevad endale juristide kolleegiumist testamendi koopia,» vastasin mina.
«Täpselt. Üks või teine noist kahtlastest inglastest, kellele ma vihjasin, muretseb neile selle koopia. Sellest saavad nad teada, et Kuu-kivi on pärandatud leedi Verinderi tütrele ning et mister Blake vanem või mõni tema poolt volitatud isik peab selle pärijale üle andma. Te kindlasti nõustute minuga, et selliste inimeste kohta nagu leedi Verinder ja mister Blake on äärmiselt lihtne vajalikke andmeid hankida. Teatavat raskust tekitab indialastele ainult otsustamine, kas nad peaksid üritama teemanti enda kätte saada selle pangast äratoomise ajal või tuleks neil oodata, kuni see Yorkshire'i, leedi Verinderi majja on viidud. Teine võimalus oleks ilmselt kindlam — ja see seletabki silmamoondajateks maskeerunud indialaste ilmumise Frizinghalli, kus nad jäid oma aega ootama. On ütlematagi selge, et Londonis oli nende käsutuses organisatsioon, mis neid sündmustega kursis hoidis. Selleks piisas kahest inimesest. Üks pidi jälitama igaüht, kes mister Blake'i majast panka läheb. Ja teine pakkuma maja alamatele teenritele õlut ning vastutasuks kuulma maja uudiseid. Nende lihtsate abinõude varal said nad teada, et mister Franklin Blake oli pangas käinud ning et mister Franklin Blake oli ka ainus inimene majas, kes pidi minema leedi Verinderi külastama. Mida nende teadmistega seejärel peale hakati, seda te mäletate kahtlemata niisama hästi kui mina.»
Mäletasin, et Franklin Blake oli tänaval ühte jälitajat märganud, et ta seetõttu oli Yorkshire'i mineku mõne tunni võrra ettepoole tõstnud ning siis (tänu vana Betteredge'i hiilgavale nõuandele) tee-mandi Frizinghalli panka paigutanud, enne kui indialased teda üldse seal kandis näha lootsid. Siiani oli kõik täiesti selge. Ent kui indiala-sed nendest ettevaatusabinõudest midagi ei teadnud, kuidas siis juhtus, et nad kogu Racheli sünnipäevani jäänud aja jooksul kordagi ei üritanud leedi Verinderi majja tungida (kus teemant ju nende arvates pidi asuma)?
Seda küsimust mister Murthwaite'i ette seades pidasin õigeks
238
lisada, et olin kuulnud väikesest poisist ja tindist ja kõigest ülejäänust ning et mind igatahes ei rahuldanud ükski selgeltnägemisel põhinev seletus.
«Mind ka mitte,» vastas mister Murthwaite. «Käesoleval juhul on selgeltnägemine lihtsalt india iseloomu romantilise külje ilming. Neile meestele on see lihtsalt kosutuseks ja julgustuseks — tunnistan, et inglase mõtteviisile on see täiesti kujuteldamatu —, küi nad oma tüütu ja ohtliku ülesande siin maal teatud imepärasuse ja üleloomulikkuse oreooliga ümbritseda saavad. Nende poiss on kahtlemata sugestioonile tundlik subjekt — ja selle mõju all peegeldas ta muidugi seda, mis oli juba mõjutava isiku mõtetes. Olen selgeltnägemise teooriat kontrollinud, ja ma ei ole kordagi näinud, et nähtuse praktilised avaldused sellest

punktist kaugemale ulatuksid. Indialased seda asja niiviisi ei uuri; nemad vaatavad oma poissi kui nende silmadele nähtamatute asjade Nägijat — ja ma kordan, see ime äratab neis uut huvi neid ühendava eesmärgi vastu. Mainin seda üksnes kui inimloomuse üht kummalist tahku, mis on teile vist täiesti tundmatu. Selles loos, mida me praegu uurime, ei ole mingit tegemist selgeltnägemise, sugestiooni ega muu säärasega, mida ühel praktilise mõtlemisega inimesel on raske uskuda. Minu eesmärgiks, kui ma indialaste salanõu samm-sammult jälgin, on meile teadaolevatelt tagajärgedelt mõistuse abil loomulike põhjusteni jõuda. Kas see on mul siiani rahuldavalt õnnestunud?»
«Selles pole mingit kahtlust, mister Murthwaite! Kuid ma ootan siiski suure põnevusega mõistuspärast vastust küsimusele, mida mul äsja oli au teile esitada.»
Mister Murthwaite naeratas. «Sellele küsimusele on kõige lihtsam vastata,» ütles ta. «Lubage mul kõigepealt tunnistada, et teie lähenemisviis oli täiesti õige. Kahtlemata ei teadnud indialased, mida mister Franklin Blake teemandiga oli teinud, — sest nagu me teame, tegid nad esimesel ööl pärast mister Blake'i saabumist tädi majja oma esimese vea.»
«Oma esimese vea?» kordasin ma.
«Muidugi! Nad lasksid Gabriel Betteredge'il end öösel terrassi naabruses varitsemise ajal avastada. Kuid neile tuleb au anda: nad mõistsid ka ise oma väärsammu, sest nagu te jällegi ütlesite, nad ei ilmunud pärast seda nädalate kaupa maja lähedusse, kuigi neil oli selleks piisavalt aega.»
«Miks, mister Murthwaite? Just seda ma teada tahangi! Miks?»
«Sest ükski indialane, mister Bruff, ei hakka kunagi asjata riskima. Klausel, mille te kolonel Herncastle'i testamendis kirja panite, andis neile teada (oli ju nii?), et Kuukivi läheb miss Verinderi sünnipäeval täielikult tema valdusse. Väga hea. öelge, mis oli nende olukorras siis ohutum? Kas teha katset teemanti kätte saada, kui seda kontrollis ikka veel mister Franklin Blake, kes oli juba näidanud, et ta oskab neid kahtlustada ja üle kavaldada? Või oodata, kuni tee-mandi saab oma valdusse noor tütarlaps, kes tunneb süütut rõõmu selle suurepärase, kalliskivi kandmisest igal võimalikul juhul? Võib-olla te tahate, et ma oma teooria õigsust tõendaksin? Võtke tõen-

duseks indialaste endi teguviis. Pärast nädalaid väldanud ootamist ilmusid nad miss Verinderi sünnipäeval maja juurde (ning tasuks oma kannatlikkuse ja arvestuste täpsuse eest said näha Kuukivi miss Verinderi kleidi rinnaesisel! Kui ma pärastpoole kogu seda lugu kolonelist ja teemandist kuulsin, olin ma sedavõrd kindel, et mister Franklin Blake'i oli ähvardanud suur oht (nad oleksid teda kindlasti rünnanud, kui tal ei oleks leedi Verinderi juurde tagasi sõites teisi inimesi kaasas olnud), ja nii sügavalt veendunud, et miss Verinderi ootavad ees veelgi suuremad ohud, et soovitasin koloneli tegevusplaani järgida ning see kalliskivi kui selline hävitada, lastes ta mitmeks kiviks lõigata. Te teate niisama hästi kui mina, kuidas kivi iseäralik kadumine tol ööl mu nõuande kasutuks muutis ning indialaste sepitsused täielikult nurja ajas — ja kuidas indialaste kogu edasise tegevuse halvas see, et nad järgmisel päeval kelmide ning hulgustena vangi pandi. Siin lõpeb salanõu esimene vaatus. Enne kui me teise juurde läheme, lubage mul küsida, kas minu esitatud seletus rahul- ' dab ühe praktilise inimese mõistust?»
Oli võimatu eitada, et ta oli mu küsimusele täiesti ammendavalt vastanud — eelkõige tänu sellele, et ta indialaste loomust paremini tundis, aga ka seetõttu, et temal polnud tarvitsenud kolonel Hern-castle'i ajast saadik sadadele teistele testamentidele mõelda.
«Siiani on siis kõik korras,» jätkas mister Murthwaite. «Indialaste esimene võimalus teemanti kätte saada luhtus sel päeval, kui nad Frizinghallis vangi pandi. Millal avanes neil teine võimalus? Teine võimalus avanes — nagu ma võin tõendada —, kui nad ikka veel vangistuses viibisid.»
Ta võttis välja oma taskuraamatu ja avas selle teatud leheküljelt

«Tol ajal,» jätkas ta siis, «olin ma Frizinghallis oma sõpradel külas. Päev või paar enne seda, kui indialased vabaks lasti (see oli vist esmaspäevane päev), tuli vanglaülem ühe kirjaga minu juurde. Selle oli indialastele edasiandmiseks toonud keegi missis Macann, kellelt nad oma eluruumid olid üürinud, ja selle missis Macanni ukse taha oli kiri toodud eelmisel hommikul tavalise postiga. Vanglavõimud panid tähele, et ümbrik kandis Lambethi postitemplit ning et esiküljele kirjutatud aadress oli küll õiges inglise keeles, kuid erines kummaliselt kirja saajale osutamise tavalisest vormist. Kirja avanud, leidsid nad, et selle sisu on võõras keeles, mida nad üsna õigesti pidasid hindustani keeleks. Minu poole pöördusid nad muidugi selleks, et ma kirja neile ära tõlgiksin. Tegin nii originaalist kui ka tõlkest oma märkmikusse ärakirja — ja siin nad on, mõlemad teie käsutuses.»

Ta ulatas mulle avatud taskuraamatu. Kõigepealt oli seal ümbrikult kopeeritud aadress. See oli kirjutatud järjest, ilma igasuguse liigendamiseta: «Kolmele India mehele kes elavad Macanni-nimelise daami juures Frizinghallis Yorkshire'is.» Seejärel tulid india kirjamärgid ning lõpuks ingliskeelne tõlge järgmiste salapäraste sõnade näol:

Öö Valitseja nimel, kes istub antiloobil ja kelle käed embavad maa nelja nurka.

240

Vennad, pöörake oma näod lõunasse ja tulge minu juurde kärarikkale tänavale, mis viib mudase jõe äärde.

Põhjus on see.

Minu oma silmad on seda näinud.

Siinkohal lõppes kiri ilma igasuguse kuupäeva või allkirjata. Ulatasin selle mister Murthwaite'ile tagasi ja tunnistasin, et see hindu kirjastiili veider näide tegi mind üsna nõutuks.

«Esimese lause võin mina teile ära seletada,» ütles ta, «ja indialaste edasine käitumine seletab kõik ülejäänu. Hindu mütoloogias kujutatakse kuujumalat neljakäelise jumalusena, kes istub antiloobi seljas, ja üks tema tiitleid on «öö valitseja». Siin on kõigepealt kohe midagi, mis tundub kahtlaselt sarnane kaudse viitega Kuukivile. Nüüd vaadakem, mida tegid indialased pärast seda, kui vanglavõimud kirja neile üle andsid. Selsamal päeval, mil nad vabaks lasti, läksid nad kohe raudteejaama ning istusid esimesse Londoni poole sõitvasse rongi. Me kõik kahetsesime Frizinghallis, et nende tegevusel salaja silma peal ei hoitud. Ent kuna leedi Verinder oli politseiniku selle looga tegelemisest vabastanud ja üldse igasuguse edasise juurdluse lõpetanud, ei söandanud enam keegi selles asjas midagi ette võtta. Indialased võisid vabalt Londonisse minna, ja just sinna nad läksidki. Mida me neist järgmiseks kuulsime, mister Bruff?»

«Nad tüütasid mister Lukerit,» vastasin rria, «kolades Lambethis tema maja ümber.»

«Kas te lugesite ajalehesõnumit mister Lukeri pöördumisest kohtuniku poole?»

«Jah.»

«Kui te mäletate, viitas ta oma avalduses ühele tema juures töötavale võõramaalasele, kelle ta oli äsja varguskatses kahtlustatuna vallandanud ning keda ta umbusaldas ka võimalike sidemete pärast teda tülitanud indialastega. Siit, mister Bruff, võib üsnagi selgelt järeldada, kes kirjutas selle kirja, mis teid äsja nõutuks tegi, ja ka seda, millist mister Lukeri idamaist aaret too tööline oli püüdnud varastada.»

Järeldus (nagu ma ruttasin tunnistama) oli liiga selge, et seda oleks vaja olnud veel eraldi välja tuua. Ma ei olnud kunagi kahelnud, et tolleks ajaks, millele mister Murthwaite viitas, oli Kuukivi mister Lukeri kätte jõudnud. Mul oli tekkinud ainult üks küsimus: kuidas indialased sellest asjaolust teada said? See küsimus (minu arvates kõige keerulisem) oli nüüd leidnud vastuse nagu ülejäänudki. Kuigi ma olen advokaat, hakkasin tundma, et võin mister Murthwaite'il lasta end kinnisilmi läbi selle labürindi viimaste keerdkäikude juhtida, mida

mööda ta mind siiamaani oli talutanud. Tegin talle selle komplimendi ja leidsin, et mu väike mööndus võeti vastu väga heasoovlikult.
«Enne kui me edasi läheme, andke teie omakorda mulle mõningaid andmeid,» ütles ta. «Keegi pidi Kuukivi Yorkshire'ist Londonisse tooma. Ja keegi pidi selle arvel raha saama, või muidu poleks
241
see ju üldse mister Lukeri valdusse sattunud. Kas on juba avastatud, kes see isik oli?»
«Minu teada küll mitte.»
«Käisid mingid jutud (oli ju nii?) mister Godfrey Ablewhite'ist. Olen kuulnud, et ta on väljapaistev filantroop — ja see räägib juba kohe otsustavalt tema kahjuks.»
Selles suhtes olin ma mister Murthwaite'iga siiralt ühel meelel. Samal ajal aga tundsin kohustust talle teatada (miss Verinderi nime mainimata, nagu on ütlematagi selge), et Godfrey Ablewhite'i vabastab igasugusest kahtlustusest üks tunnistus, mille usaldusväärsus on täiesti vaieldamatu.
«Väga hea,» lausus mister Murthwaite rahulikult, «las siis aeg annab arutust. Vahepeal aga, mister Bruff, peame teie huvides india-laste juurde tagasi pöörduma. Nende reis Londonisse lõppes lihtsalt veel ühe nurjumisega. Teistkordselt luhtus nende võimalus Kuukivi enda kätte saada minu meelest eelkõige mister Lukeri kavaluse ja ettenägelikkuse tõttu. Ta ei ole ilmaaegu sellise õitsva ning iidse elukutse tipus, nagu seda on liigkasu võtmine! Oma teenistuses oleva mehe viivitamatu vallandamisega jättis ta indialased ilma abist, mida nende kaasosaline oleks neile majja pääsemisel osutanud. Kuukivi viivitamatu panka viimisega üllatas ta vandenõulasi, enne kui neil uus röö-vimisplaan valmis sai. Kuidas indialased sel viimasel korral kahtlustama hakkasid, mida ta oli teinud, ja kuidas neil õnnestus kviitung enda kätte saada — need on liiga hiljutised sündmused, et neil eraldi peatuda. Piisab, kui öelda, et nad teavad: Kuukivi on taas neile kättesaamatu ja (üldsõnalise kirjelduse «kallihinnaline väärtasi» all) panga varakambrisse hoiule pandud. Noh, mister Bruff, milline on nende kolmas võimalus teemanti kätte saada ja millal see saabub?»
Kui see küsimus tema huulilt kõlas, arvasingi ma lõpuks ära indialase külaskäigu põhjuse!
«Selge!» hüüatasin ma. «Indialased, nagu meiegi, peavad enesestmõistetavaks, et Kuukivi on panditud, ja neil on muidugi vaja teada, kunas on selle pandi lunastamise kõige varasem võimalik tähtaeg — sest see on kõige varasem aeg, mil teemant võidakse pangast minema viia!»
«Ma ütlesin teile, mister Bruff, et te jõuate selleni ise, kui ma teile vaid soodsa võimaluse annan. Aasta möödumisel Kuukivi pantimise ajast on indialased valvel ja varitsevad oma kolmandat võimalust. Mister Lukeri enda suust kuulsid nad, kui kaua neil oodata tuleb, ja teie oma auväärse autoriteediga kinnitasite neile, et mister Luker rääkis tõtt. Kas me oskame oletada, millal umbes Kuukivi liigkasuvõtja kätte jõudis?»
«Juunikuu lõpu poole,» vastasin ma, «niipalju kui mina oskan arvata.»
«Ja praegu on meil neljakümne kaheksas aasta. Väga hea. Kui tundmatu, kes Kuukivi pantis, selle aasta pärast lunastada võib, siis läheb kalliskivi uuesti tolle isiku kätte neljakümne üheksanda aasta juuni lõpus. Mina olen siis juba Inglismaast ja inglise uudistest tuhandete
242
miilide kaugusel. Teil aga tasuks ehk see aeg üles märkida ning korraldada asjad nii, et te sel ajal Londonis viibite.»
«Kas te arvate, et juhtub midagi tõsist?» küsisin ma.
«Ma arvan, et keset Kesk-Aasia kõige metsikumaid fanaatikuid olen ma väiksemas ohus kui, Kuukivi taskus, panga uksest välja astudes,» vastas ta. «Indialased on kaks korda järjest kaotajaks jäänud, mister Bruff. Usun kindlalt, et kolmas kord ei lase nad seda juhtuda.»
Need olid viimased sõnad, mis ta sel teemal lausus. Toodi kohvi; siis külalised tõusid ja valgusid toas laiali, ning me kõik läksime üles daamide juurde.

Märkisin kuupäeva üles, ja pole vist paha lõpetada oma jutustus selle märkme kordamisega:
Juuni 1849. Kuu lõpu poole oodata uudiseid indialastest.
See tehtud, ulatan sule, mille edasiseks kasutamiseks mul enam õigust ei üleskirjutajale, kes tuleb minu järel.

KOLMAS JUTUSTUS Kirja pannud Franklin Blake

1. PEATÜKK

Tuhande kaheksasaja neljakümne üheksanda aasta kevadel rändasin ma Idas ringi ning olin hiljuti muutnud oma mõned kuud tagasi koostatud reisiplaane, mis olid teada ka mu advokaadile ja pankurile Londonis.
Selle muutuse tõttu tuli mul saata üks mu teenistuses olev mees kirjade ja rahasaadetiste järele Inglise konsuli juurde teatud linnas, mis uue reisiplaani järgi enam mu peatuspaikade hulka ei kuulunud. Käskjalg pidi kokkulepitud ajal ja kohas minuga jälle ühinema. Selle ülesande täitmisel pidas teda teel kinni üks ettenägematu juhus, mille eest ta ei olnud vastutav. Ootasin koos oma inimestega laagris kõrbe piirimail terve nädala. Lõpuks ilmus puuduv mees koos raha ja kirjadega mu telgiavausele.
«Kardan, et ma toon teile halbu uudiseid, söör,» lausus ta, osutades ühele leinaraamiga ümbrikule, mille aadress oli kirjutatud mister Bruffi käekirjaga.
Säärasel puhul ei ole minu meelest midagi hullemat kui teadmatus. Leinaraamiga kirja avasin ma kõigepealt.
Selles teatati mulle, et mu isa on surnud ning et ma olen nüüd tema suure varanduse pärija. See minu kätte langenud varandus tõi endaga kaasa ka kohustusi, ja mister Bruff palus mul aega viitmata Inglismaale tagasi pöörduda.
Järgmisel hommikul koiduajal olin juba teel kodumaale.

Pilt, mille minust maalib mu vana sõber Betteredge minu Inglismaalt lahkumise ajal, on (minu arvates) pisut liialdatud. Ta võttis nähtavasti oma veidral moel tõsiselt üht oma noore perenaise paljudest pilkavatest märkustest minu välismaise hariduse kohta ning sisendas endale, et ta nägigi tõesti neid minu iseloomu prantsuse, saksa ja itaalia külgi, mida mu teravmeelne nõbu ainult naljaviluks väitis avastavat ja mis ei ole üldse kusagil mujal eksisteerinud kui

meie hea Betteredge'i kujutluses. Kui see puudus aga välja arvata, siis pean tunnistama, et ta kirjutas sulatõtt: olin sellest, kuidas Rachel mind kohtles, tõesti südamepõhjani haavunud ning mu elu kõige kibedamast pettumusest põhjustatud kannatuste esialgne teravus oligi just see, mis mind sundis Inglismaalt lahkuma.
Läksin välismaale, olles otsustanud — kui vaheldus ja lahusolek mind aidata suudavad — ta unustada. Kes ütleb, et vaheldusest ja lahusolekust säärases olukorras abi ei ole, see ei tunne inimloomust: need sunnivad inimest oma tähelepanu teda jäägitult vallanud kurbuselt kõrvale pöörama. Ma ei unustanud Rachelit, kuid vähehaaval, sedamööda kuidas aeg, vahemaa ja uued muljed end aina mõjukamalt Racheli ja minu vahele seadsid, hakkas tema mälestusega seotud valu oma kõige hullemat kibedust kaotama.
Teiselt poolt on aga niisama kindel, et ravim, mis mind aina tõhusamalt oli aidanud, hakkas nüüd, kus ma kodu poole liikusin, aina enam oma mõju kaotama. Mida lähemale ma jõudsin sellele maale, kus Rachel elas, ning väljavaatele teda taas näha, seda vastupandamatumalt hakkasin taas tundma tema võimu enda üle. Minu Inglismaalt lahkumisel oli ta küll viimane

inimene, kelle nime ma oleksin lubanud oma huulilt libiseda. Inglismaale tagasi jõudmisel oli ta esimene, kelle järele ma mister Bruff iga kohtudes kohe pärisin.
Sain muidugi teada kõigest, mis minu äraolekul oli juhtunud — teiste sõnadega, kõigest, mis siin Betteredge'i jutustuse järel kirja on pandud —, välja arvatud üksainus asjaolu. Sel ajal mister Bruff veel ei arvanud endal õigust olevat mulle teatada, mis põhjusel siis ikkagi Racheli ja Godfrey Ablewhite'i kihlus tühistati. Ma ei hakanud teda sel delikaatsel teemal ka piinlike küsimustega tülitama. Pärast kogetud armukadedat pettumust seoses sellega, et Rachel üldse oli kavatsenud Godfrey naiseks saada, oli mulle küllaldaseks kergenduseks juba teadmine, et ta järele kaaludes oli jõudnud veendumusele selle sammu mõtlematuses ning et ta oli antud lubaduse ise tagasi võtnud.
Olles mineviku kohta kõik teada saanud, jõudsin oma pärimistega (ikka veel Racheli järele!) loomulikult käesoleva ajani. Kelle hoole alla ta pärast mister Bruffi majast lahkumist anti ja kus ta nüüd elab?
Ta elas kadunud söör John Verinderi ühe lesestunud õe, kellegi missis Merridew' hoole all, keda ta ema testamenditäitjad olid palunud hooldajaks hakata ning kes oli selle ettepanekuga nõustunud. Mulle öeldi, et nad saavat omavahel imehästi läbi ning olevat end nüüd missis Merridew' majas Portlandi põiktänavas sisse seadnud.
Pool tundi pärast nende andmete saamist olin ma juba teel Portlandi põiktänavale — ilma et mul oleks jätkunud julgust seda mister Bruffile tunnistada!
Teener, kes ukse avas, ei olnud kindel, kas miss Verinder on kodus või ei. Saatsin ta oma nimekaardiga üles, sest nii oli võimalik seda küsimust kõige kiiremini lahendada. Mees tuli läbitungimatu näoilmega alla tagasi ja teatas, et miss Verinder on välja läinud.
Mõnda teist oleksin ma võinud kahtlustada selles, et mind sihi-
245
likult vastu ei võeta. Kuid Rachelit ei olnud võimalik kahtlustada. Jätsin tema jaoks teate, et tulen õhtul kell kuus uuesti.
Kell kuus öeldi mulle teistkordselt, et miss Verinderi ei ole kodus. Kas mulle oli jäetud mingi teade? Mulle polnud jäetud mingit teadet. Kas miss Verinder polnud mu kaarti kätte saanud? Teener palus vabandust — miss Verinder oli selle kätte saanud.
Järeldus oli niivõrd selge, et seda tuli uskuda. Rachel keeldus minuga kokku saamast.
Mina omalt poolt aga ei tahtnud end niiviisi kohelda lasta, ilma et ma vähemalt oleksin üritanud teada saada, mis on selle põhjuseks. Saatsin oma nimekaardi üles missis Merridew'le ja palusin, et ta lahkesti soostuks minuga isiklikult vestlema, ükskõik mis ajal ta ise sobivaks peab.
Missis Merridew oli valmis mind otsekohe vastu võtma. Mind juhatati mugavasse elutoakesse, kus ma leidsin eest mõnusa väikese vanaldase daami. Ta oli nii hea, et avaldas siirast kahetsust ning pani Racheli käitumist väga imeks. Samal ajal aga ei olnud ta võimeline mulle midagi seletama ega ka Rachelit mõjutama, sest asi puudutas ilmselt Racheli isiklikke tundeid. Ta kordas seda ikka ja jälle viisaka kannatlikkusega, mida miski ei suutnud ammendada, ja midagi enamat ma missis Merridew' poole pöördumisega ei saavutanud.
Minu viimane võimalus oli Rachelile kirjutada. Järgmisel päeval viis mu teener talle kirja ning jäi vastavalt rangetele juhtnööridele vastust ootama.
Vastus tuli sõna otseses mõttes ühe lausena.
«Miss Verinder palub öelda, et ta keeldub igasugusest kirjavahetusest mister Franklin Blake'iga.»
Nii kuidas ma teda ka armastasin, selles vastuses sisalduv solvang tekitas minus ometi nördimust. Kui mister Bruff siis minuga mõningaid asjaajamisi arutama tuli, ei olnud ma veel enesevalitsust tagasi saanud. Jätsin asjaajamised kohe kõrvale ja rääkisin talle kõik ära. Ta ei osanud mind sugugi rohkem valgustada kui missis Merridew. Küsisin temalt, kas mind on Racheli ees laimatud. Mister Bruff ei olnud minu kohta mingit laimu kuulnud. Kas Rachel oli

mind kuidagiviisi meenutanud, kui ta mister Bruffi katuse all viibis? Mitte kordagi. Kas ta ei olnud kogu mu pika äraoleku jooksul isegi mitte seda küsinud, olen ma elus või surnud? Sellist küsimust ei olnud kunagi tema suust kuuldud. Võtsin oma taskuraamatu vahelt kirja, mille vaene leedi Verinder mulle Frizinghallist samal päeval oli saatnud, kui ma tema Yorkshire'i majast lahküün. Ma juhtisin mister Bruffi tähelepanu kahele lausele:
«Oma praeguses hirmsas hingeseisundis peab Rachel seda väärtuslikku abi, mida Sa juurdlusele osutasid, ikka veel andestamatuks süüteoks. Selles asjas uisapäisa tegutsedes oled Sa suurendanud murekoormat, mida tal kanda tuleb, ähvardades oma jõupingutustega tahtmatult tema saladust paljastada.»
«Kas on võimalik,» küsisin ma, «et ta tunneb minu vastu ikka veel seda pahameelt, mida siin on kirjeldatud?»
Mister Bruffi näol paistis siiras kurbus.
246
«Kui te mult vastust nõuate,» kostis ta, «siis tunnistan, et kuidagi isiti ma tema käitumist küll tõlgendada ei oska.»
Helistasin kella ja andsin teenrile korralduse pakkida mu reisi-ohver ning muretseda rongide sõiduplaan. Mister Bruff küsis hämmastunult, mida ma kavatsen teha.
«Sõidan järgmise rongiga Yorkshire'i,» vastasin ma.
«Kas ma võin küsida, mis eesmärgil?»
«Mister Bruff, see abi, mida ma täiesti pahaaimamatult teemandi otsimisel osutasin, oli ligi aasta tagasi Racheli meelest andestamatu süütegu ning on seniajani andestamatuks süüteoks jäänud. Ma ei lepi selle olukorraga! Olen otsustanud välja uurida, miks ta oma emale midagi ei öelnud ja millest tuleb tema vaenulikkus minu vastu. Kui aeg, vaev ja raha midagi suudavad, siis otsin ma üles selle varga, kes Kuukivi võttes!»
Väärikas vanahärra püüdis vastu vaielda, manitseda mind mõistuse häält kuulama — lühidalt, püüdis täita oma kohust minu suhtes. Jäin kõigile tema soovitustele kurdiks. Mitte mingid maised kaalutlused ei oleks sel hetkel minu otsustavust kõigutanud.
«Ma alustan uuesti juurdlust,» jätkasin ma, «samast punktist, kus ma selle pooleli jätsin, ja lähen sellega samm-sammult edasi, kuni jõuan praeguse ajani välja. Tõendite ahelas, nagu mina selle jätsin, on puuduvaid lülisid, mida saab mulle anda Gabriel Betteredge, ja Gabriel Betteredge'i juurde ma sõidangi.»
Enne veel, kui päike sel õhtul looja läks, seisin taas mulle nii hästi tuttaval terrassil ning silmitsesin jälle seda rahulikku vana maamaja. Esimene inimene, keda ma. seal mahajäetud paigas kohtasin, oli aednik. Betteredge oli tund aega tagasi jäänud temast oma harju-muspärasesse tagaõuenurka päikese käes mõnulema. Teadsin seda kohta hästi ning ütlesin, et lähen otsin ta ise üles.
Sammusin mööda tuttavaid radu ümber maja ning vaatasin avatud õueväravast sisse.
Seal ta oligi — mu kallis vana sõber õnnelikest päevadest, mis ei saanud enam kunagi korduda —, seal ta istus oma endises nurgas vanal korvtoolil, piip suus ja «Robinson Crusoe» süles, ning tema sõbrad, kaks koera, tukkusid teine teisel pool! Viimastes viltustes päikesekiirtes langes minust otse ettepoole pikk vari. Koerad kas nägid seda või teatas nende terav haistmine mu lähenemisest, igatahes hüppasid nad urisedes püsti. Ka vanamees võpatas ärkvele, rahustas .koerad ühe sõnaga maha, varjas siis oma tuhmuvad silmad käega päikese eest ja vaatas küsivalt väraval seisva kuju poole.
Minu silmad valgusid pisaraid täis. Pidin viivukese ootama, enne kui usaldasin teda kõnetada.

2. PEATÜKK

«Betteredge,» ütlesin ma, osutades tema põlvedel lebavale raamatule, mida nii hästi mäletasin, «kas «Robinson Crusoe» teile täna õhtul teatas, et te võite Franklin Blake'i siia oodata?»
247
«Pagana pihta, mister Franklin,» hüüdis vanamees, «nimelt seda see «Robinson Crusoe» tegigi!»
Ta ajas end minu abiga jalule ja seisis veidi aega pilku «Robinson Crusoe'lt» minule ja jälle tagasi pöörates, suutmata ilmselt selgusele jõuda, kumb meist teda rohkem oli üllatanud. Lõpuks langetas ta otsuse raamatu kasuks. Ta hoidis oma imepärast köidet avatuna enda ees ning vahtis seda kirjeldamatult ootusrikka pilguga — nagu oleks ta lootnud, et Robinson Crusoe ise lehekülgedelt maha astub ja suvatseb meiega isiklikult vestelda.
«Siin see koht on, mister Franklin!» ütles ta, niipea kui oli kõnevõime tagasi saanud. «Meie igapäevase leiva nimel, söör, siin on see koht, mida ma lugesin — just enne seda, kui te sisse tulite! Saja viiekümne kuues lehekülg, ja siin on kirjas: «Ma jäin seisma nagu piksest rabatud, justkui oleksin vaimu näinud.» Kui sellega ei ole öeldud: «Oodake mister Franklin Blake'i äkilist ilmumist», siis ei ole inglise keelel üldse mingit tähendust!» lausus Betteredge ning lõi raamatu plaksatusega kinni, nii et tal lõpuks üks käsi vabaks sai ja ta võis mu terekäe vastu võtta.
Ma olin oodanud, et ta mind, nagu antud olukorras üsna loomulik, küsimustega üle külvab. Aga ei — kui keegi perekonnaliikmetest maja külastama tuli (ükskõik mis viisil!), siis juhtis vana teenri tegutsemist esmajoones külalislahkus.
«Astuge sisse, mister Franklin,» ütles ta oma veidra vanamoelise kummarduse saatel tagantkätt ust avades. «Mis teid siia tõi, seda küsin ma pärastpoole — kõigepealt aga pean teil olemise mugavaks tegema. Pärast teie ärasõitu on siin kurbi muutusi toimunud. Maja on kinni pandud ja teenrid minema läinud. Aga ärge pange tähele! Ma valmistan teile ise lõunasöögi ja aedniku naine teeb teile aseme üles... Jiing kui keldrisse on jäänud veel ükski pudel meie kuulsat Latouri klaretti, siis, mister Franklin, läheb see pudelitäis teie kõrist alla. Tere tulemast, söör! Kõigest südamest tere tulemast!» ütles see vaene vana, mahajäetud maja süngusega mehiselt võideldes ja mind endiste aegade külalislahke ning viisaka tähelepanuga vastu võttes.
Ma poleks tahtnud talle pettumust valmistada. Kuid see maja kuulus nüüd Rachelile. Kas ma võisin siin süüa või magada pärast seda, mis Londonis oli juhtunud? Kõige tavalisem eneseväärikus ei lubanud mul — tõepoolest ei lubanud — üle selle läve astuda.
Võtsin Betteredge'il käsivarrest kinni ning juhtisin ta aeda.
Polnud midagi parata. Pidin talle tõtt rääkima. Asjade selline pööre tekitas temas valusat nõutust ja masendust, sest ta oli nii Rachelisse kui ka minusse väga kiindunud. Kui ta siis oma arvamust avaldas, tegi ta seda talle omase otsekohesusega, ning muidugi peegeldas tema seisukoht meeldivalt kõige positiivsemat filosoofiat, mida ma tean, — Betteredge'i koolkonna filosoofiat.
«Miss Rachelil on omad vead — ma ei ole seda kunagi eitanud,» alustas ta. «Ja see, et ta vahetevahel nina püsti ajab, kuulub nende hulka. Ta püüdis teist üle astuda — ja teie kannatasite selle ära. Jumalukene, mister Franklin, kas te siis ikka veel naisi nii halvasti
248

tunnete? Kas ma kadunud missis Betteredge'i kohta olen teile midagi rääkinud?»
Kadunud missis Betteredgel kohta oli ta mulle üsna palju rääkinud — kusjuures ta tõi kadunukese alati ümberlükkamatuks näiteks naissoo sünnipärasest nõrkusest ja rikutusest. Samasuguse näitena tuli õndsal missis Betteredge'il nüüdki esineda.

«Väga hea, mister Franklin. Nüüd kuulake mind. Erinevatel naistel on erinev viis nina püsti ajada. Kadunud missis Betteredge rakendas seda naissoo lemmikvõtet alati siis, kui ma talle juhtumisi midagi keelasin, mis ta endale pähe oli võtnud. Kui ma säärastel kordadel koju tulin, siis hüüdis mu naine mulle kindlasti alt köögist, et pärast niisugust jõhkrat kohtlemist ta lihtsalt ei suuda mulle lõuiiat teha. Talusin seda mõnda aega kannatlikult — just nii, nagu teie praegu samasugust asja talute miss Racheli poolt. Lõpuks sai mu mõõt täis. Läksin alla kööki, tõstsin missis Betteredge'i — südamlikult, mõistate — kätele ja kandsin ta otseteed kõige paremasse tuppa, kus ta oma külalisi vastu võttis. Ütlesin: «Siin on sinu õige koht, mu kallis,» ja läksin tagasi kööki. Keerasin ukse lukku, võtsin kuue seljast, käärisin särgikäised üles ja tegin endale ise lõuna. Kui toit valmis sai, serveerisin selle nii hästi kui veel vähegi oskasin, ja sõin suure mõnuga. Pärast tõmbasin piipu ja rüüpasin grokki; seejärel koristasin laua, pesin nõud, puhastasin noad-kahvlid, siis panin asjad oma kohtadele ja pühkisin koldegi puhtaks. Kui kõik oli jälle nii särav ja puhas kui võimalik, avasin ukse ja lasksin missis Better-edge'i sisse. «Ma sõin lõunat, mu kallis,» ütlesin talle, «ning ma loodan, et jätsin köögi selliseks, nagu su hing iganes võib ihaldada.» Selle naise ülejäänud elupäevade jooksul, mister Franklin, ei pidanud ma enam kunagi ise endale lõunat tegema! Siit moraal: Londonis te talusite miss Racheli tujusid kannatlikult; Yorkshire'is ärge neid enam taluge. Tulge parem majja!»
Raudne loogika! Võisin oma heale sõbrale üksnes kinnitada, et praegusel juhul oli isegi tema veenmisjõud minu peale raisatud.
«Õhtu on ilus,» ütlesin ma. «Ma jalutan Frizinghalli ja ööbin võõrastemajas, homme hommikul aga peate tulema ja minuga koos einestama. Ma tahan teile midagi rääkida.»
Betteredge vangutas väärikalt pead.
«Mul on südamest kahju,» lausus ta. «Ma lootsin kuulda, mister Franklin, et teie ja miss Racheli vahel on asjad jälle kenasti korras. Aga kui te just peate oma tahtmist saama, söör,» jätkas ta hetkelise kaalutlemise järel, «siis voodi pärast pole teil küll vaja vastu ööd Frizinghalli minema hakata. Seda saab lähemaltki. Siit vaevalt kahe miili kaugusel on Hotherstone'i talu. Selle vastu ei saa teil miss Racheli pärast küll midagi olla,» lisas vanamees kavalalt. «Hotherstone, mister Franklin, ei ela mitte miss Racheli, vaid omaenese maa peal.»
Mulle meenus see koht samal hetkel, kui Betteredge seda mainis. Talumaja asus ühes varjulises orus, Yorkshire'i selle kandi kõige kenama jõekese kaldal, ning talunikul oli vaba magamistuba ja elutuba, mida ta tavaliselt üüris kunstnikele, õngitsejatele ja muudele

lõbureisijatele. Meelepärasemat eluaset siin ümbruses viibimise ajaks ei oleks ma osanud soovidagi.
«Kas toad on praegu vabad?» küsisin ma.
«Eile palus missis Hotherstone ise, et ma neid kellelegi hea sõnaga soovitaksin.»
«Võtan nad, Betteredge, suurima rõõmuga.»
Läksime tagasi õuele, kuhu olin jätnud oma reisikoti. Kui Betteredge oli kotisanga kepikonksu võtnud ja koti üle õla vinnanud, siis näis ta jällegi sattuvat sellesse hämmeldusse, mida ennist, kui ta korvtoolis tukkus, oli põhjustanud minu äkiline ilmumine. Ta vaatas uskmatul pilgul maja, pöördus siis ümber ja vaatas veelgi uskmatumal pilgul mind.
«Ma olen siin maailmas juba kenakest aega elanud,» ütles see kõigist vanad-est teenritest parim ja kalleim, «aga midagi säärast ei oleks ma küll kunagi osanud oodata. Seal seisab maja ja siin seisab mister Franklin Blake — ja olgu ma neetud, kui üks neist praegu teisele selga ei keera ja üürituppa magama ei lähe!»
Ta hakkas pead vangutades ja pahaendeliselt pomisedes minu ees astuma. «Nüüd võib juhtuda veel üksainus ime,» ütles ta mulle üle õla. «Järgmiseks teete te seda, mister Franklin, et maksate mulle ära need seitse šillingit ja kuus penni, mis te mult poisikesena laenasite.»

See väike tögamine muutis ta meele iseenda ja minu suhtes muhedamaks. Eemaldusime majast ja läksime läbi pargiväravate välja. Kui me pargist kord juba väljas olime, lõppesid külalislahkusega seotud kohustused (vastavalt Betteredge'i moraalikoodeksile) ning uudishimu astus oma õigustesse.
Betteredge aeglustas sammu, et ma tema kõrvale jõuaksin. «Ilus õhtu jalutamiseks, mister Franklin,» ütles ta, otsekui oleksime just sel hetkel juhuslikult kohtunud. «Oletame, et te oleksite läinud Frizinghalli võõrastemai ja, söör.»
«Mis siis?»
«Siis oleks mul olnud au homme hommikul koos teiega einestada.»
«Tulge ja einestage koos minuga Hotherstone'i talus.»
«Olen teie lahkuse eest väga tänulik, mister Franklin, aga tegelikult ei pidanud ma silmas mitte hommikusööki. Minu arust te nimetasite, et tahate mulle midagi rääkida. Kui see just saladus ei ole, söör,» lausus Betteredge äkitselt kavaldamist jättes ja otse asja juurde asudes, «siis ärge pange pahaks, aga ma lausa põlen soovist teada saada, mis teid nii ootamatult siia tõi.»
«Mis mind eelmisel korral siia tõi?» küsisin vastu.
«Kuukivi, mister Franklin. Aga mis teid seekord siia toob, söör?»
«Jälle Kuukivi, Betteredge.»
Vanamees jäi järsku seisma ja vaatas mulle hallis hämaruses otsa, nagu ei oleks ta oma kõrvu uskunud.
«Kui see on nali, söör,» ütles ta, «siis kardan, et hakkan vanas eas väheke töntsiks jääma. Ma ei saa sellest aru.»
«See ei ole nali,» vastasin ma. «Tulin siia selleks, et uuesti alustada juurdlust, mis siis lõpetati, kui ma Inglismaalt lahkusin. Tulin
251
siia tegema seda, mida keegi siiani pole teinud, — välja uurima, kes teemandi varastas.»
«Jätke see teemant rahule, mister Franklin! Võtke mu nõu kuulda ja jätke see teemant rahule! See neetud India kalliskivi on kõik eksiteele viinud, kes tema lähedusse on sattunud. Ärge raisake oma raha ega närve— oma kaunil elukevadel, söör— selle Kuukiviga õiendamisele. Mis lootust on t e i 1 õnnestumisele (ärge pange pahaks), kui isegi seersant Cuff kõik segi ajas? Seersant Cuff!» kordas Betteredge minu poole karmilt näppu viibutades. «Inglismaa kõige kuulsam politseinik!»
«Minu otsus on kindel, mu vana sõber. Mind ei heiduta isegi seersant Cuff. . . Muide, varem või hiljem võib mul tulla tahtmine temaga nõu pidada. Kas te olete temast viimasel ajal midagi kuulnud?»
«Seersant ei aita teid, mister Franklin.»
«Miks mitte?»
«Teie äraoleku ajal, söör, toimus politseiringkondades üks sündmus. Suur Cuff läks erru. Tal on Dorkingis väike maja ja ta on üle pea süvenenud rooside kasvatamisse. Seda kirjutas ta mulle ise, mister Franklin. Ta on juba kasvatanud valge sammalroosi, ilma et oleks seda eelnevalt koerakibuvitsale silmastanud. Ja aednik mister Begbie peab nüüd Dorkingisse minema ning tunnistama, et ta on seersandile lõpuks alla jäänud.»
«See ei tähenda midagi,» laususin ma. «Tuleb siis ilma seersant Cuffi abita läbi ajada. Ja alguses pean ma teie peale lootma.»
Küllap ma vist kõnelesin üsna hooletul toonil. Igatahes tundus, et miski minu viimases lauses Betteredge'i riivas. «Leidub ehk minust kehvemaidki, kelle peale loota, mister Franklin, — seda ma võin teile öelda,» kostis ta pisut teravalt.
Taipasin tema vastuse toonist ja mingist rahutusest, mida ma temas pärast seda märkasin, et ta teadis midagi, kuid kõhkles, kas seda mulle öelda või ei.

«Ma loodan,» ütlesin ma, «et te aitate mul kokku koguda neid tõenduskilde, mis seersant Cuffist maha jäid. Ma tean, et te seda suudate. Kas te aga rohkemaks ei ole võimeline?»
«Mida te minult siis veel ootate, söör?» küsis Betteredge ülimalt alandlikul ilmel.
«Selle põhjal, mida te nüüdsama ütlesite, ootan ma rohkemat.»
«Puhas kelkimine, mister Franklin,» kostis vanamees jonnakalt. «Mõned inimesed on sündinud kelkijad ja nad ei saa sellest surmatunnini lahti. Mina olen just sihuke.»
Tema mõjutamiseks oli üksainus võimalus. Kasutasin ära seda huvi, mida ta Racheli ja minu vastu tundis.
«Betteredge, kas see valmistaks teile rõõmu, kui Rachel ja mina jälle headeks sõpradeks saaksime?»
«Kui te selles kahelda võite, söör, siis olen ma teie perekonda küll üsna ilmaaegu teeninud!»
«Kas te mäletate, kuidas Rachel mind kohtles, enne kui ma Inglismaalt lahkusin?»
252
«Mäletan nii selgesti, nagu oleks see eile olnud! Proua ise kirjutas teile veel selle kohta kirja ja te olite nii lahke ja näitasite seda mulle ka. Seal oli öeldud, et miss Rachel on teie peale surmani solvunud kõige selle pärast, mida te tema kalliskivi leidmiseks teha püüdsite. Ja ei proua ega teie ise ega ka keegi muu osanud arvata, miks see nii oli.»
«Täiesti õige, Betteredge! Ja ma tulen oma rännakutelt tagasi ning leian, et ta on ikka veel surmani solvunud. Mullu ma teadsin, et selle taga oli teemant, ja ma tean, et teemant on selle taga ka nüüd. Tahtsin temaga rääkida, aga ta ei võta mind jutule. Proovisin talle kirjutada, kuid ta keeldub mulle vastamast. Kuidas, taeva pärast, saan ma siis asjasse selgust tuua? Rachel ise on mulle jätnud ainult ühe võimaluse — võimaluse Kuukivi kadumist uurida!»
Need sõnad seadsid kogu loo tema silmis ilmselt uude valgusse. Ta esitas ühe küsimuse, mis näitas, et olin teda lõpuks ometi kõigutanud.
«Ega teil selle juures mingit vimma südames ei ole, mister Franklin?»
«Kui ma Londonist lahkusin, siis olin küll veidi vihane,» vastasin ma. «Aga see viha on nüüd täiesti lahtunud. Ma tahan, et Rachel minuga asjad selgeks räägiks — ja ei midagi muud.»
«Oletame, et te tõesti midagi avastate — kas te ei karda, söör, et äkki saate midagi miss Racheli kohta teada?»
Mõistsin seda kiivast usku noorde perenaisesse, mis need sõnad ette ütles.
«Ma usun temasse niisama kindlalt kui teie,» vastasin ma. «Kui tema saladus ka täielikult avalikuks tuleks, ikkagi ei ilmneks sellega midagi, mis teie või minu hinnangut tema kohta võiks muuta.»
Seepeale kadusid Betterec(ge'i viimasedki kõhklused.
«Kui ma teie aitamisega halba teen, mister Franklin,» hüüdis ta, «siis ma võin öelda ainult üht: saan sellest ise niisama vähe aru nagu sündimata lapsuke! Ma võin teile avastuse teeotsa kätte näidata, kui te ainult oskate seda mööda edasi minna. Kas te seda meie vaest tüdrukut — Rosanna Spearmanit — veel mäletate?»
«Muidugi!»
«Te vist kahtlustasite kogu aeg, et tal oli selles Kuukivi asjas midagi südame peal, mida ta teile pihtida tahtis?»
«Ma ei osanud tema imelikku käitumist kuidagi teisiti seletada.» «Te võite selles suhtes selgust saada, mister Franklin, millal aga
ige soovite.»
Nüüd oli minu kord seisma jääda. Püüdsin tihenevas pimeduses asjatult tema nägu näha. Üllatuse sunnil pärisin pisut kannatamatult, mida ta sellega mõtleb.
«Rahu, söör,» jätkas Betteredge. «Mõtlen just seda, mis ma ütlesin. Rosanna Spearman jättis maha pitseeritud kirja — kirja, mis on adresseeritud teile.»
«Kus see on?»
«Tema sõbratari käes Kajakalõuka külas. Kui te viimati siin olite,

söör, siis kuulsite kindlasti ka Lonkur-Lucyst — vigasest, karguga tüdrukust.»
«Kaluri tütrest?»
«Tollestsamast, mister Franklin.»
«Miks seda kirja mulle edasi ei saadetud?»
«Lonkur-Lucy on isemeelne tüdruk, söör. Ta ei anna seda kellelegi teisele peale teie. Ja teie lahkusite Inglismaalt, enne kui ma teile kirjutada jõudsin.»
«Lähme tagasi, Betteredge, ja toome selle kohe ära!»
«Täna õhtul on liiga hilja, söör. Meie rannas hoitakse kangesti küünlaid kokku ning Kajakalõukas minnakse vara magama.»
«Mõttetus! Me jõuaksime sinna poole tunniga.»
«Teie ehk jõuaksite, söör. Ja kui te sinna jõuate, leiate eest lukustatud ukse.» Ta osutas kusagil allpool kumavale valgusele, ja samal silmapilgul kuulsin ma õhtuvaikuses jõekese vulinat. «Siin see talu ongi, mister Franklin! Seadke end täna ööseks kenasti sisse ja tulge homme hommikul minu juurde — kui te nii lahke olete.»
«Kas te tulete koos minuga kaluri juurde?»
«Jah, söör.»
«Kohe varahommikul?»
«Nii vara, mister Franklin, kui teile meeldib!» Hakkasime mööda talu juurde viivat rada alla laskuma..

3. PEATÜKK

Sellest, mis Hotherstone'i talus toimus, on mul väga ähmane mälestus.
Mäletan südamlikku vastuvõttu, hämmastavalt rikkalikku õhtusööki, mis oleks Idas terve küla ära toitnud; meeldivalt puhast magamistuba, millele sai ette heita ainult meie esiisade narruse koledat tulemust — sulgmadratsit; rahutut ööd paljude tikkude läitmisega ja ühe väikese küünla korduva süütamisega; ja määratut kergendustunnet, kui lõpuks ometi koitma hakkas ja ma võisin üles tõusta.
Eelmisel õhtul olime Betteredge'iga kokku leppinud, et enne Kajakalõukasse minekut lähen tema juurest läbi nii vara kui tahan — mis tähendas, arvestades minu kärsitut soovi kirja kätte saada, nii vara, kui ma vähegi suutsin. Hommikueinet talus ära ootamata võtsin ma leivakoorukese pihku ja asusin teele — küll mõningase kartusega, et äkki taban tubli Betteredge'i veel voodis. Minu suureks kergenduseks ilmnes, et meie eelseisev ettevõtmine erutas teda niisama palju kui mindki. Leidsin ta juba minekuvalmis ja, kepp käes, mind ootamas.
«Kuidas täna enesetunne on, Betteredge?»
«Väga vilets, söör.»
«Kurb kuulda. Mille üle te kaebate?»
«Kaeban ühe uue, minu enda leiutatud tõve üle, mister Franklin. Ma ei taha teid küll hirmutada, aga on kindel, et veel enne, kui hommik möödas, hakkab see ka teile külge.»
254

«Kurat võtaks! Kas tõesti?»
«Kas te ei tunne kõhus ebamugavat kuumust, söör, ja vastikut tagumist peas? Ah veel mitte? See tabab teid Kajakalõukas, mister Franklin. Mina nimetan seda detektiivipalavikuks, ja esimest korda haigestusin ma sellesse seersant Cuffi seltskonnas.»
«No ütle nüüd! Ja ma oletan, et praegusel juhul on ravivõtteks Rosanna Spearmani kirja avamine? Lähme ja toome selle ära.»

Kuigi aeg oli varajane, leidsime kaluri naise köögis toimetamas. Kui Betteredge mind oli esitlenud, järgnes hea missis Yollandi poolt tseremoonia, mis oli (nagu ma pärastpoole teada sain) eranditult üksnes kõige tähtsamatele võõrastele ette nähtud. Ta pani lauale pudeli Hollandi džinni ja paari puhtaid pupusid ning alustas vestlust, küsides minult: «Mis Londonis uudist, söör?»

Enne kui ma sellele tohutult laiahaardelisele küsimusele vastata oskasin, lähenes mulle ühest pimedast kööginurgast mingi ilmutis. Haiglaselt kaame, metsiku välimusega ning kõhn tüdruk, kellel olid tähelepanuväärselt ilusad juuksed ja raevukalt läbitungiv pilk, lonkas kargule toetudes laua juurde, mille ääres ma istusin, ja vaatas mind, nagu oleksin ma olnud ühtaegu huvitav ning kohutav ja paelunud just seetõttu tema tähelepanu.

«Mister Betteredge,» lausus ta pilku minult pööramata, «palun olge nii lahke ja öelge veel kord tema nimi.»

«Selle härra nimi,» vastas Betteredge (rõhutades tugevasti sõna «härra»), «on mister Franklin Blake.»

Tüdruk pööras mulle selja ja lahkas äkitselt toast. Hea missis Yolland, nagu ma usun, palus oma tütre kummalise käitumise pärast vabandust ja Betteredge (tõenäoliselt) tõlkis selle korralikku inglise keelde. Ma ei ole selles kõiges kindel. Kogu mu tähelepanu oli koondunud tüdruku kargu kompsimisele. Komps-komps puutrepist üles; komps-komps üle meie peade kohal asuva toa põranda; komps-komps uuesti alla, ja juba seisiski see ilmutis avatud uksel, kiri käes, ning viipas mind välja!

Jätsin missis Yollandi ikka veel vabandust paluma ja järgnesin sellele kummalisele olevusele, kes liipas minu ees ikka kiiremini ja kiiremini mööda rannanõlva alla. Ta juhtis mind paatide taha, kus külaelanikud meid ei näinud ega kuulnud, peatus siis ning pöördus esmakordselt näoga minu poole.

«Seiske seal,» ütles ta. «Ma tahan teid vaadata.»

Tema.näoilmet ei saanud valesti mõista. Ma tekitasin temas kõige sügavamat põlgust ja tülgastust. Ma ei taha nii edev olla ning kinnitada, nagu ei oleks ükski naine mind varem niiviisi vaadanud. Söandan ainult välja tulla tagasihoidlikuma väitega, et ükski teine naine polnud mul seda veel kunagi märgata lasknud. Sellist silmitsemist suudab üks mees teatud olukorras ainult kindla piirini taluda. Püüdsin Lonkur-Lucy tähelepanu juhtida mõnele vähem vastikule objektile kui minu nägu.

«Ma arvan, et teil on mulle vist üks kiri üle anda,» alustasin ma. «Kas see on seesama, mida te käes hoiate?»

«Öelge seda veel kord,» oli ainus vastus, mille ma sain.

255

Kordasin oma sõnu nagu hea laps, kes koolitükke õpib.

«Ei,» ütles tüdruk endamisi, kuid hoidis oma pilku ikka veel armutult mu näol. «Mina ei saa küll aru, mida ta tema näos leidis. Ma ei suuda ära arvata, mida ta tema hääles kuulis.» Järsku pööras ta pilgu kõrvale ja langetas pea väsinult kargule. «Oh mu vaene kullakene!» lausus ta, ja ma kuulsin esimest korda tema hääles pehmust. «Oh mu kadunud sõbrake, mida sa ometi selles mehes nägid?» Ta tõstis jälle pea ning vaatas mulle uuesti tigedalt otsa. «Kas teile söök ja jook sisse läheb?»

Püüdsin kogu jõust oma väärikust säilitada ning vastasin: «Jaa.»

«Kas te magada saate?»

«Jaa.»

«Kui te mõnd vaest teenijatüdrukut näete, kas te siis mingeid süümepiinu ei tunne?»

«Muidugi mitte. Miks ma peaksin?»

Äkki (nagu öeldakse) tõukas ta kirja mulle näkku.

«Eks võtke siis!» hüüatas ta maruvihaselt. «Ma ei ole teid kunagi enne näinud. Ja kõigevägevam jumal hoidku, et ma teid veel kunagi peaksin nägema.»

Nende lahkumissõnadega liipas ta nii kiiresti kui suutis minu juurest minema. Kahtlemata võib igaüks aimata, millise ainsa seletuse ma oskasin tema käitumisele leida. Võisin ainult oletada, et ta on hull.
Teinud selle vältimatu järelduse, pöörasin pilgu huvitavamale uurimisobjektile — Rosanna Spearmani kirjale. Aadress oli kirjutatud järgmiselt: «Franklin Blake, Esq.* Lucy Yollandi kaudu tema enda kätte andmiseks (ja mitte kellelegi teisele usaldamiseks).»
Murdsin pitseri lahti. Ümbrikus oli kiri ja selle vahel omakorda väike paberileht. Lugesin kõigepealt kirja läbi:
Söör, kui Teil on huvi teada saada, mida tähendas mu käitumine Teie suhtes tol ajal, kui Te mu perenaise leedi Verinderi majas viibisite, siis tehke, mida Teil sellele kirjale lisatud juhatuses teha kästakse, — ainult ärge laske ühelgi inimesel seal juures olla. Teie alandlik teener
Rosanna Spearman
Seejärel keerasin lahti paberilehekese. Siin on sellel leiduva teksti sõnasõnaline ärakiri:
Juhatus: Minna mõõna ja tõusu piiril Vabisevale Liivale. Kõndida mööda Lõunasäärt, kuni Lõunasääre tuletorn ja Kajakalõukast edasi asuva rannavalvejaama lipuvarras ühele joonele jäävad. Asetada kividele kepp või mõni muu sirge asi, mis käe täpselt majaka ja lipuvarda joonele juhiks. Kanda sealjuures hoolt, et kepi üks ots toetuks kivide sellele servale, mis vesiliiva kohale ulatub. Kobada piki keppi vetikate vahel (alustades sellest kepiotsast, mis tuletorni poole jääb),
* Esq. (esquire) — viisakustiitel (eriti aadressil) härrasmehe nime järel. Tõlkija.

kuni kett kätte satub. Kui kett on leitud, siis libistada kätt seda mööda kuni kohani, kus see üle kivide vesiliiva sisse läheb. Ja siis õmmata ketist.
Just siis, kui ma olin jõudnud need viimased sõnad — originaalis alla kriipsutatud — läbi lugeda, kuulsin selja taga Betteredge'i häält. Detektiivipalaviku leiutaja oli sellele vastupandamatule tõvele täiesti alla vandunud. «Ma ei suuda enam kauem kannatada, mister Franklin. Mis seal kirjas on? Taeva pärast, söör, öelge mulle, mis selles kirjas on!»
Ulatasin talle kirja ja juhatuse. Esimese luges ta läbi suuremat huvi ilmutamata. Kuid teine — juhatus — jättis talle tugeva mulje.
«Seersant ütles seda!» hüüdis Betteredge. «Seersant kinnitas algusest peale, söör, et Rosannal on peidupaiga juhatus olemas. Ja siin see ongi! Jumal hoidku, mister Franklin, siin ongi see saladus, mis kõiki kimbatusse ajas, suurest Cuffist endast alates, ja nüüd niiöelda ainult ootab, et end teile avada! Praegu on mõõn, söör, nagu igaüks isegi võib näha. Kui palju veel tõusu alguseni aega on?» Ta tõstis pilgu ja nägi, et meist veidi maad eemal parandas üks nooruk võrku. «Tammie Bright!» karjus ta kõigest kõrist.
«Ma kuulen!» karjus Tammie vastu.
«Millal tõus algab?»
«Tunni aja pärast.»
Vaatasime mõlemad kella.
«Võime ringiga mööda randa minna, mister Franklin,» ütles Betteredge. «Sealtkaudu pääseme kah vesiliiva juurde ja aega jääb veel maa ja ilm. Mis te selle peale kostate, söör?»
«Lähme!»
Teel Vabiseva Liiva poole palusin, et Betteredge aitaks mul meelde tuletada seersant Cuffi juurdluse ajal toimunud sündmusi, mis Rosanna Spearmanit puudutasid. Mu vana sõbra abiga olid asjaolud varsti mu peas järjestikku seatud. Rosanna käik Frizinghalli, sellal kui kõik kodakondsed teadsid teda oma toas haige olevat; Rosanna saladuslik öine tegevus lukustatud ukse taga ja hommikuni põlev küünal; Rosanna kahtlased ostud missis Yollandilt — lakitud plekktoos ja kaks koeraketti; seersandi kindel veendumus, et Rosanna oli midagi Vabisevale Liivale peitnud, ja seersandi täielik teadmatus sellest, mis see olla võis, — kõik need

kummalised asjaolud, mis Kuukivi kaotsimineku nurjunud juurdluse käigus teada saadi, olid mul jälle kenasti selged, kui me lõpuks vesiliivani jõudsime ja kõrvuti mööda Lõunasääreks kutsutud madalat kivist maariba hakkasime astuma.
Betteredge! abiga seisin varsti õiges kohas, et näha tuletorni ja rannavalve lipuvarrast ühel joonel. Juhatust järgides asetasime seejärel minu kepi vajalikku suunda — nii täpselt, kui see neil konarlikel kividel õnnestus. Ja siis vaatasime veel kord kella.
Tõusu alguseni oli jäänud ligi kakskümmend minutit. Tegin ettepaneku oodata selle aja rannaliival ja mitte neil märgadel ning libedatel kividel. Kuivale liivale jõudnud, hakkasin end istuma

seadma — ja nägin oma suureks üllatuseks, et Betteredge kavatseb minust lahkuda.
«Mispärast te ära lähete?» küsisin ma.
«Vaadake veel kord kirja, söör, ja te mõistate.»
Pilk kirjale tuletas mulle meelde, et mind manitseti seda avastust üksi tegema.
«Mul on üpris raske teid sellisel silmapilgul maha jätta,» lausus Betteredge. «Aga see vaene hing suri hirmsat surma, ja ma tunnen, mister Franklin, nagu oleks mu kohus tema tahtmist täita. Pealegi,» lisas ta usalduslikult, «pole kirjas midagi öeldud selle kohta, et te oma saladust hiljem avalikuks teha ei või. Ma lähen longin seal kuuseistandikus ja ootan, kuni te mulle järele tulete. Ärge viivitage kauem kui just hädatarvilik, söör. Praegustel asjaoludel ei ole detektiivipalavik sedasorti haigus, millega oleks kerge hakkama saada.»
Selle viimase hoiatusega jättis ta mind üksi.
Ootamisaeg, mis tavalise ajaarvestuse järgi oli üsna lühike, venis närvipinge mõjul hirmuäratavalt pikaks. See oli üks neid puhkusid, kus suitsetamisharjumusest iseäranis märgatavat abi ja leevendust saab. Süütasin sigari ning istusin rannanõlvale.
Päikesevalgus valas oma pilvitu iluga kõik üle, mida silm seletas. Õhu oivaline värskus muutis juba üksnes elamise ja hingamise luksuseks. Isegi see üksik väike lahesopp näitas hommikut tervitades rõõmsat nägu, ja vesiliiva enda paljastatud niiske pihd sädeles kuldses säras ning peitis oma valeliku pruuni palge võikust põgusa naeratuse varju. See oli kõige ilusam päev, mida ma Inglismaale tagasitulekust saadik olin näinud.
Tõus algas enne, kui ma oma sigariga lõpule jõudsin. Nägin, kuidas liiv kõigepealt kerkima hakkas, ning siis roomas üle ta pinna see jube vabin — otsekui oleks mingi kuri vaim neis põhjatutes sügavustes elanud, liikunud ja värisenud. Viskasin sigari ära ja läksin uuesti kivide juurde.
Juhtnöörid käskisid mul kobada piki kepiga tähistatud joont.
Jõudsin niiviisi juba rohkem kui poole kepini, kuid mulle ei sattunud käe alla midagi peale kiviservade. Tolli või paari võrra kaugemal aga sai mu kannatlikkus tasutud. Kitsas lõhekeses puutus mu nimetissõrme ots vastu ketti. Püüdsin kätt seda mööda vesiliiva poole libistada, kuid leidsin, et mind takistavad tihedad vetikad, mis olid kivi-lõhesse kasvanud ilmselt selle aja jooksul, mis Rosanna Spearmani peidupaiga valimise päevast oli möödunud.
Ühtviisi võimatu oli vetikaid välja tirida ja kätt nendest läbi suruda. Märkisin vesiliivapoolse kepiotsa koha ära ning otsustasin keti otsimist jätkata omaenese plaani kohaselt. Kavatsesin kohe kivide kõrval «sondeerida», lootes keti kadunud otsa leida kohal, kus see liiva sisse pidi minema. Võtsin kepi kätte ja põlvitasin Lõunasääre servale.
Sellises asendis oli mu nägu vesiliiva pinnast'ainult mõne jala kaugusel. Selle läheduse ja ikka veel esinevate võigaste vabisemis-hoogude mõjul kaotasin ma korraks närvid. Kohutav kujutlus, kuidas see surnud naine oma enesetapu paika ilmub, et mind otsimisel

abistada, sõnulseletamatu hirm, et näen teda äkki tõusmas läbi paksu liivakihi ja õigele kohale osutamas, valdas mind niisuguse jõuga, et mul sooja päikese käes külm hakkas. Tunnistan, et pigistasin silmad jänni, kui kepiots vesiliiva vajus.

Hetk kiljem, kui kepp vaevalt mõne tolli võrra liivasse oli tunginud, olin oma ebauskliku hirmu haardest vabanenud ning värisesin pealaest jalatallani erutusest. Huupi sondeerides olin ma juba sel esimesel katsel märki tabanud! Kepp puutus vastu ketti.
Vasaku käega kõvasti vetikatest kinni hoides heitsin ma kõhuli, küünitasin end üle serva ja kobasin parema käega vee kohale ulatuvate kivide all. Mu käsi leidis keti.
Tõmbasin selle kerge vaevaga üles. Ja keti otsa oli kinnitatud lakitud plekktoos.
Kett oli vee toimel nii roostetanud, et ma ei saanud kuidagi lahti lõksu, millega ta toosi külge oli kinnitatud. Panin toosi põlvede vahele, ning kõigest jõust pingutades õnnestus mul kaas lahti saada. Kui ma siis toosi sisse vaatasin, nägin, et see oli üleni täis midagi valget. Pistsin käe sisse ja leidsin, et see oli pesuriie.
Riiet välja tõmmates tõmbasin välja ka ühe kirja, mis oli riide vahele keeratud. Kui olin aadressi vaadanud ja avastanud, et seal seisis minu nimi, pistsin kirja taskusse ning võtsin riide päriselt välja. See oli tihedasti rulli keeratud, et ta kenasti mahuks sellesse toosi, kus ta nii kaua oli peidus olnud, ilma et merevesi teda sugugi oleks kahjustanud. .
Viisin riide kuivale rannaliivale, rullisin ta seal lahti ja silusin sirgeks. Polnud mingit kahtlust, et tegemist oli riietusesemega. See oli öösärk.
Kui ma selle laiali laotasin, oli pealpool näha üksnes arvukaid volte ja kortse ja muud ei midagi. Seejärel vaatasin alumist poolt — ning silmasin otsekohe värviplekid, mis pärines Racheli buduaari ukselt.
Mu pilk jäi nagu naelutatult selle pleki külge kinni ja mõtted tegid hüppe olevikust minevikku. Mulle meenusid nii selgesti seersant Cuffi sõnad, otsekui oleks ta ise jälle minu kõrval seisnud ning esitanud oma ümberlükkamatut järeldust, mille ta tegi laialiläinud uksevärvi põhjal:
«Uurida välja, kas majas leidub mõni värviplekiga riietusese. Teha kindlaks, kellele see kuulub. Uurida, kuidas too isik seletab oma viibimist selles toas ja värvi laialiajamist kesköö ja kella kolme vahel. Kui too isik ei suuda rahuldavat seletust anda, siis ei tule teil kaugelt otsida kätt, mis teemandi võttis.»
Üksteise järel käisid need sõnad läbi mu pea, ikka ja jälle tüütavalt ning masinlikult kordudes. Virgusin sellest otsekui tunde kestnud tardumusest — mis tegelikult oli kahtlemata väldanud vaid mõne hetke — mind hüüdva hääle peale. Tõstsin pilgu ja nägin, et Betteredge'i kannatus oli lõpuks katkenud. Randa tagasi tulles ilmus ta parajasti luidete vahelt nähtavale.
Vanameest märgates sain ma ajataju tagasi ning see tuletas mulle keelde, et juurdlus, millega ma nii kaugele olin jõudnud, polnud veel

lõpetatud. Ma olin leidnud värviplekiga öösärgi. Kellele see öösärk aga kuulus?
Esimese hooga tahtsin pöörduda taskus oleva kirja poole, mille olin leidnud toosist.
Kui mu käsi juba tõusis seda taskust välja võtma, meenus mulle, et on olemas ka kiirem võimalus, öösärk ise avaldab tõe, sest küllap ta on omaniku nimega märgistatud.
Ma tõstsin öösärgi liivalt üles ja hakkasin märki otsima.
Ma leidsin selle ja lugesin —
OMAENESE NIME.
Tuttavad tähed ütlesid mulle, et öösärk on minu oma. Tõstsin pilgu. Päike paistis, lahevesi sillerdas, vana Betteredge tuli mulle aina lähemale. Ma vaatasin uuesti tähti. Mu enese nimi. Selgesti mu silme ees — minu enese nimi.
«Kui aeg, vaev ja raha midagi suudavad, siis otsin ma üles selle varga, kes Kuukivi võttis» — need sõnad huulil, olin ma lahkunud Londonist. Nüüd olin tunginud saladusse, mida vesiliiv kõigi teiste elusolendite eest oli varjanud. Ja vääramatu asitõend värvipleki näol näitas mulle, et varas olin ma ise.

4. PEATÜKK

Oma tunnete kohta sel hetkel ei oska ma sõnagi öelda. Mul on mulje, et mind tabanud vapustus röövis mult igasuguse mõtlemis-ja tundmisjõu. Kui Betteredge minu juurde jõudis, ei andnud ma endale oma tegevusest vist sugugi aru, sest tema sõnade järgi olevat ma tema küsimuse peale, milles asi seisab, naerma pahvatanud ja öelnud öösärki tema kätte andes, et ta mõistatuse ise lahendaks.

Sellest, mida me omavahel rannas rääkisime, ei ole mul mitte kõige udusematki mälestust. Esimene, mida ma jälle selgesti mäletan, on kuuseistandik mu ümber. Betteredge ja mina läheme koos maja poole tagasi ja Betteredge räägib mulle, et küllap me suudame mõlemad asjale näkku vaadata, kui oleme joonud klaasi külma grokki.

Tegevus kandub istandikust Betteredge'i väikesesse elutuppa. Minu otsus Racheli majja mitte sisse astuda on unustatud. Toa jahedus, varjulisus ja rahu tekitab minus tänumeelt. Joon grokki (sel kellaajal minu jaoks täiesti uus mõnu), mida mu vana hea sõber segab jääkülma kaevuveega. Igas teises olukorras see jook lihtsalt juhmistaks mind. Praegu aga turgutab see mu närve. Ma hakkan «asjale näkku vaatama», nagu Betteredge ennustas. Ja Betteredge hakkab omalt poolt samuti «asjale näkku vaatama».

Pilt, mille ma praegu endast annan, võib arvatavasti väga imelik tunduda — kui mitte rohkem öelda. Mis on esimene asi, mida ma teen, kui olen sellisesse tõepoolest võrreldamatusse olukorda sattunud? Kas ma tõmbun igasugusest seltskonnast kõrvale? Kas ma sunnin oma mõistust seda minu ees seisvat vastikut ning täiesti võimatut,

kuid siiski vaieldamatut tõsiasja analüüsima? Kas ma kiirustan esimese rongiga tagasi Londonisse, et kõige asjatundlikumate inimestega nõu pidada ning juurdlus otsekohe käima panna? Ei. Ma lepin peavarjuga majas, kuhu sisseastumist ma endale alandavaks olin pidanud, istun ühe vana teenri seltskonnas ja trimpan kell kümme ommikul veega segatud vägijooki. Kas minu koletusse olukorda sattunud inimeselt oleks võinud säärast teguviisi oodata? Võin üksnes vastata, et vana Betteredge'i tuttav nägu pakkus mulle kirjeldamatut lohutust, ning usun, et vana Betteredge'i groki-joomine aitas mind tollases täielikus kehalises ja vaimses rammetuses rohkem kui miski muu. See on mu ainus vabandus, ja ma võin üksnes imetada seda kõigutamatut väärikust ning rangelt järjekindlat, loogilist Käitumist elu ohtudes ja hädades hällist kuni hauani, millega paistavad silma kõik need mehed ja naised, kes neid ridu juhtuvad lugema.

«Noh, mister Franklin, vähemalt üks asi on kindel,» ütles Betteredge, visates öösärgi meie vahele lauale ja osutades sellele nagu elus-endile, kes võiks teda kuulda. «Kõigepealt: ta on valelik.» Mina aga ei saanud seda lohutavat vaatepunkti omaks võtta. «Omaenese teadmist mööda olen ma teemandivarguses niifama süütu kui teiegi,» laususin ma. «Kuid asitõendid tunnistavad minu vastu! Värviplekk ja nimi öösärgil on faktid.»

Betteredge võttis laualt mu klaasi ja pistis selle mulle sisendavalt pihku.

«Faktid?» kordas ta. «Rüübake parem veel tibake grokki, mister Franklin, ja te saate sellest faktide uskumise nõrkusest üle! Sulitemp, söör!» jätkas ta usalduslikult häält tasandades. «Mina saan sellest mõistatusest niiviisi aru. Kusagil siin on sulitemp mängus — ja meie peame selle jälile jõudma. Kas te sellest plekktoosist midagi muud ei leidnud, kui te käe sinna sisse pistsite?»

See küsimus tuletas mulle meelde, et mul on taskus kiri. Võtsin selle välja ja avasin. Ümbrikus oli hulk tihedasti täiskirjutatud lehekülgi. Otsisin kannatamatult allkirja. See oli «Rosanna Spearman».

Selle nime lugemisel valgustas mu mõtteid äkiline mälestus, mille mõjul kerkis üks hoopis uus kahtlus.

«Pidage!» hüüdsin ma. «Kas Rosanna Spearman tuli mu tädi teenistusse parandusmajast? Rosanna Spearman oli vist ennemalt varas olnud?»
«Salata seda ei saa, mister Franklin. Aga lubage küsida, mis sellest nüüd siis on?»
«Mis sellest nüüd on? Kust me teame, et ta seda teemanti ikkagi ei varastanud? Kust me teame, et ta mu öösärki meelega värviseks ei teinud... ?»
Betteredge pani oma käe mu käsivarrele ja peatas mind, enne kui ma jõudsin rohkem öelda.
«Pole mingit kahtlust, mister Franklin, et teil õnnestub sellest süüdistusest vabaneda. Aga ma loodan, et mitte sel viisil. Vaadake, mis kirjas on öeldud, söör. õiglustunne selle tüdruku mälestuse suhtes nõuab, et te vaataksite, mis seal on öeldud.»
Tajusin tõsidust, millega ta kõneles, — tajusin seda sõbraliku
262
etteheitena endale. «Te võite ise selle kirja üle otsustada,» vastasin ma. «Loen selle valjusti ette.»
Ma alustasin — ja lugesin järgmised read:
«Söör, ma pean Teile midagi tunnistama. Mõnikord saab suurtest kannatustest väga väheste sõnadega pihtida. Mina võin seda teha kolme sõnaga. Ma armastan Teid.»
Kiri kukkus mul käest. Vaatasin Betteredge'ile otsa. «Taeva pärast, mida see tähendab?» küsisin ma. Paistis, nagu tõrguks ta keel vastamast.
«Te jäite hommikul Lonkur-Lucyga kahekesi, söör,» ütles ta. «Kas ta teile midagi Rosanna Spearmanist ei rääkinud?»
«Ta ei maininud isegi Rosanna Spearmani nime.»
«Palun lugege edasi, mister Franklin. Ma ütlen teile ausalt, et mul ei ole südant teid kurvastada pärast seda, mida te juba olete pidanud taluma. Las Rosanna räägib ise enda eest, söör. Ja jooge oma grokki. Teie enda huvides, jooge oma grokki.»
Ma jätkasin kirja lugemist:
«Selline ülestunnistus oleks mulle väga suureks häbiks, kui ma sel ajal, kui Te seda loete, veel elus oleksin. Kui Te mu kirja leiate, söör, olen ma juba surnud ja sellest ilmast kadunud. See annabki mulle julgust. Mind ei jää meenutama isegi haud. Ma võin kartuseta tõtt tunnistada — sest vesiliiv ootab, et mind pärast nende sõnade kirjutamist endasse peita.
Peale kirja leiate mu peidupaigast oma öösärgi, millel on värvi-plekk, ning te tahate muidugi teada, kuidas see juhtus, et mina selle ära peitsin, ja miks ma sellest Teile oma eluajal midagi ei rääkinud. Mul on ette tuua üksainus põhjus. Kõiki neid veidraid asju tegin ma sellepärast, et ma Teid armastan.
Jutustusega iseendast või oma elust enne Teie tulekut proua majja ma Teid pikalt tüütama ei hakka. Leedi Verinder võttis mu parandusmajast. Parandusmajja olin sattunud vanglast. Vanglasse pandi mind sellepärast, et ma olin varas. Varas sai minust sellepärast, et kui ma alles üsna väike tüdruk olin, läks mu ema tänavale. Mu ema läks tänavale sellepärast, et see härra, kes minu isa oli, jättis ta maha. Pole mõtet kuigi pikalt peatuda nii tavalisel lool nagu see. Neist kirjutatakse küllalt sageli ajalehtedes.
Leedi Verinder oli minu vastu väga lahke, samuti mister Betteredge. Nemad ja parandusmaja matroon on ainsad head inimesed, keda ma kogu oma elu jooksul olen kohanud. Oleksin oma kohal edasi teeninud — mitte just õnnelikuna, kuid oleksin siiski võinud edasi teenida —, kui Teie poleks siia sõitnud. Ma ei süüdista Teid, söör. See on minu süü — ainult minu süü.
Kas te mäletate, kuidas Te tol hommikul mister Betteredge'i otsides luidete vahelt meie juurde tulite? Te olite nagu muinasjutuprints. Te olite nagu unelmate armsam. Te olite kõige taevalikum inimolend, keda ma kunagi olin näinud. Sel hetkel, kui mu silmad Teid nägid, kangastus mu ees midagi õnneliku elu taolist, mida ma
263
veel kunagi polnud tunda saanud. Ärge naerge selle üle, kui suudate. Oh, kui mul ainult õnnestuks Teile selgeks teha, kui tõsine see kõik minu jaoks on!

Läksin tagasi koju, kirjutasin Teie ja enda nime oma käsitöökarpi ning joonistasin nende alla armusõlme. Siis sosistas mulle üks kuri vaim — ei, peaksin ütlema, et hea ingel: «Mine ja vaata peeglisse.» Peegel ütles mulle — pole tähtis, mida. Kuid ma olin liiga narr, et hoiatust kuulda võtta. Kiindusin Teisse aina enam ja enam, just nagu oleksin olnud Teie seisusest daam ja kõige kaunim olend, kelle peal teie silmad eales on puhanud. Ma püüdsin — oh heldus, kuidas ma püüdsin — Teie tähelepanu endale tõmmata. Kui Te oleksite teadnud, kui õnnetult ja alandatult ma öösiti sellepärast nutsin, et Te mind iial põrmugi tähele ei pannud, siis võib-olla oleks Teil minust hale hakanud ja Te oleksite mulle ehk aeg-ajalt kinkinud mõne pilgu, mille varal ma oleksin võinud elada.

See pilk ei oleks vahest küll eriti lahke olnud, kui Te oleksite teadnud, kuidas ma miss Rachelit vihkasin. Ma usun, et taipasin isegi enne kui Teie ise, et Te temasse armunud olete. Ta andis Teile tihti roose nööpaugus kandmiseks. Ah,misterFranklin,Te kandsite minu roose tihemini, kui tema või Teie võisite mõelda! Tol ajal oli minu ainsaks lohutuseks see, et ma vahetasin tema roosi Teie veeklaasis salamisi oma nopitu vastu — ning viskasin siis tema roosi minema.

Kui ta tõesti nii ilus oleks, kui Teie arvate, siis ehk oleks mul kergem olnud seda välja kannatada. Ei, usun, et see oleks minus pigem veelgi suuremat vimma tekitanud. Mis oleks, kui riietada miss Rachel teenijarõivastesse ja võtta ära kõik tema ehted... ? Ma ei tea, mis mõttega ma seda kirjutan. Ei saa igatahes eitada, et tal on halb kuju: ta on liiga kõhn. Kuid kes oskab öelda, mis meestele meeldib? Ja noored daamid võivad endale lubada säärast käitumist, mis teenijale tema koha maksaks. See ei ole muidugi minu asi. Ja ma ei või loota, et Te mu kirja läbi loete, kui ma sellises vaimus jätkan. Aga ajab ju tõesti vihale, kui kuuled, et miss Rachelit ilusaks nimetatakse, ning tead ise samal ajal, et ta on seda ainult tänu oma kleitidele ja enesekindlusele.

Katsuge minuga kannatlik olla, söör. Ma lähen nii kiiresti kui võimalik selle aja juurde, mis Teid kindlasti huvitab, — aja juurde, mil teemant kadus:

Kuid enne pean ma Teile siiski veel ühest asjast kirjutama.

Mu elu ei olnudki eriti raskesti talutav, kui ma varas olin. Alles siis, kui mind parandusmajas arusaamisele toodi, kui sügavale ma olen langenud, ja mulle paremaid püüdlusi sisendati, muutusid päevad pikaks ning tüütavaks. Nüüd hakkasid mõtted tulevikust end mulle peale sundima. Tundsin, milliseks kohutavaks etteheiteks olid mulle ausad inimesed — isegi kõige lahkemad neist — juba oma olemasoluga. Südantlõhestav üksildustunne käis minuga kaasas, kuhu ma ka iganes läksin, mida ka iganes tegin, milliste inimestega iganes kokku puutusin. Ma tean, minu kohus oli püüda uues kohas teiste teenijatega kenasti läbi saada. Millegipärast aga ei suutnud ma nendega sõbruneda. Nad olid niisuguse näoga (või kujutasin ma seda

lihtsalt ette), nagu aimaksid nad, kes ma varem olin. Ma ei kahetse (kaugel sellest!), et minus äratati püüd end parandada, — kuid tõesti, tõesti, see oli tüütu elu. Kui Teie tulite, tungis mu ellu algul nagu päikesekiir — ja siis tuhmus ka see. Ma olin küllalt meeletu, et Teid armastada, kusjuures ma ei suutnud isegi Teie tähelepanu köita. See oli suur piin — see oli tõesti suur piin.

Nüüd hakkan jõudma selleni, mida ma Teile öelda tahtsin. Noil painavatel päevadel läksin mulle lubatud vabal ajal kaks või kolm korda oma lemmikpaiku — Vabiseva Liiva randa. Ja ma ütlesin endale: «Küllap see kõik ükskord siin lõpeb. Kui ma sedcyenam taluda ei suuda, küllap see siis siin lõpeb.» Saage aru, söör, et see paik oli mind juba enne Teie tulekut kuidagiviisi lummanud. Mul oli alati mingi aimdus, et minuga vesiliival midagi juhtub. Kuid enne seda aega, millest rryi praegu kirjutan, ei olnud ma seda veel kordagi vaadanud kui vahendit, millega endale otsa peale teha. Siis aga mõtlesin ma tõesti, et siin on paik, mis kõik mu hädad paari hetkega lõpetaks — ja mind pärast igaveseks peidaks.

See on kõik, mis mul enda kohta on öelda alates sellest hommikust, mil ma Teid esimest korda nägin, ja lõpetades hommikuga, mil majas teemandi kadumise pärast häiret tõsteti. Mind pahandasid teenijad, kes muust enam ei rääkinudki kui sellest, keda esmajoones tuleks kahtlustada, ja ajasite vihale ka Teie (nii rumal olin ma siis) oma suure agarusega teemandi jahtimisel ja politsei kutsumisel; seepärast hoidusin ma, niipalju kui võimalik, omaette, kuni hiljem Frizinghalli politseinik meile tuli.

Mister Seegrave alustas, nagu Te võib-olla mäletate, sellest, et pani naiste magamistoad valve alla, mispeale kõik naised tormasid vihaselt talle üles järele, et teada saada, mida see solvang pidi tähendama. Ka mina läksin koos teistega, sest kui ma midagi teistest erinevat oleksin teinud, siis oleks mister Seegrave'i taoline mees mind otsekohe kahtlustama hakanud. Leidsime ta miss Racheli toast. Ta ütles meile, et ta ei luba hulgal naistel seal tungelda, osutas laiali-aetud uksevärvile, ütles, et mõni meist on oma seelikuga selle pahanduse teinud, ja käskis meil tagasi alla minna.

Kui ma miss Racheli toast olin lahkunud, peatusin hetkeks omaette ühel trepimademel, et vaadata, ega see värviplekk äkki minu kleidil ei ole. Penelope Betteredge (ainuke naisteenijatest, kellega ma sõbralikult läbi sain) läks mööda ja märkas, mida ma tegin.

«Sul pole vaja muretseda, Rosanna,» lausus ta. «Miss Racheli ukse värv on juba mitu tundi kuiv. Kui mister Seegrave ei oleks meie nagamistubasid valve alla pannud, oleksin võinud seda ka temale öelda. Ma ei tea, kuidas sina leiad — mind igatahes ei ole eladeski nii rängalt solvatud!»

Penelope on ägeda loomuga tüdruk. Ma rahustasin teda ja viisin lutu tagasi selle juurde, mis ta uksevärvi kuivamise kohta oli õelnud.

«Kust sa seda tead?» küsisin temalt. »

«Olin terve eilse hommiku miss Racheli ja mister Frankliniga koos,» vastas Penelope, «ning segasin värve, kui nemad ukse maalimist

265

lõpetasid. Kuulsin, kuidas miss Rachel küsis, kas uks saab õhtuks kuivaks, et ka sünnipäevakülalised seda näha võiksid. Ja mister Franklin raputas pead ning ütles, et värv on kuiv alles kaheteistkümne tunni pärast. Kui nad lõpetasid, oli lantšiaeg ammugi läbi — kell oli kolm. Mis tulemuse sinu rehkendus annab, Rosanna? Minu oma näitab, et see uks oli kuiv juba täna hommikul kell kolm.»

«Kas mõni daamidest käis eile õhtul üleval ust vaatamas?» küsisin ma. «Ma nagu kuulsin, kuidas miss Rachel neid ukse vastu puutumise eest hoiatas.»

«Ükski daam seda värvi laiali ei ajanud,» vastas Penelope. «Kui miss Rachel eile öösel kell kaksteist voodisse oli heitnud ja ma ära tulin, siis vaatasin ust, ja sellel ei olnud veel midagi viga.»

«Kas sa ei oleks pidanud seda mister Seegrave'ile teatama, Penelope?»

«Mister Seegrave'i abistamiseks ei lausuks ma mitte mingi hinna eest poolt sõnagi!»

Ta läks oma tööd tegema ja mina asusin oma toimetuste juurde.

Minu ülesandeks, söör, oli Teie voodit üles teha ja tuba koristada. See oli mu päeva kõige õnnelikum tund. Tavaliselt suudlesin ma siis patja, millel Teie pea terve öö oli puhanud. Ükskõik kes Teie rõivaste eest pärast mind on hoolitsenud, igatahes ei ole neid kunagi nii kenasti kokku pandud, nagu mina panin. Ühelgi pisiasjal Teie riidekirstus ei olnud tolmukübetki. Teie ei pannud seda muidugi rohkem tähele kui mind ennast. Ma palun vabandust — hakkan end jälle unustama. Teen nüüd kiiresti ja jätkan.

Niisiis, ma läksin sel hommikul Teie tuppa oma tööd tegema. Teie öösärk oli visatud üle voodi — just nii, nagu Te selle seljast, olite tõmmanud. Tõstsin selle üles ja hakkasin kokku panema — ning nägin miss Racheli ukse värvi plekki!

Olin sellest avastusest nii kohkunud, et jooksin, öösärk käes, uksest välja ning tõttasin tagatrepi kaudu oma tuppa, kuhu ma end siis lukustasin, et vaadata seda kohas, kuhu keegi mind segama tulla ei saaks.

Niipea kui ma jälle rahulikumalt hingata suutsin, meenus mulle jutuajamine Penelopega ja ma ütlesin endale: «Siin on asitõend, et ta viibis eile öösel kella kaheteistkümne ja kolme vahel miss Racheli elutoas!»

Ma ei ütle Teile otse välja, milline kahtlus mulle pärast seda esimesena pähe turgatas. See ajaks Teid ainult vihale — ja kui Te vihane olete, siis jätate mu kirja äkki hoopis pooleli ja rebite puruks.

Teie lahke loaga ma ütleksin ainult järgmist. Kui ma kõige üle nii hästi kui suutsin järele olin mõelnud, siis mõistsin, et minu oletus ei olnud tõenäoline — põhjusel, mida ma ka Teile ütlen. Kui Te oleksite sellisel kellaajal öösel miss Racheli teadmisel tema elutoas viibinud (ja olnud küllalt arutu, et unustada värskelt värvitud uks), siis oleks tema seda Teile meelde tuletanud: miss Rachel juba ei oleks Teil lasknud kaasa viia sellist tõendit tema vastu nagu see, mida ma nüüd vaatasin! Tunnistan, et samal ajal ei olnud ma omas meeles päris kindel, et ma oma kahtluse paikapidamatust olin tõestanud.

266

Ega Te pole unustanud, et ma miss Rachelit vihkasin? Katsuge aru saada, kui suudate, et see vihkamine mõjutas pisut kõiki mu mõtteid. Asi lõppes sellega, et otsustasin öösärgi enda kätte jätta ning oodata, valvata ja vaadata, kuidas ma seda kasutada saaksin. Palun pidage meeles, et tollal ei tulnud mulle midagi sellist pähegi, et Teie oleksite võinud teemandi varastada.»

Siinkohal katkestasin ma kirja lugemise teist korda. Selle õnnetu naise pihtimuse neid kohti, mis mind puudutasid, olin ma lugenud teesklematu üllatusega, ning võin puhtast südamest lisada, et ka siira kurbusega. Ma kahetsesin, kahetsesin tõesti seda laimu, millega olin tema mälestust mõtlematult määrinud, enne kui ma tema kirjast ridagi olin näinud. Kui ma aga eespool toodud lõiguni jõudsin, siis, pean tunnistama, hakkas minus Rosanna Spearmani vastu «järjest enam kibedust kogunema. «Lugege ise edasi,» ütlesin kirja üle laua Betteredge'ile ulatades. «Kui selles leidub midagi, mida ma lausa nägema pean, siis võite seda mulle lugemise käigus öelda.»

«Ma saan teist aru, mister Franklin,» vastas ta. «See on üsna loomulik. Ja temast (aidaku meid kõiki jumal),» lisas ta vaiksemal häälel, «ei ole see sugugi vähem loomulik.»

Kopeerin nüüd kirja järje minu valduses olevalt originaalilt.

Kiti olin otsustanud öösärgi enda kätte jätta ja vaadata, kuidas see mu armastusele või mu kättemaksule (ma ei tea tõesti, kummale) tulevikus kasuks tulla saab, siis pidin välja mõtlema, kuidas seda niiviisi enda käes hoida, et seda ei avastataks.

Oli ainult üks võimalus: õmmelda teine, täpselt samasugune öösärk, ja juba enne laupäeva, mil pesunaine pidi oma inventariraamatuga majja tulema.

Ma ei julgenud seda järgmise päevani (reedeni) edasi lükata, sest kartsin, et vahepeal võib midagi juhtuda. Otsustasin teha uue öösärgi selsamal päeval (neljapäeval), kui ma oma võimalusi ära kasutades endale vaba aega muretseda saan. Kõigepealt aga (pärast seda, Kui olin Teie öösärgi oma sahtlisse lukustanud), läksin ma tagasi Teie magamistuppa — mitte niivõrd selleks, et seda korda seada (Penelope oleks teinud seda minu eest, kui ma teda oleksin palunud}, kuivõrd selleks, et järele vaadata, ega Te oma öösärgi värviplekiga ka voodit või mõnda muud mööblieset määrinud ei olnud.

Uurisin kõike põhjalikult ja leidsingi lõpuks Teie hommikumantli siseküljelt mõned nõrgad värvitriibud — mitte sellel linasel hommikukuuel, mida Te suvel tavaliselt kannate, vaid flanellist hommikumantlil, mis oli Teil samuti kaasas. Arvatavasti hakkas Teil öösärgi väel ringikõndimisest vilu ja Te panite selga kõige soojema asja, mis Teile kätte puutus. Igatahes olid Teie hommikumantli siseküljel need värvitriibud näha. Kraapisin pisut riidekiude ning

sain värvist üsna kergesti lahti. Kui see oli tehtud, siis tunnistas Teie vastu veel ainult see asitõend, mis minu sahtlis luku taga seisis.
Olin Teie toa koristamise just lõpetanud, kui mind koos teiste teenijatega mister Seegrave'i juurde küsitlusele kutsuti. Siis vaadati
267
meie kõigi asjad läbi. Ja sellele järgnes päeva kõige erakordsem sündmus — vähemalt minu jaoks — pärast seda, kui olin Teie öösärgilt värvipleki leidnud. See sündmus oli seotud Penelope Betteredge'i teistkordse küsitlemisega inspektor Seegrave'i poolt.
Penelope tuli meie juurde tagasi ning oli viha pärast täiesti endast väljas, sest mister Seegrave oli teda rängalt solvanud: oli täiesti ühemõtteliselt vihjanud, et ta kahtlustab Penelopet varguses. Seda kuuldes olime kõik ühtviisi hämmastunud ja küsisime: «Miks?»
«Sellepärast, et teemant oli miss Racheli elutoas,» vastas Penelope. «Ja sellepärast, et mina öösel viimasena sealt toast lahkusin!»
Vist isegi enne, kui need sõnad tema suust olid kõlanud, meenus mulle, et üks inimene oli viibinud seal toas hiljem kui Penelope. See olite Teie. Mu pea hakkas ringi käima ja mõtetes valitses kohutav segadus. Keset seda kõike sosistas miski mu peas, et plekk Teie öösärgil võib tähendada hoopis midagi muud, kui mina olin arvanud. «Kui kahtlustada tuleb viimast inimest, kes toas viibis,» mõtlesin endamisi, «siis ei ole varas mitte Penelope, vaid mister Franklin Blake!»
Usun, et iga teise härrasmehe puhul oleksin ma sellist kahtlustust häbenema hakanud, niipea kui see mulle pähe oleks tulnud.
Kuid paljas mõte sellest, et Teie olite minu tasemele laskunud ning et mina olin Teie öösärki enda kätte jättes saanud ka võimaluse Teid avastamise ja terveks eluks häbistamise eest kaitsta, — teate söör, juba üksnes see mõte näis minu ees avavat sellise väljavaate Teie heatahtlikkust võita, et läksin lausa kinnisilmi, nagu- võiks öelda, kahtlustamiselt uskumisele üle. Ma järeldasin sedamaid, et Te olite politsei kutsumisel sellist agarust ilmutanud üksnes meik kõikide petmiseks, ning et käsi, mis oli miss Racheli teemandi võtnud, ei saanud kuidagiviisi kellelegi teisele kuuluda kui Teile.
Arvan, et see uus erutav avastus pani mul vist mõneks ajaks pea pööritama. Tundsin sellist põletavat soovi Teid näha — lausuda Teile prooviks paar sõna teemandi kohta ning panna Teid selle abil mulle otsa vaatama ja minuga rääkima —, et seadsin oma juuksed korda, tegin end nii kenaks kui suutsin ja läksin julgelt raamatukogusse, kus teadsin Teid parajasti kirjutavat.
Te olite ühe oma sõrmuse üles tuppa unustanud ja see andis mulle Teie juurde tulekuks nii hea ettekäände, et paremat ei võinud tahtagi-Kuid oh, söör! Kui Te kunagi armastanud olete, siis mõistate, kuidas see juhtus, et kogu mu julgus kadus, niipea kui ma tuppa astusin ja end Teie seltsist leidsin. Ja siis Te vaatasite nii külmalt üles, mulle otsa, ja tänasite sõrmuse leidmise eest nii ükskõikselt, et mu põlved hakkasid värisema ja mul oli tunne, nagu võiksin sealsamas Teie jalge ette põrandale kukkuda. Kas Te ehk mäletate, et pöörasite pilgu kohe pärast seda, kui Te mind olite tänanud, uuesti oma kirjatööle? Olin sellisest kohtlemisest niivõrd haavunud, et kogusin küllalt vaprust kõnelemiseks. Ma ütlesin: «Kummaline lugu selle teemandiga, söör.» Te vaatasite jälle üles ja vastasite: «Jah, on küll!» Te rääkisite viisakalt (seda ei saa ma eitada), kuid hoidsite meie vahel siiski distantsi — julma distantsi. Kuna ma uskusin, et kadunud teemant
268
oli samal ajal kusagile Teie juurde ära peidetud, siis ärritas feie külmaverelisus mind nii väga, et hetkeline ägedus andis mulle piisavalt vahvust sellele vihjamiseks. Ütlesin: «Seda teemanti ei leita kunagi, söör, ega ju? Ei! Ja ka mitte inimest, kes teemandi võttis, — selle eest ma võin pea anda!» Noogutasin ja naeratasin Teile, tahtes sellega öelda: «Ma tean!» Seekord vaatasite mulle otsa, silmis midagi huvitaolist, ning ma tundsin, et kui me veel mõned sõnad vahetame,

siis võib tõde päevavalgele tulla. Just sel silmapilgul tuli mister Betteredge ukse taha ja rikkus kõik ära. Tundsin teda sammudest ning teadsin ka, et tema kodukorrareeglid ei lubanud mul sellel kellaajal raamatukogus viibida, rääkimata sellest, et olin seal Teie seltsis. Mul jätkus parajasti aega sealt ise enne välja saada, kui ta mind minema ajada oleks jõudnud. Olin vihane ja pettunud, kuid sellegipoolest mitte päriselt lootust kaotanud. Vaadake, jää meie vahel oli mur\ud, ja ma mõtlesin, et kui järgmine juhus tuleb, hoian mister Betteredge'i teelt kõrvale.
Kui ma tagasi peretuppa jõudsin, helistati parajasti meie lõuna-kella. Juba lõunaaeg käes! Aga minul tuli ju veel uue öösärgi jaoks riie muretseda! Selleks oli ainult üks võimalus. Teesklesin lõuna ajal haiget ning sain niiviisi oma käsutusse kogu aja kuni teejoomiseni.
Mida ma tegin sel ajal, kui ma kõigi teada voodis pidin lamama, ja kuidas ma veetsin öö pärast seda, kui olin ka teejoomise ajal haiget teeselnud ning end üles voodisse saata lasknud, — seda ei ole mul vaja rääkida. Kui seersant Cuff ka midagi muud ei avastanud, siis selle uuris ta küll välja. Ja ma võin oletada, kuidas. Mind tunti Frizing-hallis riidekaupmehe juures ära (kuigi hoidsin loori näo ees). Selle leti taga, kus ma kalinguri ostsin, oli peegel, ja sellest peeglist nägin ma, kuidas üks müüjatest minu õlale osutas ning midagi teisele sosistas, öösel jällegi, kui ma oma toas luku taga salaja töötasin, kuulsin läbi ukse nende teenijate hingamist, kes mind kahtlustasid.
See oli mulle siis täiesti ükskõik ja on täiesti ükskõik ka praegu. Reede hommikul, mitu tundi enne seda, kui seersant Cufj majja astus, oli uus öösärk — minu käes oleva öösärgi asemel, et arv klapiks — õmmeldud, märjaks kastetud ja välja väänatud, kuivatatud, triigitud, märgitud, kokku pandud nii, nagu pesunaised seda ikka teevad, ning asetatud õnnelikult Teie sahtlisse. Polnud mingit hirmu (kui majas pesu uurima oleks hakatud), et öösärgi uus väljanägemine mind reeta võiks. Kogu Teie pesu ju uuendati, kui Te meie majja tulite, — arvatavasti Teie välismaalt kojutuleku puhul.
Siis saabus seersant Cuff, kes põhjustas järgmise suure üllatuse, teatades, mida t em a ukse laialiaetud värvist arvas.
Ma olin uskunud Teie süüd (nagu olen juba tunnistanud) rohkem sellepärast, et ma soovisin Teid süüdi olevat, kui millegi muu pärast. Nüüd aga oli seersant jõudnud hoopis erinevat teed pidi sellelesamale järeldusele (öösärgi suhtes) millele minagi! Ja minu käes oli see riideese, mis ainsana Teie süüd tõendas! Ja' seda ei teadnud mitte ükski hing — Teie ise kaasa arvatud! Ma kardan Teile öelda, mida toa tundsin, kui ma selle kõik endal läbi pea lasksin, — Te vihkaksite Pärast seda igavesti mu mälestust.
269
Sel kohal tõstis Betteredge pilgu kirjalt.
«Seni ei ole veel mingit valguskuma, mister Franklin,» lausus vanamees, võttes eest oma raskete kilpkonnaluust raamidega prillid ning lükates Rosanna Spearmani pihtimuse endast veidi eemale. «Kas te ise, söör, ei ole vahepeal midagi välja mõelnud?»
«Lugege kõigepealt see kiri lõpuni, Betteredge; võib-olla on seal lõpus midagi, mis meile mingi pidepunkti annab. Pärast seda tahaksin ma teile paar sõna öelda.»
«Väga hea, söör. Ma puhkan natuke silmi ja hakkan siis uuesti lugema. . . Ma ei taha teid küll tagant kiirustada, mister Franklin, aga kas te ei ütleks mulle esialgu paari sõnaga, kas te juba teate, kuidas sellest hirmsast kimbatusest välja pääseda?»
«Ma tean seda, et sõidan tagasi Londonisse mister Bruffiga nõu pidama,» vastasin ma. «Kui tema mind aidata ei suuda ... »
«Jah, söör?»
«Ja kui seersant oma erupõlvest Dorkingis ei loobu ...»
«Seda ta ei tee, mister Franklin!»
«Siis, Betteredge, — niipalju kui ma praegu aru saan — on minu mõistus otsas. Ma ei tea, et veel ükski hing peale mister Bruffi ja seersandi mulle vähimalgi määral kasulik saaks olla.»

Vaevalt olid need sõnad mu suust kostnud, kui keegi toa uksele koputas.

Betteredgel näis see segamine nii üllatavat kui ka pahandavat.

«Tulge sisse,» hüüdis ta ärritatult, «kes te ka poleks!»

Uks avanes ja tuppa astus vaikselt kõige tähelepanuväärsema välimusega mees, keda ma kunagi olin näinud. Kehaehituse ja liigutuste järgi otsustades oli ta veel noor. Tema nägu vaadates ja seda Betteredge'i omaga võrreldes tundus aga, et tema on neist kahest vanem. Jume oli tal mustlaslikult tõmmu, lahjad põsed olid tugevasti auku vajunud ja sarnad eendusid nende kohal nagu ärklid. Nina oli peenelt vormitud, nii nagu seda tihti Ida vanade rahvaste juures kohtab ja mis on nii harv Lääne nooremate rasside hulgas. Kõrge laup kerkis kulmudelt otse üles. Nägu oli kaetud loendamatute kortsude ja kurdudega. Ja sellest kummalisest näost vaatasid teid ning (vähemalt minu puhul) vangistasid oma tahtmist mööda teie tähelepanu veelgi kummalisemad, imemahedat pruuni värvi, unistavad ning kurblikud ja sügaval silmakoobastes asetsevad silmad. ||isage nüüd veel tihe kräsus juuksepahmakas, mis oli looduse mingi kapriisi tõttu oma värvi jahmatavalt laigulisel kombel kaotanud. Pealael olid juuksed ikka veel sügavmustad, mis oli ka nende loomulik värvus. Külgedel olid need läinud täiesti valgeks, kusjuures selle harukordse kontrasti mõju ei mahendanud mingid hallid üleminekutoonid. Kahe värvi piirjoon oli üpris korrapäratu. Ühes kohas ulatusid valged juuksed üles mustade sekka, teises kohas mustad juuksed alla valgete sekka. Vaatasin seda meest uudishimuga, mida ma, pean oma häbiks tunnistama, ei olnud suuteline varjama. Tema mahedad pruunid silmad vaatasid mulle leebelt otsa ja ta vastas mu tahtmatult ebaviisakale jõllitamisele vabandusega, mida ma ei olnud sugugi ära teeninud.

270

«Andke andeks,» ütles ta. «Mul ei olnud aimugi, et mister Betteredge on hõivatud.» Ta võttis taskust ühe paberilehe ja ulatas selle Betteredge'ile. «Järgmise nädala nimekiri,» tähendas ta. Tema pilk peatus veel korraks minul — ja siis lahkus ta toast niisama vaikselt nagu oli sisse tulnud.

«Kes see oli?» küsisin ma.

«Mister Candy assistent,» vastas Betteredge. «Muide, mister Franklin, teid kindlasti kurvastab kuulda, et see väike tohter ei paranenudki haigusest, mille ta sünnipäevalt koju minnes endale külge sai. Tema tervis on nüüd küll juba üsna hea, aga palavik röövis talt mälu ja ta ei ole sellest seniajani rohkem kui riismeid tagasi saanud. Kogu töö langeb tema assistendi õlgadele. Seda pole praegu küll just palju — peale vaeste. Vaadake, neil ei jää ju muud üle. Nemad peavad leppima mehega, kellel on lapilised juuksed ja mustlase jume, — või muidu nad ei saagi mingit ravi.»

«Paistab, et ta ei meeldi teile, Betteredge?»

«Ta ei meeldi kellelegi, söör.»

«Miks teda siis ei armastata?»

«Noh, mister Franklin, kõigepealt tuleb talle kahjuks tema välimus. Ja siis käib veel mingi jutt, et mister Candy võttis ta ametisse tema väga kahtlasest kuulsusest hoolimata. Keegi ei tea, kes ta õieti on, ja siin kandis ei ole tal ühtki sõpra. Kuidas te seda kõike teades saaksite veel oodata, et ta inimestele meeldiks?»

«Muidugi, täiesti võimatu! Kas ma tohin küsida, mida ta teist tahtis, kui ta teile selle paberi andis?»

«Ta tõi ainult iganädalase nimekirja nendest haigetest, kes veidi veini vajavad. Armuline proua laskis põduratele vaestele alati korrapäraselt head tervislikku portveini ja šerrit jagada, ning miss Rachel soovib, et seda kommet jätkataks. Ajad on muutunud! Ma mäletan, kui mister Candy ikka ise selle nimekirja mu perenaisele tõi. Nüüd toob mister Candy assistent nimekirja minule... Kui te lubate, söör, siis ma loen seda kirja edasi,» ütles Betteredge Rosanna Spearmani pihtimust uuesti lähemale tõmmates. «Pean tunnistama, et see ei ole just lõbus lugemine. Aga noh, see ei lase mul vähemalt läinud aegade pärast kibedaid mõtteid

heietada.» Ta pani prillid ette ja vangutas süngelt pead. «Sellel, kuidas me oma emadega ümber käime, kui nad meid elutee algusse seavad, on oma mõte sees. Me kõik tuleme siia ilma vähem või rohkem vastu tahtmist. Ja meil kõigil on tuline õigus.»
Mister Candy assistent oli mulle selleks liiga tugeva mulje jätnud, et oleksin temast oma mõtetes otsekohe suutnud vabaneda. Lasksin Betteredge'i viimase ümberlükkamatu filosoofilise väite kõrvust mööda ja tegin ve"el kord lapiliste juustega mehest juttu.
«Kuidas tema nimi on?» küsisin ma.
«Just nii kole nimi, nagu talle passib,» vastas Betteredge pahuralt. «Ezra Jennings.»
271

5. PEATÜKK

Kui Betteredge mulle mister Candy assistendi nime teatavaks oli teinud, leidis ta ilmselt, et olime tühja asja peale juba küllalt aega raisanud. Ta süvenes Rosanna Spearmani kirja lugemisse.
Mina istusin akna all ja ootasin, millal ta lõpetab. Vähehaaval kustus mu meelest mulje, mille oli jätnud Ezra Jennings. Näis tõesti arusaamatu, et minu olukorras üldse mõni inimolend mulle mingisugust muljet võis avaldada! Mu mõtted pöördusid endisele rajale. Sundisin end oma uskumatule olukorrale veel kord otsustavalt näkku vaatama. Vaagisin veel kord mõttes läbi selle tegutsemiskava, mille koostamiseks ma lõpuks küllaldase meelerahu olin saavutanud.
Minna selsamal päeval tagasi Londonisse, kanda kogu lugu mister Bruffile ette, ja lõpuks kõige olulisem: muretseda (ükskõik milliste vahenditega või milliste ohvrite hinnaga) võimalus Racheliga isiklikult kokku saada — selline oli mu tegevusplaan, niipalju kui ma sel ajal üldse midagi kavandada suutsin. Rongi väljumiseni jäi veel rohkem kui tund aega. Ja oli olemas ka see napp võimalus, et Betteredge avastab Rosanna Spearmani kirja veel lugemata osas midagi, mida ma võib-olla peaksin teadma, enne kui lahkun majast, kus teemant kaduma läks. Seda võimalust ma ootasingi.
Kiri lõppes niiviisi:
Teil ei maksaks vihastada, mister Franklin, kuigi see teadmine, et ma kogu Teie tulevikku oma kätes hoian, mulle väikest võidurõõmu valmistas. Peagi tulid minu juurde jälle tagasi mured ja hirmud. Seersant Cuffi seisukoht teemandi kadumise suhtes pidi kindlasti selleni viima, et ta meie pesu ja kleidid läbi vaatab. Ei minu toas ega ka terves majas polnud ühtegi kohta, kuhu ma rahuliku südamega oleksin võinud öösärgi tema eest peita. Kuhu see küll panna, nii et isegi seersant seda leida ei suudaks, ja kuidas seda teha ilma hetkegi väärtuslikku aega kaotamata? Neile küsimustele polnud kerge vastata. Minu kõhklemine lõppes otsusega, mis võib Teid naerma ajada. Riietusin lahti ja panin öösärgi endale selga. Teie olite seda kandnud — ja kandes seda pärast Teid, kogesin ma veel ühte üürikest rõõmuhetke.
Järgmised uudised, mis peretuppa jõudsid, näitasid, et ma ei olnud öösärgi peitmisega asjatult kiirustanud. Seersant Cuff tahtis pesuraamatut näha.
Leidsin selle ja viisin talle proua elutuppa. Varem.atel aegadel olime seersandiga rohkem kui korra kokku juhtunud. Ma olin kindel, et ta mu ära tunneb, — ja ma ei osanud arvata, mida ta teha võib, leides mind teenijana majas, kus hinnaline kalliskivi on kaduma läinud. Selles kahkvelolekus tundsin, et mulle tooks kergendust, kui meie kohtumine rutem toimuks ja ma otsekohe kõige halvema teadta saaksin.
Kui ma talle pesuraamatu ulatasin, vaatas ta mulle otsa nagu võõrale ning tänas mind erakordselt viisakalt selle toomise, eest-Pidasin nii seda kui ka teist halvaks märgiks. Ei olnud teada, mida
272

ta mu kohta tagaselja öelda võis; ei olnud teada, kui pea mind võidi kahtlustuse põhjal vahi alla võtta ja läbi otsida. Teie pidite parajasti mister Godfrey Ablewhite'i rongile saatmast tagasi jõudma, seepärast läksin ma Teie lemmikalleele põõsastikus, et veel kord üritada Teiega kõnelda — kõige järgi otsustades võis see olla mu viimane võimalus.
Teid aga ei ilmunud, ja mis veelgi halvem — mister Betteredge ja seersant Cuff möödusid paigast, kus ma ennast peitsin, ning seersant nägi mind.
Pärast seda ei jäänud mul muud üle kui oma õigesse kohta ja õige töö juurde tagasi pöörduda, enne kui mind veel mõni õnnetus oleks tabanud. Just siis, kui ma üle allee hakkasin minema, jõudsite Teie jaamast tagasi. Te sammusite otse põõsastiku poole, kuid siis märkasite mind — ma olen kindel, söör, et Te mind märkasite — ja Te pöörasite kõrvale, nagu oleksin ma olnud katkutõbine, ning läksite ära majja.
Läksin ka ise, nii kiiresti kui mu jalad kandsid, tagaukse kaudu majja sisse. Pesuköögis ei olnud sel ajal kedagi ja ma jäin sinna üksi istuma. Ma olen Teile juba rääkinud neist mõtetest, mida Vabisev Liiv minus äratas. Need mõtted tulid mul nüüd jälle pähe. Küsisin endalt, mis on raskem, kui asjad sedaviisi edasi arenevad, — kas mister Franklin Blake'i ükskõiksust taluda või vesiliiva hüpata ja kõik igaveseks lõpetada?
Ei ole mõtet paluda, et ma Oma tollast käitumist seletaksin. Ma püüan küll, kuid ei suuda seda ka ise mõista.
Miks ma Teid ei peatanud, kui Te minu eest nii julmalt ära pöörasite? Miks ma ei hüüdnud: «Mister Franklin, ma tahan Teile midagi öelda. See puudutab Teid ennast; Te peate selle ära kuulama ja Te kuulate selle ära!»? Te olite minu võimuses. Nagu öeldakse, te olite mul peos. Ja veel enam, minu käsutuses oli võimalusi (kui ma vaid oleksin suutnud Teis usaldust äratada), mille abil oleksin saanud Teile tulevikus kasulik olla. Muidugi ei arvanud ma kunagi, et Teie, härrasmees, selle teemandi lihtsalt lõbu pärast oleksite näpanud. Penelope oli kuulnud miss Rachelit ja mina mister Betteredge'i kõnelemas Teie pillavusest ja Teie võlgadest. Mulle oli küllalt selge, et Teie eesmärk oli olnud teemant maha müüa või pantida ning sel teel vajalik raha muretseda. Noh, mina oleksin võinud Teile juhatada Londonis ühe mehe, kes selle kalliskivi vastu üsnagi suure rahasumma oleks andnud ning kes Teile sealjuures mingeid ebamugavaid küsimusi ei oleks esitanud.
Miks, oh miks ma ometi Teiega ei kõnelnud?!
Kas võis põhjuseks olla see, et ma ei suutnud enam muude murede ja hädadega toime tulla peale selle ohu ja pinge, mis öösärgi hoidmisega paratamatult kaasnes? Teiste naistega oleks lugu tõesti võinud

Märkus Franklin Biakelt — Kirjutaja vaeseke eksib rängalt. Ma ei pannud teda üldse tähele. Kindlasti kavatsesin ma põõsastikus jalutada. Kuid siis meenus mulle, et tädi tahab mind ehk pärast mu jaamast tulekut näha, ja ma muutsin meelt ning läksin majja.

nõnda olla — aga kuidas sai see niiviisi olla minuga? Noil aegadel, kui ma veel varas olin, riskeerisin kümneid kordi rohkem ning leidsin pääsetee isegi raskustest, mille kõrval see praegune oli lihtsalt lapsemäng. Ma olin, nagu võiks öelda, pettustes ja sissevedamistes koolitatud. Mõned neist olid nii suurejoonelised ja nii nutikalt läbi viidud, et said kuulsaks ning sattusid koguni ajalehtedesse. Kas on tõenäoline, et selline tühine asi nagu öösärgi varjamine võis nii väga mu südant rõhuda ja mulle hirmu nahka ajada, et ma ei saanud sõna suust, kui oleksin pidanud Teiega kõnelema? Milline mõttetus üldse sellist küsimust esitada! See ei olnud võimalik.
Mis mõtet on mul nii pikalt omaenese meeletusel peatuda? Lihtne tõde on ehk niigi küllalt selge? Teie seljataga armastasin ma Teid kogu hingest. Teie näo ees aga — ma ei saa seda eitada — kartsin ma Teid, kartsin Teid vihale ajada, kartsin seda, mida Te mulle öelda võiksite (kuigi Te olite tõesti teemandi võtnud), kui ma söandaksin Teile tunnistada, et olen

Teie teo avastanud. Kui ma Teiega raamatukogus rääkisin, siis jõudsin sellele tunnistusele nii lähedale kui vähegi tihkasin. Siis Te mulle selga ei keeranud. Siis Te ei põrganud minust eemale kui katkutõbisest. Püüdsin ennast Teie peale vihaseks ajada ja niiviisi julgust saada. Aga ei, ma ei suutnud tunda midagi muud peale piina ja alanduse. «Sa ei ole ilus; sul on vigane õlg, sa oled ainult toatüdruk — mida sa õige mõtled, et tahad Minuga rääkida?» Te ei lausunud kunagi selliseid sõnu, mister Franklin, kuid ometi ütlesite mulle seda kõike. Kas saab säärast meeletust nagu minu oma üldse seletada? Ei. See tuleb ainult üles tunnistada ja asi sellega jätta.
Palun Teilt veel kord vabandust, et mu sulg jälle sedaviisi koosale k(ddus. Ärge kartke, enam seda ei juhtu. Lõpp on nüüd juba lähedal,
Penelope oli esimene, kes mind tühja pesukööki segama tuli. Ta oli mu saladuse juba ammu ära arvanud ja teinud oma parima, et mulle aru pähe panna, —kusjuures teinud seda väga lahkesti.
«Aa!» ütles ta. «Ma tean, miks sa siin nii murest murtult ja üksi istud. Sinule, Rosanna, oleks küll kõige parem, kui mister Franklini külaskäik lõpule jõuaks. Ma usun, et ega ta siia enam kauaks jäägi.»
Mõte Teie ärasõidust ei olnud mulle veel kordagi pähe tulnud. Mul ei olnud jõudu Penelopega rääkida. Suutsin talle ainult otsa vaadata.
«Tulin just miss Racheli juurest,» jätkas Penelope. «Ja mul oli tõesti tükk tegemist, et tema halba tuju välja kannatada. Ta ütles, et senikaua kui politsei siin viibib, on see maja talle talumatu ning ta on otsustanud täna õhtul prouaga rääkida ja homme tädi Ablewhitei poole sõita. Kui ta seda teeb, siis võid sa päris kindel olla, et peagi leiab ka mister Franklin mingi põhjuse lahkumiseks.»
Selle peale sain ma kõnevõime tagasi. «Kas sa tahad öelda, et mister Franklin läheb koos temaga?» küsisin ma.
«Küll ta läheks, kui miss Rachel teda laseks, aga seda juba ei juhtu. Nüüd saab ka mister Franklin miss Racheli iseloomu tunda, nüüd on ka tema miss Racheli mustas nimekirjas — ja mõelda vaid. kui palju ta vaeseke on mu preilit aidata püüdnud! Ei, ei! Kui nad

enne homset ära ei lepi, siis saad näha, et miss Rachel läheb ühele poole ja mister Franklin teisele. Ma ei kujuta ette, kuhu ta minna võib. Aga pärast seda, Rosanna, kui miss Rachel kodunt ära on sõitnud, ei jää ta enam mingil juhul siia.»
Mul õnnestus varjata meeleheidet, mida ma tundsin mõtte juures, et Te ära lähete. Kui tõtt tunnistada, siis nägin ma miss Racheli ja Teie vahelistes võimalikes tõsistes lahkhelides (kui neid tõesti oli) enda jaoks tillukest lootuskiirt. «Kas sa tead,» küsisin, «mille pärast nad tülli läksid?»
«Tüli on ainult miss Racheli poolel,» kostis Penelope. «Ja kõige järgi otsustades on süüdi lihtsalt miss Racheli ohjeldamatus ja ei midagi muud. Ma ei tahaks sind kurvastada, Rosanna, aga ära sa võta pähegi sellist mõtet, et mister Franklin temaga iial tülli võiks minna. Selleks on ta temasse liiga sügavalt kiindunud!»
Vaevalt oli ta need julmad sõnad lausunud, kui mister Betteredge meid kutsuda laskis. Kõik majateenijad pidid halli kogunema. Ja siis pidime ükshaaval mister Betteredge'i tuppa minema ning end seersant Cuffil küsitleda laskma.
Minul tuli minna siis, kui proua toaneitsi ja esimene toatüdruk olid juba küsitletud. Seersant Cuffi küsimused — kuigi ta neid väga. kavalalt maskeeris — näitasid mulle peagi, et nood kaks naist (mu kõige õelamad vaenlased selles majas) olid neljapäeva pärastlõunal ja ka neljapäeva öösel mu ukse taga luuramas käinud. Nende jutust piisas, et seersandil osa tõe suhtes silmi avada-. Ta arvas õigesti, et ma olin salaja uue öösärgi teinud, kuid uskus valesti, et värviplekiga öösärk kuulus minule. Selle põhjal, mida ta ütles, veendusin ma veel ühes asjas, millest ma õieti aru ei saanud. Ta muidugi kahtlustas, et ma olen teemandi kadumisega

seotud. Kuid samal ajal laskis ta mul mõista — minu arvates sihilikult —, et ta ei pea mind kalliskivi kadumise eest peamiselt vastutavaks. Ta paistis mõtlevat, et ma olin tegutsenud kellegi teise juhtnööride järgi. Keda ta silmas pidas, seda ei osanud ma siis ega oska ka praegu ära arvata.
Kogu selles segases loos oli vähemalt üks asi selge — et seersant Cuff oli tõe teadmisest väga kaugel. Teie olite väljaspool ohtu, seni kui öösärk väljaspool ohtu oli — aga mitte hetkegi kauem.
Ma lihtsalt ei tea, kuidas Teile mõistetavaks teha, mäherdune ahastus ja hirm mind nüüd rõhus. Kauem ei võinud ma Teie öösärgi kandmisega enam riskeerida. Mind võidi ette hoiatamata, palja kahtlustuse alusel Frizinghalli politseikohtusse viia ning seal läbi otsida. Seni kui ma seersant Cuffi armust veel vabaduses olin, tuli mul valida — ja otsekohe —, kas hävitan öösärgi või peidan selle kusagil majast küllalt kaugel kindlasse kohta.
Kui ma Teid ainult veidi vähem oleksin armastanud, siis arvatavasti oleksin selle hävitanud. Aga oh, kuidas oleksin ma võinud hävitada seda ainsat asja, millega ma sain tõendada, et olin Teid paljastamisest päästnud? Kui me mingi seletuseni 'oleksime jõudnud ja kui Te mind mingis halvas tagamõttes oleksite kahtlustanud ning kõike eitanud, kuidas oleksin ma siis suutnud Teie usaldust võita, kui mul öösärki ette näidata ei oleks olnud? Kas ma teen Teile ülekohut, kui

uskusin siis ja usun veel praegugi, et lööte kõhklema ja ei lase minusugusel vaesel tüdrukul oma saladust jagada ega olla Teie kaasosaline varguses, millele Teid olid ahvatlenud rahamured? Mõelge oma tõrjuvale käitumisele, söör, ja siis vahest ei pane Teid enam imestama, et ma ei tahtnud hävitada seda ainsat mulle sülle langenud võimalust tõestada oma õigust Teie usaldusele ja tänulikkusele.
Otsustasin öösärgi ära peita, ning selleks valisin ma koha, mida ma kõige paremini tundsin, — Vabiseva Liiva.
Niipea kui küsitlemine läbi sai, tulin lagedale esimese ettekäändega, mis mulle pähe turgatas, ja mul lubati minna välja värsket õhku hingama. Läksin otse Kajakalõukasse, mister Yollandi majakesse. Tema naine ja tütar olid minu kõige paremad sõbrad. Ärge arvake, et ma neile Teie saladuse usaldasin — seda ei ole ma kellelegi usaldanud. Ma tahtsin ainult Teile selle kirja kirjutada ja öösärgi rahulikult seljast ära võtta. Kahtluse all, nagu ma olin, ei saanud ma meie majas kumbagi teha.
Ja nüüd hakkab mu pikk kiri, mida ma olen üksipäini siin Lucy Yollandi magamistoas kirjutanud, lõpule jõudma. Kui ma sellega valmis saan, siis keeran öösärgi rulli, peidan selle mantli varju ja lähen alla. Vanade asjade hunnikust missis Yollandi köögis leian ma need vahendid, mida vajan, et see rikkumatu ning kuivana oma peidupaigas säiliks. Ja siis lähen ma Vabisevale Liivale — ärge kartke, et lasen jälgedel end reeta! — ning peidan öösärgi liivasse, kust seda ükski elusolend üles ei leia, kui ma talle ise enne selle saladust teada ei anna.
Ja kui ka see on tehtud, mis siis saab?
Siis, mister Franklin, on mul kahekordne põhjus püüda veel kord Teile öelda neid sõnu, mida ma siiani ei ole öelnud. Kui Te meilt ära sõidate, nagu Penelope arvab, ja kui ma Teiega enne seda kõnelda ei ole saanud, siis kaotan ma selle võimaluse igaveseks. See on üks põhjus. Ja kui mu jutt Teid tõesti vihastab, siis lohutab mind teadmine, et vähemalt öösärk võib minu kaitseks tunnistada. See on mu teine põhjus. Kui isegi need kaks koos mulle nii palju jõudu ei anna, et suudaksin üle saada külmusest, mis mu südant siiani on ahistanud (ma mõtlen külmust, millega Teie mind kohtlete), siis on lõpp kõigil mu pingutustel — ja lõpp ka mu elul.
Jah. Kui ma järgmise võimaluse mööda lasen — kui Te ikka jälle nii julm olete ja kui ma nagu varemgi seda taluda ei suuda —, siis jumalaga, see maailm, mis on keelanud mulle õnne, mida ta teistele kingib. Jumalaga, elu, mida miski peale natukesegi lahkuse Teie poolt mulle uuesti meeldivaks muuta ei saa. Ärge süüdistage ennast, söör, kui see niiviisi lõpeb. Kuid

püüdke — püüdke tõesti — mulle andeks anda ja pisutki kaasa tunda! Kui mul endal Teiega enam rääkida ei õnnestu, siis kannan hoolt, et Te ikkagi teada saate, mida ma Teie heaks olen teinud. Kas Te ütlete siis minu kohta mõne hea sõna — samasugusel õrnal toonil, nagu Te miss Racheliga räägite? Kui Te seda teete ja kui sellised asjad nagu vaimud olemas on, siis usun, et mu vaim kuuleb seda ja väriseb rõõmust.
On aeg lõpetada. Ajan end sedaviisi veel nutma. Kuidas ma näen
276
siis teed peidupaika, kui lasen neil kasututel pisaratel end pimestada?
Miks peaksin ma pealegi asja nii süngetes värvides nägema? Miks mitte uskuda — kuni see on võimalik —, et kõik lõpeb veel hästi? Võib-olla Te olete täna õhtul heas tujus — aga kui ei, siis ehk läheb mul homme hommikul paremini. Tüsatsemine ei tee mu ilutut nägu ometi mitte ilusamaks — ega ju? Kes teab, võib-olla olen ma kõik need pikad tüütud leheküljed ilmaasjata täis kirjutanud? Nad lähevad kindluse mõttes (teise põhjuse peale ei maksa praegu mõelda) koos öösärgiga peidupaika. Selle kirja kirjutamine oli väga-väga raske töö. Oh, kui me vaid lõpuks vastastikusele arusaamisele jõuaksime — millise rõõmuga ma need lehed siis puruks rebiksin!
Lubage mul jääda, söör, Teie truuks armastajaks ja alandlikuks teenriks.
Teie
Rosanna Spearman
Betteredge luges kirja vaikides lõpuni. Pannud selle hoolikalt ümbrikusse tagasi, istus ta mõttes, pea langetatud ja silmad maas.
«Betteredge,» küsisin ma, «kas kirja lõpus oli mingi vihje, mis mind aidata võiks?»
Raske ohke saatel tõstis ta aeglaselt pea.
«Seal ei ole midagi, mis teid aidata võiks, mister Franklin,» vastas ta. «Kui ma tohih teile nõu anda, siis hoidke seda kirja senikaua ümbrikus, kuni teie praegused mured ükskord möödas on. See kurvastab teid valusasti, ükskõik millal te seda ka ei loeks. Praegu ärge seda igatahes lugege.»
Panin kirja oma taskuraamatu vahele.
Kui Betteredge'i jutustuse kuueteistkümnendale ja seitsmeteistkümnendale peatükile, tagasi vaadata, siis saab selgeks, et mul oli tookord — ajal, kus mu meelekindlus juba julmalt proovile oli pandud — tõesti põhjust selle lugemisest hoiduda. Veel kahel korral oli see õnnetu naine teinud katset minuga kõnelda. Ja veel kahel korral oli mul õnnetus (jumal teab, et ma ei teinud seda meelega!) tema lähenemiskatsed tagasi lükata. Reede õhtul, nagu Betteredge seda tõepäraselt kirjeldab, leidis ta mind üksi piljardilaua ääres. Tema Käitumine ja väljendusviis lasksid mul oletada — ja igaüks oleks Samadel asjaoludel sama mõelnud —, et ta kavatseb tunnistada oma seost teemandi kadumisega. Et asja talle kergemaks teha, ei ilmutanud ma sihilikult mingit erilist huvi selle vastu, mis tulema pidi; tema enese pärast hoidsin ma nimme pilgu piljardikuulidel — ja mis oli tulemus? Olin teda südamepõhjani solvanud ning enda juurest minema peletanud! Laupäeval jällegi — kui ta juba Penelope jutu põhjal arvata võis, et mu ärasõit on lähedal — jälitas meid ikka seesama kuri saatus. Ta proovis minuga veel kord põõsastikus kokku saada, kuid leidis mu seal Betteredge'i ja seersant Cuffi seltsis. Seersant, kes pidas silmas oma salajast eesmärki, tegi minuga Rosanna Spearmanist tema enda kuuldes juttu. Jällegi vaesekese enese pärast vastasin ma politseinikule otsese eitamisega ning kuulutasin valjusti — nii et ka tema mind kuuleks —, et «mul ei ole Rosanna
277
Spearmanist sooja ega külma». Nende sõnade peale, millega ma tahtsin teda ainult hoiatada, et ta minuga omavahel kõnelda ei püüaks, pöördus ta ümber ja lahkus — mõistes mu hoiatust, nagu ma siis uskusin; mõistes end surmale, nagu ma nüüd tean. Sealt edasi olen ma juba kirjeldanud seda sündmuste rida, mis viis mind hämmastava avastuseni vesiliival. Nüüd on

tagasivaade täielik. Võin lasta Rosanna Spearmani õnnetul lool endal — mida ma isegi nii pika aja tagant ei suuda meenutada, ilma et mu süda valust kokku ei kisuks — kõnelda kõigest sellest, mis siin meelega ütlemata on jäetud. Võin Vabiseval Liival toimepandud enesetapult, millel on minu praegusele olukorrale ja tulevikuväljavaadetele kummaline ning hirmus mõju, minna edasi selle jutustuse elavate inimeste murede juurde ja sündmustele, mis juba sillutasid teed mu aeglasele ning vaevarohkele rännakule pimedusest valguse kätte.

6. PEATÜKK

On vist ütlematagi selge, et raudteejaama kõndisin ma Gabriel Betteredge'i saatel. Kiri oli mul taskus ja öösärk kindlalt väikesesse kotti pakitud — et neid mõlemaid mister Bruffile näidata, veel enne kui ma sel õhtul magama heidan.

Lahkusime majast vaikides. Esimest korda kogu selle aja jooksul, mis ma Betteredge'i tunnen, ei osanud ta minu seltsis sõnagi lausuda. Kuna minul aga oli, mida öelda, siis hakkasin rääkima, niipea kui me pargiväravatest välja olime jõudnud.

«Enne kui ma Londonisse sõidan,» alustasin ma, «on mul teile kaks küsimust, Need puudutavad mind ennast ja ma usun, et need võivad teid üsnagi üllatada.»

«Kui nad mind selle vaesekese kirja unustama panevad, mister Franklin, siis tehku minuga muud, mida aga tahavad. Palun hakake mind võimalikult ruttu üllatama, söör.»

«Minu esimene küsimus, Betteredge, on selline. Kas ma olin Racheli sünnipäeva õhtul purjus?»

«Teie purjus!» hüüatas vanamees. «Einoh, see on ju teie kõige suurem viga, et te joote ainult lõunasöögi juurde ja hiljem ei võta enam tilkagi!»

«Aga sünnipäev oli ju eriline puhk! Ma võisin just sel õhtul oma tavalistest harjumustest loobuda.» Betteredge kaalutles hetke.

«Te rikkusite tõesti oma harjumusi, söör,» vastas ta. «Ja kohe ma ütlen teile, kuidas. Te nägite nii armetult halb välja — ja me keelitasime teid jooma tilgakese brändit veega, et te veidi reipamaks muutuksite.»

«Ma pole harjunud seda jooma. On täiesti võimalik...»

«Oodake pisut, mister Franklin. Ka mina teadsin, et te pole harjunud. Valasin teile pool veiniklaasitäit meie viiekümneaastast konjakit ja (häbi mulle!) uputasin selle õilsa joogi ligi õlleklaasitäies

külmas vees. Isegi laps ei oleks sellest purju jäänud, rääkimata siis täiskasvanud mehest!»

Ma teadsin, et säärases asjas võisin tema mälu usaldada. Tähendab purjusolekust ei saanud juttugi olla. Läksin teise küsimuse juurde.

«Enne kui mind välismaale saadeti, Betteredge, nägite teie mind poisieas üsna tihti, eks ole? öelge mulle nüüd otsekoheselt, kas te ei mäleta, et ma oleksin vahel pärast magamaheitmist midagi imelikku teinud? Ega te ei tabanud mind mõnikord unes kõndimast?»

Betteredge peatus, vaatas mulle hetkeks otsa, noogutas pead ja kõndis jälle edasi.

«Nüüd ma saan aru, kuhu te tüürite, mister Franklin!» lausus ta. «Te püüate selgusele jõuda, kuidas see värv niiviisi teie öösärgile sattus, et te sellest ise midagi ei tea. See ei lähe, söör. Te olete tõest ikka veel miilide kaugusel. Unes kõndida? Te ei ole eluski säherdust asja teinud!»

Tundsin, et siin peab jällegi Betteredge'il õigus olema. Mu elu polnud ei kodus ega välismaal üksildane olnud. Kui ma kuutõve all 'oleksin kannatanud, siis oleksid sajad inimesed seda juba ammu , pidanud märkama, ja kindlasti oleksid nad mu enda ohutuse huvides mind selles suhtes hoiatanud ning midagi selle pidurdamiseks ette võtnud.

Kõike seda mööndes klammerdusin ma siiski — antud asjaoludel nii loomuliku ja vabandatava kangekaelsusega — nende kahe ainsa i&eletuse külge, millega ma oma tollast

talumatut olukorda oskasin põhjendada. Nähes, et ma ikka veel rahule ei jäänud, juhtis Betteredge kavalalt mu tähelepanu mõningatele hilisematele sündmustele Kuukivi loos ning tegi mu mõlemad teooriad pihuks ja põrmuks. «Proovime teistmoodi, söör,» ütles ta. «Jääge oma arvamuse juurde ija vaadake, kui kaugele te sellega tõe tagaajamisel jõuate. Kui me öösärki peame uskuma — mida mina, muide, ei usu —, siis te mitte ainult et ajasite enda teadmata ukse peal värvi laiali, vaid võtsite ka enda teadmata teemandi. Kas siiamaani on kõik selge?»
«Täiesti õige. Jätkake.»
«Väga hea, söör. Ütleme, et kui te kalliskivi võtsite, olite purjus või kõndisite unes. See seletab sündmusi sünnipäevajärgsel ööl ja hommikul. Aga kuidas seletab see kõike muud, mis hiljem on juhtunud? Hiljem on teemant Londonisse viidud. Hiljem on teemant mister Lukerile panditud. Kas seda tegite samuti teie, ilma et oleksite |ise teadnud? Kas te olite purjus, kui ma teid tol laupäeva õhtul kalessiga minema saatsin? Ja kui rong teid lõppjaama oli viinud, kas te kõndisite siis unes mister Lukeri juurde? Ärge pange pahaks, aga see lugu on teid nii väga rööpast välja viinud, et te ei ole veel võimeline millegi üle kainelt otsustama. Mida rutem.te mister Bruffiga pead dkokku panete, seda rutem leiate väljapääsu sellest ummikust, kuhu te praegu olete sattunud.»
Me jõudsime jaama ainult paar minutit enne rongi väljumist. Andsin Betteredge'ile kiirustades oma Londoni aadressi, et ta mulle vajaduse korral kirjutada saaks, ja lubasin talle omalt poolt
279
teatada, kui minul mingeid uudiseid on. Kui see oli tehtud ja ma temaga parasjagu hüvasti jätsin, juhtusin raamatute ja ajalehtede leti poole vaatama. Seal seisis jälle mister Candy tähelepanuväärse välimusega assistent ning rääkis kaubitsejaga! Selsamal hetkel kohtusid meie pilgud. Ezra Jennings kergitas tervituseks kübarat. Vastasin omapoolse tervitusega ja läksin vagunisse just siis, kui rong juba liikuma hakkas. Küllap oli mulle kergenduseks mõelda millelegi niisugusele, mis näis isiklikult minu suhtes täiesti kõrvaline olevat. Igatahes alustasin ma seda otsustavat reisi, mis pidi mind mister Bruffi juurde viima, tõtt-öelda üsna mõttetu imestusega selle üle, et ma toda lapiliste juustega meest ühe päeva jooksul kaks korda nägema juhtusin!
Londonisse jõudsin ma nii hilja, et mul ei olnud enam mingit lootust mister Bruffi tema ametiruumidest leida. Sõitsin jaamast otse tema eramajasse Hampsteadis ning segasin vana advokaadi head äraolekut: ta tukkus üksi oma söögitoas, mopsist lemmik süles ja veinipudel käeulatuses.
Kõige selgema pildi minu jutustuse mõjust mister Bruffile annab see, kui ma kirjeldan tema tegutsemist pärast minu ärakuulamist. Ta käskis oma kabinetti küünlaid ja kanget teed tuua ning saatis oma perekonna daamidele sõna, et nood meid mitte mingisugusel ettekäändel ei segaks. Kui need ettevalmistused olid tehtud, uuris ta kõigepealt öösärki ja süvenes siis Rosanna Spearmani kirja lugemisse.
Kui ta sellega lõpule oli jõudnud, kõnetas ta mind esimest korda pärast seda, kui me kahekesi tema tuppa eraldusime.
«Teate, Franklin Blake,» lausus vanahärra, «see on mitmes suhtes väga tõsine lugu. Minu arvates puudutab see Rachelit niisama lähedalt kui teid. Tema iseäralik käitumine ei ole nüüd enam mingi mõistatus. Ta usub, et teie varastasite teemandi.»
Mu oma mõistus oli tõrkunud seda nii vastumeelset mõttekäiku lõpuni mõtlemast. Kuid see sundis end mulle ikkagi peale. Just selle järelduse tõttu, mida mister Bruff nüüdsama väljendas, olingi ma tegelikult kindlale otsusele jõudnud, et pean Racheliga tingimata isiklikult kokku saama.
«Esimene samm, mis nüüd asja selgitamiseks tuleb astuda,» jätkas advokaat, «on Racheli poole pöördumine. Ta on kogu selle aja vaikinud põhjusel, mida ma (tema iseloomu tundes) võin hõlpsasti mõista. Kuid pärast seda, mis on juhtunud, ei saa selle vaikimisega enam

kauem leppida. Teda tuleb kas keelitada või sundida meile ütlema, mis alusel ta usub, et teie Kuukivi võtsite. On väike võimalus, et kogu see lugu, mis meile praegu nii tõsine tundub, laheneb iseenesest, kui me vaid suudame Racheli juurdunud kinnisusest läbi murda ja saame ta niikaugele, et ta kõik ära räägib.»
«Minule on teie seisukoht väga lohutav,» laususin ma. «Tahaksin siiski teada... »
«Tahaksite teada, millega ma seda põhjendan,» segas mister Bruff vahele. «Võin seda teile öelda kahe minutiga. Kõigepealt saage aru, et mina vaatan asja advokaadi vaatevinklist. Minu puhul seisab kogu

küsimus tõendites. Väga hea. Tõendid osutuvad kohe kõigepealt ühes tähtsas punktis ebapiisavaks.»
«Millises punktis?»
«Kohe kuulete. Möönan, et nimi tunnistab öösärgi teie omaks. Möönan, et värviplekk tõendab selle seost Racheli uksel laialiaetud värviga. Kuid mis tõendab, et öösärk teemandi kadumise ajal just teie seljas oli?»
Mister Bruffi vastuväide mõjus mulle seda tugevamini, et see peegeldas minu enda mõtteid.
«Mis aga sellesse puutub,» jätkas advokaat, tõstes üles Rosanna Spearmani pihtimuse, «siis ma saan muidugi aru, et see kiri teid masendab. Saan ka aru, et te ei tihka seda täiesti erapooletust seisukohast analüüsida. Kuid mina ei ole teie olukorras. Ma võin seda dokumenti vaadelda oma ametialastele kogemustele toetudes, just niisamuti, nagu ma teeksin iga teisega. Viitamata selle naise varga-karjäärile, märgin ma vaid, et oma kirjas tunnistab ta ennast ise vilunud petiseks, ning selle põhjal on mul õigus teda kahtlustada ainult pooliku tõe avaldamises. Ma ei hakka praegu mingit teooriat looma selle kohta, mida ta teha võis ja mida mitte. Ütlen ainult, et kui Rachel teid üksnes selle öösärgi põhjal on kahtlustanud, siis üheksakümne üheksal juhul sajast oli just Rosanna Spearman see isik, kes talle särki, näitas. See naine tunnistab oma kirjas, et ta oli Racheli peale armukade, tunnistab, et ta vahetas roose, tunnistab, et ta nägi Racheli ja teie tülliminekus enda jaoks lootuskiirt. Ma ei hakka küsima, kes Kuukivi võttis (oma eesmärgi saavutamiseks oleks Rosanna Spearman võtnud kas või viiskümmend Kuukivi), ütlen ainult, et kalliskivi kadumine andis sellele teisse armunud kahetsevale vargaplikale hea võimaluse teid Racheliga eluks ajaks riidu ajada. Tuletage meelde, siis ei olnud ta veel end tappa otsustanud, ning ma väidan täie kindlusega, et tema iseloomu juures ja oma tollases olukorras ei oleks ta seda võimalust kasutamata jätnud. Mida te selle kohta ütlete?»
«Mingi sedavärki kahtlus vilksatas ka minu peast läbi,» vastasin ma, «kui ma kirja avasin.»
«Täpselt! Ja kui te kirja läbi olite lugenud, siis hakkas teil vaesekesest kahju ning teil ei olnud südant teda kahtlustada. See teeb teile au, kulla härra, — see teeb teile au!»
«Aga kui selgub, et ma seda öösärki siiski kandsin? Mis siis?»
«Ma ei kujuta ette, kuidas seda saab tõendada,» vastas mister Bruff. «Kuid eeldades, et tõendus on võimalik, ei ole teie süütuse kaitsmine just kerge töö. Praegu me sellesse küsimusse ei süvene. Oodakem ja vaadakem, kas Rachel on teid ainult öösärgi põhjal kahtlustanud.»
«Püha jumal, kui külmavereliselt te sellest räägite, et Rachel mind kahtlustab!» pahvatasin ma. «Mis õigust on tal mind ükskõik milliste süütõendite põhjal varguses kahtlustada?»
«Väga mõistlik küsimus, kulla härra. Küll pisut ägedalt esitatud, kuid sellegipoolest kaalumist väärt. Mis teeb nõutuks teid, see teeb nõutuks ka mind. Otsige oma mälus ja öelge mulle üht. Kas teie

sealviibimise ajal ei juhtunud midagi, mis oleks — ei, muidugi mitte et kõigutanud Racheli usku teie ausse, aga ütleme, kõigutanud tema usku (ükskõik kui tühisel põhjusel) teie üldistesse kõlbelistesse põhimõtetesse?»

Hüppasin taltsutamatus erutuses püsti. Advokaadi küsimus tuletas mulle esimest korda pärast Inglismaalt lahkumist meelde, et midagi oli tõesti juhtunud.
Betteredge'i jutustuse kaheksandast peatükist võite leida viite ühele võõrale välismaalasele, kes ametiasjus mu tädi majja saabus. Tema tuleku põhjus oli järgmine.
Mul oli jätkunud rumalust (olles tol ajal, nagu tavaliselt, rahalistes raskustes) võtta Pariisis laenu ühe väikese restorani omanikult, kes mind kui klienti hästi tundis. Raha tagasimaksmise aja suhtes olime kokku,leppinud, ent kui see aeg kätte jõudis, siis leidsin (nagu on leidnud tuhanded teisedki ausad mehed), et mul on võimatu kokkuleppest kinni pidada. Saatsin võlausaldajale veksli. Mu nimi sedasorti dokumentidel oli aga liiga hästi tuntud, ja tal ei õnnestunud vekslit rahaks teha. Pärast seda, kui ma talt laenu olin võtnud, olid ta äriasjad allamäge läinud, ta seisis pankroti äärel, ja üks tema sugulane, prantsuse advokaat, tuli Inglismaale mind otsima ning võla tasumist nõudma. See oli väga ägeda loomuga mees ja võttis minu suhtes vale tooni. Mõlemalt poolt sai öeldud teravaid sõnu, kusjuures õnnetuseks viibisid mu tädi ja Rachel kõrvaltoas ning kuulsid pealt. Leedi Verinder tuli sisse ja nõudis, et talle öeldaks, milles on asi. Prantslane esitas oma volikirjad ning väitis, et mina olen laostanud ühe vaese mehe, kes mind kui aumeest oli usaldanud. Mu tädi maksis nõutud summa talle otsekohe ära ja saatis ta minema. Tädi tundis mind muidugi küllalt hästi, et mitte jagada prantslase suhtumist. Kuid ta oli minu hooletusest nördinud ning täie õigusega vihane, et olin end asetanud olukorda, mis ilma tema vahelesegamiseta oleks võinud väga häbistavaks kujuneda. Ma ei tea, kas Rachelile rääkis ema midagi või kuulis ta ise kõike. Ta võttis asja suhtes oma, romantilise ning kõrgelennulise seisukoha. Ma olin «südametu», ma olin «autu», mul «polnud põhimõtteid», ei olnud teada, «mida ma Võin järgmiseks korda saata» — lühidalt, ta ütles mulle kõige karmimaid sõnu, mida ma iial ühegi noore daami suust olin kuulnud. Tüli meie vahel kestis terve järgmise päeva. Kolmandal päeval õnnestus mul temaga rahu jalule seada ja ma ei mõelnud sellele enam. K«s see õnnetu vahejuhtum oli Rachelile uuesti meenunud siis, kui minu väärtust tema silmis jälle — ning sootuks tõsisemalt — Rünnati? Kui ma neid asjaolusid mister Bruffile olin maininud, vastas ta sellele küsimusele otsemaid jaatavalt.
«Kindlasti avaldas see talle oma mõju,» lausus ta tõsiselt. «Ja teie £nda pärast soovin ma, et seda ei oleks juhtunud. Aga nüüd on meile teada, et teie vastu oli tõesti olemas eelsoodumus, ja niiviisi oleme Igatahes ühest selgusetust punktist üle saanud. Ma ei kujuta ette, et see praegu midagi rohkemat teha saaksime. Meie järgmine samm selles juurdluses peab meid viima Racheli juurde.»
Ta tõusis ja hakkas toas mõtlikult edasi-tagasi sammuma. Kaks

korda oleksin ma talle peaaegu juba öelnud, et olen otsustanud Racheliga isiklikult kohtuda, ja kaks korda lõin tema vanust ja iseloomu arvestades kõhklema, kas ikka maksab teda ebasoodsal hetkel üllatada.
«Põhiline raskus on selles,» jätkas ta, «kuidas teda tõesti suud puhtaks rääkima panna. Kas teie oskate midagi välja pakkuda?»
«Ma olen otsustanud Racheliga ise rääkida, mister Bruff.»
«Teie!» Ta peatus järsult ja vaatas mind. nagu oleks ta mõelnud, et ma olen mõistuse kaotanud. «No tõepoolest.. .» Ta jäi vait ja tegi toas veel ühe tiiru. «Oodake pisut.» ütles ta. «Säärastel erakordsetel juhtudel on ehk tormakas tee mõnikord see kõige õigem.» Ta kaalus küsimust hetke või paar selles uues valguses ja tegi siis julgelt otsuse minu kasuks. «Kes kahju kardab, see kasu ei saa,» jätkas vanahärra. «Teie poolt räägib üks asjaolu, millega mina arvestada ei saa, — ja niisiis teetegi just teie esimesena katset.»
«Üks asjaolu minu poolt?» kordasin ma suurima imestusega.
Esimest korda mahendas mister Bruf fi nägu naeratus.

«Nii see on,» kostis ta. «Ütlen teile ausalt, ma ei looda ei teie peenetundelisuse ega teie enesevalitsuse peale. Kuid ma loodan sellele, et Rachelil on kusagil sügavas südamesopikeses ikka veel säilinud teatud põikpäine nõrkus teie vastu. Puudutage seda, ja uskuge, et tulemuseks on kõige täielikumad paljastused, mis ühe naise huulilt võivad kõlada! Küsimus on ainult selles, kuidas te temaga kokku
saate.»

«Ta on teie majas külaline olnud,» vastasin. «Kas ma tohin võtta endale julguse soovitada — kui minust eelnevalt midagi ei räägita —, et saaksin temaga kokku siin?»

«Tore küll!» ütles mister Bruff. Pärast seda kahesõnalist kommentaari minu vastusele tegi ta toas veel ühe ringi.

«Nii et selge sõnaga öeldes,» jätkas ta siis, «tuleb minu majast Rachelile lõks teha, kusjuures söödaks saab kutse mu naiselt ja tütardelt. Kui te ei oleks Franklin Blake, vaid keegi teine, ja kui see asi kübekegi vähem tõsine oleks, siis ma keelduksin kategoorili-, selt. Praegustel asjaoludel usun aga kindlalt, et Rachel tänab mind elu lõpuni selle eest, et ma veel vanas eas ta sisse vedasin. Võite mind oma vandeseltslaseks pidada. Rachelil palutakse üks päev siin veeta, ja teile antakse sellest parajal ajal märku.»

«Millal see päev on? Kas homme?»

«Homseks ei jõua me temalt vastust saada. Ütleme, et ülehomme.»

«Kuidas te mulle teatate?»

«Jääge kogu hommikuks koju ja oodake minu tulekut.»

Avaldasin talle kõige siiramat tänu hindamatu abi eest, mida ta mulle osutas, ning loobudes külalislahkest pakkumisest see. öö Hampsteadis veeta, pöördusin tagasi oma Londoni korterisse.

Järgmise päeva kohta võin ma vaid öelda, et see oli kõige pikem päev minu elus. Kuigi teadsin end süütu olevat ning olin kindel, et minul lasuv vastik süüdistus saab varem või hiljem ümber lükatud, tundsin end ometi kuidagi alandatuna ja vältisin seepärast vaistlikult sõpradega kohtumist. Me kuuleme tihti (kuigi peaaegu alati

pealiskaudsetelt vaatlejatelt), et süüdlane võib paista süütuna. Minu meelest on lõpmatult õigem see, et süütu võib paista süüdlasena. Ma ei võtnud terve päeva ühtegi külalist vastu ning julgesin välja minna alles öö varjus.

Järgmisel hommikul istusin parajasti söögilauas, kui mister Bruff mind oma tulekuga üllatas. Ta ulatas mulle ühe suure võtme ja teatas, et tunneb esimest korda elus enda pärast häbi.

«Kas ta tuleb?»

«Ta tuleb täna lantšile ning veedab pärastlõuna mu naise ja tüdrukutega.»

«Kas missis Bruff ja teie tütred on saladusse pühendatud?»

«See oli hädavajalik. Kuid naistel, nagu te ehk olete märganud, puuduvad põhimõtted. Mu perekond ei jaga minu süümepiinu. Kuna meie eesmärk on teid Racheliga jälle kokku viia, siis suhtuvad mu naine ja tütred selle saavutamiseks rakendatavaisse abinõudesse nii rahulikult, nagu oleksid nad jesuiidid.»

«Olen neile lõpmata tänulik. Mis võti see on?»

«Minu tagaaia värava võti. Olge täna kell kolm pärast lõunat seal. Tulge väravast sisse ja siis talveaia kaudu majja. Minge läbi väikese võõrastetoa ning avage enda ees olev uks, mis viib muusikatuppa. Sealt leiategi Racheli — ja ta on seal üksi.»

«Kuidas ma teid küll tänada saan?»

«Kohe ütlen, kuidas. Ärge süüdistage mind selles, mis pärast juhtub.»

Nende sõnadega läks ta minema.

Mul tuli oodata veel mitmeid tüütuid tunde. Ajaviiteks vaatasin oma saabunud kirjad läbi. Nende hulgas oli ka kiri Betteredge’ilt.

Avasin selle õhinal. Minu üllatuseks ja pettumuseks algas kiri vabandusega — hoiatas juba ette, et ma mingeid tähtsaid uudiseid ei ootaks. Järgmises lauses ilmus jällegi see igavene Ezra Jennings! Ta oli Betteredge'i jaama juures peatanud ja küsinud, kes ma olen. Saanud seda kuulda, oli ta minuga kohtumisest ka mister Candyle rääkinud. Seepeale lasknud mister Candy ennast Betteredgel juurde sõidutada ja väljendanud kahetsust selle üle, et me temaga ei kohtunud. Tal olevat mingi eriline põhjus minuga kõnelda ning ta palunud endale tingimata teatada, kui ma järgmine kord Frizinghalli kanti tulen. Peale mõnede iseloomulike filosoofiliste mõtteavalduste oli see Betteredge'i kirja kogu sisu. Südamlik ning ustav vanamees tunnistas ka ise, et oli kirjutanud peamiselt mulle kirjutamise lõbu pärast.
Toppisin kirja taskusse ja unustasin selle samas, sest ootasin suure ärevusega eelseisvat jutuajamist.
Kui Hampsteadi kiriku kell kolm lõi, pistsin mister Bruffi võtme müürivärava lukuauku. Pean tunnistama, et aeda astudes ja väravat eestpoolt jälle lukku keerates tundsin esialgu mingit süüdlaslikku kõhedust. Vaatasin vargsi mõlemale poole, kahtlustades mõne ootamatu tunnistaja viibimist mõnes varjatud aianurgas. Ei ilmnenud aga midagi, mis oleks mu kartusi õigustanud. Jalgteed olid viimaseni imtühjad, ning linnud ja mesilased olid ainsad tunnistajad.

Läksin läbi aia, läbi talveaia ning läbi väikese võõrastetoa. Kui ma käe enda ees olevale ukselingile asetasin, kuulsin, kuidas toas võeti klaveril mõned nukrad akordid. Rachel oli ka siis tihti niiviisi klahve sõrmitsenud, kui ma ta ema majas peatusin. Pidin veidi ootama, et end koguda. Minevik ja olevik kerkisid sel pineval hetkel teineteise kõrvale — ning kontrast oli rabav.
Möödus terve minut, enne kui suutsin oma mehisuse kokku võtta ja ukse avada.

7. PEATÜKK

Samal silmapilgul, kui ma ukseavasse ilmusin, tõusis Rachel klaveri tagant püsti.
Sulgesin enda taga ukse. Seisime vaikides vastamisi, terve toa pikkus meie vahel. Paistis, et Rachelile oli püstitõusmine see ainus jõupingutus, milleks ta praegu suuteline oli. Kõik tema ülejäänud võimed, olgu kehalised või vaimsed, näisid kuluvat üksnes selleks, et mulle otsa vaadata.
Mul vilksatas peast läbi kartus, et olin end liiga äkitselt ilmutanud. Astusin paar sammu talle lähemale. Ütlesin õrnalt: «Rachel!»
Mu häälekõla tõi ta liikmetesse elu tagasi ning näole puna. Ta hakkas, ikka veel sõnagi lausumata, mulle vastu tulema. Aeglaselt, nagu tegutseks ta mingi tema tahtest sõltumatu jõu mõjul, tuli ta mulle lähemale ja lähemale, soe sügav õhetus põskedel hõõgumas ning pilk elustuvast vaimsusest iga hetkega säravamaks muutumas. Unustasin eesmärgi, mis mind tema juurde oli toonud, unustasin nurjatu kahtluse, mis mu head nime määris, unustasin kõik mineviku, oleviku ja tulevikuga seotud kaalutlused, mida olin kohustatud meeles pidama. Ma ei näinud midagi peale selle, et naine, keda armastasin, tuli mulle üha lähemale. Ta värises, ta seisatas kõheldes. Ma ei suutnud enam vastu panna — jäärasin ta oma käte vahele ning katsin ta näo suudlustega.
Oli üks hetk, mil mulle tundus, et mu suudlustele vastati; hetk, mil näis, et ka tema on ehk kõik unustanud. Ent see mõte jõudis mu peas vaevalt kuju võtta, kui tema esimene tahtlik liigutus mulle tunda andis, et ta mäletas kõike. Otsekui hirmukarjatusega — ning jõuga, millele ma vist isegi siis poleks suutnud vastu panna, kui oleksin seda üritanud — tõukas ta mind endast eemale. Nägin ta silmis armutut viha, tema huulil halastamatut põlgust. Ta

mõõtis mind pilguga pealaest jalatallani, justkui oleksin ma olnud mõni võõras, kes on teda solvanud.
«Argpüks!» hüüdis ta. «Sina alatu, vilets, südametu argpüks!»
Sellised olid tema esimesed sõnad! Ta oli minu poole pöördumiseks valinud kõige talumatuma etteheite, mida üks naine võib mehele teha.
«Ma mäletan aega, Rachel,» vastasin ma, «kus sa oleksid mulle väärikamal viisil öelda osanud, et ma sind solvasin. Ma palun sult vabandust.»

Võib-olla väljendus osa sellest kibedusest, mida ma tundsin, mu hääles. Mu vastuse esimeste sõnade peale vaatasid ta silmad, mis hetk varem olid kõrvale pööratud, tahtmatult uuesti minu poole. Ta vastas madalal häälel, tusase alistuvusega, mis oli minule tema juures täielikuks uudiseks.
«Võib-olla leidub mulle mõni vabandus,» kostis ta. «Kas see on sinust mehine tegu, kui sa pärast kõike, mida sa oled teinud, niiviisi minu juurde tungid? Minu meelest on argpükslik mu nõrkust sinu vastu proovile panna. Minu meelest on argpükslik mind niiviisi üllatada, et lasen sul ennast suudelda. Aga eks see ole ju muidugi ainult naisterahva seisukoht. Oleksin pidanud teadma, et sina seda jagada ei saa. Oleksin teinud paremini, kui oleksin end valitsenud ja mitte midagi öelnud.»
See vabandus oli solvangust veelgi hullem. Ka kõige madalamale langenud mees oleks end sellest alandatuna tundnud.
«Kui mu au sinu kätes ei oleks,» laususin ma, «siis lahkuksin otsemaid ning ei kohtuks sinuga enam iial. Sa rääkisid millestki, mida ma teinud olen. Mida ma siis olen teinud?»
«Mida sa oled teinud?! Sina küsid seda minu käest?»
«Jah, ma küsin.»
«Ma olen sinu nurjatust salajas hoidnud,» vastas ta. «Ja olen selle varjamise tagajärgi talunud. Kas mul pole õigust nõuda, et sa sääs-taksid mind sellest solvavast küsimusest — mida sa oled teinud? Kas sinus on igasugune tänutunne surnud? Kunagi olid sa aumees. Kunagi olid sa kallis mu emale ja veelgi kallim minule ... »
Ta hääl katkes. Ta vajus toolile, pööras mulle selja ning kattis näo kätega.
Ootasin veidi, enne kui usaldasin midagi öelda. Sel vaikushetkel ei teadnud ma isegi, mida ma kõige teravamalt tundsin — kas põlguse mürgiastelt, mille ta minusse oli vajutanud, või omaenese uhket otsustavust, mis ei lasknud mul tema kurvastusest mingilgi määral osa võtta.
«Kui sa esimesena kõnelema ei hakka,» laususin ma, «siis pean ma ise seda tegema. Tulin siia selleks, et sinuga tõsiselt rääkida. Kas sa oleksid mu vastu niigi õiglane, et kuulad ära, mis mul öelda on?»
Ta ei liigutanud ega vastanud. Ma ei palunud teda teist korda, ma ei nihkunud tema toolile tolligi lähemale. Ilmutades niisama jonnakat uhkust nagu ta isegi, rääkisin talle oma leiust Vabiseval Liival ja kõigest, mis mind selleni oli viinud. See jutustus võttis muidugi hea tüki aega. Algusest lõpuni ei vaadanud ta kordagi minu poole ega öelnud ühtegi sõna.
Hoidsin end vaos. Vägagi tõenäoliselt sõltus kogu mu tulevik sellest, et ma sel hetkel enesevalitsemist ei kaotaks. Oli saabunud aeg mister Bruffi teooria proovile panna. Hingetu erutavast soovist seda kiiremini teha, läksin ma ümber tema tooli ja jäin ta ette seisma.
«Mul on sulle üks küsimus,» ütlesin ma. «Ja seepärast tuleb mul ühe valusa punkti juurde tagasi pöörduda. Kas Rosanna Spearman näitas sulle seda öösärki? Jah või ei?»
Ta kargas püsti ja tuli otse minu ette. Ta pilk uuris mu nägu, otsekui

peaks ta sealt midagi sellist lugema, mida ta veel kunagi varem polnud lugenud.
«Kas sa oled hull?» küsis ta vastu.

Hoidsin end ikka veel vaos. Ütlesin vaikselt: «Rachel, kas sa vastad mu küsimusele?» Ta ei teinud minust väljagi ning jätkas:
«Kas sa pead silmas mingit eesmärki, millest mina aru ei saa? Kas sind ajendab mingi minuga seotud väiklane hirm tuleviku pärast? Räägitakse, et isa surm on sinust rikka mehe teinud. Võib-olla tulid sa siia selleks, et mulle mu teemant kinni maksta? Ja su hinges on veel niipalju ausust, et sa oma tuleku eesmärgi pärast häbi tunned? Võib-olla sellepärast sa süütut teeskledki ja räägid mingit lugu Rosanna Spearmanist? Kas seekord saab kogu seda valelikkust seletada häbitundega?»
Siinkohaf ma katkestasin teda. Ma ei suutnud end enam kauem valitseda.
«Sa teed mulle nurjatut ülekohut!» pahvatasin ma ägedalt. «Sa kahtlustad, et ma varastasin su teemandi. Mul on õigus teada —ja ma tahan teada —, mis alust sul selleks on!»
«Või mina kahtlustan sind!» hüüdis ta ja tema viha tõusis koos minu omaga. «Sa lurjus, ma nägin oma ihusilmaga, kuidas sa teemandi võtsid! »
Mulle nende sõnadega näkku paisatud vapustav uudis põrmustas silmapilk kogu teooria, millele mister Bruff oma lootused oli rajanud, ning lõi mind tummaks. Süütu, nagu ma olin, seisin abitult vaikides tema ees. Tema ja ükskõik kelle teise silmadele pidin ma küll paistma mehena, kes on oma süü ilmsikstulekust rabatud.
Ta tõmbus sellest minu alanduse ja tema triumfi pildist eemale. Minu äkiline sõnatuks jäämine näis teda hirmutavat. «Tol ajal ma säästsin sind,» ütles ta. «Ma oleksin sind nüüdki säästnud, kui sa ei oleks mind kõnelema sundinud.» Ta oleks nagu tahtnud toast lahkuda, kuid lõi enne ukse juurde jõudmist kõhklema. «Miks sa tulid siia ennast alandama?» küsis ta. Siis astus ta veel paar sammu ja peatus uuesti. «Jumala pärast, ütle ometi midagi!» hüüatas ta kirg-likult. «Kui sinusse veel kübekegi halastust on jäänud, siis ära lase mul enam madalamale langeda! Ütle midagi — ja aja mind toast välja!»
Ma läksin tema poole, isegi vaevalt teades, mida ma teen. Võibolla oli rnul mingi ähmane kavatsus teda kinni pidada, kuni ta mulle rohkem on rääkinud. Sellest hetkest peale, kui ma teada sain, et Rachel mõistab mind hukka selle põhjal, mida ta oma silmaga nägi, ei olnud mulle ienam miski selge —ma ei olnud isegi oma süütuses veendunud. Võtsin tal käest kinni, püüdsin rääkida kindlalt ja asjalikult. Kõik, mida ma aga öelda suutsin, oli: «Rachel, kunagi sa armastasid mind.»
Ta judises ja pööras pilgu kõrvale. Tema käsi lebas jõuetult ning värisedes minu peos. «Lase lahti,» lausus ta nõrgal häälel.
Mu puudutus näis talle samamoodi mõjuvat nagu mu häälekõlagi, kui ma ennist tuppa astusin. Pärast seda, kui ta mind argpüksiks oli
289
nimetanud, pärast seda, kui ta oli teinud ülestunnistuse, mis mind kui varast häbimärgistas, — kuni ta käsi oli minu peos, oli mul tema üle ikkagi veel võimu!
Tõmbasin ta õrnalt, toa keskele tagasi. Panin ta enda kõrvale istuma ja ütlesin: «Kuule, Rachel, ma ei suuda seletada vastuolusid selles, mida ma sulle rääkida kavatsen. Võin üksnes tõtt rääkida, nagu sina tegid. Sa nägid mind — sa nägid oma silmaga, kuidas ma teemandi võtsin. Jumala nimel, kes meid kuuleb, ma kinnitan, et praegu sain oma teost esimest korda kuulda. Kas sa minus ikka veel kahtled?»
Ta ei pööranud mu sõnadele tähelepanu — ei olnud neid vist kuulnudki. «Lase mu käsi lahti,» kordas ta nõrgalt. See oli tema ainus vastus. Ta pea vajus mu õlale ning käsi klammerdus alateadlikul! minu käe külge — selsamal hetkel, kui ta mul selle vabastada palus.
Ma ei käinud oma küsimustega peale. Kuid sellega mu kannatlikkus piirdus. Võimalus, et ma veel kunagi ausate inimeste hulgas pead püsti saaksin hoida, sõltus sellest, kas mul õnnestub teda kõikt avameelselt ära rääkima panna. Minu ainus lootus oli see, et tõendite ahelas võis temal ehk midagi olla kahe silma vahele jäänud — võib-olla mingi tühine pisiasi, mis hoolikal uurimisel sellegipoolest lõpuks mu süütust võis kinnitada. Tunnistan, et hoidsin ta kätt ikka

oma peos. Tunnistan, et temaga kõneldes panin oma häälde kogu selle poolehoiu^ning usalduse, mida ma möödaläinud ajast elustada suutsin.
«Mul on sulle üks palve,» laususin ma. «Ma tahan, et sa mulle kõik ära räägiksid, mis juhtus sestsaadik, kui me teineteisele head ööd soovisime, kuni ajani, mil sa mind teemanti võtmas nägid.»
Ta tõstis pea mu õlalt ja tegi katset kätt vabastada. «Oh, milleks selle juurde tagasi minna!» ütles ta. «Milleks veel selle juurde tagasi minna!»
«Ma ütlen sulle, milleks. Nii sina kui ka mina oleme mingisuguse koletusliku, tõe maski kandva pettekujutluse ohvrid. Kui me sinu sünnipäevale järgnenud öö sündmused üheskoos läbi vaatame, siis võime lõpuks veel teineteise mõistmiseni jõuda.»
Ta pea langes mu õlale tagasi. Silmisse valgusid tal pisarad, mis veeresid aeglaselt üle põskede. «Oh, kas siis minul ei ole seda lootust olnud?» kurtis ta. «Kas mina siis ei ole püüdnud asjast niiviisi aru saada nagu sina nüüd?»
«Sa oled püüdnud üksi,» vastasin ma. «Sa ei ole püüdnud minu abiga.»
Need sõnad paistsid temas äratavat umbes samasugust lootust, nagu ma neid lausudes ise tundsin. Ta vastas mu küsimustele enam kui kuulekalt — ta pingutas oma mõistust ning avas mulle meelsasti kõik oma mõtted.
«Alustame sellest,» ütlesin ma, «mis juhtus siis, kui me olime teineteisele head ööd soovinud. Kas sa heitsid voodisse või istusid veel üleval?»
«Ma heitsin voodisse.»
290
«Kas sa märkasid, mis kell oli? Kas aeg oli hiline?»
«Mitte väga. Vist kaheteistkümne ringis.»
«Kas sa jäid magama?»
«Ei, mul ei tulnud und.»
«Kas sa olid rahutu?»
«Ma mõtlesin sinule.»
See vastus röövis mult peaaegu kogu mehisuse. Veel enamgi kui sõnad, läks nende toon mulle südamesse. Alles pärast väikest pausi olin ma võimeline jätkama.
«Kas su toas mingit valgust oli?» jätkasin ma.
«Mitte mingit — kuni ma uuesti tõusin ja küünla süütasin.»
«Kui palju aega siis voodisse heitmisest oli möödunud?»
«Arvan, et tunni ringis. Kell oli umbes üks.»
«Kas sa lahkusid magamistoast?»
«Ma kavatsesin sealt lahkuda. Panin hommikumantli selga ja mõtlesin minna elutoast raamatut võtma... »
«Kas su magamistoa uks oli lahti?»
«Olin ta just avanud.»
«Äga sa ei olnud veel elutuppa läinud?»
«Ei — mind takistati selles.»
«Mis sind takistas?»
«Nägin ukse alt valgust ja kuulsin uksele lähenevaid samme.»
«Kas sa kohkusid?»
«Siis mitte. Ma teadsin, et ema magab halvasti, ja mul oli meeles, kuidas ta mind õhtul oli püüdnud veenda, et ma oma teemandi tema hoolde annaksin. Leidsin, et ta muretseb selle pärast ülearu, ning kujutlesin, et ta tuleb vaatama, kas ma ehk veel ei maga, et minuga veel kord teemandist rääkida.»
«Mida sa siis tegid?»
«Ma puhusin küünla ära, et talle jääks mulje, nagu ma magaksin. See polnud minust mõistlik, aga ma olin otsustanud oma teemanti hoida seal, kus ma ise heaks arvasin.»

«Kas sa läksid pärast küünla kustutamist tagasi voodisse?»
«Ma ei jõudnud enam. Samal silmapilgul, kui ma küünla ära puhusin, avanes elutoa uks ja ma nägin ... »
«Sa nägid?»
«SIND.»
«Kas tavalises riietuses?»
«Ei.» .
«Öösärgis?»
«Öösärgis, ja magamistoa küünal käes.»
«Üksi?»
«Üksi.»
«Kas sa mu nägu nägid?»
«Jaa.»
«Selgesti?»
«Täiesti selgelt. Küünal su käes valgustas seda.»
«Kas mu silmad olid lahti?»
«Jaa.»
291
«Kas sa ei märganud nende juures midagi imelikku? Nagu liikumatut, tühja pilku või nii?»
«Mitte midagi seesugust. Su silmad olid säravad — isegi säravamad kui tavaliselt. Sa vaatasid toas ringi, nagu teades, et viibid kohas, kus sa olla ei tohiks, ja nagu kartes, et sind võidakse avastada.»
«Kui ma tuppa tulin — kas sa panid siis tähele, kuidas ma kõndisin?»
«Sa kõndisid nagu alati. Sa tulid toa keskele, siis jäid seisma ja vaatasid ringi.»
«Mida sa tegid, kui sa mind märkasid?»
«Ma ei suutnud midagi teha. Ma olin nagu kivistunud. Ma ei suutnud kõnelda, ma ei suutnud hüüda, ma ei suutnud end isegi niipalju liigutada, et uks kinni panna.»
«Kas ma võisin sealt, kus ma seisin, sind näha?» «Muidugi oleksid sa võinud mind näha. Aga sa ei vaadanud minu poolegi. Sellel küsimusel ei ole mingit mõtet. Ma olen kindel, et sa mind ei näinud.»
«Miks sa selles nii kindel oled?»
«Kui sa oleksid märganud, et ma ärkvel olen ja sind vaatan, kas sa oleksid siis teemandi võtnud, kas sa oleksid siis käitunud nii, nagu sa hiljem käitusid, ja kas sa oleksid siis praegu siin? Ära sunni mind sellest rääkima! Ma tahan sulle rahulikult vastata. Aita mul,rahu säilitada. Küsi midagi muud.»
Tal oli õigus — õigus igas suhtes. Läksin muude küsimuste juurde.
«Mida ma tegin, kui ma toa keskele olin jõudnud ja seal seisma jäänud?»
«Sa pöörasid kõrvale ja läksid otse akna kõrvale nurka — sinna, kus seisab mu India kapike.»
«Kui ma kapikese juures olin, pidin ma seljaga sinu poole seisma. Kuidas sa nägid, mida ma seal tegin?»
«Kui sina liikusid, liikusin ka mina.»
«Selleks et näha, mida ma oma kätega teen?»
«Mu elutoas on kolm peeglit. Kui sa kapikese juures seisid, nägin ma ühest peeglist kõike, mis sa tegid.»
«Mida sa siis nägid?»
«Sa panid küünla kapikese peale. Sa avasid ja sulgesid ühe laeka teise järel, kuni jõudsid selleni, kuhu ma oma teemandi olin pannud. Sa silmitsesid hetke avatud laegast. Ja siis pistsid sa käe sinna sisse ja võtsid teemandi välja.»
«Kuidas sa tead, et ma teemandi välja võtsin?»

«Ma nägin, kuidas su käsi laekasse läks. Ja kui sa käe välja võtsid, nägin ma, kuidas kivi su sõrme ja pöidla vahel helkis.»
«Kas mu käsi lähenes uuesti laekale — näiteks selleks, et seda kinni lükata?»
«Ei. Teemant oli su paremas käes ja vasakuga võtsid sa kapikese pealt küünla.»
«Kas ma vaatasin pärast seda jälle ringi9»
«Ei.»
292
«Kas ma lahkusin otsekohe toast?»
«Ei. Sa seisid, nagu mulle tundus, küllalt kaua täiesti liikumatult. Nägin peeglist külje pealt su nägu. Sul oli selline ilme, nagu sa mõtleksid ja ei oleks oma mõtetega rahul.»
«Mis edasi juhtus?»
«Sa justkui raputasid end äkki virgeks ja läksid otseteed toast välja.»
«Kas ma panin ukse enda järel kinni?»
«Ei. Sa läksid kiiresti koridori ja jätsid ukse lahti.»
«Ja siis?»
«Siis su küünla valgus kadus, su sammude kaja vaibus ja ma jäin üksi pimedusse.»
«Kas midagi enam ei juhtunud — selle ajani, kui kogu maja teada sai, et teemant on kadunud?» «Mitte midagi.»
«Kas sa oled selles kindel? Äkki sa vahepeal magasid veidike?»
«Ma ei. maganud silmatäitki. Ma ei läinud isegi enam voodisse, itte midagi ei juhtunud, kuni Penelope hommikul tavalisel ajal ppa tuli.»
Lasksin ta käe lahti, tõusin ja tegin toas ühe tiiru. Kõigile minu üsimustele oli vastatud. Iga üksikasi, mille järele ma pärida oskan, oli mu ette seatud. Olin isegi unesrände ja purjusoleku teooria uurde tagasi pöördunud, ja jällegi sai nii ühe kui ka teise väärtuse-us tõestatud — seekord tunnistaja läbi, kes mind ise oli näinud, ida siis nüüd tuli öelda? Mida edasi teha? Läbitungimatu pimeduse eskelt, mis kõik muu endasse mattis, kerkis ainsa silmanähtava ning käegakatsutava asjana minu ette kohutav tõsiasi — vargus! Kui ma Vabiseval Liival Rosanna Spearmani saladuse teada sain, ei vilksatanud ühtki valguskiirt, mis oleks mulle teed näidanud. Ja ei ühtki valguskiirt ka nüüd, kus ma olin Racheli enda poole pöördunud ja tolle öö vastikut lugu otse tema suust kuulnud.
Seekord oli tema esimene, kes vaikuse katkestas. «Noh?» ütles ta. «Sa oled küsinud ja mina olen vastanud. Sa sisendasid mulle lootust, et sellest kõigest võib midagi selguda, sest sa ise lootsid seda. Mis on sul nüüd öelda?»
Tema hääletoon hoiatas mind, et ma olin mõju tema üle jällegi kaotanud.
«Me pidime minu sünnipäevale järgnenud öö sündmused üheskoos läbi. vaatama,» jätkas ta, «ja siis pidime teineteise mõistmiseni jõudma. Kas see läks nii?»
Ta ootas halastamatult mu vastust. Vastamisel tegin ma aga saatusliku vea: lasksin olukorrast tingitud ahastamapaneval abitustun-del enda üle võimust võtta ja hakkasin talle mõtlematult ning kasutult ette heitma, et ta oma vaikimisega oli tõde minu eest praeguseni varjanud.
«Kui sa oleksid rääkinud siis, kui sa rääkima oleksid pidanud,» alustasin ma, «kui sa oleksid minu suhtes vähegi õiglane olnud ja oma teguviisi selgitanud... »
Ta katkestas mind pöörase vihakarjega. Paistis, et need mõned
293
sõnad, mis ma olin lausunud, ajasid ta sedamaid meeletusse raevu.
«Selgitanud!» kordas ta. «Oh. kas leidub terves maailmas teist sellist meest9 Ma säästan teda, kui mu süda on murdumas; ma varjan teda, kui mu oma hea nimi on kaalul; ja tema — just nimelt tema — tuleb mind nüüd süüdistama ja ütleb, et ma oleksin pidanud selgitama! Pärast seda, kui ma nii väga temasse uskusin, pärast seda, kui ma teda nii väga armastasin, pärast seda, kui ma temast päeval mõtlesin ja öösel und nägin — ta paneb veel imeks, et ma kohe

esimesel kohtumisel talle tema autut tegu näkku ei paisanud: « Mu südame kallim, sa oled varas! Sina, minu kangelane, keda ma armastan ja austan, hiilisid öö varjus minu tuppa ja näppasid mu teemandi!» Seda oleksin ma pidanud ütlema. Sa lurjus, sa närune, närune lurjus, parem oleksin ma viiskümmend teemanti kaotanud kui näinud su nägu mulle valetamas, nagu ma seda praegu näen!»
Võtsin oma kübara. Halastusest tema vastu — jah, ma võin seda ausalt öelda, et halastusest tema vastu — pöördusin ma sõnagi lausumata kõrvale ning avasin ukse, mille kaudu ma tuppa olin tulnud
Ta jooksis mulle järele, rebis mul ukse käest, lükkas selle kinni ja osutas uuesti toolile, kust ma olin tõusnud.
"Ei!» ütles ta. «Veel mitte! Näib, et mul tuleb oma käitumist sinu ees õigustada. Sa jääd siia ja kuulad mu ära. Või sa laskud kõige suurema nurjatuseni ning lahkud siit jõudu kasutades.»
Mul oli lausa piin teda näha; mul oli lausa piin teda kuulda. Andsin vastuseks märku — see oli kõik. mida ma teha suutsin —, et alistun tema tahtele.
Kui ma tagasi läksin ja vaikides toolile istusin, hakkas sügav vi.ha-puna ta näolt taanduma. Ta ootas pisut ja kogus ennast. Kui ta jätkas, võis tema tundeid üksnes ta poosist välja lugeda. Ta kõneles minu poole vaatamata. Ta käed olid süles tugevasti kokku pigistatud ja pilk püsis põrandal.
«Ma oleksin pidanud sinu suhtes pisutki õiglane olema ning oma teguviisi selgitama,» kordas ta mu enda sõnu. «Kohe saad teada, kas ma proovisin sinu suhtes õiglane olla või mitte. Ma ütlesin sulle nüüdsama, et pärast seda, kui sa mu elutoast lahkusid, ei maganud ma silmatäitki ega läinud isegi tagasi voodisse. Pole mingit mõtet sind sellega häirida, mida ma siis mõtlesin — nendest mõtetest ei saaks sa aru; ütlen sulle ainult, mida ma tegin, kui ma mõne aja möödudes toibuma hakkasin. Ma ei tõstnud majas häiret ega jutustanud kõigile, mis oli juhtunud, — kuigi oleksin pidanud seda tegema. Hoolimata sellest, mida ma olin näinud, olin ma sinusse ikka veel küllalt kiindunud, et pigem uskuda — olgu mis on! — kõige võimatumaid asju kui iseendale tunnistada, et sa olid lihtsalt külmavereline varas. Ma mõtlesin ja mõtlesin — ning lõpetasin sellega, et kirjutasin sulle.»
«Ma ei ole seda kirja saanud.»
«Ma tean, et sa ei ole seda saanud. Kannata veidi, ja sa kuuled, miks. Mu kiri ei oleks sulle midagi otse välja öelnud. Kui see kellegi teise kätte oleks sattunud, ei oleks see sind kogu eluks hävitanud. See oleks vaid öelnud — viisil, millest sa ise valesti aru saada ei
294
oleks võinud —, et mul on põhjust arvata, et sul on võlgasid, ning nii mina kui mu ema oleme näinud, kuivõrd hoolimatu ja vähe valiv sa oled raha hankimise viiside suhtes, kui sul seda hädasti vaja. Sulle oleks meenunud prantsuse advokaadi visiit ja sa oleksid teadnud, millele ma vihjan. Kui sul pärast seda veel huvi oleks olnud edasi lugeda, siis oleksid sa jõudnud pakkumiseni, mida ma sulle teha tahtsin, — salajase laenupakkumiseni (pane tähele, avalikult ei pidanud sellest meie vahel sõnagagi juttu tulema!) nii suure summa ulatuses, kui mul võimalik oleks hankida. — Ja ma oleksin selle hankinud!» hüüdis ta, puna taas näkku tõusmas ja pilk uuesti minule pööratud. «Kui ma seda raha ka muul viisil ei oleks saanud, siis oleksin ise teemandi pantinud! Sellest ma sulle kirjutasingi. Oota! Ma tegin isegi rohkem Leppisin Penelopega kokku, et ta annab kirja sulle siis kätte, kui kedagi laheduses ei ole. Kavatsesin end magamistuppa sulgeda ja elutoa kogu hommikuks lahti ning tühjaks jätta. Ja ma lootsin — lootsin kõigest hingest, et sa kasutad juhust ning paned teemandi salaja laekasse tagasi.»
Püüdsin vahele rääkida. Ta peatas mind kannatamatu käeliigutusega. Nii nagu tema meeleolud üldse kiiresti vaheldusid, hakkas temas nüüd jälle viha lõkkele lööma. Ta tõusis toolilt ja tuli mulle lähemale.

«Ma tean, mida sa öelda kavatsed,» jätkas ta. «Sa kavatsed mulle uuesti meelde tuletada, et sa pole mu kirja saanud. Ma võin sulle öelda, miks. Ma rebisin selle puruks.»
«Mis põhjusel?» küsisin ma.
«Kõige kaalukamal põhjusel. Ma eelistasin selle pigem puruks rebida kui seda sinusuguse mehe peale raisata! Mis oli esimene uudis, mis hommikul minuni jõudis? Mida ma kuulsin just siis, kui mu väike plaan valmis sai? Kuulsin, et sina — sina!!! — olid majas esimene, kes politsei kutsus. Sina olid agar, sina olid eestvedaja, sina nägid kõikidest kõige rohkem vaeva, et kalliskivi tagasi saada! Sa läksid oma jultumuses isegi niikaugele, et küsisid luba minuga teemandi kadumisest rääkida — selle teemandi kadumisest, mille sa ise olid varastanud ja mis kogu see aeg oli sinu enda käes! Kui ma niiviisi sinu kohutavas valelikkuses ja kavaluses veendusin, siis rebisingi kirja puruks. Kuid isegi siis — isegi kui ma olin selle sinu kohalekutsutud politseiniku nuhkimisest ja küsitlemisest hulluks minemas —, isegi siis olin sinusse veel sedavõrd armunud, et see ei lasknud mwl sind välja anda. Ütlesin endale: «Ta mängib seda põlastusväärset kometit kõigi teiste ees. Proovin õige, kas ta suudab seda mängida ka minu ees.» Keegi ütles mulle, et sa oled terrassil. Läksin sinna. Sundisin end sulle otsa vaatama; sundisin end sinuga rääkima. Kas sa oled unustanud, mida ma ütlesin?»
Ma oleksin võinud vastata, et mäletan iga tema sõna. Kuid mis Aasu sellest vastusest praegusel hetkel oleks olnud!
Kuidas sain ma talle öelda, et tema sõnad olid mind hämmasta-Wgk olid mind kurvastanud, olid mulle näidanud, et ta viibib ohtli-*«s erutusseisundis, olid minus tekitanud isegi hetkelise kahtluse, >Kas kalliskivi kadulvne üldse oligi talle nii suureks mõistatuseks

kui meile ülejäänutele, — kuid ei olnud rnul silmapilgukski lasknud tõde aimata. Kuna mul puudus vähimgi võimalus oma süütust tõendada, kuidas sain ma teda siis veenda, et kui ta minuga terrassil rääkis, ei teadnud ma sellest, mis tal tegelikult mõttes oli, rohkem kui mõni võhivõõras.
«Sinu huvides võib olla unustada; minu huvides on meeles pidada,» jätkas Rachel. «Ma tean, mida ma ütlesin, sest mõtlesin selle enne hästi läbi. Andsin sulle tõe tunnistamiseks ühe võimaluse teise järel. Mä ei jätnud midagi ütlemata, mida ma vähegi öelda sain; ma ainult ei öelnud sulle suu sisse, et ma teadsin — sina olidki varguse toime pannud. Sinu ainuke vastus oli aga see, et sa vaatasid mulle oma võltsilt süütu näoga otsa ja teesklesid alatult hämmastust — just nii, nagu sa vaatasid täna, just nii, nagu sa vaatad praegu! Lahkusin sinust tol hommikul, saanud lõpuks teada, milline sa tegelikult olid — milline sa oled: kõige nurjatum kaabakas, kes kunagi ilmas on elanud!»
«Kui sa tookord oleksid avameelselt kõnelnud, Rachel, siis oleksid võinud minust lahkuda teadmisega, et sa oled süütule mehele julmalt ülekohut teinud.»
«Kui ma teiste inimeste ees oleksin avameelselt rääkinud,» sähvas ta vastu uues nördimuspuhangus, «siis oleksid sa kogu eluks häbistatud olnud! Kui ma oleksin nelja silma all avameelne olnud, siis oleksid sa kõike eitanud, nagu sa eitad praegu! Miks ma oleksin pidanud sind uskuma? Kas kõhkleb valetamast mees, kes on teinud seda. mida ma sind olin näinud tegevat, ja kes on seejärel käitunud nii, nagu ma sind nägin käituvat? Ma ütlen sulle veel kord, pärast seda jubedust, mida ma olin tundnud sind varastamas nähes, ei tahtnud ma seda uuesti tunda, kuuldes sind valetamas. Sa räägid, nagu oleks see mingi tühine arusaamatus, mida oleks võimalik olnud mõne sõnaga ära klaarida! Noh, arusaamatusel on nüüd lõpp. Kas asi on ära klaaritud? Ei, asi on täpselt sealmaal, kus ta enne oli. Ma ei usu sind nüüdki! Ma ei usu, et sa leidsid öösärgi, ma ei usu Rosanna Spearmani kirja, ma ei usu sõnagi sellest, mis sa rääkisid. Sa varastasid teemandi — ma nägin sind! Sa teesklesid politsei abistamist — ma nägin sind! Sa pantisid teemandi Londonis liigkasuvõtjale — olen selles kindel! Sa suunasid kahtluse (tänu mu vääritule vaikimisele!) süütule inimesele. Sa põgenesid

järgmisel hommikul oma saagiga mandrile! Pärast kõiki neid nurjatusi võisid sa veel ainult ühte teha. Sa võisid siia tulla, huulil viimane vale, — sa võisid siia tulla ja öelda, et mina teen sulle ülekohut!»

Kui ma veel hetke oleksin viivitanud, siis ehk oleksid mu suust pääsenud sõnad, mida ma hiljem asjatu kahetsuse ja hingepiinaga oleksin meenutanud. Läksin temast mööda ning avasin teist korda ukse. Teist korda — ärritatud naisterahva pöörase põikpäisusega —» haaras ta mul käsivarrest kinni ja tõkestas väljapääsu.

«Lase ma lähen, Rachel,» ütlesin ma. «See on meile mõlemale parem. Lase ma lähen.»

Hüsteeriline raev paisutas ta rinda — tema kiirenenud, krampis

296

hingamine lõi mulle peaaegu näkku, kui ta mind ukse juures tagasi ida püüdis.

«Miks sa siia tulid?» nõudis ta meeleheitlikult. «Ma küsin sult uuesti — miks sa siia tulid? Kas sa kardad, et ma sind paljastan? Nüüd, kus sa oled rikas mees, nüüd, kus sul on maailmas positsioon, nüüd, kus sa võid abielluda parima pruudiga kogu maal, — kas sa 'kardad, et ma ütlen need sõnad, mida keegi peale sinu veel kunagi pole kuulnud? Ma ei saa neid sõnu öelda! Ma ei saa sind paljastada! Ma olen veel hullem kui sina — kui see üldse võimalik on!» Valla pääsesid nuuksed ja pisarad. Ta võitles nendega ägedalt, ta hoidis mind aina tugevamini kinni. «Isegi nüüd,» ütles ta, «ei suuda ma sind [oma südamest välja rebida! Sa võid kindlalt loota sellele häbiväärsele, häbiväärsele nõrkusele, mis saab üksnes niiviisi sinu vastu võidelda!» Ta laskis mind äkitselt lahti, heitis käed üles ja ringutas neid ahastades. «Iga teine naine häbeneks temasugust meest puudutada!» hüüdis ta. «Oh jumal! Ma põlgan ennast veelgi hullemini kui teda!»

Mul tungisid tahes-tahtmata pisarad silma — seda hirmsat stseeni Ri suutnud ma enam kauem taluda.

«Ükskord saad sa veel teada, et oled mulle ülekohut teinud,» laususin ma. «Või sa ei näe mind enam kunagi!»

Nende sõnadega lahkusin ma temast. Ta hüppas püsti toolilt, millele ta hetke eest oli vajunud; ta hüppas püsti — see õilis olend! — ja närgnes mulle läbi kõrvaltoa viimase armuliku lahkumissõnaga.

«Franklin!» hüüdis ta. «Ma annan sulle andeks! Oh, Franklin, Franklm! Me ei kohtu enam kunagi. Ütle, et sa annad ka minule andeks:»

Pöördusin, et ta näeks mu näost, et ma ei ole võimeline rääkima. — pöördusin ja lehvitasin kätt ning nägin teda ähmaselt kui nägemust läbi pisarate, mis olid minust lõpuks võitu saanud. Järgmisel hetkel oli kõige hullem möödas. Olin jälle väljas aias. Ma ei näinud ega kuulnud teda enam.

8. PEATÜKK

Minu üllatuseks saabus sel õhtul hilja mu korterisse mister Bruff.

Advokaadi käitumine oli märgatavalt muutunud. Selles puudus tavaline enesekindlus ja tarmukus. Esimest korda elus surus ta mul vaikides kätt.

«Kas olete Hampsteadi minemas?» küsisin ma, et midagi öelda. «Hampsteadist ma just tulen,» vastas ta. «Ma tean, mister Franklin, et te saite lõpuks tõe teada. Aga ma ütlen teile ausalt — kui ma oleksin ette näinud, millist hinda selle eest maksta tuleb, siis oleksin eelistanud teid teadmatusse jätta.»

«Te siis nägite Rachelit?»

«Tulin siia pärast seda, kui olin ta tagasi Portlandi tänavasse viinud. Täiesti võimatu oli tal üksipäini sõita lasta. Ma ei saa teid kuidagi vastutavaks pidada selle vapustuse eest, mida see õnnetu vestlus

temas tekitas, — arvestades seda, et kohtusite temaga minu majas ja minu loal. Ainus, mida ma teha võin. on hoolt kanda, et see ei korduks. Ta on noor, tal on otsustav meelelaad — aja ja puhkuse abiga saab ta sellest üle. Tahan teilt kinnitust, et te ei hakka millegagi tem;, paranemist takistama. Kas ma võin kindel olla, et te ei ürita temagn enam uuesti kokku saada — välja arvatud minu loal ja heakskiidul:
«Pärast seda, mida ta on kannatanud, ja pärast seda. mida min olen kannatanud, võite minu peale kindel olla.»
«Kas annate mulle sõna?»
«Teil on mu sõna.»
Paistis, et mister Bruff tundis kergendust. Ta pani kübara käest ja nihutas oma tooli minu omale lähemale.
«See on siis otsustatud!» ütles ta. «Nüüd aga tulevikust — ma mõtlen, teie tulevikust. Minu meelest saame pärast seda ootamatut pööret öelda järgmist. Esiteks — me oleme kindlad, et Rachel rääkis teile kogu tõe nii selgesti kui üldse võimalik. Teiseks — kuigi me teame, et kusagil peab olema mingi hirmus eksitus —, me ei saa talle kuidagi pahaks panna, et ta usub teie süüd, kui tema oma silmad talle tõendasid ning kui seda tõendust pealegi toetavad asjaolud, mis on pealtnäha täiesti teie kahjuks.»
Siinkohal ma katkestasin teda. «Ma ei pane Rachelile pahaks,» ütlesin ma. «Kahetsen ainult, et ta endast tol ajal võitu ei suutnud saada ja minuga selgemalt ei rääkinud.»
«Te võite sama hästi kahetseda, et Rachel on Rachel ja mitte.keegi teine,» väitis mister Bruff vastu. «Ja isegi siis ma kahtlen, käs üks vähegi peenetundeline tütarlaps, kes kogu südamest teiega abielluda soovis, oleks suutnud end niikaugele viia, et ta oleks teid otse näkku varguses süüdistanud. Racheli loomuga see igatahes kokku ei käinud. Ma tean juhtumisi, et ühes teie loost väga erinevas asjas — see seadis ta siiski üsna sarnasesse olukorda — mõjutas teda üks põhjus, mis üsnagi sarnanes tema käitumismotiiviga teie juhtumis. Pealegi — nagu ta mulle ise täna õhtul linna sõites ütles — kui ta oleks selgemalt rääkinud, ega ta siis teie eitamist rohkem oleks uskunud, kui ta seda praegu usub. Mida te selle peale vastata saate? Sellele ei saagi vastata. Kuulge, mister Franklin! Ma tunnistan küll, et minu seisukoht selles asjas on täiesti valeks osutunud, aga praeguses olukorras poleks siiski paha mu nõuannet kuulda võtta. Ütlen teile otse, et kui me püüame seda hirmsat keerdsõlme tagantjärele algusest peale lahti harutada, siis ainult raiskame aega ja murrame asjatult pead. Unustame otsustavalt kõik, mis möödunud aastal leedi Verinderi maamajas juhtus, ja selle asemel et tulutult minevikust lahendust otsida, pöörame parem pilgu sellele, mida me tulevikus avastada võime.»
«Te vist unustate,» laususin ma, «et kogu see lugu — vähemalt selles osas, mis minusse puutub — kuulub põhiliselt minevikku?»
«Öelge mulle üht,» kostis mister Bruff kähku. «Kas Kuukivi on või ei ole kogu pahanduse põhjuseks?»
«On muidugi.»
«Väga hea. Mida meie arvates Kuukiviga tehti, kui ta Londonisse oli toodud?»

«See panditi mister Lukerile.»
«Me teame, et teie seda ei pantinud. Kas me teame, kes seda tegi?»
«Ei.»
«Kus Kuukivi meie arvates praegu asub?»
«Ta on mister Lukeri pankurite käes hoiul.»
«Täpselt. Pange nüüd tähele. Praegu on juba juunikuu. Selle kuu lõpu poole (täpset päeva ma öelda ei oska) möödub aasta ajast, kui kalliskivi meie arvates panditi. On olemas võimalus —

see on kõige tagasihoidlikumalt öeldud —, et isik, kes selle pantis, võib olla valmis seda aastase ajavahemiku möödumisel välja lunastama. Kui ta seda teeb, siis peab mister Luker isiklikult — vastavalt tema enda seatud tingimustele — teemandi pangast välja võtma. Neid asjaolusid arvestades panen ma ette käesoleva kuu lõpu poole sellesse panka valve seada ja kindlaks teha, kes see isik on, kellele mister Luker Kuukivi tagasi annab. Kas te nüüd mõistate?»
Tunnistasin (pisut vastumeelselt), et see oli igatahes üks uus mõte.
«See on samavõrd mister Murthwaite'i kui minu mõte,» ütles ster Bruff. «Mulle poleks see vist kunagi pähe tulnud, kui poleks olnud meievahelist jutuajamist mõni aeg tagasi. Kui mister Murthwaite'il õigus on, siis peavad ka indialased tõenäoliselt pangal silma peal — ja asi võib üsnagi tõsiseks minna. Teile ja mulle see muidu rda ei läheks, ainult et me võime niiviisi kätte saada selle saladusliku kellegi, kes teemandi pantis. Võite kindel olla, et just too isik on vastutav (ma ei püüagi nägu teha, nagu teaksin, kuidas) olukorra eest, milles teie praegu viibite, ning et ainult too isik saab teie hea nime Racheli silmis taastada.»
«Ma ei eita,» laususin ma, «et see plaan, mida te pakute, tõotab ie probleemile väga julget, väga leidlikku ja väga uudset lahen-st. Aga ...»
«Aga teil on vastuväide?»
«Jah. Minu vastuväide on see, et teie ettepanek sunnib meid ootama.»
«Tõsi küll. Minu arvestuse järgi on ootamisaeg umbes kahe nädala ringis. Kas seda on nii hirmus palju?» Minu olukorras on see terve igavik, mister Bruff. Kui ma oma hea nime tagasisaamiseks otsekohe midagi ette ei võta, muutub elu mulle lihtsalt väljakannatamatuks.»
«Hüva, hüva. ma mõistan seda. Kas te olete juba mõelnud, mida te teha saate9»
«Ma mõtlesin seersant Cuffiga nõu pidada.»
«Ta on erru läinud. Mõttetu on loota, et seersant teid aitab.»
«Ma tean, kust teda leida, ja proovi võin ma ju ikka teha.»
«Tehke,» ütles mister Cuff pärast hetkelist kaalutlemist. «Sellest ajast saadik, kui seersant Cuff asjaga tegeles, on see niivõrd erakordse ilme võtnud, et teil õnnestub ehk tõesti temas juurdluse vastu uut huvi äratada. Tehke proovi ja teatage mulle tulemustest. Kui te aga kuu lõpuks midagi avastanud ei ole,» jätkas ta tõustes, «kas mul

on siis omalt poolt vabadus katsetada, mida saab panka valvates ära teha?»
«Muidugi,» vastasin ma, «kui ma teid just vahepeal selle katse tegemise vajadusest ei vabasta.»
Mister Bruff naeratas ja võttis oma kübara.
«Öelge seersant Cuffile,» lausus ta, «et minu meelest sõltub tõe avastamine tolle isiku avastamisest, kes teemandi pantis. Ja teatage mulle, mida seersant kõigi oma kogemuste juures sellest arvab.»
Nii me lahkusimegi.
Järgmisel hommikul asusin teele väikesesse Dorkingi linna — seersandi erupõlve elukohta, nagu Betteredge mind oli valgustanud.
Tegin võõrastemajas järelepärimisi ja sain seersandi majakese leidmiseks vajalikud juhtnöörid. Sinna viis vaikne kõrvaltee, ja maja asus linnast pisut väljas, õdusalt keset aeda, mis oli tagant ja külgedelt kaitstud hea tugeva telliskivimüüriga ning eest kõrge viirpuu-hekiga. Värav, mille ülemist osa kaunistas peenemoeliselt värvitud võre, oli lukus. Helistasin kella, kiikasin läbi võre ning nägin kõikjal suure Cuffi lemmiklilli; neid õitses aias, kiikus kobaratena ukse kohal, piilus akendest sisse. Kaugel suure linna kuritegudest ja mõistatustest elas see kuulus vargapüüdja rahulikult ning, uppunud roosidesse, tundis oma eluõhtust mõnu. Korralik vanemapoolne naisterahvas avas mulle värava ja hajutas kohe kõik mu lootused seersant Cuffi endale appi saada. Alles eelmisel päeval oli ta Iirimaale reisinud.

«Kas ta läks sinna mingeid asju ajama?»
Naine naeratas. «Tal on nüüd üksainus asi ajada, söör.» vastas ta, «ja see puudutab roose. Mingi suure mehe aednik Iirimaal on roosi-kasvatuse alal midagi uut avastanud — ja mister Cuff läks seda lähemalt uurima.»
«Kas te teate, millal ta tagasi tuleb?»
«Ma ei tea midagi kindlat öelda, söör. Mister Cuff ütles, et ta võib kas otsekohe tagasi tulla või mõneks ajaks sinna jääda — kõik sõltub sellest, kas see uus avastus tema meelest tundmaõppimist väärib või ei. Kui te talle mingi teate soovite jätta. söör..siis ma kanna/i hoolt, et ta selle kätte saab.»
Andsin talle oma nimekaardi, olles sellele enne pliiatsiga kirjutanud: «Mul on midagi Kuukivi kohta teatada. Andke mulle endast teada, niipea kui tagasi jõuate.» See tehtud, ei jäänud muud üle kui olukorraga leppida ja Londonisse tagasi sõita.
Olin tol ajal, millest ma praegu kirjutan, kergesti ärrituv, ning tühjaläinud reis seersandi poole ainult süvendas minus rahutut tungi midagi teha. Ma otsustasin juba samal päeval, kui ma Dorkingist tagasi jõudsin, et järgmine hommik leiab mind kohe tegemas uusi jõupingutusi selleks, et läbi kõigi takistuste pimedusest valguse kätte tungida.
Kuidas pidi mu järgmine katse välja nägema?
Kui mu võrratu sõber Betteredge oleks mind selle küsimuse kaalumise juures näinud ning kui ta ka veel mu mõtetesse pühendatud oleks olnud, siis oleks ta kahtlemata väitnud, et käesoleval juhul oli
300
minus valitsevaks küljeks saksa külg. Kui tõsiselt rääkida, siis võib-olla mõningal määral põhjustas tõesti just mu saksa haridus selle viljatute arutluste labürindi, millesse ma end nüüd ise eksitasin. Suurema osa ööst istusin suitsetades ja teooriaid luues, üks võimatum kui teine. Kui ma lõpuks magama läksin, jälitasid ärkveloleku kujutlused mind veel unenägudeski. Igatahes kui ma järgmisel hommikul ärkasin, olid objektiiv-subjektiivne ja subjektiiv-objektiivne mu peas lootusetult puntras ning ma alustasin seda päeva, mis pidi tunnistajaks saama mu uuele praktilisele jõupingutusele, kahtlemisega, kas mul on üldse mingit õigust (puhtfilosoofilisel pinnal) ükskõik millist asja (kaa,sa arvatud teemant) reaalselt eksisteerivaks pidada.
Mul on võimatu öelda, kui kaua ma omaenese metafüüsika udus oleksin eksinud, kui sealt väljapääsemine oleks jäänud minu enese hooleks. Kujunes aga nii, et mulle tuli appi juhus, mis mind õnnelikult päästis. Kandsin sel hommikul juhuslikult sedasama kuube, mis mul Racheliga vestlemise päeval seljas oli olnud. Otsisin midagi ühest taskust ja mulle puutus kätte kortsutatud paberileht; võtsin selle välja ning leidsin, et tegemist on Betteredge'i unustatud kirjaga.
Tundsin, et see pole mu vana sõbra suhtes ilus, kui ma talle vastamata jätan. Läksin kirjutuslaua juurde ja lugesin ta kirja uuesti läbi.
Kirjale, milles ei leidu midagi vähimalgi määral tähtsat, ei ole igakord just kerge vastata. Betteredge! käesolev ponnistus minuga kirjavahetust pidada kuulus just sellesse kategooriasse. Mister Candy assistent, teiste sõnadega Ezra Jennings, oli öelnud oma leivaisale, et ta oli mind näinud, ja mister Candy omakorda tahtis mind näha ning mulle midagi öelda, kui ma järgmine kord Frizinghalli kanti juhtun. Kuidas pidin ma sellele vastama, nii et see vastus vähemalt paberitki vääriks, millele ta on kirjutatud? Istusin jõude ja joonistasin mälu järgi mister Candy tähelepanuväärse välimusega assistendi kujutisi paberilehele, mille olin tõotanud Betteredge'ile pühendada, — kuni mul järsku turgatas pähe, et ennäe, see väsimatu Ezra Jennings on jälle mu teele sattunud! Viskasin vähemalt kümmekond selle lapiliste juustega mehe portreed (kõigil olid juuksed originaaliga märkimisväärselt sarnased) prügikorvi — ja kirjutasin Betteredge'ile otsekohe vastuse. See oli täiesti mittemidagiütlev kiri, kuid tal oli mulle imeväärne mõju. Pingutus, mida mõne lihtsa

ingliskeelse lause kirjutamine mult nõudis, rookis mu peast välja kogu selle uduse mõttetuse, mis seda eelmisest päevast saadik oli täitnud.

Panin pea veel kord tööle selle lahendamatu mõistatuse kallal, mida mu olukord endast kujutas, ja püüdsin seda nüüd puhtpraktilisest seisukohast vaagida. Kuna tolle mälestusväärse öö sündmused mulle ikka veel arusaamatuks jäid, siis vaatasin pisut kaugemale tagasi ning hakkasin sünnipäeva varasematest tundidest mingit vahejuhtumit otsima, mis mulle võtme leidmisel kuidagi abiks võiks olla.

Kas juhtus midagi siis, kui me Racheliga' ukse värvimist lõpetasime? Või pärastpoole, kui ma Frizinghalli ratsutasin? Või siis, kui ma koos Godfrey Ablewhite'i ja tema õdedega tagasi tulin? Või hiljem, kui ma Kuukivi Racheli kätte andsin? Või veelgi hiljem, kui

külalised saabusid ja me kõik lõunalauda kogunesime? Mu mälu sai selle küsimustereaga küllalt kergesti hakkama, kuni järg kõige viimase kätte jõudis. Püüdes meenutada, mis kõik piduliku lõuna ajal oli juhtunud, leidsin end kohe uurimise algul ummikus olevat. Mul ei tulnud meelde isegi minuga ühe laua taga istunud külaliste täpne arv.

Oma nõutuse äratundmine ja järeldus, et lõunalaua juhtumised võivad uurimisvaeva eriti rikkalikult ära tasuda, olid minu puhui ühe ja sama mõtteahela lülid. Usun, et minu olukorras oleks igaüks samamoodi arutlenud. Kui me enda huvides oleme sunnitud iseennasi uurima, siis äratab meis ikka kahtlust nimelt see, mida me ei tea. Otsustasin, et kui mul kord juba kõigi lõunal viibinud isikute nimed käes on, siis pöördun oma mälu lünkade täitmiseks ülejäänud külaliste poole ja palun, et nad kõik kirja paneksid, mida nad sünnipäeval toimunust suudavad meenutada. Seejärel uurin neid tulemusi selle valguses, mis majas pärast seltskonna lahkumist juhtus.

See viimane ning kõige uudsem mu paljudest juurdluskunsti-alastest katsetustest — mida Betteredge oleks tõenäoliselt põhjendanud sellega, et minus oli parajasti ülekaalu saanud selgemoistuseline ehk prantsuse külg — on siin eraldi jäädvustamise ausalt ära teeninud. Nii uskumatu kui see ka võib tunduda, olin ma pimesi kobades nüüd lõpuks asja juurteni jõudnud. Vajasin veel ainult vihjet, mis oleks mulle alguses kohe õige suuna kätte näidanud. Enne kui järgmine päev mööda sai, tuligi see vihje ühelt inimeselt, kes sünnipäeva-lõuna külaliste hulka oli kuulunud!

Uut tegutsemisplaani silmas pidades oli mul kõigepealt vaja end varustada külaliste täieliku nimekirjaga. Selle võisin ma hõlpsasti saada Gabriel Betteredge'ilt. Otsustasin selsamas päeval jälle Yorkshire'! sõita ning järgmisel hommikul oma kavandatud juurdlusega algust teha.

Olin parajasti hiljaks jäänud rongile, mis lahkus Londonist enne lõunat. Ei jäänud muud üle kui oodata ligi kolm tundi järgmisi/ rongi. Kas ma ei saanud seda aega Londonis tulusalt ära kasutada?

Mu mõtted pöördusid jälle kangekaelselt sünnipäevalõuna juurde.

Kuigi olin unustanud külaliste arvu ja nii mõnegi nime, mäletasin küllalt selgesti, et valdav enamik neist oli pärit Frizinghallist või selle ümbrusest. Kuid enamik ei olnud veel kõik. Mõned meist ei olnud krahvkonna pärisasukad. Mina ise olin üks niisugune. Mister Murthwaite oli teine. Godfrey Ablewhite oli kolmas. Mister Bruff — ei. mulle meenus, et mister Bruffi olid ametiasjad takistanud peost osa võtmast. Kas oli seal viibinud mõni daam, kes muidu Londonis elas? Sellest viimasest kategooriast suutsin meelde tuletada üksnes miss Clacki. Kuid siin elas igatahes kolm külalist, kellega mul & enne linnast lahkumist vägagi soovitav kokku saada. Kuna ma ei teadnud nende isikute aadresse, siis sõitsin otsekohe mister Brufi kontorisse, lootes, et tema võib ehk mulle nende leidmiseks juhatust anda.

Mister Bruff oli liiga hõivatud, et kulutada minu peale rohkem ui minuti oma väärtuslikust ajast. Kuid selle minuti jooksul õnnestus tal kõigile mu küsimustele ülimalt heidutaval viisil vastata.
Esiteks leidis ta, et minu leiutatud meetod saladuse võtme avastamiseks on midagi nii puhtalt mõttekujutuslikku, et seda üldse tõsiselt arutada ei tasuvat. Teiseks, kolmandaks ja neljandaks: mister Murthwaite oli juba teel oma möödunud seikluste maale; miss Clack oli kandnud rahalisi kaotusi ning asunud kokkuhoiu mõttes elama Prantsusmaale; mister Godfrey Ablewhite võis ja võis ka mitte kusagil Londonis kättesaadav olla. Kui ma õige küsiksin tema klubist? Ja võib-olla ma vabandan mister Bruffi, kui ta oma ametiasjade juurde tagasi pöördub ning mulle head päeva soovib?
Kuna uurimisala Londonis oli nüüd sedavõrd kitsenenud, et mul tuli ainult Godfrey aadress teada saada, siis võtsin advokaadi soovitust kuulda ja*sõitsin Godfrey klubisse.
Kohtasin hallis üht klubi liiget, kes oli mu nõo vana sõber ja keda ka mina tundsin. Kui see härra mulle Godfrey aadressi oli andnud, rääkis ta mulle ka kahest hiljutisest sündmusest minu nõo elus, mis olid iseenesest küllalt tähtsad, kuid polnud veel minu kõrvu jõudnud. Ilmnes, et Godfrey ei olnud sellest hoopiski julgust kaotanud, et Rachel kihluse katkestas, vaid oli üsna varsti pärast seda lähenenud abiellumiskavatsustega ühele teisele noorele daamile, kes oli kuuldavasti suure varanduse pärijanna. Tema kosjad olid vastu võetud ja abiellumist peetud juba täiesti kindlaks ning otsustatud asjaks. Kuid jällegi oli kihlus äkki ning ootamatult katkestatud — sedapuhku, nagu räägiti, tõsiste lahkarvamuste tõttu, mis olid neiu isa ja peigmehe vahel tekkinud abielulepingu asjus.
Nagu teatavaks hüvituseks selle teise abiellumiskatse krahhi eest oli üks paljudest Godfrey austajannadest talle rahalises vormis oma kiindumust tõendanud. Üks rikas vana daam, keda Isade Pükste Poegadele Ümbertegemise Ühingus väga hinnati ja kes oli miss Clacki suur sõber (kellele ta ei jätnud midagi peale leinasõrmuse), oli imetlusväärsele ning teenekale Godfrey'le pärandanud viis tuhat naela. Kui Godfrey omaenese tagasihoidlikele rahalistele ressurssidele sel-|lise kena lisa sai, siis oli kuulda olnud, et ta tundvat vajadust oma heategevuslikest ettevõtmistest pisut hinge tõmmata ning et arst on tal soovitanud «korraks mandrile sõita, sest tulevikus võib sellest tema tervisele palju kasu olla». Kui ma teda näha tahtsin, siis oli parem, kui ma oma plaanitsetud külaskäiguga ei viivitanud. Läksin jalamaid teda külastama.
Seesama kuri saatus, mis mind päeva võrra hilinema pani, kui ma Seersant Cuffi poole läksin, jättis mind päeva võrra hiljaks ka Godfrey puhul. Just eelmisel hommikul oli ta rongiga Londonist Doveri suunas minema sõitnud. Ta pidi üle väina Ostendesse siirduma, ning ta teener arvas teadvat, et sealt läheb ta edasi Brüsselisse. Tema tagasituleku aeg ei olnud täpselt teada, kuid ma võivat kindel olla, et la jääb ära vähemalt kolmeks kuuks.
Läksin oma korterisse tagasi pisut rõhutud meeleolus. Kolm sünnipäevalõuna külalist — kõik erakordselt arukad inimesed — olid

Mulle kättesaamatud just sel ajal kui nendega ühendusse astumine väga oluline oli. Nüüd olid minu viimased lohutused rajatud Betteredge’ile ja kadunud leedi Verinderi nendele sõpradele, keda ma ikka veel Racheli maamaja naabrusest võtsin leida.

Seekord sõitsin ma otse Frizinghalli — kuna see linn oli nüüd minu uurimisvälja keskpunkt. Jõudsin sinna liiga hilja õhtul, et veel Betteredge'iga ühendust võtta. Järgmisel hommikul saatsin talle käskjalaga kirja, milles palusin teda niipea kiti võimalik minu juurde võõrastemajja tulla.
Osalt aja võitmiseks, osalt selleks, ei Betteredge'ii mugavam oleks, lähetasin sõnumiviija voorimehega, ja ootamatuid viivitusi arvestamata võisin vanameest näha juba vähem kui kahe

tunni pärast. Vahepeal mõtlesin ma alustada oma kavandatud küsitlust nende sünnipäeval viibinud külaliste hulgas, keda ma isiklikult tundsin ning kes olid kergesti kättesaadavad. Need olid mu sugulased Ablewhite'id ja mister Candy. Arst oli väljendanud erilist soovi mind näha ja liiati elas ta sealsamas ümber nurga. Nii et mister Candy juurde läksingi ma kõigepealt.
Pärast seda, mis Betteredge mulle oli rääkinud, ootasin ma loomulikult, et põetud raske haigus on arsti näkku oma jäljed jätnud. Kuid ma olin täiesti ette valmistamata selliseks muutuseks, mida ma tema juures märkasin, kui ta tuppa astus ja mul kätt surus. Tema silmad, olid tuhmid, juuksed täiesti halliks läinud, nägu oli kortsus, keha kokku kuivanud. Vaatasin seda kunagi nii elavat, tuulepäist ning humoorikat väikest tohtrit, kes mu mälestustes seostus parandamatute seltskondlike taktituste ja lugematute lapsikute naljadega, ja ma ei näinud tema endisest minast enam midagi peale vana kalduvuse vulgaarselt moekaid rõivaid kanda. Mees ise oli vare, kuid tema rõivad ja ehted olid — otsekui julmaks pilkeks temas toimunud muutusele — niisama kirevad ja uhked nagu ikka.
«Olen tihti teie peale mõelnud, mister Blake,» ütles ta, «ja mul on südamest hea meel teid nüüd lõpuks jälle näha. Kui ma m/dagi teie heaks teha saan, siis palun kasutage mu teeneid — palun kasutage mu teeneid!»
Ta lausus need kulunud viisakused tarbetu tõtlikkuse ja õhinaga, ilmutades uudishimu selle suhtes, mis mind Yorkshirel oli toonud, kusjuures ta oli täielikult — võiksin öelda: lapselikult — võimetu seda varjama.
Oma eesmärki silmas pidades olin ma muidugi ette näinud, et mul tuleb anda mingi seletus, enne kui võin loota mulle enamasti võõrastes inimestes sellist huvi äratada, et nad juurdluse abistamiseks oma parima teeksid. Teel Frizinghalli olin ma läbi mõelnud, milline see seletus peab olema, ja haarastn nüüd kinni võimalusest selle mõju mister Candy peal katsetada.
«Käisin eelmisel korral ja olen nüüdki jälle Yorkshire'is üsna romantilise asja pärast,» ütlesin ma. «Selle vastu, mister Candy, ilmu-3a04 d kõik kadunud leedi Verinderi sõbrad mõningast huvi. Kas te
304
mäletate, kuidas India teemant nüüd juba ligi aasta eest mõistatuslikult kaduma läks? Hiljuti ilmnenud asjaolud annavad lootust, et seda on veel võimalik üles leida — ja mina kui perekonna liige püüan sellele kaasa aidata. Üks minu ees seisvaid raskusi on see, et tuleb jälle kokku koguda kõik tõendid, mis tol ajal avastati, ja kui võimalik, siis isegi rohkem. Mõningad selle juhtumi iseärasused nõuavad, et ma elustaksin oma mälestused kõigest, mis miss Verinderi sünnipäeva õhtul majas juhtus. Ja ma söandan pöörduda tema kadunud ema nende sõprade poole, kes tolle sündmuse tähistamisel viibisid, ning paluda, et nad mind oma meenutustega abistaksid ... »
Olin oma seletuse harjutamisega sinnamaani jõudnud, kui mind äkitselt peatas mister Candy näoilme, mis selgesti näitas, et mu katse oli tema juures täielikult läbi kukkunud.
Kogu selle aja, mis ma rääkisin, istus väike tohter rahutult oma sõrmeotsi näperdades. Tema ähmased vesised silmad vaatasid mulle näkku nukra ning mõttelageda küsiva ilmega, mida oli lausa valus näha. Oli võimatu aimata, mida ta mõtles. Täiesti selge oli ainult see, et pärast esimest kahte või kolme sõna ei olnud mul enam õnnestunud tema tähelepanu köita. Paistis, et ainus võimalus tema mõtteid uuesti koondada oli teemat muuta. Katsetasin viivitamatult uut kõneainet.
«Niipalju siis sellest, mis mind Frizinghalli tõi!» ütlesin ma lõbusalt. «Nüüd, mister Candy, on teie kord. Te saatsite mulle Gabriel Betteredge'iga teate... »
Ta jättis oma sõrmede näppimise ja lõi äkitselt näost särama.
«Jaa, jaa, jaa!» hüüatas ta õhinal. «Täpselt nii! Ma saatsin teile teate!»
«Ja Betteredge andis selle nagu kord ja kohus kirja teel edasi,» jätkasin ma. «Te tahtsite mulle midagi öelda, kui ma järgmine kord teie kanti satun. Noh, mister Candy, siin ma olen!»

«Sun te olete!» kordas arst kajana. «Ja Betteredge'il oli täiesti õigus. Ma tahtsin teile midagi ütelda. See oligi mu teade. Betteredge on suurepärane inimene. Milline rrrilu! Milline mälu tema eas!»
Ta jäi jälle vait ja hakkas oma'sõrmi näppima. Meenutades, mida ma Betteredgellt olin kuulnud palaviku mõjust tema mälule, jätkasin vestlust lootuses, et see aitab tal ehk algust kätte saada.
«Me ei ole teiega ammu enam kohtunud,» ütlesin ma. «Viimati olimegi koos sel viimasel pidulikul lõunal, mille mu vaene tädi korraldas.»
«Täpselt nii!» hüüdis mister Candy. «Sünnipäevalõuna!» Ta hüppas hoogsalt jalule ja vaatas mulle otsa. Sügav puna valgus järsku üle ta närtsinud näo ning ta istus kohe uuesti, nagu mõistes, et oli reetnud nõrkuse, mida ta oleks parema meelega varjanud. Oli selge, haletsusväärselt selge, et ta oli omaenese mälupuudulikkusest teadlik ning oleks kõigest hingest tahtnud seda oma sõprade eest peita.
Siiamaani oli ta minus ainult kaastunnet äratanud, kuid tema viimased sõnad — nii vähe kui neid ka oli — kruvisid mu uudishimu silmapilk kõige kõrgema kraadini üles. Sünnipäevalõuna oli minu teadvuses juba selleks üheks minevikusündmuseks muutunud, millele

ma kummaliselt segatud lootuse ja umbusuga tagasi vaatasin. Ja nüüd ei saanud enam olla mingit kahtlust, et just sünnipäevalõuna asjus oli mister Candyl mulle midagi tähtsat öelda! Proovisin teda veel kord välja aidata. Kuid sedapuhku seisid kaastunde taga mu oma huvid, ja need kiirustasid mind pisut liiga kärsitult tagant.
«Sellest on nüüd juba ligi aasta möödas,» laususin ma, «kui me koos tolle meeldiva laua taga istusime. Kas te olete ehk teinud mõne märkme — oma päevikusse või kuhugi mujale — selle kohta, mida te mulle öelda tahtsite?»
Mister Candy mõistis seda vihjet ning näitas mulle, et ta võttis seda solvanguna.
«Ma ei vaja mingeid märkmeid, mister Blake,» ütles ta küllaltki jäigalt. «Ma ei ole veel nii hirmus vana — ja mu mälu (tänu taevale) on täiesti usaldusväärne!»
On ütlematagi selge, et ma tegin näo, nagu poleks ma tema solvumist märganud.
«Soovin, et ma oma mälu kohta sedasama öelda saaksin,» vastasin ma. «Kui mina püüan aasta tagasi juhtunud asjadele mõelda; siis on mu mälestused harva nii elavad, kui ma tahaksin. Võtame näiteks tolle lõuna leedi Verinderi juures ...»
Samal hetkel, kui ma selle vihje kuuldavale tõin, lõi mister Candy taas särama.
«Aa! See lõuna, see lõuna leedi Verinderi pool!» hüüatas ta veel innukamalt kui enne. «Mul on teile selle kohta midagi öelda.»
Ta silmadest vaatas mulle jälle vastu see valulevalt küsiv ilme, nii nukker, nii mõttelage ja nii haledalt abitu. Ilmselt püüdis ta kõigest väest, kuid asjatult üht kadunud mälestust meelde tuletada. «See oli väga meeldiv lõuna,» pahvatas ta järsku nii, nagu oleks ta just seda öelda tahtnudki. «Väga meeldiv lõuna — eks olnud ju, mister Blake?» Ta noogutas ja naeratas ning paistis arvavat, vaene mees,
et end õigeaegselt kokku võttes oli tal õnnestunud oma täielikku
mälukaotust varjata.
See oli nii masendav, et viisin jutu otsekohe — nii sügavat huvi kui ma tema kadunud mälestuse vastu ka tundsin — kohalikele teemadele.
Siin läks kõik üsnagi ladusalt. Linnakese tühised skandaalid ja tülid, isegi need, mis juba kuu aja eest olid toimunud, paistsid talle hõlpsasti meenuvat. Ta lobises edasi ja selles oli midagi ta endiste aegade vestlemisladususest. Kuid isegi siis, kui ta täiesti hoogu oli sattunud, tekkisid vahel pausid, mil ta äkitselt kõhklema lõi — vaatas mulle hetkeks otsa, silmis jällegi see tühi küsiv pilk —, sai siis endast jagu ning jätkas taas. Alistusin kannatlikult oma märtri -

saatusele (vaikses enesesalgavuses kuulata väikelinna uudiseid 0] ole ühele maailmakodaniku meelelaadiga mehele kindlasti midagi vähemat kui ehtne märtripiin), kuni kell kaminasimsil näitas, et mu külaskäik oli väldanud juba üle poole tunni. Kuna mul oli mõningane õigus arvata, et olen oma ohvri juba toonud, siis tõusin ja hakkasin
306
hüvasti jätma. Kui me kätlesime, võttis mister Candy ise sünnipäeva-peo teema uuesti üles. «Ma olen nii rõõmus, et me jälle kohtusime,» ütles ta. «Mul oli ikka südamel. . . mul oli tõesti südamel teiega rääkida, mister Blake. Sellest lõunast leedi Verinderi pool, teate. Meeldiv lõuna... oli ju tõesti üks meeldiv lõuna, eks ole?»
Selle lause kordamisel ei paistnud ta sugugi enam nii kindel olevat, et tal mu kahtlusi tema mälu vajaka jäänuste osas hajutada õnnestus. Tema nägu varjutas jälle nukker ilme, ja kuigi ta ilmselt oli kavatsenud mind välisukseni saata, muutis ta järsku meelt, helistas teenrile kella ning jäi ise võõrastetuppa.
Laskusin arsti trepist aeglaselt alla, tundes masendava kindlusega, et tal oli tõesti midagi minu jaoks eluliselt tähtsat öelda, kuid ta ei olnud võimeline seda ütlema. Jõupingutus, millega ta meenutas, et ta minuga üldse kõnelda tahtis, oli liigagi ilmselt ainus pingutus, milleks tema nõrgenenud mälu nüüd veel suuteline oli.
Just siis, kui ma trepist alla olin jõudnud ja ümber nurga eeskotta pöörasin, avanes kusagil alumisel korrusel vaikselt üks uks ning leebe hääl lausus mu selja taga:
«Kardan, söör, et te leidsite mister Candy kurval kombel muutunud olevat?»
Pöördusin ümber — ja minu ees seisis Ezra Jennings.

9. PEATÜKK

Doktori nägus toatüdruk ootas mind välisust lahti hoides. Kui ma pöördusin' ja mister Candy assistendile otsa vaatasin, langes hommikuvalgus ukse vahelt otse talle näkku.
Oli võimatu vastu vaielda Betteredge'i kinnitusele, et üldlevinud seisukohast vaadates tuli Ezra Jenningsile tema välimus kahjuks. Tema mustlasejume, kuivetunud põsed, kondised sarnad, unistavad silmad, iseäralikud kahte värvi juuksed, segadusse ajav vastuolu ta näo ja keha vahel, mille tõttu ta nägi välja ühtaegu nii vana kui ka noor, — kõik need jooned olid enam-vähem sellised, et jätsid võõrale ebasoodsa mulje. Ja ometi — kuigi ka mina seda kõike muidugi tajusin — ei saa eitada, et Ezra Jennings äratas minus mingit seletamatut poolehoidu, millele ma ei suutnud vastu panna. Mu elukogemused soovitasid mul talle vastata, et mister Candy on tõesti kurval kombel muutunud, ning siis edasi oma teed minna, kuid huvi Ezra Jenningsi vastu naelutas mind paigale ja andis talle võimaluse, mida ta ilmselt oligi oodanud, — võimaluse minuga nelja silma all oma leivaisast kõnelda.
«Kas meil on üks tee, mister Jennings?,» küsisin ma tema käes kübarat märgates. «Ma kavatsen oma tädi missis Ablewhite'i poole minna.»
Ezra Jennings vastas, et ta läheb üht patsienti vaatama ja et meil on tõesti üks tee.
307

Lahkusime majast koos. Panin tähele, et see nägus teenijatüdruk, kes naeratusest ja armastusväärsusest säras, kui mina talle väljudes head päeva soovisin, kuulas Ezra Jenningsi tagasihoidlikku teatekest selle kohta, millal teda tagasi võib oodata, huuli mossitades ja demonstratiivselt mujale vaadates. Ilmselt ei olnud see vaene mees siin majas sugugi soositud. Mis puutub suhtumisse väljaspool maja, siis selle kohta oli mul Betteredge'i kinnitus, et teda ei armastatud kusagil. «On aga elu!» mõtlesin endamisi, kui me arsti maja välis-trepilt tänavale astusime.
Olles juba omalt poolt viidanud mister Candy haigusele, näis Ezra Jennings nüüd ootavat, et mina selle teema uuesti üles võtaksin. Tema vaikimine ütles ilmekalt: «Nüüd on teie kord.»

Ka minul olid oma põhjused arsti haigusest juttu teha ning ma võtsin vastutuse esimesena kõnelema hakkamise eest meelsasti enda peale.
«Otsustades selle muutuse järgi, mida ma mister Candy juures märkasin,» alustasin ma, «pidi tema haigus küll palju raskem olema, kui ma oletasin.»
«On peaaegu ime, et ta selle üldse üle elas,» vastas Ezra Jennings.
«Kas ta mälu ei ole kunagi parem kui selline, nagu ma täna nägin? Ta püüdis minuga rääkida ...»
«Millestki, mis juhtus enne tema haigeksjäämist?» küsis assistent, märgates, et ma kõhklen.
«Jah.»
«Tolle aja sündmuste osas on tema mälu lootusetult nõrgenenud,» ütles Ezra Jennings. «Tuleb peaaegu kahetseda, et tal, vaesel mehel, selle riismedki alles on jäänud. Talle meenuvad küll ähmaselt tollased plaanid, mõningad asjad, mida ta enne haigust pidi ütlema või tegema, kuid ta on täiesti võimetu meelde tuletama, mis plaanid need olid või mida täpselt ta ütlema või tegema pidi. Ta on oma puudusest ise valusalt teadlik, ja nagu te kindlasti märkasite, ihkab seda kogu hingest teiste eest varjata. Kui ta oleks niiviisi paranenud, et minevik tema mälust täiesti oleks kustunud, siis oleks ta praegu kahtlemata õnnelikum. Võib-olla oleksime kõik õnnelikumad,» lisas ta nukra naeratusega, «kui me vaid suudaksime täielikult unustada1»
«Kas pole iga inimese elus siiski sündmusi,» vastasin ma, «mida ta sugugi päriselt unustada ei tahaks?»
«Ma loodan, et seda võib öelda enamiku inimeste kohta, mister Blake. Kordan, et kõigi kohta see küll ei kehti. Kas teil on mingit põhjust oletada, et see kadunud mälestus, mida mister Candy meenutada püüdis, kui te just äsja temaga kõnelesite, oli midagi sellist, mis on teile isiklikult tähtis?»
Nende sõnadega oli ta ise puudutanud just seda küsimust, mida ma ihkasin temaga arutada. Huvi sunnil, mida ma selle kummalise mehe vastu tundsin, olin talle kõigepealt andnud võimaluse minuga kõnelda, kusjuures ma jätsin ütlemata selle, mida ma omalt poolt tema tööandja kohta öelda oleksin võinud, sest tahtsin enne veenduda, kas ma võin tema taktitunnet ja diskreetsust usaldada. Kuid sellest vähesestki, mida ta senini oli öelnud, piisas mulle mõistmiseks, et ma kõnelen aumehega. Temas oli midagi, mida ma söandaksin
308
nimetada sundimatuks väärikuseks, ja see annab kindlat tunnistust heast kasvatusest — mitte ainult Inglismaal, vaid ka mujal tsiviliseeritud maailmas. Ükskõik mis eesmärki ta äsja esitatud küsimusega silmas pidas, igatahes ei olnud mul mingit kahtlust, et vähemalt sellele võisin ma avameelselt vastata.
«Ma usun, et mulle on äärmiselt tähtis nende asjaolude jälile saada,» laususin ma, «mida mister Candy ei olnud võimeline meelde tuletama. Kas ma tohin küsida, ega teie äkki ei tea mingit meetodit, mille abil oleks võimalik tema mälu aidata?» \
Ezra Jennings vaatas mulle otsa ja tema unistavates pruunides silmades välgatas äkiline huvi.
«Mister Candy mälu ei saa enam kuidagi aidata,» ütles ta. «Ma võin seda väita täie kindlusega, sest tema paranemisest saadik olen ma küllalt sageli püüdnud seda teha.»
Tema sõnad valmistasid mulle pettumuse ja ma ei varjanud seda.
«Ausalt öelda panite mind pisut julgustavamat vastust lootma,» ütlesin ma.
Ezra Jennings naeratas. «Võib-olla ei ole see päris lõplik vastus, mister Blake. Võib-olla saab neid ununenud asjaolusid taastada mister Candy enda poole pöördumata.»
«Kas tõesti? Kas minu poolt oleks taktitu küsida, kuidas nimelt?»
«Mitte sugugi. Ainus raskus teie küsimusele vastamisel on see, et asja ei ole just lihtne seletada. Kas ma võin loota teie kannatlikkusele, kui ma veel kord mister Candy haiguse juurde tagasi pöördun ja sellest sedapuhku räägin koos teatud erialaste üksikasjadega?»
«Palun tehke seda! Te olete minus nende üksikasjade vastu juba huvi äratanud.»

Minu agarus paistis teda lõbustavat — võiksin ehk pigem öelda: talle rõõmu valmistavat. Ta naeratas jälle. Selle aja peale olime linna viimasedki majad selja taha jätnud. Ezra Jennings peatus hetkeks ja noppis teeäärse heki kõrvalt mõned põllulilled. «Kui ilusad nad on!» lausus ta oma väikest lillekimpu mulle näidates lihtsalt. «Ja kui vähe inimesi Inglismaal paistab neid nii imetlevat, nagu nad seda õieti väärivad!»
«Kas teie ei ole alati Inglismaal elanud?» küsisin ma.
«Ei. Ma sündisin ja osalt ka kasvasin ühes meie koloonias. Mu isa oli inglane, ema aga . . . Me kaldume teemast kõrvale, mister Blake, ja see on minu süü. Tõtt-öelda seostub mul nende tagasihoidlike teeäärsete lillekestega nii mõndagi. . . Kuid see pole tähtis; me rääkisime ju mister Candyst. Niisiis pöördumegi tagasi mister Candy juurde.»
Ma seostasin need vähesed ja nii vastumeelselt kuuldavale toodud sõnad tema enda kohta selle kurvameelse ellusuhtumisega, mille järgi inimliku õnne eeltingimuseks oli mineviku täielik unustamine, ning olin nüüd veendunud, et lugu, mida ma tema näost lugesinf langes tema tegeliku saatusega kokku vähemalt kahes üksikasjas. Ta oli elus kannatanud, nagu ainult vähestel tuleb kannatada, ja töma inglise verre oli segatud võõra rassi verd.
«Küllap te vist olete kuulnud, millest mister Candy haigus õieti
310
alguse sai?» hakkas ta jälle rääkima. «Leedi Verinderi korraldatud sünnipäevapeo õhtul sadas kõvasti. Minu leivaisa sõitis lahtises kaarikus läbi vihma ning jõudis koju üdini märjana. Ees ootas teda kiire väljakutse ühelt hädaliselt patsiendilt, ja oma suureks õnnetuseks tõttas ta otsekohe haige juurde, ilma et oleks rõivaid vahetanud. Ka mina ise viibisin sel õhtul ühe patsiendi juures, Frizinghallist tükk maad eemal, ning jäin öö peale. Kui ma järgmisel hommikul tagasi koju jõudsin, leidsin eest suures ärevuses teenri, kes juhatas mind sedamaid oma isanda tuppa. Selleks asjaks oli häda juba käes ja haigus alanud.»
«Mulle kirjeldati seda haigust üksnes üldsõnaliselt kui palavikku,» tähendasin ma.
«Ma ei saa seda kirjeldust mitte millegagi täpsemaks muuta,» vastas Ezra ‚Jennings. «Algusest kuni lõpuni ei võtnud see palavik mingit spetsiifilist vormi. Saatsin otsekohe mister Candy kahe siinse meedikust sõbra järele, et nad tuleksid ja juhtumi kohta oma arvamust avaldaksid. Nad nõustusid minugaAet haigus on tõsine, kuid ravi osas läks nende arvamus minu omas? tugevasti lahku. Me jõudsime patsiendi pulsi põhjal täiesti erinevatele järeldustele. Pulsilöökide sagedusest lähtudes väitsid kaks arsti, et palavikku alandav ravi on ainus, mida kasutada võib. Mina omalt poolt küll möönsin pulsi kiirust, kuid juhtisin tähelepanu ka selle ärevusttekitavale nõrkusele, mis näitas organismi üldist kurnatust ning ühtlasi ka ilmset vajadust haigele stimuleeri vaid vahendeid anda. Mõlemad arstid pooldasid patsiendi hoidmist jahukördi, sidrunijoogi, odratummija muu taolise dieedil. Mina soovitasin kasutada šampanjat või brändit, nuuskpiiritust ja hiniini. Tõsised lahkarvamused, nagu näete! Ja need lahkarvamused tekkisid kahe linnakeses austatud ning tunnustatud arsti ja mingi võõra vahel, kes oli liiati ainult arsti assistent. Esimestel päevadel ei jäänud mul muud üle kui vanematele ja kõrgema positsiooniga inimestele järele anda; patsient muutus aga jär-jjest nõrgemaks. Tegin teise katse juhtida tähelepanu vaieldamatult selget keelt kõnelevale pulsile. Selle kiirus oli endine, nõrkus aga oli süvenenud. Minu kangekaelsus solvas arste. Nad ütlesid: «Mister Jennings, selle juhtumiga tegeleme kas meie või teie. Nii et kes siis?» Ma vastasin: «Härrased, andke mulle viis minutit järelemõtlemiseks, ja teie selge küsimus saab selge vastuse.» Kui see aeg läbi sai, oli mul vastus valmis. Ma küsisin: «Kas te keeldute kindlalt ravist stimulaatoritega?» Nad keeldusid otsesõnaliselt. «Ma kavatsen seda jalamaid katsetada, härrased.» — «Katsetage seda, mister Jennings, ja meie loobume edasisest ravist.» Lasksin keldrist pudeli šampanjat tuua ning andsin sellest oma käega pool veeklaasitäit patsiendile sisse. Kaks arsti võtsid vaikides oma kübarad ja lahkusid majast.»
«Te võtsite enda peale tõsise vastutuse,» ütlesin ma. «Kardan, et mina teie asemel oleksin sellest tagasi kohkunud.»

«Kui te minu asemel oleksite olnud, mister Blake, siis oleks teile meenunud, et mister Candy võttis teid oma teenistusse asjaoludel, mis teid tema eluaegseks võlglaseks tegid. Te oleksite näinud, kuidas

tema jõud tund-tunnilt aina kahaneb, ning oleksite pigem ükskõik millega riskinud kui lasknud oma silme all surra sellel ainsal inimesel maa peal, kes oli teisse sõbralikult suhtunud. Ärge arvake, et ma endale aru ei andnud, millisesse hirmsasse olukorda ma end seadsin! Oli hetki, kus ma tundsin oma üksinduse kogu piina, selle kohutava vastutuse kogu ränkust. Kui ma õnnelik inimene oleksin olnud, kui ma igati edukas oleksin olnud, siis usun, et oleksin endale võetud koorma all kokku varisenud. Kuid mul ei olnud õnnelikke aegu, mida meenutada, ei olnud mineviku hingerahu, mida oleksin pidanud praeguse mure ja ärevusega kõrvutama, — ning ma jäin algusest lõpuni oma otsuse juurde kindlaks. Keskpäeval, kui mu patsiendi seisukord oli kõige parem, lubasin endale veidi hädavajalikku puhkust. Ülejäänud ööpäeva jooksul ei lahkunud ma hetkekski ta voodi kõrvalt, niikaua kui tema elu ohus oli. Nagu selliste juhtude puhul tavaline, algas enne päikeseloojangut kõrge palavikuga kaasnev sonimine. See vältas enam-vähem terve öö ning lõppes sel hirmsal varahommikusel ajal — kella kahe ja viie vahel —, mil isegi kõige tervematel meie seast on elujõud äärmises madalseisus. Just siis lõikab surm inimeste hulgas kõige rikkalikumat saaki. Just siis pidasin ma tema voodi kohal surmaga võitlust, et otsustada küsimus, kes seal lamava mehe pärib. Ma ei kõhelnud kordagi kasutamast seda ravi, millele olin teinud kogu panuse. Kui vein enam tulemusi ei andnud, proovisin brändit. Kui teised ergutusvahendid mõju kaotasid, siis kahekordistasin annuseid. Pärast ärevat kaalululeku-aega — jumala eest, ma loodan, et mul midagi sellist enam kunagi üle elada ei tule — saabus päev, mil pulss natuke, kuid siiski märgatavalt aeglustus, ja mis veelgi parem — ka pulsilöögid ise hakkasid ilmselgesti ühtlasemaks ning tugevamaks muutuma. Siis teadsin ma. et olin ta päästnud, ja siis, pean tunnistama, varisesin ma kokku. Panin vaese mehe kõhnunud käe tagasi voodile ja puhkesin nutma. See oli hüsteeriline kergenduspuhang, mister Blake, ei midagi muud! Füsioloogia ütleb, ja ütleb õigesti, et mõned mehed on sündinud naiseliku põhilaadiga — ja mina olen üks neist!»
Selle karmilt professionaalse põhjenduse oma pisaratele esitfas ta niisama rahulikult ja loomulikult, nagu ta kõik see aeg oli rääkinud. Kogu tema jutustuse vältel andsid ta toon ja väljendusviis tunnistust mingist erilisest, peaaegu haiglasest kartusest minus enda vastu kaastunnet äratada.
«Te võite muidugi küsida, miks ma teid kõigi nende üksikasjadega tüütan,» jätkas ta. «Ma ei näe ühtki teist võimalust, mister Blake. kuidas ma saaksin teid õigesti ette valmistada selleks, mis mul järgmiseks öelda on. Nüüd te teate täpselt, milline mu olukord mister Candy haiguse ajal oli, ja teil on ehk kergem mõista, mäherdune terav vajadus mul tekkis oma vaimul lasuvat koormat mõningase vaheldusega kergendada. Juba mõnda aastat on mul jätkunud küi-» lalt jultumust, et vabal ajal üht oma ametivendadele mõeldud raamatut kirjutada — raamatut, mis käsitleb aju ja närvisüsteemi keerulist ning õrna teemat. Tõenäoliselt ei saagi mu raamat valmis ja kindlasti ei avaldata seda kunagi. Sellegipoolest on see paljudel

üksildastel tundidel mulle sõbraks olnud, ja see aitas mul ka lühendada ängistavat aega — ei millegi muu kui tegevusetu ootuse aega — mister Candy voodi kõrval. Ma vist juba ütlesin teile, et ta sonis? Ja nimetasin ka, millal sonimine algas?» «Jah.»
«Hüva, tol ajal olin ma parajasti jõudnud oma raamatu selle osani, kus ma just niisugust sonimist puudutasin. Ma ei hakka teile oma teooria esitamisega tüli tegema — piirdun vaid sellega, mis teile praegu võib huvi pakkuda Minu praksise jooksul on mulle tihti pähe tulnud kahtlus, kas me võime sonimise korral õigustatult väita, et seostatud kõne võime kaotus

tähendab tingimata ka seostatud mõtlemise võime kaotust. Vaese mister Candy haigus andis mulle võimaluse seda kahtlust kontrollida. Ma oskan kiirkirja ning sain patsiendi «ekslemised» seetõttu täpselt nii Wrja panna, nagu need ta suust kostsid. — Kas te mõistate, mister Blake, milleni ma nüüd lõpuks välja jõuan?»

Mõistsin seda selgesti ja ootasin erutusest hinge kinni pidades, et ta edasi kõneleks.

«Mõnedel vabadel hetkedel,» jätkas Ezra Jennings, «kirjutasin oma märkmed tavalises kirjaviisis ümber, jättes mister Candy huulilt langenud lausekatkendite ja isegi üksikute seostamata sõnade vahele laiad vahed. Sel moel saadud tulemusele lähenesin siis umbes niisugusel põhimõttel nagu laste kokkupandavale pildile. Esialgu valitseb täielik segadus, aga kui te kord õige otsa kätte saate, siis on võimalik kõik korda seada ja asjale õige kuju anda. Sellest plaanist lähtudes hakkasin ma paberil lünkasid täitma — vastavalt sellele, millist kõneleja kavatsust neist mõlemal pool paiknevatest sõnadest ja lausekatketest välja võis lugeda. Tegin järjest uusi muudatusi ja parandusi, kuni mu täiendused nende eel kõneldud sõnadele loomulikult järgnesid ning nende järel lausutud sõnadega ladusalt sobisid. Sel viisil õnnestus mul mitte ainult paljusid tühje ning murelikke tunde täita, vaid ka jõuda tulemuseni, mis (nagu mulle tundus) minu teooriat kinnitas. Lihtsamalt öeldes, pärast seda, kui ma lausekatken-did kokku olin sobitanud, leidsin, et mõtlemine kui kõrgem võime jätkus mu patsiendi ajus enam-vähem seostatult ka siis, kui kõnelemise alam võime oli peaaegu täiesti rivist välja viidud.»

«Üks sõna!» pistsin ma õhinal vahele. «Kas mõne tema sonimise puhul esines minu nimi?»

«Kohe kuulete, mister Blake. Minu nüüdsama esitatud väite kirjalike tõendite hulgas — või õigemini nende kirjalike katsete hulgas, millega mu väidet saaks proovile panna' — on tõesti üks. kus esineb teie nimi. Peaaegu terve ühe öö oli mister Candy mõistus tegevuses millegagi, mis teie ja tema vahel oli toimunud. Need tema huulilt pudenenud seosetud sõnad on mul kirjas ühel paberilehel. Ja teisel lehel seovad neid mu oma tuletatud sõnad. Summa (nagu ütlevad aritmeetikud) on arusaadav sõnum — kõigepealt millestki, mida minevikus tegelikult tehti, teiseks millestki, mida mister Candy tulevikus teha plaanitses, kui haigus ei oleks vahele tulnud ja teda takistanud. Küsimus on selles, kas meil on tegemist just selle

313

ununenud mälestusega, mida ta asjatult püüdis meenutada, kui te teda täna hommikul külastasite.»

«Selles ei ole mingit kahtlust!» vastasin ma. «Lähme kohe tagasi ja vaatame neid pabereid!»

«Täiesti võimatu, mister Blake.»

«Miks?»

«Seadke end hetkeks minu olukorda,» vastas Ezra Jennings. «Kas teie avaldaksite kellelegi teisele, mis on teie kannatava patsiendi ning abitu sõbra huulilt tema teadmata libisenud, enne kui te kõigepealt veendute, et tungiv vajadus teie suupaotamist õigustab?»

Tundsin, et talle ei olnud võimalik vastu vaielda, kuid püüdsin küsimust siiski edasi arutada.

«Sellises delikaatses olukorras, mida te kirjeldate,» vastasin ma, «sõltuks minu talitusviis suuresti sellest, kas mu avameelsus sõbra head nime kahjustaks või ei.»

«Küsimuse selle külje kaalumiseks ei ole juba ammu enam mingit vajadust,» kostis Ezra Jennings. «Kõik mu märkmed, milles midagi niisugust leidus, mida mister Candy oleks võinud soovida salajas hoida, on juba hävitatud. Minu käsikirjalised sõbra voodi kõrval tehtud eksperimendid ei sisalda nüüd enam midagi, mida ta ise oleks kõhelnud teistele avaldamast, kui ta oma mälu tagasi oleks saanud. Mis teisse puutub, siis on mul igati põhjust oletada, et mu märkmetes on see kirjas, mida ta tõesti teile öelda soovis... »

«Ja ometi te kõhklete?»

«Ja ometi ma kõhklen. Ärge unustage, mis asjaoludel ma kõik need andmed oma valdusse sain! Nii kahjutu kui see ka oleks, ma ei saa neid teile enne avaldada, kui te mind veenate, et selleks' on tõesti tungiv põhjus. Ta oli nii raskesti haige, mister Blake, oli nii abitu ja sõltus

minust nii täielikult! Kas see on liiga palju nõutud, kui ma palun, et te ainult vihjaksite, mis laadi huvi teid selle kadunud mälestusega seob — või milles see mälestus teie arvates seisneb?»
Kui ma oleksin talle vastanud avameelsusega, millele tema sõnad ja olek mind üles kutsusid, siis oleks see tähendanud avalikult tunnistada, et mind kahtlustatakse teemandi varguses. Kuigi Ezra Jennings oli tugevasti suurendanud minu esialgset impulsiivset poolehoidu tema vastu, ei suutnud ma siiski võita oma ülesaamatut vastumeelsust kõnelda sellest alandavast olukorrast, milles ma viibisin. Otsisin veel kord abi seletustest, millega olin valmistunud võõraste uudishimu rahuldama.
Seekord ei olnud mul põhjust kaevata, et isik, kelle poole ma pöördusin, mind vähese tähelepanuga oleks kuulanud. Ezra Jennings kuulas kannatlikult, isegi innukalt, kuni ma olin lõpetanud.
«Mul on väga kahju, mister Blake, et ma äratasin teis lootusi vaid selleks, et lõpuks pettumust valmistada,» ütles ta siis. «Kogu haiguse jooksul, algusest lõpuni, ei puudutanud mister Candy oma soni-mistes poole sõnagagi teemanti. Kinnitan teile, et asjaolud, millega ta minu kuuldes teie nime seostas, ei ole kuidagiviisi ühenduses miss Verinderi kalliskivi kadumise või leidmisega.»
Ta lausus need sõnad just siis, kui olime jõudnud kohta, kus maantee,

mida mööda me kõndisime, kaheks hargnes. Üks tee viis mister Ablewhite'i maja juurde ja teine ühte kahe või kolme miili kauguse] asuvasse nõmmepealsesse külasse. Ezra Jennings peatus küla poole suunduva teeharu otsal.
«Mina lähen sinnapoole,» ütles ta. «Mul on tõesti südamest kahju, mister Blake, et ma teile kuidagi kasulik olla ei saa.»
Ma mõistsin tema hääletoonist, et ta kõneles siiralt. Ta mahedate pruunide silmade pilk peatus minul hetkeks nukra huviga. Siis ta kummardas ja hakkas sõnagi lausumata küla suunas astuma.
Terve minuti või isegi kauem seisin ma nvtg jälgisin, kuidas ta minust ikka kaugemale ja kaugemale läks, viils endaga kaasa selle, mille ma nüüd juba kindlalt uskusin olevat otsitud võtme. Kui ta veidi maad oli kõndinud, pöördus ta ümber ja vaatas tagasi. Nähes mind ikka veel sealsamas seisvat, kus me lahku olime läinud, peatus ta nagu kõheldes — 'et kas ma ehk tahan veel midagi öelda. Mul ei olnud aega oma olukorra üle pikalt aru pidada ega endale meelde tuletada, et lasen käest võimaluse, mis võib mu elu pöördepunktiks kujuneda, — ja seda ainult sel tähtsusetul põhjusel, et ma ei suuda oma enesearmastusest võitu saada. Mul jätkus aega üksnes tema tagasikutsumiseks — mõelda võisin pärast. Küllap ma vist olen üks suuremaid tuisupäid maailmas. Hõikasin teda tagasi — ja ütlesin siis endale: «Nüüd pole enam midagi parata. Ma pean talle tõtt rääkima!»
Ta hakkas otsekohe tagasi tulema. Läksin talle teed mööda vastu. .«Mister Jennings,» ütlesin ma talle, «ma ei olnud teie suhtes päris aus. Minu huvi mister Candy kadunud mälestuse vastu ei ole seotud Kuukivi otsimisega. Mind sundis Yorkshire'! sõitma üks tõsine isiklik asi. Et ma teiega avameelne ei olnud, sellele on mul ainult üks vabandus: oma tegeliku olukorra selgitamine ükskõik kellele on mulle kirjeldamatult ebameeldiv.»
Ezra Jennings vaatas mulle otsa ja ma nägin esimest korda tema pilgus kohmetust.
«Mul ei ole mingit õigust ega mingit soovi, mister Blake,» lausus ta, «teie eraasjadesse tungida. Lubage mul omakorda teilt vabandust paluda, et valmistasin teile (täiesti teadmatult) ebameeldivust.»
«Teil on täielik õigus määrata,» väitsin ma vastu, «mis tingimustel te peate võimalikuks mister Candy haigevoodi kõrval kuuldut avaldada. Ma mõistan ja austan delikaatsust, mis teie teguviisi mõjutab. Kuidas võin ma oodata, et te mind oma usaldusaluseks teete, kui ma is,e teile samaga ei vasta! Te peate teadma ja saategi teada, miks on mulle nii tähtis välja uurida,

mida mister Candy mulle elda tahtis. Kui selgub, et ma oma ootustes eksin ning et te olete oimetu mind aitama ka siis, kui te teate, mida ma tegelikult tahan, siis ma usaldan oma saladuse teie au hoolde — ja miski ütleb mulle, et see usaldus on õigustatud.»
«Pidage, mister Blake. Enne kui te jätkate, pean ma teile paar sõna ütlema.» Vaatasin teda imestunult. Teda näis olevat haaranud mingi hingepõhjani vapustav tundetulv. Tema mustlase j urne oli muutunud sinkjalt kahvatuks, silmisse ilmunud metsik läige, hääl oli äkki madal ja selles kõlas karm ning otsustav noot, mida ma kuulsin

tema juures esmakordselt. Selle mehe varjatud jõud — tol hetkel oli raske öelda, kas need teenisid head või kurja — uhkasid temas ootamatult üles ning ilmutasid end mulle otsekui välgusähvatus.
«Enne kui te mulle midagi usaldate,» jätkas ta, «peaksite teadma — ja te saategi teada —, millistel asjaoludel mind mister Candy majja võeti. See ei võta palju aega. Ma ei kavatse, söör, kellelegi, nagu öeldakse, oma lugu rääkida. Minu lugu sureb koos minuga. Palun üksnes luba rääkida teile seda, mida ma mister Candyle rääkisin. Kui te selle ära olete kuulanud ja ikkagi mõtlete mind usaldada, siis on mu tähelepanu ja teened teie käsutuses. Kui kõnniksime õige edasi?»
Varjatud valu ta näos sundis mind vaikima. Noogutasin sõnatult ning me hakkasime astuma. Kui olime mõnisada jardi edasi läinud, jäi Ezra Jennings seisma. Teed nõmmest eraldavas kõrges kiviaias oli sel kohal avaus.
«Kas me ei puhkaks veidi, mister Blake?» küsis ta. «Ma pole enam see, kes olin, — ja on asju, mis mulle rängalt mõjuvad.»
Ma muidugi nõustusin. Ta juhtis mind läbi aiaaugu ühele muru-lapile ke*set kanarbikku. Tee poolt varjasid meid seal põõsad ja kää-buspuud, vastassuunas aga avanes suurejooneline, avar vaade üle lageda pruuni nõmmemaastiku. Viimase poole tunni jooksul oli taevas pilve tõmbunud. Valgus oli tuhm, kaugus mattus vinesse. Looduse kaunis pale meie ees oli leebe, liikumatu ning kahvatu — ja ei naeratanud meile.
Istusime vaikides maha. Ezra Jennings pani kübara enda kõrvale ja tõmbas väsinult käega üle lauba, läbi oma hämmastavate musta-valgelapiliste juuste. Ta viskas oma põllulillekimbukese endast eemale, nagu oleksid selle varal elustunud mälestused talle nüüd haiget teinud.
«Mister Blake!» ütles ta järsku. «Te viibite halvas seltskonnas. Juba aastaid on minul lasunud hirmsa süüdistuse paine. Ma teatan teile kohe kõige halvema. Teie ees on inimene, kelle elu on purunenud ja kelle aus nimi on jäädavalt kadunud.»
Üritasin midagi öelda. Ta peatas mind.
«Ei,» ütles ta. «Vabandage mind; veel mitte. Ärge siduge end kaastundeavaldustega, mida te hiljem võite kahetsema hakata. Ma nimetasin süüdistust, mis on juba aastaid minu peal lasunud. Mõningad sellega seotud asjaolud kõnelevad minu kahjuks. Ma ei suuda end sundida tunnistama, milles see süüdistus seisneb. Ja ma olen võimetu, täiesti võimetu, oma süütust tõendama. Võin üksnes kinnitada, et ma ei ole süüdi. Kinnitan seda vandega kui kristlane, söör. Oma au nimel ma vanduda ei saa.»
Ta tegi jälle pausi. Vaatasin talle kõrvalt otsa. Ta ei vastanud mu pilgule. Kogu tema olemust näisid haaravat piinarikkad meenutused ja sõnade otsimise vaev.
«Mul oleks nii mõndagi öelda,» jätkas ta siis, «selle armutu kohtlemise kohta, mis mulle mu oma perekonna poolt osaks sai, ja selle halastamatu vaenulikkuse kohta, mille ohvriks ma olen langenud. Kuid tehtud kurja ei ole enam võimalik parandada. Kui vähegi võimalik,

söör, ei tahaks ma teid tüüdata ega kurvastada. Päris minu karjääri alguses siin maal hävitas see alatu laim, millele ma viitasin, mind järsku ja jäädavalt. Loobusin oma ametialastest püüdlustest — minu ainus lootus oli tundmatuna rahu leida. Lahkusin naisest, keda ma armastasin: kuidas oleksin ma võinud tahta, et ta jagaks minu häbi? Inglismaa ühes kauges

nurgakeses leidus vaba velskrikoht. Asusin seal tööle. See koht tõotas mulle rahu -r lootsin seal tundmatuks jääda. Ma eksisin. Õel kumu rändab aegimööda ja kannatlikult ning jõuab juhuse varal kaugele. Süüdistus, mille eest ma olin põgenenud, järgnes mulle. Mind hoiatati selle lähenemisest. Mul oli võimalik lahkuda vabatahtlikult ning ärateenitud soovituskirjadega. Nende abil sain uue koha ühes teises kauges maanurgas. Aeg läks, ja jällegi leidis mind üles see laim, mis mu hea nime oli hävitanud. Sel korral mind ei hoiatatud Mu tööandja ütles: «Mister Jennings, mul ei ole teie vastu ühtegi kaebust, aga te peate oma süütust tõendama või lahkuma.» Mul ei olnud mingit valikuvõimalust — ma lahkusin. Ei ole mõtet pikalt kirjeldada, mida ma pärast seda pidin taluma. Ma olen praegu alles neljakümneaastane. Vaadake mulle näkku, ja las see räägib minu eest nende õnnetute aastate loo. Lõpuks sattusin ma siia kanti ja kohtasin mister Candyt. Ta vajas abilist. Oma ametialase võimekuse osas viitasin ma oma viimase tööandja arvamusele. Mis puutus mu ausasse nimesse, siis rääkisin talle seda mida nüüd teilegi — ja isegi rohkem. Ma hoiatasin teda, et raskustest ei ole pääsu, isegi kui ta mind usub. «Siin, nagu mujalgi,» ütlesin ma, «põlgan ma süüdlaslikku valenime varju pugemist. Selle pilve eest, mis mulle igale poole järgneb, ei ole ma Frizinghalüs rohkem kaitstud kui kusagil mujal.» Tema vastas: «Ma ei tee midagi poolikult. Ma usun teid ja tunnen teile kaasa. Kui teie olete valmis riskima, siis riskin ka mina.» Õnnistagu teda Kõigevägevam! Ta andis mulle peavarju, ta andis mulle tööd, ta andis mulle hingerahu — ja ma olen kindlalt veendunud (juba mõne kuu jooksul), et nüüd ei juhtu enam midagi, mille pärast, ta seda kõike peaks kahetsema.» «Kas laim on vaibunud?» küsisin ma.

«Laim on ikka endiselt liikvel. Aga kui ta mulle siia järgneb, siis on juba liiga hilja.»

«Kas te olete siis ära sõitnud?»

«Ei, mister Blake, — ma olen siis surnud. Juba kümme aastat põen ma ravimatut sisemist tõbe. Ma ei varja teie eest, et oleksin lasknud neil valuclel end juba ammu tappa, kui mind ei seoks eluga üks viimane pide, mis sellele mu silmis veel mingi väärtuse annab. Ma tahan nimelt aineliselt kindlustada üht mulle väga kallist inimest, keda ma enam kunagi ei näe. Mu oma väike pärusvara ei ole küllaldane, et talle sõltumatust kindlustada. Lootus elada seni, kuni ma suudan selle vara teatud summani suurendada, ongi mind sundinud oma haigusele vastu panema võimalike leevendavate vahenditega, mida ma olen osanud leida. Ainus, mis minu juhul mõjub, on oopium. Sellele kõikvõimsale ning armulikule ravimile võlgnengi ma oma surmaotsuse edasilükkamise paljude aastate võrra. Kuid isegi oopiumi voorustel on oma

piir. Haiguse süvenemine ori mind sundinud oopiumi tarvitamiselt järk-järgult üle minema tema kuritarvitamisele. Nüüd lõpuks kannan ma selle eest karistust. Mu närvisüsteem on laostatud, mu ööd on kohutavad. Lõpp ei ole nüüd enam kaugel. Las ta tuleb — ma ei ole asjatult elanud ja töötanud. Vajalik summakene on peaaegu koos, ja mul on vahendeid selle täielikuks kokkusaamiseks ka sel juhul, kui mu viimased elujõuvarud oodatust kiiremini üles peaksid ütlema. Ma ei tea isegi, kuidas ma teile sellest rääkima hakkasin. Ma ei pea ennast nii armetuks, et püüaksin teis haletsust esile kutsuda. Võibolla ma kujutlen, et teil on mind kergem uskuda, kui te teate, et ma rääkisin teile seda kõike oma peatses surmas veendunud olles. Ma- ei püüagi varjata, mister Blake, et te äratate minus huvi. Tahtsin nüüd oma vaese sõbra mälukaotust meie tutvuse süvendamiseks ära kasutada. Arvestasin võimalust, et te ehk tunnete põgusat uudishimu selle vastu, mida ta öelda tahtis, ja et vahest olen mina siis võimeline seda uudishimu rahuldama. Kas on mingit õigustust sellele, et ma ennast teile niiviisi kaela määrisin? Ehk ongi. Inimene, kes on elanud nii nagu mina, kogeb kibedaid hetki, kui ta inimsaatuse üle mõtisklema jääb. Teil on noorus, tervis, rikkus, positsioon maailmas, tulevikuväljavaated. Teie ja teised teietaolised näitavad mulle inimelu päike-selisemat poolt ning lepitavad mind selle maailmaga, enne kui ma siit lahkun. Ükskõik kuidas

see meievaheline jutuajamine ka lõpeb, ma ei unusta, et te olete mulle selle heateo teinud. Nüüd on teie otsustada, söör, kas te ütlete, mida soovisite öelda, või jätate minuga hüvasti.»
Mul oli sellele üleskutsele üksainus vastus. Hetkegi kõhklemata rääkisin ma talle kõik niisama avameelselt ära, nagu olen teinud neil lehekülgedel.
Kui ma oma loo keskse sündmuse juurde jõudsin, hüppas ta jalule ja vaatas mind erutusest hinge kinni pidades.
«Kindel on, et ma sinna tuppa läksin,» ütlesin ma, «ja kindel on, et ma teemandi võtsin. Nende kahe selge tõsiasja kohta võin ma ainult öelda, et tegin ma mida tegin, ise ei tea ma sellest midagi. .»
Ezra Jennings haaras mul erutatult käsivarrest kinni.
«Pidage!» lausus ta. «Teie jutustus ütles mulle rohkem, kui te ise oskate arvata. Kas teie olete kunagi oopiumi tarvitanud?»
«Ma ei ole seda eladeski suhu võtnud.»
«Kas möödunud aastal sel ajal olid teil närvid korrast ära? Kas te olite ebatavaliselt rahutu ja ärrituv?»
«Seda küll.»
«Kas te magasite halvasti?»
«Viletsasti. Paljudel öödel ei saanud ma silmagi kinni.»
«Kas sünnipäeva öö oli erandiks? Katsuge meelde tuletada.. Kas te magasite just sel ühel ööl hästi?»
«Ma mäletan! Magasin sügavasti.»
Ta laskis mu käsivarre niisama äkitselt lahti, kui oli sellest kinni haaranud, ja vaatas mind niisuguse näoga, nagu oleks tema meel viimasestki seda rõhuvast kahtlusest vabanenud.
«Tänasel päeval on nii teie kui ka minu elus eriline tähendus.»

ütles ta tõsiselt. «Ühes asjas, mister Blake, olen ma täiesti kindel: see, mida mister Candy teile täna hommikul öelda tahtis, on olemas neis märkmetes, mida ma tema haigevoodi ääres tegin. Oodake! See ei ole veel kõik. Ma olen kindlalt veendunud, et suudan tõendada, kuivõrd ebateadlikult te sirna tuppa läksite ja teemandi võtsite. Andke mulle aega mõelda ja aega teid küsitleda. Ma usun, et teie süütuse tõendamine on minu kätes!»
«Selgitage lähemalt, jumala pärast! Mida te silmas peate?»
Oma kõnelusest erutatuna olime paar sammu edasi kõndinud ja möödunud sellest kääbuspuude tukast, mis meid seni tee poolt oli varjanud. Enne kui Ezra Jennings mulle vastata jõudis, hõikas teda maanteelt üks suures ärevuses mees, kes teda ilmselt oli otsinud.
«Ma tulen!» hüüdis ta vastu. «Tulen nii kähku kui saan!» Ta pöördus minu poole. «Mind ootab seal külas üks raske haige. Ma oleksin pidanud juba poole tunni eest seal olema — nüüd tuleb mul otsekohe minema hakata. Andke mulle praegusest arvates kaks tundi aega ja tulge uuesti mister Candy poole — ning ma luban, et olen siis täiesti teie käsutuses.»
«Kuidas ma saan oodata!» hüüatasin ma läbematult. «Kas te ei võiks mind enne lahkumist paari selgitava sõnaga rahustada?»
«See on liiga tõsine asi, mister Blake, et seda saaks kiirustades selgitada. Ega ma teie kannatust kiusu pärast proovile ei pane; kui ma asjade praeguse seisu juures teie ootuspinget leevendada püüaksin, siis muudaksin selle ainult veelgi hullemaks. Kohtume kahe tunni pärast Frizinghallis, söör!»
Mees maanteel hüüdis teda uuesti. Ta kiirustas minema ja jättis mind üksi.

10. PEATÜKK

Ma ei püüagi oletada, kuidas selline ärev ootus, mida ma nüüd taluma pidin, oleks teistele samasuguses olukorras viibivatele inimestele mõjunud. Minu meelelaadi puhul avaldas see kahetunnine katseaeg igatahes järgmist mõju. Ma tundsin, et olen füüsiliselt võimetu ühel kohal püsima ja moraalselt võimetu ühegi inimolendiga kõnelema, enne kui olen kuulnud kõik, mida Ezra Jenningsil mulle on öelda.

Selles meeleolus ma mitte ainult ei loobunud kavatsetud visiidist missis Ablewhite'ile, vaid hoidusin isegi Gabriel Betteredge'iga kohtumast.

Frizinghalli tagasi jõudnud, jätsin ma Gabriel Betteredge'i jaoks võõrastemajja kirja, milles teatasin, et mind on ootamatult mõneks tunniks ära kutsutud, aga et ta võib mind kindlasti pärastlõunal kella kolme ringis tagasi oodata. Palusin, et ta vahepeal oma harjumuspärasel ajal lõuna telliks ning oma äranägemisel meelt lahutaks. Ma teadsin väga hästi, et tal Frizinghallis sõpradest puudu ei tule, ja niisiis ei olnud tal ka vaja pead murda, millega minu tagasijõudmiseni aega täita.

319

See tehtud, kiirustasin ma uuesti linnast välja ning kolasin Fri-zinghalli ümbruse üksildasel nõmmel ringi, kuni mu kell näitas, et on lõpuks aeg mister Candy majja tagasi pöörduda.

Leidsin Ezra Jenningsi juba mind ootamas.

Ta istus üksi lagedavõitu toakeses, mis oli haigete vastuvõturuumist klaasuksega eraldatud. Paljastel tuhmkollastel seintel rippusid võikad värvilised skeemid, mis illustreerisid mingite võigaste tõbede laastamistööd. Raamatukapp, mis oli täis luitunud köites arstiteaduslikke teoseid ja mida tavapärase büsti asemel kroonis kolp; ohtrate tindiplekkidega kaetud suur männipuust laud; sedasorti toolid, mida võib kohata köökides ja suvemajades; kulunud põrandariie toa keskel; veekraan valamu ja lohakalt seina sisse juhitud äravoolutoruga, mis tekitas tahtmatult kohutava kujutluse kirur-gilistest operatsioonidest, — need moodustasid selle toa kogu sisustuse. Mesilased sumisesid akna taha tõstetud potilillede vahel, aias laulsid linnud, ja aeg-ajalt tungis kõrvu kusagil naabermajas mängitava häälest ära klaveri nõrk kõla! Ükskõik kus mujal oleksid need igapäevased hääled võinud meeldivalt kõnelda igapäevasest välisilmast. Siin tundusid nad sissetungijatena vaikusse, mille häirimiseks oli õigus üksnes inimese kannatustel. Ma vaatasin mahagonipuust arstiriistakasti ja tohutut vatirulli, mis raamaturiiulil oma kindlatel kohtadel seisid, ning võbisesin sisemiselt, mõeldes häältele, mis Ezra Jenningsi toa igapäevase kasutuse juurde kuulusid.

«Ma ei palu teilt vabandust, mister Blake, et ma teid siin vastu võtan,» ütles ta. «Praegusel kellaajal on see kogu majas ainus tuba, kus me võime täiesti kindlad olla, et keegi meid segama ei tule. Siin on mu märkmed teie jaoks valmis pandud ja siin on ka kaks raamatut, mille poole meil võib-olla tuleb pöörduda, enne kui meie jutt lõpule jõuab. Tooge oma tool laua juurde, siis saame neid üheskoos vaadata.»

Istusin laua äärde ja Ezra Jennings ulatas mulle oma käsikirjalised märkmed. Need koosnesid kahest suurest fooliolehest. Ühel oli kirjutis, mis lehepinda üksnes lünklikult kattis. Teine leht oli punase ja musta tindiga äärest ääreni täis kirjutatud. Minu uudishimu cJl sel hetkel üles piitsutatud ning ma panin teise lehe meeleheites kõrvale.

«Halastage ometi mu peale!» ütlesin ma. «öelge mulle vähemalt, mis mind ootab, enne kui ma seda lugema hakkan!»

«Meelsasti, mister Blake! Kas teil on midagi selle vastu, kui ma teile veel paar küsimust esitan?»

«Küsige minult, mida aga soovite!»

Ta vaatas mind, nukker naeratus suul ja lahke huvi mahedates pruunides silmades.

«Te ütlesite mulle juba,» sõnas ta, «et te ei ole eladeski — vähemalt oma teada — oopiumi maitsnud.»

«Jah, oma teada küll,» kordasin ma.
«Te saate kohe varsti aru, miks ma teie väitele selle varutingimuse lisan. Mingem edasi. Te ei tea, et te kunagi oleksite oopiumi võtnud. Möödunud aastal sel ajal kannatasite närvilisuse all ja teie öösine
320
uni oli väga häiritud. Kuid sünnipäeva öö oli erandlik: te magasite sügavasti. Kas mul on siiamaani õigus?»
«Täiesti õigus.»
«Kas te oskate mulle öelda, mis oli teie närvilisuse ja unepuuduse põhjuseks?»
«Ei, ei oska. Mulle meenub, et vana Betteredge püüdis seda küll omal moel põhjendada. Kuid vaevalt et see mainimist väärib.»
«Vabandage, palun. Sellise juhtumi puhul väärib kõik mainimist. Betteredge seletas teie unetust millegagi. Millega?»
«Suitsetamisest loobumisega.»
«Kas te suitsetasite enne pidevalt?»
«Jaa.»
«Kas te loobusite sellest harjumusest äkitselt?»
«Jaa.»
«Betteredgell oli täiesti õigus, mister Blake. Kui suitsetamine on harjumuseks muutunud, siis peab see olema ebatavaliselt tugeva organismiga inimene, kes sellest äkitselt loobuda saaks, ilma et tal mingeid närvisüsteemi häireid ei tekiks. Minu meelest on teie unetutel öödel nüüd põhjendus olemas. Järgmine küsimus puudutab mister Candyt. Kas te mäletate, et teil oleks temaga midagi vaidluse-taolist tekkinud — kas sünnipäevalõuna ajal või pärastpoole — tema elukutse teemal?»
See küsimus tõi mulle otsekohe meelde ühe uinuva mälestuse seoses sünnipäevapeoga. Rumalat nääklust, mis siis minu ja mister Candy vahel aset leidis, on kirjeldatud palju pikemalt, kui see ära on teeninud, Betteredge'i jutustuse kümnendas peatükis. Seal äratoodud vaidluse üksikasju ei õnnestunud mul kuidagi meelde tuletada — nii vähe olin ma hiljem sellele mõelnud. Ma suutsin nüüd meenutada ja ka Ezra Jenningsile rääkida ainult seda, et olin lõunalauas arstikunsti rünnanud ning teinud seda nii ägedalt ja visalt, et isegi mister Candy oli korraks enesest välja läinud. Mäletasin ka, et leedi Verinder oli vahele seganud ning vaidluse lõpetanud; meie väikese tohtriga olime siis «ära leppinud», nagu lapsed ütlevad, ja selleks ajaks, kui me kättpidi hüvasti jätsime, olime jälle niisama head sõbrad nagu ennegi.
«On veel üks asi,» lausus Ezra Jennings, «mida mul on väga tähtis teada. Kas teil oli möödunud aastal samal ajal mingit põhjust teemandi pärast erilist muret tunda?»
«Mul oli selleks vägagi palju põhjust. Ma teadsin, et selle varastamiseks oli käimas salasepitsus, ja mind hoiatati, et ma miss Verin-deri kui kivi omaniku kaitsmiseks abinõud tarvitusele võtaksin.»
«Kas te kõnelesite kellegagi teemandi hoidmisest ka vahetult enne seda, kui te sünnipäeva öösel puhkama heitsite?»
«Sellest kõnelesid leedi Verinder ja tema tütar . ..»
«Ja teie kuuldes?»
«Jaa.»
Ezra Jennings võttis laualt oma märkmed ja pistis need mulle pihku.
«Vaadake, mister Blake,» ütles ta, «kui te nüüd neid märkmeid
321
minu küsimuste ja teie vastuste valguses loete, siis teete enda suhtes kaks rabavat avastust. Kõigepealt leiate, et te läksite miss Verinderi elutuppa ja võtsite sealt teemandi oopiumi tekitatud transitaolises seisundis. Teiseks saate teada, et oopiumi andis teile — ilma teie

teadmata — mister Candy, soovides teie lõunasöögi ajal väljendatud arvamusi tegeliku näite varal kummutada.» Istusin täiesti juhmistunult, paberid käes.
«Püüdke vaesele mister Candyle andestada.» sõnas assistent leebelt. «Olen nõus, et ta põhjustas sellega kohutava pahanduse, aga ta ei olnud seda niiviisi kavatsenud. Kui te neid märkmeid loete, siis näete, et kui ta haigeks ei oleks jäänud, siis oleks ta peojärgsel hommikul leedi Verinderi juurde tagasi sõitnud ja teile mängitud vembu üles tunnistanud. Miss Verinder oleks sellest kuulda saanud ja teda küsitlenud — ning tõde, mis on aasta otsa peidetuna seisnud, oleks avastatud üheainsa päevaga.»
Hakkasin toibuma. «Mister Candyni mu pahameel praegu ei ulatu,» vastasin ma vihaselt, «aga see vemp, mille ta mulle mängis, on sellegipoolest sama hea kui reetmine. Ma võin talle küll andestada, kuid ma ei unusta seda kunagi.»
«Iga meedik, mister Blake, paneb oma praksise jooksul vähemalt korra toime niisuguse reetmise. Võhiklik umbusk oopiumi suhtes (Inglismaal) ei ole sugugi ainult madalamatele ja vähem haritud kihtidele omane. Igal suure praksisega arstil tuleb oma patsiente aegajalt niiviisi petta, nagu mister Candy teid pettis. Ma ei taha sugugi kaitsta seda lolli nalja, mida teiega tookordsetel asjaoludel tehti. Palun teid ainult, et te selle ajenditele õigemini ja armulikumalt vaataksite.»
«Kuidas seda tehti?» küsisin ma. «Kes see oli, kes mulle minu enda teadmata oopiumi andis?»
«Seda ma teile öelda ei oska. Kogu oma haiguse jooksul ei poetanud mister Candy selle kohta poolt sõnagi. Võib-olla suudab teie oma mälu osutada inimesele, keda kahtlustada tuleks?»
«Ei.»
«Siis on kasutu selle üle juurelda. Oopiumi anti teile igatahes kuidagi salaja. Jätame selle sinnapaika ja lähme praegusel hetkel tähtsamate asjade juurde. Lugege mu märkmeid, kui suudate. Katr suge sellega harjuda, mis teiega minevikus juhtus. Mis tulevikku puutub, siis on mul teile välja pakkuda midagi väga julget ja väga jahmatavat.»
Need viimased sõnad muutsid mind erksaks.
Vaatasin pabereid selles järjekorras, nagu Ezra Jennings nad mu kätte oli andnud. Lünkliku kirjaga leht oli pealmine. Sellel seisid järgmised seoseta sõnad ja lausekatked, mis mister Candy oli sonides kuuldavale toonud:
... Mister Franklin Blake ... ja meeldiv ... arstiteadusest ... nina pihta anda ...tunnistab ... öösiti magada ... ütlen talle ... korrast ära ... arstirohtu ... ta ütleb mulle ... on sama mis pimedas käsikaudu kobada ... kogu lõunaseltskonna ... ma ütlen ... kobate une järele .

peale arstirohu ... ta ütleb . .. pimedaid juhtivast . . . tean, mida see tähendab ... vaimukas tema teravast keelest hoolimata ... ühe väljapuhatud öö . .. tõesti und . . . leedi Verinderi rohukapp .. . tema enese teadmata ... kakskümmend viis tilka ... homme hommikul ... noh, mister Blake ... täna ... arstirohtu ... ilma selleta ... küll ... ei saa ... eksite, mister Candy ... suurepäraselt ... ilma selleta ... raban teda ... tõega ... midagi peale suurepärase ... söör, enne magamaminekut ... annuse oopiumitinktuuri ... mida ... nüüd arstikunsti kohta ...
Sellega kiri esimesel paberilehel lõppeski. Ulatasin lehe Ezra Jenningsile tagasi.
«Kas siin on see, mida te tema voodi kõrval kuulsite?» pärisin.
«Sõna-sõnalt see, mida ma kuulsin,» vastas ta, «ainult et kordusi ma kiirkirjalfstest märkmetest siia üle ei kandnud. Mõningaid sõnu ja fraase kordas ta oma kümme või koguni viiskümmend korda, vastavalt sellele, kui tähtsaks ta nende abil väljendatud mõtet pidas. Seetõttu oli mul fragmentide kokkupanekul neist kordustest isegi mõnevõrra abi. Ma ei taha muidugi öelda,» lisas ta teisele paberilehele osutades, «et lünki täitvad sõnad oleksid needsamad, mida mister Candy ise oleks kasutanud, kui ta oleks suutnud seostatult kõnelda.

Ma ütlen ainult, et läbi seostamata väljendusviisi olen ma tunginud mõtteni, mis kogu selle aja kulges seostatult. Otsustage ise.»
Võtsin ette teise paberilehe, mille teadsin nüüd olevat esimese võtme.
Musta tindiga kirjapandult ilmusid veel kord mister Candy mõtteeksleemised, kusjuures fraasidevahelised lüngad oli Ezra Jennings täitnud punase tindiga. Toon selle kõik siin ühevärvilises kirjas ära. Fragmendid ja nende tõlgendus asuvad neil lehekülgedel küllalt lähestikku, nii et neid saab kergesti võrrelda ja kontrollida.
... Mister Franklin Blake on tark ja meeldiv, aga kui ta arstiteadusest räägib, siis tuleks talle nina pihta anda. Ta tunnistab, et ei saa öösiti magada. Ma ütlen talle, et tal on närvid korrast ära ning ta peaks arstirohtu võtma. Ta ütleb mulle, et arstirohtu võtta on sama mis pimedas käsikaudu kobada. Ja seda kogu lõunaseltskonna ees. Ma ütlen talle, hoopis teie kobate une järele ja peale arstirohu ei suuda teid miski aidata. Ta ütleb: olen kuulnud pimedaid juhtivast pimedast ja nyüd ma tean, mida see tähendab. Vaimukas — kuid tema teravast keelest hoolimata võin ma talle korraldada ühe väljapuhatud öö. Ta vajab tõesti und ja leedi Verinderi rohukapp on minu käsutuses. Annan talle täna öösel tema enese teadmata kakskümmend viis tilka oopiumitinktuuri ja lähen homme hommikul sinna. Noh, mister Blake, kas te täna proovite veidi arstirohtu? Ilma selleta te küll magada ei saa. Siin te eksite, mister Candy, ma puhkasin täna suurepäraselt ka ilma selleta. Siis raban teda kogu tõega! Te saite täna öösel veel midagi peale suurepärase puhkuse, söör: enne magamaminemist saite te annuse oopiumitinktuuri. Mida te nüüd arstikunsti kohta ütlete?
323
Imetlus leidlikkuse vastu, mis oli sassiläinud pasmast selle sileda ning viimistletud kanga kudunud, oli loomulikult minu esimene tunne, kui ma käsikirja Ezra Jenningsile tagasi ulatasin. Kui ma püüdsin seda imetlust väljendada, katkestas ta mind tagasihoidlikult juba esimeste sõnade juures ja küsis, kas ma olin loetu põhjal temaga ühele järeldusele jõudnud.
«Kas te usute samuti nagu mina,» küsis ta, «et tehes kõike seda, mida te leedi Verinderi majas miss Verinderi sünnipäeva ööl tegite, toimisite oopiumi mõju all?»
«Mul on oopiumi mõju kohta liiga vähe teadmisi, et mingile oma arvamusele jõuda,» vastasin ma. «Võin üksnes teie arvamust usaldada ning tunda veendumust, et teil on õigus.»
«Väga hea. Järgmiseks selline küsimus. Teie olete veendunud ja ka mina olen veendunud ... kuidas me aga teisi inimesi veenda suudame?»
Osutasin kahele kirjalehele, mis meie vahel laual lebasid. Ezra Jennings raputas pead.
«Need on kasutud, mister Blake! Sellisel kujul on need täiesti kasutud kolmel vastuvaidlematul põhjusel. Esiteks on need märkmed tehtud olukorras, mida suurem osa inimkonnast pole kogenud. See äratab kohe umbusaldust! Teiseks esindavad need märkmed üht uut meditsiinilist ning metafüüsilist teooriat. Ka see räägib nende vastu! Kolmandaks on need märkmed minu tehtud; mitte miski peale minu kinnituse ei tõenda, et need pole võltsingud. Tuletage meelde, mida ma teile nõmmel rääkisin, ja küsige endalt, mis minu kinnitus maksab. Ei! Maailma jaoks on mu märkmetel ainult üks väärtus. Teie süütust tuleb tõendada — ja nad näitavad, kuidas seda teha saab. Peame oma veendumuse proovile panema — ja teie olete see mees, kes seda teeb!»
«Kuidas?» küsisin ma.
Ta nõjatus innukalt üle laua mulle lähemale.
«Kas te oleksite valmis ühe julge katse peale välja minema?» «Ma olen valmis kõigeks, et endal lasuvast kahtlustusest vabaneda.»
«Kas te olete nõus ajutiselt mõningaid ebamugavusi taluma?» «Ma kannatan ära igasugused ebamugavused.»
«Kas te laseksite end kõhklematult minu nõuannetest juhtida? Te võite selle tõttu lollpeade naerualuseks saada, ja sõbrad, kelle arvamusi te austate, võivad teid noomima hakata ... »
«Öelge mulle, mida teha!» pahvatasin ma kärsitult. «Ja tulgu mis tuleb, ma teen seda.»

«Te teete vaat mida, mister Blake,» vastas ta. «Te varastate teist korda enese teadmata teemandi — sedapuhku aga selliste inimeste juuresolekul, kelle tunnistused on väljaspool kahtlust.»
Ma hüppasin püsti. Püüdsin midagi öelda. Ma ei suutnud teha muud kui talle otsa vaadata.
«Ma usun, et see on teostatav,» jätkas ta. «Ja see saab tehtud, kui te mind ainult aitate. Katsuge end kokku võtta — istuge ja kuulake,
324
mida ma teile ütlen. Te olete uuesti suitsetama hakanud — ma ise nägin. Kui kaua te seda nüüd teinud olete?»
«Peaaegu aasta.»
«Kas te suitsetate endisest rohkem või vähem?»
«Rohkem.»
«Kas te sellest harjumusest uuesti loobuksite? Pange tähele — äkitselt, nii nagu eelmiselgi korral?»
Hakkasin tema mõttekäiku ähmaselt aimama. «Olen valmis suitsetamist kohe praegusest hetkest peale maha jätma,» vastasin ma.
«Kui see endaga samasuguseid tagajärgi kaasa toob nagu mullu juunis,» lausus Ezra Jennings, «kui te ka nüüd unetuse all kannatama hakkate, siis oleme saavutanud esimese võidu. Oleme teie närvid uuesti umbes samasse seisundisse viinud, nagu need olid tol sünnipäeva ööl. Kui me veel ka teid tookord ümbritsenud tingimused taastada või p'eaaegu taastada suudame ning teie mõtted jälle pingeliselt teemandiga tegelema paneme, siis oleme teid paigutanud vaimselt ja' füüsiliselt ligikaudu samasse olukorda, milles te möödunud aastal oopiumi saite. Ja sellisel juhul tohime loota, et annuse kordamisel võivad olla ka enam-vähem samasugused tulemused. Selline on mu ettepanek mõne rutaka sõnaga väljendatult. Kohe näete, mis alust mul oli seda teha.»
Ta pöördus ühe laual lebava raamatu poole ja avas selle kohast, kus väike sedel vahel oli. «Ärge kartke, et ma hakkan teid tüütama loenguga füsioloogiast,» lausus ta. «Õiglustundest meie mõlema vastu pean ma lihtsalt oma kohuseks tõendada, et ma ei palu teil seda eksperimenti teha mingile minu enda loodud teooriale toetudes. Minu seisukohta õigustavad tunnustatud põhimõtted ja lugupeetud autoriteedid. Pühendage mulle viis minutit tähelepanu, ja ma näitan teile, et teadus kiidab minu ettepaneku heaks, nii fantastiline kui see ettepanek ka võib tunduda. Siin on kõigepealt see füsioloogiline printsiip, millest ma lähtun, väljendatuna ei kellegi vähema kui doktor Carpenteri poolt. Lugege seda ise.»
Ta ulatas mulle raamatu järjehoidjaks olnud sedeli. Sellel seisid järgmised kirjaread.

Näib olevat küllalt alust uskuda, etiga sensoorne mulje, mille teadvus on kord vastu võtnud, nii-öelda registreeritakse ajus ning seda võib kunagi hiljem reprodutseerida, kuigi kogu vahepealse aja jooksul ei tarvitse me selle ajus säilimisest teadlikud olla.

«Kas siiani on selge?» küsis Ezra Jennings. «Täiesti selge.»
Ta lükkas lahtise raamatu üle laua minu poole ning osutas lõigule, mis oli pliiatsijoonega ära märgitud.
«Nüüd lugege selle juhtumi kirjeldust siin, millel on minu arvates otsene sarnasus teie olukorraga ja selle eksperimendiga, mida proovima ma teid ahvatlen. Enne kui te alustate, mister Blake, pange tähele, et ma juhatan teid nüüd ühe suurema inglise füsioloogi juurde.
325
Raamat teie käes on doktor Elliotsoni «Inimese füsioloogia», ja juhtum, mida doktor tsiteerib, pärineb nii asjatundlikult isikult nagu mister Combe.»
Lõik, mis oli minu jaoks tähistatud, kõlas järgmiselt.

«Doktor Abel teatas mulle,» räägib mister Combe, «ühe kaubalao iirlasest pakikandjast, kes kainena sugugi ei mäletanud, mida ta purjuspäi oli teinud, kuid uuesti purju jäädes mäletas väga hästi oma eelmise joobeseisundi toiminguid. Kord oli ta purjuspäi ühe küllalt väärtusliku paki kaotanud ja ei osanud selle kohta kaine peaga midagi öelda. Kui ta järgmine kord purjus oli, meenus talle, et ta oli selle paki ühte majja jätnud, ja kuna paki peal ei olnud aadressi, siis oli see ikka veel seal, nii et kui ta järele läks, anti pakk talle kätte.»
«Kas jällegi on kõik selge?» «Selgemast selgem.»
Ta pani sedeli endisele kohale ja sulges raamatu.
«Kas te olete nüüd veendunud, et ma kõnelesin usaldusväärsetele autoriteetidele toetudes?» küsis ta. «Kui ei, siis tarvitseb mul vaid nende raamaturiiulite juurde minna ja teil tuleks vaid lugeda neid lõike, mida ma teile võin näidata.»
«Olen täiesti veendunud,» vastasin ma, «sõnagi rohkem lugemata.»
«Sellisel juhul võime teie isiklike huvide juurde tagasi pöörduda. Ma olen kohustatud teile ütlema, et on ka asjaolusid, mis selle eksperimendi kahjuks kõnelevad. Kui me suudaksime taastada kõik tingimused täpselt nii, nagu nad möödunud aastal olid, siis me jõuaksime füsioloogilises mõttes kindlasti täpselt samale tulemusele. Kuid ei saa eitada, et see on lihtsalt võimatu. Võime loota üksnes ligilähedastele tingimustele, ja kui meil ei õnnestu teie seisundit muuta küllalt lähedaseks sellele, milles te tollal viibisite, siis kukub meie julgustükk läbi. Kui see aga õnnestub — ja mina isiklikult loodan seda —, siis ma usun, et te kordate tolle öö tegusid vähemalt sel määral, et iga mõistlik inimene veendub teie tegelikus süütuses Kuukivi varguse suhtes. Usun, mister Blake, et ma olen seda küsimust nüüd võimalikult ausalt mõlemast küljest valgustanud, niivõrd kui see vajalik on. Kui teile miski veel selgusetuks on jäänud, siis öelge, mis nimelt, ja kui ma asja seletada suudan, siis ma teen seda.»
«Kõigest, mida te mulle seletasite, saan ma suurepäraselt aru,» vastasin ma. «Kuid pean tunnistama, et mind vaevab siiski üks küsimus, mida te mulle veel selgeks ei ole teinud.»
«Mis küsimus see on?»
«Ma ei mõista, kuidas oopium mulle niiviisi sai mõjuda. Ma ei mõista, kuidas ma trepist alla läksin, piki koridore kõndisin, kapilae-kaid avasin ja sulgesin ning tagasi oma tuppa läksin. See kõik orr aktiivne tegutsemine. Ma arvasin, et oopium teeb inimese kõigepealt uimaseks ja siis paneb magama.»
«See on oopiumi suhtes üsna tavaline eksiarvamus, mister Blake! Mina näiteks pingutan siin praegu teie teenistuses oma mõistust (nagu

ta on), olles oopiumiannuse mõju all, mis on umbes kümme korda suurem kui see, mille mister Candy teile andis. Kuid ärge minu sõnu usaldage — isegi mitte niisuguses küsimuses, mis mu isiklikku kogemust puudutab. Ma ootasingi teie äsjast vastuväidet ning varustasin end seepärast jällegi ühe sõltumatu tunnistusega, millel on teie enda ja ka teie sõprade silmis kahtlemata küllalt kaalu.»
Ta ulatas mulle teise tema kõrval laual lebavatest raamatutest.
«Siin on kuulus «Inglise oopiumineelaja pihtimused»,» ütles ta. «Võtke see raamat endaga kaasa ja lugege läbi. Märgitud lõigust leiate, et kui De Quincey oli endale korraldanud selle, mida ta nimetas «oopiumiorgiaks», siis läks ta kas ooperiteatri rõdule muusikat kuulama või hulkus mööda laupäevaõhtusi Londoni turgusid ning jälgis suure huviga, kuidas vaesed inimesed kõiksugu riugaste ja tehingute abil endale pühapäevast lõunasööki püüdsid kindlustada. See kõik näitab piisavalt, et inimene on võimeline oopiumi mõju all aktiivselt tegutsema ja ühest kohast teise liikuma.»
«Selle vastusega olen ma rahul,» kostsin ma, «aga ma ei ole siiski veel kuulnud, miks oopium minule niiviisi mõjus.»
«Katsun teile mõne sõnaga seletada,» lausus Ezra Jennings. «Oopiumil on enamikul juhtudel kahesugune toime — kõigepealt ergutav ja pärast rahustav. Arvestades teie närvisüsteemi

haiglast tundlikkust tol ajal, on tõenäoline, et oopiumi ergutaval toimel teravnesid teie ajus viimased ning kõige eredamad muljed — nimelt need, ' mis olid seotud teemandiga —, ning need allutasid endale teie otsustusvõime ja tahte, täpselt nii, nagu seda teeb tavaline unenägu. Küllap te muretsesite päeval, kas teemant on küllalt kindlas kohas, ja nüüd võisid teie kartused vähehaaval veendumuseks kujuneda; see sundis teid teemandi kaitsmiseks tegutsema: juhtis teie sammud just sellel eesmärgil sinna tuppa, kuhu te läksite, ja suunas teie kätt, seni kui te leidsite kapilae|ca, milles kivi asus. Oopiumi vaimselt ergutaval toimel võisite vabalt seda kõike teha. Hiljem, kui rahustav toime ergutavaga võrreldes ülekaalu saavutama hakkas, jäite aegamööda loiuks ja uimaseks. Veel hiljem vajusite sügavasse unne. Kui hom-jnik saabus ja oopiumi mõju oli täiesti välja magatud, siis ärkasite niivõrd täielikus teadmatuses oma öistest tegudest, nagu oleksite kuu pealt kukkunud. Kas ma olen asja teile siiamaani enam-vähem selgeks teinud?»

«Te olete selle nii selgeks teinud,» kostsin ma, «et ma soovin i kuulda, mjllega te edasist seletate. Te näitasite mulle, mispärast ma sinna tuppa läksin ja kuidas see juhtus, et ma teemandi võtsin. Aga miss Verinder nägi, et ma kalliskiviga toast jälle välja läksin. Kas te suudate jälgida mu toiminguid sellest hetkest edasi? Kas te oskate ära arvata, mida ma järgmiseks tegin?»

«Just selleni ma hakkasingi jõudma,» haaras ta uuesti jutujärje. «Ma püstitan endale küsimuse, kas minu pakutud eksperiment ei I võiks mitte ainult aidata teie süütust tõendada, vaid ka annaks võimaluse kadunud teemant üles leida. Kui te, teemant käes, miss Verin-deri elutoast lahkusite, siis kõige tõenäolisemalt läksite tagasi oma tuppa ... »

327

«Jah? Ja mis edasi?»

«On võimalik, mister Blake, — midagi kindlamat ma väita ei julge — et teie mõte teemandi hoidmisest tõi kaasa lomuliku kavatsuse see ära peita ning et selleks sobiva koha leidsite kusagil oma magamistoas. Sellisel juhul võib teiega toimuda midagi niisugust, nagu toimus tolle iirlasest pakikandjaga. Teise oopiumiannuse toimel võib teile meenuda see koht, kuhu te teemandi esimese annuse mõju all peitsite.»

Nüüd oli minu kord Ezra Jenningsit valgustada. Peatasin ta enne, kui ta rohkem öelda jõudis.

«Te loodate tulemusele, mida ei saa kahjuks olla,» ütlesin ma. «Praegusel hetkel on teemant Londonis.»

Ta võpatas ja vaatas mind suure imestusega.

«Londonis?» kordas ta. «Mismoodi see leedi Verinderi majast Londonisse sattus?»

«Seda ei tea keegi.»

«Te viisite selle oma käega miss Verinderi toast ära. Kuidas see teie käest ära võeti?»

«Mul ei ole aimugi, kuidas see minu käest ära võeti.»

«Kas te seda hommikul ärgates nägite?»

«Ei.»

«Kas miss Verinder on selle tagasi saanud?»

«Ei.»

«Mister Blake, siin paistab olevat midagi, mis selgitust vajab. Kas ma võin teilt küsida, kust te teate, et teemant on praegusel hetkel Londonis?»

Täpselt sellesama küsimuse olin ma esitanud mister Bruffile, kui ma Inglismaale tagasi jõudes temalt Kuukivi kohta pärisin. Ma kordasin Ezra Jenningsile seda, mida ma ise advokaadi suust olin kuulnud — ja mis nende lehekülgede lugejaile juba teada on.

Ta näitas selgesti välja, et minu vastus teda ei rahuldanud.

«Kogu lugupidamise juures teie ja teie juriidilise nõuandja vastu,» lausus ta, «ei loobu ma oma äsja väljendatud arvamusest. Ma tean väga hästi, et see põhineb üksnes oletusel. Aga ärge pange pahaks, kui ma teile meelde tuletan, et teie arvamus põhineb samuti üksnes oletusel.»

See oli minu jaoks täiesti uudne seisukoht. Ootasin huviga, kuidas ta seda kaitsma hakkab.
«Mina pean endastmõistetavaks,» jätkas Ezra Jennings, «et kui te oopiumi mõjul teemandi selle julgeoleku kindlustamiseks enda kätte võtsite, siis selsamal ajendil võisite ta kusagile oma tuppa peita. Teie peate endastmõistetavaks, et hindu vandenõulased ei võinud mingil juhul eksida. Indialased läksid mister Lukeri majja teemandi järele — ja seepärast peab teemant just mister Lukeri valduses olema! Kas teil on mingeid tõendeid selle kohta, et Kuukivi üldse Londonisse, viidi? Te ei oska isegi ära arvata, kes ja kuidas selle leedi Verinderi majast minema toimetas! Kas te saate millegagi tõendada, et see kalliskivi mister Lukerile panditi? Ta väidab, et ta ei ole Kuukivist kuulnudki, ja panga kviitung ei näita midagi muud kui kallihinnalise

väärtasja hoiustamist. Indialased peavad endastmõistetavaks, et mister Luker valetab, teie aga usute taas, et indialastel on õigus. Eriarvamusele jäädes võin ma vähemalt öelda, et minu oletus on võimalik. Mida teie, mister Blake, võite loogilisest või juriidilisest seisukohast veel oma arvamuse kaitseks ette tuua?»
Küsimus oli teravalt üles seatud, kuid ei saanud eitada, et selles peitus oma tõde.
«Ma tunnistan, et te panete mind kahtlema,» vastasin. «Kas teil on midagi selle vastu, kui ma teie seisukohast ka mister Bruffile kirjutan?»
«Vastupidi. Ma olen rõõmus, kui te mister Bruffile kirjutate. Tema kogemusi appi võttes võime asja hoopis uues valguses näha. Nüüd aga pöördugem tagasi oma eksperimendi juurde. Me siis otsustasime, et praegusest hetkest peale te jätate suitsetamise maha?»
«Jah, praegusest hetkest peale.»
«See on esimene samm. Järgmine samm seisneb selles, et me taastame võimalikult ligilähedaselt selle ümbruse, milles te mullu viibisite.»
Kuidas seda aga teha? Leedi Verinder oli surnud. Rachel ja mina olime senikaua, kui minul see vargusekahtlustus lasus, lootusetult lahutatud. Godfrey Ablewhite reisis mandril. Oli lihtsalt võimatu uuesti kokku koguda kõiki neid inimesi, kes siis tolles majas viibisid, kui mina seal viimast korda magasin. Paistis, et see vastuväide Ezra Jenningsit siiski segadusse ei i viinud. Ta ütles, et nende inimeste kokkukutsumine ei olegi eriti iähtis — sest asjatu oleks ju ka oodata, et nad minusse praegu niisamuti suhtuksid nagu möödunud aastal. Teiselt poolt sõltus aga katse õnnestumine tema arvates sellest, et ma näeksin enda ümber neidsamu esemeid, mis mind viimase majas viibimise ajal ümbritsesid.
«Eelkõige,» ütles ta, «peate ööbima sellessamas toas, kus te sünnipäeva öösel magasite, ja see peab olema täpselt samuti sisustatud. Trepp, koridor ja miss Verinderi elutuba tuleb samuti taastada sel kujul, nagu te neid viimati nägite. Tingimata on vajalik, mister Blake, et selles majaosas pandaks iga mööbliese, mis nüüd võib-olla kuhugi mujale on paigutatud, tagasi tema endisele kohale. Teie sigarite ohverdamine on kasutu, kui me kõige selle tegemiseks miss Verinderilt luba ei saa.»
«Kes temalt luba küsib?» pärisin ma. «Kas teil ei ole võimalik seda teha?»
«Ei tule kõne allagi. Pärast seda, mis meie vahel selle teemandi kadumise pärast on toimunud, ei või ma temaga kokku saada ega talle kirjutada.»
Ezra Jennings peatus ja kaalutles hetke.
«Kas ma tohin teile ühe delikaatse küsimuse esitada?» lausus ta. Andsin talle märku jätkata.
«Kas mul on õigus, mister Blake, kui ma kujutlen (paari teilt kuuldud vihje põhjal), et varemalt ei tundnud te miss Verinderi vastu mitte päris tavalist huvi?»
«Jah, teil on õigus.»

«Kas sellele tundele vastati?» «Vastati küll.»
«Mis te arvate, kas see katse teie süütust tõendada võib miss Verin-deris tõsist huvi äratada?»
. «Ma olen selles kindel.»

«Sellisel juhul kirjutan mina miss Verinderile — juhul kui te mulle loa annate.»
«Ja teatate talle ettepanekust, mille te mulle tegite?»
«Ma teatan talle kõigest, mis meie vahel täna aset leidis.»
On ütlematagi selge, et ma võtsin pakutud teene õhinal vastu.
«Ma jõuan selle kirja veel tänase postiga ära saata,» lausus ta kella vaadates. «Ärge unustage võõrastemajja jõudes oma sigareid luku taha panna! Ma tulen homme hommikul kuulama, kuidas te öö veetsite.»
Tõusin, et lahkuda, ja püüdsin väljendada kogu tänutunnet, mis mind valdas.
Ta surus mul õrnalt kätt. «Pidage meeles, mida ma teile nõmmel kõnelesin,» vastas ta. «Kui ma teile selle väikese teene saan osutada, mister Blake, siis on see minu jaoks nagu viimane päikesehelk pika ning pilvise päeva õhtul.»
Läksime lahku. See oli viieteistkümnendal juunil. Järgmise kümne päeva sündmused — igaüks neist enam-vähem otseselt seotud selle eksperimendiga, mille passiivseks objektiks ma olin — on mister Candy assistendi päevaraamatus täpselt nii kirja pandud, nagu nad toimusid. Ezra Jenningsi kirjutatud lehekülgedel ei ole midagi varjatud ega midagi unustatud. Las tema pajatabki nüüd, kuidas seda julgustükki oopiumiga katsetati ja millega see lõppes.

NELJAS JUTUSTUS Väljavõtted Ezra Jenningsi päevaraamatust

1849. a., 15. juuni. — Kuigi patsiendid ja valu mind aegajalt segasid, lõpetasin oma kirja miss Verinderile õigel ajal, nii et sain selle tänase postiga ära saata. Mul ei õnnestunud kirjutada nii lühidalt, nagu oleksin soovinud, kuid ma arvan, et tegin asja selgeks. Jätsi» talle täieliku vabaduse otsustada nii, nagu ta ise paremaks peab. Kui ta nõustub katsele kaasa aitama, siis teeb ta seda oma vabal tahtel, aga mitte selleks, et mister Franklin Blake'ile või mulle vastu tulla.

16. juuni. — Tõusin hilja — pärast hirmsat ööd. Eile võetud oopium maksis mulle kätte igasuguste painajalike unenägudega. Kord keerlesin läbi tühja ruumi koos surnute viirastustega, sõbrad ja vaenlased läbisegi. Kord jälle kerkis mu voodi kõrvale see armastatud nägu, mida ma enam iial ei näe, ning jõllitas ja irvitas mulle pimeduses võikalt helendavana vastu. Vana valu nõrk kordumine tavalisel ajal varahommikul oli vaheldusena isegi teretulnud. See hajutas nägemused — ja oli seepärast talutav.
Selle ränga öö tõttu ei jõudnud ma mister Franklin Blake'i juurde enne kui alles hilisel hommikutunnil. Leidsin ta siruli sohval ning söömas hommikueinet, mis koosnes soodaveega brändist ja kuivast küpsisest.
«Alustan nii hästi, kui te vähegi soovida võite,» teatas ta. «Vilets, rahutu öö,, ja täna hommikul täielik isupuudus. Täpipealt seesama, mis juhtus möödunud aastal, kui ma sigaritest loobusin. Mida rutem ma teise oopiumiannuse jaoks valmis olen, seda suuremat rõõmu see mulle teeb.»
«Te saate selle nii ruttu kui võimalik,» vastasin ma. «Vahepeal aga peame teie tervisega väga ettevaatlikult ümber käima. Kui te end liiga ära kurnate, siis ajab see asja nurja. Lõunaajaks peab teil isu tekkima. Teiste sõnadega, te peate täna hommikul värskes õhus ratsutama või jalutama.»
«Ma lähen ratsutama, kui mulle siin hobune leitakse. Muide, ma kirjutasin eile mister Bruffile. Kas teie miss Verinderile kirjutasite?»

«Jah — ma saatsin kirja eile õhtuse postiga ära.»

«Väga hea. Homme on meil teineteisele uudiseid, mis kuulamist väärivad. Oodake pisut! Ma tahaksin teile veel paar sõna öelda. Te vist väljendasite eile arvamust, et tõenäoliselt ei vaata mõned mu sõbrad meie eksperimendile oopiumiga just eriti hea pilguga. Teil oli täiesti õigus. Ma nimetan vana Gabriel Betteredge'i üheks oma sõbraks, ja teile teeb kindlasti nalja, et kui me eile kohtusime, oli tema väga meie plaani vastu. «Te olete oma elu jooksul imekspandavalt palju rumalusi teinud, mister Franklin, aga see on neile kõigile krooniks!» Niisugune oli Betteredge'i arvamus! Kindlasti te ju arvestate tema eelarvamusi, kui te temaga juhtumisi kohtute?»
Lahkusin mister Blake'i juurest, et minna oma patsientidele visiite tegema, ja tundsin end isegi pärast seda lühikest vestlust temaga parema ning õnnelikumana.
Millega seletada selles mehes minu jaoks peituvat võlu? Kas see tähendab vaid, et ma tajun teravat erinevust, kui võrdlen seda siirast lahkust, millega ta minu tutvuse vastu võttis, teiste kalgi sallimatuse ning umbusaldusega minu suhtes? Või on temas tõesti midagi, mis vastab mu igatsusele inimliku kaastunde järele — igatsusele, mis on üle elanud paljude aastate üksinduse ja tagakiusamise ning mis muutub seda teravamaks, mida lähemale jõuab aeg, kus ma enam midagi ei kannata ega tunne? Mis mõtet on säärastel küsimustel! Mister Blake on minus äratanud uue huvi elu vastu. Sellestki on juba külüalt, ilma et ma veel mõista püüaksin, milles see uus huvi seisneb.
17. juuni. — Täna enne hommikueinet teatas mister Candy mulle, et ta sõidab kaheks nädalaks Lõuna-Inglismaale üht oma sõpra külastama. Ta, vaene mees, andis mulle patsientide kohta nii palju eri juhtnööre, nagu oleks tal ikka veel see suur praksis mis enne haigestumist. Nüüd on tema praksis üsna vähe väärt! Teised arstid on ta kõrvale tõrjunud, ja mind ei hakka palkama mitte keegi, kes kuidagi ilma läbi saab.
See on võib-olla õnn, et ta just nüüd ära sõidab. Ta oleks solvunud, kui ma ei oleks talle rääkinud sellest eksperimendist, mida ma mister Blake'iga teha kavatsen. Ja kes teab, milliseid soovimatuid tagajärgi see oleks võinud kaasa tuua, kui ma ta oma saladusse oleksin pühendanud. Niiviisi on parem. Kahtlemata on just niiviisi parem.
Kui mister Candy oli ära sõitnud, tõi post mulle miss Verinderi
vastuse.
Võluv kiri! See jätab mulle temast kõige parema mulje. Ta*ei püüagi varjata huvi, mida ta meie ettevõtmise vastu tunneb. Ta kirjutab mulle imekenasti, et mu kiri veenis teda mister Blake'i süütuses, ilma et oleks vähimatki vajadust (niivõrd kui see temasse puutub) seda veel proovile panna. Ta teeb endale isegi etteheiteid —» täiesti teenimatult, vaeseke! —, et ta omal ajal ei aimanud, mis võis mõistatuse õige lahendus olla. Kõige selle taga on ilmselt midagi rohkemat kui üksnes suuremeelne soov heaks teha ülekohut, mida ta teisele inimesele teadmatusest on teinud. On selge, et ta on mister

Blake’i kogu nendevahelise võõrdumuse jooksul armastanud. Rohkem kui ühes kohas murrab tema õnnejoovastus selle üle, et mister Blake tema armastust siiski väärib, tahtmatult läbi ka kõige jäigematest kirjaformaalsustest ning trotsib isegi seda veel rangemat vaoshoitust, mida eeldab võõrale kirjutamine. Kas on tõesti võimalik (küsin ma endalt seda vaimustavat kirja lugedes), et just mina olen kõigi maailma inimeste seast selleks vahendiks valitud, mis need kaks noort inimest uuesti kokku viib? Minu oma õnn tallati jalge alla, minu oma armastus rebiti minust eemale. Kas ma elan nii kaua, et näen teiste õnne, mis on minu loodud, — nende uuenenud armastust, mille mina tagasi tõin? Oh, armuline surm, lase mul seda näha, enne kui su käed mu ümber sulguvad, enne kui su hääl mulle sosistab: «Nüüd võid sa puhata!»
Kiri sisaldab kaks palvet. Esimene palve on see, et ma kirja mister Franklin Blake'ile ei näitaks. Ma olen volitatud talle teatama, et miss Verinder annab oma maja meelsasti meie käsutusse; midagi muud ma tema soovi kohaselt lisada ei tohi.
Seda soovi on lihtne täita. Kuid tema teine palve ajab mind tõsiselt kimbatusse.

Miss Verinderile ei piisa sellest, et ta on Betteredgeile kirjutanud ning teda kohustanud kõiki minu korraldusi täitma. Ta palub luba mind aidata ja ise oma elutoa sisustamist juhtida. Ta ootab minult üksnes paarisõnalist vastust, et kohe Yorkshire'i sõita ning olla üheks tunnistajaks sel ööl, kui oopiumi teist korda katsetatakse.

Siin on jällegi varjul mingi sügavam põhjus, ja mulle tundub ka nüüd, et suudan selle ära arvata.

Seda, mida ta keelab minul mister Franklin Blakeile teatada, soovib ta (nagu mina sellest aru saan) temale ise öelda veel enne, kui see mees pannakse proovile, mis peab tema ausa nime teiste inimeste silmis taastama. Ma mõistan ja imetlen seda suuremeelset õhinat tunnistada mister Blake süütuks selle süütuse tõendamist (või ka mittetõendamist) ära ootamata. Vaene tütarlaps ihkab muidugi oma teadmatusest sündinud paratamatut ülekohut võimalikult kiiresti heaks teha. Kuid seda ei saa lubada. Mul ei ole vähimatki kahtlust, et neid mõlemaid haarav erutus kohtumisel — uinuvate tunnete ärkamine, vanade mälestuste meenutamine, uute lootuste sünd — avaldaks mister Blake'ile sellist mõju, mis meie eksperimendile peaaegu kindlasti saatuslikuks saab. Niigi on raske teda samasse või ligikaudugi samasse hingeseisundisse viia, milles ta möödunud aastal sel ajal viibis. Kui teda nüüd veel uued huvid ja uued tunded erutaksid, siis oleks see katse lihtsalt mõttetu.

Ja ometi ei ole mul südant miss Verinderile pettumust valmistada. Pean veel enne postiaega nende asjade korraldamiseks mingi uue võimaluse leidma, mis lubaks mul öelda talle «jah», ilma et seeläbi saaks kannatada teene, mille osutamise, Franklin Blake'ile ma olen oma kohustuseks võtnud.

Kell kaks. — Jõudsin just tagasi oma visiitidelt, mida ma alustasin muidugi võõrastemajast. Mister Blake'i ettekanne öö kohta ei erinenud eilsest. Ta oli

ainult vahetevahel tukastanud. Kuid täna annab see vähem tunda, sest eile pärast lõunat oli ta maganud. Pärastlõunane uinak oli kindlasti selle ratsutamise tulemus, mida ma talle soovitasin. Kardan, et ma pean tema kosutavat värskes õhus liikumist piirama. Ta ei tohi olla liiga terve, nagu ta ei tohi olla ka liiga kurnatud. See juhtum nõuab (nagu ütleks meremees) väga osavat tüürimist.

Ta ei ole veel mister Bruffilt vastust saanud. Küll aga tahtis ta läbematult kuulda, kas miss Verinder on mulle vastanud.

Ütlesin talle täpselt seda, mida mul oli lubatud öelda, ja mitte sõnagi rohkem. Mul ei tulnud leiutada mingeid ettekäändeid, miks ma talle kirja ei näita. Ta, vaene mees, lausus mulle küllalt kibedalt, et mõistab minu delikaatsust, mis ei lasknud mul kirja kaasa tuua. «Ta nõustub muidugi lihtsalt kõige tavalisemast viisakusest ja õiglustundest,» ütles ta. «Aga oma arvamust minu kohta ta ei muuda ning jääb tulemust ootama.» Mul oli väga suur kiusatus talle mõista anda, et nüüd teeb tema omakorda miss Verinderile ülekohut. Kuid järele mõeldes ei tahtnud ma miss Verinderilt ära võtta seda kahekordset rõõmu — rõõmu mister Blake'i üllatada ja talle andestada.

Minu külaskäik oli väga lühike. Pärast eelmise öö kogemust olen jälle kord sunnitud oopiumist loobuma. Seetõttu hakkas minus pesitsevast tõvest langitud valu paratamatult hambaid näitama. Ma tundsin valuhoo lähenemist ja lahkusin kiiresti, et teda mitte ärevusse ajada või kurvastada. Seekord ei kestnud hoog küll rohkem kui veerand tundi ning jättis mulle veel küllalt jõudu töö jätkamiseks.

Kell viis. — Kirjutasin miss Verinderile vastuse.

Tegin talle ettepaneku, mis peaks mõlema poole huvid lepitama, kui ta sellega vaid nõustub. Kõigepealt selgitasin, miks ta mister Blake'iga enne eksperimenti kohtuda ei või, ja soovitasin siis tal oma reisiplaanid nii seada, et ta jõuaks majja salaja selsamal õhtul, kui meie katse toimub. Kui ta Londonist pärastlõunase rongiga välja sõidab, siis saab ta oma saabumisega kella üheksani viivitada. Selleks ajaks olen ma mister Blake'i õnnelikult

tema magamistuppa juhatanud ja miss Verinder võib vabalt oma tubades viibida, kuni oopiumi võtmise aeg kätte jõuab. Kui see on tehtud, ei saa kellelgi midagi selle vastu olla, et ta koos meie teistega tulemust jälgib. Järgmisel hommikul näitab ta mister Blake'ile (kui ta soovib) oma kirjavahetust minuga ja veenab teda sel kombel, et tema silmis oli mister Blake õigeks mõistetud juba enne, kui ta süütus proovile pandi.
Seda kõike ma talle kirjutasingi. Midagi rohkem ma täna enam teha ei saa. Homme pean mister Betteredge'iga kohtuma ja talle maja kordaseadmiseks vajalikud juhtnöörid andma.

18. juuni. — Jäin jällegi mister Franklin Blake'i juurde hiljaks. Varahommikul tuli hirmus valuhoog ja seekord järgnes mõnetunnine nõrkus. Näen ette, et hoolimata oopiumi kõigist tagajärgedest, tuleb mul selle juurde sajandat korda tagasi pöörduda. Kui ma ainult iseendaga arvestama peaksin, siis eelistaksin teravaid valusid kohutavatele unenägudele. Kuid füüsilised kannatused kurnavad mu ära.

Kui ma end käest lasen, võib asi lõppeda sellega, et ma muutun mister Franklin Blake'ile kasutuks just siis, kui ta mind kõige enam vajab.
Kell oli juba peaaegu üks, kui ma täna võõrastemajja jõudsin. Nii äravaevatud kui ma ka olin, osutus see külaskäik üpris lõbusaks — ja seda nimelt tänu Gabriel Betteredge'i sealviibimisele.
Kui ma sisse astusin, oli tema juba toas. Kuni ma oma patsiendile tavapäraseid küsimusi esitasin, läks ja seisis ta akna juures ning vaatas välja. Mister Blake oli jälle halvasti maganud, ja täna hommikul andis puhkuse puudumine rohkem tunda kui kunagi varem.
Seejärel küsisin ma, kas ta mister Bruffilt on teateid saanud.
Täna hommikul oli tulnud kiri. Mister Bruff laitis täiesti maha selle tegutsemisjoone, mida tema sõber ja klient minu soovituste kohaselt järgis. Se,e pidi ainult halba tegema — sest äratas lootusi, mis ei tarvitsenud üldsegi täituda. Pealegi oli see temale täiesti arusaamatu; talle tundus vaid, et see on kangesti mesmerismi*, selgeltnägemise või mõne muu šarlatanitriki moodi. See pöörab miss Verinderi maja segamini ja võib lõppeda sellega, et ka miss Verin-deri enda hingerahu saab häiritud. Ta oli rääkinud sellest ettevõtmisest (nimesid nimetamata) ühele silmapaistvale arstile, ja see silmapaistev arst oli naeratanud, pead raputanud ning... vaikinud. Kõigile neile põhjendustele toetudes esitas mister Bruff oma protesti ja jättis asja sellega.
Minu järgmine küsimus puudutas teemanti. Kas advokaat oli esitanud mingeid tõendeid selle kohta, et kalliskivi asub Londonis?
Ei, advokaat oli lihtsalt keeldunud seda küsimust arutarnast. Ta ise usub kindlalt, et Kuukivi on mister Lukerile panditud. Tema eemalviibiv nimekas sõber mister Murthwaite (kelle ülisuuri teadmisi indialaste iseloomu kohta ei saa keegi eitada) oli selles samuti veendunud. Arvestades neid asjaolusid ja seda, et tal on väga palju tegemist, peab ta keelduma igasugusest vaidlusest tõendite teemal. Aeg näitab, kellel on õigus, ja mister Bruff ootab selle meelsasti ära.
Oli täiesti selge — isegi kui mister Blake ei oleks seda veelgi selgemaks teinud, jutustades kirja sisu mulle ümber —, et selle kõige taga seisis umbusaldus minu vastu. Kuna ma aga olin seda oodanud, siis ei olnud ma ei solvunud ega imestunud. Ma küsisin mister Blake'ilt, kas ta sõbra protest on tema otsust kõigutanud. Ta vastas rõhukalt, et see ei avaldanud talle kõige vähematki mõju. Pärast seda ei tarvitsenud ma enam mister Bruffi arvestada — ja ega ma seda teinudki.
Meie jutuajamises tekkis paus — ja Gabriel Betteredge tuli akna juurest ära.
«Kas te saate mulle pisut tähelepanu pühendada, söör?» küsis ta minu poole pöördudes.
«Olen täiesti teie teenistuses,» vastasin ma/
Betteredge võttis tooli ja seadis end laua äärde istuma. Ta tõi

* Mesmerism — Austria arsti Fr. A. Mesmeri (1734—1815) poolt raviks rakendatud hüpnotism, mida ekslikult seletati mingi salapärase jõuga, nn. animaalse magnetismiga. Tõlkija.

lagedale tohutu suure vanamoodsa nahkköites märkmiku ja mõõtmetelt sellega sobiva pliiatsi. Siis pani ta prillid ette, avas taskuraamatu tühjalt leheküljelt ning pöördus uuesti minu poole.
«Ma olen peaaegu viiskümmend aastat oma kadunud perenaist teeninud,» ütles Betteredge mulle karmilt otsa vaadates. «Enne seda olin paaž tema isa, vana lordi teenistuses. Nüüd on mul eluaastaid kusagil seitsmekümne ja kaheksakümne vahel — ei ole tähtis, kui palju täpselt! Mul arvatakse olevat maailmast niisama kenakesti kogemusi ja teadmisi kui enamikul inimestel. Ja millega see kõik lõpeb? See lõpeb, mister Ezra Jennings, sellega, et üks velsker võtab oopiumitinktuuri pudeli ja teeb sellega mister Franklini kallal mingisugust hookuspookust — ning kirevase päralt, mina pean veel vanas eas silmamoondaja abiliseks hakkama!»
Mister Blake puhkes naerma. Püüdsin vahele rääkida. Betteredge tõstis käe selle märgiks, et ta ei olnud veel lõpetanud.
«Mitte sõnagi, mister Jennings!» ütles ta. «Teilt, söör, ei soovi ma ühtegi sõna kuulda. Tänu taevale, mul on omad põhimõtted. Kui mulle antakse korraldus, mis on hullumajast tulnud korralduse lihane vend, siis ei tähenda see midagi. Senikaua kui ma saan selle korralduse olenevalt asjaoludest kas oma peremehelt või perenaiselt, täidan ma seda. Mul võib olla oma arvamus, mis on ka, palun suvatsege meeles pidada, mister Bruffi — suure mister Bruffi arvamus!» ütles Betteredge häält kõrgendades ja pühalikult pead raputades. «See ei loe; ma võtan oma arvamuse sellegipoolest tagasi. Minu noor perenaine ütleb: «Tehke seda.» Ja mina ütlen: «Miss, see saab tehtud.» Siin ma nüüd olengi oma raamatu ja pliiatsiga — mis ei ole küll nii hästi teritatud, nagu ma sooviksin, aga kui kristlased arust ära lähevad, kuidas võib siis veel oodata, et pliiatsid teravaks jäävad? Andke mulle oma korraldused, mister Jennings. Ma kirjutan nad üles, söör. Ma olen otsustanud neist mitte juuksekarva võrragi kõrvale kalduda. Olen pime käsutäitja — vaat kes ma olen. Pime käsutäitja!» kordas Betteredge sellest iseloomustusest lõpmata suurt naudingut tundes. «Mul on väga kahju,» alustasin ma, «et te minuga ei nõustu... » «Ärge mind sellesse segage!» katkestas mind BetteredgeA «Küsimus ei ole nõustumises, küsimus on sõnakuulmises. Andke oma juhtnöörid, söör, — andke oma juhtnöörid!»
Mister Blake andis mulle märku Betteredge'i sõnast võtta. Ma «andsin oma juhtnöörid» nii selgesti ja nii tõsiselt kui suutsin.
«Ma soovin, et mõned ruumid majas uuesti avataks,» alustasin ma, «ja et need sisustataks täpselt nii, nagu nad möödunud aastal samal ajal olid.»
Betteredge seadis oma puudulikult teritatud pliiatsi valmis .ja limpsas seda keelega.
«Nimetage need ruumid, mister Jennings,» ütles ta kõrgilt.
«Esiteks hall peatrepi juures.»
«Esiteks hall,» kirjutas Betteredge. «Seda on kohe kõigepealt võimatu nii sisustada, söör, nagu see möödunud aastal oli.» «Mispärast?»
«Sellepärast, mister Jennings, et möödunud aastal seisis, hallis

hiireviu topis. Kui pererahvas majast lahkus, pandi hiireviu koos teiste asjadega ära. Ja kui hiireviu ära pandi, siis ta rebenes katki.» «Jätame siis hiireviu välja.»
Betteredge märkis väljajätmise üles. ««Hall uuesti nii sisustada, nagu see oli möödunud aastal. Välja jätta ainult katkine hiireviu.» palun jätkake, mister Jennings.»/
«Trepp nagu enne vaibaga katta.»
««Trepp nagu enne vaibaga katta.» Mul on kahju teile pettumust valmistada, söör, aga ka seda ei saa teha.» «Miks mitte?»

«Sest mees, kes vaiba trepi peale pani, on surnud, mister Jennings, — ning temasarnast vaiba ja nurga kokkusobitajat ei leidu tervel Inglismaal, ükskõik kust te ka otsiksite.»

«Väga hea. Eks proovime siis paremuselt järgmist meest Inglismaal.»

Betteredge tegi ka selle üleskirjutuse ja ma jätkasin juhtnööride andmist.

«Miss Verinderi elutuba uuesti täpselt selliseks muuta, nagu see oli möödunud aastal. Samuti koridor, mis elutoast esimesele trepimademele viib. Samuti teine koridor, mis teiselt trepimademelt parematesse magamistubadesse viib. Samuti magamistuba, mis mullu juunis mister Franklin Blake'ile kuulus.»-

Betteredge! nüri pliiats jäädvustas iga mu sõna piinliku täpsusega. «Jätkake, söör,» lausus vanamees pilkava tõsidusega. «See pliiatsisüsi võib veel palju kirjutada.»

Ütlesin talle, et rohkem mul juhtnööre ei ole. «Söör,» vastas Betteredge, «sel juhul on mul paar punkti omalt poolt lisada.» Ta avas taskuraamatu uuelt leheküljelt ja limpsas oma ammendamatut pliiatsit veel kord keelega.

«Ma soovin teada,» alustas ta, «kas ma tohin või ei tohi pesta oma
käed —»

«Kahtlemata tohite,» sõnas mister Blake. «Ma helistan kohe teenrile.»

«...puhtaks teatud vastutusest,» jätkas Betteredge, jonnakalt kellestki teisest peale iseenda ja minu välja tegemata. «Alustame miss Verinderi elutoast. Kui me möödunud aastal vaiba maast ära võtsime, mister Jennings, siis leidsime selle pealt üllataval hulgal nööpnõelu. Kas ma nööpnõelte tagasipaneku eest vastutan?»

«Kindlasti mitte.»

Betteredge märkis selle mööndusc jalamaid üles.

«Järgmiseks esimene koridor,» haaras ta uuesti jutuotsa. «Kui me sealt kaunistused ära viisime, siis oli nende hulgas ka ühe alasti paksu lapse kuju, mille kohta maja kataloogis on jumalavallatult märgitud: «Cupido, armastuse jumal». Möödunud aastal oli tal õlgade küljes kaks tiiba. Kui ma ta äraviimise ajal korraks, silmist lasin, kaotas ta ühe nendest. Kas ma Cupido tiiva eest vastutan?»

Ma tegin teise mööndusc ja Betteredge tegi teise ülestähenduse.

«Nüüd teine koridor,» jätkas ta. «Kuna seal möödunud aastal midagi peale tubade uste ei olnud (ja nende kohalolekut võin ma
337
vajaduse korral vandega kinnitada), siis tunnistan, et üksnes selle majaosa koha pealt on mu süda rahulik. Mis aga mister Franklini magamistoasse puutub (kui see tuleb muuta selliseks, nagu ta oli), siis tahaksin ma teada, kes vastutab selle eest, et tuba oleks pidevalt segamini, ükskõik kui tihti seda ka korda ei seataks, — siin püksid, seal käterätid, ja igal pool vedelemas prantsuse romaanid. Ma küsin, kes vastutab mister Franklini toa segaminipööramise eest, kas tema või mina?»

Mister Blake teatas, et ta võtab kogu vastutuse suurima rõõmuga enda peale. Betteredge ei teinud kangekaelselt mingit lahendust kuulmagi, enne kui mina selle olin kinnitanud ja heaks kiitnud. Võtsin mister Blake'i ettepaneku vastu ning Betteredge tegi selle kohta oma taskuraamatusse viimase sissekande.

«Homsest alates, mister Jennings, astuge sisse, millal iganes soovite,» lausus ta end jalule ajades. «Te leiate mind koos vajalike abilistega töötamas. Palun aupaklikult luba teid tänada, söör, et te hiireviu topisest ja Cupido tiivast numbrit ei teinud ning lubasite mul käed puhtaks pesta vastutusest vaibal leiduvate nööpnõelte eest ja segaduse eest mister Franklini toas. Teenrina olen ma teile väga tänulik. Inimesena arvan aga, et teie pea on hulle mõtteid täis, ning tahan öelda, et teie katse on ainult üks pettekujutlus ja lõks. Ärge seepärast veel kartke, et minu kui inimese tunded minu kui teenri kohust segama hakkavad! Teie käsud täidetakse. Hoolimata teie hulludest mõtetest, söör, teie käsud täidetakse. Kui asi lõpeb sellega, et te maja

põlema panete, siis olgu ma neetud, aga enne ma pritsimeeste järele ei saada, kui te kõigepealt kella olete helistanud ja mul seda teha käskinud!»
Lausunud hüvastijätuks selle kinnituse, tegi ta mulle kummarduse ja kõndis toast välja.
«Kas te arvate, et me võime tema peale loota?» küsisin ma.
«Surmkindlalt,» vastas mister Blake. «Kui me majja läheme, siis leiame, et tä ei ole midagi hooletusse jätnud ega midagi unustanud.»

19. juuni. — Veel üks protest meie kavatsetud ettevõtmise vastu! Sedakorda daamilt. Hommikune post tõi mulle kaks kirja. Ühe miss Verinderilt, kes minu soovitustega kõige armastusväärsemal kombel nõustus. Teise sellelt daamilt, kelle hoole all ta elab, — kelleltki missis Merridev/lt.
Missis Merridew saadab oma tervitused ning ei püüa teeseldagi. nagu saaks ta aru minu ja miss Verinderi kirjavahetuse teema teaduslikust küljest. Küll aga leiab ta endal õiguse olevat avaldada arvamust selle seltskondliku külje kohta. Missis Merridew' arvates ma vist ei tea, et miss Verinder on napilt üheksateistkümne-aastane. Lasta sellises eas noorel neiul viibida (ilma «seltsidaamita») mehi täis # majas, kus viiakse läbi mingit meditsiinilist eksperimenti, tähendab sedavõrd jämedat eksimust kombekuse vastu, et missis Merridew ei saa seda kuidagiviisi lubada. Kui see asi ikkagi ette võetakse, siis peab tema oma kohuseks isiklik mugavus ohvriks tuua ja koos miss
338
Verinderiga Yorkshire'i sõita. Neil asjaoludel söandab ta paluda, et ma kõik veel kord lahkesti läbi kaaluksin, sest ta näeb, et miss Verinder ei võta kuulda kellegi muu kui minu arvamust. Kindlasti ei ole miss Verinderi kohalviibimine hädavajalik, ja üks sõna minu poolt vabastaks nii missis Merridew' kui ka minu enda väga ebameeldivast vastutusest.
Tavapärastest viisakusväljenditest selgesse inglise keelde tõlgituna tähendab see minu meelest, et missis Merridew tunneb surmahirmu seltskonna arvamuse ees. Paraku pöördus ta oma palvega kõige viimase inimese poole, kellel on mingit põhjust seda arvamust austada. Ma ei hakka miss Verinderile pettumust valmistama ega lükka edasi leppimist kahe noore inimese vahel, kes teineteist armastavad ja kes on juba niigi kaua lahus viibinud. Selgest inglise keelest vii-sakusväljenditesse tõlgituna kõlab see nii: .mister Jennings tervitab missis Merricfew'd ja kahetseb, et ei tunne endal õigust olevat selles küsimuses enam midagi ümber korraldada.
Mister Blake'i enesetundes täna 'hommikul muutusi ei olnud. Otsustasime, et täna me veel Betteredge'i maja ülevaatamisega häirima ei lähe. Me jõuame oma esimese kontrollkäigu ka homme teha.
20. juuni. — Mister Blake'i hakkab vaevama pidev öine rahutus. Mida kiiremini toad nüüd korda tehakse, seda parem.
Läksime täna hommikul koos häärberit vaatama ja ta kõneles mulle mingi närvilise kärsituse ning kõhklusega kirjast (Londonist siia edasi saadetud), mille ta oli saanud seersant Cuffilt. Seersant kirjutab Iirimaalt. Ta teatab, et sai kätte (majapidajanna kaudu) visiitkaardi ja teate, mille mister Blake jättis tema elukohta Dorkingi külje all, ning annab teada, et Inglismaale pöördub ta tagasi ilmselt nädala pärast või isegi varem. Seni aga palub ta, et mister Blake suvatseks teatada, miks ta temaga Kuukivist rääkida soovib (nagu on teates öeldud). Kui mister Blake suudab teda veenda, et ta möödunud aastal oma juurdluses mõne tõsise vea tegi, siis peab ta oma kohuseks (arvestades kadunud leedi Verinderi poolt ülesnäidatud heldust) end mister Blake'i käsutusse anda. Kui ei, siis palub ta luba ptkata oma erupõlve keset maaelu rahulikke lillekasvataja-rõõme.
Lugenud kirja läbi, soovitasin vähimagi kõhkluseta, et mister Blake teataks oma vastuses seersant Cuffile kõigest, mis pärast juurdluse katkestamist möödunud aastal oli juhtunud, ja laseks tal siis nende selgete faktide põhjal oma järeldusi teha.

Veidi mõelnud, soovitasin tal ka seersant eksperimenti jälgima kutsuda, muidugi kui ta selleks ajaks Inglismaale tagasi jõuab. Igal juhul oleks ta väärtuslik tunnistaja, ning kui minu arvamus, et teemant on mister Blake'i tuppa peidetud, ekslikuks osutuks, siis edasises tegevuses, millest mina enam osa võtta ei saa, kuluksid seersandi nõuanded väga ära. Paistis, et see viimane kaalutlus avaldas mister Blake'ile mõju. Ta lubas teha, nagu ma soovitasin.
Kui me maja juurde viivale teele jõudsime, kuulsime juba haamrilöökidest, et sisustamine käib täie hooga.
339
Betteredge, kes oli end asjakohaselt punase kalurimütsi ja jämedast rohelisest kalevist põllega kaunistanud, tuli meile eeskotta vastu. Niipea kui ta mind nägi, võttis ta välja oma märkmiku ja pliiatsi ning soovis kangekaelselt kõik kirja panna, mis ma talle ütlen. Kuhu me ka ei vaadanud, kõikjal edenes töö nii kiiresti ja nii arukalt, kui üldse oli võimalik tahta. Kuid hallis ja miss Verinderi toas tuli veel palju teha. Tundus kahtlane, kas maja meie jaoks enne nädala lõppu korda saab.
Õnnitlesime Betteredge'i saavutatud edu puhul (ta tegi ikka veel märkmeid, kui ma iganes suu avasin, ning keeldus pööramast vähimatki tähelepanu sellele, mida mister Blake ütles) ja lubasime paari päeva pärast uuesti sisse astuda. Seejärel valmistusime majast tagaukse kaudu lahkuma. Enne kui me alumistest koridoridest välja jõudsime, peatas Betteredge mind just sel hetkel, kui ma tema toa uksest möödusin.
«Kas ma võin teile nelja silma all paar sõna öelda?» küsis ta salapärase sosinaga.
Ma muidugi nõustusin. Mister Blake läks edasi, et mind aias oodata, ja mina astusin koos Betteredge'iga tema tuppa. Olin üsna kindel,'et ta hakkab mult mingeid uusi mööndusi nõudma, sest eeskuju selleks oli hiireviu topise ja Cupido tiiva näol juba olemas. Minu suureks üllatuseks pani Betteredge oma käe usalduslikult mu käsivarrele ning esitas ühe iseäraliku küsimuse:
«Mister Jennings, ega te juhtumisi «Robinson Crusoe'ga» tuttav ei ole?»
Ma vastasin, et olen «Robinson Crusoe'd» lapsepõlves lugenud. «Ja hiljem enam mitte?» päris Betteredge.
«Hiljem enam mitte.»
Ta astus paar sammu tagasi ja vaatas mind ilmel, mis väljendas korraga nii kaastundlikku uudishimu kui ka ebausklikku aukartust.
«Ta ei ole «Robinson Crusoe'd» lapsepõlvest saadik enam lugenud,» ütles Betteredge, rääkides iseenda, mitte minuga. «Proovime õige, kuidas «Robinson Crusoe» talle praegu mõjub!»
Ta keeras ühes nurgas seisva kapi ukse lukust lahti ja tõi lagedale määrdunud ning eeslikõrvades raamatu, ja kui ta lehti keerama hakkas, lõi mulle ninna tugev seiskunud tubaka lehk. Kui ta oli leidnud lõigu, mida ta ilmselt otsis, kutsus ta mind — ikka veel salapärase usalduslikkusega sosistades — enda juurde.
«Mis puutub sellesse teie hookuspookusesse oopiumi ja mister Franklin Blake'iga, söör,» alustas ta, «siis, seni kui töömehed majas, on, saab minu kui teenri kohusetunne võitu minu kui inimese tunnetest. Kui aga töömehed on läinud, siis saavad minu kui inimese tunded võitu minu kui teenri kohusetundest. Väga hea. Eile õhtul, mister Jennings, tekkis mul kindel eelaimus, et see teie uus meditsiinilineA ettevõtmine lõpeb halvasti. Kui ma sellele salasunnile järele oleksin andnud, siis oleksin ise oma käega kogu mööbli jälle ära pannud, ja kui töömehed järgmisel hommikul oleksid tulnud, siis oleksin ma nad maja ümbrusestki minema ajanud.»
340
«Selle põhjal, mida ma ülemal nägin, on mul rõõm siiski järeldada,» tähendasin ma, «et te panite sellele salasunnile vastu.»

««Panin vastu» pole õige sõna,» kostis Betteredge. ««Heitlesin» on õigem öelda. Heitlesin, söör, nende mu rinnust tulevate sõnatute korralduste ja taskuraamatusse kirjutatud korralduste vahel, mis tõukasid ja tõmbasid mind, ühed sinna, teised tänna, kuni ma olin (vabandage väljendust) üleni külma higiga kaetud. Mis rohu poole ma selle kohutava meeltesegaduse ja ihunõtruse juures pöördusin? Selle rohu poole, söör, mis mind viimase kolmekümne ja enama aasta jooksul veel kordagi hätta ei ole jätnud, — selle Raamatu poole!»

Ta lajatas lahtise käega vastu raamatut ning sellest paiskus veelgi tugevam pahvak seiskunud tubaka lehka.

«Mida leidsin ma siit,» jätkas Betteredge, «kohe esimeselt leheküljelt, mille ma lahti lõin? Selle aukartustäratava lõigu, söör, saja seitsmekümne kaheksandal leheküljel, mis kõlab järgmiselt: «Nende ja paljude samalaadsete mõtiskluste põhjal tegin ma endale hiljem kindlaks reegliks, et kui need salajased märguanded või sisesunnid mul iganes midagi teha või tegemata jätta või seda või teist teed minna soovitasid, siis võtsin ma alati seda salasundi kuulda.» — Meie igapäevase leiva nimel, mister Jennings, need olid kõige esimesed sõnad, mis mulle silma hakkasid, ja veel täpipealt sel ajal, kui ma ise oma salasundi kuulda ei võtnud! Teie vist ei näe selles kõiges midagi ebatavalist, on ju nii, söör?»

«Ma näen juhuslikku kokkusattumust — ja ei midagi muud.»

«Kas teil oma meditsiinilise ettevõtmise suhtes mingeid kõhklusi ei tekkinud, mister Jennings?»

«Mitte kõige vähemaidki.»

Betteredge vahtis mind üksisilmi ja surmvaikselt. Ta sulges aeglaselt ning kaalutlevalt raamatu, pani selle jälle erakordse hoolikusega kappi luku taha, keeras end kannal ringi ja vahtis mind uuesti. Siis hakkas ta rääkima.

«Söör,» ütAesAa pühalikult, «inimesele, kes ei ole «Robinson Cru-soe'd» lapsest saadik enam lugenud, tuleb väga palju hinnaalandusi teha. Soovin teile kõike head!»

Ta avas mulle sügava kummarduse saatel ukse ja ma võisin ise väljapääsu aeda üles otsida. Ma kohtasin mister Blake'i, kui ta parajasti maja poole tagasi tuli.

«Teil ei tarvitse mulle öelda, mis teiega juhtus,» ütles ta. «Better-edge mängis välja oma viimase trumbi: ta tegi «Robinson Crusoe's* järjekordse prohvetliku avastuse. Kas te kiitsite tema armastatuimale pettekujutlusele järele? Ei? Te andsite talle mõista, et te «Robinson Crusoe'sse» ei usu? Mister Jennings! Betteredge'i silmis te enam madalamale langeda ei saa. Edaspidi võite öelda ja teha, mida iganes soovite. Küll te näete; nüüd ei hakka ta teie peale enam ühtegi sõna raiskama.»

21. juuni. — Täna peab piisama lühikesest sissekandest. Mister Blake'il oli kõige hullem öö, mida ta senini läbi on elanud. Suuresti vastu mu oma tahtmist tuli mul talle rohtu määrata. Temataolistele

341

tundlikele inimestele mõjuvad ravivahendid õnneks kiiresti. Muidu peaksin ma kartma, et kui eksperimendi aeg kätte jõuab, ei ole temast selleks üldse enam asja.

Mis minusse puutub, siis pärast seda, kui valud kahel viimasel päeval pisut nõrgenesid, oli mul täna hommikul uus hoog, mille kohta ma ütlen ainult niipalju, et see sundis mind oopiumi juurde tagasi pöörduma. Panen selle päevaraamatu kinni ja võtan sisse oma täis-annuse — viissada tilka.

22. juuni. — Täna on meie väljavaated pisut paremad. Mister Blake'i närvierutus on tunduvalt vähenenud. Möödunud ööl ta isegi magas veidike. Mina aga olin öösel tänu oopiumile peaaegu teadvuseta. Ma ei saa öelda, et ma täna hommikul ärkasin; sobivam väljend oleks, et ma tulin uuesti meelemärkusele.

Sõitsime maja juurde vaatama, kas kõik on endisesse korda seatud. Töö saab valmis homme — laupäeval. Nagu mister Blake ennustas, ei teinud Betteredge mulle enam mingisuguseid takistusi. Ta oli algusest lõpuni pahaendeliselt viisakas ja pahaendeliselt vaikiv.

Minu meditsiiniline ettevõtmine (nagu Betteredge seda nimetab) tuleb nüüd paratamatult esmaspäevani edasi lükata. Homme jäävad töömehed hilisõhtuni majja. Järgmisel päeval on rongide sõiduajad kehtiva pühapäevatürannia tõttu — mis on üks selle vaba maa juurdunud tavasid — niiviisi seatud, et võimatu on kedagi paluda Londo-\ nist meile sõita. Kuni esmaspäevani ei jää muud üle kui mister Blake'i hoolikalt jälgida ning teda, kui vähegi võimalik, sellessamas seisundis hoida, milles ma ta täna eest leidsin.

Vahepeal mõjutasin teda mister Bruffile kirjutama ja eriliselt rõhutama, kui hädavajalik see on, et advokaat ühe tunnistajana kohal viibiks. Valisin tunnistajaks just nimelt mister Bruffi, sest tal on meie suhtes tugevad eelarvamused. Kui me teda veenda suudame, siis on meie võit täiesti vaieldamatu.

Mister Blake kirjutas ka seersant Cuffile, mina aga saatsin paar rida miss Verinderile. Koos nende ja vana Betteredge'iga (kes on, perekonnas tõesti tähtis isik) on meil küllalt tunnistajaid — ilma et missis Merridew'd oleks tarvis asjasse segada, kui ta end ikka tõesti seltskonna arvamusele ohvriks tuua tahab.

23. juuni. — Möödunud ööl tabas mind taas oopiumi kättemaks. Ei ole midagi parata, pean selle nüüd välja kannatama, kuni esmaspäev mööda saab.

Mister Blake ei ole täna jälle kuigi heas vormis. Kella kahe ajal öösel, nagu ta pihtis, avanud ta sahtli, millesse tema sigarid olid ära pandud. Ainult suure pingutusega suutnud ta selle uuesti, lukustada. Pärast seda visanud ta võtme kiusatuse vältimiseks aknast välja. Täna hommikul aga toonud teener võtme talle tagasi, sest see oli leitud ühe tühja tünni põhjast — selline on juba kord saatus! Ma võtsin võtme teisipäevani oma kätte.

342

24. juuni. — Mister Blake ja mina tegime pika sõidu lahtises tõllas. Tundsime mõlemad, kui soodsalt meile mõjus mahe suveõhk. Sõin koos temaga võõrastemajas lõunat. Minu suureks kergenduseks — sest täna hommikul leidsin ta üleskruvitud ning ülierutatud seisundis — magas ta pärast lõunat sohval sügavalt kaks tundi. Kui ta veel ühe rahutu öö peaks veetma, siis nüüd ma enam selle tagajärgi ei karda. ' .

25. juuni, esmaspäev. — Eksperimendi päev! Kell on viis pärast lõunat. Jõudsime just äsja majja.

Esimene ja kõige tähtsam küsimus: kuidas on mister Blake'i tervis?

Niipalju kui mul on võimalik otsustada, tõotab ta (füüsilises mõttes) täna õhtul oopiumi toime suhtes peaaegu niisama tundlik olla kui mullu samal ajal. Täna pärastlõunal on tema närviline tundlikkus juba närviärrituse piirile jõudnud. Ta punastab kergesti, tema käsi ei ole päris kindel, ning juhuslikud mürad ja inimeste või asjade ootamatu ilmumine tema nägemispiirkonda paneb teda võpatama.

Kõik need nähud on tingitud unepuudusest — selle põhjuseks aga on närvilisus, mis kaasnes äärmuseni viidud suitsetamisharjumuse järsu mahajätmisega.' Siin on mängus needsamad põhjused mis möödunud aastal, ja ilmselt on ka tagajärjed samad. Kas see jääb kehtima meie katse lõpuni? Tänase öö sündmused peavad seda näitama.

Sel ajal kui ma neid ridu kirjutan, lõbustab mister Blake end hallis piljardilaua ääres, harjutades igat sorti lööke, nagu tal oli kombeks, kui ta eelmise aasta juunikuus selle maja külaline oli. Võtsin oma päevaraamatu siia kaasa, sest ühelt poolt aitab see mul sisustada kõiki neid tjgevuseta ootuse, tunde, mis mulle kindlasti tänase ja homse hommiku vahel osaks langevad; teiselt poolt lootsin aga, et võib juhtuda midagi niisugust, mis väärib sedamaid ülesmärkimist.

Kas ma olen siiamaani midagi kahe silma vahele jätnud? Pilk eilsele sissekandele näitab mulle, et ma olen unustanud kirjutada hommikusest postist. Lubage mul see viga parandada, enne kui ma oma päevaraamatu seks korraks kinni panen ja mister Blake'i juurde lähen.
Niisiis, eile sain ma miss Verinderilt mõned read. Ta kavatseb sõita pärastlõunase rongiga, nagu ma soovitasin. Missis Merridew on jäänud kindlaks oma kavatsusele teda saata. Kirjas on mõista antud, et vana daami tavaliselt nii suurepärane tuju on pisut rikutud ning et tema iga ja harjumusi arvestades tuleks teda kohelda nii leebelt kui võimalik. Ma püüan oma suhetes missis Merridew'ga võtta eeskuju sellest sallivusest, mida ilmutab Betteredge minu suhtes. Muide, Betteredge võttis meid täna vastu paljutähendava pidulikkusega: seljas kõige parem must ülikond ja, kaelas kõige hoolikamalt tärgeldatud valge kaelaside. Iga kord, kui ta minu poole vaatab, meenub talle, et ma ei ole «Robinson Crusoe'd» lapsest saadik enam lugenud, ja ma näen tema silmis aupaklikku haletsust.
Eile sai mister Blake ka advokaadilt vastuse. Mister Bruff võtab

kutse vastu, aga rahulolematult. Tema arvates on ilmtingimata vajalik, et miss Verinderi saadaks selle (nagu ta seda nimetada söandab) naeruväärse näitemängu paika mõni härrasmees, kellel leidub keskmisel määral kainet mõistust. Parema saatja puudumisel on mister Bruff ise nõus selleks härrasmeheks hakkama. Nii et nüüd on vaene miss Verinder varustatud koguni kahe «seltsidaamiga». Mulle valmistab kergendust mõte, et sellega peaks seltskonna arvamus küll rahule jääma!
Seersant Cuffist ei ole' midagi kuulda olnud. Kahtlemata on ta ikka veel Iirimaal. Temaga ei saa me täna õhtul arvestada.
Betteredge tuli just praegu ütlema, et mister Blake küsis minu järele. Pean sedakorda sule kõrvale panema.
*
Kell seitse. — Vaatasime kõik toad ja trepid veel kord üle ja tegime meeldiva jalutuskäigu põõsastikus, mis oli mister Blake'i lemmikpaik, kui ta viimati siin elas. Ma loodan, et sel moel ehk õnnestub tema mulluseid muljeid siinsetest kohtadest ja asjadest võimalikult elavatena taastada.
Nüüd läheme lõunat sööma — täpselt samal ajal, kui möödunud aastal piduliku lõunasöögiga algust tehti. Siin pean ma muidugi silmas puhtalt meditsiinilist eesmärki. Oopiumitinktuur peab sattuma organismi, kui seedimisprotsess on võimalikult täpselt samas staadiumis nagu mullu oopiumi manustamise ajal.
Mõnda aega pärast lõunasööki kavatsen ma vestluse jälle — nü sundimatult kui oskan — teemandi ja indialaste salanõu juurde juhtida. Kui ma olen mister Blake'i nende mõtetega tegelema pannud, siis olen teinud kõik, mis on minu võimuses, — kuni saabub aeg talle oopiumiannus sisse anda.
*
Kell pool üheksa. — Alles praegu leidsin võimaluse täita kõige tähtsam kohustus — kohustus otsida perekonna rohukapikesest üles see oopiumitinktuur, mida mister Candy möödunud aastal kasutas.
Kümne minuti eest tabasin Betteredge'i ühel tema vabal hetkel ja tegin talle oma soovi teatavaks. Ilma ühegi vastuväiteta, tegemata katsetki oma taskuraamatut välja võtta, juhatas ta mind (tehes mulle igal sammul hinnaalandusi) panipaika, kus rohukapikest hoiti.
Leidsin pudeli, mis oli hoolikalt klaaskorgiga suletud — korgilt oli veel peale seotud tükk nahka. Nagu ma olin arvanud, osutuski' pudelis leiduv preparaat tavaliseks oopiumitinktuuriks. Leides, et pudel oli veel üsna täis, otsustasin eelistada seda neile kahele preparaadile, millega ma olin end targu igaks juhuks varustanud.
Teatavaid raskusi valmistab sisseantava koguse küsimus. Olen selle üle järele mõelnud ja otsustanud annust suurendada.

Minu üleskirjutustest võib näha, et mister Candy andis mister Blake'ile ainult kakskümmend viis tilka. See on liiga väike annus, et

sellega oleksid võinud meile teadaolevad tagajärjed kaasneda — isegi nii tundliku isiku puhul nagu mister Blake. Minu meelest on väga tõenäoline, et tegelikult andis mister Candy rohkem, kui ta ise arvas, — kuna ma tean, et ta peab lauamõnudest lugu ning et ta mõõtis oopiumitinktuuri välja pärast pidulikku sünnipäevalõunat. Igatahes riskin ma annust neljakümne tilgani suurendada. Praegusel juhul teab mister Blake ette, et ta võtab oopiumi, — mis füsioloogilisest seisukohast võrdub sellega, nagu oleks tal (tema enda teadmata) teatud võime selle toimele vastu jpanna. Kui minu seisukoht õige on, siis tuleks mulluse väiksema koguse tagajärgede kordamiseks seekord tingimata suurem doos anda.
*
Kell kümme. — Tunnistajad või külalised (kuidas ma neid nimetama pean?) jõudsid tunni aja eest majja.
Veidi enne üheksat palusin mister Blakeil koos minuga tema magamistuppa minna, kusjuures ettekäändeks tõin oma soovi, et ta seal veel viimast korda ringi vaataks ja lõplikult kindlaks teeks, kas toa sisustamisel äkki midagi unustatud ei ole. Ma olin eelnevalt Betteredge'iga kokku leppinud, et mister Bruffi jaoks seatakse korda mister Blake'i magamistoa kõrval paiknev kamber ning et tema saabumisest teatatakse mulle uksele koputamisega. Viis minutit pärast seda, kui kell hallis üheksa lõi, kuulsin koputust, läksin jalamaid toast välja ning kohtasin koridoris mister Bruffi.
Mu välimus (nagu tavaliselt) kõneles minu kahjuks. Mister Bruffi pilgus väljendus küllalt selgesti see umbusaldus, mida ta tundis. Kuna ma olen juba harjunud, et ma võõrastele niisugust muljet avaldan, siis ütlesin talle hetkegi kõhklemata kõik, mida ma vajalikuks pidasin, enne kui fia mister Blake'i tuppa oleks astunud.
«Te vist sõitsite siia koos missis Merridew' ja miss Verinderiga?» küsisin ma.
«Jah,» vastas mister Bruff nii kuivalt kui võimalik.
«Miss Verinder ehk ütles teile edasi minu soovi, et tema majas-viibimine (ja muidugi ka missis Merridew' kohalviibimine) mister Blake'i eest senikaua salajas hoitaks, kuni mu katse on läbi viidud?»
«Ma tean, et mul tuleb keel hammaste taga hoida, söör!» vastas mister Bruff kärsitult. «Aga mul on juba niikuinii kombeks inimliku narruse koha pealt vait olla, nii et praegusel juhul ei ole mul üldse kiysatustki suud paotada. Kas see rahuldab teid?»
Kummardasin ja lasksin Betteredge'il advokaadi tema tuppa juhatada. Betteredge saatis mulle lahkumisel ühe pilgu, mis ütles niisama selgesti kui sõnad: «Nüüd olete küll kõva pähkli peale sattunud, mister Jennings, —ja pähkli nimi on Bruff!»
Järgmiseks tuli mul veel daamidega kohtumine läbi teha. Läksin trepist alla — tunnistan, et närveerisin veidi — ja suundusin miss Verinderi elutoa poole.
Aedniku naine (kelle ülesandeks oli daamide majutamine) tuli mulle teise korruse koridoris vastu. See suurepärane naine kohtleb mind ülemäärase viisakusega, mis on ilmselt paanilise hirmu sünnitis.

Alati, kui ma teda kõnetan, vahib ta mind üksisilmi, väriseb ja teeb niksu. Kui ma miss Verinderi järele pärisin, jäi ta mulle otsa vahtima, hakkas värisema ning oleks kahtlemata kohe ka niksu teinud, kui miss Verinder ise ootamatult oma elutoa ust avades seda tsere-mooniat poleks lõpetanud.
«Kas mister Jennings?» küsis ta.
Enne kui ma vastata jõudsin, tuli ta õhinal koridori, et minuga rääkida. Me kohtusime seinalambi valguses. Miss Verinder heitis mulle esimese pilgu ja peatus kõheldes. Ta kogus end aga otsekohe, punastas korraks — ning sirutas mulle siis võluva siirusega käe.

«Ma ei saa teisse kui võõrasse suhtuda, mister Jennings,» ütles ta. «Oh, kui te vaid teaksite, kui õnnelikuks teie kirjad mind on teinud!»

Ta vaatas mu inetusse kortsulisse näkku tänutundest särades, ja see oli ühe kaasinimese poolt minu jaoks midagi nii enneolematut, et ma ei teadnud, mida talle vastata. Mitte miski ei olnud mind tema lahkuse ja ilu vastu ette valmistanud. Tänu taevale, aastatepikkune kannatus ei ole mu südant kalgiks teinud. Olin temaga nii kohmetu ja arglik, nagu oleksin ma olnud alles koolipoiss.

«Kus ta praegu on?» küsis ta, väljendades häbenemata oma peamist huvi — huvi mister Blake'i vastu. «Mida ta teeb? Kas ta minust on rääkinud? Kas ta on heas tujus? Kuidas ta talub seda maja pärast kõike, mis siin möödunud aastal juhtus? Millal te talle oopiumi annate? Kas ma võin vaadata, kuidas te selle välja mõõdate? See huvitab mind nii väga; ma olen nii erutatud — tahaksin teile öelda kümme tuhat asja, aga need kipuvad kõik korraga keelele, nii et ma ei tea, millest alustada. Kas teid paneb imestama, et ma selle ettevõtmise vastu nii suurt huvi tunnen?»

«Ei,» vastasin ma. «Ma söandan arvata, et saan sellest täielikult aru.»

Ta oli igasugusest kohmetuse teesklemisest kaugelt üle. Ta vastas mulle nii, nagu ta oleks võinud vastata vennale või isale.

«Te olete mind vabastanud kirjeldamatust murest, te olete mulle andnud uue elu. Kuidas ma saaksin olla nii tänamatu, et hakkaksin midagi teie eest varjama? Ma armastan teda,» ütles ta lihtsalt. «Ma olen teda kogu aeg armastanud — isegi siis, kui ma talle mõttes ülekohut tegin; isegi siis, kui ma talle kõige karmimaid ja julmemaid sõnu ütlesin. Kas see on mulle mingiks vabanduseks? Ma loodan, et on, — kardan, et see ongi minu ainus vabandus. Kui hommik saabub ja ta teada saab, et ma siin olen, kas te arvate . .. ?»

Ta jättis lause pooleli ja vaatas mulle väga tõsiselt otsa.

«Ma arvan,» ütlesin ma, «et kui hommik saabub, tarvitseb teil ainult korrata talle seda, mida te praegu mulle ütlesite.»

Tema nägu lõi särama, ta astus mulle sammu lähemale. Ta sõr-mitses närviliselt lille, mille ma olin aiast noppinud ja oma kuue nööpauku pannud.

«Te olete teda viimasel ajal palju näinud,» ütles miss Verinder. «Kas te olete temas tõesti seda märganud?»

«Päris tõesti,» vastasin ma. «Selle suhtes, mis homme juhtub,

346

olen ma täiesti kindel. Ma soovin ainult, et võiksin niisama kindel olla ka selles, mis täna öösel juhtub.»

Meie vestluse katkestas teekandikuga lähenev Betteredge. Meist mööda elutuppa minnes heitis ta mulle veel ühe tähendusrikka pilgu. «Jaa-jaa! Võtke nüüd, mis võtta annab. Üleval ootab kõva pähkel, mister Jennings, — üleval ootab kõva pähkel!»

Läksime tema järel tuppa. Nurgas istus üks väga kenasti rõivastatud ja väga sügavalt peenesse tikkimistöösse süvenenud väike vana daam. Nähes mu mustlase jumet ja musta-valgelapilist pead, pillas ta oma töö sülle ning tõi kuuldavale nõrga karjatuse.

«Missis Merridew,» ütles miss Verinder, «see on mister Jennings.»

«Ma palun mister Jenningsilt vabandust,» kostis vana daam, kuid vaatas ise miss Verinderile otsa. «Rongisõit teeb mind alati nii närviliseks. Ma püüan ennast nüüd mingi harjumuspärase tegevusega rahustada. Ma ei tea, äkki on mu tikkimistöö selles erakordses olukorras kohatu? Kui see mister Jenningsi meditsiinilisi eesmärke segab, siis ma panen ta muidugi meeleldi kõrvale.»

Tõttasin tikkimistööks luba andma, täpselt nii, nagu ma' olin lubanud katkise hiireviu ja Cupido puuduva tiiva ära jätta. Missis Merridew tegi pingutuse — puhtast tänulikkusest — ja püüdis minu juukseid vaadata. Ei! See käis tal üle jõu. Missis Merridew pööras pilgu uuesti miss Verinderile.

«Kui mister Jennings lubab,» jätkas vana daam, «siis tahaksin temalt üht vastutulekut pali/da. Mister Jennings kavatseb täna öösel teaduslikku katset läbi viia. Kui ma veel koolitüdruk olin, siis tuli mul tihti teaduslike katsete juures viibida. Need lõppesid eranditult plahvatusega. Kas mister Jennings oleks nii lahke ja hoiataks mind seekord ette, millal täpselt see plahvatus toimub? Kui võimalik, siis ma tahaksin selle enne mööda saada, kui ma magama heidan.»
Üritasin missis Merridewle kinnitada, et seekord ei ole meil plahvatust kavas.
«Ei,» ütles vana daam. «Ma olen mister Jenningsile väga tänulik — ma tean küll, et ta petab mind ainult mu enda huvides. Aga ma eelistan otsekohesust. Ma olen plahvatusemõttega juba üsna leppinud — ainult et kui see võimalik on, siis ma tahaksin tõesti, et see enne läbi saaks, kui ma magama lähen.»
Siinkohal avanes uks ja missis Merridew tõi kuuldavale veel ühe väikese 'karjatuse. Kas plahvatus oligi kätte jõudnud? Ei — üksnes Betteredge.
«Ma palun vabandust, mister Jennings,» lausus Betteredge oma kõige viimistletumalt vandeseltslaslikul kombel. «Mister Franklin tahab teada, kus te olete. Kuna mul on teie korraldus teda meie preili siinviibimise suhtes petta, siis ütlesin, et ma ei tea. See, suvatsege tähele panna, oli vale.. Kuna ma olen juba ühe jalaga hauas, siis mida vähem mul teie pärast tuleb valetada, seda tänulikum ma teile olen, kui mu viimne tunnike kätte jõuab ja südametunnistus mind vaevama hakkab.»
Mul ei olnud võimalik Betteredge'i südametunnistuse puhtteoreetilisele küsimusele hetkegi raisata. Kui ma kohe mister Blake'i

tuppa ei läinud, võis ta mind otsides siia ilmuda. Miss Verinder tuli minu kannul koridori.
«Paistab, et teie tagakiusamiseks on päris vandenõu loodud,» ütles ta. «Mida see tähendab?»
«Ainult maailma protesti, miss Verinder, — väga väikeses ulatuses — kõige uue vastu.»
«Mida me missis Merridew'ga peale hakkame?»
«Öelge talle, et plahvatus leiab aset homme hommikul kell üheksa.»
«Et ta magama saata?»
«Jah — et ta magama saata.»
Miss Verinder läks tagasi elutuppa ja mina läksin trepist üles mister Blake'i juurde.
Minu üllatuseks oli ta toas üksi. Ta sammus rahutult edasi-tagasi ning oli pisut ärritatud sellest, et ta üksi oli jäetud.
«Kus on mister Bruff?» küsisin ma.
Ta osutas kõrvaltoa suletud uksele. Mister Bruff oli hetkeks tema poole sisse astunud, katsunud uuesti meie tegevuse vastu protesteerida, ning jällegi ei õnnestunud tal mister Blake'ile vähimatki mõju avaldada. Seepeale oli advokaat otsinud abi oma mustast nahkkotist, mis oli lõhkemiseni täis igasuguseid ametialaseid dokumente. «Tõsised eluasjad,» möönis ta, «on praegusel juhul muidugi kurvalt kohatud. Kuid sellegipoolest peavad nad jätkuma. Mister Blake on ehk nõnda lahke ja annab ühele praktilise mõtlemisega inimesele tema vanamoodsad kombed andeks. Aeg on raha; aga mister Jennings võib muidugi kindel olla, et mister Bruff tema kutse peale kohale ilmub.» Selle vabandusega oli advokaat tagasi oma tuppa läinud ning kangekaelselt oma musta kotti sukeldunud.
Mõtlesin missis Merridew'le ja tema tikkimisele ning Better-edge'ile ja tema südametunnistusele. Inglise iseloomu soliidne külg on ikka imeväärselt ühesugune — nii nagu on imeväärselt sarnased inglise nägude soliidsed ilmed.
«Millal te kavatsete mulle oopiumi anda?» küsis mister Oiake kannatamatult.
«Peate veel veidi ootama,» vastasin ma. «Ma jään seniks teie seltsi, kuni see aeg kätte jõuab.»
Kell ei olnud siis veel kümmegi. Ma olin Betteredge! ja mister Blake'i mitmel puhul küsitlenud ning neilt kuuldu põhjal järeldanud, et mister Candy ei võinud oma oopiumiannust kuidagiviisi enne kella ühtteist anda. Niisiis otsustasin ma teise doosiga katsetada samuti umbes sel ajal.

Ajasime pisut juttu, kuid meie mõlema mõtted olid juba eelseisva ränga proovi juures. Vestlus muutus varsti loiuks ning suri siis välja. Mister Blake lehitses ajaviiteks raamatuid öölaual. Ma olin kirjavara ettevaatuse mõttes üle vaadanud, kui me esimest korda tuppa astu- ' sime. Ajalehed «The Guardian» ja «.The Tatler»; Richardsoni «Pamela», Mackenzie «Tundeinimene», Roscoe «Lorenzo de' Medici» ja Robertsoni «Charles Viies» — kõik klassikalised teosed, kõik muidugi mõõtmatult üle hilisemail aegadel loodud teostest ning kõigil

(minu praegusest seisukohast) see üks suur voorus, et nad ei paelu kellegi huvi ega eruta kellegi mõistust. Ma jätsin mister Blake'i selle eeskujuliku kirjanduse mõjuvalda ja hakkasin päevaraamatusse praegust sissekannet tegema.

Mu kell näitab mulle, et üheteistkümnes tund hakkab kätte jõudma. Pean oma päevaraamatu jälle kõrvale panema.

*

Kell kaks öösel. — Eksperiment on läbi. Selle käiku ja tulemusi hakkan ma kohe kirjeldama.

Kell üksteist helistasin Betteredge'ile kella ja ütlesin mister Blake'ile, et nüüd lõpuks võib ta end magamaheitmiseks valmis seada.

Vaatasin»aknast välja, öö oli sume ning vihmane ja sarnanes selles suhtes sünnipäeva ööga — möödmiud aasta kahekümne esimese juuniga. Ma ei usu küll üldiselt igasugustesse ennetesse, kuid siiski oli kuidagi julgustav näha, et atmosfääris ei olnud midagi otseselt närve mõjutavat — ei tormimärke ega elektrinähtusi. Betteredge tuli minu juurde akna alla ja pistis mulle salapäraselt pihku ühe väikese paberitüki. Sellel olid järgmised read:

Missis Merridew läks magama kindla teadmisega, et plahvatus toimub hommikul kell üheksa ja et mina sellest majaosast enne ei liigu, kui ta tuleb ja mu vabaks laseb. Tal ei ole aimugi, et peamiseks tegevuskohaks saab minu elutuba — või muidu oleks ta sinna jäänud terveks ööks! Ma olen nüüd üksi ja väga ärevil. Palun lubage mul vaadata, kuidas Te oopiumi välja mõõdate. Ma tahan sellest kuidagi osa võtta, kas või lihtsa pealtvaataja tähtsusetus rollis. — R. V.

Väljusin Betteredge'i järel toast ning ütlesin talle, et ta rohukapikese miss Verinderi elutuppa viiks.

Paistis, et see korraldus tuli talle täiesti ootamatult. Ta oli seda nägu, nagu kahtlustaks ta mind mingis meditsiinilises salaplaanis miss Verinderi vastu! «Kas ma võin endale selle julguse võtta ja küsida,» päris ta,-«mis tegemist on meie preilil rohukapiga?»

«Jääge sinna elutuppa, ja te saate näha.»

Betteredge ilmselt kahtles, kas ta suudab mind üksipäini küllaldaselt kontrollida, kui juba rohukapike mängus on.

«Kas teil on midagi selle vastu, söör,» küsis ta, «kui ka mister Bruff seal juures viibiks?»

«Otse vastupidi! Ma tahtsingi nüüd just paluda, et mister Bruff koos minuga alla tuleks.»

Betteredge läks, ilma et oleks enam sõnagi lausunud, rohukapi-kest tooma. Mina suundusin tagasi'mister Blake! tuppa ja koputasin vaheuksele. Mister Bruff avas selle, dokumendid käes, — sukeldunud Seadusesse ja ligipääsmatu Meditsiinile.

«Vabandage, et ma teid segan,» laususin ma, «aga ma tahaksin nüüd oopiumitinktuuri mister Blake! jaoks valmis panna ning pean teid paluma, et te seal juures viibiksite ja vaataksite, mida ma teen.»

«Jah?» kostis mister Bruff, eraldades mulle vastumeelselt ühe kümnendiku oma tähelepanust ning pühendades ülejäänud üheksa kümnendikku ikka veel oma paberitele. «Kas veel midagi?»

«Pean teile seda tüli tegema, et tulete koos minuga siia tagasi ja vaatate, kuidas ma oopiumi sisse annan.»
«Kas veel midagi?»
«Veel üks asi. Ma pean teid paluma jääda mister Blake'i tuppa (nii ebamugav kui see teile ka oleks), et oodata ja vaadata, mis juhtub. »
«Oh, väga hea!» ütles mister Bruff. «Minu tuba või mister Blake'i tuba — mis vahet seal on; ma võin oma paberitega igal pool tegelda. Muidugi kui teil midagi selle vastu ei ole, mister Jennings, et ma toimuvasse niipaljukestki kainet mõistust lisan?»
Enne kui ma vastata sain, pöördus mister Blake oma voodist advokaadi poole.
«Kas te tahate tõesti öelda, et see, mida me siin tegema hakkame, teid põrmugi ei huvita?» küsis ta. «Mister Bruff, teil ei ole rohkem kujutlusvõimet kui lehmal!»
«Lehm on väga kasulik loom, mister Blake,» vastas advokaat. Selle vastusega tuli ta minu järel toast välja, paberid ikka veel käes.
Me leidsime kahvatu ning erutatud miss Verinderi rahutult oma elutoas edasi-tagasi sammumas. Nurgas laua juures valvas Better-edge rohukapikest. Mister Bruff istus esimesele ettejuhtuvale toolile ja (püüdes lehmale kasulikkuses järele jõuda) sukeldus sealsamas uuesti oma paberitesse.
Miss Verinder viis mind kõrvale ja hakkas otsekohe jälle ilmutama oma ühtainsat ning kõikehaaravat huvi — huvi mister Blake'i vastu.
«Kuidas ta ennast nüüd tunneb?» küsis ta. «Kas ta on närviline?
Kas ta on tujust ära? Kas te arvate, et kõik läheb korda? Kas te olete kindel, et see talle kahju ei tee?»
«Täiesti kindel. Tulge ja vaadake, kuidas ma selle välja mõõdan.»
«Üks hetk! Kell on üksteist läbi. Kui kaua veel läheb, enne kui midagi juhtuma hakkab?»
«Seda ei ole kerge öelda. Võib-olla tund.»
«Ma oletan, et mu tuba peab olema pime, nii nagu oli möödunud aastal?»
«Muidugi.»
«Ma ootan magamistoas — just nagu tookord. Hoian ust pisut paokil. See oli ka möödunud aastal pisut paokil. Ma jälgin elutoa ust, ja samal silmapilgul, kui see liikuma hakkab, puhun tule ära. Minu sünnipäeva ööl juhtus kõik just niiviisi. Ja nüüd peab kõik täpselt korduma, eks ole?»
«Kas te olete kindel, et suudate end valitseda, miss Verinder?»
«Tema pärast suudan ma kõike!» vastas ta tuliselt.
Üks pilk tema näkku ütles mulle, et ma võin teda usaldada. Pöördusin jälle mister Bruffi poole.
«Pean teid tülitama ja paluma teil paberid hetkeks kõrvale panna,» sõnasin ma.
«Jah, muidugi!» Ta tõusis võpatades — otsekui oleksin ma teda

iseäranis põneval kohal häirinud — ning tuli koos minuga rohukapi-kese juurde. Kuna seal toimuv tema kutsetööle omast hingematval põnevust ei pakkunud, siis vaatas ta Betteredge'ile otsa... ja haigutas tüdinult.
Miss Verinder tuli minu juurde külma vett täis klaaskannuga, mille ta seina äärest lauakeselt oli võtnud. «Laske mina panen vee,» sosistas ta. «Ma lihtsalt pean kuidagi kaasa aitama!»
Mõõtsin pudelikesest nelikümmend tilka oopiumitinktuuri välja ning valasin selle rohuklaasi. «Lisage vett, kuni klaas on kolmveerandini täis,» ütlesin ma ja ulatasin klaasi miss Verinderile. Siis andsin Betteredge'ile korralduse kapike lukku panna, kuna mul seda enam rohkem vaja ei läinud. Vana teenri ilme reetis kirjeldamatut kergendust. Ta oli ilmselt tõesti kahtlustanud, et ma hakkan tema noore perenaise peal mingeid meditsiinilisi katseid tegema!

Kui miss Verinder oli lisanud vee, nagu ma juhatasin, kasutas ta hetke, mil Betteredge kapikest lukustada mister Bruff uuesti oma paberitesse vaatas, ning suudles kelmikalt rohuklaasi serva. «Kui te seda talle annate,» ütles see hurmav tütarlaps, «siis andke siitpoolt!»
Ma võtsin taskust kristallitüki, mis pidi teemanti kujutama, ja andsin selle temale.
«Te peate ka siin käe külge panema,» ütlesin ma. «Viige see sinna, kuhu te möödunud aastal Kuukivi panite.»
Ta läks India kapi juurde ning asetas võltsteemandi laekasse, kus sünnipäeva ööl oli lebanud tõeline teemant, Atister Bruff jälgis seda toimingut — nagu ka kõiki teisi — varjamatu rahulolematusega. Kuid Betteredge'i eneseohjeldusvõime ei pidanud (minu suureks lõbuks) eksperimendi lausa dramaatiliseks muutuvale põnevusele enam vastu. Tema küünalt hoidev käsi värises ning ta sosistas ärevalt: «Kas te olete kindel, miss, et see on õige laegas?»
Ma hakkasin kõige ees jälle välja minema, käes oopiumitinktuur veega. Ukse juures peatusin ja pöördusin viimast korda miss Verin-deri poole.
«Ärge tulede kustutamisega kaua viivitage,» ütlesin talle.
«Ma kustutan nad kohe,» vastas ta. «Ja ma ootan magamistoas ainult ühe küünla valgel.»
Ta sulges meie järel elutoa ukse. Mister Bruffi ja Betteredge'i saatel läksin ma tagasi mister Blake'i tuppa.
Leidsime ta rahutuna voodis vähkremas, ja ärritunult tahtis ta teada, kas talle sel ööl üldse oopiumi antakse või ei. Kahe tunnistaja juuresolekul andsin ma talle rohu sisse, kohendasin tema patju ja käskisin tal rahulikult lamada ning oodata.
Tema heledate sitskardinatega voodi seisis päitsiga vastu seina, nii et mõlemale poole jäi küllalt vaba ruumi. Tõmbasin kardinad ühel pool täiesti ette — ja tema eest sel viisil varjatud toaossa paigutasin mister Bruffi ja Betteredge'i oopiumi mõju ootama. Voodi jalutsis tõmbasin kardinad ainult poolenisti ette — ja seadsin oma tooli veidi eemale, nii et võisin lasta tal ennast näha või mitte, endaga rääkida või mitte, just nii, nagu olukord oleks nõudnud. Kuna ma olin juba enne teada saanud, et ta magab alati valgusega, siis panin ühe põleva
351
küünla päitsi kõrvale öölauale, kust valgus talle otse silma ei paistnud. Teise küünla andsin mister Bruffile, ja selle valgust varjasid sitskardinad. Akna ülemine pool oli toa õhutamiseks avatud. Sadas kerget vihma, maja oli vaikne. Minu kell oli kakskümmend minutit üksteist läbi, kui kõik ettevalmistused tehtud said ning ma voodi-jalutsist eemale asetatud toolile istusin.
Mister Bruff võttis taas oma paberid käsile ja paistis neist igati niisama sügavalt huvitatud olevat kui ennegi. Kuid nüüd tema poole vaadates panin ma tähele teatud märke, mis mulle ütlesid, et lõpuks oli Seadus hakanud oma võimu tema üle kaotama. Kogu olukorra põnevus ja meie ootusärevus hakkas aegapidi mõjuma isegi tema kujutlusvõimeta vaimule. Mis puutub Betteredge'i, siis olid järjekindlad põhimõtted ja väärikas käitumine tema puhul lihtsalt sõna-kõlksudeks muutunud. Ta unustas ära, et ma teen mister Franklin Blake'iga mingit silmamoondustrikki, unustas, et ma olin maja maast laeni pahupidi pööranud, unustas, et ma polnud lapsest saadik enam «Robinson Crusoe'd» lugenud. «Jumala pärast, söör,» sosistas ta mulle, «öelge meile, millal see mõjuma hakkab.»
«Mitte enne keskööd,» sosistasin ma vastu. «Ärge rääkige ja istuge paigal.»
Betteredge langes minu suhtes kõige sügavamasse familiaarsusse, tegemata katsetki oma väärikust säilitada. Ta vastas mulle silmapilgutusega!
Vaatasin uuesti mister Blake'i poole. Ta oli endiselt rahutu ning imestas tusaselt, miks ei ole oopium veel mõjuma hakanud. Tema praeguses meeleolus ei olnud mingit mõtet talle öelda, et mida rohkem ta niheleb ja end üles ärritab, seda kaugemale lükkub tulemus, mida me ootame. Targem oli tema mõtted oopiumi juurest eemale viia, andes talle märkamatult uut mõtlemisainet.

Sel eesmärgil õhutasin teda endaga vestlema, püüdes juttu omalt poolt niiviisi juhtida, et see jõuaks uuesti tagasi meid ennist köitnud teema — Kuukivi juurde. Võtsin meelega kõne alla Kuukivi loo need osad, mis puudutasid teemandi toomist Londonist Yorkshire'i, riski, mida mister Blake'ile oli tähendanud selle Frizinghalli pangast äratoomine, ja indialaste ootamatut ilmumist maja juurde sünnipäeva õhtul. Seejuures jätsin ma sihilikult mulje, nagu oleksin paljutki sellest, mida mister Blake mulle ise mõne tunni eest rääkis, valesti mõistnud. Sel viisil panin ta uuesti kõnelema asjadest, millega ta mõtted nüüd ilmtingimata pidid tegelema, — laskmata tal kahtlustada, et mul on teda rääkima pannes oma tagamõte. Vähehaaval sattus ta mu väärkujutluste parandamisest nii hoogu, et unustas voodis nihelemise. Sel otsustaval hetkel, kui ta silmad mulle reetsid, et oopium hakkab tema aju oma võimusesse saama, olid ta mõtted oopiumi toimest igatahes kaugel eemal.
Vaatasin kella. Kui ma oopiumi mõju esimesi ilminguid märkaksin, puudus viis minutit kaheteistkümnest.
Sel ajal ei oleks veel ükski vilumatu silm temas mingit muutust tabanud. Kuid uue päeva esimeste minutitega hakkasid tasapisi suureneva mõju tundemärgid aina rohkem silma torkama. Mister Blake'i

silmad särasid ülevas oopiumijoobes, ta näol hakkas läikima kerge higikord. Veel viie minuti pärast muutus tema jutt juba veidi seosetuks. Ta rääkis ikka veel teemandist, kuid ei lõpetanud enam oma lauseid. Veidi hiljem jäid lausetest järele ainult üksikud sõnad. Siis saabus vaikus. Äkki tõusis ta voodis istuli. Mõeldes ikka veel tee-mandile, hakkas ta uuesti rääkima — mitte minu, vaid iseendaga. See muutus ütles mulle, et katse esimene järk oli korda läinud. Oopiumi ergutav mõju oli tema üle võimust võtnud.
Kell oli kakskümmend kolm minutit kaksteist läbi. Järgmine pooltund oli otsustav: selle jooksul pidi selguma, kas ta tõuseb või ei tõuse voodist üles ja kas ta läheb toast välja. Jälgides teda lausa hingematva erutusega ning täis sõnulseletamatut võidujoovastust, et katse esimesed tulemused oodatud viisil ja peaaegu oodatud ajal ilmnesid, dWn täiesti unustanud oma öise valve kaks kaaslast. Kui ma nüüd nende poole vaatasin, nägin Seadust (mister Bruffi paberite kujul) hooletusse jäetult põrandal lebamas. Mister Bruff ise vaatas põnevusega läbi prao, mis oli jäänud lohakalt kinnitõmmatud voodikardinate vahele. Ja Betteredge, kes oli igasugused seisusevahed unustanud, piilus üle mister Bruffi õla.
Kui nad märkasid, et ma neid vaatan, tõmbusid mõlemad võpatades tagasi — nagu koolipoisid, keda nende õpetaja on pahanduselt tabanud. Andsin neile märku minu eeskujul toimida ning võtsin vaikselt saapad jalast. Kui meil oleks tekkinud vajadus mister Blake'ile järgneda, siis oleks seda tingimata' tulnud teha käratult.
Möödus kümme minutit — ja midagi ei juhtunud. Siis äkitselt heitis mister Blake voodiriided kõrvale. Ta tõstis ühe jala voodist välja. Ta jäi ootele.
«Parem, kui ma ei oleks seda üldse pangast välja võtnud,» ütles ta endamisi. «Seal oli see kindlas kohas.»
Mu süda põksus kiiresti, pulss oimudel tagus ägedalt. Jällegi tegelesid tema mõtted teemandi julgeolekuga! Selle ühe telje ümber keerles kogu katse õnnestumine. Mind äkitselt vallanud lootus oli mu kahjustatud närvidele liig. Ma pidin pilgu kõrvale pöörama — muidu oleksin enesekontrolli kaotanud.
Uuesti saabus vaikus.
Kui ma jälle usaldasin tema poole vaadata, oli ta juba voodist väljas ja seisis sirgelt selle kõrval. Tema pupillid olid nüüd ahenenud, silmad läikisid küünlavalguses, kui ta pead aeglaselt siia-sinna pööras. Ta.mõtles, ta kahtles — ta hakkas uuesti rääkima.
«Kust ma võin teada?» lausus ta. «Äkki on indialased majas peidus?»
Ta jäi vait ja kõndis aeglaselt toa teise otsa. Siis pöördus ümber... ootas ... tuli tagasi voodi juurde.

«See ei ole ju isegi luku taga,» jätkas ta. «See on Racheli kapi laekas. Ja laegas ei käi lukus.»
Ta istus voodi servale. «Igaüks võib selle võtta,» ütles ta.
Rahutult tõusis ta jälle püsti ning kordas esimesi sõnu:
«Kust ma võin teada? Äkki on indialased majas peidus?»
Ta ootas uuesti. Ma tõmbusin poolenisti ettetõmmatud voodikar-
353
dina varju. Ta vaatas toas ringi, mõttelage sädelus silmis. Ma hoidsin erutusest hinge kinni. Tekkinud oli mingi seisak. Kas seisak oopiumi toimes? Või ajutegevuses? Kes oskas öelda? Kõik sõltus nüüd sellest, mida ta edasi teeb.
Ta heitis tagasi voodisse!
Mu pähe turgatas hirmus kahtlus. Kas oli võimalik, et juba andis end tunda oopiumi rahustav toime? Minu kogemuste järgi ei oleks ta pidanud seda veel tegema. Kuid mis loevad isiklikud kogemused, kui tegemist on oopiumiga! Vaevalt et maailmas leidub kaht inimest, kellele see vahend täpselt ühtemoodi mõjuks. Kas tema organismis oli mingeid iseärasusi, mistõttu ka oopium temas kuidagi eriliselt toimis? Kas me tõesti veel nüüd, otse kordamineku künnisel, läbi kukume?
Ei! Ta tõusis järsku uuesti. «Kuidas, pagana päralt, saan ma magada,» ütles ta, «kui see mul hinge peal on?»
Ta vaatas küünalt, mis põles tema voodipäitsi kõrval laual. Hetke pärast võttis ta küünla kätte. Puhusin teise, kokkutõmmatud kardinate taga põleva küünla ära. Tõmbusime koos mister Bruffi ja Betteredge'iga kõige kaugemasse nurka voodi kõrval. Andsin neile märku olla nii vaikselt, nagu oleks sellest sõltunud nende elu.
Ootasime — ja ei näinud ega kuulnud midagi. Kardinad varjasid meid tema eest.
Äkki hakkas küünlavalgus teisel pool kardinaid liikuma. Järgmisel hetkel möödus ta meist kiiresti ning käratult, küünal käes. Ta avas magamistoa ukse ja läks välja.
Me järgnesime talle mööda koridori. Järgnesime talle trepist alla. Järgnesime talle mööda teist koridori. Ta ei vaadanud kordagi tagasi, ei löönud korrakski kõhklema.
Ta avas elutoa ukse ja astus sisse, jättes ukse enda järel lahti.
Uks oli piida külge kinnitatud (nagu kõik teisedki uksed majas) suurte vanamoeliste hingedega. Avamisel tekkis ukse ja piida vahele pragu. Andsin oma kahele kaaslasele märku vaadata läbi selle prao, et mister Blake neid ei näeks. Ise seisin ma teisele poole ust. Minust vasakule jäi seinaorv, kuhu võisin end otsekohe peita, kui oleks paistnud, et mister Blake kavatseb tagasi koridori vaadata.
Ta läks toa keskele, küünal ikka veel käes; vaatas küll enda ümber, kuid mitte kordagi tagasi. Nägin miss Verinderi magamistoa praokil ust. Ta oli tule ära kustutanud. Ta valitses end lausa suursuguselt. Suutsin pimeduses eraldada ainult tema valge suvekleidi ähmaseid piirjooni. Kes se3a eelnevalt ei teadnud, ei oleks küll võinud kahtlustadagi, et seal toas mõni elusolend viibib. Miss Verinder hoidus pimedusse ning ei lausunud ühtki sõna ega teinud ühtki liigutust.
Kell näitas nüüd kümme minutit üks läbi. Majas valitsevas hauavaikuses kuulsin ma vihma pehmet tibamist ja ööõhu värelust puu-võrades.
Mister Blake seisis terve minuti või kauemgi kõheldes keset tuba
ja suundus siis akna kõrvale nurka, kus seisis India kapike.
354
Ta pani küünla kapi peale. Siis avas ja sulges ta ühe laeka teise järel, kuni jõudis selleni, millesse võltsteemant oli peidetud. Hetke vältel vaatas ta laekasse. Siis võttis võltsteemandi parema käega välja. Teise kätte võttis ta käpik ese pealt küünla.
Ta tegi mõned sammud toa keskpaiga poole ja seisatas jälle. . Siiamaani oli ta oma mulluseid toiminguid täpselt korranud. Kas ka järgmine samm on sama mis möödunud aastal? Kas ta lahkub toast? Kas ta läheb nüüd tagasi oma magamiskambrisse, nagu ta minu arvates tookord oli teinud? Kas ta näitab meile, mida ta pärast oma tuppa jõudmist teemandiga tegi?

Kui ta uuesti liikuma hakkas, siis tegi ta küll midagi muud kui esimest korda oopiumi mõju all olles. Ta pani küünla lauale ja kõndis toa kõige kaugemasse otsa. ftal seisis diivan. Ta toetus vasaku käega raskeljt selle seljatoele . . . siis ajas end sirgu ja tuli toa keskele tagasi. Ma nägin nüüd tema silmi. Nende sära kustus kiiresti, pilk tuhmus ning muutus liikumatuks. Miss Verinderi närvid ei pidanud selle hetke pingele vastu. Ta astus mõned sammud ettepoole... siis jäi jälle seisma. Mister Bruff ja Betteredge vaatasid esimest korda üle ukseava minu poole. Nende meeli rõhus saabuva pettumuse aimus nagu minulgi.
Senikaua kui mister Blake keset tuoa seisis, säilis siiski veel mingi lootus. Me ootasime kirjeldamatu ärevusega, mis juhtub edasi. Järgmine samm oli otsustav. Ta pillas võltsteemandi käest. See kukkus läve ette põrandale — ja oli selgesti näha nii talle endale kui ka teistele. Ta ei teinud selle ülestõstmiseks vähimaidki pingutusi, ainult seisis ja vahtis seda tühja pilguga, ning äkki vajus ta pea rinnale. Ta vaarus . . . kogus end hetkeks . . . kõndis kindlusetul sammul tagasi diivani juurde... ja istus sellele. Ta tegi veel viimase pingutuse — püüdis tõusta — ning vajus tagasi. Pea langes patjadele. Kell oli kakskümmend viis minutit üks läbi. Enne kui ma kella tagasi tasku jõudsin panna, magas ta juba.
Nüüd oli kõik möödas. Rahustav mõju oli ta oma võimusesse saanud, eksperiment oli lõppenud.

Astusin tuppa ja ütlesin mister Bruff iie ja Betteredge'ile, et nad võivad mulle järele tulla. Ei olnud enam vaja karta, et me teda segame. Võisime vabalt liikuda ja rääkida.
«Kõigepealt tuleb otsustada,» ütlesin ma, «mida me temaga peale hakkame. Tõenäoliselt magab ta nüüd vähemalt kuus või seitse tundi. Teda tagasi tema tuppa kanda on üsnagi pikk maa. Kui ma veel noorem olin, siis oleksin sellega üksi hakkama saanud. Aga mu tervis ja jõud pole enam endised — ma kardan, et pean teid appi paluma.»
Enne kui nad vastata jõudsid, hüüdis miss Verinder mind tasakesi. Ta tuli mulle oma toa uksele vastu, kaasas kerge sall ja tema oma voodi päevatekk.
«Kas te kavatsete tema kõrval istuda, kuni ta magab?» küsis ta.
«Jah, ma ei taha teda üksi jätta, sest ma ei tea päris kindlalt, kuidas oopium talle mõjub.»
355
Ta ulatas mulle salli ja päevateki.
«Milleks teda segada?» sosistas ta. «Seadke ta siiasamasse diivanile magama. Ma võin ukse kinni panna ja oma toas püsida.»
See oli muidugi kõige lihtsam ja kindlam lahendus. Rääkisin sellest ettepanekust mister Bruffile ja Betteredge'ile, ning mõlemad kiitsid selle heaks. Viie minuti pärast olin ma mister Blake'i diivanile mugavalt lamama seadnud ning päevateki ja salliga katnud. Miss Verinder soovis meile head ööd ja pani ukse kinni. Minu palvel kogunesime kolmekesi toa keskel asuva laua ümber, kus põles ikka veel küünal ja kuhu olid asetatud kirjutustarbed.
«Enne kui me lahku läheme,» alustasin ma, «on mul teile midagi öelda selle eksperimendi kohta, mis täna öösel läbi viidi. Sellel oli kaks selget eesmärki. Kõigepealt oli vaja tõendada, et kui mister Blake möödunud aastal siia tuppa tuli ja teemandi võttis, tegutses ta ebateadlikult ning süüdimatult oopiumi mõju all. Kas te mõlemad olete pärast seda, mida te nägite, selles veendunud?»
Hetkegi kõhklemata vastasid nad jaatavalt.
«Teine eesmärk,» jätkasin ma, «oli teada saada, mida ta tegi teemandiga pärast seda, kui ta sünnipäeva ööl miss Verinderi nähes sellega elutoast lahkus. Selle eesmärgi saavutamine olenes muidugi sellest, kui täpselt ta kõiki oma eelmise aasta toiminguid kordab. Ta ei teinud seda, ja järelikult jäi eksperimendi teine eesmärk saavutamata. Ma ei saa öelda, et see mulle pettumust ei valmistanud, kuid võin ausalt tunnistada, et see ei üllatanud mind. Ma rääkisin mister Blake'ile algusest peale, et katse täielik kordaminek sõltub sellest, kas me suudame peensusteni taastada tema möödunudaastase kehalise ja vaimse seisundi — ja hoiatasin teda,

et see on sama hästi kui võimatu. Me taastasime tingimused üksnes osaliselt ja seetõttu õnnestus ka eksperiment üksnes osaliselt. Võib ka olla, et ma andsin talle liiga suure annuse oopiumi. Kuid minu meelest on siiski esimene põhjus see, mille pärast me ei saa ainult kordamineku üle rõõmustada, vaid peame ka nurjumise pärast kurvastama.»
Lausunud need sõnad, seadsin ma kirjatarbed mister Bruffi ette ja küsisin, kas ta oleks nõus — enne kui me ööseks lahku läheme — lühidalt ning selgelt kirja panema, mida ta oli näinud, ja seda siis oma allkirjaga kinnitama. Ta võttis otsekohe sule ja koostas vilunud käega, kiiresti ning ladusalt, vajaliku seletuse.
«Ma võlgnen selle teile,» ütles ta dokumendile alla kirjutades, «mõningase hüvitusena selle eest, mis meie vahel täna õhtul aset leidis. Palun teilt" vabandust, mister Jennings, et ma teis kahtlesin. Te osutasite Franklin Blake'ile hindamatu teene. Meie, juristide keeles: te olete oma protsessi võitnud.»
Betteredge'i vabandus oli väga iseloomulik.
«Mister Jennings,» ütles ta, «kui te uuesti «Robinson Crusoe'd» loete (mida ma teile väga soovitan), siis näete,'et kui ta iganes eksima juhtub, tunnistab ta seda alati kõhklematult. Palun arvestage, söör, et praegusel juhul toimin mina Robinson Crusoe eeskujul.» Nende sõnade saatel kirjutas tema omakorda dokumendile alla.
Kui me laua äärest tõusime, viis mister Bruff mind kõrvale.
357

«Veel paar sõna teemandi kohta,» ütles ta. «Teie teooria järgi peitis Franklin Blake Kuukivi oma tuppa. Minu teooria järgi asub Kuukivi Londonis, mister Lukeri pankurite valduses. Me ei hakka vaidlema, kummal meist on õigus. Me ainult küsime, kumb meist saab oma teooria õigsust proovile panna.»
«Minu proov toimus täna öösel,» vastasin ma, «ja see kukkus läbi.»
«Minu proov,» sõnas mister Bruff, «on praegu alles käimas. Juba kaks päeva tagasi seadsin ma panka valve mister Lukerit ootama, ja ma lasen seda valvet jätkata kuu viimase päevani. Ma tean, et ta peab teemandi pankurite käest isiklikult vastu võtma — ja minu arvestus on rajatud võimalusele, et teemandi pantinud isik võib pandi väljalunastamisega teda sundida seda tegema. Sellisel juhul võin ma tolle isiku tabada. Kui see mul korda läheb, siis lahendan ma mõistatuse täpselt selles punktis, kus see meid praegu nõutuks jätab! Kas te siiani olete minuga nõus?»
Tunnistasin meeleldi oma nõusolekut.
«Ma sõidan hommikuse rongiga tagasi linna,» jätkas advokaat. «Võib-olla kuulen ma kohale jõudes, et avastus on juba tehtud — ja seepärast on äärmiselt tähtis, et Franklin Blake mul käepärast oleks ning ma vajaduse korral tema poole pöörduda saaksin. Ma kavatsen talle öelda, niipea kui ta ärkab, et ta peab koos minuga Londonisse sõitma. Kas ma võin pärast kõike seda, mis siin aset leidis, loota, et te mind oma mõjuga toetate?»
«Muidugi!» vastasin ma.
Mister Brüff surus mul kätt ja lahkus toast. Betteredge järgnes talle.

Läksin diivani juurde mister Blake'i vaatama. Ta ei olnud end liigutanud sellest ajast saadik, kui ma ta pikali panin ja kinni katsin. Ta magas sügavat ning rahulikku und.
Sel ajal kui ma teda veel silmitsesin, kuulsin, kuidas magamistoa uks tasakesi avati. Nägusas suvekleidis miss Verinder ilmus uuesti lävele.
«Osutage mulle veel viimane teene,» sosistas ta. «Lubage, et ma koos teiega tema und valvan.»
Ma kõhklesin — küll mitte sündsuse, vaid üksnes tema öise puhkuse huvides. Ta astus mulle päris lähedale ja võttis mu käest kinni.

«Ma ei suuda magada; ma ei suuda oma toas isegi paigal püsida,» lausus ta. «Oh, mister Jennings, mõelge vaid, kui te minu asemel oleksite, kuidas te igatseksite siin istuda ja teda vaadata, öelge «jah»! Palun!»
Kas on veel vaja mainida, et ma järele andsin? Kindlasti mitte!
Miss Verinder tõmbas tooli diivani jalutsi juurde. Ta vaatas mister Blake'i sõnatus õnnejoovastuses, kuni tal pisarad silmi tõusid. Ta pühkis silmad kuivaks ja ütles, et läheb toob oma õmblustöö. Ta tõigi selle, kuid ei teinud ainsatki pistet. Töö lebas tal süles — ta ei
358
suutnud pilku mister Blake'ilt isegi mitte nii kauaks eemaldada, et niit nõela taha panna. Mõtlesin oma noorusele, mõtlesin õrnadele silmadele, mis mindki ükskord armastusega vaatasid. Oma südamevalus pöördusin ma leevenduse leidmiseks päevaraamatu poole ja kir- i jutasin sinna seda, mida te siit loete.
Nii me seal vaikides koos istusime. Üks süvenenud kirjutamisse, teine oma armastusse.
Tund tunni järel magas mister Blake oma sügavat und. Uus päev muutis toa järjest valgemaks, kuid tema ei hakanud end ikka veel liigutama.
Enne kella kuut hoiatas mind mu enesetunne, et lähenemas oli valuhoog. Pidin miss Verinderi veidikeseks ajaks mister Blake'iga üksi jätma. Ütlesin, et lähen üles ja toon talle tema toast veel ühe padja. Seekord ei kestnud valud kuigi kaua. Varsti olin ma suuteline tagasi minema ja end miss Verinderile näitama.
Kui ma tuppa jõudsin, leidsin miss Verinderi diivani päitsis. Ta puudutas parajasti huultega mister Blake'i laupa. Vangutasin pead nii kainelt kui suutsin ning osutasin toolile. Ta vaatas mulle särava naeratusega ja võluvalt punastades vastu. «Minu asemel oleksite ka teie seda teinud!» sosistas ta.

Kell on täpselt kaheksa. Ta hakkab ometi viimaks liigutama.
Miss Verinder põlvitab diivani kõrval. Ta on end niiviisi seadnud, et kui mister Blake silmad avab, siis näevad need kõigepealt tema nägu.
Kas ma jätan nad kahekesi?
Jah!

* * *

Kell üksteist. — Maja on jälle tühi. Nad leppisid kõige suhtes kokku ja sõitsid kella kümnese rongiga Londonisse. Minu lühike õnne-unelm on möödas. Ma olen jälle ärganud oma üksildase, sõpradeta elu tegelikkusesse.
Ma ei usalda kirja panna kõiki neid lahkeid sõnu, mis mulle öeldi — eriti miss Verinderi ja mister Blake'i poolt. Pealegi ei ole selleks vajadust. Need sõnad meenuvad mulle mu üksildastel tundidel ning aitavad mul taluda seda, mis mul veel enne lõppu taluda on jäänud.
Mister Blake lubas kirjutada ja teatada, mis Londonis juhtub. Miss Verinder pöördub sügisel tagasi Yorkshire'i (kahtlemata pulmadeks), ja mina pean siis puhkuse võtma ning viibima külalisena nende majas. Oh heldeke, mida ma tundsin, kui tänumeel ja õnn mulle tema silmist vastu vaatasid ja tema soe käepigistus ütles: «See kõik on tänu teile!»
Mu vaesed patsiendid ootavad mind. Täna hommikul pöördun jälle vana rutiini juurde tagasi! Ja õhtul seisab jälle mu ees see kohutav valik oopiumi ja valu vahel!
Olgu kiidetud armuline jumal! Ma sain näha pisut päikesepaistet — ma sain tunda õnneaega!

VIIES JUTUSTUS Franklin Blake jätkab

1. PEATÜKK

Ezra Jenningsi päevaraamatus esitatud jutustuse täiendamiseks on mul vaja omalt poolt üksnes mõned sõnad lisada. Enda kohta võin öelda niipalju, et kui ma kahekümne kuuenda juuni hommikul ärkasin, ei olnud mul vähimatki aimu sellest kõigest, mida ma oopiumi mõju all olin öelnud või teinud — alates hetkest, mil see vahend mind oma võimusesse sai, kuni hetkeni, mil ma Racheli elutoas silmad avasin.

Selle kohta, mis pärast mu ärkamist juhtus, ei tunne ma end kohustatud olevat üksikasjalikult aru andma. Tulemusi silmas pidades ütlen ma ainult, et Rachel ja mina mõistsime teineteist täielikult juba enne, kui kummaltki poolt ühtegi selgitussõna oli lausutud. Me mõlemad keeldume pikematest seletustest meie erakordselt kiire leppimise kohta. Söör ja madam, tuletage meelde seda aega, kus te teineteisesse kirglikult armunud olite, ja te teate niisama hästi kui minagi, mis juhtus pärast seda, kui Ezra Jennings elutoa ukse enda järel kinni pani. Ma lisan aga meelsasti, et missis Merridew oleks meile kindlasti peale sattunud, kui meid poleks välja aidanud Racheli meelekindlus. Tema kuulis vana daami kleidi kahinat koridoris ning jooksis talle kohe vastu. Kuulsin, kuidas missis Merridew küsis: «Mis lahti on?», ja kuulsin Racheli vastust: «Plahvatus!» Missis Merridew laskis end kohe käevangu võtta ja aeda, ähvardavast vapustusest kaugemale juhtida. Hiljem majja tagasi tulles kohtas ta hallis mind ning väljendas sügavat hämmastust teaduse tohutu edasimineku üle, võrreldes selle ajaga, kui tema veel koolitüdruk oli. «Plahvatused, mister Blake, on lõpmata palju vaiksemad kui vanasti. Kinnitan teile, et aias ei olnud mister Jenningsi plahvatust peaaegu üldse kuulda. Ja minu meelest ei ole vähemalt praegu majas mingit haisu! Ma pean teie arstist sõbra ees tõesti vabandama. Juba õigluse pärast tuleb talle öelda, et ta sai sellega väga ilusasti hakkama!»

360

Nii et pärast Betteredge'i ja mister Bruffi alistamist võitis Ezra Jennings ka missis Merridew' enda. Maailmas leidub ikkagi veel suurel hulgal varjatud liberaalsust!

Hommikulauas ei teinud mister Bruff sellest mingit saladust, miks ta soovib, et ma koos temaga kohe hommikuse rongiga Londonisse sõidaksin. Panka ülesseatud valve ja selle võimalikud tulemused äratasid Rachelis nii vastupandamatu uudishimu, et ka tema otsustas (kui missis Merridew'l vastuväiteid ei ole) koos meiega linna sõita, kus ta saaks meie tegevuse kohta kuulda kõige värskemaid uudiseid.

Pärast seda, kui plahvatus end tõepoolest väga viisakalt üleval oli pidanud, osutus missis Merridew kehastunud järeleandlikkuseks ja leebivuseks, ja niisiis teatatigi Betteredge'ile, et me kõik neljakesi peame hommikule rongiga tagasi sõitma. Ma olin juba selleks valmis, et ta küsib luba meiega kaasa tulla. Kuid Rachel oli vanale ustavale teenrile arukalt sellise tegevuse leidnud, mis teda huvitas. Talle tehti ülesandeks terve maja uuesti korda seada, ja ta sai oma kodustest kohustustest liialt haaratud, et põdeda «detektiivipalavikku» nii ägedas vormis, nagu ta seda muidu oleks teinud.

Ainus, mida me Londonisse sõidu pärast kahetsesime, oli see, et pidime Ezra Jenningsist rutem lahkuma, kui me oleksime soovinud. Teda oli võimatu nõusse saada, et ta meiega kaasa sõidaks. Ma võisin ainult lubada talle kirjutada — ja Rachel võis vaid tungivalt paluda, et ta tuleks teda vaatama, kui tema Yorkshire'i tagasi pöördub. Meil oli lohutav väljavaade mõne kuu pärast uuesti kohtuda — ja ometi oli kuidagi väga kurb näha, kuidas meie kõige parem ning kallim sõber jäi üksipäini perroonile seisma, kui rong jaamast liikvele läks.

Kui me Londonisse jõudsime, tuli mister Bruffile jaamas vastu üks väike poiss, kes oli rõivastatud kulunud mustast kalevist kuube ja pükstesse ning äratas otsekohe tähelepanu oma erakordselt pungis silmadega. Need ulatusid silmakoobastest nii tugevasti välja ning käisid nii lobedalt ringi, et panid teid murelikult imestama, kuidas nad tal üldse peas püsisid. Poisi ära kuulanud, küsis mister Bruff daamidelt, kas nad vabandavad meid, kui me neid Portlandi põiktänavale ei saada. Ma jõudsin Rachelile hädavaevalt lubada, et tulen sinna ja räägin

kõigest juhtunust, kui mister Bruff mul käsivarrest kinni haaras ja mind voorimehetõlda kiirustas. Vaevu peas püsivate silmadega poiss istus kutsari kõrvale ning sellel kästi sõita Lombardi tänavale. .
«Kas uudised pangast?» küsisin ma, kui me liikuma hakkasime.
«Uudised mister Lukeri kohta,» vastas mister Bruff. «Tund aega tagasi lahkus ta voorimehega oma majast Lambethis, kaasas kaks meest, kelles minu mehed tundsid ära erariides politseinikud. Kui selle ettevaatusabinõu taga on hirm indialaste ees, siis on järeldus küllalt selge. Ta sõitis teemanti pangast välja võtma.»
«Ja meie läheme panka, et näha, mis sellest tuleb?»
«Jah — või kuulda, mis on sellest tulnud, kui kõik selleks ajaks juba läbi on. Kas te panite tähele mu poissi — seda, kes pukis istub?»
«Ma panin tähele ta silmi.»
361
Mister Bruff puhkes naerma. «Kontoris kutsutakse seda väikest võrukaela Tikriks,» lausus ta. «Ta on mul seal jooksupoisiametis — ja mul jääb vaid soovida, et ma nende ametnike peale, kes talle selle hüüdnime panid, niisama täielikult loota võiksin kui tema peale. Tikker on üks nutikamaid poisse Londonis, mister Blake, hoolimata tema silmadest.»
Kakskümmend minutit puudus viiest, kui me Lombardi tänava panga ees peatusime. Tõllaust avades vaatas Tikker oma peremehele paluvalt otsa.
«Kas sa tahaksid ka sisse tulla?» päris mister Bruff lahkelt. «Tule siis, ja püsi edasiste korraldusteni mu kannul. — Ta on välkkiire taibuga,» jätkas mister Bruff sosinal minu poole pöördudes. «Seal, kus mõnele teisele poisile kahtekümmend sõna vaja läheks, piisab Tikrile kahest.»
Läksime panka sisse. Välimine ruum — pika letiga, mille taga istusid kassiirid — oli rahvast täis; kõik ootasid oma järjekorda, et raha välja võtta või sisse maksta, enne kui pank kella viie ajal suletakse.
Niipea kui mister Bruff panka astus, lähenesid talle rahva hulgast kaks meest.
«Noh?» küsis advokaat. «Kas te nägite teda?»
«Ta möödus meist siin poole tunni eest, söör, ja läks edasi siseruumidesse. »
«Kas ta ei ole sealt veel välja tulnud?»
«Ei, söör.»
Mister Bruff pöördus minu poole. «Ootame,» lausus ta.
Ma otsisin enda ümber seisvate inimeste seast pilguga kolme indialast. Neist ei olnud märkigi. Ainus tähelepanuväärselt tõmmu-jumeline isik oli pikk meremehe välimusega mees — seljas sinine vormikuub ja peas ümmargusepõhjaline müts. Kas mõni neist võis olla selliseks maskeerunud? Võimatu! See mees oli pikem kui ükski noist indialastest, ja tema nägu, niivõrd kui kohev must habe seda näha võimaldas, oli nende nägudest vähemalt kaks korda laiem.
«Neil peab siin kuskil oma spioon olema,» ütles mister Bruff, kui tema omakorda tõmmut meremeest vaatas. «Ja see mees võibki just seda olla.»
Enne kui ta midagi muud öelda jõudis, sikutas tema tikrisilmadega saatehaldjas teda aupaklikult kuuesabast. Mister Bruff vaatas sinna, kuhu poiss silmadega osutas. «Kuss,» ütles ta. «Seal ongi mister Luker!»
Liigkasuvõtja väljus kahe teda kaitsva erariides politseiniku saatel panga siseruumidest.
«Hoidke tal silm peal,» sosistas mister Bruff. «Kui ta teemandi kellelegi üle annab, siis teeb ta seda siin.»
Meid kumbagi märkamata tegi mister Luker endale kord tihedama, kord hõredama summa seas aeglaselt teed ukse poole. Ma nägin selgesti, et ta käsi liikus, kui ta möödus ühest lühikesest tüsedast mehest, kes kandis soliidset tuhmhalli ülikonda. Mees võpatas kergelt ja vaatas talle järele. Mister Luker liikus aeglaselt läbi rahvahulga

edasi. Ukse juures seadsid kaitsjad end kummalegi poole tema kõrvale. Kõigile kolmele järgnes üks mister Bruffi meestest ja siis kadusid nad mu silmist.
Vaatasin advokaadi poole ning pöörasin siis pilgu tähendusrikkalt tuhmhalli ülikonnaga mehele. «Jah!» sosistas mister Bruff. «Ka mina nägin seda!» Ta vaatas ringi, otsides oma teist palgatud meest. Seda ei olnud kusagil näha. Siis vaatas ta selja taha, otsides oma saate-haldjat. Tikker oli kadunud.
«Mida paganat see tähendab?» kirus mister Bruff vihaselt. «Nad mõlemad jätsid meid maha just siis, kui neid kõige rohkem vaja on.»
Saabus halli ülikonnaga mehe kord leti ääres oma asju ajada. Ta maksis tšekiga — sai selle vastu kviitungi — ja pöördus minekule.
«Mida küll teha?» küsis mister Bruff. «Me ei või ometi nii madalale laskuda, et hakkame teda ise jälitama.»
«Mina võinf» vastasin ma. «Ma ei kaotaks seda meest silmist ka kümne tuhande naela eest!»
«Sellisel juhul,» teatas mister Bruff, «ei kaotaks ma teid silmist kaks korda suurema summa eest. Kenakene tegevus küll minu positsiooniga mehele,» pomises ta endamisi, kui me võõra järel pangast väljusime. «Ärge sellest taeva pärast kellelegi rääkige! Kui see jutt laiali läheks, siis oleks mu karjääril lõpp.»
Halli ülikonnaga mees astus omnibussi, mis sõitis lääne suunas. Meie tegime sedasama. Mister Bruffis oli veel küllalt nooruslikkust peidus. Ma võin seda julgelt kinnitada: kui ta omnibussis istet võttis, siis ta punastas!
Halli ülikonnaga mees peatas omnibussi Oxfordi tänaval ja läks maha. Järgnesime talle taas. Ta läks apteeki.
Mister Bruff võpatas. «Minu apteeker!» hüüatas ta. «Ma kardan, et me oleme teinud vea.»
Astusime apteeki. Mister Bruff ja apteeker vahetasid omavahel mõned sõnad. Advokaat tuli minu juurde tagasi väga löödud ilmel.
«See teeb meile suuresti au,» ütles ta mul käe alt kinni võttes ja mind välja juhtides. «Väike lohutus seegi!»
«Mis teeb meile au?» küsisin ma.
«Mister Blake! Me kahekesi oleme kõige viletsamad isehakanud detektiivid, kes selles ametis kunagi kätt on proovinud. See halli ülikonnaga mees on juba kolmkümmend aastat apteekri teenistuses olnud. Ta oli saadetud panka oma peremehe arvele raha maksma — ja ta ei tea Kuukivist rohkem kui sündimata lapsuke.»
Ma küsisin, mida siis nüüd edasi teha.
«Lähme tagasi minu kontorisse,» ütles mister Bruff. «Tikker ja teine mu meestest "jälitasid ilmselt kedagi teist. Loodame, et vähemalt nendel olid silmad peas!»
Kui me Gray's Inni skväärile jõudsime, oli teine mees juba seal. Ta oli meid üle veerand tunni oodanud.
«Noh!» küsis mister Bruff. «Mis uudiseid teil on?»
«Kahjuks pean tunnistama, söör,» kostis mees, «et ma tegin vea. Ma oleksin võinud vanduda, et nägin, kuidas mister Luker andis midagi üle ühele vanapoolsele heleda mantliga härrasmehele. See

vanaldane härrasmees, söör, osutus väga auväärseks rauakaupmeheks Eastcheapist.»
«Kus on Tikker?» küsis mister Bruff saatusega leppinult.
Mees jõllitas talle otsa. «Ma ei tea, söör. Ma ei ole teda sestsaadik näinud, kui ma pangast lahkusin.»
Mister Bruff saatis mehe minema. «Üks kahest,» ütles ta siis mulle. «Tikker on kas ära jooksnud või ajab omal algatusel jälgi. Mida te ütlete selle kohta, kui me igaks juhuks siin

lõunat sööksime, sest poiss võib tunni või paari pärast tagasi tulla? Mul leidub keldris head veini, ja kohvikust võime lasta karbonaadi tuua.»
Lõunastasimegi mister Bruffi kontoris. Enne kui laud koristatud sai, teatati meile, et keegi «isik» tahab advokaadiga kõnelda. Kas see isik oli Tikker? Ei, ainult see mees, kelle ülesandeks oli jälgida mister Lukerit, kui too pangast lahkus.
Tema ettekanne ei pakkunud vähimatki huvi. Mister Luker oli tagasi oma majja läinud ja seal ihukaitse minema saatnud. Hiljem polnud ta enam välja tulnud. Hämaruse saabumisel suletud aknad luukidega ja uksed pandud riivi. Tänavat maja ees ja majatagust kõrvaltänavat oli hoolikalt valvatud. Indialastest pole aga jälgegi näha olnud. Mitte kedagi pole nähtud ümber maja kolamas. Esitanud need faktid, jäi mees edasisi korraldusi ootama. Mister Bruff saatis ta ööseks minema.
«Kas te arvate, et mister Luker viis Kuukivi endaga koju kaasa?» küsisin ma.
«Kindlasti mitte,» vastas mister Bruff. «Kui ta seda teemanti uuesti oma majas hoida oleks riskinud, siis ei oleks ta mingil juhul neid kahte politseinikku ära lasknud.»
Ootasime poissi veel pool tundi, kuid asjatult. Siis oli mister Bruffil aeg Hampsteadi sõita ja mina pidin Portlandi põiktänavasse Racheli juurde minema. Jätsin kontori uksehoidjale oma nimekaardi ja kirjutasin sinna lühidalt, et ma peaksin õhtul poole üheteistkümneks oma korteris olema. See kaart tuli poisile anda, kui ta tagasi jõuab.
Mõnedel inimestel on harjumus kokkulepetest kinni pidada, teistel jälle on kombeks hilineda. Mina kuulun viimaste hulka. Arvestage lisaks, et ma veetsin õhtu Portlandi põiktänavas Racheli kõrval istudes, kusjuures missis Merridew viibis neljakümne jala pikkuse toa teises otsas. Kas keegi veel imestab, et ma poole üheteistkümne asemel pool üks koju jõudsin? Kui läbinisti südametu peab see inimene olema! Ma loodan igatahes tõsiselt, et mul selle inimesega iial tutvust teha ei tule!
Kui mu teener ukse avas, ulatas ta mulle ühe paberitükikese.
Lugesin sellelt järgmisi korraliku ametnikukäekirjaga kirjutatud sõnu: «Teie lahke loaga, söör, ma jään praegu uniseks. Tulen homme hommikul kella üheksa ja kümne vahel tagasi.» Järelepärimine näitas, et käinud oli üks väga isevärki silmadega poiss, kes esitanud minu kaardi koos teatega, oodanud tunnikese, tegemata midagi muud peale selle, et jäi aeg-ajalt tukkuma; lõpuks kirjutanud ta mulle paar rida
364
ja läinud koju, olles enne teenrile väärikalt teatanud et «kui ta öösel puhata ei saa, siis ei ole temast millekski asja».
Järgmisel hommikul kell üheksa olin ma valmis oma külalist vastu võtma. Pool kümme kuulsin ukse taga samme. «Tule sisse, Tikker!» hüüdsin ma. «Tänan teid, söör,» vastas väärikas ning kurva-toomhne hääl. Uks avanes. Kargasin püsti ja seisin vastamisi seersant Cuffiga!
«Ma mõtlesin, et vaatan õige siia sisse, mister Blake, enne kui ma Yorkshire'i kirjutama hakkan, sest äkki te olete hoopis linnas » lausus seersant.
Ta oli niisama morn ja niisama kõhn nagu ennegi. Tema silmad ei olnud kaotanud seda vana trikki (mida Betteredge oma jutustuses nn nutikalt tähele pani) — vaadata nii, «nagu ootaks ta teilt midagi, millest te ise teadlik ei olegi». Kuid sedavõrd kui rõivad inimest muuta võivad,'oli suur Cuff tundmatuseni muutunud. Ta kandis valget laia servaga kübarat, kerget jahikuube, valgeid pükse ja pruunikashalle kedrisid. Käes oli tal tugev tammepuust kepp. Paistis, nagu tahaks ta jätta muljet, et ta on terve oma elu maal elanud. Kui ma talle selle metamorfoosi puhul komplimendi tegin, ei võtnud ta seda üldsegi naljana. Ta kaebas täiesti tõsiselt Londoni müra ja lehkade üle. Ja ma ei ole kaugeltki kindel, et ta ei kõnelnud pisut maameheliku hääldusega! Ma pakkusin talle hommikusööki. Rikkumatu maamees oli päris vapustatud. Tema võttis pruukosti kell pool seitse — ja läks magama koos kukkede ja kanadega!

«Ma jõudsin alles eile öösel Iirimaalt tagasi,» ütles seersant oma tavalisel häirimatul viisil külaskäigu praktilise eesmärgi juurde asudes. «Enne magamaheitmist lugesin teie kirja, kus te jutustate kõigest, mis on juhtunud pärast seda, kui mu juurdlus möödunud aastal katkestati. Mina võin selle loo kohta öelda ainult üht. Ma sain sellest täiesti valesti aru. Kuidas ükski hing oleks minu tollases olukorras osanud asju nende õiges valguses näha, seda mina ette ei kujuta. Aga see ei muuda fakte. Ma tunnistan, et ajasin asjad vussi. Ja muide, mister Blake, see ei ole minu karjääri jooksul just esimene kord asju vussi ajada! Ainult raamatutes on detektiivjõudude ohvitserid kaugelt üle sellisest nõrkusest nagu vigade tegemine.»
«Te jõudsite siia just sellisel hetkel, et võite oma hea kuulsuse uuesti jalule seada,» laususin ma.
«Vabandage väga, mister Blake,» väitis seersant vastu, «aga nüüd, kus ma erus, olen, ei lähe mu hea kuulsus mulle enam karvavõrdki korda. Tänu taevale, oma kuulsusega olen ma lõpparve teinud! Ma tulin siia sellepärast, söör, et mäletan tänutundega kadunud leedi Verinderi heldust. -Ma võtan oma poolelijäänud töö uuesti üles — kui te seda tahate ja kui te mind usaldate — ainult sel ja mitte mingil teisel kaalutlusel. Teie käest, lubage lahkesti, ei tule minu kätte mitte pennigi. See on auküsimus. Nüüd aga öelge mulle, mister Blake, kuidas on asi edenenud pärast seda, kui te mulle kirjutasite.»
Rääkisin talle eksperimendist oopiumiga ja sellest, mis hiljem Lom-bardi tänava pangas oli toimunud. Eksperiment avaldas talle rabavat muljet — see oli tema jaoks midagi täiesti uut. Ja eriti huvitas
365
teda Ezra Jenningsi teooria selle kohta, mida ma olin teemandiga teinud pärast seda, kui ma selle öösel Racheli elutoast minema viisin.
«Ma ei jaga mister Jenningsi arvamust, et te Kuukivi ära peitsite,» ütles seersant Cuff. «Aga ma olen temaga nõus, et te viisite selle kindlasti oma tuppa.»
«Noh?» küsisin ma. «Ja mis siis juhtus?» «Kas te ise ei kahtlusta, mis juhtus, söör?» , «Mitte üks põrm.» «Kas mister Bruffil ei ole mingeid kahtlusi?» «Mitte rohkem kui minul.»
Seersant tõusis ja läks mu kirjutuslaua juurde. Tagasi tuli ta pitseeritud ümbrikuga. Sellel seisis märkus «Isiklik», adresseeritud oli see minule ja nurgas oli seersandi allkiri.
«Möödunud aastal kahtlustasin ma vale isikut,» lausus ta, «ja võib juhtuda, et ma kahtlustan vale isikut ka nüüd. Oodake ümbriku avamisega, mister Blake, kuni olete tõe teada saanud. Ja siis võrrelge süüdlase nime selle nimega, mis mul siin pitseeritud kirjas on märgitud.»
Pistsin kirja taskusse ja küsisin siis seersandi arvamust nende abinõude kohta, mida me pangas tarvitusele olime võtnud.
«Väga hästi kavatsetud, söör,» vastas ta. «Just seda tuligi teha. Ainult et peale mister Lukeri oleks tulnud valvata veel ühte isikut.»
«Kas seda isikut, kelle nimi on selles ümbrikus, mille te mulle nüüdsama andsite?»
«Jah, mister Blake, sedasama isikut. Nüüd ei ole enam midagi parata. Kui õige aeg kätte jõuab, siis ma teen teile, söör, ja mister Bruffile ühe ettepaneku. Kõigepealt aga ootame ja vaatame, kas sel poisil on meile midagi huvitavat rääkida.»
Kell hakkas kümme saama, aga poissi ei olnud ikka veel. Seersant Cuff rääkis muudest asjadest. Ta küsis oma vana sõbra, Betteredge'i ja vana vastase, aedniku järele. Natuke veel, ja ta oleks kahtlemata oma lemmikteema — rooside juurde jõudnud, kui mu teener meid ei oleks katkestanud, teatades, et poiss ootab all.
Kui Tikker tuppa juhatati, peatus ta lävel ning silmitses umbusklikult võõrast, kes minu seltsis viibis. Käskisin poisil enda juurde
tulla.
«Sa võid rääkida selle härra juuresolekul,» ütlesin ma. «Ta on siin selleks, et mind aidata, ja ta teab kõik, mis on juhtunud. Seersant Cuff,» lisasin ma, «see ongi poiss mister Bruffi kontorist.»

Meie moodsas tsivilisatsioonisüsteemis on kuulsus (ükskõik mis liiki) see hoob, mis kõik liikuma paneb. Suure Cuffi kuulsus oli isegi väikese Tikri kõrvu jõudnud. Kui ma selle ülikuulsa nime kuuldavale tõin, hakkasid poisi niigi logisevad silmad peas nii pöörlema, et ma kartsin neid tõesti juba vaibale kukkuvat.
«Tule siia, mu poiss,» ütles seersant, «ja las me kuulame ära, mis sul on öelda.»
Asjaolu, et talle pööras tähelepanu nii tähtis mees — paljude Londoni advokaadikontorites kõmu tekitanud lugude kangelane —, paistis poissi päris lummavat. Ta seadis end seersant Cuffi ette ja
366
pani käed seljale, nagu hakataks teda kohe katekismuses eksamineerima.
«Mis su nimi on?» tegi seersant algust katekismuse esimese küsimusega.
«Octavius Guy,» vastas poiss. «Mu silmade pärast hüütakse mind kontoris Tikriks.»
«Octavius Guy, teisiti Tikker,» jätkas seersant ülima tõsidusega, «sinust tunti eile pangas puudust. Mis sul teoksil oli?»
«Teie lahke loaga, söör, — ma jälitasin üht meest.»
«Kes see oli?»
«Pikk mees, söör, suure musta habemega, meremehe moodi riides.»
«Ma mäletan seda meest!» segasin ma vahele. «Meie mister Bruffiga mõtlesime, et ta on indialaste palgatud spioon.»
Paistis, et mister Bruffi ja minu oletused ei avaldanud seersant Cuffile erilist muljet. Ta jätkas Tikri eksamineerimist.
«Noh?» lausus ta. «Ja miks sa seda meremeest siis jälitasid?»
«Teie lahke loaga, söör, mister Bruff tahtis teada, kas mister Luker pangast välja minnes kellelegi midagi üle annab. Ma nägin, kuidas mister Luker musta habemega meremehele midagi andis.»
«Miks sa mister Bruffile ei öelnud, mida sa nägid?»
«Mul ei olnud selleks aega, söör, meremees läks nii suure kiiruga välja.»
«Ja sina jooksid talle järele — või kuidas?» «Jah, söör.»
«Kuule, Tikker,» ütles seersant tema pead patsutades, «sul siin selles kolukeses midagi ikka on — ja see ei ole mitte saepuru. Siiamaani olen ma sinuga väga rahul.»
Poiss punastas heameelest. Seersant Cuff jätkas:
«Noh? Ja mida meremees tänavale jõudes tegi?»
«Ta võttis voorimehe, söör.»
«Ja mida sina tegid?»
«Hoidsin tõllast kinni ja jooksin järele.»
Enne kui seersant järgmist küsimust esitada jõudis, teatati veel ühe külalise saabumisest — see oli mister Bruffi kontori vanemsek-retär.
Ma tundsin, et on tähtis poisi küsitlemist mitte katkestada, ja võtsin sekretäri vastu teises toas. Ta tõi oma peremehelt halbu uudiseid. Viimase, kahe päeva erutus ja ärevus oli mister Bruffil üle jõu käinud. Ta oli täna hommikul podagrahooga ärganud ning pidi Hampsteadis oma tuppa jääma. Meie praeguses kriitilises olukorras tegi talle aga suurt muret see, et ta oli sunnitud mind kogenud inimese nõust ja abist ilma jätma. Sekretär oli saanud korralduse jääda minu käsutusse ning ta oli valmis andma oma parima, et mister Bruffi asendada.
Vanahärra rahustamiseks kirjutasin ma talle sedamaid seersant Cuffi tulekust ja lisasin, et just praegu küsitletakse Tikrit. Lubasin ühtlasi mister Bruffile kas isiklikult või kirja teel teatada kõigest, mis päeva jooksul veel võib juhtuda. Saatnud sekretäri kirjakesega
367
Hampsteadi, läksin tagasi teise tuppa ja leidsin seersant Cuffi kamina juures kella helistamas.
«Palun vabandust, mister Blake,» ütles seersant. «Ma kavatsesin teile just teenriga sõna saata, et tahan teiega rääkida. Mul ei ole kahtluse varjugi, et see poiss — see väga kiiduväärt poiss

—» lisas seersant Tikri pead patsutades, «järgnes õigele mehele. Selle tõttu, söör, et te õnnetuseks eile õhtul pool üksteist kodus ei olnud, on palju kallist aega kaotsi läinud. Nüüd ei jää meil muud üle kui aega viitmata voorimehe järele saata.»
Viis minutit hiljem olime seersant Cuffiga (Tikker juhatas pukis voorimehele teed) teel ida poole, Citysse.
«Ühel ilusal päeval,» lausus seersant läbi tõlla esiakna osutades, «teeb see poiss minu endises ametis suuri tegusid. Ta on kõige taibukam ja terasem marakratt, keda ma paljude pikkade aastate jooksul olen kohanud. Ma teen teile kohe kokkuvõtte sellest, mida ta jutustas, kui teid toas ei olnud. Seda te vist veel kuulsite, kuidas ta tõlla järel jooksmisest rääkis?»
«Jah.»
«Niisiis, söör, voorimees sõitis Lombardi tänavalt Toweri sadamakaile. Musta habemega meremees väljus ja kõneles Rotterdami auriku stjuuardiga. See laev pidi järgmisel hommikul teele minema ning ta tahtis teada, kas tal lubatakse öö oma kois magada. Stjuuard ütles «ei». Kajuteid, koisid ja voodiriideid pidi sel õhtul põhjalikult puhastatama ning ühelgi reisijal ei lubatud enne hommikut pardale asuda. Meremees pöördus ümber ja lahkus kailt. Kui ta jälle tänavale jõudis, märkas poiss esimest korda üht teisel pool teed kõndivat meest, kes oli riides nagu korralik käsitööline ning kes ilmselt meremeest silmas pidas. Meremees seisatas ühe naabruses asuva söögimaja ees ja läks sisse. Poiss — suutmata otsustada, mis ta peaks tegema — kõõlus teiste poiste seas söögimaja akna taga ja vahtis sinna väljapandud hõrgutisi. Ta märkas, et ka käsitööline ootas — aga ikka veel teisel pool tänavat. Veidi aja pärast lähenes aeglaselt üks voorimehetõld, mis käsitöölise juures peatus. Poiss nägi selgesti ainult üht inimest, kes nõjatus akna juurde, et käsitöölisega rääkida. Ilma minupoolsete suunavate küsimusteta, mister Blake, teatas ta, et sel mehel oli tõmmu nägu nagu indialasel.»
Selle aja peale oli selge, et mister Bruff ja mina olime veel ühe vea teinud. Musta habemega meremees ei saanud mingil juhul india-laste spioon olla. Kas oli tõesti võimalik, et teemant oligi tema käes?
«Varsti hakkas tõld aeglaselt mööda tänavat edasi liikuma,» jätkas seersant. «Käsitööline tuli üle tänava ja astus söögimajja. Poiss ootas väljas, kuni juba tühi kõht ja väsimus end tunda andsid, ning läks siis omakorda sisse. Tal oli taskus üks šilling, ja ta ütles mulle, et oli söönud luksusliku lõuna: verivorst, angerjapirukas ja pudel ingverijooki. Mis see küll olla võiks, mida üks poiss ära ei seedi? Seesugust asja ei ole siiamaani veel leitud.» «Mida ta söögimajas nägi?» küsisin ma.
«Noh, mister Blake, ta nägi meremeest ühe laua taga ajalehte lugemas ja käsitöölist teise laua taga ajalehte lugemas. Kui meremees
378
lõpuks tõusis, et lahkuda, oli väljas juba hämar. Tänavale jõudes vaatas ta kahtlustavalt ringi. Poiss — kuna ta oli ainult poiss — jäi märkamata. Käsitööline ei olnud veel välja tulnud. Meremees hakkas ümberringi pilke heites astuma, teadmata ilmselt iiegi, kuhu järgmiseks minna. Käsitööline ilmus jälle teisele poole tänavat. Meremees läks edasi, kuni jõudis Shore'i tänavale. Seal peatus ta ühe trahteri ees, mille sildil oli kiri «Õnneratas», ning silmitsenud seda väljastpoolt, astus sisse. Tikker läks talle järele. Baaris oli palju rahvast, enamasti korralikumat sorti, «õnneratas» on väga viisakas trahter, mister Blake, kuulus oma porteri ja sealihapirukate poolest.»
Seersandi kõrvalepõiked ärritasid mind. Ta nägi seda ja piirdus edaspidi rangemalt Tikri tunnistusega.
«Meremees küsis,» jätkas ta, «kas tal on võimalik öömaja saada. Peremees ütles: «Ei, kõik kohad on täis.» Baaridaam parandas teda ja ütles, et rfumber kümme on tühi. Saadeti kelneri järele, et ta meremehe number kümnesse juhataks. Just enne seda oli Tikker baaris viibivate inimeste hulgas ka käsitöölist märganud. Veel enne, kui kelner kutse peale tuli, oli käsitööline kadunud. Meremees juhatati tema tuppa. Oskamata midagi edasi teha, oli Tikker siiski küllalt

taibukas, et oodata ja vaadata, kas midagi ehk juhtub. Ja midagi juhtus tõepoolest. Kutsuti peremeest. Ülakorruselt kostis vihaseid hääli. Käsitööline ilmus äkitselt uuesti lagedale, kusjuures peremees hoidis tal kraest kinni, ja Tikri suureks üllatuseks ilmutas ta kõiki purjusoleku tundemärke. Peremees viskas ta uksest välja ning ähvardas politsei kutsuda, kui ta veel tagasi peaks tulema. Nendevahelisest sõnelusest selgus, et see mees oli avastatud toast number kümme, kus ta oli kinnitanud purjus inimese kangekaelsusega, et tema on selle toa üürinud. Tikker oli selle alles hiljuti täiesti kaine mehe äkilisest purjujäämisest nii rabatud, et ei suutnud kiusatusele vastu panna ning jooksis käsitöölise järel tänavale. Senikaua kui teda trahterist näha võidi, tuigerdas mees kõige häbiväärsemal kombel. Samal hetkel aga, kui ta tänavanurga taha keeras, sai ta jalamaid tasakaalu tagasi ja muutus nii kaineks ühiskonnaliikmeks, et paremat ei või tahtagi. Tikker läks üsna nõutult uuesti «Õnnerattasse» sisse ning jäi ootama, lootes, et ehk juhtub veel midagi. Midagi ei juhtunud, ja meremehest polnud ka enam kippu ega kõppu. Tikker otsustas kontorisse tagasi minna. Just siis, kui ta sellele otsusele jõudis, ilmus nagu ennegi teisele poole tänavat ei keegi muu kui ikka seesama käsitööline! Ta vaatas üles ühe akna poole trahteri kõige ülemisel korrusel, kust ainsana paistis valgus. See tuli näis ta meele rahulikumaks muutvat ning ta lahkus otsekohe. Poiss läks tagasi Gray's Inni skväärile, sai sealt teie kaardi koos teatega, tuli teie poole — ja ei leidnud teid kodust. Vaat niisugune on selle loo praegune seis, mister Blake.»
«Mida teie selle kohta arvate, seersant?»
«Ma arvan, et asi on tõsine, söör. Selle järgi otsustades, mida poiss nägi, on siin esiteks kohe indialased mängus.»
«Jah. Ja meremees on ilmselt see isik, kellele mister Luker Kuu-kivi andis. Imelik, kuidas mister Bruff, mina ja mister Bruffi palgatud mees niiviisi eksida võisime.»

«Selles ei ole midagi imelikku, mister Blake. Riski suurust arvestades on üsna tõenäoline, et mister Luker viis teid vastavalt nende eelnevale kokkuleppele meelega eksitusse.»
«Kas te mõistate seda, mis trahteris toimus?» küsisin ma. «Käsitöölisena riietatud mees tegutses muidugi indialaste ülesandel. Kuid see äkiline purjusoleku mängimine teeb mind niisamuti nõutuks nagu Tikritki.»
«Ma usun, et oskan aimata, mida see tähendab, söör,» ütles seersant. «Kui te järele mõtlete, siis mõistate, et see mees sai arvatavasti indialastelt kaunikesti ranged juhtnöörid. Nad ise olid liiga silmatorkavad, et end pangas või trahteris näidata, ja pidid seepärast kõiges oma asemikku usaldama. Heakene küll. See asemik kuuleb, kui trahteris nimetatakse ühe toa numbrit, mille meremees endale ööseks saab. See on niisiis ühtlasi tuba, kuhu (kui meie ettekujutus just täiesti vale ei ole) ka teemant ööseks vedelema jääb. Te võite päris kindel olla, et sellises olukorras nõuavad indialased toa kirjeldust: selle asendit majas, võimalust sinna väljastpoolt sisse pääseda ja nii edasi. Mida pidi see mees niisuguste korralduste juures tegema? Just seda, mida ta tegi! Ta jooksis üles tuba vaatama, enne kui meremees sinna juhatati. Ta tabati seda uurimas — ning et kõige lihtsamal viisil täbarast olukorrast pääseda, teeskles ta joobnut. Niimoodi saan mina sellest mõistatusest aru. Pärast seda, kui ta trahterist välja visati, läks ta tõenäoliselt kokkulepitud kohta, kus tema palkajad ootasid. Ja nood saatsid ta kahtlemata tagasi, et ta kindlaks teeks, kas meremees on ikka tõesti trahterisse öömajale jäänud. Mis aga juhtus «Õnnerattas» pärast poisi äratulekut — noh, seda me oleksime pidanud öösel teada saama. Praegu on kell üksteist. Peame lootma kõige paremat ja katsuma välja uurida, mis vähegi võimalik.»
Veerand tundi hiljem peatus voorimees Shore'i tänaval ja Tikker avas meile tõllaukse.
«Kas kõik on korras?» küsis seersant.
«Korras,» vastas poiss.

Selsamal silmapilgul, kui me «Õnnerattasse» sisenesime, oli isegi minu vilumatule silmale selge, et majas on midagi korrast ära.
Baarileti taga seisis ainult kohkunud teenijatüdruk, kellel ei olnud jookide serveerimisest aimugi. Paar külastajat, kes ootasid oma hommikust napsi, koputasid müntidega kannatamatult vastu letti. Baaridaam tuli tagumistest ruumidest, kõhevil ja mõtetega mujal. Kui seersant Cuff peremehe järele päris, vastas ta teraval toonil, et peremees on ülakorrusel ning kellelgi ei ole lubatud teda tülitada.
«Tulge minuga kaasa, söör,» ütles seersant Cuff, minnes külmavereliselt esimesena trepist üles ja andes ka poisile märku järgneda.
Baaridaam hõikas peremeest ning hoiatas teda, et võõrad tungivad majja. Teisel korrusel kohtasimegi trahteripidajat ennast, kes kiirustas üliärritunult alla vaatama, mis lahti on,
«Kes kurat te olete ja mida te siit tahate?» küsis ta.
«Talitsege ennast,» vastas seersant rahulikult. «Kõigepealt ma ütlen teile, kes ma olen. Ma olen seersant Cuff.»
370
See kuulus nimi avaldas otsekohe mõju. Vihane peremees paiskas elutoa ukse lahti ja palus seersandilt vabandust.
«Ma olen pahane ja tujust ära, söör, vaat mis,» seletas ta. «Täna hommikul juhtus meie majas üks ebameeldiv lugu. Minu tegevusalal tuleb ette igasuguseid asju, mis tuju rikuvad, seersant Cuff.»
«Selles ei ole kahtlust,» vastas seersant. «Kui te lubate, siis ma lähen kohe asja juurde, mis meid siia toob. See härra ja mina tahame teid tülitada mõne küsimusega asjas, mis meile mõlemale teatavat huvi pakub.»
«Ja nimelt, söör?» küsis peremees.
«See puudutab üht meremehena rõivastatud tõmmut meest, kes täna öösel siin magas.»
«Püha jumal! See on ju seesama mees, kelle pärast täna kogu maja on pea peale pööratud!» hüüatas peremees. «Kas teie või see härra teate temast midagi?»
«Me ei oska midagi kindlat öelda, enne kui me teda näha saame,» vastas seersant.
«Teda näha?» kordas peremees. «Just seda ei ole keegi saanud täna hommiku kella seitsmest peale teha. Eile jättis ta sõna, et teda sel ajal üles aetaks. Teda hüüti — aga mingit vastust temalt ei tulnud, ja ust ei olnud ka võimalik avada, et vaadata, mis lahti on. Kell kaheksa prooviti uuesti ja siis kell üheksa jälle. Kõik asjata! Uks oli ikka lukus ja toast ei kostnud kippu ega kõppu! Ma käisin täna hommikul väljas ja jõudsin alles veerand tunni eest tagasi. Tagusin ka ise vastu ust — ja kasu mitte kõige vähematki. Poiss läks nüüd puuseppa kutsuma. Kui te mõned minutid oodata saaksite, härrased, siis laseme ukse lahti teha ja vaatame, milles on asi.»
«Kas see mees oli eile õhtul purjus?» küsis seersant Cuff.
«Täiesti kaine, söör, — muidu ma ei oleks lasknudki tal oma majas ööbida.»
«Kas ta maksis voodikoha eest ette?»
«Ei.»
«Kas ta võis toast ka kuidagi teistviisi välja pääseda?»
«See tuba on katusekamber,» vastas peremees. «Laes on luuk, mis viib katusele, ja veidi edasi on sel tänaval üks tühi maja, mida parajasti remonditakse. Kas te arvate, seersant, et see lurjus laskis arvet maksmata jalga?»
«Meremees oleks võinud seda teha,» ütles seersant Cuff, « — varahommikul, ftui tänaval veel liikumist ei olnud. Ta on ju ronimisega harjunud ja ta pea ei hakkaks katustel ringi käima.»
Sel ajal kui ta rääkis, teatati puusepa saabumisest. Läksime kohe kõik ülemisele korrusele. Panin tähele, et seersant oli isegi enda kohta ebatavaliselt tõsine. Mulle tundus ka imelik, et ta käskis poisil (olles teda ise enne just kaasa kutsunud) jääda sinnasamasse tuppa meie tagasitulekut ootama.

Puusepa haamer ja peitel said uksest mõne minutiga jagu. Kuid mingi mööbliese oli seestpoolt barrikaadiks ette seatud. Tõukasime ust, kuni takistus niipalju kõrvale nihkus, et sissepääs vabaks sai.
371
Trahteriomanik astus esimesena tuppa, seersant teisena ja mina kolmandana. Teised juuresviibijad järgnesid meile. Me kõik vaatasime voodi poole ja võpatasime.
Mees ei olnud toast lahkunud. Ta lamas täies riides voodil — ja tema nägu oli valge padjaga üleni kaetud.
«Mis see tähendab?» küsis peremees padjale osutades.
Seersant Cuff ei vastanud, läks voodi juurde ja tõstis padja ära.
Mehe tõmmu nägu oli rahulik ja liikumatu, mustad juuksed ja habe oli kergelt — väga kergelt — sasitud. Ta pärani avatud klaasistunud silmad jõllitasid tühjal pilgul lakke. See elutu, tardunud pilk tekitas minus õudust. Ma pöördusin ära ja läksin lahtise akna alla. Teised jäid sinna kuhu seersant Cuffki — voodi kõrvale.
«Ta on minestanud!» kuulsin peremeest ütlevat.
«Ta on surnud,» vastas seersant. «Saatke lähima arsti ja politsei järele.»
Kelner saadeti mõlemat ülesannet täitma. Mingi kummaline lummus näis seersant Cuffi voodi juures hoidvat. Mingi kummaline uudishimu näis ülejäänuid ootama panevat, mida seersant järgmiseks ette võtab.
Pöördusin jälle akna poole. Hetk hiljem tundsin, kuidas mind tasakesi kuuesabast sikutati, ja peenike hääl sosistas: «Vaadake siia, söör!»
Tikker oli meie järel tuppa tulnud. Tema logisevad silmad pöörlesid ägedalt — mitte hirmust, vaid võidurõõmust. Ta oli iseseisvalt ühe avastuse teinud. «Vaadake siia. söör,» kordas ta ja viis mind toa nurgas seisva laua juurde.
Laual lebas lahtiselt tühi puukarbike. Ühel pool karbi kõrval oli natuke juveliirivatti. Teisel pool oli rebenenud valge paber, mille peal oli poolenisti lõhutud pitser ja veel täiesti loetav kirjutis. Lugeda võis sealt järgmist:

Härrastele Bushe, Lysaught ja Bushe on Mr. Septimus Lukeri poolt (Middlesexi põiktänav, Lambeth) hoiule antud väike puukarp, mis sisaldab ühe kallihinnalise väärtasja ning on pitseeritud sellesse ümbrikku. Härrased Bushe ja Co tohivad selle karbi välja anda ainult mister Lukeri isiklikul nõudmisel.

Need read kõrvaldasid igasuguse edasise kahtluse vähemalt ühes punktis: kui meremees eelmisel päeval pangast lahkus, oli Kuukivi tema valduses.
Ma tundsin, kuidas mind veel kord kuuesabast sikutati. Tikker ei olnud minuga veel lõpetanud.
«Röövimine!» sosistas poiss suure vaimustusega tühjale karbile osutades.
«Sulle öeldi, et sa ootaksid all,» laususin mina. «Tee, et sa kaod!»
«Ja mõrv!» lisas Tikker, osutades veelgi ilmsema rõõmuga mehele i
voodis.
Vaimustuses, mida see õudne vaatepilt poisis äratas, oli midagi nii võigast, et ma võtsin tal õlgadest kinni ja lükkasin ta toast välja.
372

Poisi kannul üle läve astudes kuulsin ma, kuidas seersant Cuft minu järele päris. Kui ma tuppa tagasi tulin, pöördus ta mulle vastu ja viis mind vägisi endaga koos voodi juurde.
«Mister Blake!» ütles ta. «Vaadake selle mehe nägu. See on grimeeritud — ja siin on teile tõendus!»

Ta osutas sõrmega sinkjasvalgele joonele, mis kulges surnud mehe otsmikul tõmmu näovärvi ja kergelt sasitud mustade juuste piiril. «Vaatame, mis selle all on,» lausus seersant ning haaras järsku mustadest juustest kõvasti kinni.
Minu närvid ei pidanud sellele vastu. Pöördusin uuesti voodi juurest kõrvale.
Esimene, kes mulle toa teises otsas silma hakkas, oli kangekaelne Tikker, kes oli toolile roninud ja jälgis hinge kinni pidades üle vanemate inimeste peade seersandi toiminguid;
«Ta tõmbarj tal paruka maha!» sosistas Tikker mulle kaasa tundes, sest ma olin toas ainus, kes midagi ei näinud.
Järgnes paus — ja siis voodi ümber kogunenud inimeste hämmas-tushüüded.
«Ta tõmbas tal habeme ära!» hüüdis Tikker.
Järgnes veel üks paus. Seersant Cuff küsis midagi. Peremees läks pesulaua juurde ning tuli siis veekausi ja käterätikuga voodi juurde tagasi.
Tikker hakkas erutusest tooli peal keksima. «Tulge siia üles minu kõrvale, söör! Nüüd peseb seersant tal näovärvi maha!» ,
Seersant, näol õudus, tungis äkitselt teda ümbritsevate inimeste vahelt läbi — otse sinna, kus ma seisin.
«Tulge tagasi voodi juurde, söör!» alustas ta. Siis silmitses ta mind tähelepanelikumalt ja talitses ennast. «Ei!» ütles ta. «Avage kõigepealt see pitseeritud kiri — see, mille ma teile täna hommikul andsin.»
Avasin kirja
«Lugege seda nime, mister Blake, mille ma sinna kirjutasin.» Lugesin tema kirjutatud nime. See oli Godfrey Ablewhite. «Nüüd tulge,» ütles seersant, «ja vaadake seda meest seal voodis.» Läksin temaga kaasa ja vaatasin meest voodis. SEE OLI GODFREY ABLEWHITE!

KUUES JUTUSTUS Seersant Cuffi ettekanne

I

Dorking, Surrey, 30. juulil 1849. Franklin Blake, Esq.
Söör, ma pean Teilt vabandust paluma, et see ettekanne, mille ma lubasin Teile saata, nii kaua viibis. Ma tahtsin selle võimalikult täielikuks muuta, kuid siin ja seal tuli ette takistusi, millest ülesaamine nõudis mõnevõrra aega ja kannatlikkust.
Ma loodan, et eesmärk, mille ma endale seadsin, on nüüd saavutatud. Nendelt lehekülgedelt leiate vastused suuremale osale kui mitte kõigile — küsimustele, mis puudutavad kadunud mister Godfrey Ablewhite'i ja mis tulid Teile pähe, kui mul oli au Teid viimati kohata.
Kõigepealt tahaksin Teile jutustada, mis on teada sellest, kuidas Teie nõbu oma surma leidis, — lisades faktidele oletused ja järeldused, mida me (minu arvates) nende põhjal oleme õigustatud tegema.
Seejärel püüan ma Teid pühendada sellesse, mida mul on õnnestunud välja uurida mister Godfrey Ablewhite'i tegevuse kohta enne ja pärast sünnipäeva ning sel ajal, kui Te temaga kadunud leedi Verinderi maamajas külalistena kohtusite.

II

Niisiis, kõigepealt Teie nõo surmast.
Minu meelest on täiesti väljaspool kahtlust, et ta lämmatati (kui ta magas või oli just ärganud) tema oma voodist võetud padjaga; et tema mõrvamises on süüdi kolm indialast, ja et kuriteo plaanitsetud (ning saavutatud) eesmärk oli saada oma valdusse teemant, mida nimetatakse Kuukiviks.

Faktid, mille põhjal see järeldus on tehtud, pärinevad osalt trahteritoa ülevaatusest ja osalt eeluurimiskohtu istungi käigus kuuldud tunnistustest.
Kui toa uks lahti murti, leiti see härra surnuna, voodipadi näol. Arst, kes ta läbi vaatas ja ka seda asjaolu teadis, jõudis otsusele, et
274
surmajärgne seisund näitab kõiki lämmatamise tundemärke — see tähendab, sellise mõrva tundemärke, mille üks isik või isikud on toime pannud patja vastu kadunu nina ja suud surudes, kuni verepais kopsudes surma põhjustas.
Järgmiseks vaatleme kuriteo motiivi.
Toas asuvalt laualt leiti üks lahtine tühi karbike ja selle ümbert rebitud pitseeritud pakend, mille peal oli kiri. Mister Luker isiklikult tundis karbikese, pitseri ja kirjutuse ära. Ta väidab, et karbikeses oli tõesti Kuukiviks kutsutud teemant, ning tunnistab, et andis karbikese (niiviisi pitseerituna) kahekümne kuuenda juuni pärastlõunal mister Godfrey Ablewhite'ile (kes oli siis maskeeritud). Sellest kõigest võib teha selge järelduse, et kuriteo motiiviks oli soov Kuukivi röövida.
Nüüd aga sellest, kuidas kuritegu sooritati.
Toa (mis on ainult seitsme jala kõrgune) ülevaatusel avastati, et katusele viiv laeluuk oli lahti. Lühike redel, mille abil tavaliselt luugi juurde roniti (ja mida hoiti voodi all), leiti avause juurde asetatuna, nii et toas viibiv isik või isikud võisid sealt kerge vaevaga lahkuda. Luugis endas, otse riivi taga, mis luuki seestpoolt sulges, oli nelinurkne, ilmselt mingi üliterava riista abil lõigatud auk. Niiviisi võis ükskõik kes väljastpoolt riivi lahti tõmmata, luugi avada ja tuppa hüpata (või lasta end kaassüüdlasel käratult alla libistada) — kuna toa kõrgus, nagu juba tähendatud, oli ainult seitse jalga. Et mingi isik või isikud sealtkaudu sisse tulid, seda tõendab juba augu kui sellise olemasolu. Mis puutub sellesse, kuidas trahteri katusele pääseti, siis tuleb märkida, et kolmas maja trahterist edasi oli tühi ja seda remonditi; et töömehed olid sinna jätnud pika redeli, mis ulatus tänavalt maja katuseni, ja et kui töömehed 27. juuni hommikul jälle tööle tulid, siis leidsid nad, et redeli küljest oli eemaldatud ning maha visatud plank, mille nad sinna olid sidunud, et keegi nende äraolekul redelit kasutada ei saaks. Mis puutub võimalusse märkamatult seda redelit pidi üles ronida, mööda majade katuseid turnida, uuesti tagasi ja jälle redelist alla pääseda, siis on öövalvekordniku tunnistuse põhjal kindlaks tehtud, et oma ringkäigu ajal jõuab ta Shore'i tänavale ainult kaks korda tunnis. Ümberkaudsete elanike jutust selgub, et pärast keskööd on Shore'i tänav üks vaiksemaid ja üksildasemaid tänavaid Londonis. Seega võib siit jälle täiesti õigustatult järeldada, et üsna tavalise ettevaatuse ja otsustavusega oleks igaüks võinud tähelepanu äratamata redelit mööda üles ja alla ronida. Katseliselt on kindlaks tehtud, et kui keegi juba trahteri katusele on jõudnud, siis võib ta seal lamades vabalt luugi sisse augu lõigata, sest sellises asendis jääb ta kõigi möödujate pilkude eest maja esikülje katuse rinnatise varju.
Lõpuks jõuame kuriteo sooritanud isiku või isikute juurde.
(1) On teada, et indialased olid teemandi oma valdusse saamisest huvitatud. (2) On vähemalt tõenäoline, et indialasega sarnanev mees, kes Octavius Guy nähes läbi tõllaakna käsitöölise moodi riides mehega kõneles, oli üks kolmest hindu vandenõulasest. (3) On kindel, et kogu 26. juuni õhtu pidas see käsitöölise moodi mees mister Godfrey Ablewhite'i
375
silmas ning et ta tabati tolle magamistoast (enne kui mister Ablewhite sinna juhatati) asjaoludel, mis äratavad kahtlust, et ta käis, tuba üle vaatamas. (4) Magamistoast leiti jupike kuldniiti, mille kohta asjatundjad väidavad, et see on Indias valmistatud ning et selletaolist kuldniiti Inglismaal ei tunta. (5) 27. juuni hommikul nähti kolme meest, kelle kirjeldus vastas kolme indialase tundemärkidele, Lower Thamesi tänaval, nende jäljed viisid Toweri sadamakaile, ja neid oli märgatud Londonist Rotterdami sõitva aurikuga lahkumas.
Selline on siis moraalne — kui mitte juriidiline — tõestus, et mõrva panid toime indialased.

Seda, kas käsitöölist kujutav mees kuriteost osa võttis või ei, on võimatu öelda. Igatahes ei tundu sugugi tõenäoline, et tema üksi oleks mõrva korda saatnud. Vaevalt et tal üksi tegutsedes oleks õnnestunud mister Ablewhite'i lämmatada — too oli temast pikem ja tugevam —, ilma et oleks aset leidnud võitlust või kostnud ühtegi karjatust. Kõrvaltoas maganud teenijatüdruk ei kuulnud aga midagi. Ka trahteripidaja, kes magas selle toa all, ei kuulnud kõige vähematki. Kõik need asjaolud viivad järeldusele, et kuritööst võttis osa rohkem kui üks inimene — ja ma kordan veel, teadaolevad asjaolud õigustavad arvamust, et selle panid toime just indialased.
Mul jääb vaid lisada, et eeluurimiskohtu otsuse järgi on tegemist ettekavatsetud mõrvaga, milles süüdistatakse tundmatut isikut või isikuid. Mister Ablewhite'i perekond pakkus süüdlaste tabamise eest tasu, ja nende leidmiseks on tehtud kõik, mis vähegi võimalik. Käsi-töölisena rõivastatud mees on jäljetult kadunud. Indialaste jäljed aga on leitud. Mis puutub väljavaatesse viimati mainituid lõpuks kätte saada, siis selle kohta tahaksin ma paar sõna öelda käesoleva ettekande lõpus.
Vahepeal aga, pannud kirja kõik vajaliku mister Godfrey Able-white'i surma kohta, võin ma edasi minna jutustuse juurde tema tegevusest enne Teiega kadunud leedi Verinderi majas kohtumist, seal viibimise ajal ja pärast sealt lahkumist.

III

Käesoleva teema sissejuhatuseks võin ma väita, et mister Godfrey Ablewhite'i elul oli kaks külge.
Ühest, avalikkuse poole pööratud küljest oli tegemist härrasmehega, kellel oli märkimisväärne kuulsus heategevatel koosolekutel kõnelejana ning keda oli õnnistatud administratiivsete võimetega, millele ta leidis rakendust mitmesugustes õilsa eesmärgiga ühingutes, kuhu kuulusid enamasti daamid. Avalikkuse eest varjatud küljest paistis seesama härrasmees hoopis teistsuguse, lõbuhimulise mehena, kes pidas endal äärelinnas villat, mis ei olnud tema nimel, ning villas daami, kes ei olnud samuti tema nimel.
Selle villa asjus juurdlust läbi viies sain ma näha mitmeid kauneid pilte ja kujusid, maitsekalt valitud ning imetlusväärselt valmistatud mööblit ja talveaeda kõige haruldasemate lilledega, millele

võrdseid kogu Londonis naljalt ei leidu. Juurdlus daami osas viis selleni, et leidsin kalliskive, mis on täiesti nonde lillede väärilised, ning tõldu ja hobuseid, mis pargis (ärateenitult) selliste inimeste seas lausa sensatsiooni tekitasid, kes esimeste ehituse ja teiste tõupuhtuse üle piisava asjatundlikkusega otsustada suudavad.
Siiamaani on tegemist küllaltki tavalise looga. Villa ja daam on Londoni elus sedavõrd harilikud asjad, et ma peaksin nende eraldi väljatoomise pärast vabandust paluma. Kuid hoopiski mitte tavaline ega tuttav (minu kogemuste järgi) ei ole see, et kõiki neid kauneid asju mitte ainult ei tellitud, vaid et nende eest ka maksti. Pildid, kujud, lilled, kalliskivid, tõllad ja hobused — minu kirjeldamatuks hämmastuseks tegi uurimine kindlaks, et neist ühegi eest ei võlgnetud kuut pennigi. Mis puutub villasse, siis see oli täielikult välja ostetud ja daami nimele kirjutatud.
Ma oleksin võinud sellele mõistatusele asjata õiget lahendust otsida, kui ei oleks olnud mister Godfrey Ablewhite'i surma, mis tõi kaasa tema rahaasjade uurimise.
Selle käigus tulid ilmsiks järgmised faktid.
Mister Godfrey Ablewhite'i valitseda oli usaldatud kahekümne tuhande naela suurune summa: ta oli üheks kahest hooldajast kellelegi noorhärrale, kes tuhande kaheksasaja neljakümne kaheksandal aastal oli veel alaealine. Hooldus pidi lõppema ja noorhärra need kakskümmend tuhat naela kätte saama päeval, mil ta täisikka jõuab — veebruaris tuhat kaheksasada

viiskümmend. Selle ajani pidid tema kaks hooldajat maksma talle kaks korda aastas — jõulude ajal ja jaanipäeval — kokku kuussada naela. Selle sissetuleku maksis regulaarselt välja tegevhooldaja mister Godfrey Ablewhite. Põhifondi kakskümmend tuhat naela (mille pealt see väljamaksusumma arvati tulevat) olid vähehaaval juba tuhande kaheksasaja neljakümne seitsmenda aasta lõpuks viimse pennini ära raisatud. Advokaadi volitus, mis pankuritele väärtpaberite müügiks õiguse andis, ja mitmesugused kirjalikud korraldused, kus teatati, kui suurel hulgal müüa. olid formaalselt mõlema hooldaja poolt alla kirjutatud. Kuid teise hooldaja (kelleks oli üks maal elav eruohvitser) allkiri oli kõigil juhtudel tegevhooldaja, see tähendab mister Godfrey Ablewhite'i poolt võltsitud.
Need faktid seletavad mister Godfrey aumehelikku suhtumist nende võlgade tasumisse, mida ta tegi daami ja villa huvides — ning veel,mtwudelgi põhjustel.
Me võime nüüd minna miss Verinderi sünnipäeva juurde kahekümne esimesel juunil (aastal tuhat kaheksasada nelikümmend kaheksa).
Eelmisel päeval saabus mister Godfrey oma isa majja ning küsis (nagu ma mister Ablewhite vanema enda käest kuulsin) kolmesaja naela ulatuses laenu. Pöörake tähelepanu, summale ja pidage samal ajal meeles, et poole aasta raha tuli noorhärrale välja maksta veel sama kuu kahekümne neljandal päeval. Samuti seda, et kogu selle noorhärra varanduse oli tema hooldaja juba neljakümne seitsmenda aasta lõpuks ära raisanud.
377
Vana mister Ablewhite keeldus pojale pennigi laenamast.
Järgmisel päeval sõitis mister Godfrey Ablewhite koos Teiega, leedi Verinderi majja. Mõni tund hiljem tegi ta (nagu Te mulle ise ütlesite) miss Verinderile abieluettepaneku. Siit lootis ta kahtlemata — kui ta ettepanek vastu oleks võetud — kõigile oma tollastele ja tulevastele rahamuredele lõppu. Kuid mis tegelikult juhtus? Miss Verinder lükkas tema ettepaneku tagasi.
Seega oli mister Godfrey Ablewhite'i rahaline olukord sünnipäeva ööl järgmine. Sama kuu kahekümne neljandaks päevaks pidi ta muretsema kolmsada naela, ja tuhande kaheksasaja viiekümnenda aasta veebruariks kakskümmend tuhat naela. Kui tal neid summasid tähtaegadeks kokku saada ei oleks õnnestunud, siis oleks teda oodanud täielik häving.
Mis siis sellises olukorras edasi toimub?
Teie ärritate mister Candyt, arsti, puudutades tema hella kohta — arsti elukutset —, ja tema mängib Teile vastutasuks vingerpussi oopiumiga. Ta usaldab rohupudelikesse valmispandud oopiumi andmise mister Godfrey Ablewhite'ile — kes seda ise tunnistas asjaoludel, mis Teile peagi teatavaks tehakse. Mister Godfrey võtab sellest vandenõust seda meelsamini osa, et ta on õhtu jooksul Teie teravat keelt ka omal nahal tunda saanud. Koos Betteredge'iga keelitab ta Teid, et Te enne magamaminekut jooksite pisut brändit veega. Salaja valab ta Teie külma groki hulka oopiumi. Ja Teie joote selle segu ära.
Vahetame nüüd Teie lahkel loal tegevuspaika ja siirdume mister Lukeri majja Lambethis. Ja lubage mul sissejuhatuseks märkida, et mister Bruff ja mina leidsime vahendi, mis pani liigkasuvõtja kõike puhtsüdamlikult ära rääkima. Me sõelusime selle avalduse, mille ta meile tegi, põhjalikult läbi, ja nüüd on see Teie käsutuses.

IV

Reede, kahekümne kolmanda juuni (1848) hilisel õhtul üllatas mister Lukerit mister Godfrey Ablewhite'i külaskäik. Ta oli aga enam kui üllatunud, kui mister Godfrey Kuukivi lagedale tõi. Selletaolist teemanti (vähemalt mister Lukeri teada) ei olnud ühegi eraisiku valduses kogu Euroopas.
Mister Godfrey Ablewhite'il oli selle suurepärase kalliskivi suhtes kaks tagasihoidlikku ettepanekut. Esiteks, kas mister Luker oleks nii hea ja ostaks selle ära? Teiseks, kas mister

Luker (kui ta ise selle ostmiseks võimalust ei näe) võtaks enda peale selle müümise komisjonimüügil ning maksaks oodatavast müügisummast mingi osa sularahas juba ette?
Enne kui mister Luker talle üldse vastama hakkas, proovis ta, kas teemant on ehtne, kaalus seda ning määras selle väärtuse. Tema hindas selle (arvestades kivis leiduvat riket) kolmekümnele tuhandele naelale.
Sellele tulemusele jõudnud, avas mister Luker suu ja esitas ühe
378
küsimuse: «Kust te selle saite?» Ainult neli sõna! Ent kui tohutu tähendus neil oli!
Mister Godfrey Ablewhite alustas mingit lugu. Mister Luker avas uuesti suu ja ütles seekord ainult kolm sõna: «See ei kõlba!»
Mister Godfrey Ablewhite alustas teist lugu. Mister Luker tema peale rohkem sõnu ei raisanud. Ta tõusis ja helistas kella, et teener härra välja juhataks.
See sundis mister Godfrey't end pingutama ning ta tuli välja oma loo uue, parandatud variandiga, mis kõlas järgmiselt.
Pärast seda, kui ta Teie veega lahjendatud brändisse salaja oopiumi oli lisanud, soovis ta Teile head ööd ja läks oma tuppa. See asus Teie toa kõrval ja neid ühendas vaheuks. Oma tuppa minnes pani mister Godfrey (enda arvates) selle ukse kinni. Rahamured hoidsid teda» kaua ärkvel. Ta istus ligi tund aega hommikukuue väel, tuhvlid jalas, ja mõtles oma olukorra üle järele. Just siis, kui ta valmistus magama heitma, kuulis ta Teid kõrvaltoas endamisi kõnelevat, ja vaheukse juurde minnes märkas ta, et ei olnud siiski seda sulgenud.
Ta vaatas Teie tuppa, et näha, mis lahti on. Ta nägi, kuidas Te parajasti, küünal käes, oma magamiskambrist lahkuma hakkasite. Ta kuulis, kuidas Te endamisi laususite — häälel, mis Teie tavalise häälega üldse ei sarnanenud — järgmised sõnad: «Kust ma võin teada? Indialased võivad majas peidus olla.»
Selle ajani oli ta arvanud, et aitab (Teile oopiumi andes) Teile lihtsalt ühte kahjutut vingerpussi mängida. Nüüd tuli talle pähe, et oopium on avaldanud Teile mingit mõju, mida arst niisama vähe kui tema ise oli aimanud. Kartusest, et Teiega võib midagi juhtuda, järgnes ta Teile vaikselt ja vaatas, mida Te teete.
Ta järgnes Teile miss Verinderi elutoani ja nägi, kuidas Te sisse läksite. Ukse Te jätsite lahti. Ta vaatas läbi ukse ja piida vahelise prao, söandamata ise siseneda.
Oma kohalt nägi ta, kuidas Te laekast teemandi võtsite, aga peale selle märkas ta ka miss Verinderi, kes Teid oma magamistoast läbi paokil ukse jälgis. Tema oma silmad veensid teda selles, et ka miss Verinder nägi, kuidas Te teemandi võtsite.
Enne kui Te uuesti elutoast lahkusite, jäite viivuks kõhklema. Mister Godfrey kasutas selle momendi ära ja hiilis oma magamistuppa tagasi, enne kui Te välja tulles oleksite ta avastanud. Ta oli vaevalt tagasi jõudnud, kui ka Teie oma tuppa tulite. Te nägite teda (nagu ta oletab) parajasti siis, kui ta läbi vaheukse läks. Igatahes Te hõikasite teda kuidagi võõra, uimase häälega.
Ta tuli Teie juurde. Te vaatasite talle tuima ja unise pilguga otsa. Te pistsite teemandi talle pihku. Te ütlesite talle: «Godfrey, vii see oma isa panka tagasi. Seal on see kindlas kohas — siin mitte.» Te pöördusite tuikudes kõrvale ja panite hommikumantli selga. Siis istusite oma toa suurde tugitooli. Te ütlesite: «Mina ei suuda seda tagasi panka viia. Mu pea on nagu tina täis — ja jalgu nagu polekski all.» Teie pea langes tooli seljatoele... te ohkasite korra raskelt... ja jäite magama.
379
Mister Godfrey Ablewhite läks teemandiga oma tuppa. Ta väidab, et sel hetkel ta veel mingile otsusele ei jõudnud — välja arvatud see, et ta ootab ja vaatab, mis hommikul juhtub.
Kui hommik saabus, siis näitasid Teie jutt ja käitumine, et Teil ei olnud kõige vähematki aimu, mida Te öösel olite öelnud ja teinud. Miss Verinderi jutt ja käitumine samal ajal näitasid, et tema omalt poolt kavatseb (halastusest Teie vastu) vaikida. Kui mister Godfrey

A.blewhite otsustas teemandi endale jätta, siis võis ta seda teha täiesti karistamatult. Kuukivi seisis tema ja hävingu vahel. Ta pistis Kuukivi taskusse.

V

Selline oligi lugu, mille Teie nõbu (vajaduse sunnil) mister Luke-rile jutustas.
Mister Luker uskus, et põhilises osas vastas see tõele — sel lihtsal põhjusel, et mister Godfrey Ablewhite oli selle väljamõtlemiseks liiga loll. Mister Bruff ja mina jagame mister Lukeri arvamust, leides, et seda põhjendust tema loo tõesusele võib tõepoolest usaldada.
Järgmine küsimus oli, mida mister Luker Kuukiviga peale hakkab. Ta pakkus välja ainsad tingimused, millel ta nõustuks end siduma asjaga, mis oli (isegi tema tegevust arvestades) üpris kahtlane ja ohtlik tehing.
Mister Luker nõustuks laenama mister Godfrey Ablewhite'ile kahe tuhande naela suuruse summa sel tingimusel, et Kuukivi tema kätte pandiks jääks. Kui mister Godfrey Ablewhite mister Lukerile ühe aasta möödudes kolm tuhat naela maksab, siis saab ta teemandi kui väljalunastatud pandi tagasi. Kui ta seda raha aasta möödudes maksnud ei ole, siis läheb pant (tähendab Kuukivi) mister Lukeri valdusse — kes sellisel juhul kingiks mister Godfrey'le suuremeelselt kõik need võlatähed (varasemate tehingute tulemus), mis siis liigkasuvõtja käes olid.
On vist ütlematagi selge, et mister Godfrey lükkas need koletud tingimused nördinult tagasi. Seepeale ulatas mister Luker talle teemandi ja soovis head ööd.
Teie nõbu läks ukse juurde ja tuli uuesti tagasi. Kuidas võis ta kindel olla, et selle õhtu vestlus jääb rangelt tema sõbra ja ta enda vahele?
Mister Luker ütles, et seda ta ei tea. Kui mister Godfrey tema tingimused vastu oleks võtnud, siis oleks ta temast oma kaassüüdlase teinud ning tema vaikimine oleks seega kindlustatud olnud. Nüüd aga peab mister Luker üksnes oma huvisid arvestama. Kui talle ebamugavaid küsimusi esitama hakatakse, siis ei saa ju kuidagi oodata, et ta end kompromiteeriks ühe mehe pärast, kes temaga asju ajamast keeldus!
Saanud selle vastuse, tegi mister Godfrey Ablewhite sedasama, mida teevad kõik loomad (inimloomad ja muud), kui nad leiavad end lõksus olevat. Ta vaatas abitus meeleheites enda ümber ringi. Talle
380
hakkas silma kuupäev korralikus väikeses kalendris liigkasuvõtja kaminasimsil. See oli kahekümne kolmas juuni. Kahekümne neljandal pidi ta maksma kolmsada naela noorhärrale, kelle hooldaja ta oli, ja peale mister Lukeri pakutud võimaluse ei olnud tal mingit väljavaadet seda raha hankida. Kui seda õnnetut takistust ei oleks olnud, siis oleks ta võinud teemandi Amsterdami viia ning tükkideks lõigatuna soodsalt maha müüa. Nüüd aga ei jäänud tal muud üle kui mister Lukeri tingimused vastu võtta. Lõppude lõpuks oli tal nende kolme tuhande naela muretsemiseks ikkagi aasta jagu aega — ja aasta on üsnagi pikk aeg.
Mister Luker vormistas otsekohe kõik vajalikud dokumendid. Kui neile oli alla kirjutatud, andis ta mister Godfrey Ablewhite'ile kaks tšekki. Ühe, kahekümne kolmanda juuni kuupäevaga, kolmesajale naelaje. Teise, nädala võrra hilisema kuupäevaga, ülejäänud osale — tuhande seitsmesajale naelale.
Kuidas Kuukivi mister Lukeri pankurite hoolde usaldati ja kuidas indialased mister Lukerit ja mister Godfrey't kohtlesid (kui see oli tehtud), seda Te juba teate.
Järgmine sündmus Teie nõo elus puudutab jällegi miss Verinderi. Mister Godfrey tegi talle uuesti abieluettepaneku — ja (pärast seda, kui ettepanek oli vastu võetud) nõustus miss Verinderi palvel kihluse tühistamisega. Mister Bruff uuris juba välja tema leplikkuse ühe põhjuse. Miss Verinderil oli ainult eluaegne intress ema varandusest — ja selle pealt ei oleks mister Godfrey oma kahtekümmend tuhandet naela kuidagi kokku saanud.

Te võib-olla ütlete, et abiellumise teel oleks ta võinud need kolm tuhat naela, mida ta teemandi väljalunastamiseks vajas, kokku hoida. Seda oleks ta muidugi võinud — oletades, et ei tema naisel ega selle hooldajatel ega volinikel poleks tekkinud mingeid vastuväiteid, kui ta kohe esimesel abieluaastal oleks tahtnud rohkem kui poole sissetulekust mingil teadmata otstarbel oma käsutusse saada. Kuid isegi kui ta sellest takistusest üle oleks saanud, oli juba uus häda silmapiiril. Daam villas oli tema kavatsetavast abiellumisest kuulda saanud. Suurepärane naine, mister Blake, säärane, kes endaga juba naljatada ei lase, — selline heleda jume ja rooma ninaga naise-tüüp. Ta tundis mister Godfrey Ablewhite'i vastu ülimat põlgust. See oleks jäänud vaikivaks põlguseks, kui mister Godfrey talle korraliku hoolitsuse oleks kindlustanud. Muidu aga oleks see põlgus muutunad häälekaks. Miss Verinderi eluaegne intress ei andnud mister Godfrey'le «hoolitsuse» kindlustamiseks sugugi rohkem lootust kui kahekümne tuhande naela hankimiseks. Kõiki neid asjaolusid arvestades ei saanud ta abielluda — ta ei saanud tõesti seda teha.
Seda, kuidas ta ühe teise daamiga uuesti õnne proovis ja kuidas ka see abiellumine rahaküsimuse taha seisma jäi, Te juba teate. Te teate ka viie tuhande naela suurusest pärandusest, mille talle varsti pärast seda jättis üks austa j anna nende paljude õrnema soo esindajate hulgast, kelle heasoovlikkust sel lummaval mehel oli õnnestunud võita. See pärandus (nagu hilisemad sündmused näitasid) saatis ta surma.
381
Ma tegin kindlaks, et kui ta pärast päranduse saamist välismaale läks, siirdus ta Amsterdami. Seal tegi ta kõik vajalikud korraldused selleks, et lasta teemant mitmeks kiviks lõigata. Ta tuli tagasi (maskeeritult) ja lunastas Kuukivi määratud päeval välja. Mõni päev lasti mööda minna (selle ettevaatusabinõu rakendasid mõlemad pooled kokkuleppel), enne kui kalliskivi tegelikult pangast välja võeti. Kui mister Godfrey sellega õnnelikult Amsterdami oleks jõudnud, siis oleks tal neljakümne üheksanda aasta juuli ja viiekümnenda aasta veebruari vahel (millal noorhärra pidi täisealiseks saama) parajasti aega jätkunud, et teemant tükkideks lõigata ja eraldi kivid (lihvitud või lihvimata) soodsalt maha müüa. Otsustage nüüd ise, mil-listel motiividel ta niiviisi riskis. Kui keegi üldse on seisnud valiku ees, kas kõik või mitte midagi, siis oli see mees Godfrey Ablewhite.
Enne kui ma lõpetan, tahaksin Teile veel meelde tuletada, et on siiski olemas võimalus indialased kinni püüda ja Kuukivi tagasi saada. Nad purjetavad praegu (nagu on igati alust arvata) ühe Ida-India kompanii laevaga Bombay poole. See laev (kui mingit õnnetust ei juhtu) ei peatu teel üheski teises sadamas, ning Bombay ametivõimud (kellele on juba maismaad mööda kiri saadetud) on valmis selsamal silmapilgul, kui laev kai ääres otsad kinnitab, pardale astuma.
Mul on au, söör, jääda Teie kuulekaks teenriks —
Richard Cuff (endine Londoni Scotland Yardi detektiivjõudude seersant).*

* Igal pool, kus see ettekanne puudutab sündmusi sünnipäeval ja kolmel päeval pärast seda, vaadake võrdluseks Betteredge'i jutustust, peatükke 8—13.

SEITSMES JUTUSTUS Mister Candy kiri

Frizinghall, kolmapäev, 26. september 1849. — Kallis mister Franklin Blake, kui Te näete, et ma olen Teie avamata kirja Ezra Jenningsile siia lisanud, siis, Te kindlasti juba aimate, millist kurba uudist Te minult kuulete. Ta suri möödunud kolmapäeval päikesetõusu ajal minu käte vahel.
Ma ei ole süüdi selles, et ma Teile tema lõpu lähenemisest ei teatanud. Ta keelas mul kindlasõnaliselt Teile kirjutada. «Ma võlgnen mister Franklin Blake'ile tänu selle eest,» ütles

ta, «et sain näha mõningaid õnnelikke päevi. Ärge kurvastage teda, mister Candy, — ärge kurvastage teda.»
Tema kannatusi, välja arvatud viimased kuus tundi, oli hirmus näha. Nõrgemate valude ajal, kui ta mõistus selge oli, ma lausa anusin, et ta räägiks mõnest oma sugulasest, kellele ma oleksin võinud kirjutada. Ta palus andestust, et ta mulle midagi keelab. Ja siis ütles ta — ilma igasuguse kibeduseta —, et tahab surra, nagu oli elanud: unustatuna ja tundmatuna. Ta jäi lõpuni selle otsuse juurde. Nüüd ei ole enam mingit lootust midagi temakohta teada saada. Tema eluloo asemel on tühi koht.
Päeval enne surma juhatas ta mind, kust ma kõik tema paberid võin leida. Tõin need talle voodisse. Seal oli väike pakk vanu kirju — need pani ta kõrvale. Seal oli tema lõpetamata raamat. Mitmes lukustatud köites oli tema päevik. Ta avas käesoleva aasta köite ja rebis ükshaavqj. välja leheküljed, mis puudutasid teie koos veedetud aega. «Andke need mister Franklin Blake'ile,» ütles ta. «Võib-olla tekib tal kunagi tulevikus huvi tagasi vaadata sellele, mis siin on kirjutatud.» Siis pani ta käed kokku ja palus kirglikult jumalat, et see õnnistaks Teid ja Teile kalleid inimesi. Ta ütles, et ta tahaks Teid veel kord näha. Kuid juba järgmisel hetkel muutis ta meelt. «Ei,» vastas ta, kui ma pakkusin end Teile kirjutama. «Ma ei hakka teda kurvastama! Ma ei hakka teda kurvastama!'»
Tema palvel panin ma siis ülejäänud paberid — see tähendab kirjapaki, lõpetamata raamatu ja päevikud — kokku ja sidusin nad kõik ühte pakki, mille pitseerisin oma pitsatiga. «Lubage mulle,»
383
ütles ta, «et te panete selle oma käega mu kirstu ja hoolitsete selle eest, et kellegi teise käsi seda pärast enam ei puuduta.» Lubasin seda. Ja ma täitsin oma lubaduse.
Ta palus, et ma tema heaks veel midagi teeksin — millega nõustumine nõudis mult rasket siseheitlust. Ta ütles: «Las mu haud saab unustatud. Andke mulle oma ausõna, et te ei luba mu matmispaika mingi mälestusmärgiga tähistada — isegi mitte kõige lihtsama hauakiviga. Las ma magan nimetuna. Las ma puhkan tundmatuna.» Kui ma püüdsin teda keelitada, et ta oma otsust muudaks, läks ta esimest ja viimast korda ägedaks. Ma ei suutnud seda taluda ning andsin järele. Tema rahupaika märgib nüüd ainult väike rohune kääbas. Aja jooksul kerkivad selle ümber hauakivid. Ja inimesed, kes elavad pärast meid, vaatavad imestades seda nimetut kalmu.
Nagu ma Teile juba ütlesin, kuus tundi enne surma ta kannatused lakkasid. Ta tukastas veidi. Ma arvan, et ta nägi und. Korra või paar ta naeratas. Ja tihti kõlas tema huulilt üks naisenimi, nagu ma arvan, — see oli «Ella». Mõni minut enne lõppu palus ta mul ennast padja najale istuma aidata, et ta läbi akna päikesetõusu näha saaks. Ta oli väga nõrk. Tema pea langes mu õlale. Ta sosistas: «Nüüd see tuleb!» Siis ütles ta: «Suudle mind!» Suudlesin teda laubale. Äkitselt tõstis ta pea. Päikesevalgus langes ta näole. Sellele ilmus ingellikult kaunis ilme. Ta hüüdis kolm korda: «Rahu! Rahu! Rahu!» Siis vajus ta pea uuesti mu õlale, ja nii oligi tema vaevarikas elu lõpule jõudnud.
Nüüd on ta siis meie juurest lahkunud. Minu arvates oli ta suur inimene — kuigi maailm teda kunagi tundma ei saanud. Ta talus oma rasket elu vapralt. Tal oli kõige leebem iseloom, mida ma kunagi olen kohanud. Pärast tema kaotamist tunnen ma end väga üksildasena. Võib-olla ei ole ma oma haigusest saadik enam päris see, kes ma olin. Mõnikord ma olen mõelnud, et loobun praksisest, sõidan siit ära ja proovin järele, mida välismaised vannid ja tervisveed minu heaks võivad teha.
Siin räägitakse, et Teie ja miss Verinder abiellute tuleval kuul. Palun võtke vastu mu parimad õnnesoovid.
Mu vaese sõbra päevikulehed ootavad Teid minu majas — pitseeritud pakis, millele on kirjutatud Teie nimi. Ma kartsin neid postiteenistuse hoolde usaldada.
Saadan ka miss Verinderile oma südamlikud tervitused ja parimad soovid.

Jään, kallis mister Franklin Blake, siiralt Teie
Thomas Candy

KAHEKSAS JUTUSTUS Sõna on veel kord Gabriel Betteredgeil

Mina olen see isik (nagu te kahtlemata mäletate), kes nendel lehekülgedel esimesena jutulõnga üles võttis. Mina olen ka see, kes on jäetud kõige lõppu nii-öelda otsi kokku tõmbama. Ärgu keegi arvaku, et ma kavatsen teile veel midagi India tee-mandi kohta öelda. Mina suhtun sellesse õnnetusse kalliskivisse jälestusega — ja las keegi teine pajatab teile Kuukivi kohta neid uudiseid, mida te praegu võite ehk kuuldagi. Minu eesmärgiks on siinkohal rääkida ühest perekonnaloolisest faktist, millest kõik on mööda läinud, aga mida mina igatahes ei luba sellisel lugupidamatul viisil surnuks vaikida. Fakt, millele ma viitan, on miss Racheli ja mister Franklin Blake'i abiellumine. See huvitav sündmus toimus meie Yorkshire'i majas teisipäeval, üheksandal oktoobril tuhat kaheksasada nelikümmend üheksa. Mina sain selleks puhuks 'uue ülikonna. Ja noorpaar sõitis Sotimaale mesinädalaid veetma. Kuna perekondlikud pidustused on meie majas pärast mu vaese perenaise surma küllalt haruldased, siis tunnistan, et võtsin laulatuse puhul (päeva lõpu poole) tibakese ülearu.
Kui te ise ka kunagi midagi säärast olete teinud, siis te mõistate mind ja tunnete mulle kaasa. Kui seda aga teiega kunagi ei ole juhtunud, siis on väga tõenäoline, et te ütlete: «Vastik vanamees! Milleks ta seda meile räägib?» Põhjuse saate kohe teada.
Võtnud niisiis tibakese ülearu (jumal teiega, ka teil on oma lem-miknõrku^, ainult et teie nõrkus ei ole minu oma ja minu nõrkus ei ole teie oma), pöördusin ma seejärel ühe ja ainsa kindla rohu poole, mis, nagu te teate, on «Robinson Crusoe». Ma ei oska öelda, mis leheküljelt ma selle võrratu raamatu avasin. Seda kohta aga, kus trükiread lõpuks enam üksteise sisse ei jooksnud, mäletan ma vägagi hästi. See oli leheküljel kolmsada kaheksateist — ning seal oli juttu Robinson Crusoe kodustest asjadest ja abielust:
«Neid mõtteid äratasid minus mu uued kohustused: mul oli naine,» (Pange tähele! Mister Franklinil samuti!) «vastsündinud laps,» (Pange jällegi tähele! Ka mister Franklinil võib nii minna!) «ja siis mu naine ... » Mul ei olnud mingit soovi teada saada, mida Robin-
385
son Crusoe naine «siis» tegi või ei teinud. Ma kriipsutasin pliiatsiga alla selle koha, kus lapsest räägiti, ja panin paberitüki märgiks vahele. «Istu aga siin,» ütlesin ma, «kuni mister Frankhni ja miss Racheli abielu mõne kuu jagu on kestnud — ja eks me siis näe!»
Kuud möödusid (rohkem, kui ma olin arvestanud), ja mul ei tulnud ikka veel juhust seda märki puutuda. Alles nüüd, novembrikuus tuhat kaheksasada viiskümmend, tuli mister Franklin äkki üliheas tujus minu tuppa ja ütles: «Betteredge! Mul on teile uudiseid! Juba mõne kuu pärast juhtub selles majas midagi.»
«Kas see puudutab perekonda, söör?» küsisin ma.
«Päris kindlasti puudutab see perekonda,» vastas mister Franklin.
«Teie lahke loaga, söör, — kas teie heal proual on sellega midagi tegemist?»
«Tal on sellega üpris palju tegemist,» kostis mister Franklin ja hakkas mõningaid imestuse märke ilmutama.
«Teil ei tarvitse sõnagi rohkem öelda, söör,» kostsin ma. «Jumal õnnistagu teid mõlemaid! Mul on südamest hea meel seda kuulda.»
Mister Franklin vahtis mind nagu välgust rabatud. «Lubage küsida, kust te oma andmed saite?» päris ta. «Mina ise kuulsin sellest (kõige rangema saladuskatte all) alles viis minutit tagasi.»
Nüüd oli õige aeg «Robinson Crusoe» välja tuua! Nüüd oli paras võimalus lugeda ette see lõik lapse kohta, mille ma mister Franklini pulmapäeval ära olin märkinud! Lugesin need imepärased sõnad väärilise väljendusrikkusega ette ja vaatasin siis mister Franklinile rangelt

otsa. «Noh, söör, kas te nüüd usute «Robinson Crusoe'sse»?» küsisin ma sellele hetkele kohase pühalikkusega.
«Betteredge!» vastas mister Franklin samasuguse pühalikkusega. «Nüüd lõpuks olen ma uskuma pandud.» Ta surus mul kätt ja ma tundsin, et olin ta oma usku pööranud.
Selle erakordse juhtumise kirjapanekuga jõuabki minu teistkordne etteaste neil lehekülgedel lõpule. Ärgu keegi siin kirjeldatud ainulaadse juhtumise üle naergu. Teil on täielik voli lõbutseda nagu tahate kõige ülejäänu arvel, mida ma siin olen kirjutanud. Kui aga jutt on «Robinson Crusoe'st», siis, jumala eest, see on tõsine asi — ning ma palun teid sellesse ka vastavalt suhtuda!
Noh, nüüd on tõesti kõik öeldud. Mu daamid ja härrad, ma teen teile kummarduse ja panen loole punkti.

EPILOOG

TEEMANDI LEIDMINE

I SEERSANT CUFFI AGENDI ARUANNE (1849)

Käesoleva aasta kahekümne seitsmendal juunil sain ma seersant Cuffilt juhtnöörid jälitada kolme meest, keda kahtlustati mõrvas ja kes olid kirjelduse järgi indialased. Sellesama päeva hommikul oli nähtud, kuidas nad Toweri sadamakail Rotterdami sõitva auriku pardale asusid.
Mina lahkusin Londonist ühe teise kompanii laevaga, mis sõitis välja neljapäeva, kahekümne kaheksanda hommikul. Rotterdami jõudes õnnestus mul üles otsida kolmapäevase auriku kapten. See teatas mulle, et indialased olid tõesti tema laeval reisinud — kuid ainult Gravesendini. Selle paiga läheduses oli üks kolmest pärinud, millal Calais'sse jõutakse. Kui neile teatati, et see aurik sõidab hoopis Rotterdami, siis väljendas nende eestkõneleja ülimat imestust ja ahastust selle vea pärast, mille tema ja ta kaks sõpra olid teinud. Nad olid kõik valmis (tema jutu järgi) oma sõiduraha ohverdama, kui. auriku kapten ainult nad kaldale saadaks. Tundes neile kui võõramaalastele kaasa ning teadmata mingit põhjust nende kinni-pidamiseks, signaliseeris kapten ühele rannasõidualusele, ja kõik kolm lahkusid laevalt.
Kuna oli selge, et see käik oli indialastel juba varem jälgede segamiseks plaanitsetud, siis pöördusin ma aega viitmata Inglismaale tagasi. Gnevesendis läksin maale — ning sain teada, et indialased olid sealt Londonisse sõitnud. Londonis uurisin ma välja, et nad olid Plymouthisse läinud. Plymouthis tehtud järelepärimised näitasid, et nad olid neljakümne kaheksa tunni eest merele purjetanud, ja nimelt Ida-India kompanii laeval «Bewley Castle», mis pidi minema otse Bombaysse.
Saanud need andmed, laskis seersant Cufi maismaa sideteenistuse kaudu võtta ühenduse Bombay ametivõimudega — nii et politsei võiks otsekohe laevale tulla, kui see sadamasse sisse sõidab. See oli viimane ülesanne, mis mul seoses selle looga tuli täita. Hiljem ei ole ma sellest enam midagi kuulnud.

II KAPTENI ARUANNE (1849)

Seersant Cuff palus mul kirjutada teatud asjaoludest, mis puudutavad kolme meest (usutavasti hindusid), kes reisisid selle aasta suvel minu juhitaval purjelaeval «Bewley Castle», mis suundus otse Bombaysse.
Hindud tulid pardale Plymouthis. Teel ei kuulnud ma nende kohta mingeid kaebusi. Nad olid majutatud laeva vööri. Minul isiklikult oli ainult paaril korral juhust neid näha.

Reisi lõpuosas, juba India ranniku lähedal, oli meil õnnetus jääda kolmeks ööpäevaks tuulevaikusse. Mul ei ole logiraamatut käepärast ning ma ei suuda praegu täpseid laius- ja pikkuskraade meelde tuletada. Seetõttu võin ma meie tollase asukoha suhtes ainult seda öelda, et hoovused kandsid meid maa poole, ja kui tuul uuesti puhuma hakkas, jõudsime juba kahekümne nelja tunni pärast sadamasse.
Kõik meresõitjad teavad, et pika tuulevaikuse korral hakkab distsipliin laeval nõrgenema. Nii olid lood ka minu laeval. Mõningad härrasmehed reisijate hulgast palusid väikesed paadid vette lasta ning lõbustasid end õhtujaheduses ringisõitmise ja ujumisega. Pärast oleks tulnud paadid jälle üles oma kohtadele vinnata. Selle asemel aga jäeti nad laeva kõrvale köie otsa. Kuumuse ja ilmast tingitud tülpimuse tõttu ei võtnud ei ohvitserid ega madrused, senikaua kui tuulevaikus veel kestis, oma kohustusi eriti tõsiselt.
Kolmandal ööl ei kuulnud ega näinud tekivaht midagi ebatavalist. Kui aga hommik saabus, oli kõige väiksem paat kadunud — ja kohe kanti mulle ette ka kolme hindu kadumisest.
Kui need mehed olid paadi varastanud kohe pärast pimeduse saabumist (milles ma ei kahtlegi), siis ei olnud enam mingit mõtet neid taga ajama hakata, kui kogu lugu hommikul avastati. Me olime maale nii lähedal, et säärase vaikse ilmaga (isegi väsimust ja oskamatut sõudmist arvestades) olid nad kahtlemata juba enne koitu kaldale jõudnud.
Kui me sadamasse saabusime, kuulsin ma esimest korda, mis põhjus neil reisijatel oli juhust kasutades laevalt põgeneda. Ma võisin ametivõimudele teatada üksnes sedasama, mida ma praegu siin olen kirja pannud. Mind süüdistati selles, et ma distsipliini laeval lõdvaks lasksin. Väljendasin selles suhtes neile ja ka laevaomanikele oma kahetsust. Niipalju kui mina tean, ei ole hiljem enam keegi kolmest hindust kuulnud. Rohkem ei ole mul midagi lisada.
388

III MISTER MURTHWAITEI JUTUSTUS

(1850)
kirjas mister Bruffile
Kas Te mäletate veel, austatud härra, ühte poolmetslast, kellega Te kohtusite Londonis ühel lõunasöögil neljakümne kaheksanda aasta sügisel? Lubage mul Teile meelde tuletada, et selle mehe nimi oli Murthwaite ja et Te pärast lõunasööki ajasite temaga pikalt juttu. Jutuajamise teemaks oli üks India teemant, mida kutsutakse Kuu-kiviks, ja salanõu selle kalliskivi röövimiseks.
Pärast seda rändasin ma ringi Kesk-Aasias. Sealt pöördusin tagasi mõnede oma varasemate seikluste paikadesse India põhja- ja loodeosas. Umbes kaks nädalat tagasi sattusin ma ühte eurooplastele peaaegu tundmatusse piirkonda või provintsi, mida nimetatakse Kathia-wariks. Siin elasin ma läbi seikluse, millest (nii uskumatu kui see ka võib tunduda) Teiegi isiklikult huvitatud olete.
Kathiawari metsikutes paikades (ja kui metsikud need on, seda mõistate, kui ma ütlen, et isegi põllumehed künnavad seal maad hambuni relvastatuna) on elanikkond lausa fanaatiliselt pühendunud vanale hindu usundile — iidsele Brahma ja Višnu kummardamisele. Need üksikud muhameedlaste perekonnad, kes siin ja seal sisemaa külades elutsevad, ei julge mitte mingisugust liha suu sissegi võtta. Muhameedlane, keda üksnes kahtlustataksegi siinse püha looma — lehma — tapmises, surmatakse siin kandis jalamaid armutult tema vagade hindudest naabrite poolt. Inimeste usuvaimustust õhutab veelgi see, et Kathiawari alal paikneb kaks kõige kuulsamat hindu palverännakute pühamut. Üks neist on Dwarka, jumal Krišna sünnipaik. Teine on püha linn Somnauth, mille muhameedlasest vallutaja Ghazni Mahmud juba üheteistkümnendal sajandil rüüstas ja purustas.
Nüüd, kus ma uuesti neis romantilistes paikades viibisin, otsustasin Kathiawarist mitte enne lahkuda, kui olen veel kord Somnauthi majesteetlikku tühjust näinud. Koht, kus ma seda

plaani pidasin, jäi pühast linnast (nii täpselt kui suutsin arvestada) umbes kolme päeva jalgsitee kaugusele.
Ma polnud veel kuigi kaua teel olnud, kui märkasin, et veel teisigi inimesi — kahe- ja kolmekaupa — näis minuga ühes suunas rändavat.
Neile, kes minuga rääkima hakkasid, ütlesin ma, et olen ühest kaugest provintsist pärinev hindu-budist ia lähen palverännakule. 'On ütlematagi selge, et mu riietus vastas sellele iseloomustusele. Lisage siia veel, et ma valdan sealset keelt niisama hästi kui oma emakeelt, et olen piisavalt kõhn ja piisavalt pruun, mistõttu ei ole just kerge ära arvata mu euroopalikku päritolu, ja te mõistate, et mind
289
tunnistati varmasti vastuvõetavaks — mitte omasugusena, vaid nende kodumaa ühest kaugest nurgast tulnud võõrana.
Teisel päeval oli minuga ühes suunas rändavate hindude arv kasvanud viiekümnete ja sadadeni. Kolmandal päeval ulatus rahvahulk juba tuhandetesse; kõik koondusid pikkamööda ühe punkti — Somnauthi linna poole.
Tühine teene, mille ma teekonna kolmandal päeval ühele oma kaasrändurile sain osutada, viis mind kokku mõnede kõrgemast kastist hindudega. Nendelt meestelt sain ma teada, et kogu see rahvasumm on teel suurele usutseremooniale, mis pidi toimuma ühel mäel Somnauthi lähedal. Tseremoonia peeti kuujumala auks ja see pidi aset leidma öösel.
Kui me pühitsuspaigale lähenesime, tõkestas rahvahulk meil tee. Kuu oli juba kõrgel taevas, kui me ükskord mäele jõudsime. Mu hindu sõpradel olid mingid erilised eesõigused, mis võimaldasid neil pühamule ligineda. Nad lubasid lahkelt ka minul endaga kaasa minna. Kui me lõpuks kohal olime, siis nägime, et pühamut varjas eesriie, mis oli riputatud kahe vägeva puu vahele. Nende puude all paistis lame kaljueend, mis moodustas midagi loodusliku lava taolist. Selle alla jäin ma oma hindu sõprade seltsis seisma.
Selja taha, mäenõlvast alla vaadates nägin ma kõige suurejoonelisemat vaatepilti inimese ja looduse ühendusest, mida ma kunagi olen kohanud. Kõrgendiku madalamad nõlvad läksid märkamatult üle rohuga kaetud tasandikuks, kus kohtusid kolm jõge. Ühel pool, nii kaugele kui silm ulatus, looklesid graatsiliselt jõed, kord nähtavana, kord puude varjus. Teisel pool uinus öövaikuses sile ookeanipind. Paigutage sellele kaunile maastikule — mäenõlvadele, alla tasandikule, looklevate jõgede lähemaid kaldaid ääristama — kümned tuhanded valgetes rõivastes inimesed. Valgustage seda palverändurite kogunemispaika tõrvikute ja rasvatungalde punaste leekidega, mis kõikjalt selle loendamatu rahvahulga seast aeg-ajalt üles loitsid. Lisage veel idamaa täiskuu, mis pilvitust taevast kõigele oma hiilgust kallab, ning Teil võib tekkida mingi ettekujutus sellest pildist, mis mulle avanes, kui ma mäeharjalt ümbrust vaatasin.
Mingite keelpillide ja flöötide kurblik viis tõi mu tähelepanu tagasi varjatud pühamule. Pöörasin end sinnapoole ja nägin kaljulaval kolme inimkuju. Keskmises neist tundsin ma ära mehe, kellega olin kõnelnud Inglismaal, kui indialased leedi Verinderi maja terrassile ilmusid. Teised kaks, kes olid tema kaaslased olnud seal, olid kahtlemata ka siin tema kõrval.
Üks pealtvaataja, kelle lähedal ma seisin, märkas, kuidas ma võpatasin. Sosinal selgitas ta mulle nende kolme kuju ilmumist kaljulavale.
Nad olid braahmanid (ütles ta), kes olid jumala teenimisel oma kastikuuluvuse kaotanud. Jumal oli käskinud neil palverändamise läbi puhtaks saada. Sel ööl pidid need kolm meest lahku minema. Kolmes erinevas suunas lähevad nad palveränduritena India pühade paikade poole. Mitte kunagi enam ei tohi nad üksteise nägusid näha.
390
Enam kunagi ei tohi nad oma rännakutel puhata, alates nende lahkumineku päevast kuni päevani, mis nende surma tunnistajaks saab.

Sel ajal kui mulle neid sõnu sosistati, lakkas kurblik muusika. Kolm meest heitsid eesriide ette kaljule maha. Nad tõusid... vaatasid üksteisele otsa... embasid. Siis laskusid nad ükshaaval alla, inimeste sekka. Rahvas andis neile surmavaikuses teed. Nägin, kuidas rahvahulk ühel ja selsamal hetkel kolmes erinevas suunas lahku lõi. Siis koondus see suur valge inimmass aeglaselt uuesti üheks. Saatusest märgitud meeste tee läbi nende ligimeste ridade oli olematuks muutunud. Me ei näinud neid enam.
Varjatud pühamust tõusis uus, vali ning juubeldav muusika. Rahvahulk minu ümber hakkas lainetama ja tõmbus koomale.
Eesriie puude vahel tõmmati kõrvale ning pühamu ilmus nähtavale.
Seal, kõrgele troonile tõstetuna — iseloomulikult antiloobi seljas, neli kätt nelja ilmakaare poole sirutumas —, kõrgus müstilises taevavalguses meie kohal tumeda ning kohutavana kuujumal. Ja iidoli otsmikul kiirgas kollane teemant, mis.oli minu peale viimati oma helki heitnud Inglismaal — naisekleidi rinnaesiselt!
Jah! Pärast kaheksa sajandi möödumist vaatab Kuukivi jälle üle püha linna müüride, mille sees tema lugu kord algas. Kuidas ta oma metsikule kodumaale tee tagasi leidis, millise juhuse või millise kuriteo läbi indialased oma püha kalliskivi uuesti oma valdusse said — Teie ehk teate seda, mina aga mitte. Te kaotasite ta Inglismaal silmist, ja (kui ma sellest rahvast üldse midagi tean) Te olete kaotanud ta silmist igaveseks.
Nii mööduvad aastad ja kordavad üksteist; nii pöörlevad ajarattas ühed ja samad sündmused. Millised on Kuukivi järgmised seiklused? Kes oskab öelda!

SAATEKS

William Wilkie Collins (1824—1889) sündis Londonis maastikumaalija William Collinsi pojana. Isa soovil tegi ta kõigepealt katset kaubanduse alal. seejärel aga pidi temast saama jurist. Kui ta lõpuks hoopis kirjanduse kasuks otsustas, kulusid juuraõpingute käigus saadud teadmised talle nii mitmegi romaani kirjutamisel marjaks ära.
Wilkie Collinsi looming langeb nn. Victoria-ajastu teise poolde. Selle terminiga tähistatakse Inglismaal kuninganna Victoria valitsusaega (1837—1901) ja mõningaid sellele eelnenud aastaid. Praktiliselt mõeldakse selle all tervet 19. sajandit, Victoria-aegsetest romaani-kirjanikest kõneldes aga tervet rida autoreid, alates Jane Austinist ja Walter Scottist ning lõpetades Anthony Trollope'i ja Wilkie Collinsiga.
Tollel perioodil toimusid Inglismaa elus mitmed muutused. Seoses 1832. aasta parlamendireformiga tõusis tööstuslik-kaubanduslike kihtide mõju. Neljakümnendatel aastatel tekkis tšartistlik liikumine. Sajandi teisel poolel aga tingis raudteede ehitamine ja vabakaubanduse võidulepääs tööstusliku tõusu. Sotsiaalsed pinged vähenesid ning kodanlus saavutas üha suurema mõju.
Ka kirjanduselt oodati sel ajajärgul mitte niivõrd romantilist paatost ja võitlusvaimu, kuivõrd tegelikkuse süvenenud kujutamist. Sajandi teise poole realistlikku romaani iseloomustabki suurenenud psühholoogiline tõepärasus, tegelaste siseelu, põhjuste ja tagajärgede sügav analüüs. Täiustusid stiilivõtted, romaanide ülesehitus ja detailide esitusviis. Tolleaegses realistlikus romaanis võib eristada kahte suunda: ühelt poolt sellised kirjanikud nagu Charles Dickens ja õed Bronted ühendasid oma teostes kriitilise realismi romantismiga; teiselt poolt pidasid William Thackeray, Elizabeth Gaskell, George Eliot ja Anthony Trollope kinni nii-öelda range realismi joonest. Tugevate romantismi ja nn. gooti romaani sugemetega (mida iseloomustab salapära, eksootika, üleloomulike nähtuste jms. rõhutamine) on ka Wilkie Collinsi looming.
Wilkie Collinsi esimene teos oli tema isa elulugu. Järgmisena ilmus «Antonina ehk Rooma langemine» (Antonina: or the Fail of Rome, 1850). Edasist loomingut on kahtlemata

mõnevõrra mõjustanud Col-linsi sõbrunemine Charles Dickensiga viiekümnendate aastate alguses.
393
Mitmed kaasaegsed on püüdnud väita, nagu oleks selles sõpruses õppida olnud ainult Collinsil. Teiselt poolt aga on väljendatud arvamust, et just Collinsi mõjul pööras Dickens oma hilisemas loomingus suuremat tähelepanu romaanide süžeele ja ülesehitusele. Nad reisisid koos, tegid kaastööd ajakirjale «Household Words», ning Dickens lavastas kaks Collinsi melodraamat — «Tuletorn» {The Lighthouse) ja «Jäätunud sügavik» (The Frozen Deep), mängides neis ise ka peaosa.
Järgmisesse aastakümnesse jäävad teosed, mis on Collinsile kõige enam kuulsust toonud. 1860. a. ilmus ajakirjas «All the Year Round» põnevusromaan «Naine valges» (The Woman in White). Romaani sündmustik keerleb kahe äravahetamiseni sarnase neiu ümber, kes lõpuks osutuvad õdedeks. Selles melodraamas lõi Collins ühe oma eredama naisekuju ja ühe värvikama lurjuse. Peaaegu üleöö sai Collinsist Inglismaa loetavamaid autoreid. Ametlik kriitika oli oma kiitusega küll märksa tagasihoidlikum, heites muuhulgas ette ka tegelaskujude skemaatilisust. Collinsi lugejatel aga ilmselt selliseid pretensioone ei olnud: nende meelest olid tegelased niivõrd «lihast ja verest», et autor sai koguni mitmeid kirju, milles paluti avaldada romaani kangelanna Marion Halcombe'i aadress, sest kirjakirjutajad soovisid tollele sümpaatsele daamile oma kätt ja südant pakkuda. Tulemata ei jäänud paraku ähvarduskirjadki, sest mitmed härrasmehed näisid kahtlustavat, et lurjuslik krahv Fosco oli just nende pealt maha kirjutatud.
1862. a. ilmus romaan «Nimetu» (No Name), ühe vallaslapse lugu. 1866. a. ilmunud «Armadale» on ülikeerulise ülesehitusega melodraama, milles on valdavaks saatuslikud ja sünged meeleolud (kunagise mõrtsuka poega hakkab vaevama kinnisidee, et tal tuleb oma isa mõrva korrata). Terviklikkuselt ei ole «Armadale» võrreldav «Naisega valges» või «Kuukiviga», kuid kindlasti on see üks Collinsi huvitavamaid teoseid.
Tõeline kirjanikumenu saabus Collinsile siis, kui 1868. aastal ilmus ajakirjas «All the Year Round» romaan «Kuukivi» (The Moonstone). Peale tulise poolehoiu leidis see teos aga ka vastuseisu. Peab märkima, et kriitika ei hellitanud Collinsit tema eluajal, ja hiljemgi on teda teenimatult alahinnatud. Võib-olla ei küüni ta tõesti oma selliste kaasaegseteni nagu Charles Dickens, William Thackeray, George Eliot ja Emily Bronte, kuid Victoria-aegsetest teisejärgulis-test kirjanikest lahutab teda veelgi suurem vahemaa. Tema põhimõtteks oli, et kirjaniku kohus on lugejais huvi äratada, neid lõbustada ja ühtlasi ka midagi õpetlikku väljendada, ning seda kõike ta täie tõsidusega ka tegi.
Romaan «Kuukivi» on Collinsi loomingus kõige silmapaistvam saavutus; seda võib omas laadis lausa täiuslikuks nimetada. Lääne mõjukamaid 20. sajandi poeete ning kriitikuid T. S. Eliot on seda iseloomustanud kui «kõige esimest, kõige pikemat ja kõige paremat inglise detektiivromaani». Detektiivžanrile Inglismaal aluse pannud teosena on see läinud ka kirjanduslukku. Ja nii mitmeski suhtes ei ole selle žanri hilisematel teostel õnnestunud «Kuukivi» ületada.
394
Eelkõige tuleks märkida Collinsi oskust õhkkonda luua. Juba oma maastikumaalijast isa eluloo kirjutamisel paistis ta silma looduspiltide kirjeldamise oskusega. Ka «Kuukivis», eriti selle esimeses osas, heidavad tema Vabiseva Liiva kirjeldused kogu sündmustikule oma lumma ning loovad mingi erilise atmosfääri, ilma milleta see romaan kaotaks palju oma haaravusest.
«Kuukivis», nagu enamikus 19. sajandi inglise realistlikes romaanides, leiavad kajastust tolleaegse Inglismaa olud. Parlamendireform oli toimunud, aristokraatia osatähtsus vähenemas, Inglise ülemvõim Indias kindlustunud. Aina rohkem voolas Inglismaale eksootilise India kaupu, sealhulgas toodi tihtipeale kaasa ka väärtuslikke kalliskive. Kõik see

moodustabki Kuukivi kummalise loo tausta. Mis puutub sellesse õnnetusttoovasse teemanti endasse, siis see ei ole reaalselt eksisteerinud kalliskivi. Küll aga andsid selle loomisel Collinsile inspiratsiooni mitmed Inglismaale sattunud haruldased vääriskivid ja nendega seotud seiklusrohked lood.
India teemandil lasuv needus annab toimuvale autori tahtel küll pisut müstilise varjundi, kuid tegevus toimub ikkagi tüüpilises tolleaegses Inglise olustikus ning ka tegelased on läbi ja lõhki maised. Ja just eluliste tegelaskujude loomine ongi Wilkie Collinsi üks suuremaid voorusi.
Kahtlemata on romaani kesksemaks kujuks seersant Cuff, kelles on põimunud tegelikkus ja väljamõeldis. Seersandi kuju loomisel oli Collinsil eeskujuks tolleaegne kuulus Londoni politseinik inspektor Whicher, kelle üks kõige sensatsioonilisemaid juurdlusi keerles just nimelt määritud rõivaeseme ümber. Samal ajal on seersant Cuff juba ehtne raamatu-detektiiv. Tema salapärased märkused ja tihtipeale mõistatuslik tegutsemine panevad lugeja kaasa mõtlema, püüdma ise lahenduseni jõuda. Collinsi seersant Cuff ei ole lugejaga võrreldes eelisolukorras — detektiivžanri eripära nõuab, et lugeja teaks täpselt niisama palju kui juurdlust läbiviiv detektiiv.
Sündmustikku viivad «Kuukivis» edasi eri tegelaste jutustused. Sama meetodit oli Collins kasutanud juba romaani «Naine valges» kirjutamisel, «Kuukivis» aga annab see võte veel paremaid tulemusi.
Kõige pikem ja kõige värvikam jutustus kuulub Gabriel Betteredge'ile. Kaasaegsetega võrreldes on Collinsil vaieldamatult see eelis, et teenrid tema teostes on omaenese mõtete ja arvamustega isiksused. Betteredge oma kodukootud filosoofia, oma nõrkuste ja voorustega, isikupärase suhtumisega pererahvasse ja ilmaasjadesse on muhedalt kujutatud ning usutav. Collinsit olevat tõsiselt pahandanud see, kui üks ameerika illustraator Betteredge'i livrees kujutas — autori arvates oleks see, omamoodi väärikas teener pidanud välja nägema nagu mõni vana vaimulik».
Collinsil on õnnestunud elu sisse puhuda isegi romaani noorele armastajapaarile — Franklin Blake'ile ja Rachel Verinderile. Üldse paistavad Collinsi naisekujud silma selle poolest, et nad on arukad, iseseisva mõtlemisega ja võimelised suurteks kirgedeks. Võib-olla on selline Victoria-aegses kirjanduses mitte just tavaline naise kujutamine seotud ka Collinsi enda ebakonventsionaalse eraeluga. Ta elas
395
laulatamata koos kahe naisega, kusjuures teisest vabaabielust oli tal kolm last. Arvata võib, et selline moraalinormide trotsimine heakskiitu ei leidnud — pigem provotseeris «moraaliapostlite» aktiivsust. Oma isiklike kibedate kogemuste põhjal on Collins loonud miss Clacki kuju. Tal olevat üksvahe tulnud tõrjuda koguni kahe «miss Clacki» üliinnukat hingepäästmistegevust, ja «Kuukivis» ei püüagi ta varjata oma iroonilist suhtumist sedasorti tüütutesse vagatsejatesse.
Hoopis teistlaadi isiklikud kogemused on Collinsil ühenduses Ezra Jenningsi kujuga. Selleks ajaks, kui Collins «Kuukivi» lõpetas, oli teda juba ammugi vaevav podagra nii kaugele arenenud, et valusid aitas taluda ainult oopium. Ezra Jenningsi painajalikud ööd olid Collinsil endal läbi elatud, ta tundis omal nahal, mida tähendab «oopiumi kättemaks».
Ei ole teada, kas Collins ise mõistis, et ta on «Kuukiviga» uuele žanrile aluse pannud. Omas laadis jääb see romaan tema loomingus aga erandlikuks. Hilisemad teosed ei saavutanud Anam varasemate taset. Sõprus Dickensiga jahenes, ja pärast viimase surma sattus Collins Charles Reade'i mõju alla, kelle arvates kirjandusteose põhieesmärk oli rünnata tolleaegseid tõsisemaid sotsiaalseid pahesid. Ka Collins püüdis oma järgmistes romaanides ühendada põnevat sündmustikku mingi missiooniga. Nii ründab tema romaan «Mees ja naine» (Man and Wife) iganenud lahutusseadusi, «Must kuub» (The Black Robe) jesuiite, «Süda ja teadus» (Heart and Science) vivisektsiooni õudusi.

Wilkie Collins suri 1889. aastal. Tema kuulsusesära oli selleks ajaks küll juba mõnevõrra tuhmunud, kuid ka hilisematel raamatutel ei tulnud lugejatest puudust. Jääb vaid üle loota, et Collinsi peateos, mis on originaali keeles tänini hulgaliselt kordustrükke ja uusvälja-andeid üle elanud ning tõlgete kaudu maailmas laialt tuntuks saanud, leiab nüüd ka esimese täieliku eestikeelse väljaandena* piisavalt lugejaid.
Tõlkija

* Wilkie Collinsi «Kuukivi» adapteeritud väljaande tõlge ilmus ajakirju «Noorus» lisana 1957. a. novembrist kuni 1958. a. septembrini, kokku 84-1 leheküljel. Tõlkija.

SISUKORD

Collins, W.
C66 Kuukivi. — Tln.: Eesti Raamat, 1985. — 400 lk., iil. — (Põnevik).
Inglise 19. sajandi kirjaniku William Wilkie Collinsi (1824 — 1889) omal ajal ülipopulaarse. Inglismaal detektiivžanrile aluse pannud romaani telje moodustab Indiast toodud haruldase teemandi saatus. Kuukivi salapärase kaotsimineku süüdlase selgitamine võimaldab autoril avada mitmeid elulisi karaktereid ja panna lugeja koos tegelastega kaasa mõtlema ning pead murdma.
„ 4703000000—005
C 901(15)-85 241 ~ 8 3 8 4, 3 4 In"

Серия «Приключения». Уйльки Коллинз. ЛУННЫЙ КАМЕНЬ. На эстонском языке. Перевод с английского: Криста К а э р. Художник-оформитель Андрее Тали. Художник-иллюстратор Уно Роосвальт. Таллин, изд-во «Ээсти раамат». Toimetaja L. Targo. Kunstiline toimetaja M. Torim. Tehniline toimetaja M. Tammes. Korrektorid A. Nurmoja ja V. Pihel. И В JVs 4069. Laduda antud 15. 11. 83. Trükkida antud 01. 11. 84. Formaat 60X90,16. Ofsetpaber nr. 2. Kiri: žurnalnaja. Ofsettrükk. Trükipoognaid 25,0. Tingtrükipoognaid 25,0. Tingvärvitõmmiseid 41,5. Arvestuspoognaid 29,14. Trükiarv 80 000. Tellimus nr. 510. Hind rbl. 2.S0. Kirjastus «Eesti Raamat», 200090, Tallinn, Pärnu mnt. 10. Trükikoda «Punane Täht». 200001. Tallinn, Pikk tn. 58.